EBUBEKİR CÂBİR EL-CEZÂİRÎ

En Kolay TEFSİR

mektup

اَعُوذُبِاللّٰه مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَن الرَّحِيمْ

Ebubekir Câbir el-Cezâirî
Mescid-i Nebevî-i Şerif Vâizi

EN KOLAY TEFSİR
(EYSERU'T-TEFÂSİR)

Mektup Yayınları: 39

Yayına hazırlayan
RECEP ÖZKAN,
EMİNE ÖZKAN ŞENLİKOĞLU

Arapça adı
EYSERU'T-TEFÂSİR

Yayın Danışmanı
ZİYA ERYILMAZ

Türkçe Kontrol
AHMET KÜÇÜKAĞA

Dizgi-Mizampaj
MET & FAN

Baskı
ÖZENER MATBAASI
Tel. : (0.212) 612 50 70

Cilt
SEZGİN NEŞRİYAT
Tel: 517 79 88

Mektup Yayınları

Yavuzselim Caddesi No: 19 34240 - Fatih-İSTANBUL
Tel: 525 27 06 - 521 83 10 - Fax: 534 18 71

Tercüme Kurulu

Ziya ERYILMAZ
Salih UÇAN
Vahdettin İNCE
Ahmet ÖZDEMİR
Ali KELEŞ
Ahmet VAROL

5. CİLT

ÇEVİRİ: Beşinci Cilt

Vahdettin İNCE
Ali KELEŞ
Ziya ERYILMAZ
Ahmet ÖZDEMİR

أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ
إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾
وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّن بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّن جُلُودِ
الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ
وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَىٰ
حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ
لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ
الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ
الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

79- Göğün boşluğunda O'nun emrine boyun eğdirilmiş olan kuşlara bakmadılar mı? Onları Allah'tan başka tutan yoktur. Şüphesiz bunda inanan bir kavim için âyetler (Allah'ın büyüklüğüne işaretler) vardır.

80- Allah size, evlerinizi oturma yeri yaptı ve size hayvan derilerinden, öç gününüzde (yolculukta) ve ikamet gününüzde (oturma zamanınızda) kolayca kullanacağınız hafif evler (çadır-

lar, portatif evler) ve yünlerinden, ve kıllarından bir süreye kadar kullanacağınız giyilecek, döşenecek eşya ve geçimlik ticaret malı yaptı.

81- Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı ve sizin için dağlarda oturulacak barınaklar (mağaralar) var etti ve sizi sıcaktan koruyan elbiseler ve savaşta sizi koruyan elbiseler (zırhlar) var eyledi. Allah size, nimetini böyle tamamlıyor ki siz müslüman olup esenliğe eresiniz.

82- Eğer yine yüz çevirirlerse, artık senin üzerine düşen sadece açık bir şekilde duyurmaktır.

83- Allah'ın nimetini bilirler bu nimetleri Allah'ın yarattığını kabul ederler, sonra da bunları kendilerine verenden başkasına taparak bu nimetleri inkar ederler, çokları da nankördürler.

SÖZLÜK

مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ	Göğün boşluğunda onun emrine boyun eğdirilmiş. Yerle gök arasındaki hava denen fezada boyun eğdirilmiş.
مَا يُمْسِكُهُنَّ	Onları tutmaz. Kanadını açıp kaparken onları ancak kudreti ve mahlukatı hakkındaki kanunlarıyla sadece Allah tutar.
مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا	Evlerinizi içinde oturacağınız ve istirahat için kalacağınız yerler.
مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا	Hayvan derilerinden evler ve çadırlar.
يَوْمَ ظَعْنِكُمْ	Yolculuk, göç gününüzde.
أَثَاثًا وَ مَتَاعًا إِلَى حِينٍ	Yaygı ve elbise gibi belli bir zamana kadar kullanılacak ev eşyası ve ticaret malı yaptı. Ki bunlar eskir, parçalanır ve atılırlar.
ظِلَالًا وَ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا	Güneşin sıcağından korunacağınız gölgeler ve sizin için dağların girintilerinde oturulacak yerler.
سَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ	Sıcak ve soğuktan sizi koruyacak elbiseler.
لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ	Umulur ki teslim olursunuz. Umulur ki siz kalplerinizi ve yüzlerinizi ona teslim eder, yalnızca O'na ibadet edersiniz.

AÇIKLAMA

Âyetler tevhidin açıklanması ve ona davet, şirkin iptali ve onun terki konusunda devam ediyor.

Allah buyuruyor ki: "Göğün boşluğunda O'nun emrine boyun eğdirilmiş kuşlara bakmadılar mı?(2) Onları Allah'tan başka tutan yoktur."(1)

Çeşitli cinste bol miktarda kuşların yaratılmış olmasında, onların göğün boşluğunda uçmasında, yani havada uçmasında (ki, kanatlarını nasıl açıp kapar yer yüzüne düşmez) bütün bunlarda, yaratana, onun kudret ve ilmine işaret eden, O'nu bilmeyi ve O'na ibadet ve itaat etmeyi gerektiren deliller vardır.

Aynı şekilde başkasının ilah tanınmasının ve ona ibadet etmenin batıllığına işaret eden pek çok deliller vardır. Âyetlerin inananlar için olması, onları kalplerinin diri olması sebebiyledir. Onlar kâfirlerin aksine idrak eder ve anlarlar. Kâfirlerin ise kalpleri ölüdür. Onların idrak ve anlamaları söz konusu değildir. Dolayısıyla müşrikler Allah'ın varlığına ve birliğine işaret eden delilleri yok kabul ederler.

"Allah size evlerinizi oturma ve dinlenme yeri yaptı."

Size sığır, deve ve koyun hayvanı derilerinden, taşınma ve göç gününüzde ve bir yerde ikametinizde kolayca kullanacağınız, yani taşınmasını kolay bulacağınız evler, yünlerinden, ve kıllarından dünyada kaldığınız müddetçe kullanacağınız, yaygı, yatak, giyecek gibi ev eşyaları ve eskiyip parçalanıncaya(2) kadar faydalanacağınız geçimlik ticaret malı yaptı.

"Allah yarattığı pek çok şeylerden sizin için güneşin sıcağından korunacağınız gölgeler yaptı ve sizin için dağlarda kendinizi yağmur, soğuk ve sıcaktan koruyacağınız barınaklar yaptı," ki, bu barınaklar dağlardaki mağaralardır.

"Sizi sıcaktan koruyan elbiseler ve sizi savaşta koruyan zırhlar var etti ki, siz onlarla kılıç darbesinden ve mızrak yarasından korunursunuz." Sizin için bütün bunları var eden sizin ibadet ve itaatinize daha lâyık değil midir? Allah size nimetini böyle tamamlıyor. Size elçisini gönderdi, sizi İslâm'a

---

(1) Kanatlarını açıp kaparken ve düz tutarken onları ancak Allah tutar.

(2) Bu âyette, ölü hayvanın dişinin zinet eşyası olacağına delil vardır. Fakat bu kullanma Peygamberimizin: " hangi hayvan ki derisi tabaklanır ondan sonra temiz olur" hadisi gereği temizlendikten sonra sözkonusudur.

hazırlamak ve sizin de müslüman olmanız için size Kur'an'ı indirdi. Burada gerekli izah ve edebi açıklamalardan sonra Allah, Rasûlüne şöyle buyuruyor:

"Eğer yine yüz çevirirlerse."

Yani onlara hatırlattığın şeylerden yüz çevirirlerse üzülme, kederlenme. Çünkü onların doğru yolu bulmaları, senin vazifen değildir.

"Sana düşen, sadece apaçık tebliğdir."

Sen tebliğini yaptın ve açıkladın. Dolayısıyla artık bundan sonra senin herhangi bir sorumluluğun yoktur. Onlar kendilerine hatırlattığımız gibi Allah'ın onlara olan nimetini biliyorlar, sonra da inkar ediyorlar, nimeti verenden başkasına kulluk yapıyorlar. Onların çokları da kâfirdirler. Yani, senin peygamberliğini ve getirdiğin İslâm dinini yalanlayan inkarcılardır.

SONUÇ

1- Kainattaki ve Kur'andaki delillerden, ancak kalpleri diri olan mü'minler yararlanır. Kâfirler ise küfür karanlığında bu delillerden hiçbir şey göremezler.

2- Allah'ın kudret, ilim, hikmet ve nimetlerinin tezahürleri bu dört âyette tecelli etmiştir. Şu hayret edilecek bir şeydir ki: Kâfirler kördürler hiç bir şey görmezler.

3- Peygamber (s.a.v.)'in görevi, insanları hidayete erdirmek değildir. Onun görevi, apaçık bir tebliğle doğru yolu açıklamaktır.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ
لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا
الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ
﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا

هَٰؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُو مِن دُونِكَ ۖ فَأَلْقَوْا
إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَأَلْقَوْا إِلَى
اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾
الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا
فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ
فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ
شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا
لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

84- Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz gün, artık ne nankörlerin konuşmalarına izin verilir, ne de onların özür dilemeleri istenir.

85- Zulmedenler azabı gördükleri zaman artık azab, onlardan ne hafifletilir, ne de onlara fırsat verilir.

86- Ortak koşanlar, ortak koştukları şeyleri gördükleri zaman: "Rabb'imiz, işte senden başka yalvarıp taptığımız ortaklarımız!" derler. Onlar da bunlara: "Siz tamamen yalancılarsınız!" diye laf atarlar.

87- O gün ortak koşanlar Allah'a teslim olmuşlar ve uydurup durdukları şeyler kendilerinden sapıp gitmiştir.

88- Nankörlük edip Allah'ın yoluna engel olan kimselerin, bozgunculuklarından dolayı azaplarının üstüne azab katmışız-

dır!

89- Her ümmet içinde, kendi aralarından, aleyhlerine bir şahid getireceğimiz gün, seni de bunların aleyhine şahit getirmiş olacağız. Sana bu Kitabı, her şeyi açıklayan ve müslümanlara yol gösterici, rahmet ve müjde olarak indirdik!

SÖZLÜK

وَ يَوْمَ نَبْعَثُ	Göndereceğimiz gün. Kıyamet günü Allah-u Teâlâ'nın her ümmet için kendi peygamberini şahit seçeceği gün.
شَهِيداً	Bir şahid. Ki, bu onların peygamberleridir.
لاَ يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا	Kâfirlerin özür dilemelerine izin verilmez. Ki, onlar özür dilesinler.
وَ لاَ هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ	Onlardan hoşnutlukta beklenmez. Yani Allah'ın kendilerinden memnun olacağı amel, söz ve itikada dönmeleri de beklenmez.
وَ اِذَا رَأَى الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ	Allah'tan başkasına, putlar ve şeytanlar gibi şeylere ibadet edenler. Ortaklarını gördükleri zaman.
فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ	Onlara laf atarlar. Siz yalancısınız diyerek onlara cevap verirler.
وَ اَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذَ السَّلَمَ	O gün Allah'a teslim olmuşlar. Ona boyun eğmişler, onun hükmüne itaat etmişlerdir.
وَ ضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ	İftira ettikleri onlardan uzaklaşmıştır. Onların Allah katında kendilerine şefaat edecek ve onları O'nun azabından kurtaracak ilahları olarak uydurdukları şeyler, onları terketmiştir.
عَذَاباً فَوْقَ الْعَذَابِ	Azap üzerine azab. Ki bu azap sırtına semer vurulmuş katır ve upuzun hurma ağaçları gibi yılanlar ve akreplerdir.
وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ	Biz sana da kitabı, Kur'an'ı indirdik.
تِبْيَاناً لِكُلِّ شَيْءٍ	Her şeyi açıklayıcı olarak. Helalı, haramı; hakkı, batılı, sevabı ve cezayı tanıma konusunda ümmetin ihtiyaç duyduğu her şeyi açıklayan.

AÇIKLAMA

Bu altı âyette geçen konu, peygamberlik meselesinden, yakında öldük-

ten sonra dirilme ve hesab meselelerinden bahsedilmektedir.

Ey Rasûlümüz Muhammed, "her ümmetten bir şâhid getireceğimiz günü hatırla."

Bu şahid, onlara gönderilen peygamberlerdir. Sonra kâfirlerin özür dilemesine izin de verilmez ki, onlar özür dileyebilsinler. Onlardan Rablerinden hoşnutluk da, yani Allah'ın onlardan razı olacağı söz, fiil ve itikada dönmeleri de beklenmez. Bunu kavmine anlat. Belki onlar hatırlar da ibret alırlar, tevbe ederler, kurtuluşa erip mesud ve bahtiyar olurlar.

"Zulmedenler, kıyamet günü azabı gördükleri vakit, artık azab onlar için ne hafifletilir ne de onlara fırsat verilir."

Bunu da öğüt ve ders olarak hatırlat. Onlara şunu da hatırlat; şirk koşanlar, "kıyamet meydanında veya cehennemde ortaklarını gördükleri(1) vakit şöyle diyerek haykırırlar:

"Ey Rabbimiz işte senden başka yalvardığımız, dua ve yardım istemekle kendilerine kulluk ettiğimiz ortaklarımız... Onlar da onlara hemen siz tamamen yalancılarsınız, diyerek söz atarlar."

O gün, ortak koşanlar, Allah'a teslim olmuşlar, O'nun hükmüne boyun eğmişler," ve bu dünyada putlar için "bunlar Allah katında şefaatçilerimiz, o putlar şefaatleriyle bizleri kurtaracak ve bizler için Allah'a bir aracıdır diye uydurdukları batıl söz ve çeşitli yalanlar, "müşrikleri terkedip gitmiştir."

Bütün bunlar, onlardan uzaklaşmış, onlarda ondan hiç bir şeye rast gelememişlerdir.

"Nankörlük edip Allah'ın yolunda küfre ve sebeplerine çağırarak veya korku ve teşvikle zaman zaman küfre teşvik ederek başkalarına engel olan kimselerin azablarının üstüne azab katmışızdır."

Müşrikler inkarları yüzünden azabı haketmişlerdir. Bu ilave azabın akrepler ve uzun hurma ağacı gibi yılanlar olduğu nakledilmiştir. Cehennemden ve içindeki çeşitli azabdan Allah'a sığınırız. Kıyamet günü, "her ümmet içinde,

---

(1)Taptıkları putlar. Bunun nedeni şudur; Allah onların taptıkları şeyleri getirecek onlar, müşrikler putlara tabi olacak, neticede müşrikleri cehenneme sokacaklardır. Müslim şöyle rivayet edeiyor: "Kim bir şeye ibadet ederse, ona tabi olacak. Güneşe tapan, güneşe tabi olacak, aya tapan, aya tabi olacak, tağuta tapan, tağuta tabi olacaktır..."

kendi aralarından[1] aleyhlerine bir şahid getireceğimiz gün seni de gönderildiğin ümmet aleyhine şahit getirmiş olacağız."

Peygamberlerin şahitlik yapacağı ümmetlerin durmu nasıl olur. Çünkü Peygamberler iman sahiplerine imanlıdır, küfür sahiplerine de kâfirdir, tevhid ehline tevhid ehlidir ve şirk koşanlara da müşriktir diye şahitlik yapacaklardır. Şüphesiz bu durum, üzüntünün büyük ve pişmanlığın arttığı zor bir durumdur.

Yüce Allah daha sonraki âyette Rasûlünün peygamberliğini ve O'na verilen vahyi ortaya koyarak ona yaptığı hitabta şöyle buyuruyor:

"Sana bu kitabı, "yani "Kur'an'ı," ümmetin helal-haram, hüküm ve delilleri bilme hususunda ihtiyaç duydukları her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren, sadece Kur'an'la amel eden kendilerine ve hayatlarına onu uygulayan bundan dolayı da aralarında hidayet olan kimseler için bir "rahmet," ve müslümanlar için yani emir ve yasağında Allah'a boyun eğmişler için "müjde olarak indirdik."

O peygamber, onlara büyük bir ücret ve kıyamet günü bol sevab, zafer, başarı ve bu dünyada şeref müjdeler.

Bu kitabı sana indirişimizden sonra kıyamet günü özür dilemek isteyen kişi için artık özür kalmamıştır. Bu nedenle senin ümmetine şehadetin, kurtulanların kurtulmasına ve helak olanların helak olmasına etkisi açısından en büyük ve en çok etkileyen bir şehadettir. Allah için ancak helak olacak olan kötülük arzu eder.

SONUÇ

1- Delilleriyle anlatılmış ve hesap verme gününün yüceliği açıklanmıştır.

2- İnsanların Allah'a ibadet konusunda şirk koştukları putlar ve şeytanlar, kendilerini ortak koşan insanlardan ve onların yalanlarından ilgilerini keseceklerdir.

3- Şirk ve inkara çağıran, insanları buna teşvik eden kimselere azab fazla olacaktır.

---

(1) Şahidler; âlimler ve peygamberlerdir. Peygamber kendi ümmetine, âlim de emrettiği ve men ettiği kimselere şahitlik yapar. Bunun delili şudur: Allah yoluna davet edenin bulunmadığı hiç bir devir yoktur. Rasûlüllah Zeyd b. Amr b. Nûteyl hakkında; "O, tek başına bir ümmet olarak diriltilecek," buyurmuştur.

4- Allah Kur'an'ı, her şeyin açıklayıcısı, hidayet, rahmet ve müslümanlar için müjdeleyici olarak indirdikten sonra hiç bir kimsenin özür beyan etmeye hakkı olmayacaktır.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ
وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا
الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا
إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا
مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ
تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ
لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

90- Allah adaleti, ihsanı, akrabaya vermeyi emreder, fahşa (edepsizlikten)dan, münker (fenalık)den ve bağy (azgınlık)den meneder. Öğüt almanız için size böyle öğüt verir.

91- Andlaşma yaptığınız zaman Allah'ın ahdini tam yerine

getirin, verdiğiniz sözü tutun, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Çünkü Allah'ı üzerinize kefil (şahit) yaptınız. Allah yaptıklarınızı bilir.

92- Bir topluluk, diğer bir topluluktan sayıca ve malca daha çok olduğu için, yeminlerinizi aranızda bozucu bir vasıta yaparak, ipliğini kuvvetli büktükten sonra çözen kadın gibi olmayın! (Yani kuvvetli taraf, yeminini bir hile vasıtası yaparak zayıf tarafa zulmetmesin. Kuvvetliye verdiğiniz sözde durup da zayıfa karşı ettiğiniz yeminden caymayınız.) Çünkü Allah, sizi bununla dener. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri kıyamet günü size açıklayacaktır.

93- Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet yapardı, fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletir. Ve siz mutlaka yaptığınız şeylerden sorulacaksınız.

SÖZLÜK

اَلْعَدْلُ	Adalet. Adaletle muamele etmek.
اَلْاِحْسَانُ	İhsan. Allah'tan çekinerek haramları terk, farzları yerine getirmek.
وَ اِيتَاءِ ذِى الْقُرْبَى	Akrabaya sıla-ı rahim ve iyilik gibi hakların verilmesi.
عَنِ اَلْفَحْشَاءِ	Zinadan.
يَعِظُكُمْ	Size öğüt verir, size emreder ve sizi meneder.
تَذَكَّرُونَ	Öğüt alasınız.
تَوْكِيدِهَا	Pekiştirdikten sonra.
نَقَضَتْ غَزْلَهَا	İpliğini bozdu. İpliğini büktükten sonra çözen kadın gibi. Bu kadın, Mekke'nin en ahmağıdır. Bu kadının Teym b. Sad Binti Ribta olduğu rivayet edilir.
مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ	Onu kuvvetli ve sağlam yaptıktan sonra.
اَنْكَاثًا	Nekes kelimesinin çoğuludur. Sağlam yaptıktan sonra çözülmüş ipe verilen isimdir.
كَالَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَهَا	İpliğini bozan kadın gibi.
دَخَلاً بَيْنَكُمْ	Dahl. Bir şeye ondan başka bir unsur olmadığı halde bozgunculuk ve hile için giren şeye denir. Aranızda bozucu bir vasıta

manasındadır.

أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ Mal ve kuvvetçe onlardan daha çok.

AÇIKLAMA

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Şüphesiz Allah" her şeyi açıklayıcı olarak indirdiği kitapta "adaleti,(1) ihsanı, akrabaya vermeyi emreder. Edepsizlikten, fenalıktan ve azgınlıktan meneder. Öğüt almanız için size böyle öğüt verir."

Adalet, adaletli davranmaktır. Kişinin zikir ve şükürle Allah'a kulluk etmesi de bu sınıftandır. Çünkü yaratan ve nimet veren O'dur. Başkalarına ibadet yapılmaz. Çünkü Allah'ın dışındakiler, yaratmamıştır, rızık vermemiştir ve hiç bir nimet vermemiştir. Bu nedenle bu kelime; 'la ilahe illallah' şeklinde tefsir edilmiştir. İhsan;(2) Allah'tan çekinerek farzların yerine getirilmesi ve haramlardan kaçılmasıdır. Ta ki farzların yerine getirilişi iyi ve sağlamlık açısından istenilen şekilde olabilsin. Haramlardan kaçınma ise, Allah'tan korku ve haya ederek olur. Akrabaya vermekten maksad, onlara iyilik ve alakanın kesilmemesi gibi hakların verilmesidir. İşte bunlar Allah'ın, kitabında emrettiği şeylerdendir. Menettiği şeylerden bir tanesi edepsizliktir ki, bu gayrı meşru ilişki (zina), homoseksüellik (erkek erkeğe cinsel ilişki) ve cimrilik de dahil olmak üzere çirkin olan her şeydir.

Münker: Dinin hoş görmediği sağlam fıtrat ve doğru akılların çirkin gördüğü şeydir. Allah azgınlıktan(3) meneder. Azgınlık zulüm, hakka tecavüz ve

---

(1) Bu âyetin fazileti hakkında şöyle bir rivayet gelmiştir. Osman b. Mozun (r.a.) şöyle demiştir: "Önceleri Rasûlüllah'tan utanarak müslüman oldum." Osman, Rasûlüllah'ın süt kardeşiydi. Ta ki bu âyet nazil oldu, ben O'nun yanındaydım. İman kalbime yerleşti, bu âyeti Velid b. Muğireye okudum, bana; "Ey amcamın oğlu, tekrar et," dedi ben de tekrar ettim. O şöyle dedi; "Şüphesiz bunun bir tatlılığı var, bir güzelliği var. O'nun kökü yapraklı, tepesi meyvalıdır Yani bu söz başından sonuna kadar güzel ve faydalıdır. O beşer sözü değildir"

(2) İhsan, ehsana fiilinin masdarıdır. Bu fiil, muteaddidir. Meselâ iyi ve sağlam yaptığında ehsantu denir. Harficerle de müteaddi olur. meselâ ehsentü ile fulanın denir. Âyette her iki mana da geçerlidir. Cibril hadisi birinci manayı kapsar. Çünkü Allah'tan çekinen işini iyi ve güzel yapar.

(3) Azgınlık konusunda şöyle bir söz gelmiştir. Azgınlıktan daha kötü hiçbir günah yoktur. Mazlumun duasından kork. Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur. Azgınlık yapan yenilecektir. Allah zulme uğrayana zafer vaadetmiştir.

her şeyde sınırı aşmadır. Umulur ki, siz öğüt alırsınız. Allah bu şeyleri kitabında sizin öğüt almanız, nasihat almanız ve emrine sarılıp yasağından kaçınmanız için emrediyor. siz bunlarla kemale erer ve mesud olursunuz. Bunun için "Allah adaleti,(1) ihsanı(2)..." emrediyor" âyeti inmiştir. Bu âyet, Kur'an'daki âyetlerin hayır ve şerri en iyi şekilde toplayanıdır. Bu sebeple ne kadar hayır varsa, sen onunla emrolunmuş, ne kadar da şer varsa sen ondan, men edilmişsindir.

"Andlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini tam yerine getirin."

Bu, Allah tarafından mü'minlere anlaşmalarını yerine getirmeleri için yapılmış bir emirdir. Dolayısıyla bir devlet başkanına biat eden veya bir kişiye söz veren kişinin sözünü yerine getirmesi ve onu bozmaması gerekir.

Bir hadis-i şerifde şöyle geçer:

"Emanet anlayışı olmayanın imanı da yoktur. Ahde vefa anlayışı olmayanın dini de yoktur." Çünkü ahde vefa etmek ve emanete riayet etmek Allah'ın birer emridir. Bunları inkâr eden Allah'ın emirlerini inkâr etmiş olur.

"Pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın."(3)

Eyman kelimesi, yemin kelimesinin çoğulu olup Allah'a yemin etmek ve onu kuvvetlendirici sözlerle pekiştirmektir.

"Çünkü Allah'ı, üzerinize kefil yaptınız."

Yani Allah'a yemin ederken, O'nu vekil yaptınız. Bu âyet, yeminlerin bozulmasını haram kılmıştır. Yeminin bozulması ondan dönülmesi, maddi çıkarlar sebebiyle yeminden dönerek onun yerine getirilmemesidir.(4) Çünkü Allah

(1) İbni Abbas şöyle demiştir: "Bu âyet, Kur'an'da yer alan tutulacak emir ve kaçınılacak şerri en iyi şekilde toplayan âyettir."

(2) Rivayete göre bir grup müslüman Ebu Cafer el-Mensur'e zekat memurunu şikayet etmişler, memur onlarla münakaşa etmiş ve onları mağlup etmiş, halk zekat memurunun suçlu olduğunu ve zulmünü isbat edememiştir. Halktan bir genç kalkıp: "Ey mü'minlerin emiri! Allah hem adaleti hem de iyiliği emrediyor. Memurun yaptığı bu iş adalettir fakat o iyiliği yapmamıştır dedi. Ebu Cafer bu isabetli görüşe hayret etti ve memuru azletti.

(3) Bu âyetin hükmü Rasûlüllah'ın sözünden anlaşıldığı gibi, cahiliyye devrinde yapılan bir işi destekleme amaçlı yeminde geçerlidir. Rasûlüllah şöyle buyurmuştur. "İslâm'da (yalan ve haksız yere) yemin yoktur. Kim ki yemin eder, o cahiliyye adeti içerisindedir."

(4) Bir kişi yemin eder fakat başkasının daha hayırlı olduğunu görürse yeminini bozar ve kefaretini verir. Rasûlüllah şöyle buyurmuştur: Ben Allah diler yemin ederim de onun dışındakini daha hayırlı görürsem hayırlı olanı yapar, yeminimin kaffaretini veririm.

yaptıklarınızı bilir. Bu âyette yeminini bozan kimse için sert bir tehdit vardır. İpliğini kuvvetli eğirdikten sonra çözen kadın gibi olmayın. Bu kadın Mekke'de ahmak bir kadın idi.(1) İpini eğirir sonra onu çözer, sağlam bir şekilde ördükten sonra onu bozardı. Allah Teâlâ mü'minleri sağlam bir ahid yaptıktan sonra yeminlerini bozmaktan menediyor. Bu sebeple onların durumu bu ahmak kadının durumu gibidir. Yeminlerinizi aranızda bozucu bir vasıta yapmayın. Yani sanki topluca yemin etmiş, ahidleşmiş ardından da ahidlerinizi bozmuş olanlardan olmayın. Sağlam yaptığınız ahidleri bozarak diğer bir cemaatle aranızda yaptığınız yeminlerinizi hile ve bozmak için vasıta yapmayın. Onun böyle yapmasının nedeni şudur: Böyle yapan grup daha kuvvetli ve çıkarı daha çok olandır.

İşte, "bir topluluk diğer bir topluluktan sayı ve malca daha çok olduğu için," âyetinin manası budur. Yani bir grub, adam, silah, mal ve fayda açısından diğerinden üstün olduğundan bu bozgunculuğu yapıyor demektir. Çünkü Allah sizi bununla dener. Sizi imtihan eder, başınıza bu haller gelir, siz kendinizi onlara meyleder bulursunuz. Sonra Rabbinizin yeminleri ve ahidleri bozmayı men edişini hatırlar, Rabbinize itaat maksadıyla bunları bırakır veya dünyayı ahirete tercih ettiğinizden yapmazsınız. "Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri kıyamet günü size açıklayacaktır." Sonra aranızda hükmedecek ve iyilik yapana iyilik, kötülük yapana da kötülükle karşılığını verecektir.

"Allah dileseydi sizi tevhid ve hidayet üzere bir tek ümmet yapardı. Fakat onun yüce hikmeti dilediğini hidayete erdirmeyi gerektirmiştir."

Çünkü bu kimse, hidayeti arzu etmiş ve istemiştir.

"Dilediğini de saptırmayı gerektirmiştir."

Çünkü o da sapıklığı kendi hür iradesi ile istemiş, arzu etmiş ve yasaklandıktan sonra bunda ısrar etmiştir.

"Ve siz mutlaka yaptığınız şeylerden sorulacaksınız."

Bu hesap sormanın neticesi ise, adil bir karşılıktır. İyilik getiren on mislini ve daha fazlasını kötülük getiren ise ancak mislini görecektir. Onlar zulme uğramayacaklardır.

---

(1) Bu kadına Rıbta binti Ömer denirdi. İpini gündüz boyu örer, akşam ahmaklığından kızarak ördüğü şeyi çözerdi. Allah mü'minleri bu ahmak kadın gibi olmaktan men ediyor. Çünkü onlar sağlam yaptıkları ahid ve akitleri bozuyorlar.

SONUÇ

1- Hayrı ve şerri en iyi şekilde toplayan Kur'an âyeti açıklanmıştır. Bu âyet; "Allah adaleti, ihsanı... emreder," âyetidir.

2- Adalet, ihsan, akrabaya iyilik ve ilgiyi kesmeme gibi insanlara gerekli haklarını vermek farzdır.

3- Zina, homoseksüellik ve ister gizli, isterse âşikar olsun çirkin olan her edepsizlik haramdır.

4- Azgınlık haramdır. Bu azgınlık, her çeşit zulümdür.

5- Ahde vefa göstermek ve onu bozmamak gerekir.

6- Yem'inleri bozmak haramdır.

7- Bir emire biat eden veya birine bir söz veren kimsenin, İslâm'a uyduğu müddetçe o sözü yerine getirmesi gerekir. Dünya menfaatleri için ahdini bozması asla caiz değildir.

وَلَا تَتَّخِذُوٓا۟ أَيْمَٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوتِهَا
وَتَذُوقُوا۟ ٱلسُّوٓءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا۟ بِعَهْدِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِندَ
ٱللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ ۖ
وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓا۟ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ
مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

94- Yeminlerinizi aranızı bozan bir vasıta yapmayın, sonra sağlam basmış olan ayak kayar ve Allah'ın yoluna engel olduğunuzdan dolayı kötülüğün cezasını tadarsınız ve büyük bir azaba uğrarsınız.

95- Allah'a verdiğiniz sözü peygambere yaptığınız beyatı az bir değere satmayın. Çünkü bilirseniz Allah'ın yanında olan, sizin için daha hayırdır.

96- Sizin yanınızda bulunan dünya malı tükenir. Allah'ın yanında bulunan ise kalıcıdır. Biz sabredenlerin karşılığını, yaptıklarının en güzeliyle vereceğiz.

97- Erkek ve kadından her kim inanmış olarak iyi bir iş yaparsa, onu dünyada hoş bir hayatla yaşatırız, daima huzur içinde bulunur, halinden memnun olur, ahirette ise onların ücretini yaptıklarının en güzeliyle veririz.

SÖZLÜK

دَخَلاً بَيْنَكُمْ	Aranızı bozucu. Yeminlerinizi hile ve aranızı bozmak için edinmeyin.
وَ تَذُوقُوا السُّوءَ	Azabı tadarsınız.
مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ	Sizin yanınızdaki biter, son bulur.
وَهُوَ مُؤْمِنٌ	O salih amel yaparken mü'min olduğu bir halde. Çünkü iman olmadan amel kabul edilmez.
حَيَاةً طَيِّبَةً	Temiz hayat. Dünyada verilene razı olmak ve helal rızıkla ona güzel bir hayat yaşatırız. Ahirette ise güzel hayat cennettir.
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ	Yaptıklarına karşılık en güzeli ile. Allah onların yapmış oldukları amellerine karşılık, en güzeli ile mükafat verecektir.

AÇIKLAMA

Âyetler, her şeyi açıklayan, hidayet, rahmet ve mü'minler için müjde olan Kur'an'ın ehli olan mü'minlerin terbiyesi konusuna devam etmektedir.

Allah onlara buyuruyor ki:

"Yeminlerinizi aranızı bozan bir vasıta yapmayın."

Sizden birinizin yeminini aracı kılarak kötülük yapması büyük bir günah-

dır. Hile ve sapıtmak için yemin etmekle, "sağlam basmışken ayak kayar" da bu dünyada ahidleştiğiniz veya beyat ettiğiniz, yemin ve söz verdiğiniz kimseleri "Allah yolundan engellemeniz yüzünden azabı tadarsınız."

İşte bu kimseler, sizden gördükleri sözü tutmama ve sözden dönme yüzünden kötü örnek görmüş olurlar. İslâm'da kötü örnek olmak haram kılınmıştır.

Siz onların günahını da yüklenirsiniz ve kıyamet günü sizin için büyük bir azab olur. Bu gibi tehlikeye düşmekten sakının. Ayağınız yerleştikten sonra Yani gerçek mü'min olduktan sonra İslâm'dan kaymanızdan sakının.

"Allah'a verdiğiniz sözü az bir değere satmayın."(1)

Dünyada bulunan her şey azdır. Allah katında bulunan ise kesinlikle sizin için daha hayırlıdır. Çünkü sizin yanınızda bulunan mal ve menfaatler biter, tükenir. "Allah'ın yanındaki ise bakidir, tükenmez."

Ey müslümanlar ve ey insanlar. Pahalı olanı ucuz olana, baki olanı gelip geçici olana karşılık satmayın. Biz verdikleri söz üzerinde sabredenlerin karşılığını yaptıklarının en güzeliyle vereceğiz. Yani onların ecirlerini kat kat artıracak ve diğer amellerinin en güzelini dikkate alarak onlara vereceğiz. Bu, Allah'ın iman ve İslâm üzere sabreden ve dinini az bir dünya malına karşılık satmayan kimselere vaadidir. İkinci vaad ise erkek ve kadından her kim inanmış olarak iyi bir iş yaparsa, onu hoş bir hayatla yaşatır ve onların ücretlerini yaptıklarının en güzeliyle veririz. Ancak bu vaadin yapıldığı kimseler iman ve salih amel sahipleridir. Gerçek imandır ki insanı salih amel işlemeye sevkeder. Bunun sebebi şudur: Gerçek mü'minler şirk ve isyandan uzaktırlar. İşte Allah'ın kendilerine bu dünyada verilene yetinme, temiz yiyecek, içecek ve de hoşnutluk demek olan temiz hayat yaşatmayı vaad ettiği kimseler bunlardır.(2) Bu güzel hayat dünya hayatıdır. Ahirette ise cennet ve mükâfaat, işledikleri her çeşit amelin karşılığı en güzel bir şekilde verilecektir. Mesela namazlarda namazın karşılığı en güzel bir şekile, sadakalarda sadakanın

(1) Allah mü'minleri rüşvet ve yemin bozma karşılığında mal almaktan menetmiştir. Yani az bir dünya malı için yeminlerinizi bozmayın. Rivayete göre İmruul-Kays arazi yüzünden İbni Esva ile davalaştı. İmruu'l-Kays yemin etmeyi istedi fakat bu âyeti duyunca bundan vazgeçti arazinin karşı tarafın olduğunu kabul etti.

(2) Müslim'in rivayetine göre Rasûlüllah şöyle buyurmuştur; "Müslüman olan, kendisine yeterli rızık verilen, verdiği rızıkla beraber Allah'ın yetinme duygusu verdiği kimse kurtulmuştur."

karşılığı en güzel bir şekilde verilecektir.

"Biz onların karşılığını işlediklerinin en güzeliyle vereceğiz."

Ey Allah'ım, bizi de onlardan yap, onların arasında bizi de haşret ve onlara vaad ettiğini bize de ver. Şüphesiz sen ihsan sahibi ve rahimsin.

SONUÇ

1- Yemini, aldatmak, hile ve bozgunculuk için kullanmak haramdır.

2- Ahirette Allah katındaki nimetler dünyadakilerden çok daha hayırlıdır.

3- Yap dediğini yaparak, yapma dediğini yapmayarak Allah'a itaatte sabretmenin mükafatı büyüktür.

4- Erkek ve kadından iman edip salih amel işleyenler için bu dünyada ve ahirette hoş bir hayat vaad edilmiştir.

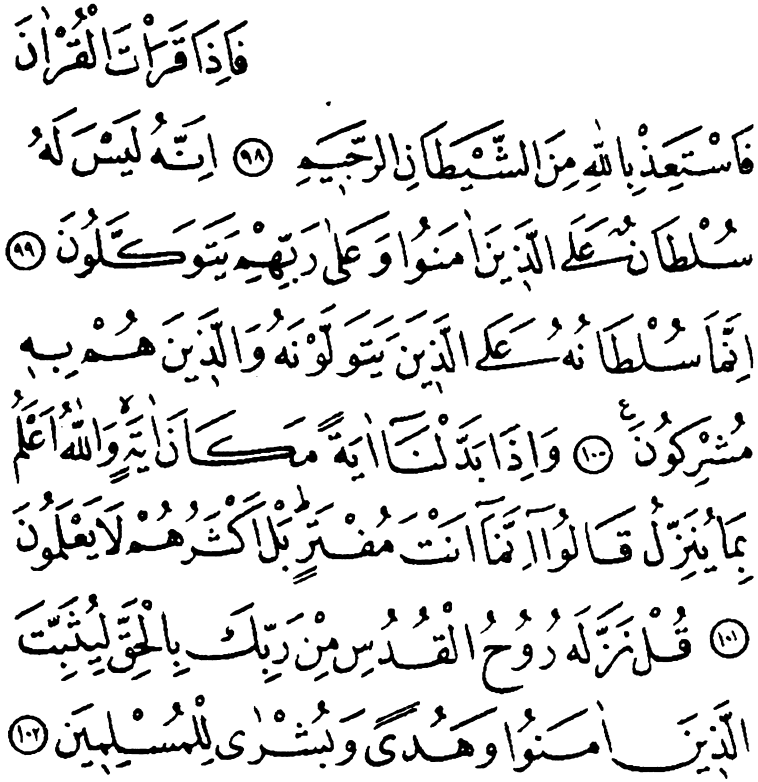
فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ
فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ
سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾
إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ
مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ
بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

98- Kur'an okumak istediğin zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığın seni şeytanın vesveselerinden korumasını Allah'tan iste. Euzü billahi mineşşeytani'r-racim, (Lanetlenmiş Şeytan'dan Allah'a sığınırım) de.

99- Çünkü inananlara ve Rab'lerine dayananlara o şeytanın bir gücü yoktur.

100- Onun gücü, sadece kendisini dost tutanlara ve Allah'a ortak koşanlaradır. O, sadece onları kandırabilir.

101- Biz bir ayetin yerine başka bir ayet getirdiğimiz zaman Allah ne indirdiğini bilirken "sen Allah'a iftira ediyorsun bu sözleri kendin uydurup Allah'a atıyorsun" derler. Hayır onların çokları bilmiyorlar.

102- De ki: "İnananları sağlamlaştırmak ve müslümanlara yol gösterici ve müjde olmak üzere onu, Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) Rabb'inden hak ve hikmet gereğince indirdi."

SÖZLÜK

فَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ — Kur'an okumayı istediğin zaman.

فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ — Şeytan'dan Allah'a sığın. Euzü billahimineşşeytanirracim de. Seni şeytanın vesvesesinden koruması için Allah'a sığın.

اِنَّهٗ لَيْسَ لَهٗ سُلْطَانٌ — Onun için herhangi bir güç yoktur. Şeytan'ın inananları bozmak ve saptırmak için, gücü ve hakimiyeti yoktur.

وَ اِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ — Bir âyetin yerine başka bir âyeti bedel olarak getirdiğimizde. Bir âyeti neshedip yerine kulların maslahatı gereği başka bir ayet indirerek bir âyetin yerine başka bir âyet getirdiğimizde.

قُلْ نَزَّلَهٗ رُوْحُ الْاَمِيْنُ — De ki, Onu Ruhu'l-Emin indirdi. De ki, onu Cebrail indirdi.

لِيُثَبِّتَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا — İman edenleri imanları üzere sağlamlaştırmak için.

AÇIKLAMA

Âyetler müslümanların hidayete ve kemale erdirilmeleri konusuna devam etmektedir.

Ey Muhammed sen veya mü'minlerden biri; "Kur'an'ı okumak istediğinde kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığın."

Yani sen Kur'an okumaya karar verdiğinde "Euzü billahimineşşeytanir-

racim" de. Çünkü senin şeytanın şerrinden Allah'a sığınman Kur'an okuyuşunu alt üst edecek şeytanın vesvesesinden seni korur. "Şeytanın gücü yoktur"un manası inananlara ve Rablerine dayananlara onun hakimiyet ve üstünlüğü yoktur demektir. Bu mü'minler için hayırlı bir müjdedir. Onun gücü şer ve batılı süslü gösterdiğinden, ona itaat ederek onu dost edinen ve Allah'a ortak koşanlaradır. İşte bunlar şeytanın hakim olduğu, saptırdığı neticede de helak olmalarına sebep olduğu kimselerdir.

"Biz bir âyetin yerine başka bir âyet getirdiğimiz zaman."

Yani bir âyetin hükmünü başka bir âyetle değiştirdiğimiz zaman ilahi vahyi yalanlayan müşrikler şöyle derler: Ey Muhammed, sen yalan söyleyen iftiracısın. Bugün bir şey söylüyorsun, yarın ise onun tersini söylüyorsun. Allah indirdiğini daha iyi bilir. Çünkü kullarının maslahatı gereği onu indiren, nesheden ve mü'minlerin maslahatı sebebiyle onu sabit bırakan odur. Allah, Rasûlüne bu şüpheyi nasıl bertaraf edeceğini öğretiyor ve ona buyuruyor ki:

"De ki, Kur'an-ı Cebrail Rabbinden bir hak olarak indirdi. Sen dilediğini söyleyemezsin. O ancak Cebrail'in rabbinin katından inmiştir. Onun katında değişmeyen hak olarak indirdiği Allah kelamı ve vahyidir."

Bu mü'minlerin iman ve İslâm üzere sağlamlaştırılması için indirilmiştir. Kur'an indiği zaman, mü'minlerin imanı artar. Aynen yere inen yağmur gibi. Onun yere her inişinde yerin parlaklık açısından canlılığı artar. İşte aynen bu şekilde Kur'an'ın inmesiyle mü'minlerin kalbi dirilir. O Kur'an, her sapıklık için yol gösterici, dünyada felaha ulaşmak ahireti ise kazanmakla mü'minleri müjdeleyicidir.

SONUÇ

1- Kur'an okunurken, şeytanın şerrinden Allah'a sığınmak gerekir.

2- Şeytanın, Allah'a dayanan mü'minler üzerinde bir gücü yoktur.

3- Şeytan'ın gücü, kendine itaat eden ve Allah'a şirk koşan kimselere yeter.

4- Kur'an'da nasih ve mensuh vardır.(•)

(1) Kur'an'da nasih ve mensuh olayı alimler arasında tartışmalıdır. Kelime olarak burada "Nasih"den maksat başka bir âyetin hükmünü değiştiren âyete denir. "Mensuh" ise hükmü değişen âyettir. İşte Kur'an da böyle bir durumun olup olmadığı ihtilaflıdır. Ayrıca nasih ve mensuhun sadece konum ve şartlar değişikliği olarak kabul edenler de vardır. Daha geniş bilgi için konuyla ilgili olarak yazılmış kitaplardan yararlanılabilir. Ziya ERYILMAZ

5- Kur'an'ın nasih ve mensuhla beraber inmesinin bir faydası da iman edenleri iman üzere sağlamlaştırmak, sapıklıktan hidayet ve her iki dünyada kurtuluşa ermeyi mü'milere müjdelemektir.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي
يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ
﴿١٠٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾
مَن كَفَرَ بِاللَّهِ مِن بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ
بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ
غَضَبٌ مِّنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَٰلِكَ
بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ
فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

103- Biz onların, "Ona bir insan öğretiyor!" dediklerini biliyoruz. Hak'tan saparak kendisine yöneldikleri adamın dili a'cemi (yabancıdır, açık değildir), bu ise apaçık Arabça bir dildir.

104- Allah'ın âyetlerine inanmayanları Allah doğru yola iletmez, onlar için acı bir azab vardır.

105- Yalanı ancak Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydurur, yalancılar, işte onlardır.

106- İnandıktan sonra Allah'a nankörlük eden, kalbi imanla yatışmış olduğu halde inkâra zorlanan değil, fakat küfre göğüs açan, küfürle sevinç duyan kimselere Allah'tan bir gazab iner ve onlar için büyük bir azab vardır.

107- Bu, onların dünya hayatını âhirete tercih etmelerinden ve Allah'ın, inkar eden kavmi doğru yola iletmeyeceğinden ötürü böyledir.

108- Onlar, Allah'ın kalblerini kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. İşte gafiller onlardır.

109- Elbette onlar, ahirette ziyana uğrayacaklardır.

SÖZLÜK

بَشَرٌ	Bir insan. Onlar bu sözleriyle Mekke'deki bir hristiyan demirciyi kastediyorlar.
لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ	Haktan saparak kendisine yöneldikleri adamın dili.
وَ هٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ	Bu, yani Kur'an ise Arabçadır. bir yabancı onu nasıl öğretebilir?
اِلاَّ مَنْ اُكْرِهَ	İkrah olunan müstesna. Küfür kelimesini söylemeye zorlanan ve onu söyleyen kimse müstesna.
وَ لٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا	Fakat küfre göğüs açan, göğsünü onun için genişleten ve canı ondan hoşlanan,
وَاُولٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ	Ve onlar gafillerdir.
لاَ جَرَمَ	Gerçekten.
هُمُ الْخَاسِرُونَ	Onlar zarara uğrayanlardır. Cehenneme ebedi kalmak üzere girişleri sebebiyle, zarara uğrayan onlardır.

AÇIKLAMA

Âyetler, Rasûlüllah'ı iftira atmakla suçlayan müşrikleri reddetmeye devam ediyor. Bu sebeple Allah buyuruyor ki:

"Biz onların "O'na, yani Muhammed'e bir insan öğretiyor,"(1) O kitap, Allah'tan aldığı bir vahiy değildir," "dediklerini biliyoruz."

Allah bu saçma sözü red ve iptal mahiyetinde şöyle buyuruyor: "Muhammed'e öğretiyor iddiasıyla haktan saparak kendisine meylettikleri kişinin dili yabancıdır." Çünkü o, aslen rum bir köledir. Oysa o Kur'an, apaçık, fesahat, belâğat ile apaçık Arapça bir dildir. Peki, nasıl olur da, Kur'an'ın bu durumu müşriklerin söyledikleri iftiralarıyla bağdaşabilir. Şüphesiz Allah'ın âyetlerine inanmayanları Allah doğru yola iletmez. O âyetler nur, hidayet, kesin delillerdir. Allah böyle kişileri hidayet yolundan yüz çevirdikleri ve irfan yolundan döndükleri için hak ve doğru yola iletmez. Onlar için Allah'ın âyetlerini yalanlamalarının cezası olarak acı bir azab vardır.

"Yalanı(2) ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlar uydurur."

Yalancılar işte onlardır.

"Yani yalanı uyduran ve yalan söyleyen ancak Allah'ın âyetlerine inanmayandır."(3)

Çünkü böyle bir kişi Allah'tan sevab ummaz ve onun azabından korkmaz. Bundan dolayı böyle bir insanı yalan söylemekten hiçbir şey alıkoya-

---

(1) Bu şahsın isminin belirlenmesinde ihtilaf edilmiştir. Kimisi isminin Caber, künyesinin Ebu Fûkeyne, kimisi isminin Ayış veya yaiş olduğunu söylemiştir. Bu kişi rum asıllıydı. Kılıç biler ve onu süslerdi. Bazen Rasûlüllah onun yanında otururdu. Bu sebeple onlar böyle bir söz iftira etmişlerdir.

(2) Bu âyet, onların Rasûlüllah'ı yalancılıkla vasıflandırmalarının cevabıdır. Allah bildiriyor ki; "Yalan uyduranlar asla doğru sözü bilmeyen, Allah'ın âyetlerini inkâr eden kafirlerdir."

(3) "İnandıktan sonra Allah'ı inkar eden" bu âyeti kerimesi, yalanı, ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlar uydurur." âyetiyle ilgilidir. İnkara zorlanan kısmı, Ammar b. Yasir hakkında inmiştir. Çünkü Ammar, müşriklerin kendisinden söylemesini istedikleri İslâm'a bazı sözleri söylemeye yaklaşmış, Allah da ondan bu sıkıntıyı kaldırmıştır. Rasûlüllah ona; "onlara ver ya Ammar", buyurmuştur. Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Ümmetimden üç şeyin günahı kaldırılmıştır; Hata, unutma ve yapmaya zorlandıkları şey. İlim sahipleri bir mü'mini öldürmeye zorlananı istisna etmişler, kendisinin öldürülmesi pahasına da olsa onu öldüremeyeceğini, sırf dövme suretiyle de olsa kardeşi mukabilinde kendisini kurtaramayacağını söylemişlerdir."

maz. Müslüman ise doğru sözlü olmanın sevabını umar ve yalan söylemenin cezasından korkar. Bu sebeple de asla yalan söylemez. Bu ifadelerle şu ortaya çıkıyor ki peygamber yalan uydurmamış, yalanı ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlar uydurmuşlardır. İşte gerçekte yalancılar onlardır.

"İnandıktan sonra Allah'ı inkar eden, ancak kalbi imanla dopdolu olduğu," ona şüphe bulaşmamış ve kalbinde sallantı ve çırpıntı hissetmediği halde inkar sözünü söylemeye zorlanan ve bu sözü sadece telaffuz eden kişi müstesnadır. O kişi kafir olmaz. Bu kişi, Ammar b. Yasir gibidir. Kureyş onu inkara zorlardı. Rasûlüllah onun bu kelimeyi sadece diliyle söylemesine müsaade etmişti. Fakat aşağıda gelenler tehdidi hak eden küfre göğüs açan yani küfrü kabul eden, ondan hoşlanan kimselerdir. Bu kimselere Allah'tan büyük bir azab vardır. Onlar Allah'ın gazabına ve öfkesine dönmüşlerdir.

"Onlar için ahirette büyük bir azab vardır."

Bu cezanın sebebini Allah şu şekilde beyan etmektedir. Bu, onların, Allah'ı inkar ve bu inkarda ibadetlerden kurtuluş olduğundan o'na iman etmemekle dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmelerinden ve Allah'ın inkar eden kavmi doğru yola iletmeyeceğinden dolayı böyledir. Allah bu tehdit ettiği şey hakkında daha önceden bilgi sahibidir. Allah inkarcı topluma, onların küfrü tercih ve bunda ısrar etmelerinin cezası tevbe etmeden öldükle-rinde ebedi cehenneme koymayı vaad etmiştir.

"İşte Allah'ın kalplerini, kulaklarını, gözlerini mühürlediği ve hidayete ulaştırmamakla tehdit ettiği kimseler bunlardır. Onların kalplerine mühür vurulmuştur, bundan dolayı onlar hiçbir şey anlamazlar. Kulaklarına mühür vurulmuştur. Onlar nasihatleri ve Allah yoluna yapılan çağrıyı duymazlar. Gözlerine mühür vurulmuştur. Onlar kainatta mevcut olan Allah'ın delillerini görmezler. Onların başına gelen bu halin sebebi kasıtlı olarak yüz çevirmeleri, dünyayı tercih etmeleri, inad, büyüklenme ve hakka davet yolunda engel olmadır. İşte yaratılış gayesinden ve ahritte onlar için hazırlanan felaket ve büyük azabtan habersiz olan onlardır. Hakikaten ahirette zarara uğrayacaklar, kendilerini hiç çıkamayacakları ve kurtulamayacakları elim bir azabın içerisinde bulduklarında aldanacak olan onlardır. Onlar o azabın içinde susmaya mecbur bırakılacaklardır.

SONUÇ

1- Rasûlüllah'ı Allah savunmakta ve O'na yönelen her iftirayı ortadan

kaldırmaktadır.

2- Allah'ın âyetlerini bilerek ve inatla inkâr etmişlerdir. Çünkü hidayet yolu Kur'an'a imandır. Onlar Kur'an'ı inkar edince, hangi şey üzerinde hidayete ereceklerdir?

3- Mü'min doğru sözlü olmanın sevabına ve yalanın günahına inandığından yalan söylemez. Fakat kâfir kendisini yalan söylemekten alıkoyacak engel olmadığından yalan söyler. Zira o sevab beklemez ve cezadan korkmaz.

4- Eziyet anında, kalbi imanla dolu olmak ve göğsünü inkara açmamak (yani içinden kabullenmemek) şartıyla inkar kelimesini söylemekte ruhsat vardır.

5- Dünyayı ahirete tercih, küfrün, sapıklığın ve helakın yoludur.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ
هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا
إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾
يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ
مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ
آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ
بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا
يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ
فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

110- Sonra Rabb'in, şunların şu işkenceye uğratıldıktan sonra göç eden, sonra savaşan ve sabredenlerin yanındadır. Elbette bütün bunlardan sonra Rabb'in bağışlayan, esirgeyendir.

111- O gün herkes gelir, kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının tam karşılığı verilir, onlara asla haksızlık edilmez.

112- Allah şöyle bir kenti misal olarak anlattı: Güven, huzur içinde idi; her yerden rızkı bol bol kendisine geliyordu. Fakat Allah'ın nimetlerine nankörlük etti, bunun üzerine halkının yaptıklarından ötürü Allah ona açlık ve korku elbisesi taddırdı.

113- Andolsun, onlara, kendilerinden bir elçi geldi, onu yalanladılar. Bunun üzerine onlar zulümlerine devam ederken azab onları yakalayıverdi.

SÖZLÜK

هَاجَرُوا — Hicret ettiler. Medine'ye hicret eden.

مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا — Fitneye uğratıldıktan sonra. Mekke'de müşrikler onlara, zorla küfür kelimesini söylemelerine kadar işkence etmelerinden sonra.

اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا — Şüphesiz Rabbin ondan sonra. Hicret, cihad, iman ve cihad üzre sabırdan sonra.

لَغَفُورٌ رَحِيمٌ — Affedici ve merhametlidir. Onları bağışlayan ve esirgeyendir.

يَوْمَ تَأْتِي — Geleceği gün. Ey Muhammed, her nefsin geleceği ve kendi adına mücadele edeceği günü hatırla.

مَثَلاً قَرْيَةً — Örnek şehir. Allah şöyle bir kenti misal olarak verdi. O kent Mekke'dir.

رِزْقُهَا رَغَدًا — Rızkı bol bol.

فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ — Allah'ın nimetlerine küfretti. Allah'ın nimetlerini yani Rasûlünü, Kur'an'ı, güveni ve geçim bolluğunu inkar etti.

فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ — Allah onlara açlık elbisesini tattırdı. Onlara gelen kıtlık sebebiyle Allah kendilerine açlığın acısını tattırdı. Öyle ki, yedi sene süreyle ağaçların kabuklarını yediler.

وَ الْخَوْفِ — Ve korku. Düşmanları onların peşlerine düşüp ticaret yollarını keserken açlık elbisesini giydirdi. Yani korkuyu tattırdı.

AÇIKLAMA

Allah, kalbin küfre açılmaması şartıyla, baskı altında inkar kelimesini söylemeye ruhsat verdiğini bildirdikten sonra Rasûlüllah'tan sonra geriye kalmış bazı mü'minlerden haber vererek şunları anlatıyor. Bu kimseler hicret etmeyi düşününce Kureyş müşrikleri onları engellemiş, onlara eziyet etmiş neticede de onlar İslâm'a ters düşen sözleri söylemişlerdir. Sonra hicret fırsatı bulmuşlar hicret ve cihad etmişler ve sabretmişlerdir. Allah mağfiret ve rahmetinin onlar için olduğunu haber veriyor. Dolayısıyla onlar korkmuyor ve mahzun da olmuyorlar. Yüce Allah buyuruyor ki:

Ey Rasûl; "Sonra senin Rabb'in(1) eziyet edildikten sonra hicret(2) eden, sonra cihad eden ve sabredenlerin yanındadır. Bütün bunlardan sonra(3) senin Rabb'in onları bağışlayan ve esirgeyendir."

"O gün,(4) herkes gelir kendi canını kurtarmak için uğraşır."

Bu âyetle mü'minlere öğüt vererek hatırlat yani sadece kendi kurtuluşunu isteyerek mücadele etme.

"Ve herkese yaptığı hayır ve şerrin tam karşılığı verilir. Onlara asla zulmedilmez."

Çünkü Allah âdildir. Hükümde zulmetmez ve haksızlık yapmaz.

"Allah şöyle bir kenti(5) misal olarak anlattı."

O şehir düşmanların baskınlarından emin ve huzur içersindeydi. Oranın halkının başına korku gelmezdi. Allah Arapların kalplerine Haram-ı şerif (Kâbe ve civarı) ve orada oturanlara karşı hürmet duygusunu koyduğunda her yerden,(6) yaz ve kış seferlerinde Yemen ve Şam tarafından oraya geliyorlardı. Fakat o şehir Allah'ın, nimetlerine nankörlük etti. Bu nankörlük, Rasûlüllah'ı yalanlama, tevhidi (Allah'ın varlığını, birliğini ve kanun koyuculuğunu) in-

---

(1) Hicret Allah ve Rasûlü adına olunca Allah kendi ismini nebisinin ismiyle beraber anmıştır. Sonra senin Rabbin mağfiret ve rahmetiyle hicret edenlerin yanındadır.

(2) Önce Habeşistan'a ardından da Medine'ye hicret eden.

(3) Müşriklerin elinden eziyet gördükleri günlerdeki hallerin ardından.

(4) Bir hadiste şöyle buyurulur: "Kıyamet gününde her nefis, nefsim nefsim diyecektir."

(5) Bu şehir Mekke'dir. Peygamber (s.a.v.) Mekke halkına beddua etmiş ve; "Allah'ım, Mekke müşriklerine azabını ağırlaştır; o azabı onlar için Yusuf'un (a.s.)'ın zamanındaki kıtlık seneleri gibi seneler yap," diye beddua etmişti.

(6) Kara ve denizden; bu, Allah'ın "oraya herşeyin mayası toplanır" âyeti gibidir.

kar etmeleri ve İslâm'la mücadele ve şirkte ısrarlı olmalarıydı. Bunun üzerine yaptıklarından ötürü(1) Allah onlara açlık ve korkuyu tattırdı. Rasûlüllah onlara şöyle beddua etmişti:

"Ey Allah'ım, onlar için Yusuf'un yedi çetin senesi gibi yedi sene yap."

Bu sebeple onlara yedi sene kıtlık isabet etmiş, öyle acıkmışlardı ki leş ve ağaç kabukları, ağaçlardaki böcekleri yemişlerdi. Allah onlara korkuyu da tattırmıştı. Çünkü islâm askerleri onların ticaret yollarının önüne çıkıyor, üstelik evlerinin ortasına kadar onları takip ediyordu. Yani Allah onları yaptıkları kötü işler yüzünden açlık ve korkuyla cezalandırmıştı. Onları bu cezaya götüren halleri, yaptıkları kötü iş şirk ve inkarlarından ve de bu konudaki ısrarlarından sonra mü'minlere işkence etmeleridir.

"Andolsun ki, onlara kendilerinden bir elçi yani Muhammed (s.a.v.) geldi de onu yalanladılar."

Onun davetine karşı çıkıp onunla savaştılar.

"Bunun üzerine onlar zulümlerine devam ederken" yani şirk ve kendilerine zulmederlerken korku ve açlık "azabı onları yakaladı."

Öyle ki, inkarları sebebiyle kendi nefislerini açlık ve korku azabına sürmüşlerdir.

SONUÇ

1- Hicret, cihad ve sabır fazilettir. Bu ibadetler günahlara kefaret olur ve hataları siler. Çünkü bu ibadetlerin hepsi de farzdır.

2- Kıyamet gününü, o gün dünyadan kopup ahirete yönelme sebebiyle meydana gelecek azab ve sevabı hatırlatmak gerekir.

3- Bir konuyu anlatırken misal verilmesi güzel bir şeydir.

4- Nimetlere nankörlük sebebiyle nimetler kaldırılır ve o nimetlerin verildiği kimselerden intikam alınır.

5- Rasûlüllah (s.a.v.) getirdiği din konusunda yalanlanmıştır. Ondan yüz çevirmek veya amel etmemek sebebiyle de olsa azab ve bela gelir.

---

(1) Bu şehrin Medine olduğu da söylenmiştir. Bunu Rasûlüllah'ın hanımları Hafsa ve Âişe söylemiştir. Bunun nedeni şudur, Osman (r.anh) şehid edilince medine halkı için sıkıntılar artmıştır. Âyetin dış manası açıktır. Bu şehrin Mekke olması daha uygundur.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ
حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ
الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ
فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ
الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ۚ
﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ
هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ
وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

114- Allah'ın size verdiği rızıktan helal, hoş olarak yeyin de Allah'ın nimetine şükredin; eğer O'na kulluk ediyorsanız.

115- Allah size ölüyü, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanları haram kıldı. Kim mecbur kalırsa başkasının hakkına saldırmadan, sınırı da aşmadan bunlardan yiyebilir. Şüphesiz Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

116- Dillerinizin yalan yere nitelendirmesinden ötürü "Şu helaldir, şu haramdır," demeyin, sonra Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Allah'a karşı yalan uyduranlar ise iflah olmazlar.

117- Azıcık yaşamanın ardından, onlara acı bir azab gelecektir.

118- Yahudi olanlara da, bundan önce sana anlattıklarımızı haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı!

SÖZLÜK

فَكُلُوا	Ve yeyin. Ey insanlar, yeyin.
حَلَالاً طَيِّبًا	Helal temiz olarak. Haram olmayan ve pis kabul edilmeyen temiz, helal.
وَ اشْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ	Allah'ın üzerinizdeki nimetine şükredin. Sadece Allah'a ibadet ve haram kıldığından uzaklaşıp helal kıldığına yönelmek suretiyle Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetine şükredin.
اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ	Eğer siz sadece O'na kulluk ediyor ve O'nun emirlerini tutuyorsanız, sizin için helal kıldığı şeyleri yeyin, haram kıldıklarından kaçının.
اَلْمَيْتَةُ	Ölü. Şer'i bir boğazlama olmaksızın ansızın ölen hayvan.
وَ الدَّمُ	Ve kan. Et ve kemikle karışık olmayan akıtılmış sıvı kan.
وَ مَا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ	Allah'tan başkası adına boğazlanan, yani Allah'ın adından başka putların adı anılarak kesilen.
غَيْرَ بَاغٍ وَ لاَ عَادٍ	Başkasına saldırmadan ve zaruret sınırını aşmadan.
وَ لاَ تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ اَلْكَذِبَ	Dillerinizin yalan yere nitelendirmesinden ötürü demeyin. Allah'a yalan iftira ederek dillerinizle helal ve haram kılmayın, Allah tarafından helal ve haram kılınmamışken şu helaldir, bu haramdır demeyin.
وَ عَلَى الَّذِينَ هَادُوا	Yahudi olanlara da.
حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ	Biz daha önce sana anlattıklarımızı haram kılmıştık.

AÇIKLAMA

Allah (c.c.) kullarına lutufta bulunmuş, onlara verdiği güzel nimetlerden yemeleri ve buna karşılık olmak üzere sadece Allah'a kullukla O'na şükretmeleri için izin vermiştir. İşte sadece Allah'a kulluk eden kimselerin hali budur. Muhakkak ki o kimse, kendisine verdiği nimete karşılık Allah'a şükre-

der.

"Allah size ancak ölüyü, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı."(1)

Dolayısıyla Allah'ın size haram kılmadığı, müşriklerin Allah haram kılmıştır diye Allah'a iftira ederek haram kıldıkları saibe, bahira ve vasıle hayvanları gibi helal olan hayvanları kendinize haram kılmayın. Sizden kim zorda kalır, yani aşırı açlık yüzünden tehlikeye düşüp canına bir zarar gelmesinden korkarsa başkasının hakkına saldırmadan, haram olanlardan, açlık derdini giderecek kadar yiyebilir, bunda ona hiç bir günah yoktur. Şüphesiz ki, Allah gafurdur, rahimdir. Tevbe edeni bağışladığı gibi zorda kalanı da bağışlar ve onu esirger. Bu sebeple zorda kalan için kendisine yöneleni acıdığı gibi ona acıdığından zararı def için yemesine izin verir.

Dillerinizin yalan yere nitelendirmesinden ötürü bu helal, şu haram demeyin, sonra Allah'a yalan isnad etmiş olursunuz. Allah onları kendi kendilerine bir şeyi, sırf dillerinin yalan söylemesiyle helal veya haram kılmaktan men ediyor. Nitekim müşrikler aynı şekilde yapıyorlar, ilahi bir vahy ve semavi bir din olmaksızın bazı şeyleri helal ve haram kılıyorlardı. Neticede onların sözleri ve yaptıkları bu şeyler, Allah'a iftira ve yalan isnad etmektir.

Bununla beraber Allah'a yalan isnad eden asla kurtuluşa eremez. Bu ifadenin delili şudur; "Muhakkak ki, Allah'a karşı yalan söyleyenler kurtuluşa ermezler. Onların bu dünyadan faydalanmaları ahiretteki nimetlere oranla az bir geçimdir." Onlar her ne kadar bu dünyada mal, evlad, şeref ve hakimiyet gibi az bir şeyle faydalansalar da, bu cidden az bir menfaattır ve bu menfaatın sahibi kurtuluşa eren ve kazanan olarak değerlendirilemez. Bütün bunların ötesinde son bulmayan daimi acı veren uhrevi bir azab vardır.

"Biz yahudi olanlara da önceden sana anlattığımız şeyleri haram kılmıştık."

---

(1) Bu cümle, "Allah'ın verdiği güzel, helal rızıklardan yeyin," kısmının manasını iyiyi pisten ayırdetmek için açıklar mahiyettedir. Allah burada dört haram şeyi sayıyor: Maide sûresinde bunlar on tanedir. Fakat bu dört tanesi temel niteliğindedir, diğerleri ise bunlara tâbidir. Bunlar boğulmuş, vurularak öldürülmüş, yukardan düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş, canavar parçalayarak ölmüş ve putların adı anılarak boğazlanmış olan hayvanlardır. Bunlardan ilk beştanesi ölüye, altıncısı ise Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvanlar sınıfına dahildir.

Allah, Rashulüne hitap ediyor ve buyuruyor ki: Bu müslüman ümmete "ölüyü, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına boğazlananı haram kıldığımız gibi sana daha önce En'am suresinde anlattığımız şeyleri yahudilere de haram kıldık."

Çünkü Allah buyuruyor ki:

"Biz yahudi olanlara bütün tırnaklı hayvanları haram ettik. Sığır ve koyunun da yağlarını onlara haram kıldık. Yalnız sırtlarındaki ve bağırsaklarındaki ya da kemiğe karışan yağlarını haram etmedik. Aşırılıkları yüzünden onları böyle cezalandırdık. Biz elbette doğru söylüyoruz."

Allah bunları yahudilerin, zulümleri sebebiyle haram kılmış, onları cezalandırmış ve mü'min kullarına helal kıldığı bu hoş nimetleri onlara haram kılmıştır. Bunun için Allah buyuruyor ki:

"Biz onlara haksızlık etmedik fakat onlar kendilerine haksızlık ediyorlar."

SONUÇ

1- Nimete şükürle karşılık vermek gerekir. Kişinin, Allah'ın üzerindeki nimetine nankörlük yapıp O'na, hamddetmemesi ve istediğini yapıp yasakladığını terkle şükretmemesi adaletsizliklerden biridir.

2- Yiyeceklerden haram olanlar açıklanmıştır. Bunlar: Kesilmeden kendi kendine ölmüş hayvan; kan, domuz eti ve Alalh'tan başkası adına boğazlanan hayvanlardır.

3- Ölüm tehlikesini atlatmak için yukarda anlatılan haram şeyleri yemekte ruhsat vardır.

4- Kat'i, kesin bir delil olmadan bir şeyi helal veya haram kılmak haramdır.

5- Allah'a karşı yalan söylemek haramdır. Allah'a karşı yalan söyleyen, ahirette kurtuluşa eremez. Onun bu dünyada ki yaşaması kıymeti olmayan az bir faydalanmadır. Bu da, tabiki istediğini elde edebilirse.

6- Bazen kula zulmü sebebiyle nimetler verilmiyebilir. Çöküş zamanlarında İslâm ümmetine nice nimetler zulümleri sebebiyle verilmemiştir.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ
ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾ إِنَّ
إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾
شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾
وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾
ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ
وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

119- Sonra Rabb'in şunlardan yanadır ki, cehaletle kötülük işlediler, sonra onun ardından tevbe ettiler, uslandılar. Bütün bunlardan sonra Rabb'in elbette bağışlayan, esirgeyendir.

120- İbrahim Allah'ı birleyerek O'na itaat eden bir ümmet (her iyiliği kendinde toplayan bir önder) idi, ortak koşanlardan değildi.

121- O'nun nimetlerine şükredici idi. Allah onu seçmiş ve doğru yola iletmişti.

122- Ona dünyada iyilik vermiştik. O, ahirette de iyilerdendir.

123- Sonra sana: "Allah'ı birleyerek İbrahim'in yoluna uy; o,

ortak koşanlardan değildi" diye vahyettik.

124- Cumartesi gününe saygı, onu yalnız ibadet günü yapmak, onda ayrılığa düşen yahudilere farz kılındı. Rabb'in elbette ayrılığa düştükleri şey hakkında kıyamet günü aralarında hükmünü verecektir.

SÖZLÜK

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ	Sonra senin rabbin cehaletle kötülük işleyen sonra da tevbe eden kimseleri bağışlayan ve esirgeyendir.
مِنْ بَعْدِهَا	Bu cehalet ve tevbeden sonra.
اِنَّ اِبْرَاهِيمَ كَانَ اُمَّةً	Muhakkak ki İbrahim bir ümmet idi. Hak din olan İslâm'a yönelerek Allah'a itaat eden ve insanlara iyiyi öğreten idi.
قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا	Hak din olan İslâm'a yönelerek Allah'a itaat eden idi.
اِجْتَبَاهُ	Onu seçti. Rabbi peygamberlikten sonra dostluk için onu seçmişti.
وَ اٰتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً	Ona bu dünyada iyilik verdik. Bu iyilik, bütün semavi din ehli olanlar tarafından güzel övgüdür.
اِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ	Şüphesiz cumartesi o konuda ayrılığa düşen kimselere farz kılındı. Yani yahudilere Cumaya saygı göstermeleri emredilmiş onlar bunu reddetmişler, Cumartesini kabul etmişlerdi. Allah da onlara bunu farz kılmış ve o günde onlara ceza olsun diye onlar için işi sıkı tutmuştu.

AÇIKLAMA

Âyetler uzun ifadelerle şirk, inatçı ve inkarcı müşrikler tarafından yeniden dirilmenin ve peygamberliğin inkar edilmesinin ayıpları ortaya konulduktan sonra, surenin sona ermesine yakın Allah onlara tevbe kapısını açtı.

"Sonra şüphesiz ki Rabbin cehaletle kötülük işleyen Allah'a başkasını şirk koşan, O'nun vahyini inkar eden ve O'na kavuşmayı yalanlayan, bütün bunlardan sonra da tevbe eden, ona ibadet ederek bir olduğunu kabul eden, elçisinin peygamberliğini onaylayan, ona kavuşmaya inanan ve ona salih amellerle hazır olan, önceden bozdukları kalplerini, amellerini ve hallerini düzelten kimseleri bağışlayacak ve esirgeyecektir."

Bütün bu tevbe ve doğru dönüşten sonra Rabbin onları bağışlayacak ve esirgeyecektir. Bu, Rablerinin kitabının diliyle onlara bir müjdedir.

İbrahim batıldan hakka yönelerek Allah'a itaat eden bir ümmet idi; müşriklerden değildi. Allah'ın nimetlerine şükrettiği için, o onu seçmiş ve doğru yola iletmişti. Biz ona dünyada iyilik vermiştik. Ahirette de o iyilerdendir. Sonra biz sana batıldan hakka yönelerek İbrahim'in yoluna uy,(1) şirk koşanlardan olma diye vahyetmiştik. O müşriklere benzeyenlerden bazıları, Kâbe'yi inşa eden, hac ibadetinin usullerini koyan ve haram sınırını çizen Kâbe ve Civarının her türlü zulüm ve tecavüzden korunmuş sınırlarını belirleyen babaları İbrahim'in dini üzere iken, yahudi ve hristiyanlar da aynı şekilde İbrahim'in dini üzere olduklarını iddia ediyorlardı. Hepsi de İbrahim'in yolunda ve onun dini üzere olduklarında ısrar ediyorlardı. İslâm onların üzerlerinde durdukları iddiayı reddetti ki, onların iddiaları peygamberler babası İbrahim'in getirdiği Allah'ın dini iddiası idi. Batılı iptal, şüphe perdesini ortadan kaldırma, hak dava ve hak din için hakkı temize çıkartma maksadıyla Allah, İbrahim'in ruhi ve dini hayatından her akıllı için konuşan bir vahiymişcesine, bir bölüm anlattı. Bir kişi bu anlatılanlara baktığı zaman İbrahim'in dini üzere yaşayarak ona mı uyduğunu yoksa başka bir din üzere mi olduğunu anlar.

"Şüphesiz İbrahim, iyi özellikleri kendinde toplayan bir önder"(2) ve iyilik isteyen herkesin uyacağı bir misaldi. Bu birincisidir.

İkinci olarak o, Rabbine itaatkar idi, dolayısıyla onun emrine ve yasağına karşı gelmezdi.

Üçüncü olarak o, hiç bir şekilde müşriklerden değildi. Aksine o şirk ve şirk ehlinden uzaktı.

Dördüncü olarak o, Allah'ın üzerindeki nimetlerine şükredici idi, yani Allah'ın nimetlerini onun kabul edeceği yönde sarfedici idi.

Beşinci olarak Rabbi onu, peygamberlik için seçmişti. Çünkü O, Allah'ı her şeyden fazla severdi. Bu sebeple Allah sevgisi kalbine yerleşmişti, kalbinde başkası için yer kalmamıştı. Allah onunla dostluk kurmuştu. O, Halilurrahmandı. (Allah'ın dostu idi)

---

(1) Bu âyette daha faziletli olanın kendinden daha az faziletli olana uyabileceğine delil vardır.

(2) İmam Malik şöyle demiştir: "Bana şöyle bir haber geldi. Abdullah b. Mesud şöyle demiştir; "Allah Muaz'a merhamet etsin. O verilene razı olan bir ümmetti. Ona; "Ey Ebu Abdurrahman, Allah bu âyeti İbrahim için söylemişti denince," o; "Ümmet, kelimesi insanlara iyiyi öğreten,"kaniten" kelimesi ise itaat eden demektir," dedi."

Altıncı olarak onu doğru yol olan İslâm'a iletmişti.

Yedinci olarak ona dünyada iyilik vermişti ki bu iyilik onun güzel yad-edilmesi ve bütün ilahi din mensuplarınca güzel anılmasıdır.

Sekizinci olarak ahirette de O Allah'ın haklarında ben salih kullarım için gözün görmediği kulağın işitmediği, hiç bir kimsenin aklına gelmeyen şeyler hazırladım buyurduğu salihlerdendir. Ki bu makam, makamların en değerlisi ve en yücesidir.

Dokuzuncu olarak Muhammed (s.a.v.) kıymeti yüce ve makamı yüksek olmakla beraber Allah ona, hakka yönelerek İbrâm'in yoluna uymasını emretmiştir.

İşte İbrahim budur. Hangisi İbrahim'e daha layıktır? Müşrikler mi, yahudiler mi yoksa hristiyanlar mı veya muvahhid (Allah'ı birliyen) müslümanlar mı? Evet muvahhid müslümanlar. Ey Allah'ım, bizi de onlardan kıl, onların topluluğu arasında haşret ve onlara ikramda bulunacağın gün bize de ikramda bulun.

"Cumartesi, hakkında ihtilafa düşünlere farz kılındı."(1)

Bu âyette yahudilerin iddialarının batıl olduğuna delil vardır. Onlar İbrahim'in dini üzere olduklarını iddia ediyorlardı. Cumartesiye saygı göstermek, İbrahim'in dininde yoktu. Bunun sebebi şudur. Allah peygamberlerinden birine İsrailoğullarına cumaya saygıyı emret diye vahyetti. Onlar bu konuda ayrılığa düştüler. Sırf inad ve kibirlerinden dolayı cumartesiyi seçtiler. Allah da onlara cumartesiye saygı göstermelerini farz kıldı.

"Şüphesiz senin rabbin kıyamet günü onların ayrılığa düştükleri konuda aralarında hüküm verecektir."

Bu âyette onlar için tehdit vardır. Allah onları peygamberlerine direnme ve onlardan ayrılmaları sebebiyle azapla cezalandıracaktır.

---

(1) İbrahim'in dininde cumartesiye saygı yoktu. Çünkü İbrahim'in dini, kendisinde sertlik olmayan musamahakar bir dindir. Oysa cumartesi yahudiler için işlerin bırakılması ve işe çıkmayı bırakma konusunda, ihtilafları yüzünden ağırlaştırılmıştı. Yani onlara cumaya saygıyı göstermeleri emredilince, Allah'ın yaratma işini o gün tamamladığı iddiasıyla Cumaya saygıyı reddedip Cumartesini kabul etmişlerdir. Hristiyanlar ise Pazarı seçmişlerdir. Çünkü Allah yaratmaya o gün başlamıştır. Allah'ı ümmeti Muhammed'i onların ihtilafa düştükleri cuma gününe hidayet etmiştir. Buharide şöyle geçer: Biz kıyamet günü ilk olan sonuncularız. Biz cennete ilk girecek olanlarız şu kadar varki onlara bizden önce kitap verildi, bize onlardan sonra verildi. Onlar o konuda ihtilaf ettiler Allah bizi onların ihtilaf ettikleri konuda hakka iletti. İşte bu, onların ihtilaf ettikleri günleridir. Allah bizi ona, cuma gününe iletti."

SONUÇ

1- İster büyük olsun isterse küçük her günah için tevbe kapısı vardır. Hemen samimi bir tevbe, pişmanlık, daimi af dileme ve kötülüğü düzeltme şartıyla bütün tevbe kapıları açıktır.

2- Tevhid ortaya konmuş, Hz. İbrahim'in durumu bildirilmiş; onun yüceliği ve Allah'ın ona verdiği nimet açıklanmıştır.

3- Cumartesinin yahudilere Allah'ın azablarından olduğu, nimet ve lütfundan olmadığı açıklanmıştır.

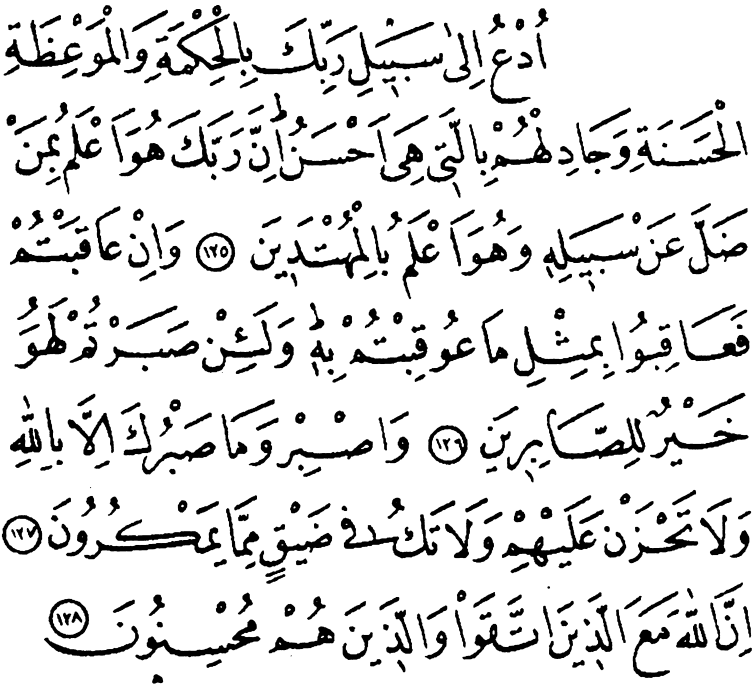

125- Hikmetle ve güzel öğütle Rabb'inin yoluna çağır ve onlarla en güzel biçimde mücadele et. Kuşkusuz Rabb'in, işte yolundan sapanları en iyi bilen O'dur ve O, yola gelenleri de en iyi bilendir.

126- Eğer bir topluluğa azab edecekseniz, size yapılan azab kadar azab edin. Ama sabrederseniz, andolsun ki o, sabredenler için daha iyidir.

127- Sabret, sabretmen ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlara üzülme, kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme.

128- Çünkü Allah, korunanlarla ve iyilik edenlerle beraberdir.

SÖZLÜK

اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ	Rabinin yoluna. Ona itaate. Çünkü Allah'a itaat onun rızasına ve lutufta bulunmasına götürür. Ki, bu Allah'ın yoludur.
بِالْحِكْمَةِ	Hikmetle. Yani Kur'an'la, doğru sağlam, hakkı açıklayan delilli sözle.
وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ	Güzel öğütle. Bu ise Kur'an öğütlerdir.
وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ	Onlarla en güzel yolla mücadele et.
لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ	Muhakkak ki o sabredenler için hayırlıdır.
وَ لَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ	Onların kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme. Onların tuzaklarına aldırma ve kalbin daralmasın.
مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا	Şirk ve isyandan sakınanlarla beraber.
وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ	Onlar muhsinlerdir. Allah'a itaatte, onunla beraber olmada iyi olanlarla Allah'la beraberlik bu dünyada zafer nasib etmesi ve desteklemesidir.

AÇIKLAMA

Allah, yücelterek ve emrederek Rasûlüne şöyle hitab ediyor:

"Rabbinin yoluna,(1) dinine ki bu İslâm'dır diğer insanları çağır."

Allah yoluna güzel öğüt ve hikmetle çağırın. Buradaki güzel öğütten ve hikmetten maksat Kur'an-ı Kerim'dir. Yani Kur'an-ı Kerim ile insanları Allah'a çağırın.

"Onlarla en güzel bir yolla mücadele et."

---

(1) Kurtubi: "Bu âyet, Mekke'de Kureyş'in sert davrandığı dönemde inmiştir, Allah ona kendi yoluna davet etmesini emrediyor ve onun nazik olmasını yumuşak olmasını hükme bağlıyor. Bu günden kıyamete kadar müslümanların böyle davet etmesi gerekir." diyor.

Yani onlarla mücadeleni kötü söz ve kötülüğü ima eden davranışları bulunmayan en güzel mücadeleyle yap. Çünkü bu, karşı tarafın hakkı ve çağrıldığı şeyi kabul etmesine daha tesirli olur.

"Muhakkak ki, Rabbin yolundan sapan insanları daha iyi bilir. O hidayete erenleri en iyi bilendir."

Hidayete erenleri hidayetle mükafaatlandıracak, sapıtanları da sapıklıkla cezalandıracaktır. Aynı şekilde o ezelde sapıtan ve hidayete ereni en iyi bilendir. Kendine yumuşak ol, davetinde zalim olma, neticede kendine zarar verirsin. İş sana ait değildir, aksine o Allah'a aittir. Rabbin dilediğini doğru yola iletir dilediğini de saptırır. Sana düşen, senin için tayin edilen vasıf; hikmetle, güzel öğütle davet etmen ve en güzel yolla mücadele etmendir.

"Eğer azab edecekseniz, size yapılan azab kadar azab edin."

Eğer azabı bırakır ve sabrederseniz bu, sizin sabretmeniz için cezalandırmaktan daha hayırlıdır.(1) Niyet ettiğin amcan Hamza'yı şehit ettikten sonra burnunu ve kulakların kesmelerine karşılık müşriklere misillemede bulunma düşüncenden vazgeçmede sabret. Allah ona sabrı emrediyor; cezalandırmadan ve misillemeden vazgeçmesini gerekli kılıyor. Senin sabrın ancak Allah'adır. Yani Allah'ın yardım ve desteğiyledir. "Allah'la beraber ol, sen yardım ve başarıyı ondan dilediğin gibi sabrı da ondan iste..."

Onların hakka ulaşıp, o yolda yürümemelerinden dolayı üzülme. Sana kurdukları tuzaklardan da sıkıntıya düşme. Çünkü Allah onların tuzak ve şerleri karşısında size yeter. O, seninle beraberdir. Korkma üzülme. Zira Allah sakınan ve iyilik edenlerle beraberdir. Sen de onlardansın.

"Şüphesiz Allah sakınan ve iyilik edenlerle beraberdir."

Allah, Rasûlüne ve mü'minlere haber veriyor ki O, yardım, destek ve başarıya ulaştırmasıyla, şirk ve isyandan sakınan, dinin farzlarını terketmeyen ve haramlarını işlemeyen, Rabbine itaati samimiyetle yapan ve Allah'ın farz kıldığı emrettiği ve Rasûlüllah'ın açıkladığı şekilde eda ederek iyilik yapan kimselerle beraberdir.

---

(1) Müfessirlerin cumhuruna göre bu âyet medine döneminde Hamza ve O'na yapılan müjde hakkında nazil olmuştur. Âyette kısasta eşitliğin farz olduğuna delil vardır.

SONUÇ

1- Allah yoluna çağırmak ve tebliğ etmek farzdır.

2- Davet uslubu şudur: Davet, kitapla ve sünnetle, kabalık ve şiddetten uzak ve en güzel bir yolla olmalıdır.

3- Kişiye verilen işlediği suç kadar olmalıdır. Fakat sabrederek ve sevabını Allah'tan umarak müslüman kardeşini affetmesi güzeldir. Tabii bunlar şahsi meselelerdedir.

4- Allah emirlerini hakkıyla yerine getiren iyilik sahipleriyle beraberdir. Bu beraberlik zafer, destek ve doğru yola muvaffak kılma beraberliğidir.

Sûre 17
İsrâ Sûresi

Mekke Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 111

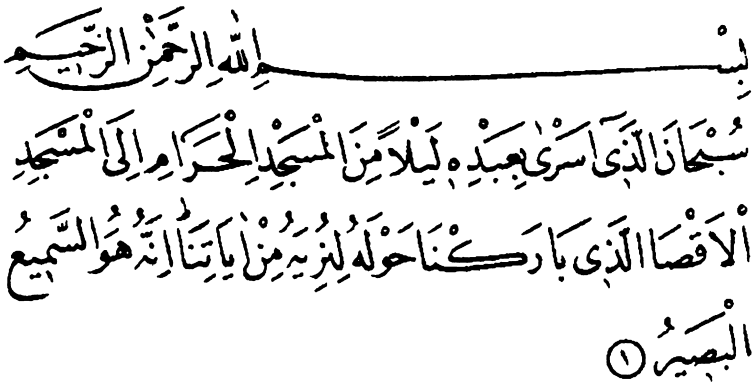
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ①

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla.

1- Eksiklikten uzaktır O Allah ki geceleyin kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini bereketli kıldığımız Mescid'i Aksa'ya yürüttü. O'na âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye böyle yaptık. Gerçekten O, işiten, görendir.

SÖZLÜK

سُبْحَانَ Tesbih ederim. Allah'ı yücelik ve kemaline uygun olmayan her şeyden tenzih ederim. Beri kılarım. O, şanı yüce olan Allah'tır.

بِعَبْدِهِ Kulu ve Rasûlü Muhammed'i.

مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Mekke'deki Mescidi Haram'dan.

إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'ya.

مِنْ آيَاتِنَا Âyetlerimizden. Kudretimizin şaşılacak hikmetlerinden ve delillerinden.

AÇIKLAMA

Yüce Allah kendini, müşriklerin kendisine nisbet ettikleri ortaklar, kızlar ve sonradan olanların sıfatlarından münezzeh kılmış ve şöyle buyurmuştur:

"Kulunu"(1) yani Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib b. Haşim el-

(1) Alimler demişlerdir ki; eğer burada peygamberimiz için kul olmaktan daha yüce bir isim olsaydı, Allah onunla isimlendirirdi.

Kureyşi el-Adnaniyi," geceleyin Mekke'deki Mescid-i Haram'dan, etrafını mübarek kıldığımız Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya delil ve hikmetlerimizden bir kısmını göstermek için götüren Allah, her türlü noksanlıktan münezzehtir."(1)

Hz. Peygamber (s.a.v.) Ümmü Haninin evinden çıkarılmış, kalbi zemzem suyuyla yıkanmış, Mekke'deki iman ve hikmetle doldurulmuştur. Daha sonra Allah onu Mescid-i Haram'dan Beyti Makdis'te (Kudüs'te) yer alan Mescid-i Aksa'ya gece vakti götürmüştür.

Allah Hz. Peygamber için Mescid-i Aksa'da bütün peygamberleri toplamış, peygamberimiz de imam olarak onlara namaz kıldırmıştır. Böylece de bütün peygamberlerin imamı ve sonuncusu olmuştur. Sonra Allah O'nu ardarda semalara çıkarmış, yanında Cennetin tabakalarından biri olan cennetü'l-meva'nın bulunduğu Sidretü'l-mün-teha'ya yani peygamber efendimiz Allah-u Teâlâ ile görüşmeye giderken uğradığı duraklardan bir durağa varıncaya kadar Rasûlüllah her semada oranın ibadetçilerini bulmuştur. Sonra Rasûlüllah, kalemlerin cızırtısını duyduğu bir seviyeye ulaşıncaya kadar Allah onu yükseltmiştir. Âyette geçen Mescid-i Aksa'nın etrafını mübarek kılmaktan maksad, etrafının ağaçlar, nehirler ve meyvalarla mübarek kılınmasıdır. Mescid-i Aksa'nın(2) içine gelince orada bol bol namaz kılınmasından dolayı dini bereketin olmasıdır. Çünkü orada namaz kılmak, sevap açısından 500 namaza denktir.

"Âyetlerimizden bir kısmını göstermek için," ifadesi, İsra (gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya gidiş) ve Miracın sebebini ifade eder. Sebeb şudur: Allah kulunu, en yüce melekut alemindeki (ruhlar alemindeki) insanı hayrette bırakan yaratışını göstermek ve de vahiy yoluyla bildiklerini müşahede ve gözle görerek bilmesi için gece yola çıkarmış ve göklere yükseltmiştir. "O, işitendir, görendir," demek; O, kullarının sözünü duyan, onların hâl ve işlerini gören demektir. O'nun hikmeti, iman edenlerin imanları artsın, şüphe edenler iyice şüpheye dalsın ve küfür ve inatları artsın diye, bu, insanı hay-

(1) Rivayete göre Cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Talha b. Ubeydullah, Rasûlüllah'a "Sübhane" kelimesinin manasını sormuş o da; "Her türlü kötülükten Allah'ın tenzih edilmesidir." buyurmuştur kelimesi bu şekilde okunduğu gibi "Sera" şeklinde de okunur. "İsra" gecenin başlangıcında götürmek ise "Sera" gecenin sonunda götürmektir.

(2) Mescid-i Haram, yeryüzünde inşaa edilen ilk mesciddir, onu Mescid-i Aksa takip eder. İkisinin arasındaki zaman 40 yıldır. Mescid-i Nebevi onlardan uzun asırlar sonra yapılmıştır. Bu üç cami kayıtsız şartsız, bütün camilerin en üstünleridir.

rette bırakan İsra olayının olmasını gerektirmiştir.

SONUÇ

1- Peygamberimizin İsra ve Miracının ruh ve bedenle(1) beraber Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksa'ya, oradan yüce semalara kalemlerin cızırtısını duyacak bir seviyeye varıncaya kadar olduğu inancı ortaya konmuştur. Allah orada O'na vahyettiğini vahyetmiş ve O'na ve ümmetine beş vakit namazı farz kılmıştır.

2- Camilerin üstün olanı üç tanedir. Bunlar, Mescid-i Haram, peygamber (s.a.v.)'in mescidi ve Mescid-i Aksa ve Mescidi Haram'ım üstün oluşları âyetle ifade edilmiştir. Rasûlüllah'ın mescidi ise işaret ve ima ile açıklanmıştır. Çünkü Aksa (en uzak) kelimesi uzak bir yer demektir. Bu uzak yer peygamberimizin mescidi, en uzak mescid ise Mescidi Aksa'dır.

3- İsra ve miracın hikmeti açıklanmıştır. Hikmeti, Rasûlüllah'ın bizzat sözleriyle, inandığı ve vahiy yoluyla bildiği şeyi görmesi ve Rasûlüllah'a göre gayb olanın gözle görülmeyip duyuyla algılanamayanın, gözle görülür olmasıdır.

وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ
أَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ
إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾ وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ
لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾ فَإِذَا جَاءَ

(1) İsra olayının sadece ruhla olduğu görüşünün bir değeri yoktur. Çünkü eğer ruhla olmuş olsaydı, uykuda olurdu ve Allah; "İnsanlara anlatma, seni yalanlarlar" demez, Hz. Ebu Bekir, sıddık lakabıyla şereflendirilmez ve Kureyşin de yalanlama imkanı olmazdı. Çünkü rüya kelimesi, uyanıkken görme manasına da kullanılır. En büyük delil ise hiç şüphesiz o, onu sidretül müntehanın yanında başka bir kere (daha) gördü. Yani Rasûlüllah cebraili isra ve mirac gecesinde, Mekke'de ilk kez gördüğü gibi gökte cennette başka bir kere daha görmüştür.

وَعْدُ أُولَىٰهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا
خِلَالَ الدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ
عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾

2- Biz Musa'ya Kitab verdik ve onu İsrailoğullarına "Benden başka bir vekil tutmayın!" diye bir kılavuz yaptık.

3- Ey Nuh ile beraber gemide taşıdıklarımızın çocukları, doğrusu o Nuh, çok şükreden bir kuldu. Siz de atanız gibi olun.

4- Kitab'da İsrailoğullarına şu hükmü verdik: "Siz o ülkede iki kere bozgunculuk yapacaksınız ve çok böbürleneceksiniz, zorbalık edeceksiniz."

5- Birincisinin zamanı gelince üzerinize çok güçlü kullarımızı gönderdik, evlerin aralarına girip sizi araştırdılar. Bu, yapılması gereken bir vaad idi.

6- Sonra tekrar size, onları yenme imkanı verdik ve sizi mallarla, oğullarla destekledik ve savaşçılarınızı çoğalttık.

SÖZLÜK

وَ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ — Biz Musa'ya kitabı, yani Tevrat'ı verdik.

وَ جَعَلْنَاهُ هُدًى — Ve onu hidayet kıldık. Ve o Musa'nın kitabını İsrailoğullarını doğru yola ileten bir hidayet kaynağı yaptık.

وَكِيلاً — Vekil. Koruyucu veya kefil.

مَنْ حَمَلْنَا — Taşıdıklarımız. Nuh'la beraber gemide taşıdıklarımız.

وَ قَضَيْنَا — Ve hükmettik.

فِى الْكِتَابِ — Kitabta. Tevrat'ta.

عُلُوًّا كَبِيرًا — Büyük bir azgınlık.

اولاهما — Birincisi. O iki şeyden ilki.

فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ — Evlerin arasında araştırdılar.

وَعْدًا مَفْعُولًا Geri dönülemeyecek, yerine getirilmesi gereken bir vaaddi.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, gece vakti kulunu Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksa'ya götürdüğünü ve Mescid-i Aksa'nın Hz. Musa'ya Tevrat'ı verdiği yer olduğunu haber veriyor. Şu halde Yüce Allah, Hz. Muhammed'e ve O'nun ümmetine İsra ve Miracla Hz. Musa'ya da İsrailoğullarına hidayet olsun diye kitabı vermekle lutufta bulunuyor. O Allah aynı şekilde İsrailoğullarına karşı da lutufta bulunmuştur. Hamd ve iyilik sadece O'na aittir.

"Biz o kitabı İsrailoğulları için, benden başkasını vekil edinmeyin diye, mutluluk ve kemal yollarına ulaşacakları yol, yani açıklama yaptık." Biz Musa'ya kitabı verdik. Onların Rableri ve nimetlerinin vericisi ben iken işlerini benden başkasına havaleyle ve benden başkasına tevekkülle bana şirk koşmuş olacaklarını açıkladık. Benden başkasını koruyucu edinmemeleri için Tevrat'ı İsrailoğulları için hidayet yaptık. Ey Nuh'la beraber gemide taşıdıklarımızın çocukları."(1) "Hz. Nuh'un, beraberinde olanlarla birlikte gemide Nuh'u kurtarmamız dolayısıyla şükretmesi gibi siz de bana şükredin. Doğrusu Hz. Nuh çok şükreden bir kuldu. Dolayısıyla siz de O'nun benzeri olun, sadece bana ibadet ederek bana şükredin, bana itaatten ayrılmayın ve bana başkasını ortak koşmayın.

Biz kitapta İsrailoğulları için şu hükmü verdik: Siz o ülkede iki kere bozgunculuk yapacaksınız ve çok böbürleneceksiniz."

Yüce Allah bu âyette şunu haber veriyor: Allah (c.c.) İsrailoğullarına onlar hakkındaki hükmünü haber vermiştir. Bu hüküm onların kitapları Tevrat'ta mevcuttu. Onlar yeryüzünde isyan işleyerek ve günahlara dalarak bozgunculuk yapacaklar ve Allah'a karşı cüretkar davranarak, insanlara zulmederek yeryüzünde böbürleneceklerdir. Allah'ın verdiği hüküm, şüphesiz olacaktır. Birincisinin zamanı geldiğinde üzerinize harb konusunda çok güçlü kullarımızı gönderdik. Bu olay, onlar bozgunculuk yapıp dinin sınırlarını çiğneyerek ve Allah'a itaatten yüz çevirerek neticede peygamberleri Ermiya (a.s.)'ı

(1) Âyette israiloğullarına şükür görevinin hatırlatılması söz konusudur. Yani Nuh şükrettiği gibi sizde bu nimetlerime şükredin. Aynı şekilde onlar için şu şekilde bir ima da söz konusudur. Eğer onlar şükretmezse, Nuhun kavmi hesaba çekildiği gibi onlarda çekileceklerdir.

öldürmek suretiyle zulmettiklerinde büyük bir savaşla helak olmaları meydana gelmişti. Bu olay azgın Calut'un saltanatı zamanında olmuştu. Onlarla Arap yarımadası topraklarında savaştı ve Allah'ın; "evlerin arasına girip araştırdılar," âyetinde haber verdiği şeyi askerleriyle beraber onlara yaptı. Onlar, bozgunculuk yapmaları ve büyük azgınlıkları nedeniyle Allah'ın İsrailoğullarına bir cezası olmak üzere bozgunculuk ve haksızlık yaparak ve sokak sokak yahudileri araştırıp bularak öldürmüşlerdir. Bu, yerine getirilecek bir vaaddi. Yani onlar için birincisinde meydana gelen harab olma ve öldürme(1) işi ve bunun sebeblerinden bazısı Allah'ın yerine getirmeyi vaad ettiği bir şeydi ve Yüce Allah onlar için vaadini yerine getirdi. Çünkü Yüce Allah bir hükmü vermiş, onların kitaplarında onlara da bildirmişti.

"Sonra size onları tekrar yenme imkanı verdik."

Yani uzun senelerin ardından işkence altında ve uzaklaştırılmış iken onların arasından bir delikanlı çıkmış ve onlar için kendilerini cihada sevkedecek bir lider belirlenmesini istemişti. Bu olay, aynen Bakara suresinde geçtiği gibidir. Onlar cihad etmişler Davud (a.s.), Calut'u öldürmüştü.

"İşte sonra tekrar size onları yenme imkanı verdik ve sizi mallarla, oğullarla destekledik ve savaşçılarınızı çoğalttık," âyetinin manası budur. On-

(1) Buradaki âyetlerde israiloğullarının Yuşa b. Nun'u Kudüs bölgesini fethinden sonra Amelikalıların oradan kovulmasından, ilk kez devletin kurulmasından başlayarak, son olarak onların 135 tarihinde Romalılarca sürülmesine kadar olan kısa tarihleri anlatılmıştır. Âyetler bu tarihi iki kısma ayırmıştır. İlki Yuşa b. Nun'un devletinden başlar, onların yeryüzünde bozgunculuk çıkarmasına kadar devam eder. Allah onlara Babilleri hakim kılmış ve onlarda İsrailoğullarının devletini yıkmışlar, onların mülklerini para ile almamışlardır. İsrailoğulları dağınık bir halde iken Talut'u lider yapıp Allah'ın nebisi Huzeykılın zamanında Talut'la beraber, Babillerle savaşıp onları yeninceye kadar devam etmişlerdir. İşte bu âyettte işaret edilen budur. Çünkü İsrailoğullarının Talut, Davud ve Süleyman, zamanında büyük bir devletleri olmuş bu devlet, onlar fasıklık yapıp da azabı hak edip Allah'ın da onlar üzerine Babilli olan Buhtunnasr adındaki lideri musallat kılmasına kadar devam etmiştir. Buhtunnasr Sü-leyman mamedini yakmış, Darusselamı yani Süleyman (a.s.)'ın ülkesini yıkmış ve orayı harab ve perişan bir vaziyette bırakmıştır. İşte bu, ikinci kere diye ifade edilen kısımdır. Sonra Allah onlara umulur ki Rabbiniz size merhamet eder âyetiyle verdiği sözü tutmuş, İsrailoğulları da bir araya gelmişler, uzun zaman sonra tekrar devletleri olmuştur. Onlar tekrar sapıklığa düşmüşler. 135 yılında Allah İsrailoğullarının başına Romalıları musallat kılmış, Romalılar onların memleketini istila etmiş ve onları yeryüzüne dağıtmışlardır.

ların malları ve evlatları artmış Hz. Davud ve Hz. Süleyman (a.s.) zamanlarında bütün aleme hükmeden bir devletleri olmuştu.

SONUÇ

1- Âyetlerde Yüce Allah'ın kendi yolunda gitmeleri şartıyla bütün ümmetleri üstün kılışı açıklanmıştır.

2- Kitapları indirmenin sırrı açıklanmıştır. Bu sır, insanların Allah'a ibadete ve bu konuda O'nu tek kabul etmeye iletilmesidir.

3- Verdiği nimetler karşısında Allah'a şükretmek gerekir. Çünkü Hz. Nuh (a.s.) yediğinde, içtiğinde, giydiğinde ve ihtiyacını giderdiğinde; "elhamdülillah" derdi. Bu sebeple ona "çok şükreden kul" denmiştir. Yine Rasûlüllah ve kıyamete kadar O'nun ümmetinden olacak salihler de aynı şekildedirler.

4- Allah'ın hükmettiği şey olacaktır, vaadettiği şey gerçekleşecektir. Buna inanmak farzdır.

5- Yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak, zulüm ve böbürlenmek yerilmiş ve bunların kötü sonucu açıklanmıştır.

إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ
وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ
كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ۝٧
عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ
حَصِيرًا ۝٨

7- İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz, o da kendi aleyhinizedir. Son taşkınlığınızın zamanı gelince yine öyle kullar göndeririz ki, yüzlerinizi kötü duru-

ma soksunlar üzüntüden suratlarınızın asılmasına sebeb olsunlar ve ilk kez girdikleri gibi yine Mescid'e (Kudüs'e) girsinler ve ele geçirdiklerini mahvetsinler.

8- Bundan sonra belki Rabb'iniz size acır, ama siz bozgunculuk yapmaya dönerseniz, biz de sizi cezalandırmaya döneriz. Cehennemi, kâfirler için kuşatıcı bir zindan yapmışızdır!

SÖZLÜK

اِنْ اَحْسَنْتُمْ	Eğer güzel yaparsanız. İhlasla ve farz kılındığı şekilde eda etmekle Allah'a ve Rasûlüne itaatı güzelce yaparsanız.
اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ	Kendinize iyilik etmiş olursunuz. Yani ecir, sevab ve güzel karşılık başkasına değil size döner.
وَ اِنْ اَسَأْتُمْ .	Eğer kötülük yaparsanız. Kötülüğünüzün kötü sonucu size aittir.
وَعْدُ الْآخِرَةِ	Diğerinin vakti. İlkine karşılık olan ikinci taşkınlığınızın zamanı geldiğinde. Bunun zamanı geçmiştir.
لِيَسُوْٓئُوا وُجُوْهَكُمْ	Yüzlerinizi kötü duruma soksunlar . Yani hüznün kararması, zelilliğin kederi ve sıkıntıyla onu çirkinleştirsinler.
وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ	Mescide, Kudüs'e girsinler.
وَ لِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا	Galib geldikleri İsrailoğullarının diyarını mahvetsinler.
وَ اِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا	Eğer siz dönerseniz, biz de döneriz. Eğer siz fesat ve isyana tekrar dönerseniz. Biz de size başkasını hakim kılmaya döneriz.
حَصِيرًا	Kuşatıcı, hapis yeri, hapishane ve üzerine oturacakları yatak yapmışızdır. O, onları altlarından ve üstlerinden kuşatır.

AÇIKLAMA

Âyetler, İsrailoğullarından söz etmeye devam ediyor. Sonra Yüce Allah (c.c.) kitaplarında onlar için verdiği hükmü açıklıyor. Bu hükme göre onların, iki kere yeryüzünde bozgunculuk çıkarıp büyüklük taslayacakları, ilkinin vakti geldiğinde Allah onların üzerine kuvvetli ve sert kulları göndereceği, ki bunlar Calut ve ordularıdır, onlar İsrailoğullarını öldürmüş ve esir almışlardır sonra

onları tekrar yenme imkanı vereceği ve onlara karşı zafer kazanacakları, Davud'un Câlut'u öldüreceği ve İsrailoğullarının büyük bir devletinin olacağı, bu devletin adam bakımından devletlerin en kalabalığı ve en genişi olacağı, bunun da ancak onların Allah'ın kitabını tatbik ve o'nun hükümlerini yerine getirmek suretiyle Allah'a dönmeleriyle olacağını haber veriyor. Burada Yüce Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Eğer siz hakka uymak, emredileni yaparak ve yasaklanandan kaçınarak Allah'a ve Rasûlüne itaat etmek ve beşeri ıslahatta Allah'ın kanunlarına sarılmak suretiyle iyilik ederseniz, mükafatınızı alırsınız. Eğer Allah'ın emirlerini ihmal etmek ve arzulara heveslere dalmak suretiyle kötülük ederseniz, bütün bunların neticesi, Allah'ın adaleti gereği size gereken cezayı verir. Kim bir kötülük isterse, onunla cezalandırılır. Kendisi için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulamaz."

"İkincinin vakti geldiğinde."

Bu, birinciden sonra olan ikincidir. Yani İsrailoğullarına gelen birinci azaptan sonra ikinci azaptır. Aynı şekilde Allah onların üzerine kullarını gönderir. Bu kullar, Buhtunnasr ve ordusudur. Allah onları, İsrailoğullarının yüzlerini, başlarına getirdikleri keder üzüntü ve hor görülme sebebleriyle karartmaları ve daha önce girdikleri gibi tekrar Beytü'l-Makdis'e (Kudüs'e) girmeleri, ele geçirdikleri memleketlerini mahvetmeleri için onları göndermiştir. Bu, onların Hz. Zekeriyya, Hz. Yahya ve pek çok âlimi öldürmelerinden ve de aralarında kötülüğün, zulmün ve her türlü ahlaksızlığın zuhur etmesinden sonra başlarına gelmiştir. Nitekim bunu Rasûlüllah haber vermiştir.

Yüce Allah buyuruyor ki:

"Bundan sonra belki Rabbiniz size acır."(1)

Bu onlar için büyük bir hayırdı. Eğer doğru sözle istemiş olsalardı onu elde ederlerdi. Fakat onlar, ondan yüz çevirdiler. Şeriata isyan edip, Allah ve

(1) Şu daha önce geçmiştir: Allah bu âyetteki vadini yerine getirmiştir. Allah onlara acımış onların hali düzelmiş ve doğru yol üzre olmuşlar, tekrar devletlerini kurmuşlar, bir müddet mutlu olarak yaşamışlar sonra tekrar zulme ve ahlaksızlığa döndüklerinde Allah'ta onların aleyhine dönmüş Romalıları onlara hakim kılmış, onlar, İsrailoğullarını öldürmüş ve esir almışlardır. Bu hadise M.S. 135 yılında olmuştur. O günden itibaren İsrailoğullarının hakimiyeti sona ermiştir Müslümanlar tarafından fethedilene kadar Darusselam Süleyman (a.s.)'ın yurdu olan (İlya) Romalıların elinde kalmıştır. Burası, Hz. Ömer (r.a.) zamanında hicretin 16. senesinde sulh yoluyla fethedilmiştir. Darusselam bugün İlya olarak isimlendirilir.

Rasûlüne karşı gelerek yaşadılar. Eğer siz dönerseniz biz de döneriz demek, eğer siz fısk ve kötülüğe dönerseniz, biz de dilediğimiz kullarımızı size hâkim kılmaya döneriz demektir. Allah vaadettiği şeyi yerine getirmiş, onlara Rasûlü Muhammed'i ve mü'minleri hakim kılmıştır. Rasûlüllah Kaynuka ve Nadiroğulları olan yahudileri Medine'den çıkarmış ve yine başka bir yahudi kabilesi olan Kureyzaoğullarını öldürmüştür. Aynı şekilde Allah yahudilere Avrupa krallarını hakim kılmış, yahudileri kovmuşlar, onlara zulmü maruz görmüşler, uzun yıllar boyu yahudilere kötü eziyetler etmişlerdir. Bütün bunlar yahudilerin kendi ahlaksızlığı ve zulümlerinden dolayı başlarına gelmiştir.

"Biz cehennemi kâfirler için kuşatıcı yapmışızdır."(1)

Dünya azabı, zalimlerin hükümranlığıyla ve o zalim idarecilerin, İsrailoğullarının hürriyetlerini almaları, yahudileri öldürerek ve esir alarak onlara işkence yapmalarıyla ise de ahiret azabı cehennemde alıkonma ve hapsedilmekle olacaktır. O cehennem kâfirler için kuşatıcı olacaktır. Cehennemden Allah'ın hükümlerini inkar eden verdiği nimetlere, hükümlerini ihmalle farzları terketmekle, sünnetlere önem vermemekle ve de arzu ve heveslere dalmakla nankörlük eden hiç bir kâfir çıkamayacaktır.

SONUÇ

1- Allah'ın vaadi doğrudur.

2- Rasûlüllah'ın peygamberliği ortaya konmuştur. Çünkü geçmiş peygamberlerin hayatlarını anlatan gayıp haberlerini ancak kendisine vahiy gelen bir peygamber anlatabilir.

3- Bu âyetlerde; "kim iyilik ederse; kendisi lehine, kim de kötülük ederse, kendisi aleyhinedir," kaidesi açıklanmıştır.

4- Allah'ın rahmet ve ihsanından ümit kesmemek gerekir. Sıkıntı zamanı uzasa bile, sıkıntının kalkması ve ondan daha iyi bir durumun gelmesi her zaman mümkündür.

5- Allah kâfirler için hem dünyada hem de ahirette cezalarını verecektir Mü'minlerden günahkar olanlar da aynı şekildedirler.

---

(1) Hasır, etrafı çevrilen bu sebeple kimsenin çıkamadığı yere yani hapishaneye denir. Hasır fail vezninde hâsır anlamında veya meful vezninde mahsurunfih anlamındadır. Tefsirde hapishane olarak tefsir edilmiştir. Çünkü hapishane içinde bulunanı kuşatmakta ve oradan hiç kimse çıkamamaktadır.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ
الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ۝٩ وَأَنَّ
الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۝١٠ وَيَدْعُ
الْإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنسَانُ عَجُولًا ۝١١ وَجَعَلْنَا
اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً
لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ
وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ۝١٢

9- Gerçekten bu Kur'an en doğru yola iletir ve iyi işler yapan mü'minlere, kendileri için büyük bir ecir olduğunu müjdeler.

10- Ahirete inanmayanlara da acı bir azab hazırlamışızdır.

11- İnsan, hayra dua eder gibi, şerre dua etmekte hayrı ister gibi şerri istemektedir. İnsan pek acelecidir.

12- Biz gece ve gündüzü, (kudretimizi gösteren) iki âyet yaptık. Gecenin ayetini sildik, gündüzün ayetini aydınlatıcı yaptık ki hem Rabb'inizin lutfunu arayasınız ve hem de yılların sayısını ve hesabı bilesiniz. Biz her şeyi açık açık anlattık.

SÖZLÜK

لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ	En doğru ve adil yola.
أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا	Onlar için büyük bir ecir vardır. Bu ecir selam yurdu olan cennettir.
أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا	Biz onlar için elim bir azab hazırladık. Bu azab, kıyamet gününde cehennem azabıdır.

وَ يَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ — Ve insan şerle dua eder. İnsan sıkıntı ve öfke anında kendine ve ailesine kötülükle beddua eder.

وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولاً — İnsan çok acelecidir. Yani aklına gelen şeyden çok çabuk etkilenir dolayısıyla düşünüp tefekkür etmez.

اٰيَتَيْنِ — İki âyet. Allah'ın varlığına, kudretine, ilmine, rahmetine ve hikmetine işaret eden alametler.

فَمَحَوْنَا اٰيَةَ اللَّيْلِ — Gecenin âyetini aydınlatıcılık halinde ortadan kaldırdık. Gündüzün ışığını güneşin batımını takip eden karanlıkla sildik.

مُبْصِرَةً — İnsanların kendisiyle, yani gündüzün ışığı sebebiyle görecekleri aydınlatıcı kıldık.

عَدَدَ السِّنِيْنَ وَ الْحِسَابَ — Senelerin sayısı ve hesap. Senelerin sayısını, sona erişini, başlangıcını, gündüz ve gecenin saatlerini, günler haftalar ve aylar gibi vakitlerini bilmeniz için.

AÇIKLAMA

Yüce Allah (c.c.)'ın haber verdiği gibi; "geceleyin Mescid-i Haram'dan Mescidi Aksa'ya götürdüğü kulu ve Rasûlü Muhammed'e," indirmiş olduğu Kur'an-ı Kerim,(1) kendisinde mevcut olan deliller, hükümler ve öğütlerle, en doğru ve düzgün olan yola iletir. Bu sapasağlam din, iki cihanda saadet ve şerefin yolu olan İslâm dinidir. Bu Kur'an iyi işler yapanlara yani Allah'a, Rasûlüne, Allah'a kavuşacağına müjde ve tehdidine inanan ve salih ameller işleyen kimselere büyük bir ecir olduğunu müjdeler. Salih amel günah ve isyanları terkettikten sonra farz ve nafilelerin yerine getirilmesidir. Büyük ecir cennettir. Aynı şekilde âyet, ahirete inanmayanlara da elim bir azabın hazırlandığını haber veriyor. İnsan hayra dua ettiği gibi(2) şerre de dua eder. Allah (c.c.) zayıflık anında ve işlerin neticesinin kavrayışının kıtlığı zamanında insanın şöyle olduğunu haber veriyor:

"İnsanın sıkıntı ve öfke anında, yapmış olduğu duasını Allah kabul edecek olursa, duasının neticesinin ne olduğunu düşünmeden kendine ve ailesine

(1) Bu ifade, insanların elinde bulunan, kalplerde korunmuş ve satırlara yazılmış Kur'an'a işaret vardır. Bu duruma işarette aynı zamanda diğer kitaplar arasındaki onun yerini yükseltme ve şanını yüceltme söz konusudur.

(2) İbni Abbas ve bazı alimler şöyle diyor: "Bu, insanın sıkıntı anında kabul edilmesini istemediği bir şeyle kendisine ve çocuğuna beddua etmesidir. Mesela, "Ey Allah'ım, onları yok et," gibi."

beddua eder. İnsan hayırlı dua ettiği gibi şerli de dua eder. İnsan çok acelecidir."

Yani insan Kur'an'ın edebiyle edeplenmediği ve onun ahlakıyla ahlaklanmadığı sürece bütün işlerde acele eder;(1) insanın tabiatı budur. Eğer o, Kur'an'ın metodu üzere doğru istikamet üzere olursa, onun bu durumu değişir ve yumuşak, sabırlı ve olgun bir hâl sahibi olur.

"Biz geceyi ve gündüzü iki âyet kıldık."

Yani varlığımıza, kudretimize, ilmimize ve hikmetimize işaret eden iki delil yaptık.

"Gecedeki delilleri, ışığını yok ederek sildik."(2)

Gündüz âyetini de aydınlatıcı yaptık. Yüce Allah böyle yapmasının sebebini şöyle açıklıyor:

"Rabbinizin lütfunu arayasınız."

Gündüzki çalışma ve gayretle rızkınızı arayasınız. Bu işin birinci yönü, diğer bir diğer yönü ise: yıllarını sayısını ve hesabı yani senelerin adedini bitişini, başlangıcını, gündüz ve gecenin saatlerinin hesabını, günler haftalar ve aylar gibi vakitleri, dünyevi ve uhrevi maslahatlarınız buna bağlı olduğundan bilesiniz.

"Biz her şeyi açık açık anlattık."

İnsanın saadet ve kemali konusunda ihtiyaç duyulan her şeyi, en doğru yola ileten bu kitapta anlattık.

SONUÇ

1- Âyetlerde, insan için saadet yolu olan İslâm'a iletmesi sebebiyle Kur'an'ın fazileti anlatılmıştır.

2- Müjde ve tehdit; salih amel işleyip, İslâm'ın emirlerini yerine getiren mü'minler için müjde, İslâm'ın emirlerini inkar eden kafirler için ise bir tehdittir.

---

(1) Rivayete göre Hz. Âdem'e Allah ruhu üfürünce ruh göbeğine ulaşmış, Âdem de bedenine bakıp ayağa kalkmaya kalkışmış fakat gücü yetmemiştir. Bu sebeple Allah; "İnsan çok acelecidir," buyurmuştur. İbn Abbas diyorki: İnsanın aceleciliğinin delillerinden bir tanesi de daha sonra olacağa nisbetle azda olsa çokta olsa hemen olanı tercih etmesidir.

(2) Hz. Ali bin Ebi Talib (r.a.) ve katade diyor ki; "Mahu'dan maksad, ayın ışığının güneşinkinden az olup gecenin gündüzden ayırdedilmesi için ayda oluşan kara lekelerdir." tefsirde geçen yorum ise daha uygundur.

3- Kur'an âdabıyla ve nebevi ahlakla eğitilmeden önceki insanın durumu açıklanmıştır.

4- Gece ve gündüz Allah'ın varlığına işaret eden, O'nun ilim, kudret ve ilahi idaresini ortaya koyan iki delildir.

5- Hesab bilme ve öğrenme teşvik edilmiştir.

وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلْزَمْنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ
فِى عُنُقِهِۦ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ كِتَٰبًا يَلْقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ ٱقْرَأْ
كِتَٰبَكَ ۖ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ ٱلْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ مَّنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا
يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ وَإِذَآ أَرَدْنَآ
أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا۟ فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا
ٱلْقَوْلُ فَدَمَّرْنَٰهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ ٱلْقُرُونِ
مِنۢ بَعْدِ نُوحٍ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

13- Her insanın tair(kuş)ini boynuna bağladık, kıyamet günü onun için, açılmış olarak bulacağı bir kitap çıkarırız:

14- "Kitabını oku, bugün nefsin sana hesapçı olarak yeter!" deriz.

15- Kim yola gelirse kendisi için yola gelmiş olur, kim de saparsa kendi aleyhine sapar. Hiçbir günahkar, başkasının günah yükünü taşımaz. Biz elçi göndermedikçe azab edecek değ-

liz.

16- Biz bir kenti helak etmek istediğimiz zaman onun varlıklarına emrederiz. (Burada emir, yöneltmek veya çoğaltmak anlamındadır. Yani helak etmek istediğimiz ülkenin varlıklarını yöneltiriz veya çoğaltırız) orada kötü işler yaparlar. Böylece o ülkeye azap kararı gerekli olur, biz de orayı darmadağın ederiz.

17- Nitekim Nuh'dan sonra nice kuşakları helak ettik. Kullarının günahlarını haber alıcı, görücü olarak Rabb'in yeter.

SÖZLÜK

طَائِرَهُ	Ameli. Amelini ve onun için takdir edilen mutluluğu ve mutsuzluğu.
فِي عُنُقِهِ	Boynunda. Yani ondan ayrılmaz ta ki onu bitirinceye kadar.
عَلَيْكَ حَسِيبًا	Sana hesapçı olarak.
وَ لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى	Hiç kimse başka bir kimsenin yükünü taşımaz.
مُتْرَفِيهَا	Varlıklılarına. Kendilerine nimet verilmiş olan zengin ve ileri gelenlerine.
فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ	Söz yani azab onlara hak oldu.
وَ كَمْ أَهْلَكْنَا	Biz nicelerini helak ettik.
مِنَ الْقُرُونِ	Geçmiş asırlarda yaşayanlardan.
خَبِيرًا بَصِيرًا	Haberdar görücü. Kullarının günahlarını gören ve bilendir.

AÇIKLAMA

Yüce Allah şunu haber veriyor:

"Kudretinin büyüklüğü, ilmin genişliği ve idaresindeki hikmeti sebebiyle," insana, kendisi için hükmettiği ameli ve bu amelin neticesinde oluşacak her iki âlemdeki mutluluğu ve mutsuzluğu açıklamıştır. Allah bu hükümleri kendisine, muhalefet edemeyeceği hiç bir şekilde geri kalamayacağı şekli de açıklamıştır. Öyle ki sanki Allah'ın bu hükümleri o kişinin boynuna bağlanmıştır. İşte şu âyetin manası budur.

"Biz her insanın amelini boynuna bağladık." Kıyamet günü onun için

açılmış olarak(1) bulacağı bir kitap çıkarırız."

Yani kıyamet günü Allah her insan için işlediği kitabı çıkarır, kişi onu önünde açılmış olarak bulur. Ona denir ki: Sana bütün amelini sayan kitabını haydi oku, o kitap ne ufak ne de büyük günah ve sevaptan hiçbir ameli ihmal etmemiştir.

"Bugün hesabçı olarak sana nefsin yeter?"

Yani nefsin, amellerini hesaplayıp onları senin aleyhine sayan olarak yeter; Ey insan! Doğru yola kim ulaşırsa, kendisi için ulaşmıştır. Bu bildirme ve açıklamadan sonra şunun bilinmesi lazım; kim bugün doğru yola ulaşır, Allah'a, Rasûlüne, Allah'a kavuşacağına, müjde ve tehdidine inanır ve salih amel işleyip, şirk ve isyandan uzak durursa, bunun sonucu kendisine sevap olarak dönecektir. İşte azabdan kurtulup saadet yurdunda mutlu olacak bu kişidir.

Kim de doğru yoldan sapar, yalanlayıp, inanmaz, ortak koşar ve Allah'ın tekliğini kabul etmez, isyan eder ve itaat etmezse, bu sapıklık da ona aittir. Bütün bunlar sebebiyle âsi olan ve cehennemde azab edilecek olan da bu kişidir.

"Kimse, diğer bir kimsenin günahını taşımaz."(2)

Âyette geçen "vızra" kelimesi günah demektir. Vazir kelimesi ise bu günahı hesaba çekilmek için taşıyandır. İfadenin anlamı şudur: Kıyamet günü hiç bir günahkar diğer bir kimsenin günahını taşımayacaktır. Aksine herkes bizzat kendi sorumluluğunu taşıyacaktır.(3)

"Kim doğru yola ulaşırsa kendisi için ulaşmıştır. Kim de doğru yoldan saparsa kendi aleyhine sapmıştır. Biz Rasûl göndermedikçe azab ediciler değiliz."(4)

---

(1) Kitabın açılmasının sebebi hakkında alimler şöyle demişlerdir; "Bunun sebebi, insana iyiliklerin bir an önce verilmesi ve kötülükler sebebiyle azarlanmasıdır."

(2) Söylendiğine göre bu âyet, Velid b. Muğire hakkında inmiştir. Çünkü O, Mekke halkına şöyle demişti; "Bana uyun, Muhammedi inkar edin, sizin günahlarınız bana olsun." âyet onun hakkında inse bile böyle diyen herkesi kapsar.

(3) Aiş (r.a.) e, bu âyet ile İbni Ömer'in şu sözüne itiraz etmiştir. İbni Ömer demiştir ki: "Yakınlarının ağlamasıyla ölüye azab edilir." Hz. Aişe buna şu şekilde itiraz etmiştir. Ölü, kendisine ağlamayı vasiyet ettiyse, onun günahı olur, aksi durumda ölüye günah olmaz.

(4) Mutezile rasulû akıl olarak tevil etmiştir.

Kendilerine Rablerini onun sevdiği ve kızdığı şeyi tanıtacak bir elçi göndermeden önce bir toplumu yok etmesi Rahim ve Adl (adaletli) olan Allah'ın şanından değildir. O elçi (peygamber) Allah'ın istediklerini yapmayı, istemediği şirk ve isyanı terketmeyi emreder.

"Biz bir şehir halkını yok etmeyi isteyince, oranın varlıklılarına yani kendilerine nimet verilmiş, ehlü'l-hal ve'l-akd'den olana yani ileri gelen insanlarına, İslâm'ın emirlerini uygulamak, farzları ve sünnetleri eda etmek ve de büyük günahlardan kaçmak suretiyle bize itaat etmelerini emrederiz." Onlar, emir ve yasağı kabul etmemişlerdir. İşte bu âyetin manası budur. Onlar o şehirde kötü işler yaparlar, onlara söz yani azab gerekli olur.

"Biz de orayı darmadağın ederiz."

Yani tamamen helak ederiz. Bu, şu âyetin açıklamasıdır: "Biz elçi göndermedikçe azab edecek değiliz."

Çünkü Rasûl, Allah'ın izniyle emreder veya nehyeder. Eğer Rasûle itaat edilmezse insanlar azabı hak etmiş olurlar ve azab görürler.

"Biz, Nuh'tan sonra nice kuşakları helak ettik."

Bu âyet de yukarıda geçen hükmü ortaya koymaktadır. Çünkü Allah bize şunu bildirmiştir: Allah'ın haber verdiği olay, aynen olmuştur. Allah Nuh'tan sonra Ad, Semud ve Lut kavmi, Eyke kavmi ve Fiavun kavmi gibi pek çoklarını helak etmiştir.

"Kullarının günahını haber alıcı ve görücü olarak Rabbin yeter?"

Bu ifade, her ne kadar Allah'ın, kullarının günahlarını bildiğini anlatsa da aynı zamanda kuvvetli ve sert bir tehdittir. Çünkü Allah (c.c.) suçların ve günahların devamına razı olmaz. Allah, belki kavim uyanır, belki de günahkarlar tevbe ederler diye mühlet verir. Kendilerine bildirilip, günahları sebebiyle yerilip zulümleri yüzünden korkutulduktan sonra hâlâ isyanları devam edince, Allah onları Aziz ve Muktedir olan kudreti ile cezalandırır. Dikkat edin! Şirk ve isyanda ısrar edenler sakınsınlar!

SONUÇ

1- Âyetlerde kaza ve kader inancı ortaya konmuştur.

2- Öldükten sonra dirilme ve ceza (hesab) inancı ortaya konmuştur.

3- Kıyamet günündeki ilahi adalet ortaya konmuştur.(1) Hiç bir kimseye hiç bir şekilde zulmedilmeyecektir.

4- Allah'ın toplumları helak etme kanunu izah edilmiştir. Bu kanun şöyledir; kavimler ancak uyarı ldıkları halde isyanlarına devam ederlerse helak edilirler.

5- Aşırı varlık ve bolluğa dikkat çekilmiştir. Çünkü bu durum insanı bazen itaatı terk ederek günaha düşürebilir.

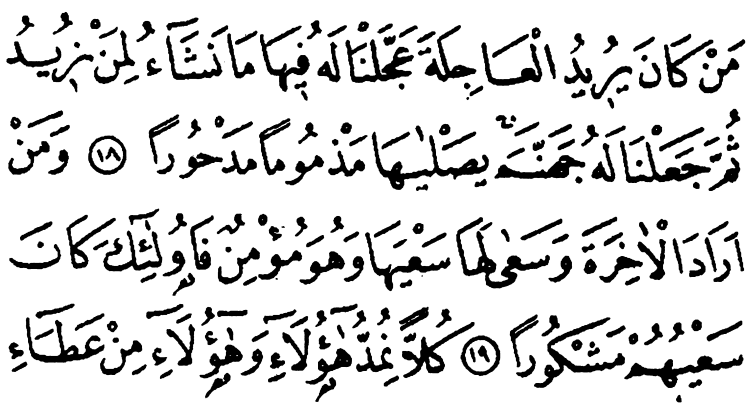

(1) Allah'ın hiç bir kavmi uyarıp korkutacak elçi göndermeden azap etmeyeceği konusundaki adaleti tecelli etmiştir. O kavim eğer yalanlama ve inkârda ısrar ederse, Allah o zaman azab eder. Burada gündeme fetret, yani iki peygamber arasındaki peygamber olmayan dönem insanı gelmektedir. Onlara Allah'ın daveti tebliğ edilmemişken azab edilirler mi, yoksa azab edilmezler de onların durumu elçi gelen kavmin durumundan daha mı iyi olur? Bu soruların cevabı şudur; Rasûlüllah'tan gelen sahih hadiste şöyle buyrulur; "Dört sınıf insan, kıyamet günü delil getirirler. Hiçbir şey işitmeyen sağır, deli olan kişi, çok yaşlı piri fani. Yani çok yaşlılıktan dolayı akli dengesini kaybeden ve fetret devrinde ölen... Sağır; "Ey Allah'ım, İslâm, ben hiç bir şey duymazken geldi," der. Fetret devrinde ölen; "Ey Allah'ım, bana senin elçin gelmedi ki, ona itaat için yolunu tutayım. Deli der ki: Ey Allah'ım islâm geldiğinde benim aklım ermiyordu. Piri fani de der ki: Ey Allah'ım benim aklımın ermediği bir dönemimde İslâm geldi. Aklım ermedi ki İslâm'a uyayım. Allah onlara şöyle haber gönderir: "Haydi ateşe girin," nefsim kudret elinde olana yemin ederim ki, eğer onlar oraya girmiş olsalar, orası onlar için güvenli ve serin olur, oraya girmeyen kişi, sürüklenir. Bu hadisten anlaşılan şudur: Cennet ehlinden birkısmı kıyamet günü itaat edecek ve cehenneme girecek fakat orada azab edilmeyecek ve cennete girecektir. Cehennem halkından bazısı da kıyamet günü karşı gelecek, cehenneme girecek ve orada ebediyyen kalacaktır. Bu imtihan sırasındaki karşı gelme ve itaat, insanın dünyadaki durumunu göstermektedir. Eğer onlar için teklifin şartları olan buluğ, akıl, işitme, görme ve davetin ulaşması mevcutsa, kafirlerin çocukları da bu dört gruba dahildir.

رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا
بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْـَٔاخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَٰتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا
﴿٢١﴾ لَّا تَجْعَلْ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ﴿٢٢﴾

18- Kim bu aceleci dünyayı isterse, orada ona, evet istediğimiz kimseye hemen çabucak dilediğimiz kadar veririz; ama sonra yerini cehennem yaparız! Kınanmış ve kovulmuş olarak oraya girer.

19- Kim de ahireti ister ve inanarak ona yaraşır biçimde çalışırsa, öylelerinin çalışmalarının karşılığı verilir.

20- Hepsine, onlara da, onlara da dünyayı isteyenlere de, ahireti isteyenlere de, mü'minlere de, kâfirlere de Rabb'inin vergisinden uzatırız. Rabb'inin vergisi kesilmez.

21- Bak rızık bakımından nasıl onların kimini kiminden üstün yaptık. Elbette ahiret, dereceler bakımından daha büyüktür. Onun nimet ve ikramı daha büyüktür.

22- Allah ile beraber başka bir ilah edinme, sonra kınanmış ve yalnız başına bırakılmış olarak oturup kalırsın!

SÖZLÜK

اَلْعَاجِلَةَ	Aceleci. Çok çabuk bittiği için dünyaya aceleci denir.
يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا	Oraya kınanmış ve kovulmuş olarak girer. Cennetten uzaklaştırılarak cehenneme kınanmış olarak girer.
وَ سَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا	Oraya girmek için istenilen ameli yaparsa. İstenilen amel iman ve salih ameldir.
كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا	Onların ameli, Allah tarafından sevab verilen makbul bir amel olur.
كُلًّا نُمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَ هَٰؤُلَاءِ	İki gruptan her birine veririz.

وَ مَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا — Rabb'inin verecekleri engellenmiş değildir. Allah'ın dünyadaki nimetleri bunlardan alıkonmaz.

كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ — Kimini kimine nasıl farklı kıldık.

لاَ تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ — Allah'la beraber onun dışındaki batıl ilahlara ibadet etme.

فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَخْذُولاً — Sonuçta kınanmış ve yalnız bırakılmış olursun. Melekler ve mü'minler tarafından kınanmış ve Allah tarafından yalnız bırakılmış olursun.

AÇIKLAMA

Âyetler, sadece helak olacak olanın mahrum olacağı, ilahi hidayet çeşitlerini ihtiva eden Yüce Allah'ın haberleriyle devam ediyor. Yüce Allah ilk âyette buyuruyor ki; "Kim bu dünyayı isterse, dünyada ona, dilediğimiz kimseye, hemen dilediğimiz kadar veririz."

Dilediğimiz kimseden maksad, bizden başkasının dilediği kimseye değil, bütün işler bize aittir demektir. Bundan sonra onun yerini cehennem yaparız! Kınanmış ve iyilerin, sadık ve itaatkarların yurdu cennetten uzaklaştırılmış olarak oraya girer. "Kim de ahireti ister ve inanarak ona yaraşır biçimde çalışırsa böylelerinin gideceği yer de cennettir."

Allah şunu haber veriyor: Ahireti kim isterse, yani ahiret mutluluğunu kim isterse sahih iman ve Allah'ın kitabından ve Rasûlünün diliyle farz kıldığı şekle uygun salih amel edip, şirk ve isyandan kaçınırsa, bu kişi bunları yaparken inanıyorsa, işte bu amel ve imanla bahsedilenlerin çalışmaları kabul edilir.(1) Allah'ın rızası cennetle sevablandırılır. Yukarda geçen; "İnanarak yaparsa," salih amelin sıhhati konusunda bir kayıttır. Hepsine, yani dünyayı isteyenlere de, ahireti isteyenlere de Rabbinin ihsanından yani geniş rahmetinden bol bol verir. Hepsi kendisi için Allah'ın takdir ettiği bolluk ve darlık

(1) Burada anlamın şöyle olması da caizdir. Niyetinin karşılığı kat kat verilir. Yani on, yetmiş ve yediyüz hatta misliyle sevap verilir. Ebu Hureyre'ye şöyle denmiştir: "Rasûlüllah'ı şöyle buyururken işittin mi: "Şüphesiz Allah bir iyiliğin karşılığını bir milyon iyilik olarak verecektir." Ebu Hureyre şöyle dedi: "Ben Rasûlüllah'ı şöyle buyururken işittim; "Allah bir iyiliğin karşılığını bir milyar iyilik olarak verecektir." Yani nietine göre daha da fazla verebilir.

kadar yer, içer ve giyer, sonra ölür. Burada elde edilecek kazanç, iyi veya kötü çalışmaya göre olur. Rabbinin ihsanı (iyiliği) kesilmez. Allah kime bir şey vermek isterse, hiç bir kimsenin onu geri çevirme veya hiçbir şekilde engelleme imkanı yoktur.

Ey Rasûlümüz ve bizim kitabımızı anlayanlar! Onların kimini kiminden, sıhhat, afiyet, mal, soy ve makamı kapsayan rızık hususunda nasıl üstün yaptık. Bunu bildiğin an şunu da bil:

"Elbette ahiret dereceler bakımından daha büyüktür."(1)

Bu, öncelikle Allah'ın fazlına aittir, sonra da sizin iyi kötü, az veya çok kazanmanıza bağlıdır. Aynı şekilde bu hal, dünyada da böyledir. İnsanın dünya için iyi kazancının miktarınca, iyi kazanç elde eder. Kâfir bile olsa bu böyledir. Bunun delili hud suresindeki şu âyettir:

"Kim dünya hayatını ve süsünü isterse, biz ona dünyada çalışmasının karşılığını tam olarak veririz. Müşrik kâfir oldukları için çalışmalarının karşılığı asla eksiltilmez. Allah'la beraber başka bir ilah edinme: Ey Rasûlümüz! Allah'la beraber kendisine inanacağın ibadet edip ilahlığını kabul edeceğin başka bir ilah edinme. Eğer sen bunu yaparsan Allah bunu yapmaktan uzaktır. Çünkü Allah kafir için dahi olsa asla en ufak bir zulüm yapmaz. Sonra kınanmış ve yalnız başına bırakılmış olarak oturup kalırsın. Seni mü'minler ve melekler kınar ve Rabbin tarafından yalnız bırakılırsın, yardımcın olmaz."

Âyetlerin ifadesi, her ne kadar Rasûlüllah'a hitab ediyorsa da, hitabın muhatabı, bütün insanlardır. Çünkü Allah, kulunu kendisiyle beraber başkasına kulluk etmekten men eder. Bu sebeple buna göre kulun sapıklığı oluşur. Allah'a sığınırız.

SONUÇ

1- Her iki dünyada da mutluluk ve saadet kazanma iyi amele bağlıdır. Bu, Allah'ın kulları hakkındaki kuralıdır.

2- Dünya çalışması ticaret, ziraatçilik ve sanattır.

---

(1) Şu şekilde bir rivayet vardır. Cennet ehli derece bakımından farklı olacaktır. Çünkü cennet yüz derecedir. Her derece arasında gökle yer arasındaki mesafe kadar mesafe vardır. Sahih bir hadiste şöyle geçer; "Üst derecenin sahibi, kendiden daha üst derecede olan illiyyin halkını sizin sema ufkunda olan yıldızı görmeniz gibi görür.

3- Ahiret çalışması; iman, salih amel ve şirkle isyandan uzak olmaktır.

4- Allah bu dünyada isteyene de istemeyene de verir. O'nun vermesi bu dünya için koymuş olduğu kanunlar üzere olur. Kanunları tanımak, dünya ve ahireti isteyen kimse için kanunların gereğince çalışmak gerekir.

5- Allah'ın verdiğini kimse engelleyemez. Allah'a tevekkül etmek ve başkasından yüz çevirmek gerekir.

6- Şirk haram kılınmıştır. Onun sahibi cehennem ateşinde ebedi kalmakla tehdit edilmiştir.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَٰنًا ۚ
إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ ٱلْكِبَرَ أَحَدُهُمَآ أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ
أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱخْفِضْ لَهُمَا
جَنَاحَ ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا
﴿٢٤﴾ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِى نُفُوسِكُمْ ۖ إِن تَكُونُوا۟ صَٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ
لِلْأَوَّٰبِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَءَاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ
وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓا۟
إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِ ۖ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴿٢٧﴾

23- Rabb'in, yalnız kendisine kulluk etmenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi emretti. İkisinden birisi, yahut her ikisi, senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşır (ihtiyarlık zamanlarında se-

nin yanında kalırlar)sa sakın onlara "Öf!" deme, onları azarlama! Onlara güzel söz söyle.

24- Onlara acımadan dolayı, küçülme kanadını indir, onlara karşı alçak gönüllü ol ve: "Ey her varlığı terbiye edip yetiştiren Rabb'im! Bunlar, beni küçükken nasıl acıyıp yetiştirdilerse sen de bunlara öyle acı!" de.

25- Rabb'iniz içlerinizdekini daha iyi bilir. Eğer siz iyi kişiler olursanız şüphesiz ki, o tevbe edenleri bağışlayandır.

26- Akrabaya yoksula ve yolcuya hakkını ver, fakat saçıp savurma.

27- Çünkü saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabb'ine karşı çok nankördür!

SÖZLÜK

وَ قَضَى رَبُّكَ	Rabbin emretti, tavsiyede bulundu.
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا	Ana-babaya iyilik yapılmasını. Bu onlara itaat etmekle olur.
فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ	Onlara "öf" deme.
وَ لَا تَنْهَرْهُمَا	Sert kelimelerle onları azarlama.
قَوْلًا كَرِيمًا	Güzel yumuşak söz.
جَنَاحَ الذُّلِّ	Tevazu kanadı. Onlar için kanadını indir, onlara mütevazi davran.
كَانَ لِلْأَوَّابِينَ	İsyandan sonra itaate dönenler için.
وَآتِ ذَا الْقُرْبَى	Akrabaya, iyilik ve sılayı rahim hakkını ver.
وَ لَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا	Malı Allah'a ve Rasûlüne itaatin dışında harcama.
لِرَبِّهِ كَفُورًا	Rabbinin nimetine karşı çok nankördür. Dolayısıyla saçıp savuran da onun kardeşidir.

AÇIKLAMA

Allah, Allah'la beraber başka ilah edinmemek gerektiğini, aksi durumda yerilmiş ve kovulmuş olunacağını belirtiyor. Rasûlünü şirkten men ediyor. Ve tevhidi açıklıyor. Yüce Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Rabb'in yalnız kendisine kulluk etmenizi ve anaya, babaya iyilik etme-

nizi emretti."

Allah ana-babaya iyilik yapmayı tavsiye etmiştir. Âyette geçen ihsan, onlara iyilik edilmesi demektir. Bu onlara iyiliğin ulaştırılması ve eziyetin engellenmesi, Allah ve Rasûlüne isyan etmemek şartıyla itaatle olur.

"Onlardan biri veya her ikisi yanında ihtiyarlığa ererse, onlara "öf" deme ve onları azarlama!"(1)

Yani eğer onlardan biri, yanında ihtiyarlık yaşına erişir veya her ikisi beraber sen sağken ve bu halde aralarındayken yaşlanırsa, onların sana çocukken hizmet edip, pisliğini temizleyip hizmet etmeleri gibi senin de onlara hizmet etmen, onların ihtiyaç duyduklarını onlar için vermen ve onlara hizmetten dolayı rahatsız olmaman gerekir. Nitekim onlar, sen çocukken senin altına yapmana tahammül ediyor ve seni temizliyorlardı. Ve bütün bunları yaparken rahatsız olmuyorlardı. Anne ve baban için sert ve çirkin yüksek sesle azarlama. Onlar için lutuf ve ikramı hissedecekleri güzel sözler söyle. "Acımadan dolayı onlara küçülme kanadını indir." Onlara yumuşak, nazik ve merhametli davran. Hayatın boyunca, eğer onlar Allah'a inanıyorsa dua et. Çünkü Allah şöyle buyuruyor:

"Peygamber ve mü'minler için, yakınları bile olsa müşrikler (kafirler) için af dilemek doğru olmaz."

"Ve de ki, Ey Rabbim, bunlar beni küçükken nasıl yetiştirdilerse, sen de bunlara öyle acı. Rabbiniz içlerinizdekini daha iyi bilir. Eğer siz iyi kşiler olursanız. Şüphesiz ki o, tevbe edenleri bağışlayandır."

Allah bu âyette bizi kendimizden daha iyi bildiğini, haber veriyor. Dolayısıyla kim anne-babasından hoşnut olmadığını içinde saklarsa Allah onu da bilir. Kim onları sevdiğini, onlara hürmet gösterdiğini ve onlardan memnun olduğunu içinde saklar ise Allah onu da bilir ve ona göre o kişiye mükafat verir. Kısacası iyilik yapana iyilik, kötülük yapana da kötülük ve karşılık verir. Eğer siz iyi kişiler olursanız şüphesiz o tevbe edenleri, insanın zayıflığına hükmederek bağışlayandır. İnsan bazı kere içinde ana-babaya kötülüğü giz-

(1) Bu âyet, ana-babaya iyiliğin farz, karşı gelmenin haram olduğu konusunda delildir. Bunun sünnetten delili şudur: Rasûlüllah'a, Allah'a en sevimli hangi ameldir diye sorulunca, "ana-babaya iyiliktir," buyurmuştur. Rasûlüllah (s.a.v.) yine şöyle buyurmuştur: "Büyük günahlardan biri de ana-babaya kişinin kötü söz söylemesidir." Ashab şöyle demiştir, "kişi ana-babasına kötü söz söyler mi?" rasûlüllah; "evet, adam birinin babasına kötü söyler, o da onun babasına kötü söyler, o onun anasına söyler, o da onun anasına söyler," buyurmuştur.

ler, kötü bir söz veya davranışı olur. Oysa bu kişi Allah'ın emirlerini yerine getiren, ana-baba ve insan haklarına riayet eden bir insandır. İşte bu kişi salih bir kimsedir. Allah pişmanlıkla ve kendinden zuhur eden şeyin affını dileyerek Allah'a dönerse, bu kişiyi affedeceğini haber veriyor:

"Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver."

Bu, Allah'ın mü'min kula, akrabasına iyilik ve sıla-i rahim gibi haklarını vermesini emretmesidir. Yoksullarda aynı şekildedir. Yoksul; maddi durumu olmayan ve muhtaç olmanın zayıf bıraktığı kimsedir. İşte Allah bu kimselere mü'min kullarının giyecek, gıda ve güzel sözle ihsanda bulunmalarını emrediyor. Yolcu da aynı şekildedir: Yolcuya eğer muhtaçsa emniyetini temin ve yol gösterme yanında yolculuğuna yardım ve misafir etme gibi hakları verilir.

"Fakat (malını) saçıp savurma."(1)

Malını Allah'a itaatin dışında harcama. Şüphesiz saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridirler. Çünkü onlar isyan yolunda malı saçmakla Allah'a karşı gelmişler, O'nu emrinden dışarı çıkmışlardır. Bu ise şeytanın halidir. Dolayısıyla birbirlerine benzemişler ve kardeş olmuşlardır. Şeytan Rabbine karşı çok nankördür. Çünkü o, Allah'a karşı gelmiş, O'nun nimetlerine nankörlük etmiş ve itaat ederek şükretmemiştir. Aynı şekilde isyan yolunda malı saçan da Allah'ın emrinden dışarı çıkmış ve O'nun nimetlerine şükretmemiştir. Öyleyse o da şeytandır. Hiç Allah'ın müslüman kulu şeytan olmayı ister mi?

SONUÇ

1- Sadece Allah'a kulluk etmek ve ana-babaya da iyilikde bulunmak farzdır.

2- Ana-babaya mağfiret ve rahmetle dua etmek farzdır.(2)

3- Allah'tan çekinmek ve içinde hiçbir kötülük gizlememek gerekir.

4- Bir kimse iyi bir kul olduğu halde, kendisinde bir kötülük meydana ge-

(1) Mücahid şöyle demiştir: "Kişi bütün kazancını hak yolda sarfetse, saçıp savurmuş olmaz. Hak yolun dışında bir kuruşunu bile harcasa, saçıp savurmuş olur."

(2) Ebu Davud şöyle rivayet eder: "en sondan bir adam Rasûlüllah'a geldi ve, "Ey Allah'ın Rasûlü, ölümlerinden sonra ana-babama yapacağım hiç bir iyilik kalmış mı?" dedi. Rasûlüllah da; "Evet, onlara dua etmen ve aflarını dilemen, ahidlerini yerine getirmen, dostlarına ikram etmen onlar dolayısıyla akraban olan kimselerle ilişkini kesmemendir. Bunlar kaldı," buyurdu."

lir ve tevbe ederse, Allah onu affeder.

5- Akrabaya iyilik ve sıla-i rahim hakkını vermek gerekir. Yoksul ve yolcu da böyledir.

6- Saçıp savurmak haramdır. Saçıp savurmak malın haram ve isyanda harcanmasıdır.

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ
لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ
وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ رَبَّكَ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا
﴿٣٠﴾ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ ۖ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ
إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً
وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ۗ
وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ
فِي الْقَتْلِ ۖ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

28- Eğer elin dar olduğu için Rabb'inden umduğun bir rahmeti bekleyerek onlardan yüz çevirecek, onlara bir şey vermeyecek olursan, bari onlara yumuşak söz söyle.

29- Ellerini boynuna bağlanmış yapma, tamamen de açma,

sonra kınanır, hasret içinde kalırsın.

30- Rabb'in dilediğine rızkı açar bol bol verir, dilediğine kısar. Çünkü O, kullarının halini bilir, görür.

31- Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onları da sizi de biz besliyoruz. Onları öldürmek, büyük günahtır.

32- Zinaya yaklaşmayın, çünkü o, açık bir kötülüktür, çok kötü bir yoldur!

33- Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmeyin. Kim haksızlıkla öldürülürse, onun velisi olan mirasçısına yetki vermişizdir, öldürülenin hakkını arar. Fakat o da öldürmede aşırı gitmesin, katil yerine, katilin akrabasını veya katille beraber bir başkasını öldürmesin. Çünkü kendisine yardım edilmiş, yetki verilmiştir.

SÖZLÜK

وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ — Eğer yüz çevirirsen. Eğer sen anılan akraba, yoksul ve yolcudan yüz çevirir onlara bir şey vermezsen.

اِبْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا — Rabbinden umduğun bir rahmeti bekleyerek. Yani Allah'tan umduğun bir rızkı isteyerek.

قَوْلاً مَيْسُورًا — Kolay söz. Rızık varken bağışta bulunmakla onlara iyi ve yumuşak söz söyle.

مَغْلُولَةً اِلَى عُنُقِكَ — Boynuna bağlanmış halde. Sanki elin boynuna bağlıymış da bir şey veremiyormuşsun gibi nafakadan vaz geçme.

وَ لاَ تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ — Tamamen de onu açma. Yani elinde olan her şeyi hiç bir şey bırakmadan harcama.

فَتَقْعُدَ مَلُومًا — Kınanmış olarak otursun. Seni kendilerine infakta bulunmadığın kimseler kınarlar.

مَحْسُورًا — Hasret içinde kalırsın. Yani hayattaki yürüyüşünden kesilirsin. Çünkü kendin için hiçbir şey bırakmamışsındır.

يَبْسُطُ الرِّزْقَ وَيَقْدِرُ — Rızkı bollaştırır ve daraltır. Allah rızkı bollaştırır ve imtihan ve deneme maksadıyla kısar.

خَشْيَةَ اِمْلاَقٍ — Fakirlik ve onun sıkıntısının korkusundan.

خِطْأً كَبِيرًا — Büyük bir günah.

فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلاً Çirkin bir huy ve kötü bir yoldur.

لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا Velisi yetki vardır. Öldürülenin hakkını aramaya yetkilidir.

فَلاَ يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ Katilden başkasını öldürmesin. Öldürmede aşırı gitmesin.

AÇIKLAMA

Âyetler, Allah (c.c.)'ın tavsiyeleri konusunda devam ediyor. Bu tavsiyeler öyle hükümlerdir ki, Allah âyetleri insanların hidayet yolunu bulması ve Allah'ın tavsiyeleri ile yüce ve kamil olması için Rasûlüne vahyetmiştir. Eğer Rabbinden umduğu bir rahmeti bekleyerek, onlara bir şey veremeyecek bir durumda olursan, bari onlara yumuşak söz söyle. Yani sen eğer akraba ve senden isteyen yoksuldan yahut da sana muhtaç olan yolcudan onlara vereceğin bir şey bulamayacak olursan Ey Rasûl, onlara yumuşak söz söyle.(1)

Bu güler yüz gösterme de güzel bir ikramdır. Aynen senin söyle dediğin gibi; Allah bana rızık verirse veyahut da benim şu isim olursa, sana şunu vereceğim. Veya buna benzer güzel davranışların gibi. Eğer senin bu iyiliğin onlar için hemen olursa sevinirler, üzülmezler.

"Elini boynuna bağlı yapma."

Yani sanki elin boynuna bağlıymış da yardımda bulunamıyormuşsun gibi, Allah'ın verdiği nimetlerle cimrilik yapıp hak sahiplerinden haklarını alıkoyma.

"Onu iyice de açma."

Yani ellerini tamamen iyice de açma. Cebinde ve sahip olduğun mallarının olanların tamamını çıkarırırsan, ailen için hiç bir şey kalmaz. Dolayısıyla sen de kınanmış ve kaybetmiş olarak otursun. Eğer elini tutar ve yardımda bulunmazsan, senden isteyenler vermediğin için seni kınarlar. Eğer yanında bulunan her şeyi yardım edersen, hayatın sona erer; ömrünün geri kalanında yaşamını sürdüreceğin bir şey bulamazsın. Aynen yürümenin mecalsiz bırakıp da, yürüyemeyen ve yolda kalan, sahibinin, asıl sahibine veremediği ve

(1) Rivayete göre Peygamberimizden bir şey istendiğinde, eğer yanında verecek birşey yoksa, Allah katından gelecek rızkı beklerdi. Bu sebeple bu âyet inmiştir. Dolayısıyla Rasûlüllah (s.a.v.)'den bir şey istenir, fakat yanında verecek bir şey olmazsa şöyle buyururlardı; "Allah bizi de sizi de fazlından rızıklandıracaktır." Âyette geçen rahmet kelimesi beklenilen rızık anlamındadır.

kendi yönünde üzerinde yürümeye devam etmenin mümkün olmadığı deve gibi olursun.

"Muhakkak ki, Rabbin rızkı dilediğine bollaştırır, dilediğine daraltır. Allah şükür mü edecek yoksa inkar mı edecek diye imtihan etmek için dilediğine rızkı bol bol verir. Sabredecek mi yoksa isya mı edecek diye imtihan maksadıyla da dilediğine rızkı daraltır. O kullarından haberdar olan ve görendir."

Bu sebeple kişinin çalışmasına göre Allah-u Teâlâ o kişinin rızkını daraltır ve bollaştırır. Çünkü kullardan bir kısmı için bolluk, bir kısmı için de darlık uygundur.

"Çocuklarınızı açlık korkusuyla öldürmeyin."

Çünkü Araplar kız çocuklarını namus korkusuyla diri diri toprağa gömüyorlar, erkek çocuklarını da kız çocukları gibi fakirlik korkusuyla öldürüyorlardı. Allah bunun engellenmesini emretti ve babanın da evlatların da rızkını üstlenerek taahhüdde bulundu.

"Sizi ve onları biz rızıklandırırız."

Allah erkek çocukların öldürülme olayını da şöyle haber veriyor: "Bu iş büyük bir günah idi."

Dolayısıyla müslüman buna nasıl teşebbüs eder?

"Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, çirkin bir kötülük ve kötü bir yoldur."

Allah'ın hükmedip tavsiye ettiği şeylerden biri de ey mü'minler zinayı işlemek şöyle dursun, ona yaklaşmayın bile... Çünkü zina, Allah'ın hükmünde çirkin bir harekettir. Fıtraten, aklen ve dinen hoşlanılmayan haram kılınan bir iştir. Zinaya götüren bütün sebepler de kötü sonuçları ve doğacak neticeleri itibarıyle kötü bir yoldur. Bu kötü neticelerin başlangıcı, ırzı konusunda mü'minlere eziyet edilmesi, sonu ise cehennem, oraya atılma, uzun bir süre orada kalmadır.

"Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmeyin."

Allah'ın hüküm verip tavsiyede bulunduğu şeylerden bir tanesi de "ey mü'minler, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana haksız yere kıymayın," ifadesidir. Rasûlüllah, mü'minin bir kişinin hangi şartlarda öldürülmesinin hak olduğunu açıklamıştır. O şartlar şunlardır: Haksız olarak kasıtlı adam öldüren, evli olup da zina eden ve inandıktan sonra Allah'ı inkar eden ve İslâm'a karşı savaş açan kimse.

"Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki verdik."(1)

Kim haksız yere, kasten hata olmaksızın adam öldürürse, Allah öldürülenin velisine öldürene karşı tam bir yetki vermiştir. Eğer veli dilerse katili öldürtür, dilerse ondan diyet alır, dilerse sırf Allah rızası için onu affeder.

"Öldürmede aşırı gitmesin."(2) "Çünkü kendisine yardım edilmiştir."(3)

Yani öldürülenden dolayı hak sahibi olan veli için, yani yakını öldürülen kimse, öldürmede aşırı gitmesin. Dolayısıyla bir yerine iki ve daha fazla kişi, kadın yerine erkek veya katilden başkasını öldürmesi helal değildir. Bu şu demektir: Allah o kişiye, katili öldürme imkanı sağlayan yetkiyi vermiştir. Dolayısıyla cahiliye çağında olduğu gibi katilden başkasını öldürmesi caiz değildir.

SONUÇ

1- Güzel davranış, isteyene verecek sadaka bulamayan kimse için sadaka yerine geçer.

2- İsraf ve cimrilik haram, itidal ve orta halli olmak güzel bir haslettir.

3- Allah'ın hikmeti, insanların bir kısmına bol bir kısmına kıt rızık verirken tecelli eder.

4- Açlık ve utanma duygusuyla kız ve erkek çocuklarını öldürmek ve doğumdan önce kürtaj yapmak haramdır.

5- Şehvetle bakmak, kendisine nikah düşen yabancı bir kadına dokunmak gibi zinaya ortam hazırlayan durumlar haramdır. Zinanın öncüleri olan şeyler haramdır. Zina da haramdır ve zinanın haramlığı daha ağırdır.

6- Allah'ın öldürmeyi haram kıldığı canı haksız yere öldürmek haramdır.

---

(1) Veli, ister kadın olsun isterse erkek kan (yani kısas) hakkı olan kimsedir. Sultanın buradaki manası hakim kılmaktır. Dolayısıyla veli isterse öldürtür, isterse affeder, isterse de diyet alır.

(2) Katilden başkasını öldürmesin, öldürene misilleme yapmasın, bir adam yerine, iki veya daha fazla kişi öldürmesin.

(3) Bu cümle yasağın sebebini bildirmektedir.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي
هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ ۚ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ ۖ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا
﴿٣٤﴾ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ۚ ذَٰلِكَ
خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ۚ إِنَّ السَّمْعَ
وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمْشِ
فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ
طُولًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾
ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا
آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ﴿٣٩﴾

34- Yetimin malına yaklaşmayın, ancak erginlik çağına erişinceye kadar en güzel bir tarzda onun malını kullanıp geliştirebilirsiniz. Ahdi de yerine getirin, çünkü ahdden sorulacaktır.

35- Ölçtüğünüz zaman ölçüyü tam yapın, doğru terazi ile tartın. Bu daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.

36- Bilmediğin bir şeyin ardına düşme, çünkü kulak, göz ve gönül bunların hepsi o yaptığından sorumludur.

37- Yeryüzünde kabara kabara yürüme. Çünkü sen yeri yırtamazsın, boyca da dağlara erişemezsin!

38- Bunlar "Allah ile beraber başka ilah edinme!" ayetinden itibaren sayılan fiillerin hepsi kötü olan, Rabb'inin katında hoş

görülmeyen şeylerdir.

39- Şunlar, Rabb'inin, Hikmet'ten sana vahyettiği emirlerindendir. Allah ile beraber başka ilah edinme, sonra kınanmış, uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.

SÖZLÜK

الأبالّتي هي أحسن	Güzel olan hariç.
حتّى يبلغ أشدّه	O mükellefiyet yaşına akil ve baliğ durumuna ulaşıncaya kadar.
و أوفوا بالعهد	Allah'a ve insanlara bir ahidde bulunduğunuz zaman, ahidde bulunduğunuz şeyi yerine getirin.
إنّ العهد كان مسئولاً	Çünkü kıyamet günü ahdi niye bozdun diye kuldan sorulacaktır.
أوفوا الكيل	Tartıyı tam yapın; noksan yapmayın.
بالقسطاس المستقيم	Doğru teraziyle, kefeleri birbirine denk olan teraziyle tartın.
و أحسن تأويلاً	Sonuç itibarıyle daha güzeldir.
و لا تقف	Peşine düşme.
والفؤاد	Kalp.
كان عنه مسئولاً	Kıyamet günü, bu üç duyudan (kulak, göz, gönül) her biri hesaba çekilecektir.
مرحًا	Kibir ve gururla kabararak.
لن تخرق الأرض	Sen asla yeri yaramazsın.
من الحكمة	Hikmetten, ki bu hikmet Allah'a onlarla yaklaşmak için onun istediklerini tanımak, yine ona yaklaşmak maksadıyla kaçınmak için Allah'ın sevmediklerini tanımaktır.
ملومًا مدحورًا	Kınanmış ve uzaklaştırılmış olarak. Yani nefsin Allah'ın rahmetinden uzaklaşarak ona ortak koştuğun için seni kınar.

AÇIKLAMA

Âyetler, Allah'ın hükmedip tavsiye ettiği şeyleri açıklamaya devam ediyor. Yüce Allah buyuruyor ki: "Ey mü'minler, yetimin malına yaklaşmayın.

Ancak erginlik çağına erişinceye kadar en güzel bir tarzda onun malını idare edebilirsiniz."

Buradaki en güzel tarz demek, o yetimin malını en güzel bir şekilde değerlendirerek verimli bir hale getirmek demektir. Uygun bir tarzda yetimin malından harcayabilirsin cümlesinden maksat ise, yetimin ihtiyaçlarına harcayabilirsiniz demektir. Ayrıca yetime bakan kişi muhtaç birisi ise, kendisi içinde ihtiyacı adar harcayabilir. Fakat israf ederek yemeye yaklaşmanıza gelince, bu olamaz. Yetim, buluğa erinceye kadar demek ise, rüşd yaşına yani kâr ve zararını ayırt edebilecek bir duruma gelince onu kontrol ediniz ve ona meşru şekilde malından tasarrufta bulunmak üzere malını veririz demektir.

"Ahdi yerine getirin."

Allah'ın tavsiyede bulunduğu şeylerden bir tanesi de: Rabbinizle sizin, birbirinizin arasında olan ahdi yerine getirmenizdir. Dolayısıyla sizin için, gücünüz yettiği halde ahdi yerine getirmemeniz helal olmaz.

"Çünkü ahidden sorulacaktır."

Bu âyet, anlaşmalardan dönmenin haram olduğunu iyice ortaya koymaktadır. Çünkü Allah haber veriyor ki, kul, kıyamet günü yerine getirmediği ahidden hesaba çekile-cektir. Nikah, satım, kira ve diğer akitler, bu ahdin benzeridir. Bunun delili:

"Ey iman edenler, ahitleri yerine getiriniz," âyetidir.

"Ölçtüğünüz zaman, ölçüyü tam yapın doğru teraziyle tartın."

Bu âyetde Allah'ın emrettiklerindendir. Bu emir, tartının ve ölçünün tam yapılmasıdır. Yani ölçü ve tartının tam yapılması az bile olsa, eksik yapmamak imkan dahilinde olduğu sürece eksik ve noksan yapmamak gerekir. Ancak arlaşmaların muhafaza edilmesinin imkansız olduğu durumlar af kapsamına girmektedir. Bunun delili ise; "Biz, bir nefsi ancak gücünün yettiğiyle sorumlu tutarız," ayetidir.

"Bu, daha iyi ve sonuç bakımından daha güzeldir."

Yani ölçü ve tartıyı tam yapın. Veriren de alırken de az da olsa ölçü ve tartıda noksanlık yapmayın. Canın hoşlanması, zimmetin beri olması için daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir. Çünkü Allah (c.c.) bu ölçü ve tartıyı tam yapmada kendisinin bileceği pek çok çeşit bereketler var eder. Bunlardan bir tanesi ahiret ecridir ki, bu daha hayırlıdır. Kim, gücü yettiği halde günah işlemekten vazgeçerse, Allah ona, buna karşılık en güzel sevabı

verir.

"Bilmediğin bir şeyin ardına düşme."(1)

Söz ve fiille bilmediğin bir şeyin peşine düşme. Ben şöyle gördüm, sen görmedin, ben şöyle duydum, sen duymadın deme.

"Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorulacaktır."

Bilgin olmayan şeyin peşine düşme. Çünkü Allah kıyamet günü bu organlara sahibinin yaptığı ve söylediği şeyi soracak, bu organlar da sahibinin yaptığı ve söylediğiyle onun aleyhinde şahitlik yapacaklardır.

"Bunlar" kelimesinin bu âyetteki anlamı, bu sayılan kulak, göz ve kalp demektir.

"Yeryüzünde kabara kabara yürüme."

Allah'ın haram kıldığı ve yapmamayı tavsiye ettiği şeylerden bir tanesi de yeryüzünde kibir ve gururla yürümedir. Çünkü kibir haramdır. Kibir sahibi cennete giremez.

"Çünkü sen ayaklarınla yeri delemezsin."

Zira büyüklenen şeref ve üstünlük duyarak ayaklarıyla yere vurur.

"Ne kadar yükselsen ve uzasan da boyca da dağlara ulaşamazsın."

Çünkü sen de diğer insanlar gibisin. Ayağınla yeri delemez ve dağların yüceliğine erişemezsin. Bu sebeple kibir ve kendini beğenme yürüyüşünü bırak. Çünkü bu insanda ayıp oluşturan ve noksanlık yapan bir şeydir. Bunu da ancak alçak ve ahmak olanlar yapar.

"Bunların hepsi kötü olan, Rabbinin katında hoş görülmeyen şeylerdir."

Yani bütün bu emredilen ve yasaklanan şeyler malı saçıp savurma, cimrilik, çocukları öldürme, cana kıyma yetimin malını yeme, ölçü ve tartıyı eksik yapma, iftira ve yalancı şahitlik gibi bilmeden konuşmak ve büyüklenmek gibi şeyler, kötü ve Allah katında sevilmeyen şeylerdir. Öyleyse ey Allah'ın kulu, bunları yapma. İçinde iyilik olan Allah'a kulluk, ana-babaya iyilik akraba, yoksul yolcuya iyilik ve iyi davranış, bunların hepsi Allah katında da iyidir. Ey Allah'ın kulu, bunları işle, bunları bırakma. Kim İmam Nafi gibi bunların hepsi

(1) Bu hikmetle bilgin olmayan şeyin peşine düşme ile bilgisizce söylenen söz sebebiyle meydana gelen pek çok mefsedat için had konmuştur. meselâ zanla nesebe ta'n da bulunmak, kötü söz söylemek, yalan, yalancı şahitlik ve bunun gibi bilmeden zanna dayalı sözlerle meydana gelen zararlar.

de Rabbiin indinde haramdır. şeklinde okursa, o kişi bu âyetin ihtiva ettiği malı saçıp savurma, cimrilik, adam öldürme ve dikkat çekilen diğer şeyler gibi âyetin ihtiva ettiği şeyleri kastediyordur.

"Şunlar Rabbinin sana hikmetten vahyettiklerindendir."

Ey Rasûlümüz, sana açıkladığımız üstün ahlak edinmeni ve davet etmeni emrettiğimiz güzel huylar ve de çirkin huylarla ve seni yapmaktan menettiğimiz haslet, bu kitapta sana vahyettiğimiz hikmetler ilim ve marifet çeşitlerindendir. Hamd ve şükür yalnız Allah'adır.

"Allah'la beraber başka ilah edinme. Yoksa kınanmış ve uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın."

İşte bu, ayette geçen hükümlerin esasıdır. Âyetler bununla başlamış ve bununla bitmiştir. Çünkü daha önce de şu âyet geçmiştir.

"Allah'la beraber başka ilah edinme Yoksa yerilmiş ve tek başına bırakılmış olarak oturup kalırsın."

Hitap her ne kadar peygamber içinse de burada herkes kastedilmiştir. Yani Rabbine ortak koşan her insan Allah'la beraber başka bir ilah kılmış olur. Kendisi tarafından kınanarak ve Allah'ın rahmeti olan cennetten uzaklaştırılarak cehenneme atılması kaçınılmazdır. İşte böyle bir kişi tevbe etmeden ve ibadet konusunda Rabbinin tek olduğunu kabul etmeden evvel ölecek olursa, ebedi cehennemdedir. Çünkü tevbe kabul olursa, geçmiş günahlarını siler.

SONUÇ

1- Yetimin malını yemek, zayi etmek ve ihmal etmek haramdır.

2- Ahde ve diğer akitlere vefa göstermek farzdır.

3- Tartı ve ölçüyü tam yapmak farzdır, eksik yapmak ise haramdır.

4- Tartı ve ölçüde Allah'ın emrini tutan için bereket meydana gelir.

5- Fesada sebep olacağından, bilgisizce söz söylemek veya iş yapmak haramdır. Çünkü Allah her organa soracak ve kıyamet günü onları sahiplerine karşı şahit olarak getirecektir.

6- Kibrin ve büyüklenmenin haram olduğu anlatılmıştır.

7- Âyetler 25 hikmet ihtiva etmektedirler. Bunları yerine getirmek dünya ve dünyada olanlardan daha hayırlıdır. Bu konuda ihmalde bulunmak, dünya ve ahirette hüsrana uğramaya sebep olur.

أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُمْ
بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنَاثًا ۚ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾
وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا ۚ وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾
قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَّابْتَغَوْا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا
﴿٤٢﴾ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ
السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ ۚ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِن
لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

40- Rabb'iniz, oğulları size seçti de kendine meleklerden kadınlar mı edindi? Gerçekten siz büyük çok tehlikeli bir söz söylüyorsunuz!

41- Biz Kur'an'da sözü türlü biçimlerde anlattık ki, düşünüp anlasınlar. Fakat bu, onların sadece kaçışlarını artırıyor.

42- De ki: "Eğer dedikleri gibi O'nunla beraber başka ilahlar olsaydı o zaman onlar da Arşın sahibine gitmenin yolunu ararlardı."

43- Haşa, O, onların dediklerinden çok yücedir, uludur.

44- Yedi gök, arz ve bunların içinde bulunanlar, O'nu tesbih ederler. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur, ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, halimdir, çok bağışlayandır.

SÖZLÜK

أَفَأَصْفَاكُمْ Sizi mi seçti: Buradaki soru kınama ve azarlama manasını ih-

tiva eder. Manası şudur: Allah erkek çocukları size ait kıldı ve onları sizin için mi seçti?

وَ لَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْآنِ — Şüphesiz biz bu Kur'an'da detaylı anlattık. Müjde, tehdit, meseller, öğütler, hükümler ve ibretler açıkladık.

لِيَذَّكَّرُوا — Hatırlasınlar diye. İbret alsınlar da inanıp itaat etsinler diye.

لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيلًا — Arşın sahibine yakınlık elde etmek için yol ararlar. Allah'a yaklaşmak için bir yol ve onun katında bir yer ararlardı.

وَ مَنْ فِيهِنَّ — Ve oradakiler. Göklerdeki melekler, yerdeki insan, cin ve hayvan.

وَ اِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ — Hiç bir şey yok ki tesbih etmesin. Mahlukattan ne varsa onu hamdiyle tesbih et.

حَلِيمًا غَفُورًا — Halimdir affedicidir. Sizin isyanınız ve itaat etmemenize karşılık cezayı hemen vermezken o halimdir, bağışlayandır.

AÇIKLAMA

Allah, kız çocuklarını diri diri toprağa gömen onları hoş görmeyen sonra da melekleri kadın kabul eden müşrikleri kınayarak ve azarlayarak şöyle buyuruyor:

"Rabbiniz, oğulları size seçti de,(1) onları size ait kıldı da meleklerden kadınlar mı edindi?"

Ey müşrikler, siz büyük söz söylüyorsunuz. Çünkü istemediğiniz şeyleri Allah'a karşı yalan söyleyerek O'nun için olduğunu iddia ediyorsunuz. "Biz bu Kur'anda delilleri, misalleri ve öğütleri ders almaları için açıkladık ki, onlar ders alırlar, öğüt alırlar da Rablerine yönelirler. Onun birliğini kabul ederler, onu ortak ve çocuk edinmekten tenzih ederler." Fakat Kur'an ve onun içinde yer alan deliller ve doğru yolu gösteren emirler, ancak kafirlerin haktan uzaklaşmalarını artırıyordu. Bunun nedeni ise kafirlerin atalarını körü körüne taklidleri, inadları, büyüklenmeleri ve körü körüne inkarlarıydı.

Ey Nebimiz, Allah için eşler edinen ve onların Allah'la beraber ilahlar

---

(1) Bu cümle "Allah'la beraber başka ilah edinmeyin," âyetinin bir ayrıntısıdır. Ayet, müşriklerin melekleri kadınlar olarak isimlendirmesini ve Allah'a nisbet edilmesini haşgörmeme manasını ihtiva etmektedir. Çünkü müşrikler, melekler Allah'ın kızlarıdır diyorlardı. Allah bunlardan yücedir. Aynı şekilde âyet müşrikleri, yanlış anlama ve kötü sözlerinden dolayı kınamaktadır.

olduklarını iddia eden şu müşriklere; "de ki: Eğer dedikleri gibi Allah'la beraber başka ilahlar olsaydı ki, gerçek sizi yalanlıyor, çünkü onunla beraber başka ilahlar yoktur. Fakat farz-ı muhal Allah'la beraber başka ilahlar olmuş olsaydı, o ilahlar da Arşın sahibi olan Allah'ın rızasını kazanmak için ellerinden geleni yaparlardı.. Yani Allah'a gidecek yolu ararlar, o yolla Allah'ın rızasını ararlar, O'na yaklaşmayı ve yüceliğinde ve kendilerinin de O'na muhtaç olmalarından dolayı yakın olmayı isterlerdi.(1)

Sonra Allah, kendisiyle beraber başka ilahların da olmasından kendisini tenzih ediyor ve şöyle buyuruyor. Allah onların söylediklerinden yüce ve münezzehtir.

"Yedi gök, arz ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih eder."

Allah kendini tenzih ederek ve zatını ortak, benzer, çocuk ve acziyetten münezzeh kılarak haber veriyor ki, yüceliğinden dolayı yerde, göklerde ve bunların arasında bulunanlar O'nu 'Subhanallahi ve bihamdihi' kelimesiyle tesbih ederler. Her şey O'nu övgüsüyle tesbih eder. Aynı şekilde Allah haber veriyor ki: Mahlukattan her şey O'nu övgüsüyle, söz ve hareketleriyle diliyle tesbih eder. Onlar 'Subhanellahi ve bihamdihi' derler.

"Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız."

Çünkü onların dilleri farklıdır. Şüphesiz:

"O Allah halimdir."

İsyan edeni cezalandırmakta acele etmez, "bağışlayandır," tevbe edip rızasını ve mağfiretini isteyerek kendine yönelenin hata ve günahlarını affeder.

SONUÇ

1- Allah aleyhinde bâtıl (boş, yanlış, gerçek olmayan) söz söylemek, çocuk ve eş edinmiş gibi noksanlıkları O'na isnad etmek haramdır.

---

(1) İbni Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: "İbni Abbas şöyle demiştir. "Dünya krallarının yaptıkları gibi, Allah'la münakaşa ve savaş yapmayı isterlerdi." Said b. Cübeyr ise şöyle diyor. "Öyleyse o ilahlar Allah'ın hakimiyetini ortadan kaldırmak için Allah'a ulaştıracak bir yol ararlardı. Çünkü onlar Allah'ın (bu durumda) ortakları olmuş olurlardı." İbni Abbas'ın söylediği de Said b. Cübeyr'in söylediği gibi doğrudur. Fakat tefsirde bizim kabul ettiğimiz görüş, âyetlerin manasına daha uygundur.

2- Haklı delillerle Hakkı gerçekleştirmek ve batılı yok etmeye delil getirmek güzel bir ikna metodudur.

3- Tesbih, fazilettir. O da şudur: 'Subhanellahi ve bihamdihi.' Eğer bir kişi bu tesbihi yüz kere söylerse, günahları denizin köpüğü gibi çok olsa da affedilir.

4- Bütün alemdeki yaratıklar Allah'ı tesbih eder, yani O'nu, ortak, çocuk, eksiklik, acziyet ve sonradan olanlara benzemekten tenzih ederler. Çünkü hiçbir şey, O'nun benzeri değildir. O, işitendir, görendir.

5- Allah'ın hilim sıfatı, isyan eden kimseye azabı hemen vermeyerek tecelli eder. Eğer Allah'ın hilim sıfatı olmasaydı, Mekke müşriklerini ve oranın suçlularının büyüklerini hemen cezalandırırdı. Fakat Allah onlara zaman tanıdı da onların çoğu tevbe etti.

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ
جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا ﴿٤٥﴾
وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذَكَرْتَ
رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَّحْنُ
أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ إِذْ يَقُولُ
الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ﴿٤٧﴾ انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا
لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

45- Kur'an okuduğun zaman seninle, ahirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekeriz.

46- Kalblerine Onu anlamalarına engel olacak kılıflar, kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Kur'an'da yalnız Rabb'ini andığın zaman tek ilah inancından hoşlanmadıkları için arkalarına dönüp kaçarlar.

47- Biz onların, seni dinlerken ne sebeple dinledikelrini, kendi aralarında gizli konuşurlarken de o zalimlerin: "Siz büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini gayet iyi biliyoruz.

48- Bak, nasıl misaller verdiler seni şaire, büyücüye, kahine ve mecnuna benzettiler de şaştılar. Artık bir daha yolu bulamazlar.

SÖZLÜK

حِجَابًا مَسْتُورًا	Örtülmüş, perdelenmiş olarak. Onlara engel olan bir perde. Dolayısıyla onlar Allah'ın kelamını işitemezler.
وَ جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً	Kalpleri üzerine örtüler koyduk. Dolayısıyla hiçbir şey kabul etmez ve anlamazlar.
وَ فِى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا	Kulaklarına da bir ağırlık vardır. Dolayısıyla onlar kur'an'ı ve onun öğütlerini işitmezler.
وَ لَوْ عَلَى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا	Hoşlanmadıkları için arkalarına dönüp kaçtılar. Arkalarına dönüp işitmemek için işitmekten kaçarlar.
بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٖ	Ne sebeple onu dinlediklerini. Onların dinlemelerinin sebebi, Nebiyle alaydır.
وَ اِذْ هُمْ نَجْوٰى	Aralarında fısıldaşırken. Aralarında gizlice konuşurken.
رَجُلًا مَسْحُورًا	Büyülenmiş bir adam. Yani aklı zorla alınmış, bozulmuş.
ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ	Senin için örnekler verdiler. Bak sana nasıl misaller verdiler. Sihirbaz dediler, kahin dediler ve şair dediler.
فَضَلُّوا	Sonunda sapıttılar. Hak yoldan saptılar.

AÇIKLAMA

"Kur'an'ı okuduğun zaman seninle, ahirete inanmayanların arasına gizli

bir perde çekeriz."(1)

Allah, Rasûlü Muhammed'e haber veriyor ki: peygamber (s.a.v.) müşriklere, Allah'a inanmaları ve onun birliğini kabul etmeleri için Allah'a davet etmek üzere Kur'an okuduğunda, Allah o Kur'an'la müşrikler arasına görülmeyen gizli bir perde koyardı. Bu perde gerçekten kafirlerle peygamber arasında engel teşkil eder, dolayısıyla onlar peygamberin okuduğu Kur'an'ı işitmez ve ondan faydalanamazlardı. Bu perde, müşriklerin yani kafirlerin Rasûlüllah'a karşı olan aşırı kini ve O'nun davetini sevmeyişlerinin bir neticesiydi. Onlar bundan dolayı Rasûlüllah'ı göremiyor ve O'nun okuyuşunu işitemiyorlardı.

"Biz onların kalplerine anlamamaları için kılıflar kulaklarına da ağırlık koymuşuzdur."

Âyette geçen "ekinne" kelimesi, "kınan" kelimesinin çoğuludur. Perde, örtü manasındadır. Dolayısıyla okunan mana onların kalplerine ulaşmıyordu ki onlar onu anlayabilsinler. Allah (c.c.) müşriklerin kulaklarına da ağırlık koymuştu. Bu sebeple onlar kendilerine okunan Kur'an'ı işitemiyorlardı. işte bütün bunlar gizli perde ve örtüden dolayı oluyordu. Kulaklardaki ağırlık, Allah tarafından onlara verilmiş bir azabdı. Allah o cezayı müşriklerin inat ve inkarlarına karşılık vermiştir. Allah onlara zulmetmiyor fakat onlar Rasûlüllah'a ve O'nun getirdiğine kin beslediklerinden ve de O'na savaş açtıklarından, kendi kendilerine zulmediyorlardı.

"Kur'an'da yalnız Rabbini" "lâ ilâhe illallah" veya bu manayı taşıyan bir cümleyle andığın zaman, müşrikler putçuluğu sevdiklerinden ve kalpleri şirkle bağlantılı olduğundan tevhidi dinlemekten uzaklaşarak arkalarını dönüp kaçarlar."

"Biz onların ne sebeple dinlediklerini ve kendi aralarında fısıldaşırken de müşrik olan zalimlerin siz büyülenmiş adamdan başkasına uymuyorsunuz

(1) Esma binti Ebi Bekr'den şöyle rivayet edilmiştir: "O şöyle demiştir: "Tebbet Sûresi indiğinde öz kardeşi olmayan Ümmü Cemil binti Harb elinde taşlar olduğu halde dehşetle geldi ve şöyle diyordu; "isyan ettik, emrinden yüz çevirdik ve dinine küstük." O sırada Hz. Peygamber (s.a.v.) Hz. Ebubekir'le beraber Mescid'de oturuyordu. Ebu Bekir şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasûlü, o kadın geldi, ben seni görmesinden korkuyorum." Bunun üzerine Rasûlüllah şöyle buyurdu: "O, beni asla göremeyecek." Rasûlüllah Kur'an'ı okudu. O kadın Hz. Ebubekir'in önünde durdu, Rasûlüllah'ı görmedi. Ebubekir'e şöyle dedi: "Bana arkadaşının beni hicvettiği haberi geldi. Hz. Ebubekir de; "Hayır vallahi, o seni hicvetmedi," dedi. kadın da dönüp gitti."

dediklerini gayet iyi biliyoruz."

Allah, Rasûlüne buyuruyor ki: "Biz müşriklerin hangi sebeple dinledikle-rini yani sadece seninle alay etmek ve eğlenmek için senin okuduğun âyetleri dinlediklerini biliyoruz." Yoksa onların bilgi edinmek, tanımak, hakkı aramak ve hakka ulaşmak için dinlemediklerini, "aralarında gizlice konuşurlarken de, o zalimlerin siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz, öyleyse ona nasıl uyarsınız dediklerini gayet iyi biliyoruz."

"Bak sana nasıl misal verdiler. Ey Rasûlümüz, bu müşrikler bak sana nasıl misal verdiler."

Onlar senin hakkında sihirbaz, şair, kahin ve mecnun dediler. Böylece de yollarını şaşırdılar.

"Onlar artık yol bulamazlar."

Çünkü onlar inkarlarının ve inadlarının kendilerini düşürdüğü şaşkınlık-tan çıkmaktan âcizdirler.

SONUÇ

1- Âyetlerden şu kaide anlaşılıyor: kişinin bir şeyi çok aşırı sevmesi a-deta, gözünü kör, kulağını sağır edecek derecede tesir eder. Çünkü âyette ge-çen perde, aynı şekilde örtü ve ağırlık manasınadır. Bunların hepsi sırf Rasû-lüllah'a, Kur'an'a ve O'nun getirdiği hak dine davete kinlerinden dolayı onların Kur'an'ı işitmelerine engeldir.

2- Âyetler müşriklerin, tevhidi, ve 'lâilahe illallah' demek olan iman ke-limesini ne derece sevmediklerini ortaya koymaktadır.

3- Aynı şekilde âyetler müşriklerin, Rasûlüllah ve Kur'an'la nasıl alay ettiklerini ve ne şekilde eğlendiklerini ortaya koyuyor.

4- Âyetler, müşriklerin Rasûlüllah'ı sihir, kehanet, delilik ve şairlikle tev-hidden kurtulma gayretiyle itham ettiklerini açıklıyor. Oysa onlar bu itham-lardan hiç birine rastlamamışlardır.

وَقَالُوٓا
ءَإِذَا كُنَّا عِظَٰمًا وَرُفَٰتًا ءَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾
قُلْ كُونُوا۟ حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْ

فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا ۖ قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ فَسَيُنْغِضُونَ
إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هُوَ ۖ قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾
يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

49- Dediler ki: "Biz kemikler haline geldikten, ufalanıp toprak olduktan sonra mı, sahiden biz mi yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?"

50- de ki: "İster taş olun, ister demir."

51- "İster gönlünüzde büyüyen, aklınıza tuhaf gelen herhangi bir yaratık, ne olursanız olun, Allah sizi mutlaka diriltecektir. "Bizi kim tekrar hayata döndürebilir?" diyecekler. "Sizi ilk defa yaratan döndürür" de. Alaylı alaylı başlarını sallayacaklar ve: "Ne zaman o?" diyecekler. "Pek yakın olabilir" de.

52- Sizi çağıracağı gün O'na hamdederek çağırısına uyarsınız dirilip kalkarsınız ve dünyada pek az kaldığınızı sanırsınız.

SÖZLÜK

وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا — Ve dediler ki biz mi kemik ve ufalanıp toprak olduğumuzda. Yani dediler ki, biz mi kemikler haline geldikten ve ufalanıp toprak olduktan sonra diriltileceğiz? Buradaki soru, olayın uzak ve imkansız olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır.

مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ — Gönlünüzde büyüyen herhangi bir yaratma işi sizin gözünüzde büyüse de biz onu çok kolay yaratırız.

فَطَرَكُمْ — Sizi yarattı.

فَسَيُنْغِضُونَ — Onlar yakında şaşırarak başlarını sallayacaklar.

مَتَىٰ هُوَ — O ne zaman. Bize vadettiğin yeniden dirilme ne zaman? Buradaki soru, alay ifade etmek için kullanılmış sorudur.

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ Sizi çağıracağı gün. Siz kabirlerinizdeyken sizi İsrafil'in lisanıyla çağıracağı gün.

فَتَسْتَجِيبُونَ Yakında davete uyarsınız. Subhaneke Allahümme diyerek siz onun davetine uyarsınız.

وَ تَظُنُّونَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلاَّ قَلِيلاً Çok az kaldığınızı zannedersiniz. Siz kendinizin kabirlerinizde az bir zaman kaldığını zannedersiniz.

AÇIKLAMA

Âyetler, akideyi açıklamaya devam ediyor. Bundan önceki âyetlerde tevhid inancı ortaya konmuştu. Bu âyetlerde ise yeniden dirilme ve hesaba çekilme ortaya konulmaktadır. 49. ayette Yüce Allah, müşriklerin yeniden dirilmeyi inkar ve uzak görmelerini şu şekilde haber veriyor:

Onlar "dediler ki: Biz mi kemikler haline geldikten, ufalanıp topark olduktan sonra, sahiden biz mi yeni bir dirilişle yeniden diriltileceğiz."(1)

50. âyette ise Yüce Allah, Rasûlüne onlara şöyle demesini emrediyor:

Ne olursanız olun, şüphesiz ki, Allah sizi diriltmeye ve hesap ve ceza için yeniden yaratmaya kadirdir."

Bu mana, şu ayetin anlamıdır:

"De ki, ister taş olun, ister demir," veya gözünüzde büyüttüğünüz başka bir yaratık olun.(1)

Gözünüzde hayatı da ölüm gibi görmüş olmanız da farketmez. Allah, sizi tekrar ve yeniden diriltecektir. Onlar; "bizi kim tekrar hayata döndürebilir? diyeceklerdir."

Allah, Rasûlüne yeniden dirilmeyi inkar edenlerin şöyle diyeceklerini haber veriyor. O kafirler peygambere, yeniden dirilmeyi uzak görerek bizi tekrar geri döndürecek kimdir diyeceklerdir. Allah, Rasûlüne onlara verilecek cevabı öğretiyor ve O'na şöyle buyuruyor:

"De ki, sizi ilk kez yaratan."

Bu cevab, muhatabı susturan bir cevaptır. Bu sebeple sizi yaratan ve sizi öldüren, sizleri ilk kez yarattığı gibi yeniden diriltecek olan O'dur. Bu, O'na daha kolay gelir.

---

(1) Buradaki soru, inkar manasını taşımanın yanında alay manasını da taşımaktadır.

(2) Mücahid şöyle diyor, "Allah, insanın gözünde yer ve göklerin büyük görünmesinden dolayı yer ve gökleri kasdetmektedir.

"Sana doğru başlarını sallarlar ve o ne zaman, derler."

Yine Yüce Allah, Rasûlüne yeniden dirilmeyi inkar edenlerin O'na şöyle diyeceklerini haber veriyor: Onlar sana doğru başlarını eğip bükerek alayla başlarını hareket ettirerek yeniden dirilme hangi gün olacak derler.

"Belki de pek yakın de."

Allah, elçisine onlara nasıl cevap vereceğini öğretiyor.

"Sizi çağıracağı gün hamdederek onun çağrısına uyarsınız."(1)

Ve az bir zaman kaldığınızı sanırsınız. Sizin inkar ettiğiniz dirilmeniz, sizi çağıracağı gün Allah'ın meleklerinden biri olan İsrafil'e Sur'a üfürme emriyle birlikte kabirlerinizden kalkacaksınız ve böylece inkar etmiş olduğunuz dirilmeyi göreceksiniz.

"Siz de Allah'a hamdederek onun çağrısına uyarsınız."(2)

"Ve zannedersiniz ki, kabirlerinizde az bir süre kaldınız."(3)

Bunun nedeni, kıyamette musibetleri ve korkunç durumları bizatihi görmeleridir.

SONUÇ

1- Âyetler, yeniden dirilme ve hesap gününü ortaya koymuş ve cezanın kesinliğini açıklamıştır.

2- Müşriklerin üzerinde bulundukları son dirilmeyi şiddetle inkar etmelerini açıklamıştır.

3- Allah, Rasûlüne peygamberiyle alay eden müşriklere en güzel bir şekilde nasıl cevap vereceğini öğretmiştir.

4- Âyetler, şiddet ve kabalıktan uzak doğru yolu gösteren ve kusursuz uslubu açıklamıştır.

5- Kabirde bekleme süresi uzun olmasına rağmen, yeniden dirilme anındaki korkularının görülmesi sebebiyle o uzun süre kısaymış gibi zannedilecektir. Kısa bulunacaktır.

---

(1) Rasûlüllahın şöyle buyurduğu rivayet edilir; "siz, kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse isimlerinizi güzel seçin."

(2) Said b. Cübeyr şöyle demiştir: "Kafirler kabirlerinden "Subhaneke vebihamdihi" diyerek çıkarlar."

(3) Bu olayın iki üfürme arasında olduğu söylenmiştir. Hadise şöyledir: İki üfürme arasında azab görenlerden azap durdurulur. Bu, kırk sene kadar bir süredir. Onlar uyurlar. İkinci üfürme olduğunda onlar şöyle derler: "Bizi kabirlerimizden kim diriltti." Onlar az bir zaman kaldıklarını zannedecekler.

وَقُل لِّعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنزَغُ
بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٣﴾ رَّبُّكُمْ
أَعْلَمُ بِكُمْ ۖ إِن يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِن يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ ۚ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ
وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَىٰ بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ
زَبُورًا ﴿٥٥﴾

53- Kullarıma söyle: En güzel sözü söylesinler puta tapanlara sert davranmasınlar. Çünkü şeytan aralarına girer onları tartışmaya ve kötülüğe dürtükler. Doğrusu şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.

54- Rabb'iniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size acır, dilerse size azabeder. Biz seni, onların üzerine vekil göndermedik.

55- Rabb'in, göklerde ve yerde olan kimseleri daha iyi bilir. O, peygamber olmaya kimi layık görürse onu seçer. Andolsun ki biz, peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık, Davud'a Zebur'u verdik.

SÖZLÜK

اَلَّتِي هِيَ اَحْسَنُ — Öyle ki o en güzeldir. Nazik ve güzel olduğundan diğer kelimelerden daha güzel olan kelimeyi.

يَنْزَغُ — Bozar. Aranızı bozar.(1)

(1) Bu âyetin Amr b. Ed-Dağne hakkında indiği rivayet edilmiştir. Hadise şudur: Araplardan bir adam Amr'a kötü söz söyledi ve hakaret etti. Amr da onu öldürmeye kalkıştı. Az kalsın bir fitne çıkarıyordu. Sebebin hususiliğine değil lafzın umumiliğine itibar edilir. Bu sebeple âyet insanlara doğru yolu gösterme ve davet sırasında güzel söz söylemeyi genel olarak bildiren bir davettir. Yani âyetin manası herkesi kapsar.

عَدُوًّا مُبِينًا — Apaçık düşman. Şeytanın düşmanlığı açık seçiktir.

رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ — Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Bu, en güzel olan kelimedir.

وَ مَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً — Biz seni onlar üzerine vekil göndermedik. Onları iman etmeye zorlamak sana düşmez.

فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ — Biz bazı peygamberleri daha faziletli kıldık. Onlara ait faziletler veya herbirine ait faziletler vermekle biz peygamberlerin kimini kimine üstün kıldık.

وَ آتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا — Biz Davud'a da Zeburu verdik. Biz Davud (a.s.)'a Zebur isimli kitabı verdik ki, bu onu bir çeşit üstün kılmadır.

AÇIKLAMA

Âyetler Mekke halkının, mücadele ve karşılıklı sohbet yoluyla hidayete ermelerini arzulama konusu ile devam etmektedirler.

Şöyle bir olay meydana gelmiştir: Mü'minlerin bir kısmı karşılıklı tartışma esnasında, kâfirlerden bazılarını cehennem azabıyla tehdit etmek gibi sert ifadeler kullanıyorlardı. Bu da, müşriklerin öfkelenmelerine neden oluyordu. Bu sebeple Allah, Rasûlüne, müşriklerle konuştukları zaman, sert söz söylememelerini mü'minlere bildirmesini emretti. Yüce Allah buyurdu ki:

"Mü'min kullarıma söyle. Kâfirlerin kalplerine yol olması için sözlerden en güzelini söylesinler."

Bunun nedenini de şöyle açıkladı.

Çünkü şeytan, vesveseyle aranıza girer, yoldan sapmış olanların hidayetine Kur'an'la hidayete ulaşma imkanı olan bağları koparır.

Çünkü şeytan, insan için açık seçik düşmandır. O, kâfirin müslüman olmasını istemez. Aynı şekilde müslümanın ecir kazanmasını da, ona sevab verilmesini de istemez.

"Rabbiniz sizi daha iyi bilir, size acır ve tevbelerinizi kabul eder. Eğer sizler de tevbe edip Rabbinize yönelirseniz hem dünyada hem de ahirette mutlu olursunuz. Yok eğer isyan edip benim emirlerimi tanımazsanız bu defa da kendi nefsinize zulmetmiş olursunuz. Çünkü yaptığınız isyanlarınızdan dolayı cehennem ateşine gireceksiniz.

İşte mü'minlerin bunun gibi sözleri kâfirlere söylemesi, hemen onların cehennem halkı olduklarını ve orada ebedi kalacaklarını söylememesi gerekir. Yoksa bu onları rahatsız eder, onlar da inad ve kibirlerinde devam ederler.

"Biz seni onların üzerine vekil göndermedik."

Allah, Rasûlüne buyuruyor ki: Şüphesiz biz seni onlar üzerine vekil göndermedik, ki bu sebeple sen onları İslâm'a zorlayasın. Biz seni ancak güzel bir uslupla davetimizi ve hidayetimizi onlara tebliğ edici olarak gönderdik. Bu ifadede, mü'minlere, kâfirleri nasıl İslâm'a davet edecekleri öğretilmiş olmaktadır.

"Rabbin, yerde ve göklerde olan kimseleri daha iyi bilir."

Allah, Rasûlüne ve mü'minlere üstü kapalı olarak şunu haber veriyor: Allah, sadece müşrikleri değil, yerde ve göklerde olan kimseleri en iyi bilendir: Allah onlar için neyin uygun olduğunu, onların lehinde ve aleyhinde mutsuzluk ve saadet noktasından ne yazıldığını en iyi bilendir. Bunun sebebi iman ve inkardır. Buna göre, onların yalanlamalarına üzülme, iman etmelerinden de ümit kesme. Onların hidayete ermesi konusunda da gücünüzün yetmeyeceği şeyle sorumlu olmayın. En iyi sözü söyleyin, onların hidayete ermeleri işini Allah'a bırakın. O, onların Rabbi ve onları en iyi bilendir.

"Andolsun ki biz peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık."

Yüce Alalh, kulları arasındaki lutufta bulunuşunu haber veriyor. Peygamberler arasında üstün olan mahlukatın en üstünü ve en temiz olanıdır. Kimini Hz. İbrahim (a.s.) gibi dostlukla, kimini Hz. Musa (a.s.) gibi konuşmakla, kimini de tesbihler, hamdler, ibretler ve nasihatlar içeren kitapla, üstün kılmıştır. Ey Muhammed, Allah seni de geçmiş ve gelecek günahlarını affetmekle, bütün insanlara peygamber göndermekle ve kitab indirmekle üstün kılmıştır. Bu gerçek senin için tecelli edince şunu bileceksiniz ki: Allah hidayeti hak edeni ve sapıklığı hak edeni en iyi bilendir. Rahmet ve azabda aynı şekildedir. Dolayısıyla işi O'na havale edin, incelik, yumuşaklık ve güzel sözle insanları İslâm'a davet edin.

SONUÇ

1- İslâm'a davet edilen kimseye kötü ve kaba gelecek sözler söylemek yasaklanmıştır.

2- Şeytan, daima kötülük için uğraşır. Şeytan, öfkelendiren ve şiddetli düşmanlık ve karışıklığa sebep olan sözlerle kötülüğe imkan bulur.

3- Âyette en güzel söz çeşidi açıklanmıştır. Mesela "Rabbiniz sizi daha iyi bilir. İsterse acır, isterse azap eder," gibi...

4- Allah mahlukatını en iyi bilendir. O, herkese layık olduğu şeyi verir. Dolayısıyla O, peygamberleri arasında ruhi olgunluk ve yüce dereceler hususunda üstünlük verendir.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ
كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ
يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ
وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ وَإِنْ
مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا
عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾
وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ
وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ
إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا
جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ
الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا
﴿٦٠﴾

56- De ki: "Ondan başka ilah olduğunu sandığınız şeylere yalvarın; onlar ne sizde sıkıntıyı kaldırabilirler, ne de onu başka bir yana çevirebilirler.

57- O yalvardıkları da, onların Allah'a en yakın olanları da Rab'lerine yaklaşmak için vesile ararlar; O'nun merhametini umarlar, azabından korkarlar. Çünkü Rabb'inin azabı, cidden kor-

kunçtur. Böyle iken onlar, nasıl Allah ile kendileri arasında aracı olabilir?

58- Hiçbir kent yoktur ki biz, kıyamet gününden önce onu yok edecek, yahut ona şiddetli bir şekilde azab edecek olmayalım. Bu, Kitab'da yazılmıştır.

59- Bizi ayetler mucizeler göndermekten alıkoyan şey, evvelkilerin, onları yalanlamış olmasıdır. Semudoğullarına açık bir mucize olarak dişi deveyi verdik, o, zulmetmelerine sebeb oldu deveyi boğazlayarak kendilerine yazık etmiş oldular. Biz o mucizeleri, yalnız korkutmak için göndeririz.

60- Bir zaman sana: "Rabb'in insanları kuşatmıştır, herkes O'nun kudreti içindedir, kimse O'nun hükmünden kaçamaz" demiştik. Bu söz, Bedir Olayı'nın müjdesi idi. Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'anda lanetlenmiş ağacı, insanların imanını sınama aracı yaptık. Biz onları çeşitli şekillerde korkutuyoruz. Fakat korkutmamız onların azgınlıklarını daha da artırmaktan başka bir katkı yapmıyor.

SÖZLÜK

فَلَا يَمْلِكُونَ — Onlar güç yetiremezler.

كَشْفَ الضُّرِّ — Sıkıntıyı kaldırmaya. Yani hastaya şifa vererek sıkıntıyı kaldırmaya.

وَ لَا تَحْوِيلًا — Ve nakletmeye de. Hastalığı, hasta bir şahıstan hasta olması için sıhhatli bir şahsa çevirmeye.

يَدْعُونَ — Vesile kılarak veya onlardan isteyerek yalvardıklarınız.

يَبْتَغُونَ اِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ — İtaat ve çeşitli ibadetlerle Allah'a yaklaşmayı isterler.

كَانَ مَحْذُورًا — Sakınılmıştır. Allah'ın azabından sakınılır. Yani mü'minler isyanı terkederek O'ndan korunur ve sakınırlar.

فِى الْكِتَابِ مَسْطُورًا — Kitapda yazılıdır. 'Levhi Mahfuz' kitabında yazılıdır.

اَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ — Âyetlerle göndermemiz. Mekke halkının istediği, safanın altına çevrilmesi veya Mekke dağlarının, ziraat arazisi olması için yok edilmesi ve orada su gözeleri akıtmak gibi mucizeleri göndermekten.

اِلاَّ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ	Ancak öncekilerin onları yalanlamış olması. Çünkü Hz. Salih'in kavmi mucize istemiş, mucize gelince de onu inkar etmişlerdir. Bundan dolayı da Allah onları helak etmiştir.
اَلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً	Görünür halde deve. Salih'in kavmi Semud'a da açık bir mucize olarak deveyi verdik.
فَظَلَمُوا بِهَا	Ona zulmettiler. Yani devenin mucize oluşunu inkar ettiler, yalanladılar. Allah da onları helak etti.
اِلاَّ تَخْوِيفًا	Sadece korkutmak için. Mucizelerimizi onlara verdiğimizde inanmazlarsa onları helak edeceğimiz şeklinde onları korkutmak için.
اَحَاطَ بِالنَّاسِ	insanları kuşattı. Kudret ve ilim açısından O, insanları ihata etmiştir. İnsanlar O'nun avucunda ve otoritesi altındadır. Dolayısıyla onlardan korkma.
وَ مَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا	Biz rüyayı ancak. Yani biz o rüyayı sadece bir müjde olarak gösterdik. Bu rüya, Rasûlüllah'ın İsra ve miraç gecesi gördüğü Allah'ın yarattığı harukulâde şeylerdir.
وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ	Lanetlenmiş ağaç. Bu, Saffat ve Duhan surelerinde geçen zakkum ağacıdır.
وَ نُخَوِّفُهُمْ	Ve biz onları korkuturuz. Biz onları bu dünyada helakla, öbür dünyada da zakkum ve elim azabla azab etmekle korkuturuz.
فَمَا يَزِيدُهُمْ	Sonuçta onları artırmadı. Bu korkutma, onların ancak taşkınlık ve inkarlarını artırır.

AÇIKLAMA

Âyetler tevhidin yani Allah'ın varlığını, birliğini ve kanun koyucu olduğunun izahını yapmaya devam ediyor. Allah, Rasûlüne buyuruyor ki:

"Ey Muhammed şu müşriklere de ki, Allah'tan başka ilah sandığınız şeylere yalvarın. Onlar ne bir hastadan sıkıntıyı gidermeye, ne de kendisine düşman olan ve kendisine zararın dokunmasını istediği kimseye zarar vermeye gücü yetmez."

Çünkü onlar putlardır, heykellerdir. Hastalığın kalkması veya hastalığın başkasına verilmesi için kendilerine yalvaranlara cevap vermeyi bir tarafa bırak işitmezler bile. İşte bu mana, 56. âyetin yani: "De ki Allah'tan başka ilah sandıklarınıza yalvarın. Onlar ne sizden bir sıkıntı kaldırabilir ne de

sıkıntıyı başka birine verebilirler,"(1) âyetinin işaret ettiği manadır.

"O yalvardıkları da, en yakın olanları da Allah'a yaklaşmak için vesile ararlar, onun rahmetini umarlar, azabından korkarlar."

Allah (c.c.) haber veriyor ki, onların ibadet ettikleri cinler, melekler, peygamberler ve salih kimseler, bizzat bunlar, Rablerine yalvarır ve O'nun rızasını kazanmak için farz ve sünnet olan itaat ve ibadetlerle vesile ararlar. Dolayısıyla başkasına ibadet edene, ibadet edilmez. Allah'a itaatle yaklaşma imkanları arayana, yaklaşmak için ibadetle imkanlar aranmaz. Ancak katında yer elde etmek için kendisine yaklaşılmaya çalışılana yaklaşma çaresi aranır. Bu da Allah-u Teâlâ'nın kendisidir. "Onlar, Allah'ın rahmetini umar, azabından korkarlar."(2) Yani cahil insanların dua ettikleri ve kendilerinden ihtiyaçlarını karşılamalarını istedikleri kullar dahi bizzat Allah'tan ister, O'nun rahmetini umar ve azabından korkarlar. Çünkü Allah'ın azabından akıllı olanlar sakınır. Zira O'nun azabı, güç yetirilemeyecek kadar şiddetlidir. Durum böyleyken nasıl olur da kendisi dua eden, uman ve korkan bir şeye dua edilir, umulur, korkulur. Müşrikler bunu bir düşünebilseler...

"Hiç bir şehir halkı yoktur ki, biz kıyamet gününden önce onu yok edecek yahut ona şiddetli bir şekilde hastalıkla, kıtlıkla ve düşmandan korkuyla azab edecek olmayalım."

Bu, kitapda 'Levhi Mahfuz'da yani Allah'ın indindeki kitapta yazılıdır. Bu nedenle Mekke halkı azabı aceleyle istemesinler. Çünkü eğer azab onlara yazılmışsa, hiç şüphesiz onların başına gelecektir. Eğer yazılmamışsa hemen istemenin bir manası yoktur.

Bu azap onların başına gelmeyecektir. Onlar tevbe etmeleri veya kıyamette azabları umulan kimselerdir.

"Bizi mucizeler göndermekten alıkoyan şey, bu mucizeleri evvelkilerin yalanlamış olması," bizim de onları yalanlamaları sebebiyle helak etmemizdir. Eğer peygamberimiz Muhammed'i bunun gibi mucizelerle gönderseydik, Kureyş'de onları yalanlasaydı, şüphesiz onları hemen ve topluca helak ederdik. Allah onları yok etmeyi istemiyor, aksine onların vasıtasıyla Arap ve

(1) Şöyle söylenmiştir: Kureyş kıtlıkla imtihan edilince bunu Rasûlüllah'a şikayet ettiler, Allah ta bu âyeti indirdi.

(2) Âyette korku ve ümit bir arada söylenmiştir. Onlar sanki kuşun iki kanadı gibidirler. Biri kırılırsa, kuş diğeriyle uçamaz. Bu nedenle mü'mine onların ikisi de gereklidir. Korku; farzları yerine getirmeye ve günahlardan kaçınmaya; ümit ise hayırda yarışmaya sevkeder. İnsanın Rabbine olan dostluğu, bununla tamam olur ve O'nun azabından bu şekilde emin olur.

başka milletlerden pek çok insanın hidayete ermesi için onların hidayete ermesini istiyor. Merhametli ve her işini hikmetle yapan Allah'ı her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederiz.

"Semude açık bir mucize olarak deveyi verdik."

Onlar, o deveye zulmettiler. Yani peygamberin göstermiş olduğu deve mucizesini yalanladılar, ve o deveyi kestiler, bu şekilde de kendilerine zulmettiler ve kendilerini toptan helak olma azabıyla karşı karşıya bıraktılar. Allah da onları yok etti. Onlar zalimler iken onları bir feryat sesi yakaladı. İşte toptan helakı gerektiren mucizeleri göndermeye engel olan bu sebepler âyetlerde Allah'ın anlattığı sebeplerdir.

"Biz mucizeleri ancak korkutmak için göndeririz."(1)

Yüce Allah haber veriyor ki, o, mucize, ibret ve öğütlerle desteklenen peygamberleri, ancak insanları küfrün inkarları sebebiyle sonlarının kötü olacağını korkutarak bildirmek için gönderiyor. Umulur ki o insanlar korkarlar da inanıp itaat ederler.

"Bir zaman sana Rabbin insanları kuşatmıştır demiştik."

Ey Muhammed, hatırla biz sana vahiy vasıtasıyla Rabbin insanları kuşatmıştır demiştik. Dolayısıyla onlar onun avucunda O'nun hakimiyet ve otoritesi altındadırlar. Bu sebeple onlardan çekinme ve onlardan hiç bir kimseden korkma. Çünkü Allah onlara karşı seni destekleyip zulüm ve inadda devam edene azabını indirecektir.

"Sana gösterdiğimiz rüyayı ve Kur'an'da lanetlenmiş ağacı insanları sınama aracı yaptık."

Yüce Allah Peygamberine rüyasında gelecekle ilgili pek çok olayları göstermiştir. Şöyle ki, Allah Rasûlüllah'a bazı mucize ve yarattığı korkulu şeyleri göstermiştir. İnsanlardan maksad, Mekke halkıdır. Onlar acaba tasdik mi edecek yoksa yalanlayacaklar mı diye denemek için sana gösterdiğimiz rüyayı gerçekleştirdik. Çünkü senin peygamberliğini ve elçiliğini ortaya koymak için sana ruhlar alemini gerçekleştirdik ve orada bulunan kudretin, ilmin,

(1) Âyette kafirlerin ve mü'minlerin mucizeleri istediğine işaret eden bir ifade vardır. Bu sebeple Allah, peygamberimize toptan helakı gerektiren mucizeler vermeyişinin nedenini açıklıyor. İlk sebep, öncekilerin mucizeleri yalanlamalarıdır. İkinci sebep mucizelerle gönderdiğini sadece korkutmak maksadıyla göndermiştir. Üçüncü sebep Allah'ın, Rasûlüne, Rabbin kullarını kuşatıcıdır. Onlara gücü yeter. Dolayısıyla sen onlardan korkma ve onlar için toptan helakı gerektiren mucize isteme şeklinde bilgi vermesidir. Dördüncüsü İsra ve Miraç mucizesi gibi verilen mucizeler hidayet ve tebliğ için verilmiştir.

hikmetin ve rahmetin illa da göstermemiz gerekmezdi. Lanetlenmiş ağaç zakkum ağacıdır. Bu ağaç cehennemin dibinde çıkar. Bu da Mekke halkını denemek için rüyada gösterilmiştir.

Kafirler diyorlardı ki nasıl olur da Cehennemin ortasında meyvalarıyla birlikte bir hurma ağacı olabilir? Kafirler bunu söylerken gözle görülmeyeni görülene kıyas ederek söylüyorlardı.

"Biz onları lanetlenmiş ağaçla korkuturuz."

Günahkarların yedikleri karınlarında ateşin yükselmesi gibi yükselir. Allah'ın ilminde daha önceden onların azab görecekleri ve perişan olacakları yer aldığından bu, onların ancak azgınlıklarını daha da artırmaktan başka bir şeye yaramaz.

SONUÇ

1- Kendilerine yalvarılan ilahların yalvaranlara cevap vermemesi ve onların aleyhinde hükmetmekle tevhidin ortaya konması açıklanıyor.

2- Akli bir gerçek açıklanmıştır. O da evliyalara yalvarmak, Allah'tan istenmesi gereken şeyler, onlardan istemek ve onları adakla ve kurbanla vesile edinmek bâtıl ve aynı zamanda da gülünç bir iştir. Çünkü evliyalar, ölümlerinden önce çeşitli ibadet ve taatlarla Allah'a yaklaş ve rızasını kazanmak için vesile (çeşitli yollar, imkanlar) arıyorlar. Kulluk yapana ise asla kulluk yapılmaz. Yaklaşma çaresi arayana yaklaşma çaresi aranmaz. O Allah, her şeyden münezzeh ve yücedir.

3- Burada ayrıca kaza ve kader inancı ortaya konmuştur.

4- Kureyş'e karşı Rasûlüllah'a mucizeler verilmesinin nedeni açıklanmıştır.

5- İsra, Mirac ve Kur'an'da lanetlenmiş zakkum ağacının söylenmesinin hikmeti açıklanmıştır.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ
قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَءَيْتَكَ هَٰذَا ٱلَّذِى
كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُۥٓ

إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ
جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَّوْفُورًا ﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ
مِنْهُم بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ
فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ
إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ
بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾

61- Bir zaman meleklere: "Adem'e secde edin!" demiştik. Secde ettiler, yalnız İblis etmedi: "Ben çamur olarak yarattığın kimseye secde eder miyim?" dedi.

62- "Şu benden üstün yaptığını gördün mü nesi var ki onu benden üstün kıldın? Andolsun, eğer beni kıyamet gününe kadar ertelersen, onun zürriyetini, pek azı hariç kökünden koparıp sürükleyeceğim!" dedi.

63- Allah "defol git, dedi, onlardan kim sana uyarsa cezanız cehennemdir, mükemmel bir ceza size!"

64- "Onlardan gücünün yettiğini sesinle yerinden oynat; atlıların ve yayalarınla onların üzerine yaygarayı bas; mallarda ve evlatlarda onlara ortak ol; onlara çeşitli vaadler yap, vaadlerinle onları oyala; şeytan, onlara aldatmadan başka bir şey vaadetmez."

65- "Benim gerçek kullarıma gelince senin onları kandırmaya gücün yetmez!" Vekil olarak Rabb'in yeter.

SÖZLÜK

لِمَا خَلَقْتَ طِينًا Topraktan yarattığın kimseye.

اَرَأَيْتَكَ	Gördün mü, bana haber ver.
كَرَّمْتَ عَلَيَّ	Bana üstün kıldın. Ona secde etmeyi emretmekle benden üstün yaptığın.
لَاَحْتَنِكَنَّ	Kökünü kazıyacağım. Onlara üstün gelecek onları bir hayvan gibi cehenneme sürükleyeceğim.
اذْهَبْ	Git. Sura ilk üfürmeye kadar mühlet verilmiş olarak git.
جَزَاءً مَوْفُورًا	Tam bir ceza.
وَ اسْتَفْزِزْ	Rahatsız et.
بِصَوْتِكَ	Sesinle. Onları bana isyana sana itaata çağırmanla.
	Atlılarınla, yayalarınla onların arasında haykır.
وَ اَجْلِبْ عَلَيْهِمْ	Mallarda onlara ortak ol. Onları faiz yemeye ve her türlü harama sürükleyerek mallarında ortak ol.
وَ شَارِكْهُمْ فِى اْلاَمْوَالِ	Ve evlatlarda da. Zinayı süslü göstermek ve onları zinaya itmekle evlatlarında onlara ortak ol.
وَ اْلاَوْلَادِ	
وَ عِدْهُمْ	Onlara vaadde bulun. Hesab ve ceza yoktur diye vaadde bulun. Sadece aldatma olarak.
اِلاَّ غُرُورًا	
لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ	Senin onların üzerinde etkin yoktur. Yani senin mü'min kullarıma musallat olacağın kuvvetin yoktur.
وَ كَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلاً	Rabbin onları senden koruyucu olarak yeter.

AÇIKLAMA

"Biz meleklere dedik ki, Adem'e secde edin."

Ey Rasûlümüz, kendi düşmanına ve önceden babalarına düşman olana yani şeytana itaat eden şu bilgisiz müşriklere şunu hatırlat; İblis'in kendileri hakkındaki zannını nasıl doğruladılar. O müşriklere hatırlat. O zaman biz, meleklere Adem'e secde edin demiştik. Melekler emrimizi tutmuş ve Adem'e saygı secdesi etmişler, İblis ise secde etmemişti. Bizim emrimizi hoş görmeyerek ve kulumuz Âdem karşısında büyüklenerek topraktan yarattığın kimseye mi secde edeyim demişti. Çünkü Allah Âdem'i toprağın tatlı ve acı olan dış yüzünden yaratmıştı. Bu sebeple de ona Âdem ismi verilmişti. Sonra da İblis büyüklük ve kibir içinde şöyle demişti: "Benden üstün yaptığını gördün mü? Benden üstün yaptığın bu mu?" İblis bu sözü, Adem'i küçümseyerek ve onun durumunu hafife alarak söylemişti. "Andolsun eğer beni kıyamet günü-

ne kadar ertelersen, onun zürriyetini pek azı hariç, çoğunu saptıracağım. Yani onları emrimin altına alıp sana isyan ettireceğim. Sadece sana ibadet edenlerden pek azı hariç onları benim gibi helak oluncaya kadar azgınlık ve sapkınlık yollarına sürükleyeceğim. Yüce Allah da ona şöyle cevap verdi:

"İlk üfürmeye kadar mühlet verilmiş olarak git. Onlardan sana kim uyar, bana karşı gelir, sana itaat ederse, seninle beraber sana itaat edenleri cehenneme atacağım. "Onlardan gücünün yettiğini sesinle rahatsız et."

Allah (c.c.) İblis'e kıyamete kadar mühlet verdikten sonra bunu söyledi ve ona kendisine tâbi olanları sapıtma konusunda İblise kıyamete kadar mühlet vermiş oldu. Onlardan gücünün yettiğini sesinle rahatsız et. Yani yapabileceğin hile ve tuzaklarınla, süslü ve yaldızlı sözlerinle onları bâtıla çağırarak rahatsız et.

"Atlıların ve yayalarınla onların üzerine yaygarayı bas."

Onları topluca saptırmak için verebileceğin vesveseyi ver. Onları faize ve haram yoldan mal toplamaya sevkederek mallarına ortak ol. Zinayı süslü göstererek ve günahı güzel göstererek evlatlarına ortak ol. Onlara yalan vaadlerle ve kıyamette yeniden dirilme, hesab ve ceza olmadığını söyleyerek onları kandırmaya çalış. Şeytan onlara ancak aldatma yani batıl ve yalan vaad eder. Bana inanan, bana kavuşmayı müjde ve tehdidimi tasdik eden kullarıma tesir edebileceğin herhangi bir gücün yoktur. Rabbin vekil olarak yani inanan samimi kulları koruyucu olarak yeter. Sen onları saptırmaya güç yetiremezsin. Ey benim ve onların düşmanı!

SONUÇ

1- Helaka düşmekten sakındırmak için geçmiş olayları anlatmak caizdir.

2- Kibir yerilmiştir ve kibirin sıfatların en kötüsü olduğu açıklanmıştır.

3- Şeytan'ın düşmanlığı ve ondan sakınmak gerektiği anlatılmıştır.

4- Şeytan'ın kendisine uyanların mallarına, evlatlarına ve canlarına ortak olduğu açıklanmıştır.

5- Allah'ın emirlerine karşı isyan özelliği taşıyan eğlence meclisleri ve toplantılarının hepsi, zayıf miskin insanla mücadele eden İblis'in askerindendir.

6- Allah, kendi dostlarını korur. Onlar, muttaki mü'minlerdir. Allah bizi de onlardan kılsın ve onları koruduğu şeyle bizi de korusun.

رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ
فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾
وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ
إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ أَفَأَمِنْتُمْ
أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ
لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ
فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ
ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ
وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

66- Ey insalar, Rabb'iniz O'dur ki, lutfundan payınızı aramanız için size gemileri denizde yürütür. Doğrusu O, size çok acır.

67- Denizde size bir sıkıntı boğulma korkusu dokunduğu zaman O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolur. Artık o zaman, Allah'tan başka kimseden yardım istemezsiniz. Çünkü O'ndan başka sizi kurtaracak kimse yoktur. Fakat O sizi kurtarıp karaya çıkarınca yine Allah'ı bir tanımaktan yüz çevirirsiniz. Gerçekten insan nankördür.

68- Allah'ın karayı ters çevirip sizi batırmayacağından, yahut üzerinize taşlar savuran bir kasırga göndermeyeceğinden emin misiniz? Ki bunlar olduktan sonra kendinize bir koruyucu bulamazsınız?

69- Yoksa O'nun sizi bir kez daha denize gönderip, üstünüze, kırıp geçiren bir fırtına salarak inkar ettiğinizden dolayı sizi boğmayacağından emin misiniz? O zaman bize karşı sizi izleyip, koruyacak birini bulamazsınız!

70- Andolsun biz, Ademoğullarına güzel biçim, mizaç ve akli kabiliyetler vermek suretiyle çok ikram ettik, onları karada ve denizde hayvanlar ve taşıtlar üzerinde taşıdık. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık.

SÖZLÜK

يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ — Sizin için gemileri denizde yürütür.

لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ — Fazlından aramanız için. Ticaretle bir bölgeden diğer bölgeye rızkınızı aramanız için.

وَ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ — Ve size bir zarar dokunduğunda. Boğulma sebebiyle size bir sıkıntı ve bela dokunduğunda.

ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّا اِيَّاهُ — O hariç bütün yalvardığınız ilahlar sizden kaybolur.

اَعْرَضْتُمْ — Yüz çevirdiniz. Allah'a dua etmekten ve bu konuda tek olduğunu kabul etmekten yüz çevirirsiniz.

اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا — Yahut üzerinize taşlar savuran bir kasırga göndermesinden.

ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا — Sonra kendiniz için bir vekil bulamazsınız. Sizi yere geçirmekten ve kasırgadan koruyacak birini bulamazsınız.

قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ — Ağaçları, kırıp geçiren kuvvetli bir rüzgar.

عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا — Bizden intikamınızı almak için bizi izleyecek bize karşı bir yardımcı.

وَ لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي اٰدَمَ — Biz Adem oğlunu üstün kıldık.

حَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ — Onları karada ve denizde taşıdık. Karada onları hayvanlar, denizde de gemiler üzerinde taşıdık.

AÇIKLAMA

Âyetler tevhid (Allah'ın varlığı, birliği ve hüküm koyucu olduğunu) ve ona davetin ortaya konması hususunda anlatmaya devam ediyor.

"Rabbiniz odur ki, sizin için denizde lutfundan payınızı arayasınız diye gemileri yürütür."

Allah bu âyette şunu haber veriyor: Sizin gerçek Rabbiniz odur ki, O'na ibadet etmeniz ve inandıktan sonra O'na itaat etmeniz gerekir. O gemileri denizde sizin için yürütür. Sizde bir bölgeden diğer bir bölgeye ticaretle rızkınızı aramak için denizde onunla yürürsünüz. İşte bu sizin gerçek ilahınızdır. Putlar ise Allah'ın kulları ve yarattığı şeylerdir. Başkasını bırakın, kendileri için bile hiç bir şeye sahip olamazlar. Şüphesiz Rabbiniz size karşı çok merhametlidir. Allah'ın rahmetinin tezahürlerinden biri de; denizi onların emrine amade kılması, yolculuk ve ticaret yoluyla rızıklarını kazanmaları için gemileri denizde yüzdürmesidir.

"Denizde size bir sıkıntı dokunduğunda, Allah hariç, bütün dua ettikleriniz sizden kaybolup gider."

Allah onlar için bir gerçeği anlatıyor. Bu gerçek şudur: Onlar bir gemiye binip de onların başına hastalık, yolu kaybetme veya denizde rüzgar gelir, gemi şiddetli bir şekilde sallanırsa, boğulmaktan korkarlar, sadece Allah'a yalvarırlar. Allah'tan başka yalvardıkları, hiç bir şey yapamaz. Onlara yardım edemez. Fakat Allah onları korktukları ölümden kurtarıp sağsâlim karaya çıktıklarında Allah'ın zikrinden yüz çevirirler ve kendi ilahlarını ararlar. Denizdeyken dua ettikleri Allah'ı unuturlar.

"İnsan pek nankördür."

Bu, insanın tabiatıdır, çabuk unutmak insanın genel halidir.

Allah onlara hidayete ermeleri için şöyle hitap ediyor:

"Allah'ın karada sizi yerin dibine geçirmeyeceğinden, yahut üzerinize taşlar savuran bir kasırga göndermeyeceğinden emin misiniz?"

Âyette geçen "hâsiben" kelimesi taşlar savuran kuvvetli rüzgar demektir. Allah böylece Ad kavmini yok ettiği gibi, onları da yok eder.

"Sonra azabı sizden savacak Allah'tan başka vekil de bulamazsınız."

"Yahut da sizi bir kez daha denize gönderip, üstünüze ağaçları kırıp geçiren şiddetli bir fırtına salarak, inkar ettiğinizden dolayı Firavun ve ordusunu boğduğu gibi sizi de boğmayacağından emin misiniz?" Sonra sizin için, yaptığımız azab yüzünden bize hesap soracak ve sizin adınıza bizden inti-

kamınızı alacak hiç kimseyi bulamazsınız. Öyleyse size ne oluyor da Allah'a inanmıyor, O'nun birliğini kabul etmiyor ve boşuboşuna inkar ediyorsunuz?

"Andolsun ki, biz Ademoğluna çok ikramda bulunduk. Onu konuşma, akıl, ilim ve mükemmel yaratılışla üstün kıldık." Onları emirlerine âmade kıldığımız binitler vasıtasıyla kara ve denizde taşıdık. Onları güzel yani leziz etler, tahıllar, meyvalar, sebzeler, tatlı ve acı sularla rızıklandırdık. Ve o insanoğlunu yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık. Mesela insanlar, cinden ve diğer canlılardan üstündürler. Onların faziletli olanları da meleklerden, melekler ise sıradan insanlardan daha üstündürler. Bunun yanında insan rabbini inkar edip, O'na ortak koşup, O'na kulluğu terkederek O'nun sevgi ve kontrol etmesinden mahrum olduğunda bütün mahlukatın en kötüsü oluverir. Şüphesiz kitap ehlinden (Yahudi ve hristiyanlardan) ve müşriklerden inkar edenler ebedi kalmak üzere cehennemdedirler. İşte onlar yaratılmışların en şerlileridir.

SONUÇ

1- Yüce Allah'ın sıfatları anlatılarak Allah tanıtılmıştır.

2- Müşriklere sıkıntı ve bolluk anındaki durumları hatırlatılmıştır. Şöyle ki, onlar sıkıntı anında Allah'ı tanırlar, sadece O'na dua ederler. Bolluk anında ise O'nu inkar eder ve O'na ortak koşarlar.

3- Müşrikler şu şekilde korkutulmuştur. Allah onları yerin dibine geçirmeye veya üzerlerine taşlar savuran bir rüzgar gönderip de onları helak etmeye kadirdir. Yine onları tekrar denize dönderip, üzerlerine ağaçları söküp atan bir rüzgar gönderip, onları inkarları ve sıkıntı anında yalvararak, Allah'a dua ettikten sonra ortak koşmaları nedeniyle denizde boğmaya da kadirdir.

4- Allah'ın, insana lutfu ve ona karşı olan ikramları açıklanmıştır.

5- Malını Allah'ın emirlerine göre kullanamayan. İnsanlar için bolluk vakti, hastalık ve kıtlık gibi sıkıntı halinden daha zordur.

6- İnsanın şerefli olduğu ve onun diğer yaratıklardan üstün olduğu açıklanmıştır.

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ
أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَٰئِكَ يَقْرَءُونَ

كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ أَعْمَىٰ
فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾ وَإِنْ كَادُوا
لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ
وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ
تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ﴿٧٤﴾ إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ
وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾
وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا
وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا
قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

71- Her milletin önderini çağırdığımız gün, kimlerin kitabı sağından verilirse işte onlar, kitablarını okurlar ve en ufak bir haksızlığa uğratılmazlar.

72- Şu dünyada kör olan kimse, ahirette de kördür. Dünyada doğru yolu göremeyen, ahirette de kurtuluş yolunu göremeyecektir. Hatta onun yolu daha da sapıktır.

73- Az daha onlar, baskı yapıp seni, sana vahyettiğimizden ayırarak, ondan başkasını üstümüze atman için kandıracaklardı. İşte o zaman seni dost edinirlerdi.

74- Eğer biz seni sağlamlaştırmamış olsaydık, onlara bir parça yanaşacaktın.

75- O taktirde sana hayatın da, ölümün de kat kat azabını taddırırdık. Sonra bize karşı bir yardımcı da bulamazdın.

76- Neredeyse seni yurdundan çıkarmak için tedirgin edeceklerdi. O takdirde kendileri de senin ardından pek az kalabilirler.

77- Senden önce gönderdiğimiz elçilerimizin de yasası budur. Peygamberlerini aralarından çıkaran milletler onların ardından mahvolmuşlardır. Bizim yasamızda bir değişiklik bulamazsın.

SÖZLÜK

بِأَمَامِهِمْ — İmamlarıyla. Hayır ve şerde kendisine uydukları önderleriyle.

فَتِيلاً — İncecik, küçücük. En ufak bir haksızlığa uğramazlar. Fetil, çekirdek filizine denir.

وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى — Ve kim burada kör olursa. Bu dünyada Allah'ın varlığını, kudretini ve ilmini gösteren deliller karşısında kör olan, O'na inanmayan ve O'na kulluk yapmayan, ahirette de daha çok kör ve yol açısıdan daha da sapıktır.

وَإِنْ كَادُوا — Neredeyse onlar.

لَيَفْتِنُونَكَ — Seni haktan ayıracaklardı. Yani senin haktan ayrılmanı istiyorlardı.

لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ — Bizim sana vahyettiğimizden başkasını bize yalan isnad etmen için.

إِذاً لاَتَّخَذُوكَ خَلِيلاً — İşte o zaman seni dost edinirlerdi.

ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ — Yaşamanın kat kat ölmenin kat kat. Biz sana dünya azabını, aynı şekilde ahiret azabını kat kat verirdik.

لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الأَرْضِ — Seni Mekke topraklarından çıkarmak için rahatsız edeceklerdir.

لاَ يَلْبَثُونَ خِلاَفَكَ — Senin arkanda, yani senden sonra pek azı müstesna, hiç kimse kalmazdı. Allah onları helak ederdi.

سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ — Senden önce gönderdiğimiz elçilerin kuralı da buydu. Eğer seni çıkartacak olsalardı, seni çıkarttıktan kısa bir süre sonra onlara azab ederdik. Bizim geçmiş ümmetler hakkındaki kuralımız budur.

وَلاَ تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلاً — Sünnetimizde değişiklik bulamazsın. Geçmiş ümmetler hakkında cereyan etmiş adetimizden bir değişiklik bulamazsın.

AÇIKLAMA

Allah yeniden dirilme ve ceza inancını izah hususunda Rasûlüne şöyle buyuruyor:

"Ey Rasûlümüz, insanların uydukları önderleriyle beraber onları çağıracağımız günü hatırla. Önderler önlerinde, kendilerine uyanlar da arkalarında olduğu halde gelirler."

Kitaplar onlara tek tek dağıtılır. "Kimin kitabı şereflendirmek için sağ taraftan verilirse, işte onlar iman ettiklerinden ikramda bulunulan kimselerdir."

Onlar kitaplarını okurlar ve onda yazılanla hesaba çekilirler. "Onlar en ufak bir şekilde haksızlığa uğramazlar."

Yani bir zerre kadar bile sevabları eksiltilmez ve günahları artırılmaz. Bunu öğüt vererek onlara anlat. Belki onlar öğüt alırlar. Bu dünyada kim kör ise, yani Allah'ın varlığının delillerini görmüyor, şirk, yalanlama ve isyanda ısrar ediyorsa, o, ahirette daha da kördür ve gidişat açısından daha da sapıktır. Dolayısıyla kurtuluş yolunu göremez, cehenneme girinceye kadar da doğru yola eremez.

Az daha onlar baskı yapıp seni, sana vahyeddiğimizden ayırarak, ondan başkasını üstümüze atman için kandıracaklardı. Yani bizim seni korumamız olmasaydı kafirler seni kandıracaklardı, senden istediklerini yerine getirerek, şirklerine karşı göz yumarak, sapıklıklarını onaylayarak ve müsamaha göstererek bir an bile bunu yapsaydın, "onlar seni dost edinirdi."

Senin dostun olurlardı. Hadise şudur: Mekke ve Taif'teki müşrikler ve Medine'deki yahudiler, siyasi bir tuzakla Rasûlüllah'ı davet ettiği ve emrettiği haktan çevirmeye çalışıyorlardı. Eğer Rasûlüllah onlara uysa idi kendilerine uymaları için Rasûlüllah'tan başka şeyler isteyecekler ve neticede işte bize döndü, öyleyse o yalan söylüyor, bizi kabul etmesi ve şundan şundan vazgeçmesinin de delil oluşu sebebiyle ona vahyedilmemiştir, diyeceklerdi.

"Eğer biz seni hak üzere sağlamlaştırmamış olsaydık, onlara neredeyse bir parça tekliflerini kabul ederek yaklaşacaktın."

Eğer onlara yaklaşsaydın ve onlardan az bir şey bile kabul etseydin, sana hayatında, ölümünde azabını kat kat tattırırdık. Yani bu dünyada ve ahirette sana azabı kat kat tattırırdık. Sonra da kendin için sana yardım edecek bir yardımcı bulamazdın.

Başka bir olayda da Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Onlar peygamberi kendilerine taviz verme konusunda başarılı olsaydılar, kuvvet kullanmayı isteyecekler ölü veya diri olarak onu Mekke'den çı-

karmayı kararlaştıracaklardı." Allah, Rasûlüne bunu uyararak haber veriyor.

"Neredeyse seni Mekke topraklarından zorla çıkarmak için tedirgin edeceklerdi." Onun için sana hicreti emrettik.

Eğer bunu yapmış olsalardı, seni Mekke'den çıkarttıktan sonra dünyada kısa bir süre kaldıktan sonra biz onları geçmiş ümmetlere yaptığımız gibi helak edecektik. Ki o ümmetler, peygamberlerini yurtlarından çıkarmışlar veya öldürmüşlerdi.

Seni yurdundan çıkarmak için tedirgin ettiler. Onun için kendileri de senin ardından pek az kaldılar. Önce dünyada iken savaşta öldürüldüler, arkasından da cehennem azabını hak ettiler.

Senden önce gönderdiğimiz Peygamberler hakkındaki kanunumuz da budur. Bizim yasamızda bir değişiklik bulamazsın.

SONUÇ

1- İnsanlar, sâlih kimselere uymaya teşvik edilmiş, fesad ehli olanlara uymaktan sakındırılmışlardır.

2- Yüce Allah, kullarına her şeyi delillerle açıklamıştır. Asla haksız yere ceza vermez.

3- Dünya'da Kur'an ve onun delilleri karşısında kör olmak, ahirette de kör olmanın ve cehenneme girmenin sebebidir.

4- Sırf batıl ehlini hoşnut etmek için, İslâm'ın emirlerinin herhangi birinden vaz geçerek kâfirlere meyletmek haramdır.

5- Sırf dünya menfaati için batıl ehlinden memnun olan ve onlar sebebiyle hakkı terkeden kimse için kuvvetli bir tehdit vardır.

6- Allah'ın kuralları daima geçerlidir. Onlardan hiç biri geçersiz olamaz.

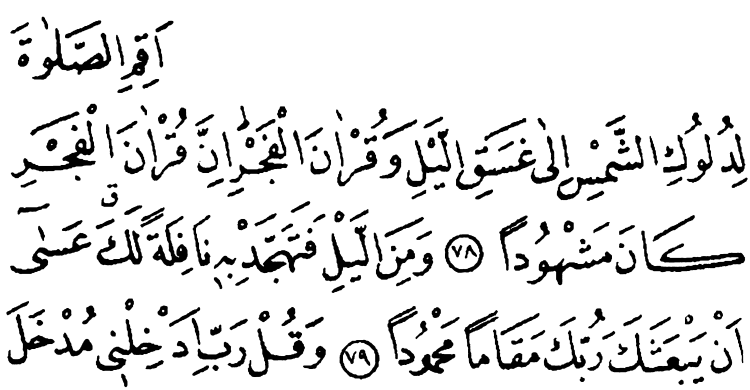

صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَل لِّي مِن لَّدُنكَ سُلْطَانًا
نَّصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ
زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ
وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ
أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا ﴿٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ
يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ﴿٨٤﴾

78- Güneşin sarkmasından aşağı kaymasından gecenin kararmasına yatsı vaktine kadar namaz kıl ve sabahın Kur'an'ını, uzunca Kur'an okunan sabah namazını da unutma. Çünkü sabah Kur'an okuması, görülecek şeydir.

79- Gecenin bir kısmında da sana mahsus bir nafile namaz kılmak üzere uyan; böylece Rabbinin seni güzel bir makama ulaştırması umulur.

80- De ki: "Rabb'im, beni doğruluk girdirişiyle girdir ve beni doğruluk çıkarışıyla çıkar. Bana katından yardımcı bir güç ver."

81- De ki: "Hak geldi, batıl yok oldu; zaten batıl yok olmağa mahkumdur."

82- Biz kur'an'dan mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. Kur'an, mü'minlere şifadır. İnananlar, onunla dünya ve ahiret dertlerinin şifasını bulurlar. Onun din ve dünyaya ait hükümlerine uyarak ruhen huzura kavuşurlar. Ama bu, zalimlerin ziyanını artırmaktan başka bir katkıda bulunmaz. Çünkü onlar Kur'an'ı inkar ederler. İnkarlarından ötürü de hüsranları artar.

83- İnsana nimet verdiğimz zaman, yüz çevirip yan çizer. Ona bir zarar dokununca da umutsuzluğa düşer.

84- De ki: "Herkes kendi karakterine göre hareket eder. Rabb'iniz kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir."

SÖZLÜK

لِدُلُوكِ الشَّمْسِ Güneşin göğün ortasından meyledip batı tarafına kaymasından.

اِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ Gecenin karanlığına kadar.

وَ قُرْآنَ الْفَجْرِ Sabah namazına kadar.

كَانَ مَشْهُودًا Görülecek oldu. Ona gündüz ve gece melekleri şahitlik eder.

فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً Onunla, yani Kur'an'la uyan. Nafile olarak teheccüd namazı kıl. Maksattan fazla olarak. Ki bu gece teheccüd namazı kılmaktır.

مَقَامًا مَحْمُودًا Makamı Mahmud'a. Bu, kıyamet gününde olacak olan büyük şefaattir. Onu, öncekiler de sonrakiler de överler.

اَدْخِلْنِى مَدْخَلَ صِدْقٍ Beni, içinde beğenmemezlik görmediğim hoşnutluk girdirişiyle Medine'ye girdir.

وَ اَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ Yüz çevirdi. Beni kalbimle kendisine yönelmeyeceğim bir çıkışla da Mekke'den çıkar.

وَ قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْبَاطِلُ "Hak geldi batıl yok oldu," de.

اَعْرَضَ وَ نَاٰ بِجَانِبِهِ Yüz çevirdi. Şükretmekten yan çizmesiyle yüz çevirdi, şükretmedi, böbürlenerek büyüklendi.

عَلَى شَاكِلَتِهِ Onun benzeri. Onun durumu üzere. Hidayet ve sapıklıktaki haline benzer.

AÇIKLAMA

Şiddetli olayları korku verecek bir şekilde arzettikten sonra Yüce Allah, Rasûlüne namaz kılmasını emrediyor. Çünkü namaz, korkanların güven duyduğu, namazı kılanların aydınlandığı ve ruhların daha çok hoşnut olduğu bir ibadettir.

Yüce Allah (c.c.) buyuruyor ki: "Güneşin ilk meyledişinden."(1) Yani göğün ortasından batıya kaymasından ki, bu öğle vaktidir. "Gecenin kararmasına kadar namaz kıl ve sabah namazını eda et."

---

(1) Bizim tefsirimizde yer alan görüş en meşhur ve almaya en uygun olanıdır. Hz. Ömer, oğlu Abdullah, İbni Abbas ve Malik de aynı görüştedirler. Bazı sahabe ve tabiilerse güneşin "dulukunun" (meylinin) güneşin batması manasında olduğu görüşünü beyan etmişlerdir. Bu takdirde âyet güneşin zevalı manasını savunanların aksine beş vakit namazı ihtiva etmektedir.

Güneşin meyli ile gece karanlığı arasına ikindi namazı girer. Akşam ve yatsı namazları da gecenin bastırması manasında olan "gasagi'l-leyle" cümlesindeki manaya dahil olurlar. İşte bunlar İslâm ümmetine farz kılınmış beş vakit namazdır. Çünkü sabah namazı bulunulacak bir şeydir. Gece melekleri ayrıldığından gündüz melekleri onda bulunur. Bunun delili şu sahih hadistir:

"Gece, bir kısım melekler, gündüz bir kısım melekler sizin içinizde ardarda nöbet tutarlar."

Gecenin bir kısmında da sana mahsus bir nafile namaz kılmak üzere de uyan. Bu nafile namaz gece namaz kılmaktır ki, bu âyetle peygamberimiz ve onun ümmeti için bir içinde sünnettir. Böylece Rabbinin seni güzel bir makama ulaştırması umulur. Ayette geçen asâ kelimesi Allah'tan ummak manasında olunca, farz ve kesinlik ifade eder. Bu nedenle de Allah, Rasûlünü kıyamet gününde güzel bir makamda oturtacağı müjdesiyle haber veriyor. Makamı Mahmud'u (övülmüş makamı) öncekiler ve sonrakiler öveceklerdir. Bu makam, Hz. Adem ve diğer peygamberlerin ulaşamadıkları en büyük şefaat makamıdır. Ta ki, bu şefaat peygamberimize ulaşacaktır. Rasûlüllah (s.a.v.) onu alayım, alayım diyecek ve Allah da izin verecek. Mahkeme görülürken, cennet ehlinin cennete, cehennem ehlinin de cehenneme gitmesi ve mahşer meydanında durmanın uzun ve güç olmasından yaratıkların kurtularak dinlenmesi için Rasûlüllah, bütün yaratıklara şefaat edecektir.

"De ki, ey rabbim beni doğruluk girişiyle girdir ve beni doğruluk çıkışıyla çıkar."

Bu da başka bir müjdedir.(1) Allah, peygamberin kavminin peygamberi zorla çıkarmasıyla değil de kendi tarafından hicret etmesine izin vermiştir.

Allah, Rasûlüne şöyle buyurmuştur: "Duanda de ki: "Ey Allah'ım, beni hicret yurdum olan Medine'ye, zorluk görmeyeceğim bir şekilde sıhhat ve afiyetle girdir. Mekke'den de özlem duyarak tekrar ona dönecek şekilde sıhhat ve selametle beni çıkar. Benim için katından yardımcı bir güç ver. Katından, bana kötülük yapacak, bana hile ve tuzak kuracak; senin dinini neşretmekten ve Allah'a davetten alıkoyacak kişilere karşı sabır ve dayanma gücü ver." "De ki, hak geldi batıl yok oldu."

Bu da başka bir müjdedir. Çünkü Allah, Rasûlüne Mekke'nin fethini ko-

(1) Tirmizi İbni Abbas'tan şöyle rivayet eder: "Nebi (s.a.v.) Mekke'deydi ve hicret emredildi. Dolayısıyla bu âyet nazil oldu. Bu âyet, Allah tarafından Rasûlüne namazda duada ne okuyacağının öğretilmesidir."

laylaştıracaktır.

Rasûlüllah oraya muzaffer olarak girecek, Kabe'nin etrafındaki putları kıracaktır. Kabe'nin etrafındaki putların adedi; 360'tır. Allah "hak geldi bâtıl yok oldu," yani küfür gitti yıkıldı buyuruyor. "Çünkü bâtıl yok olmaya mahkumdur." Hak, geldiğinde ve onun karşısına dikildiğinde bâtılın devamı ve dayanma gücü yoktur. Burada hakla Kur'an, batılla da yalan ve iftiranın kastedilmiş olması ihtimali de vardır. Aynı şekilde hakla İslâm, bâtılla inkarın kastedilmiş olması da mümkündür. Bu mana ilk zikrettiğimizden daha kapsamlıdır. Çünkü hak Allah'a itaat olan her şey, batıl ise şirk, zulüm ve diğer isyanlar gibi Şeytan'a itaat olan her şeydir.

"Biz Kur'an'dan mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyi indiriyoruz."(1)

Ey Rasûlümüz, sana Kur'an'dan cehalet, sapkınlık, şüphe ve vesvese hastalığına şifa bulunacak, kâfirlere değil de mü'minlere rahmet olacak âyetler indiriyoruz. Kâfirler için rahmet yoktur. Çünkü onlar Kur'an'ı yalanlıyor ve onun içindekilerle amel etmiyorlar. Ama bu zalimlerin ziyanını artırmaktan başka bir katkıda bulunmaz. Kur'an, zalimlerin inad ve kibrini artırır. Onlar batıl üzere direten inatçı müşriklerdir. İşte, Kur'an'dan inen âyetlere karşı onların sadece küfür, inad ve zulümleri arttığı için perişanlıklarını artırır. İnsana(2) nimet verdiğimiz vakit yüz çevirip yan çizer. Ona bir kötülük dokunduğunda da umutsuzluğa düşer. Allah (c.c.) haber veriyor ki: İman ve hidayet nurunun kemalinden mahrum olan nankör bir insana helak olmakdan kurtulmak nimeti verilip, boğulma, hastalık ve benzeri durumlarda üzerine koruduğumuzda aynen kuvvetli durumunda olduğu gibi Allah'a dua etmekten ve onun zikrinden yüz çevirir. Böylece nimetlerimize karşı nankörlüğünü ortaya koyar. Bize kalbiyle yönelmeyerek, bizden uzaklaşır. Kibir ve böbürlenme

(1) Kur'an'la bedeni rahatsızlıklarada şifa bulunur. Buhari'de Ebu Said el-Hudri'den şöyle rivayet edilir: "Rasûlüllah onları otuz suvari olarak gönderdi. Onlar bir kavmin yanında konakladılar ve kendilerini misafir etmelerini istediler. Kavim bunu kabul etmedi. Kabilenin reisini akrep soktu. Biri gelerek dedi ki: Sizin aranızda akrep sokmasına karşı rukye yapacak, okuyacak biri var mı? Onlar da evet var, fakat bize birşeyler vermedikçe bu okumayı yapmayız" dediler. Kabile, bunun üzerine, "size otuz koyun vereceğiz" dedi. Ebu said el-Hudri Fatiha suresini yedi kere okudu ve hasta şahıs iyileşti. Sonuçta otuz koyunu aldı ve onları Rasûlüllah'a getirdi. Rasulullah onlara buyurdu ki: "Kendinizde yiyin, koyundan bize de yedirin (ikramda bulunun)."

(2) Burada insandan maksad, inanan insan değil, inkar eden insandır. El-insan kelimesinin basındaki el-takısı cins ifade etmek içindir. Dolayısıyla kelime İslâm'a hidayet bulamamış her kafiri kapsar.

içinde uzaklaşır gider. Ona bir kötülük dokunduğunda da ümitsizliğe kapılır. İşte bu nankör olan insandır, nankörlük ve isyanından dolayı nefsine zulmedendir. Ona açlık, hastalık ve onu kuşatan bir korkudan dolayı sıkıntı dokunursa, hemen tamamen ümidini keser. Çünkü onun Allah'a, rahmetine ve onu kurtarmaya gücünün yeteceğine imanı yoktur. Böylece hem kâfir olmuş, hem de Allah'ın nimetlerine nankörlük etmiştir.

"De ki: Herkeş kendi karekterine göre hareket eder. Rabbiniz kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir."

Ey Rasûlümüz, müşriklere de ki: Bizden ve sizden herkes hidayet ve sapıklık durumundan kendi amellerine uygun iş yapar. Rabbiniz olan Allah yol bakımından bizden ve sizden en doğru yolda kimin olduğunu en iyi bilendir. Allah, herkese yapmış olduğu amellerin iyi ve kötülüğüne göre karşılık verir. Bu ifade; hak üzere olduğunu ve kendi dininin en doğru din ve kendi yolunun en gerçek ve de en faydalı olduğunu iddia eden herkesin ortaya koyabileceği münakaşayı sona erdiren kesin hükümdür.

SONUÇ

1- Beş vakit namaz kılmak farzdır, onların vakitleri ise bellidir.

2- Nafile ibadetlere özellikle de teheccüd namazına teşvik edilmiştir.

3- En büyük şefaat makamının Rasûlüllah'a ait olduğu açıklanmıştır.

4- Batıl zayıftır ve hak hücum edip karşısına dikildiğinde süratle ortadan yok olur.

5- Kur'an bütün maddi ve manevi hastalıklarına şifadır ve özellikle mü'minlere rahmettir.

6- Âyetlerde kâfir insanın tabiatı açıklanmış onlardan ayrılmayan zayıf karakterleri izah edilmiştir.

7- Rasûlüllah'a ve mü'minlere faydasız münakaşa ve tartışmadan nasıl kurtulacakları öğretilmiştir.

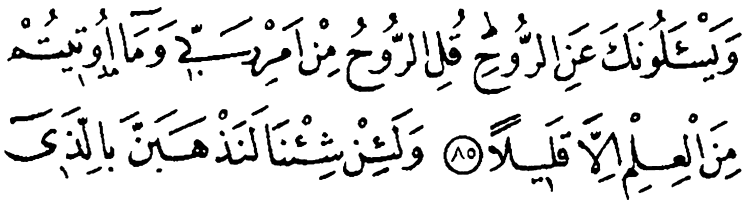

أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِۦ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾
إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ فَضْلَهُۥ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُل لَّئِنِ
ٱجْتَمَعَتِ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِمِثْلِ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ
لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِۦ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ
صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هَٰذَا ٱلْقُرْءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۖ فَأَبَىٰٓ أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ
إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

85- Sana ruhtan sorarlar. De ki: "Ruh, Rabb'imin emrindendir. Size ilimden pek az bir şey verilmiştir."

86- Andolsun, biz dilesek, sana vahyettiğimiz ayetleri tamamen gideririz; sonra onu geri almak için bize karşı sana bir yardımcı bulamazsın.

87- Ancak Rabb'in sana acıyarak ayetlerini geri almamaktadır. Çünkü O'nun sana olan lütfu cidden büyüktür.

88- De ki: "Andolsun eğer insanlar ve cinler şu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine arka olup yardım etseler yine onun benzerini getiremezler."

89- Andolsun biz bu Kur'an'da insanlara her çeşit misali türlü biçimlerde anlattık, ama insanlardan çoğu inkarda direttiler.

SÖZLÜK

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ — Sana ruhdan soruyorlar. Müşrikler kitap ehli aracılığıyla bedenin diri olduğu ruhu soruyorlar.

مِنْ أَمْرِ رَبِّى — Rabbimin emrindedir. Sadece kendisine tercih ettiği, başkasının çok çok az bildiği ilmindendir.

لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ — Sana vahyettiğimizi mutlaka giderirdik. Sana vahyettiğimiz Kur'an'ı kalplerden ve mushaflardan silmek suretiyle giderirdik, bunu yapardık.

لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا — Bizden buna engel olacak ve senden istediğimize mâni olacak senin için bize karşı yardımcı da bulamazsın.

إِلَّا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ — Ancak Rabbinin katından bir acıma müstesna. Onu senden, Rabbinden bir merhamet olarak gidermedik ve sende bıraktık.

بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ — Bu Kur'an'ın bir benzeri. Fesahat, belağat ve gaybla ilgili haberler ve hükümler ihtiva etmesi açısından bu Kur'an'ın bir benzerini.

ظَهِيرًا — Yardımcı.

صَرَّفْنَا — Açıkladık. Her misal cinsinden, öğüt alsınlar inanıp Allah'ın birliğini kabul etsinler diye bu Kur'an'da insanlar için misaller verdik.

فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ — Sonuçta insanların çoğu yüz çevirdi. İnsanların yani Mekke halkının çoğu hakkı inkar ve inadda direttiler.

AÇIKLAMA

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Sana ruhtan soruyorlar."(1)

Müşrikler ruhu, eshab-ı kehfi ve Zülkarneyni Medineli yahudilerin kışkırtmalarıyla sormuşlar, bundan dolayı da Allah bunu haber vermiş ve onlara vereceği cevabı Rasûlüne öğretmiştir.

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

---

(1) İbni İshak şöyle rivayet ediyor: "Kureyş Nadr b. Haris ve Ukbe b. Ebi Muayti Medine'li yahudi alimlerine Rasûlüllah'ın durumunu sormak üzere gönderdi. Yahudiler onlara şöyle dedi: "Muhammed'e; Ashab-ı Kehf, Zülkarneyni ve Nuh'u sorun" dediler. Arkasından da şöyle izah ettiler: "Eğer size ikisini haber verir birinde susarsa, o nebidir. Çünkü Nuh'un durumunu herkes zaten bilirdir. Eğer Ashab-ı Kehf ve Zülkarneyn halkında bilgi veremezse siz de O'nun hakkındaki görüşünüzü beyan edersiniz." Bunun üzerine Allah kehf suresini indirdi. Bu surede Kehf eshabı ve Zülkarneyn hakkında gerekli bilgiler verdi. Allah bu âyeti indirdi."

"De ki, Ruh, Rabbimin emrinden(1) ve sadece kendisinin bileceği bilgidendir."

Size o ilimden az bir şey verilmiştir. Çünkü onların bu ve benzeri soruları, onların bilgi iddiasında bulunduklarını göstermektedir. Allah onlara, kendi tarafından az bir ilim verildiğini haber veriyor.

Eğer biz "dilesek, sana vahyettiğimizi gideririz."(2)

İşte bu, mü'minlere şifa ve rahmet olarak Rasûlüne indirdiği Kur'an'ı, kalplerden ve göğüslerden yok etmeye gücü yetmesi ifadesiyle Rasûlüllah'ın önüne Allah tarafından peygamberin de bir beşer olduğunu ve onun da Allah karşısında aciz olduğunun ortaya konulmasıdır. Bunu yapsa Kur'an'dan hiç bir âyet kalmaz, Rasûlüllah'ın kalbinden Kur'an'ı Allah tamamen alsa buna kimse engel olamaz. Fakat Allah kendi katından bir rahmet olarak, bunu dilememiş, aksine Allah, kulları üzerinde delil ve peygamberinin peygamberliğine, doğruluğuna isbat olarak kıyametin yaklaşmasına kadar Kur'an-ı Kerimi kalplerden ve mushaflardan kaldırmayıp bilakis muhafaza edecektir. Bu, Allah'ın, Rasûlüne ilk lütfu değildir. Bilakis Allah'ın O'na olan lütfu çok büyüktür. Bunlardan bir kısmını zikredecek olursak: Peygamberliğinin bütün insanlığa şamil olması, Peygamberlerin sonuncusu olması, Melekut-i Alaya (ruhlar alemine) yükselmesi, peygamberlere imamlık yapması, en büyük şefaat makamı olan Makam-ı Mahmud'a sahip olmasıdır, diye söyleyebiliriz.

"De ki, eğer insanlar ve cinler, bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere bir araya gelseler, yine de onun benzerini getiremezler. Velevki birbirlerine yardımcı olsalar dahi."(3) Şüphe yok ki: Allah'ın, Rasûlüne söylemesini öğrettiği şeyin bir sebebi vardır. Bu sebep, bazı kâfirlerin peygamberin peygamberliğinin ve doğruluğunun delili olan bu Kur'an'ın benzerini getirmenin onların gücü dahilinde olduğunu iddia etmeleridir. Böylece peygamberin davası batıl

(1) Ruh, büyük bir melek olan Cebrail'e isim olarak verildiği gibi, insan bedeninde yayılmış gizli ve var olan şeye de denir. Ki insanda ruhun bulunduğunu düşünmek ve anlamak göstermektedir. İşte âyette sorular budur. Onların sordukları şey onun hakikat ve mahiyetinin açıklanmasıdır.

(2) Abdullah b. Mes'ud'dan şöyle rivayet edilir: "İşte şu Kur'an, bir gün sizden alınacaktır. "Bizden nasıl sökülüp alınacaktır ki, Allah onu kalplerimize yerleştirdi, mushaflara yazdık" dediklerinde o şöyle dedi: "Bir gece de Kur'an giderilir, kalplerdekiler sökülür, mushaflardakiler silinir insanlar Kur'an'dan hiç bir şey bilmedikleri halde sabahlamış olurlar dedi (muhtaç) olarak kalır." sonra yukarıdaki âyeti okudu."

(3) Bu âyet, Nadr b. Haris ve başkaları istesek onun benzerini biz de söyleriz dediklerinde onlara cevap olarak inmiştir. Zahiran" kelimesi yardımcı anlamındadır.

olacak ve kafirlerin batıl iddiaları İslâm'a karşı zafer kazanacaktır. Allah, Rasûlüne onların bu batıl iddialarına karşı şöyle cevap vermesini emrediyor:

"Ey Rasûlümüz! Şu Kur'an'ın benzerini getireceklerini iddia eden kâfirlere de ki: İnsanlar ve cinler benzerini getirmek üzere birbirlerine yardımcı olarak bir araya gelseler, yine de onun benzerini getiremezler."

Çünkü O, Allah'ın vahyi ve kitabıdır, yaratıkları üzerindeki delilidir. Öyleyse nasıl olur da insan ve cin onun bir benzerini getirebilir?

"Biz bu Kur'an'da andolsun ki, her çeşit misali türlü biçimde insanların hidayete ermesi ve ıslah olması için anlattık."

Belki onlar öğüt alır da iman eder ve Allah'ın birliğini kabul ederler.

"Fakat insanların çoğu peygamberi ve Kur'an'ı inkarda Allah'ı ve ondan gelen hak, hidayet ve nuru yalanlamada direttiler.

İşte bu azgınlıklarından dolayı, topluca iblisin askerleriyle birlikte cehennemi dolduracaklardır.

SONUÇ

1- Ruha dair olan bilgi, Allah'ın kendine has kıldığı bilgidir. İnsanlara ruh hakkında çok az bilgi verilmiştir.

2- Allah'ın ilmine göre ilim ehlinin bilgisi, kıyas edilemiyecek kadar çok çok az ve sınırlıdır.

3- Kıyamet kopuncaya kadar, Kur'an mushaflarda ve gönüllerde muhafaza edilecektir.

4- İnsan ve cin, Kur'an'ın benzerini getirmekten acizdirler.

5- İnsanların inanmış ve inanmamış olmaları Allah'u Teâlâ'nın ilminde önceden bilimektedir.

وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ
يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَٰرَ
خِلَٰلَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا
كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَٰئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوْ يَكُونَ لَكَ

بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ ۖ وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ
تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ ۗ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ
إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَن يُؤْمِنُوا إِذْ
جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَن قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٤﴾
قُل لَّوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا
عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَّسُولًا ﴿٩٥﴾

90- Dediler ki: "Yerden bize bir göze fışkırtmadıkça sana inanmayız!"

91- "Yahut senin hurmalardan ve üzümlerden oluşan bir bahçen olmalı, aralarından ırmaklar fışkırtmalısın!"

92- "Yahut zannettiğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin, yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza getirmelisin onlar senin doğru söylediğine şahitlik etmelidirler!"

93 "Yahut altundan bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bununla beraber, sen bizim üzerimize, okuyacağımız bir Kitab indirmedikçe senin sadece göğe çıkmana da inanmayız!" De ki: "Rabb'imin şanı yücedir (hâşâ, ben O'na böyle şeyler yapmasını teklif edemem). Ben, sadece elçi olarak gönderilen bir insan değil miyim?"

94- Zaten kendilerine hidayet geldiği zaman insanları doğru yola gelmekten alıkoyan şey, hep: "Allah, bir insanı elçi mi gönderdi?" demeleridir.

95- De ki: "Eğer yeryüzünde uslu uslu yürüyen melekler olsaydı elbette onlara gökten bir meleği elçi gönderirdik."

SÖZLÜK

يَنْبُوعًا	Suyu tükenmeyen, daima akan göze.
جَنَّةٌ	Ağaçları çok olan bahçe.
كِسَفًا	Parçalar. bu kelime, kısfetün kelimesinin çoğuludur.
قَبِيلًا	Gözle görebilmen için karşımıza getirmelisin.
مِنْ زُخْرُفٍ	Altından.
تَرْقَى	Göğe yükselmelisin.
مُطْمَئِنِّينَ	Sakin halde. Yeryüzünde sakin sakin yürüyen.

AÇIKLAMA

Âyetler, tevhid (Allah'ın varlığını, birliğini ve kânun koyuculuğunu), nübüvvet ve öldükten sonra dirilip, hesap vermenin hak olduğuna inanmaya davet ve bu konuları açıklamaya devam etmektedir. Yüce Allah, müşrikler yani kafirler peygamberliği konusunda Rasûlüllah'la mücadele ederken, O'nun aleyhindeki iftiralarını Allah haber vererek şöyle buyuruyor:

Onlar "dediler ki, yerden bize bir göze fışkırtmadıkça asla sana inanmayız."

Yani bize yerden su fışkırtmak suretiyle bir mucize getirmedikçe davet ettiğin tevhid, nübüvvet, yeniden dirilme ve ceza konusunda asla sana uymayız.(1) ve o gözenin suyu da, yeryüzünde hiç kesilmeden sürekli aksın.

"Yahut senin hurmalardan ve üzümlerden oluşan bir bahçen olmalı," ağaçların arasında ırmaklar fışkırtmalısın.

"Yahut zannettiğin gibi üzerimize gökten parçalar düşürmelisin, yahut Allah'ı ve melekleri bizim gözle görebileceğimiz şekilde karşımıza getirmelisin."

"Yahut altından yapılmış içinde oturacağın bir evin olmalı, ya da göğe merdivenle çıkmalısın. Bunlarla beraber, sen bize okuyacağımız," bize iman ve uymayı emreden Allah katından gözle görebileceğimiz bir kitap indirmedikçe göğe çıksan bile, "senin göğe çıkmana inanmayacağız."

---

(1) Bu âyet, Mekke'nin Rabianın oğlu Utbe ve Şeybe Ebu Süryan, Madr b. Haris, Ebu Cehil, Umeyye b. Halef ve Başka ileri gelenleri hakkında inmiştir. Şöyle ki, onlar bir gece Kabe'nin etrafında toplanmışlar ve Rasûlüllah'a elçi göndermişlerdi. Rasûlüllah efendimiz de onların hidayete ermesini çok arzuluyordu. Rasûlüllah onların yanına geldi. Onlar Rasûlüllah'a uzun uzadıya bir şeyler anlattılar. Sonra da Allah (cc)'ın bu âyette zikrettiği konuya girdiler. Dediler ki: "Biz sana, bizim için bir göze fışkırtmadan asla inanmayız."

İşte bu altı isteklerini bir şart olarak ileri sürdüler. Ta ki onları görecek olurlarsa inanacaklarını sandılar. Allah onların inanmayacağını biliyordu. Bu sebeple onların istediğini kabul etmedi. Rasûlüne buyurdu ki: Ey Muhammed! İsteklerine karşı şöyle de:

"Allah'ın şanı yücedir." Ben, sadece elçi olan bir insan değil miyim?"

Yani ben, elçi olan beşerden başka bir şeymiyim? Öyleyse bu istedikleriniz benden nasıl beklenebilir. Çünkü benden istediğiniz bu şeylere benim gibi bir kulun gücü yetmez. Buna ancak büyük olan kâdir olan Allah'ın gücü yeter. O, bir şeye sadece "ol der," o da hemen olur. Ben rablik iddiasında bulunmadım. Ben sürekli Allah'ın kulu ve sadece ona kulluk yapmanızı, başkasını ona ortak koşmamanızı, ahirete inanmanızı, ona itaat etmeyi ve isyan etmemeyi size tebliğ etmek için size gönderilmiş elçi olduğumu açıkladım.

"Zaten kendilerine hidayet geldiği zaman insanları yani Mekke halkını inanmaktan alıkoyan şey, Allah'ın insandan elçi göndermesini hoş görmeyerek Allah bir beşeri mi elçi gönderdi demeleridir."

"De ki, yeryüzünde uslu uslu yürüyen melekler olsaydı, elbette onlara gökten meleği elçi indirirdik."

Ey Rasûlümüz, insanın peygamber olmasını hoşgörmeyenlere de ki: Yeryüzünde sakin sakin yürüyen orada yerleşmiş ve orayı terketmeyen melekler olsaydı, elbette onlara gökten meleği elçi indirir, o da bizim emrimizle onlara doğru yolu gösterir ve bizim iznimizle onlar da istenileni onlara öğretirdi. Çünkü onlar, aynı cinsten olmakla ve kendileri için var olan karşılıklı anlamayla onu daha iyi anlarlardı. Bu sebeple biz size kendi cinsinizden elçi gönderdik ki, onun size söylediğini anlayabilesiniz ve o da size anlatmaya ve açıklamaya muktedir olsun. O halde insan için peygamberliği neden hoş görmüyorsunuz. Oysa bu, kaçınılmaz bir gerçektir.

SONUÇ

1- Peygamberimizin Rasûllüğü (elçiliği) ortaya konmuştur.

2- Kureyş müşriklerinin ne kadar inatçı ve tevhide davet edilmeleri karşısında ne kadar katı ve sert oldukları açıklanmıştır.

3- Kureyş müşriklerinin, bir insanın peygamberliğini kabul etmeyip, taşın ilahlığını kabul etmekle akıllarının zayıf olduğu açıklanmıştır.

4- Allah'ın kuralı gereği karşılıklı birbirini anlama, ancak aynı cinslerin kendi arasında söz konusudur. Cinsler farklı olunca, Allah'ın dilemesi hariç anlaşma söz konusu olamaz. Dolayısıyla Allah'ın dilemesi olmadan insan hayvanla veya cinle anlaşamaz.

قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾
وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۖ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ
مِنْ دُونِهِ ۖ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا
مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ
بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا
أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ
أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ ۖ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

96- De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, kullarının hallerini haber alır, görür."

97- Allah kime hidayet ederse, işte doğru yolu bulan odur. Kimi de sapıklıkta bırakırsa artık onlar için O'ndan başka veliler bulamazsın. Kıyamet günü onları, yüzü koyun, kör, dilsiz ve sağır bir halde süreriz. Varacakları yer cehennemdir. Ateş her dindikçe, onlara çılgın alevi artırırız.

98- İşte cezaları budur. Çünkü onlar, ayetlerimizi inkar ettiler ve: "Biz kemikler ve ufalanmış toprak haline geldikten sonra mı, biz mi yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?" dediler.

99- Görmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kadirdir? Kendileri için, bir süre

koymuştur, onda hiç şüphe yoktur. O süre dolunca mutlaka ölecekler veya dirileceklerdir. Ama zalimler inkardan başka bir şey yapmazlar.

SÖZLÜK

شَهِيدًا	Benim size Allah'ın elçisi olduğuma ve tebliğ ettiğime ve sizin de inkar edip direndiğinize şahitlik edecek.
فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ	Onlar için veliler bulamazsın. Onlara doğru yolu gösterecek dostlar bulamazsın.
عَلَى وُجُوهِهِمْ	Yüzleri üzerine.
عُمْيًا بُكْمًا وَ صُمًّا	Kör, dilsiz ve sağır olarak. Onlar görmezler, konuşamazlar ve duyamazlar.
كُلَّمَا خَبَتْ	Her yatıştığında. Ateşi her yatıştığında onlara alevi artırırız.
وَ قَالُوا	Yeniden dirilmeyi inkar edenler dediler ki.
مِثْلَهُمْ	Onlar gibi insanlar.
	Belirli bir vakit.

AÇIKLAMA

Âyetler Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ortaya koymaya devam ediyor. Allah, Rasûlü Muhammed'e şöyle buyuruyor:

Bir peygamberin insan olmasını hoş görmeyen şu insanlara; "de ki, Allah benimle bana peygamberliği hoş görmediğinize şahit olarak yeter."(1)

Allah (c.c.) kullarından tam bir şekilde haberdar ve onların hallerini, bilendir." Kimin haklı, kimin haksız olduğunu, kimin doğru sözlü, kimin yalancı olduğunu bilir ve hepsine adalet ve rahmetiyle karşılığını verir.

"Allah kimi hidayete erdirirse, işte hidayete eren odur."

Allah (c.c.) haber veriyor ki, hidayet kendi elindedir. Allah kimi hidayete erdirirse, o hakka ulaşandır.

"Kimi de saptırırsa o kimse için Allah'tan başka dostlar bulamazsın."

---

(1) Rivayet edilir ki, Kureyş'ten bir grup; "ben elçi olan insandan başka bir şey miyim?" âyetini duyunca, şöyle dedi. "Senin, Allah'ın elçisi olduğuna kim şahitlik edecek?" Bunun üzerine bu âyet indi.

Yani insanlara kendi yaptıklarına göre muamele edilir. Bu ifade de Rasûlüllah için teselli ve peygamberliğini inkarda ısrar eden kavmine karşı onu sabra teşvik söz konusudur.

"Kıyamet gününde biz onları yani sapkınlık ve yalanlama üzere ölmüş tevbe etmemiş yalanlayanları bir araya getiririz."

Onlar, bir şey görmeyen "körler , konuşamayan dilsizler ve duymayan sağırlar olarak yüz üstü sürüne sürüne cehenneme girerler."(1)

Yani onların kalacağı yer şöyle anlatılan cehennemdir.

"Onun ateşi her dinişte, biz onun azgın alevini artırırız."

"İşte bu, onların cezasıdır." Bu anlatılan ceza, onlaraAllah'ın âyetlerini inkar ederek ve uzak görerek şöyle demişlerdir.

"Biz mi kemikler ve toprak olduktan sonra yeni bir yaratılışla yaratılacağız?"

Allah bu ikinci hayatı uzak görmelerine şöyle cevap vermektedir:

"Onlar kalp gözleriyle görmediler mi? Öldükten sonra dirilmeyi inkar mı ediyorlar? Yeri ve gökleri yaratan onların benzerini yaratmaya kâdirdir. Evet şüphesiz Allah her şeye kadırdir. Bir bilecek olsalar!"

Allah onlara, yok olmaları ve azabları için belirli bir vakit koydu. Onda hiç şüphe yoktur. Onlar hiç şüphesiz o sana doğru yani kendileri için hazırlanan azaba doğru gidiyorlar. Ama zalimler inkardan başka bir şey yapmazlar. Bu akli delil getirme ve açıklamalara rağmen zalimler ancak inkarda diretirler. Ki neticede onlara azab sözü hak olsun da onu tatsınlar.

SONUÇ

1- Allah'ın şahitliği büyüktür ve bütün şahitliklerden daha geçerlidir.

2- Hidayet de, sapkınlık ta kulların amellerine göre Allah'ın kudretindedir. Hidayeti Allah'tan istemek, sapıklıktan da ona sığınmak gerekir.

3- Kıyamet gününün azabı korkunçtur. Çünkü zalimler, yılanlar gibi yü-

(1) Ahirette kâfirler, hakir görülerek yüz üstü uzaklaştırılırlar. Dünya'da da hakir görülerek yüz üstü sürünmeleri de bu âyetin manası dahilindedir. Bu manaya göre kafirlerin dünyada yüzüstü sürünmeleri onların dünyada sıkıntı çekmeleri manasına olur. Onlar cehennem'e girdiklerinde yüzü koyun sürülürler. Bunun delili Enes'in rivayet ettiği iki ayağı üzere yürüttüğünü yüzüstü yürütmeye kadir değil midir? hadisidir.

züstü sürünerek cehenneme sürüklenecektir. Onlar sağır, dilsiz ve kör olacaklardır. Cehennem halkının durumundan Allah'a sığınırız.

4- Cehennem: Allah'ın âyetlerini, yeniden dirilmeyi ve kıyamette hesabı inkarın cezasıdır.

5- Yeniden dirilmenin delili nakli olduğu gibi aklidir de. Başlangıçta yaratmaya kâdir olan, yeniden eski hale döndürmeye de kâdirdir. Akıl açısından eski haline döndürmek, bir şeyi yoktan var etmekten daha kolaydır.

100- De ki: "Eğer Rabb'imin rahmet hazinelerine sahib olsaydınız, harcamaktan korkarak tutardınız. Gerçekten insan çok cimridir!"

101- Andolsun biz Musa'ya açık açık dokuz mucize vermiştik. İşte İsrailoğullarına sor: Musa onlara gelmiş, Firavun ona:

"Ey Musa, ben seni büyülenmiş sanıyorum" demişti.

102- musa dedi ki: "Bunları, ancak göklerin ve yerin Rabbinin, benim doğruluğumu belgeleyen deliller olarak indirdiğini pekala bildin. Ey Firavun, ben de seni mahvolmuş görüyorum."

103- Firavun onları o ülkeden sürüp çıkarmak istedi, biz de onu, yanındakilerle birlikte toptan boğduk.

104- Onun ardından İsrailoğullarına: "O ülkede oturun, ahiret zamanı gelince hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz," dedik.

SÖZLÜK

خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي	Rabbinin rahmet hazineleri.
لَأَمْسَكْتُمْ	Tutardınız. Harcamazdınız.
خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ	Tükenir korkusuyla.
قَتُورًا	Çok cimridir.
تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ	Açık açık dokuz mucize. Allah-u Teâlâ'nın Musa (a.s.)'a verdiği mucizeler.
مَسْحُورًا	Aklı çelinmiş, sihirlenmiş.
مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ	Onları indirmedi. Bu dokuz mucizeyi Allah boşuna indirmedi. Benim Peygamberliğimi isbat etmek için indirdi.
مَثْبُورًا	Hak ve hayırdan yüz çevirmekle helak olmuş.
فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ	Onları ülkeden sürüp çıkarmak istemiş. Firavun onları ülkesinden çıkarmak istemiş.
اُسْكُنُوا الْأَرْضَ	Arzda yerleşin. Kudüs ve şam topraklarında yerleşin.
الْآخِرَةِ	Ahiret. Kıyamet vakti.
لَفِيفًا	Karışık olarak. Çeşitli kabile ve soylardan karışık olarak.

AÇIKLAMA

Allah, Rasûlüne buyuruyor ki:

Ey Muhammed Safa dağını altın madenine, Mekke ve çevresini içinden nehirler akan, üzüm ve hurmadan oluşan bahçelere çevrilmesini isteyenlere de ki: Eğer siz Rabbimin mal ve rızıklardan oluşan hazinesine sahip olsay-

dınız, cimri olduğunuzdan onu tutar, bitmesinden korkarak infak etmezdiniz. İşte sizin tabiatınız budur. Bu cimriliktir. İnsan hidayet ve imandan önce çok cimridir. Fakat bu cimrilik, Allah'ın koyduğu faydalı bir tedavi ile iyileştirilir. Bu tedavinin açıklaması Mearic Suresinde geçmektedir.

"Biz Musa'ya açık açık dokuz mucize verdik."(1)

Andolsun ki, biz İsrailoğullarının peygamberi olan İmran'ın oğlu Mûsa'ya dokuz mucize verdik. Bunlar el, âsa, kan, denizin ortadan ikiye ayrılması, Firavun avanesinin malının yok edilmesi, tufan, çekirge, karınca ve kurbağadır. Firavun ve ordusu bunlara inandı mı? Hayır. Öyleyse biz sana müşrik kavminin istediği ve teklif ettikleri altı mucizeyi versek bile, onlar yine de inanmayacaklardır. Bu sebepden ötürü onları sana vermenin bir faydası da yoktur.

"İsrailoğullarına sor,"

Yani İsrailoğullarının alimlerine, Abdullah b. Selam ve başkalarına sor. Musa, İsrailoğullarını Kudüs topraklarına götürmek için Firavun'dan kendisiyle beraber onları göndermesini isteyerek gelmiş, Firavun'u peygamberliğinin doğruluğuna ve istediğinin gerçekliğine işaret eden mucizeleri göstermiş Firavun da ona: "Şüphesiz ey Musa, ben seni gösterdiğin bu mucizelerden dolayı sihirbaz sanıyorum," demişti.

Meshûran: Aklı mağlup edilmiş demektir. Dolayısıyla sen akıllı bir insanın söylemediği şeyleri söylüyorsun.

Musa Firavun'a Allah'ın haber verdiği şu ayetle cevap vermiştir:

---

(1) Tirmizi şöyle bir hadis rivayet etmiş ve sahih olduğunu söylemiştir. Nesai de Saffat b. Assal el-Muradi'den aynı hadisi rivayet etmiştir: "İki yahudi'den biri arkadaşına bizi bu peygambere götür, ona soru soracağız," demiştir. O şahıs da ona; "peygamber deme. Onu bir dinlersek onun dört gözü vardır, yani çok uyanık biridir," demiştir. Onlar Rasûlüllah'a gelmişler ona Musa'ya verilen dokuz mucizeyi sormuşlardır. Rasûlüllah şöyle demiştir: "Allah'a ortak koşmayın, zina etmeyin, Allah'ın haksız yere öldürmeyi haram kıldığı cana kıymayın, hırsızlık yapmayın, sihir yapmayın, suçsuz olan kimseyi sultana şikayet ederek öldürttürmeyin, faiz yemeyin, namuslu kadına iftira etmeyin, harpten kaçmayın. Ey Yahudi topluluğu sizi cumartesine tecavüz etmekten sakındırırım." Bu söz üzerine iki yahudi Rasûlüllah'ın elini öperek şöyle dediler: "Şehadet ederiz ki, sen peygambersin." Bunun üzerine Rasûlüllah: "sizi iman etmekten alıkoyan nedir?" deyince, onlar: "Eğer müslüman olursak, yahudilerin bizi öldürmelerinden korkuyoruz," dediler." Bu rivayete göre âyetlerdeki maksat, Tevrat'ta yer alan hükümlerdir. Bu bir izahtır. Tefsirde olduğu gibi dokuz âyeti, dokuz mucize olarak tefsir etmeyi engelleyecek bir şey de yoktur.

"Sen bana bu delillerin göklerin ve yerini Rabbi'nin yaratıp, idare edenin indirdiğini biliyorsun."

Onları görmedin, oysa sen onların doğruluğunu biliyorsun.

Şüphesiz, "ey Firavun, ben seni helak olmuş görüyorum."

Yani bundan dolayı Ey Firavun, ben seni Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmış helak olmuş, lanetlenmiş görüyorum. Deliller Firavunu mecalsiz bırakınca, o bu sefer kuvvete baş vurmuştur.

"Firavun onları bulundukları yerden , yani Musa ve kavminin yaşadıkları ülkeden sürüp çıkarmak istemiştir."

Yani Firavun onları topluca öldürerek ve köklerini kazıyarak Mısır topraklarından sürüp çıkarmayı istemiştir. Allah da ona zıddını yapmıştır. Onu askerleriyle beraber topluca boğmuştur. "İşte biz de onu yanındakilerle birlikte toptan boğduk," âyetinin manası budur. Onun ve askerlerinin helak olmasından sonra İsrailoğullarına Musa'nın diliyle Kudüs ve Şam topraklarında ölünceye kadar oturun. Ahiret vakti gelince diğerleri gibi sizleri de diriltece-ğiz. Hepinizi çeşitli kabile ve soylardan hiçbir kimsenin kimseden üstünlüğü olmadan toplayacağız. Aranızda hüküm vermek ve yaptıklarınızın karşılığını sizlere vermek için baş açık yalınayak bir araya toplayacağız.

SONUÇ

1- Cimrilik, insanın tabiatında vardır. Ancak cimrilik, iman ve takvayla tedavi edilir.

2- Sadece deliller insanın hidayete ermesi için yetmez. Ayrıca ilahi yardım da gerekir. Ki, delillerden yararlanmak isteyenlere de Allah-u Teâlâ yardımını mutlaka yapar.

3- Allah'ın, dostlarına yardım, düşmanlarını da helak etmeye kadir olduğu açıklanmıştır.

4- Kıyamet günü insanlar çeşitli kabile ve milletlerle karışık bir vaziyette haşrolunacağı açıklanmıştır.

وَبِالْحَقِّ أَنزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ ۗ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾

قُلْ اٰمِنُوْا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوْا ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ
اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ۝١٠٧ وَّيَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَآ
اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا ۝١٠٨ وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ
خُشُوْعًا ۝١٠٩

105- Biz o Kur'an'ı hak olarak indirdik ve o hak ile inmiştir. Seni de ancak bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

106- Onu, insanlara ağır ağır okuman için okuma parçalarına ayırdık ve onu azar azar indirdik.

107- De ki: "Siz ister ona inanın, ister inanmayın, O, daha önce kendilerine bilgi verilenlere okunduğu zaman onlar, derhal çeneleri üstüne secdeye kapanırlar."

108- "Rabb'imizin şanı yücedir, gerçekten Rabb'imizin sözü mutlaka yerine getirilir!" derler.

109- Ağlayarak çeneleri üstüne kapanırlar ve Kur'an onların derin saygısını artırır.

SÖZLÜK

وَ بِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ Onu hak olarak indirdik. O Kur'an'ı hak olarak indirdik.

وَ بِالْحَقِّ نَزَلَ Ve o hak ile indi. O Kur'an ibadetler, inançlar, haberler, hikmetler ve hükümlerle ilgili gerçeği açıklamakla indi.

وَ قُرْاٰنً فَرَقْنٰهُ Ve onu okuma bölümlerine ayırdık. Kur'an'ı, yirmi üç senede böyle yapmamızı gerektiren hikmetler gereği parça parça indirdik.

عَلٰى مُكْثٍ Ağır ağır okuman ve dinleyenin anlaması için yavaş davranman için.

وَنَزَّلْنٰهُ تَنْزِيْلًا Ve biz onu azar azar indirdik. Biz onu kemale erme ve mesut olmaları için ümmetin yararı gereği azar azar indirdik.

أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ — Kendilerine daha önceden ilim verilmiş olanlar yani Abdullah b. Selam ve Selman el-Farisi gibi hristiyan ve yahudi ehli kitabın inananları.

لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا — Yüzüstü secdeye kapanırlar. Kim yüzünün üzerine secdeye giderse, çenesi üzere secde ederek kapanmış olur.

إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا — Rabbimizin sözü mutlaka yerine getirilir. O, kitaplarının müjdelediği ümmi peygamberi göndermiş ve ona kitabını indirmiştir.

AÇIKLAMA

Yüce Allah buyuruyor ki:

"O Kur'an'ı hak olarak indirdik."

Yani inkarcıların inkar ettikleri ve müşriklerin yalanladıkları bu kitabı hak olarak indirdik. Kur'an'ın Allah'ın kitabı ve Rasûlüne vahyi olduğunda hiç bir şüphe yoktur. "O hak ile inmiştir." Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim ile gelen, onun davet ettiği, emrettiği, haber verdiği inançlar, hükümler, haberler müjde ve tehditlerin hepsi kendisinde görüş ayrılığı ve şüphe bulunmayan haktır.

"Biz seni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik."

Kullarımızın kalplerinde hidayet yaratasın veya bize iman etmeye ve birliğimizi kabul etmeye onları zorlayasın diye göndermedik. Biz seni yalnızca davet ve tebliğ için gönderdik. Biz seni bize itaat edenleri cennetle müjdeleyici, isyan edenleri de cehennemden korkutarak uyarıcı olarak gönderdik. Bu âyette Rasûlüllah'ın peygamberliğinin anlatılması söz konusudur.

"Onu insanlara ağır ağır okuman ve bunu gerektiren çeşitli hikmetlerden dolayı yirmi üç senede parça parça indirdik."

Yavaş yavaş okuman, dinleyenin daha iyi anlamasına çalışman içindir. Biz onu, kulların faydası ve ruhi eğitimlerinin istediği tarz gereği azar azar indirdik. Ki onlar akıl, ahlak ve ruh bakımından olgunlaşsınlar ve iki cihanda mesud olsunlar.

"De ki, ister ona inanın, ister inanmayın."

Yani ey Rasûlümüz, kavminden Kur'an vahyini inkar edenlere de ki:

İster ona inanın ister inanmayın, sizin inanmanız, inanmamanız gibidir. Yani inansanız da inanmasanız da Allah-u Teâlâ'ya ne zararınız ne de faydanız olur. Sadece kendi aleyhinize ve kendi lehinize inanmış veya inkar

etmiş olursunuz. Gerçekte bu, hiç bir şeyi değiştirmez. Sizden başkaları ilerde ona inanacak, siz inanmasanız bile onlar bahtiyar olacaklardır. İşte kendilerine daha önceden bilgi verilmiş olan yahudi ve hristiyan kitap ehlinin alimlerinin çocukları ona inanmışlardır. Burada Allah Abdullah b. Selam, Selman-ı Fârisi ve habeş kralı Necaşi'yi kastediyor. Onlara Kur'an okunduğunda çeneleri üzeri secdeye kapanırlar. Onlar çeneleri ve yüzleri üstüne secdeye kapanır ve burada Rabbimizin şanı yücedir. Onu vadinden dönmekten tenzih ediriz. Çünkü o, âhir zaman peygamberini göndereceğini ve ona Kur'an'ı indireceğini vaad etmiştir. Rabbimizin sözü mutlaka yerine getirilir. Bu söz, yahudi ve hristiyanlar tarafından peygamberimizin nübüvvetinin ve Kur'an'ın Allah tarafından indirileceğinin kubulüdür. Allah son peygamberi göndereceğini ve ona Kur'an'ı indireceğini vaad etmiş ve vaadini yerine getirmiştir. İşte hep bu şekilde Rabbimizin vaadi yerine gelir, ondan dönmez.

"Onlar ağlayarak çeneleri üstü secdeye kapanırlar. Onlar sadece secde etmezler. Bilakis ağlayarak." secdeye kapanırlar. Kur'an'ı dinlemek ve okumak, onların kalplerindeki huşuyu ve organlarındaki rahatlığı artırır. Çünkü onlar Rableri katından gelen hakkı yani Kur'an'ın emirlerini dinlemişlerdir.

SONUÇ

1- Kur'an, Allah katından hak olarak inmiştir. Onunla beraber inen her şey de haktır.

2- Kur'an'ı okuma usullerine riayet ederek okumağa teşvik edilmiştir. Özellikel insanları Allah'a davet ederken bu okuma usulüne daha çok dikkat edilmelidir.

3- Kur'an'ın 23 senede parça parça olarak indirilişi açıklanmıştır.

4- Kur'an'ın inişiyle peygamberimizin peygamberliği ve ona inanan kitap ehlinin imanı açıklanmıştır.

5- Secdenin yapılışı açıklanmıştır. Bu ise alnını yere koymak suretiyle olur.

6- Kur'an okurken secde âyeti geldiğinde dinliyenin veya okuyanın secde etmesi gerekir. Bu surede okunan 109. âyetteki secde ayeti okurken sünnettir. Kişi eğiliş ve kalkışta 'Allahu ekber,' diyerek secdeye kapanır, tesbih eder ve secdede dilediği duayı okur.

قُلِ ادْعُوا اللَّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَٰنَ أَيًّا مَّا تَدْعُوا فَلَهُ
الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ
بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ
شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُ وَلِيٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

110- De ki: "İster Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın, Hangisiyle çağırsanız en güzel isimler O'nundur. Namazında pek bağırma, pek de sesini gizleme, bu ikisinin arasında bir yol tut."

111- "Çocuk edinmeyen, mülkte ortağı olmayan, acze düşüp de yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a hamdolsun!" de ve O'nu gereği gibi yücelt saygı ve tekbir ile an!.

SÖZLÜK

اُدْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ	Allah'a veya Rahman'a dua et. Onu hangisiyle isimlendirirseniz ve hangisiyle ona seslenirseniz seslenin.
اَيًّامَا تَدْعُوا	Hangisiyle çağırırsanız o güzeldir. Çünkü bütün en güzel isimler Allah'ındır. Bu ikisi de onlardandır.
وَلَاتَجْهَرْبِصَلَاتِكَ	Ve namazında sesli olma. Namazda okurken müşrikler işitip de Kur'an'a ve onu indirene kötü söz söylemesinler diye sesini yükseltme.
وَ لَا تُخَافِتْ بِهَا	Onu gizleme de. Ki, okuyuşundan arkanda namaz kılan ashabın faydalansın.
وَ ابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلاً	Bu yükseltme ve gizleme arasında bir yol tuttur.
لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا	Kafirlerin dediği gibi çocuk edinmemiş.
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ	Onun ortağı olmamıştır. Müşriklerin dediği gibi ortağı olmamıştır.
وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ	Düşkünlükten ona yardımda bulunmaya kendisi için bir yardımcı olmamıştır. Düşüp te yardımcıya ihtiyacı bulanmayandır.

Çünkü o azizdir, cebbardır, malikü'l-mülktür, zü'l-celal ve'l-ikramdır.

وَ كَبِّرْهُ تَكْبِيراً Ve onu yücelt, tekbir et. Onu gereği gibi tekbir et, çocuk edinmekten, ortaktan, acze düşüp yardımcıya ihtiyacı olmaktan münezzeh kıl.

AÇIKLAMA

Rasûlüllah duasında "ya Allah, Ya Rahman ya Rahim," diyordu. Müşrikler bunu işitmiş ve ortaya yayabilmek için bunu bir şüphe delili olarak yakalamışlardı. Rasûlüllah'ı: "Ya Allah, ya Rahman," derken işittiklerinde; "Şuna bakın, nasıl iki ilaha dua ediyor, oysa bizi menediyor," demişlerdi. Bunun üzerine Allah: "İster Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın," ayetini indirmiştir. Ey nebimiz onlara de ki; "ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye...

Allah Rahman ve Rahimdir. Hangisiyle çağırırsanız Allah en güzel isimlerin ve en yüce sıfatların sahibidir.

"Namaz kılarken sesini yükseltme. Onu gizleme de. Bu ikisinin arasında bir yol tuttur."(1)

Bunun nedeni şudur: Müşrikler kur'an'ı işittiklerinde okuyana ve indirene kötü konuşuyorlardı. Allah da Rasûlüne ve mü'minlere, kur'an okuduklarında müşriklerin işitmemeleri için bağırmamalarını ve arkalarında namaz kılanın da Kur'an dinlemekten mahrum olmaması için de sesini gizlememelerini emretti.

"Çocuk edinmeyen mülkte ortağı olmayan ceza düşüp de yardımcıya ihtiyacı olmayan Allah'a hamdolsun. Ve de onu gereği gibi tekbir et."

Allah, Rasûlüne bazı arapların zannettiği gibi çocuk edinmeyen, müşrik arapların dediği gibi mülkte ortağı olmayan, sabil ve mecusilerin dediği gibi acze düşüp yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah'a hamdetmesini emrediyor.

(1) Müslim'in ibnhi Abbas ve başkalarından rivayetine göre bu âyet, rasûlüllah Mekke'de iken nazil olmuştur. Rasûlüllah ashabına namaz kıldırdığında Kur'an okurken sesini yükseltirdi. Müşrikler bunu işitince, Kur'an'a, indirene ve geldiği kişiye kötü söylerlerdi. "Namazda pek bağırma, pek de sesini gizleme, bu ikisinin arasında bir yol tut." Bu olay Mekke dönemindedir. Sonra sabah akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekatlarında sesli okumak öğle ve ikindi namazlarında sessiz okumak şeklinde sünnet yerleşmiştir.

Araplar, meleklerin Allah'ın kızları olduğunu, yahudiler Üzeyir'in Allah'ın oğlu olduğunu, hıristiyanlar da İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunu söylüyorlardı.

Müşrikler de diyorlardı ki: "Sana geldim, Ey Allah'ım, sana geldim, senin ortağından başka ortağın yoktur. Sadece Melekler senin yardımcılarındır."

Sâbi (zeburu okuyup Davut Aleyhisselam'ın ümmeti olduğunu söyleyenler) ve mecusiler (ateşe tapanlar) de: "Eğer Allah'ın dostları olmasa, Allah aciz düşer," diyorlardı. Ey Rasûl, onu bu noksanlık, muhtaçlık ve acziyet sıfatlarından yüce tut.

SONUÇ

1- En güzel isimler Allah'ındır. Bu doksandokuz isimdir. Allah'a bunlardan hangisiyle dua edilip, seslenilirse seslenilsin hepsi güzeldir. Nitekim Â-raf sûresinde Allah: "En güzel isimler, Allah'a aittir. O isimleriyle dua edin," buyuruyor.

2- Müşriklerin Mekke'de Rasûlüllah'a, Kur'an'a ve mü'minlere karşı besledikleri kin açıklanmıştır.

3- Dünya işinde olduğu gibi din işinde de ihtiyata sarılmak lazımdır.

4- Allah'a hamdetmek. O'nu övmek ve her türlü acziyet ve noksanlıktan tenzih etmek farzdır.

5- Son ayet, izzet ayeti diye isimlendirilmiştir. Yani Allah'ın kudret ve izzetini açıklayan âyetlerden biridir. Peygamberimiz ona bu şekilde isim vermiştir.

Sûre 18
Kehf Sûresi

Mekke Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 110

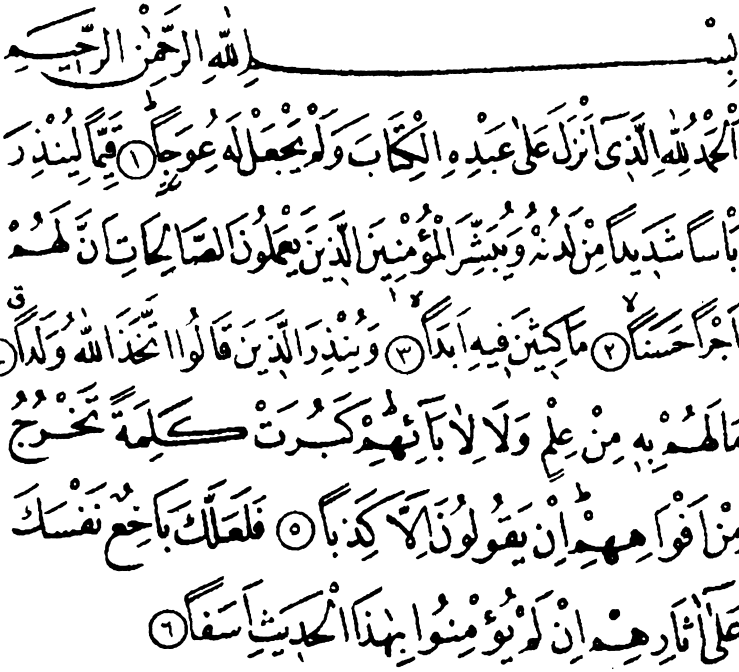

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyle

1- Allah'a hamdolsun ki, kuluna Kitabı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı.

2- Onu dosdoğru bir Kitab olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli azaba karşı insanları uyarsın ve iyi işler yapan mü'minlere de, kendileri için güzel mükafat bulunduğunu müjdelesin.

3- Onlar sürekli olarak o mükafat içinde bulunacaklardır.

4- Ve: "Allah çocuk edindi" diyenleri de uyarsın.

5- Bu hususta ne kendilerinin, ne de atalarının hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından ne büyük söz çıkıyor! Onlar, yalandan başka bir şey söylemiyorlar.

6- Herhalde sen, onlar bu söze inanmıyorlar diye üzüntüden kendini helak edeceksin!

SÖZLÜK

اَلْحَمْدُ لِلّٰه	Hamd Allah içindir. Hamd, övmek demektir. Allah, Cenab-ı Hakk'ın özel ismidir.
اَلْكِتَابُ	Kitab. Kur'an-ı Kerim.
وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا	Onun için eğrilik kılmadı. Haktan sapma... Kelimelerinde ve anlamlarında doğruluk.
قَيِّمًا	Âdil. İhtiva ettiği ve çağırdığı tevhid, ibadet, âdâb, yasalar ve hükümler gibi her şeyde ifratsız ve tefritsiz, mütedil, ölçülü.
بَأْسًا شَدِيدًا	Şiddetli ve sert bir azab olarak. Ahirette kötü bir azap.
مِنْ لَدُنْه	Katından.
اَجْرًا حَسَنًا	Güzel ücret. Cennet. Çünkü orası, salih ameller işleyen mü'minlerin ödülüdür.
كَبُرَتْ كَلِمَةً	Kelime büyüdü. Büyük söz ettiler. Melekler Allah'ın kızlarıdır şeklinde büyük iftira attılar.
اِنْ يَقُولُونَ اِلَّا كَذِبًا	Sırf yalandan başka bir şey söylemiyorlar.
بَاخِعٌ نَفْسَكَ	Nefsine kıyıcısın. Nefsine kıyıyorsun.
بِهٰذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا	Bu söze üzelerek. Bu Kur'an'a inanmazlarsa... Şiddetli üzüntü anlamına gelen eseften dolayı kendini helak edeceksin ha!

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, Kehf suresinin başında(1), kendisinin hamde layık ve hamdin Allah'a ait olduğunu bildiriyor. Bunu gerektiren şeyi de zikrediyor. Kadri-Kıymeti, yüce kitabı olan Kur'an-ı Kerim'i, kulu ve Rasûlü Muhammed (s.a.v.)'e indirmesidir.

"O Allah'a hamdolsun ki, kuluna kitabı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı."

Bu yüce kitapta hiç bir eğrilik yoktur. Yani haktan sapma diye en ufak

(1) Müslim şöyle rivayet eder: "Kehf suresinin başından onâyet ezberleyen kimse, Deccal'dan korunmuş olur." Darimi de, Müsned'in isimli hadis kitabında Ebu Sa'id el-Hudri (r.a.)'den şöyle rivayet eder: "Kim, cuma gecesi Kehf suresini okursa, onun için kendisiyle Kâbe arası kadar bir yeri nurla aydınlatır." Yine şöyle rivayet etmiştir: "Kehf suresini cuma günü okuyanın ertesi cumaya kadarki günahları üç gün fazlasıyla bağışlanır, gökyüzüne ulaşan bir nur verilir ve Deccal fitnesinden korunur."

bir şey yoktur. Gerek lafızlarında, gerekse manalarında haktan sapma yoktur. O Kur'an, kendisine sarılana iki hayatta da her mutluluğu ve her mükemmelliği gerçekleştiren dosdoğru bir kelamdır.

"Dosdoğru (bir Kitab) olarak..." ifrat ve tefritten (hertürlü aşırılıktan) uzak, mutedill, önceden indirilen kitaplara hakim, onları koruyan, o kitaplardaki hakkı hak, batılı batıl gören bir kitab olarak.(1)

"... Ki katından gelecek şiddetli azaba karşı insanları uyarsın..."

Eğrilikten uzak dosdoğru kitabı, şirk ve isyan ehli zalimleri dünyada ve ahirette şiddetli bir azaba karşı uyarması için indirmiştir. O azap, Rableri katından O'nu inkar edenlere, şirk koşanlara, isyan edenlere ve Rasûlünü de yalanlayıp, ona da isyan edenlere inecektir. Aynı zamanda onun vasıtasıyla "... iyi işler yapan mü'minlere kendileri için güzel mükafat bulunduğunu..." müjdelemek için O Kitab'ı indirmiştir.. Yani onlara, kendilerini sevindirecek ve kalplerini ferahlatacak şeyi de haber veriyor: Onlar için Rableri katında, ebedi kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler vardır. Özellikle, şu, O'na çocuk nispet ederek iftira edip, yalan düzenleyerek "Allah çocuk edindi, diyenleri de uyarsın." Bunlar, "Melekler Allah'ın kızlarıdır," diyen yahudiler, hristiyanlar ve birtakım müşriklerdir.

---

(1) İbni İshak, Kehf suresinin inişine dair uzun bir hadis rivayet eder. Özeti şudur: Kureyşli bir heyet Medine'deki yahudilere geldiler ve onlara: "Siz Kitab ehlisiniz. Bize şu arkadaşınızdan -Muhammed (s.a.v.)- haber verin!" dediler. Yahudiler şöyle dediler: "Size sormanızı emredeceğimiz üç şeyi ona sorun. Haber verirse, o bir peygamberdir. Veremezse, yalan uyduran bir adamdır. Hakkında ne yapacaksanız yapın:
Ona, ilk dönemlerde yaşamış gençlerden yani Eshab-ı Kef'den sorun, dertleri neymiş? Çünkü o gençlerin başından acayip bir olay geçmiştir.
Ona dünyanın doğu taraflarına ve batı taraflarına ulaşan gezgin kimseyi sorun. Başından neler geçmiştir?
Ona ruhtan sorun. O, nedir?
Bunları haber verirse, o bir peygamberdir. O'na uyun, çünkü O peygamberdir. Veremezse, yalancı bir adamdır. Bakın bakalım, ne göreceksiniz?"
Heyet, Mekke'ye gitti ve Allah Rasûlü (s.a.v.)'ne sordu. O da: "Sorduğunuz şeyleri yarın haber veririm," dedi. İnşaallah demedi. Bunun üzerine vahiy 15 gün kesildi. Sonra Kehf suresi indi. Surede, sorduklarının cevabı vardır.
Kur'an'da "kıssa" kelimesi, tarihi gerçekler, olaylar, birilerinin başlarından geçenler anlamına kullanılmaktadır. Hikaye'nin tarifi de "olmuş ya da olması muhtemel olayların sözlü veya yazılı anlatımı" şeklindedir. Bu bakımdan biz cümlenin akışına göre, kıssa kelimesini bazen hikaye, bazen öykü, bazen de başından geçenler şeklinde çevirdik. Bazan da "kıssa" biçiminde orijinalini kullandık.

"Allah çocuk edindi, diyenleri uyarmak için..."

Bu laf, hiçbirinin bilgisi olmadan nesilden nesile aktarageldikleri bir sözdür. O, aralarında naklettikleri apaçık bir yalandı. Onun için Allah bu laflarının çirkinliğini açıkladı ve akıllara bunun acayipliğini gösterdi.

"Ağızlarından ne büyük söz çıkıyor!"

"Allah çocuk edindi," lafı, ağızlarından çıkıyor. Gerçekle hiç bir ilgisi yoktur.

"Yalandan başka bir şey söylemiyorlar." Elbette hiçbir gerçeğe dayanmayan katıksız bir yalandan başka bir şey söylemiyorlar.

"Demek kafirler bu Kur'an'a inanmazlarsa, onların peşinde üzüle üzüle kendini helak edeceksin ha!"

Allah Teala, Rasûlü'nü azarlıyor ve kavminin iman etmeyişine, üstelik kafirlikte ve yalanlamada azıtmalarına ve önerdikleri mucizelere karşı içinde duyduğu hüznü ve üzüntüyü hafifletiyor. Belki de sen ey peygamberimiz, kavminin sana, kitabına ve getirdiğin yola inanmayı reddedişlerinin peşinde, onlara olan üzüntünden ve sabırsızlığından kendini öldüreceksin. Sakın ha! Rabb'inin hükmüne sabret. O, seni yalanlayan kavmine karşı, sana yardım edeceğine dair sözünü gerçekleştirecektir.

SONUÇ

1) Allah'a nimetlerine karşı hamd etmek gerekir.

2) Ancak övülmesi gereken kimse övülür. Değilse övgü yalan ve düzmece olur.

3) Kur'an-ı Kerim'in şanı yücedir ve o belirttiği her şeyde ifrattan, tefritten ve her türlü yanlışlıktan uzaktır.

4) Kur'an'ın görevi, mü'minleri müjdelemek, müşriklerle kâfirleri korkutmaktır.

5) Allah'a yalandan kusur isnad ve çocuk vb. gibi, yüceliğine ve mükemmelliğine rağmen O'na yakışmayan şeyler nisbet edilmiştir: (Sübhanallah: Onu tenzih ederiz.)

6) İntihar etmek kişinin kendisini azap ve yememe içmeme gibi benzeri şeylerle öldürmesi haramdır.

إِنَّا جَعَلْنَا
مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾
وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾ أَمْ حَسِبْتَ
أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾
إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِن لَّدُنكَ
رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَىٰ آذَانِهِمْ
فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ
أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿١٢﴾

7- Biz yeryüzündeki şeyleri, kendisine süs olsun diye yarattık ki onların, hangisinin daha güzel iş yaptığını deneyelim.

8- Biz elbette bir gün yerin üzerindekileri kupkuru bir toprak yaparız.

9- Yoksa sen, sadece Kehf ve Rakim (mağara) sahiplerinin bizim şaşılacak ayetlerimizden olduklarını mı sandın? (Onlardan başka çok daha harikulade ayetlerimiz vardır. Arzı yeşertip sonra kurutma-mız da şaşılacak ayetlerimizden değil midir?)

10- O gençler mağaraya sığındılar: "Rabb'imiz, bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla!" dediler.

11- Bunun üzerine mağarada nice yıllar onların kulaklarına ağırlık vurduk, onları derin bir uykuya daldırdık.

12- Sonra onları uyandırdık ki, onların uyuma müddetleri hakkında ihtilaf eden iki zümreden hangisinin, onların kaldıkları süreyi daha iyi hesab edeceğini bilelim.

SÖZLÜK

صَعِيدًا جُرُزًا	Bitkisiz toprak. Said toprak, curuz ise bitkisiz anlamına gelir. Yani bitkisiz çorak arazi.
اَلْكَهْفُ	Geniş mağara. Dar olanına "ğar" (kovuk) denir.
وَ الرَّقِيمُ	Levha. Ashab-ı Kehf'in isimlerinin kazıldığı taş levha.
اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ	Gençler mağaraya sığındılar. Mağarayı kendilerine sığınak ve konaklayacakları bir konak yaptılar.
اَلْفِتْيَةُ	Gençler. İnanmış gençler.
هَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا	Bize işimizden doğru ve hak yolu kolaylaştır.
فَضَرَبْنَا عَلَى اٰذَانِهِمْ	Kulaklarının üzerine vurduk. Kulaklarına, sesleri ve hareketleri işitmelerini engelleyecek bir perde vurduk.
سِنِينَ عَدَدًا	Senelerce.
ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ	Sonra onları dirilttik.
اَحْصَى لِمَا لَبِثُوا	Kaldıklarını en iyi hesab eden. Mağarada diriltiliş vakitlerini en iyi hesab eden.
اَمَدًا	Sınırlı, malûm sure.

AÇIKLAMA

"Biz yeryüzündeki şeyleri..." hayvanları, ağaçları, bitkileri, nehirleri, denizleri, "... ona süs olsun diye yarattık. Ki onları, hangisi güzel amel işleyecek diye deneyelim."

Sınayalım. Hangisi dünyayı bırakıp; emrimize ve yasağımıza uyacak ve bize itaat ederek amel işleyecek?

"Biz elbette bir gün yerin üzerindekileri kupkuru bitkisiz bir toprak yapacağız." Biz, günlerden bir gün dünyayı imar olduktan, güzelleşip süslendikten sonra kupkuru, bitkisiz bir toprak yapacağız. Öyleyse ey Rasûlümüz, kavminden gördüklerine üzülüp kederlenme. Uğruna, sana düşmanlık edip hu-

sumet eyledikleri hayatın varıp döneceği hal, kupkuru, bitkisiz bir toprak olmaktır.

"Yoksa sen, sadece Kehf ve Rakim sahiplerinin (mağarada yaşayanların) bizim şaşılacak delillerimizden olduklarını mı sandın?"

Ey Peygamber, zannettin mi ki, mağara ve ashabı.(1) "... bizim şaşılacak delillerimizdendir" Yaratılış, gökler ve yeryüzü yaratıkları hakkındaki delillerimizin en harikulade olduğunu mu sanıyorsun? Hayır! Allah'ın yaratıklarından çok daha harikulade olanlar vardır.

"O gençler mağaraya sığındılar."

Burası, çok enteresan kıssalarının başlangıcıdır. Sana şu gençlerin başından geçenleri soranlara anlat. Hani mağaradaki kovuğa sığınıp oraya indiler. Orayı kafir kavimlerinin kendilerini dinlerinden çevirmelerinden kaçarak, kendileri için bir sığınak ve barınak edindiler. Onlar yedi gençtiler.

"Rabbimiz bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir kurtuluş yolu hazırla."

Katından, bize, şu şirkten ve müşriklerden kurtulmamıza yardım edecek bir rahmet ver.

"Bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla."

Dinimize bir şey olmasından korkarak müşriklerin diyarından kaçışımızda işimizi kolaylaştır.

"Rüşd" doğruluk, küfür ve bâtıl ehlinden esenlik ve kurtuluş.

İbn Cerir et-Taberi, tefsirinde bu ayetler için şöyle der:

"İlim erbabı, bu gençlerin Allah Teâlâ'nın Kitabında bahsettiği mağaraya gidiş sebebi konusunda görüş ayrılığına düşmüştür. Bazısı, bunun sebebi şudur, dediler: Onlar Hz. İsa (a.s.) dini üzere müslümandılar. Puta tapan bir kralları vardı. Onları putlara tapmaya çağırdı. Dinlerinden döndürmesinden veya öldürmesinden korkarak dinleri uğruna kraldan kaçıp o mağaraya gizlendiler."

"Bunun üzerine mağarada nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk."

Kulaklarına sesleri ve hareketleri işitmelerini engelleyecek bir perde

(1) Ashâb-ı Kehf ve Rakîm. Ashâb-ı Kehf'in isimleri, nesepleri ve başlarından geçenlerin yazıldığı kitâbeye râkim denmiştir.

koyduk. Mağaralarında sayılı seneler, yani 309 sene uyudular. Allah'ın lütfu ve tedbiri ile, Allah kendilerini uykularından uyandırana kadar bir yandan bir yana dönüyorlardı. Bu, Allah'ın dualarını kabul edişidir. Çünkü; "Rabbimiz, bize katından bir rahmet ver," diye dua etmişlerdi.

"Sonra onları..." uykularından ve gafletlerinden "... uyandırdık ki, iki zümreden hangisinin (onların)..." mağarada "... kaldıkları süreyi daha iyi hesab edeceğini..." ayan beyan "... görelim" ve kullarımıza bakalım. Onlar da mağarada ne kadar kaldıklarına dair aykırı görüşler ileri süren iki gruptan hangisinin, mağarada kalış sürelerini daha doğru hesapladığını bilsinler.(1) Çünkü insanlar, iki gruba ayrılmıştı. Bir grup, mağaralarında şu kadar sene kaldılar diyor, diğeri de şu kadar sene boyunca kaldılar diyordu.

SONUÇ

1- Şu dünyadaki süslerin varlık sebebi, dünyaya iltifat etmeyip, değersizliğini, azlığını ve çarçabuk yok olup gidişini bilenin ortaya çıkması ve bununla birlikte dünya uğruna Allah'a isyan eden, hırsla dünya malına dünya süsüne rağbet etmiş kimsenin belli olmasıdır.

2- Yeryüzündeki her şey, yeryüzü kupkuru bir toprak haline gelinceye ve ne bir eğrilik, ne de bir yokuş ve iniş kalmayıncaya kadar dümdüz olacaktır.

3- Ashab-ı Kehf'i soranlara, hem özetle ve hem de tafsilatıyla cevap vermesiyle Rasûlüllah (s.a.v.)'in peygamberliği bir kez daha pekişmiştir.

4- Ashab-ı Kehf'in başından geçenler çerçevesinde tevhid beyan edilmiştir. Çünkü şirkten ve kâfirlikten korkarak dinleri uğruna kaçmışlardır.

5- Allah, muvahhid mü'min kullarının yani Allah'ın varlığını, birliğini ve kanun koyuculuğuna inanan kullarının duasını kabul eder. Çünkü gençlerin duasını kabul buyurarak, onları mağaraya sığındırdı ve durumların değişmesinden, kulların ve ülkelerin yerini başkalarına terk etmesinden sonra kendilerini diriltinceye kadar gözetti ve korudu.

---

(1) İki gruptan kasdın, Ashab-ı kehf olması uzaktır. Onlar hakkında ihtilaf edenler, bir çok seneler geçtikten sonra onların durumunu anlayan kimselerdir.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ ۚ
إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا
عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ إِلَٰهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾
هَٰؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً ۖ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ
بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ ۖ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾
وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ
يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

13- Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Onlar Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.

14- Kalblerinin üstüne metanet bağlamıştık. Kalktılar, dediler ki: "Rabb'imiz, göklerin ve yerin Rabb'idir. Biz O'ndan başkasına ilah demeyiz. Yoksa saçma söylemiş oluruz."

15- "Şunlar, şu kavmimiz, O'ndan başka ilahlar edindiler. Onların ilah olduğuna açık bir delil getirmeleri gerekmez miydi? Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?"

16- İçlerinden biri şöyle dedi: "Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden ayrıldınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabb'iniz size rahmetinden bir parça yaysın, rızkınızı açıp bollaştırsın ve şu işinizden size yararlı bir şey hazırlasın."

SÖZLÜK

نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ — Haberler gerçek ile. Acayip haberlerini, doğrulukla ve kesinlikle.

وَ زِدْنَاهُمْ هُدًى — Ve hidayet olarak onları fazlalaştırdık. Hicrete katlansınlar diye dinlerine ve Rablerini tanıyışlarına (marifetullah) olan imanlarını ve basiretlerini artırdık.

وَ رَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ — Kalplerinin üzerine bağladık. Takviye ettik de kararlılıkları güçlenip zalim sultana karşı hakkı, doğruyu ve gerçeği söylediler.

لَنْ نَدْعُوَ مِنْ دُونِهِ اِلَهًا — O'ndan başka bir ilaha dua, kulluk etmeyeceğiz.

لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ — Onların üzerine açık bir delil getirseler ya. Ha'di onlara kulluk etmenin doğru olduğunu ispatlayan güçlü bir delil getirin bakalım.

عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا — Allah'a yalan olarak. Allah Teâlâ'dan başka dua edip taptığı ilahlar edinmekle Allah'a yalan uyduruyorlar.

فَأْوُوا اِلَى الْكَهْفِ — Mağaraya sığının. Müşrik düşmanlarınızın gözünün sizi göremeyeceği mağarada konaklayın.

يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ — Rabbiniz size rahmetinden saçar. Sizi, kaçtığınız şeyden kurtararak rahmetini bol bol saçacaktır.

وَ يُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِنَا — Size emrinden olanı hazırlayacaktır. Gam ve keder içinde bulunduğunuz durumunuzu size kolaylaştıracaktır.

مِرْفَقًا — Faydalanıp yararlanacağınız yiyecek, içecek ve barınak.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, Ashab-ı Kehf'in başından geçenleri özetle anlattıktan sonra ayrıntısına başladı.

"Biz sana onların haberlerini hakkıyla anlatıyoruz."

Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: Ey peygamber, sana Ashab-ı Kehf'in hikayesini, şüphe duyulmayacak kesinlikte hakkıyla anlatıyoruz.

"Onlar Rablerine iman etmiş gençlerdi."

Varlığını, kulluğunu ve bir tek O'na kulluk edileceğini tasdik etmişlerdi.

"Biz de onların hidayetlerini..."

Allah'ın hoşlandığı ve hoşlanmadığı emir ve yasaklarını tanımaya yönelişlerini "... artırmıştık."

"Kalplerini takviye ettik."

Gönüllerini güçlendirerek kararlılıklarını takviye ettik ki, kalkıp ele başlarına karşı, hem de kâfir bir kralın önünde "Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir," dediler. O'ndan başka Rabbimiz yoktur. durumu ne olursa olsun, O'ndan başka birisine ilah demeyiz. Çünkü O'ndan başkasının kulluğunu kabul edersek, o durumda saçmalamış olurduk. Yani yalan söylemiş ve saçma sapan bir söz etmiş olurduk.

"Şu kavmimiz O'ndan başka ilahlar edindiler."

Allah Teâlâ, gençlerin Allah'ın kalblerini takviye etmesiyle söyledikleri sözleri bildiriyor. Çünkü zalim müşriklere karşı çıkıp "şu kavmimiz O'ndan..." Allah'tan "... başka ilahlar edindiler. Onların ilah olduğuna açık bir delil getirmeleri gerekmez miydi?"

Allah'ı bırakıp, şu putlara tapmayı isbatlayan açık bir delil getirmeleri gerekmez mi? Allah'tan başka ilah yokken nereden getirecekler? Elbette getiremezler.

Allah'a yaklaşma adına, aracılık ve ilahlar vasıtasıyla Allah'a derece derece yaklaşmak adına Allah'la birlikte taptıkları ilahlar edinerek "Allah'a karşı yalan uydurandan, kim daha zalim olabilir."

Şimdi de Allah, Ashab-ı Kehf'in birbirine ne dediğini haber veriyor.

"Madem ki, siz onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden..." putlardan ayrıldınız, o halde mağaraya sığının..."

Bencelüs adındaki mağaranın kovuğuna gidin ki "... Allah size rahmetinden yaysın..." Kafirlerin lideri olan Dokyanus'un düşürdüğü durumdan çıkmayı kolaylaştırmak suretiyle, size rahmetinden yaysın. "... ve şu işinizden size yararlı bir şey hazırlasın."

İstifade edeceğiniz yiyeceği, içeceği ve güvenliğinizi hazırlasın. Yani dininizden döndürmek veya öldürmek için sizi takibeden kimseden korumak için barınağınızda size güvenliği hazırlasın.

SONUÇ

1- Ashab-ı Kehf'in hikayesi anlatılarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'in pey-

gamberliği ispat edilmiştir.

2- İmanın güçlü veya zayıf olacağı anlatılmıştır.

3- Ölüme, dayağa ve hapse götürse bile, hakk'ta ve hakkı söylemede cesur olmak fazilettir.

4- Tevhid ve Allah'tan başka ilah olmadığı Ashab-ı Kehf'in diliyle bir daha açıklanmıştır.

5- Allah'tan başkasına kulluk, hiçbir akli ve nakli delili olmadığından batıldır.

6- Şirk; zulüm ve yalan, müşrik de zalim, iftiracı ve yalancıdır.

7- Allah yolunda hicret etmek farzdır.

8- Bir kul Allah'a sığınarak, kendisini korumasını Allah'tan istemesi lazımdır. İçtenlikle kendisine sığınan kimseye ise Allah yeter.

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَٰوَرُ عَن كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ
وَإِذَا غَرَبَت تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ
ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَن يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن يُضْلِلْ
فَلَن تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ
رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُم
بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ
مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

17- Güneşi görürsün, doğduğu zaman mağaralarından sağa doğru eğiliyor, battığı zaman da sola doğru onları makaslayıp

geçiyor (hiçbir halde onların üzerine düşüp kendilerini rahatsız etmiyor) ve onlar, mağaranın geniş bir açıklığı içindedirler. Bu durum, Allah'ın ayetlerindendir. Allah kimi doğru yola iletirse o, yolu bulmuştur; kimi de sapıklıkta bırakırsa, artık onun için yol gösteren bir dost bulamazsın.

18- Uykuda oldukları halde sen onları uyanıklar sanırsın. Onları uykuda sağa sola çevirirız. Köpekleri de girişte iki kolunu (ön ayaklarını) uzatmış vaziyettedir. Onların durumunu görseydin, mutlaka onlardan dönüp kaçardın. Ve onlardan içine korku dolardı.

SÖZLÜK

تَزَاوَرُ	Eğiliyor.
تَقْرِضُهُمْ	Onları bırakıp geçer. Dokunmaz.
فِي فَجْوَةٍ	Açıklığında. Rüzgarın ve esintisinin ulaştığı mağaranın açıklığı.
مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ	Allah'ın âyetlerindendir. Kudretinin delilleri.
أَيْقَاظًا	Yakiz'un çoğulu. Uyanıklar anlamına gelir. Çünkü gözleri açıktı gözü açık uyutulmuşlardı.
بِالْوَصِيدِ	Girişde. Mağaranın girişi.
رُعْبًا	Korku. Korku sebebiyle Allah, yanlarına girilmesini önledi.

AÇIKLAMA

Âyetler, Ashab-ı Kehf'in öyküsünü anlatmaya devam ediyor. Allah Teâlâ Rasûlü (s.a.v.)'ne şöyle hitab ediyor:

"Güneşi görürsün. Doğduğunda mağaralarından sağa doğru eğiliyor, battığında da sola onları makaslayıp geçiyor."

Sola doğru onları bırakıp geçiyor da dokunmuyor.

"Ve onlar mağaranın geniş bir açıklığı içindedirler." Rüzgarın serinliğinin ve esintisinin erişeceği bir açıklık.

"Bu, Allah'ın âyetlerindendir."

Şu, güneşin doğduğunda sağa doğru eğilişine, battığında da sola onları makaslayıp geçişine dair anlatılanlar, Allah Teâlâ'nın kudretinin, dostlarına

merhamet edişinin ve lütfunun delillerindendir."(1)

"Allah kimi doğru yola iletirse o, yolu bulmuştur; kimi de sapıklığında bırakırsa, artık onun için yol gösteren bir dost bulamazsın."

Allah Teâlâ hidayetin de, saptırmanın da elinde olduğunu bildiriyor. Öyleyse, kul, Rabbinden kendini doğru yola iletmesini dilemeli, açık sapıklıktan da O'na sığınmalıdır. Çünkü Allah kimi sapıtırsa ona, hiçbir durumda yol gösteren bir dost bulunmaz.

"Uykuda oldukları halde sen onları uyanıklar sanırsın."

Sen onlara baktığında uyanık sanırsın. Hiç kimseyi hissetmez ve farketmez durumda uyudukları halde gözleri açıktır.

"Onları sağa sola çevirириz."

Ki toprak vücutlarına nüfuz edip çürütmesin.

"Köpekleri de girişte ön ayaklarını uzatmıştır."

Onlarla beraber gelen köpekleri. Av köpeği idi.

"Ön ayaklarını..." mağaranın "... girişinde uzatmıştır. Onları görseydin..."

Gözü açık uyuduklarını görseydin. "... mutlaka dönüp kaçardın..."

Onlardan kaçarak geri dönüp giderdin.

"... Ve için, onlardan korku dolardı"

Korku, dehşet. Çünkü Allah Teâlâ, onlara bir heybet ve vakar verdi de durumları Allah'ın kulları hakkındaki kudret, muazzam hakimiyet ve harikulade tasarrufunu gösteren delillerinden bir delil olsun diye, onlar için takdir edilen sürenin sonunda uyanıncaya kadar, onlara hiç kimse yaklaşamadı ve hiç kötülük dokunmadı.

SONUÇ

1- Allah Teâlâ'nın kullarına lütfu buldur. Yüce Allah'ın kendisine yönelenlere yaptığı bol ikramı dile getirilmiştir.

2- Hidayet, Allah'ın elindedir. Doğru yola ermiş olan, Allah'ın hidayete erdirdiği kimsedir. Sapıtmış da Allah'ın sapıttırdığı kimsedir. Bunun gereği,

(1) Maksat, belanın kapılarını çalmasından, vücutlarının, renklerinin değişmesinden ve hür veya köle herhangi bir kimseden sıkıntı görmekten korunmuş olmalarıdır.

hidayeti Allah'tan istemek, dalaletten de O'na sığınmaktır. Çünkü O, bunlara sahiptir. Allah kimseye zulmetmez ve kulların amallerine göre muamele eder.

3- Allah'ın kulları hakkındaki takdir ve tasarrufu ne harikuladedir. O yüce, bilgili ve hikmet sahibi Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederiz.

19- Yine böyle onları dirilttik ki, kendi aralarında birbirlerine sorsunlar: İçlerinden biri: "Ne kadar kaldınız?" dedi. "Bir

gün, ya da günün bir parçası kadar kaldık," dediler. Fakat işin içyüzünü iyice bilmediklerinden her şeyi en iyi bilenin Allah olduğunu ifade ettiler: "Ne kadar kaldığınızı Rabb'iniz daha iyi bilir, dediler, birinizi şu gümüş para ile şehre gönderin, baksın, hangi yiyecek daha temiz ve lezzetli ise ondan size bir azık getirsin; fakat çok dikkatli davransın, sakın sizi birisine sezdirmesin?"

20- "Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse taşlayarak öldürürler, yahut kendi dinlerine döndürürler ki, o takdirde asla iflah olamazsınız."

21- Nasıl onları uyutup sonra uyandırdıksa yine böylece onları bazı insanlara buldurduk ki, Allah'ın öldükten sonra diriltme vaadinin gerçek olduğunu ve kıyamet saatinin geleceğinde asla şüphe olmadığını bilsinler. Bulanlar, o sırada kendi aralarında onların durumlarını tartışıyorlardı: "Onların üstüne bir bina yapın!" dediler. Rab'leri onları daha iyi bilir. Onların işine galip gelen yetkililer: "Mutlaka onların üstüne bir mescid yapacağız," dediler.

SÖZLÜK

كَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ — Böylece onları dirilttik. Olağanüstü uzun şu uyku ile uyuttuğumuz gibi, yine olağanüstü bir diriltişle uykularından uyandırdık. Uykularında bir delil, uyanık iken başka bir delil vardır.

كَمْ لَبِثْتُمْ — Ne kadar kaldınız? Tıpkı kaldığınız gibi. Mağarada uyuyarak.

يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ — Bir gün veya bir günün bir kısmı. Çünkü onlar mağaraya sabahleyin girmişlerdi, akşam üzeri uyandılar.

بِوَرِقِكُمْ — Paralarınızla. Yanınızdaki gümüş dirhemlerle.

اِلَى الْمَدِيْنَةِ — Şehre. Efsüs adındaki -bugünkü Tarsus- şehre.

اَزْكٰى طَعَامًا — Yiyecek olarak en temizi. Şehrin yiyeceklerinden hangisi daha helalse yani en helal olanından...

وَ لْيَتَلَطَّفْ — Dikkatli olsun. Gitsin, yiyecek alsın ve sezdirmeden, gizlice dönsün.

يَرْجُمُوكُمْ — Sizi recmederler. Taşlarlar. Sizi taşlayarak öldürürler.

اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ — Onlardan haberdar kıldık. Beldelerinin halkını onlardan haberdar kıldık.

لِيَعْلَمُوا Bilmeleri için. Kavimleri cesetlerin ruhlarla beraber diriltilmesinin hak olduğunu bilsin diye...

اِذْ يَتَنَازَعُونَ Tartıştıklarında. "Üzerlerine bir bina inşa edin." Yani etraflarına, onları saklayacak bir bina inşa edin, diyen kafirler.

فَقَالُوا Ve dediler. Üzerlerine yapılacak bina hakkında mü'minler ve kafirler...

وَ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى اَمْرِهِمْ Konularına galip olanlar dediler. Mü'minler. Etraflarında, içinde namaz kılınan bir mescid edineceğiz, dediler.

AÇIKLAMA

Âyetler, yine Ashab-ı Kehf'ten anlatmaya devam ediyor.

"Yine böyle onları dirilttik ki, kendi aralarında birbirlerine sorsunlar..."

309 sene uyuttuğumuz cesetlerini ve elbiselerini çürümekten koruduğumuz, herhangi bir kimsenin onlara ulaşmasını önlediğimiz gibi -ki bu, kudret ve muazzam hakimiyet görüntülerimizdendir- aralarında birbirlerine sorsunlar diye uzun uykularından uyandırdık. İçlerinden biri şöyle sordu:

"Ne kadar kaldınız, kardeşlerimiz? Birisi cevap verdi: "Bir gün ya da günün bir parçası kadar."

Çünkü mağaraya sabahleyin sığınmışlardı, uykularından akşamleyin uyandırılmışlardı. Bir başkası hepsini razı edecek bir cevap verdi:

"Ne kadar kaldığınızı en iyi Rabb'iniz bilir."

Meseleyi Allah'a havale ettiler. Acıkmışlardı. Birbirlerine "Birinizi şu gümüş (para) ile..."(1) yanlarındaki gümüş paraya işaret ediyorlardı. "... şehre..." Dinleri uğruna kaçarak çıktıkları Efsüs'a "... gönderin. Baksın hangi yiyecek daha temiz (helal) ise..." Yiyecek alsın diye gönderdiğiniz baksın hangi yiyecek türü haramdan ve pislikten daha temiz ise "... ondan size bir azık getirsin."(2)

---

(1) İbni Abbas; yanlarında, üzerlerinde kendi zamanlarındaki kralın resmi bulunan gümüş dirhemler olduğunu söyler.

(2) Bu âyette, izin verilmiş her mübahta vekaletin caiz olduğuna delil vardır. Müvekkil âciz veya muktedir olsun farketmez. Bazıları gücü yetenin vekil tayin edemeyeceği görüşündedir. Doğrusu ise, caiz olmasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.), sağlam ve mukim iken vekil tayin etmiştir. Hz. Ali (r.a.)'de vekil tayin etmiştir. Sahabeden bir çoğu da işlerinde kendilerini temsil edecek vekiller tayin etmişlerdir.

Açlığınızı gidermek için yiyesiniz diye. Ve yiyecek almak için, gidişinde ve dönüşünde dikkatli davransın ki "... sizi hiç kimseye fark ettirmesin."

Allah bu sözünün sebebini şöyle açıkladı:

"Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse..." Farkederlerse "... taşlayarak öldürürler(1) yahut kendi dinlerine..." güçle, zorla şirke "... döndürürler ki, o takdirde asla iflah olamazsınız."

Kafirliğe ve şirke dönüp Rabbinizi inkar edersiniz de, cehennemden kurtulup cennete girerek felaha ulaşamazsınız.

"Böylece onları buldurduk ki..."

Bu uzun süre uyuttuğumuz ve aralarında birbirlerine sorsunlar diye diriltip imanlarını, Allah'ın dostluğuna ve dostlarını korumasına dair bilgilerini artırdığımız gibi "... onları..." biri, öldükten sonra beden ve ruh birlikte dirilmeye inanan, diğeri de günümüze kadar hristiyanların inandığı gibi ahirette bedenler hariç ruhların diriltileceğini iddia eden iki gruba ayrılmış belde halklarına "... buldurduk."

Allah, gençleri uyuttu, diriltti ve diriliş hususunda ayrılığa düşen kavme buldurdu. Onlar da anladılar ki, Allah, Ashab-ı Kehf'i dirilttiği gibi insanları ruh ve beden olarak canlandırıp diriltmeye kadirdir.

"Böylece onları buldurduk ki, bilsinler..."

Dirilişin durumu konusunda şu tartışanlar, Allah'ın vaadinin hak olduğunu bilsinler diye. Cenab-ı Hak, insanlara, öldükten sonra amellerine göre hesaba çekip karşılığını vermek için kıyamet günü dirilteceğine söz vermişti.

"Onda asla şüphe olmadığını bilsinler. Bulanlar o sırada kendi aralarında onların durumunu tartışıyordu." Yöre halkı, diriliş ve öbür dünya hakkında diriliş, beden ve ruhla birlikte mi yoksa beden hariç ruhların diriltilmesiyle mi olacak şeklinde tartışıyorlarken Ashab-ı Kehf'i buldurduk. Bu olayla, dirilişin hak, beden ve ruhla beraber olduğu açığa çıkmış oldu.

"Onların üstüne bir bina yapın..." da mağarada bırakın "... dediler."

Yani mağaranın girişini örüp, onları içinde bırakın. Çünkü Ashab-ı Kehf bulununca ölmüşlerdi.

"Onları..." ve hallerini "... en iyi Rableri bilir."

---

(1) Taşlayarak öldürme, dinlerin hemen tamamında ortak bir cezadır.

"Onların arasında konuşmalarında galip gelenler, mutlaka onların üstüne bir mescid yapacağız, dediler."

Kralın kendileriyle birlikte müslüman oluşuyla gençlerin konusunda meseleye hakim olanlar (mü'minler), onların üstüne içinde namaz kılınacak bir mescid yapacağız," dediler. Gerçekten de,mağaranın ağzına yakın bir yere o mescidi inşa ettiler.(1)

SONUÇ

1- Allah'ın kudret, ilim ve hikmetini ortaya koyan deliller gösterilmiştir.

2- Yiyecek, içecek ve diğer şeylerde helali istemek farzdır.

3- Tevbe etmeden şirk ve kâfirlik üzere ölen ebedi olarak cehennemde kalır.

4- Mekkelilerin inkar ettiği diriliş ve hesap verme inancı açıklanmıştır.

5- Allah Rasûlü (s.a.v.)'nün şu sözü doğru çıkmıştır:

"Peygamberlerinin kabirlerini mabed edinen yahudi ve hristiyanlara Allah lanet etsin."

"Kendi içlerinde yaşıyan iyi bir adam öldüğünde, kabri üstüne mabed inşa edip onun içine şu suretleri (resim, heykel) yapanlar varya, işte onlar, kıyamet günü insanların en kötüleridir." (Buhari ve Müslim)

6- Allah Rasûlü (s.a.v.)'nün şu sözü de doğrulanmıştır:

"Vallahi, sizden öncekilerin yollarına karış karış, adım adım uyacaksı-

(1) Kabirler üzerinde mescidler edinmek, bu ümmetten (İslâm) önceki Ehl-i Kitab'ın işidir. Rasûlüllah (s.a.v.) bunu açıklamış, bundan sakındırmış ve bunu ümmetine haram kılmıştır. Çünkü şirke ve Allah'tan başkasına ibadete götürür. Ebu Davud ve Tirmizi, İbni Abbas (r.a.)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: "Allah Rasûlü (s.a.v.) kabirlere (Buhari ve Müslim'in hadis kitabında) lânet etmiştir." Buhari ve Müslim'de Hz. Aişe (r.a.)'den şöyle rivayet olunmuştur: "Ümmü Habibe (r.a.) ve Ümmü Seleme (r.a.) Rasûlüllah (s.a.v.)'a Habeşistan'da gördükleri, içinde tasvirler (resim ve heykel) bulunan bir kiliseden söz ettiler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İşte onlar, aralarında iyi bir adam öldüğünde, kabri üstüne mabed inşa edip onun içine o suretleri (resim, heykel) yaparlar. İşte onlar kıyamet günü insanların en kötüleridir." Müslim de şöyle rivayet eder: "Kabirlere karşı namaz kılmayınız ve üzerlerine oturmayınız." Buhari ve Müslim'de ise şöyle geçer: "Allah, "peygamberlerinin kabirlerini mabed edinen yahudi ve hristiyanlara lanet etsin," buyurdu. Onların yaptıklarından sakındırıyordu."

nız." Çünkü müslümanlar da evliya ve salihlerin mezarları üstüne mescidler yapmışlardır. Şerefli çağlardan sonra kabir veya kabirler olmayan eski bir mescid neredeyse yoktur.(1)

سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ
كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ
وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَّبِّيٓ أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ
مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا
وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْيْءٍ إِنِّي
فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ وَٱذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ
وَقُلْ عَسَىٰٓ أَن يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾
وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِاْئَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا
﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُۥ غَيْبُ ٱلسَّمٰوٰتِ وَٱلْأَرْضِ

(1) Kurtubi, yazmış olduğu tefsirinde; bu âyeti tefsirederken tabutla gömmenin, özellikle geniş arazide caiz olduğunu söyler ve şöyle ekler: "Danyal (a.s.) taştan bir tabut içinde idi ve Yusuf (a.s.) camdan bir tabuta konmasını vasiyet etmiştir."

أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ
فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

22- Görülmeyene taş atar gibi: "Onlar üçtür dördüncüleri köpekleridir" diyecekler: "beştir, altıncıları köpekleridir" diyecekler. "Hayır yedidir, sekizincileri köpekleridir." diyecekler. De ki: "Onların sayısını Rabb'im daha iyi bilir. Onları bilen azdır. Onun için onlar hakkında, sathi tartışma dışında, derin münakaşaya girme ve onlar hakkında bunlardan hiçbirine bir şey sorma.

23- Hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım" deme.

24- Ancak "Allah dilerse (yapacağım)" de. Unuttuğun zaman Rabb'ini an ve "Rabbimin beni bundan daha doğru bir bilgiye ulaştıracağına umarım" de.

25- Onlar, mağaralarında üçyüz yıl kaldılar. Dokuz yıl da ilave ettiler.

26- De ki: "Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin ğaybı O'nundur. O ne güzel görendir, ne güzel işitendir! Onların, O'ndan başka bir yardımcısı yoktur. Ve O, kendi hükmüne kimseyi ortak etmez.

SÖZLÜK

رَجْمًا بِالْغَيْبِ Gayba taş atarak. Kesin bilgiyle değil de tahminle.

مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ Onları çok azları dışında kimse bilmez. İnsanlardan onları bilen azdır.

فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ Onların hakkında tartışma. Sayıları konusunda tartışma.

وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَدًا Onlardan hiç kimseye onlar hakkında sorma. Ehl-i Kitab'tan hiç kimseye mağaradakiler hakkında soru sorma.

إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ Ancak Allah dilerse. Allah dilerse demedikçe bir şeye söz verme.

لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا Doğruluk olarak bundan daha yakın. Peygamberliğimi, As-

رَشَدًا — hab-ı Kehf'ten daha iyi gösteren ve belirten...

لَهُ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ — Göklerin ve yerin bilinmezleri onundur. Göklerin ve yerin gaybına dair bilgi onun katındadır. O ikisinde ğaib olan her şeyi Allah bilir.

اَبْصِرْ بِهٖ وَ اَسْمِعْ — O ne güzel görendir ve ne güzel işitendir. Taaccup sigasıdır. Aslı, mâ ebsarahu ve ma esmeahu'dur.

مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ وَلِيٍّ — Onlar için Allah'tan başka dost yoktur. Gökler ve yerde yaşıyanların Allah'tan başka herhangi bir dostu yoktur.

وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهٖ اَحَدًا — Onun hükmünde hiç kimseyi Allah'a ortak koşma. Çünkü O hiç kimseyi kendi mülküne ortak etmez. O'nun, kendinden başkasına ihtiyacı yoktur. Ortağı da yoktur.

AÇIKLAMA

Âyetler, Ashab-ı Kehf'ten söz etmeye devam ediyor. Allah Teâlâ, Ashab-ı Kehf hakkında söze atılanları haber veriyor. Bazısı "onlar üç kişiydi, dördüncüleri köpekleriydi..." Diğer bazıları "... beş kişiydiler, altıncıları köpekleriydi, diyecekler." "Görülmeyene taş atarak..."

Herhangi bir kesin bilgiye dayanmaksızın ihtimal ileri sürerek. Bazıları da "... Yedidirler, sekizincileri köpekleridir," diyecekler. Sonra Allah Teâlâ, şu sözleri söyleyen ashabına şöyle demesini emretti:

"Onların sayısını en iyi Rabbim bilir. Onları ancak pek azı bilir."

Sayılarını pek az bir insan hariç kimse bilmez.

İbni Abbas: "Ben, o pek azlık kısımdanım. Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir," dedi. Belki de o, bunu âyetin gelişinden anlamıştır. Çünkü Allah Teâlâ, birinci ve ikinci grubun dediklerini bilerek ve tanıyarak değil ihtimalle söylediklerini zikretmiş ve üçüncü grup hakkında bir şey buyurmamıştır. Bu da, onların yedi kişi ve sekizincilerinin de köpekleri olduğunu gösterir. En doğrusunu ancak Yüce Allah bilir.

"Onun için, onlar hakkında normal konuşma dışında derin münakaşaya girme."

Ashab-ı Kehf hakkında, Ehl-i Kitab'la, onları yalanlamadan ve de onaylamadan bizim sana anlattıklarımızı zikrederek açık ve tatlı bir münakaşadan başka türlü tartışma "... Ve Ashab-ı Kehf hakkında, ehlikitaptan hiç kimseye

bir şey sorma."

Ashab-ı Kehf hakkında... Bunlardan, yani Ehl-i Kitab'tan hiç kimseye. birşey sorma. Çünkü Ehl-i Kkitap, onların sayısını bilmezler. İlimle, bilerek değil hırsla ve tahminle ancak bir şeyler söylerler.

"Hiçbir şey için "bunu yarın yapacağım," deme. Ancak "Allah dilerse yaparım, de."

Gelecekte yapmak istediğin bir iş hakkında, ey Muhammed inşaAllah" demeden "şöyle yapacağım" deme! Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, yahudilerden öğüt alan Kureyş heyeti üç meseleden, ruhtan, Ashab-ı Kehf'ten ve Zülkarneyn'den sorunca, vahiy geleceğini umarak "size yarın cevap vereceğim," demişti. Ama "İnşaAllah" dememişti. Rabbi, O'na, vahyin 15 gün kesilmesiyle ders verdi. İçinde O'nun (s.a.v.) için şu dersin yer aldığı bu süreyi indirdi.

"Unuttuğun zaman Rabbini an!"

Sana öğrettiğimiz istisnayı, yani Allah'ın izniyle (inşaAllah) kelimesini unuttuğunda, sıkıntıdan çıkmak için bir müddet sonra da olsa, O'nu an! keffaret de gerekir. Ancak istisna (inşaAllah) size bitişik olursa o başka.

"Umarım Rabbim beni, bundan daha yakın bir bilgiye ulaştırır de."

Unutmadan ve senden istenen özel olandan sonra "umarım Rabbim beni doğruya bundan daha yakın bir bilgiye ulaştırır," de!

Yani, umulur ki Allah Teâlâ, peygamberliğimi beni denemek için sorduğunuzdan daha açık gösteren şeylerden, size bildirmeyi vaadettiğim şeyin daha doğrusuna iletecek ve muvaffak kılacaktır.

"Mağaralarında üçyüz yıl kaldılar. Dokuz yıl da ilave ettiler."

Allah Teâlâ, gençlerin mağaralarında, girdikleri andan Allah Teâlâ'nın onları kavimlerine bulduruşuna kadar, uyuyarak güneş takvimi hesabıyla üçyüz ve ay takvimi hesabıyla dokuz sene daha fazla kaldıklarını (309 sene) bildiriyor.

"De ki: Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir."

Ehl-i Kitab'tan birinin "üçyüz dokuz sene, mağaraya girişlerinden Hz. Peygamber (ş.a.v.) zamanına kadardır" iddiasına cevap verdi. Allah, bunu şöyle iptal etmiştir: Önce üçyüzdokuz yıl olduğunu açıklamıştır. İkinci olarak, "ne kadar kaldıklarını en iyi Allah bilir," buyurmuştur. Üçüncü olarak: "Gökle-

rin ve yerin gaybı..." göklerde ve yerde gayb olanlar "... O'nundur" demiştir. Dördüncü olarak: "O ne güzel görendir, ne güzel işitendir," buyurmuştur. Yani yaratıklarını ne güzel gören ve sözlerini ne güzel işitendir. Öyle ki onların hiçbir işi ve durumu O'na gizli değildir. "Onların..." Gökler ve yer ehlinin "... O'ndan başka bir dostu..." yardımcısı "... yoktur. O, kendi hükmüne kimseyi ortak etmez."

Çünkü Allah, başkasına muhtaç değildir ve hiçbir halde ortağı yoktur.

SONUÇ

1- Ehl-i Kitab dini konularda olduğu gibi tarihi olaylarda da pek çok hatalar yaparlar.

2- Ashab-ı Kehf gençlerinin sayısı yedidir, sekizincileri köpekleridir.

3- Allah Teâlâ'ya karşı gözetilmesi gereken edeblerden birisi de, kulun, "inşaAllah" demedikçe şöyle yapacağım dememesidir.

4- Yine edeptendir: İnşaAllah demeyi unutan, bir müddet sonra bile olsa inşaAllah demelidir. Fakat bir insan herhangi bir işi yapacağına dair yemin ederse, o zaman Allah'ı vekil yapmış olacağından ayrıca birkere daha inşaallah demiyebilir.

5- Gençlerin, mağaralarında kalış süreleri Kameri Takvim'le üçyüzdokuz yıldır.

وَاتْلُ مَآ أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ
لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾
وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ
فُرُطًا ﴿٢٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ
إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا
يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ
مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ
أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا
خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ
نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

27- Rabb'inin Kitabı'ndan sana vahyedileni oku; O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O'ndan başka sığınılacak bir kimse de bulamazsın.

28- Nefsini, sabah akşam, rızasını isteyerek Rab'lerine yalvaranlarla beraber tut onlarla beraber bulunmaya candan sabret. Gözlerin, dünya hayatının süsünü isteyerek onlardan başka yana sapmasın. Kalbini bizi anmaktan alıkoyduğumuz; keyfine uyan ve işe, hep aşırılık olan kişiye itaat etme.

29- De ki: "Bu gerçek, Rabb'inizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkar etsin." Çünkü biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki, çadırı (başka bir tefsire göre dumanı veya duvarı) onları kuşatmıştır. Eğer susuzluktan feryad edip yardım istese-

ler erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir! O ne kötü bir içecektir ve ne kötü bir dayanacak koltuktur!

30- Onlar ki inandılar ve iyi işler yaptılar; elbette biz işi güzel yapanın ecrini zayi etmeyiz.

31- Onlar öyle kimselerdir ki kendileri için Adn cennetleri vardır. Altlarından ırmaklar akar. Orada altın bileziklerle bezenirler; ince ipekten yeşil giysiler giyerek koltuklar üzerine yaslanırlar. Ne güzel sevap ve ne güzel dayanacak koltuk!

SÖZLÜK

وَ اتْلُ مَا اُوحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ	Sana kitaptan vahyedileni oku. İbadet etmek, çağrıda bulunmak ve öğretmek için Kur'an'ı oku...
لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ	Allah'ın kelimelerini değiştirici yoktur. Allah'ın kelimelerinin lafızlarını, manalarını ve hükümlerini değiştirecek yoktur.
مُلْتَحَدًا	Sığınak. Korunmak için yöneldiğin sığınak.
وَ اصْبِرْ نَفْسَكَ	Nefsini tut. Sabırlı ol.
يُرِيدُونَ وَجْهَهُ	Onun rızasını istiyorlar. Hiçbir dünyevi meta için değil, Allah'a itaat etmeyi ve rızasını kazanmayı isteyerek.
وَ لَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ	Gözlerini onlardan çevirme. Gözlerini onlardan başka insanlara saptırma.
تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا	Dünya hayatının süsünü istiyorsun. Zenginlerle oturup kalkarak, şeref ve onur isteyerek...
مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ	Kalbini bizden ayıran. Kendisine farz olan zikrimizden ve ibadetimizden gafil olan.
وَ كَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا	Onun işi hüsrandır. Zarar, ziyan ve helak...
اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا	Onun duvarları onları kuşattı. Cehennemde azap gören şu kimseleri kuşatan ateşten bir duvar.
بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ	Yağ tortusu gibi su ile. Yağ bulaşığı, yani tortusu gibi. Kabın dibinde kalan değersiz çökelti.
مِنْ سُنْدُسٍ وَ اِسْتَبْرَقٍ	İnce ipek kumaştan ve kalın ipek kumaştan.

AÇIKLAMA

Ashab-ı Kehf'ten söz etmenin sonunda, Allah Teâlâ, Rasûlü (s.a.v.)'ne Kitabı'nı okumasını emir buyuruyor:

"Rabbinin sana vahyettiği Kitab'ı..." O'na ibadet etmek, o kitapla insanları Rablerine davet etmek ve mü'minlere getirdiği hak yolu öğretmek için "... oku!"(1)

"... O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur."

Kitabı okumayı, onunla amel etmeyi ve ona çağırmayı bırakma! Değilse helak olanlardan olursun. O kitaptan yüz çevirenlere ve onu yalanlayanlara Rabbinin yönelttiği tehdit, hakikaten vardır ve gerçekten olacaktır. Çünkü Rabbinin, kendisini inkar eden, kitabını yalanlayıp helalini helal, haramını haram saymayan düşmanlarına olan tehdidini ve dostlarına olan müjdesini içeren sözlerini değiştirecek hiç kimse yoktur.

"O'ndan başka sığınılacak bir kimse de bulamazsın." Sen, eğer sana vahyettiği kitabını okumaz ve içindekilerle amel etmezsen, zikrinden yüz çeviren kafirlere yönelttiği tehditleri sana da ulaşır. Allah'tan başka dönecek bir kimse, korunacak bir sığınak bulamazsın. Günah ve hatadan korunmuş olduğu halde Rasûlüllah (s.a.v.)'a böylesi şiddetli bir tehdit yöneltilirse, bu tehdit Kur'an'ı okumayı ve onunla amel etmeyi bırakıp Allah'ın emirlerini yerine getirmeyen, helalini helal, haramını haram saymayan Allah Rasûlü (s.a.v.) dışındaki kimselere haydi haydi yöneltilir. Ölmeden önce tevbe etmezlerse bu tehdit onlara mutlaka ulaşacaktır.

"Kendini, sabah akşam rızasını isteyerek Rablerine yalvaranlarla beraber tut." Rasûlüllah (s.a.v.)'a yönelik bu yönlendirme, müşrikler kendisine, sohbetinde bulunmak ve kendisini dinlemek için Bilal, Süheyb v.b. fakir ashabını uzaklaştırmasını teklif ettiklerinde inmiştir. Rabbi, onu bundan menetmiş, ve ona kendini bu mü'min fakirlerle tutmasını emretmiştir. Onlar, sabah akşam namazlarında Rablerine yalvarırlar. Namazlarıyla, tesbihleriyle ve dualarıyla dünya malından herhangi bir menfaat istememektedirler. Sadece gecelerinde ve gündüzlerinde O'na itaat etmek suretiyle O'nun rızasını ve mu-

(1) "Oku!" diye başlayan bu âyet, müşriklere cevap mahiyetindedir. Şu anlamda: Kur'an'ın bazı âyetlerinin okunmasından hoşlanmadılarsa onlara aldırma! Çünkü onun okunmasında, müşriklerin ilahlarına ta'riz ve eksikliklerini ortaya dökme vardır. Onun için senden bazı Kur'an ayetlerinin (ilahlarını) ya da kendilerini övmesini istediler.

habbetini istemektedirler.

"Gözlerin onlardan başka yana sapmasın."

Şeref ve onur uğruna onlarla oturup kalkmak isteyerek gözlerini sakın bu fakir mü'minlerden, o zenginlere çevirme!

"Kalbini bizi anlamaktan gafil kıldığımız kimseye uyma!"(1)

İnatçılığından, kibirliliğinden ve zalimliğinden dolayı helak olanlardan olsun diye kendisini zikrimizden, müjde ve tehdidimizden gafil kıldığımız kimseye uyma.

"... Onun işi hep aşırılıktır."(2)

Ziyan ve helaktir.

"De ki: Hak (Kur'an) Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen..." getirdiğim ve çağırdığım iman, tevhid ve Allah'a salih amelle itaatı "... inkar etsin."(3)

Ey insanlar, o Rabbinizden gelen haktır, gerçektir. Allah'ın hidayete ermesini dilediği kimse iman eder ve Salih amel işler de, Allah onu kurtarır. Allah'ın hidayete ermesini dilemediği kimse ise küfrü üzere kalıp iman etmez de, aldanır ve zarar eder.

"Çünkü biz zalimlere, çadırı..." ateşten duvarı "... kendilerini kuşatan bir ateş hazırladık." Susuzluğun şiddetinden "... feryad edip yardım isteseler, yağ tortusu gibi..." değersiz ve çökelmiş "... yüzleri haşlayan bir su ile kendilerine yardım edilir."

İçecek kimse, içmek için yüzünü yaklaştırdığında, derisini ve yüzünü yakar. Bundan dolayı, bu su şöyle yerildi: "O ne kötü bir içecektir ve..." cehennem, kalınacak yer olarak, yiyecekleri ve içecekleri bakımından "... ne kötü bir

---

(1) Rivayet olunur ki bu âyet Ümeyye b. Halef hakkında inmiştir. Çünkü Ümeyye Hz. Peygamber (s.a.v.)'i hoşlanmadığı bir şeye, fakirleri uzaklaştırıp kureyş ulularını yaklaştırmaya davet etmişti.

(2) El-Furut: Zulüm ve aşırılık demektir. Öne geçmek anlamındaki Furut'tan türetilmiştir. Çünkü zulüm, şerde öne geçmek demektir. Zulüm; helaka, kayba ve hüsrana götürür.

(3) "İman etsin" ve "inkar etsin" sözleri, dengeleme için böyle gelmiştir. Bunda, onların kafir olmasına izin verme yoktur. Hitab, imana karşı küfrü tercih edeni tehdit ve gözünü korkutmak içindir. Ta'lil cümlesi de bunu gösterir: "Çünkü biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki..." Zalimlerden maksat kâfirlerdir. Dayanağı, "şirk, büyük bir zulümdür." (Lokman Sûresi: 13) ayetidir.

dayanacak koltuktur." Çünkü herşeyi kötüdür ve işkencedir. Bu, imana karşı küfrü tercih edene bir tehdittir. . İman edip, salih amel işleyenlere vaadedilene gelince, onları da 30 ve 31. âyetler şöyle anlatır:

"Onlar ki, inandılar ve iyi işler yaptılar, elbet biz işi güzel yapanın sevaplarını zayi etmeyiz."

Bu, değiştirilemez hükmümüzdür. İmanlarına ve güzel işlerine karşılık alacakları ücreti de, Allah Teâlâ şöylece açıkladı:

"Onlar, o kimselerdir ki, onlara Adn cennetleri vardır."

Daimi kalınacak yer olarak Adn cennetlerinde kalırlar. Oranın altlarından ırmaklar akar. Orada altın bileziklerle bezenirler. İnce ipekten, kalın ipekten yeşil elbiseler giyerek koltuklara yaslanırlar."

Cibinlikli divanlara yaslanırlar.(1)

Cenab-ı Hakk, daha sonra onlara hazırladığı cenneti övdü. Sevaplandırıldıkları "ne güzel sevap ve..." takısı, giysisi, yatağı, sediri (koltuğu, kanepesi,) yiyeceği, içeceği, hûrî'si ve oradaki Allah rızasıyla cennet "... ne güzel dayanak!.." yararlandıkları ve yaslandıkları... Allah bizi cennetlik eylesin. Amin.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ
جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا
بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِم مِّنْهُ شَيْئًا
وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ
وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

(1) Erâ'ik: Divan ve cibinlik bir arada... Cibinlik, kadının içinde oturduğu veya uyuduğu evde mevcut kumaş (genellikle "tül") kubbe içine bir de divan konursa "Erike" denir.

وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِۦٓ
أَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ رَبِّى لَأَجِدَنَّ
خَيْرًا مِّنْهَا مُنقَلَبًا ﴿٣٦﴾ قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَكَفَرْتَ
بِٱلَّذِى خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾
لَّٰكِنَّا۠ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾

32- Onlara şu iki adamı misal olarak anlat: İkisinden birine iki üzüm bağı vermiş, onların etrafını hurmalarla çevirmiş, ortalarında da ekin bitirmiştik.

33- Her iki bağ da yemişini vermiş, ondan hiç bir şeyi eksik etmemişti. Aralarından bir de ırmak akıtmıştık.

34- O adamın başka ürünü de vardı. Arkadaşıyla konuşurken ona; "ben malca senden zenginim, adamca da senden güçlüyüm" dedi. (Herhalde adam bahçeye giderken arkadaşına rastladı. Böyle konuşa konuşa bahçeye vardılar.)

35- Böylece kendisine yazık ederek bağına girdi. "Bunun yok olacağını hiç sanmam," dedi.

36- "Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabb'ime döndürülsem bile orada bundan daha güzel bir sonuç daha güzel bir yer bulurum."

37- Kendisiyle konuşan arkadaşı ona dedi ki: "Seni topraktan, sonra nutfe spermden yaratan, sonra da seni bir adam biçimine koyan Rabb'ine nankörlük mü ettin?"

38- "Fakat O Allah benim rabb'imdir, ben Rabb'ime hiç kimseyi ortak koşmam!"

SÖZLÜK

وَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً Onlara bir örnek ver. İki adamın örneğini onlara ver.

جَنَّتَيْنِ	İki bağ.
وَ حَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ	O iki bağı, hurmalarla çevirmiştik...
آتَتْ أُكُلَهَا	Meyvelerini verdi.
وَ لَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا	Ondan hiç zulmetmedi. Bahçeler meyveden hiçbir şeyi eksik etmemiş, aksine tam ve mükemmel vermişti.
خِلَالَهُمَا نَهَرًا	İkisinin arasında ırmak. Ağaçların ve hurmaların arasından akan bir ırmak.
وَ هُوَ يُحَاوِرُهُ	Ve o onunla konuşuyor. Komşusuyla sohbet edip konuşarak.
وَ أَعَزُّ نَفَرًا	Yardımcılar bakımından en kıymetli. Soy, sop ve adam bakımından.
تَبِيدُ	Yok olup gideceğini.
خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا	Dönüş yeri olarak ondan daha hayırlı. Ahirette, bundan daha güzel bir dönüş yeri.
أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ	Seni topraktan yaratanı inkar mı ettin? Soru, azarlama gayesine yöneliktir. Topraktan yaratılma meselesi, aslına, yani Adem'e itibarladır.
مِنْ نُطْفَةٍ	Meniden.
ثُمَّ سَوَّاكَ	Sonra seni düzenledi. Biçime sokup, adam yapan.
لَكِنَّا	Fakat ben. çünkü bu kelimenin aslı lakin ene demektir. Yani fakat ben. Elif hazf olunup, nün nün'da idğam edilmiş ve böylece lakinna şekline dönüşmüştür.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, Rasûlüne (s.a.v.) buyuruyor:

Seninle oturmak ve seni dinlemek için inanmış fakirleri etrafından kovmanı öneren o kibirli müşriklere örnek ver. "Onlara..." mü'min ve kâfir "... iki adamı misal olarak anlat!"(1)

---

(1) Örnek verilen iki grubun ve örnek gösterilen iki adamın kimler olduğunda ihtilaf edilmiştir. Görünen odur ki, örnek verilen iki grupdan maksat, mü'minlerle oturup kalkmaktan çekinen kâfirler ile müslümanlardır. İki kişiden maksat ise, İbni Abbas (r.a.)'tan rivayet olunduğuna göre İsrailoğullarından iki kimsedir. Manadaki zahiri durum budur. Allah daha iyi bilir.

Onlara örnek göster.

"İkisinden birine..." kâfir olana "... iki üzüm bağı vermiş, onların etrafını hurmalarla çevirmiş..." hurmalarla kuşatmış "... ve ortalarında..." üzüm bağlarıyla hurmaların "... ekin bitirmiştik. Her iki bağ da ürünlerini vermiş ve ondan hiçbir şeye haksızlık etmemişti."

Ondan hiçbir şeyi eksik etmemişti.

"Aralarından bir de..." onları sulasın diye "... ırmak akıtmıştık. Onun başka geliri de vardı.(1) Arkadaşıyla konuşurken..." söz arasında ona dönüp öğünerek "... ben malca senden zenginim, adamca da..."(2) Soy sop ve adam bakımından...

Bunu övünmek ve büyüklenmek için söylemişti. "... senden daha güçlüyüm, dedi ve kendisine..." kâfirlikle ve kibirle "... nefsine zulmederek bağına girdi. "Bunun..." bağının "... hiç yok olacağını sanmam," dedi. "Kıyametin kopacağını da sanmam..."(3) Senin dediğin gibi "... şayet Rabbime döndürülsem bile, bundan..."(4) bağımdan "... daha güzel bir sonuç..." yer "... bulurum."

Eğer kıyamet kopar, insanlar diriltilir ve ben de onlarla beraber diriltilirsem... Bu adamın bu sözü, müşriklerle kibirlilere musallat olan hastalıklardan biri de gururdur. Burada, müslüman olan arkadaşı ona, kendisiyle konuşarak: "Seni topraktan yaratanı inkar mı ettin?" Yani baban Adem'i topraktan, sonra seni nutfeden, yani meniden yaratan, sonra da seni adam biçimine getiren Allah (c.c.)'ı inkar mı ettin? Bu, yanılgı içindeki kâfire, mü'minden bir azarlamadır. Ondan sonra ona şöyle dedi:

"Fakat o Allah, benim Rabbimdir." Lakin, ben diyorum ki, o Allah benim Rabbimdir. "Rabbime..." ibadetimde, yaratıklarından "... hiç kimseyi ortak koşmam."

SONUÇ

1- Derin manaları zihinlere daha iyi yerleştirmek için örnekler vermek güzel bir öğretme metodudur.

---

(1) Sumur: Altın, gümüş, deve, sığır, davar, bağ-bahçe ve tarlalardan oluşmuş çeşitli bol miktarda mal demektir. Cumhur sümür; Asım ise semer okumuştur.

(2) Nefer: Savunma veya savaşma gayesiyle bir adamla birlikte hareket eden aşireti. Burada çocukları.

(3) Zan, burada inanç anlamınadır.

(4) Cumhur "minhüma", Asım ise "minha" okumuştur.

2- Hurma ve asma dikmenin ideal şekli açıklanmıştır.

3- Tevhid, diriliş ve hesap-ceza inancı dile getirilmiştir.

4- Kibir ve gurur, batıla kanma yerilmiştir. Bunlar, kişiyi şirke ve küfre götürür.

وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ
جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ إِن تَرَنِ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ
مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَىٰ رَبِّيٓ أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ
عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ
مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾ وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ فَأَصْبَحَ
يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ
يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُۥ مِن
دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ ٱلْوَلَٰيَةُ لِلَّهِ ٱلْحَقِّ
هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

39- "Bağına girdiğin zaman: Maşallah (Allah dilemiş de olmuş), 'kuvvet, yalnız Allah iledir' demen gerekmez miydi? Gerçi sen beni malca ve evlatça senden az görüyorsun ama."

40- "Rabb'im bana, senin bağından daha iyisini verebilir. Ve o senin bağının üzerine de gökten bir hesap görme afeti gönderir de bağın kupkuru bir toprak kesilir."

41- "Yahut suyu dibe çekilir de bir daha su arayamazsın."

42- Derken o inkarcı kişinin bütün ürünü yok edildi, çardakları üzerine yıkılmış durumda olan bağın karşısında, ona sarfettiklerine acıyarak ellerini oğuşturmaya başladı: "Ah nolaydı, ben Rabb'ime kimseyi ortak koşmamış olaydım!" diyordu.

43- Allah'tan başka, kendisine yardım eden bir topluluğu da olmadı, kendi kendini de kurtaramadı.

44- İşte o durumda velilik (koruyuculuk), yalnız hak olan Allah'a mahsustur. Öyle durumlarda insanı yalnız gerçek kudret sahibi olan Allah koruyup kurtarabilir. O'nun vereceği sevap da daha hayırlıdır, sonuç da daha hayırlıdır.

SÖZLÜK

مَا شَاءَ اللَّهُ	Allah'ın dilediği. Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz.
حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ	Gökten azap. Atılacak bir azap... Ayak kaydıran dümdüz, gevşek yalçın toprak şeklinde yorumlanır.
اَوْ يُصْبِحَ مَاءُهَا غَوْرًا	Veya suyu çekilmiş olur. Yerin derinliklerine çekilmiş, çıkarılması imkansız.
وَ اُحِيطَ بِثَمَرِهِ	Meyveleri yok oldu, hiçbir meyve kalmadı.
يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ	Ellerini birbirine vurur. Harcadığı büyük çabaya ve bol mala pişman olup hayıflanarak perişanlığını ortaya koyar.
وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا	Ve o alt üst olmuştur. Asmanın dolandığı çardak direkleri ve yapılarının duvarları, üzerine yıkılmış...
فِئَةٌ	Grup. Kavminden olan aşireti gibi insanlardan oluşmuş güçlü bir grup.
هُنَالِكَ	Orada. Azap, o iki bağın sahibine indiğinde, yani kıyamet günü.
اَلْوَلَايَةُ	Velayet. Dostluk. Gerçek hükümranlık ve saltanat Allah Teâlâ'ya aittir.
خَيْرٌ ثَوَابًا وَ خَيْرٌ عُقْبًا	Sevap verenlerin de, hayırla karşılık verenlerin de en hayırlısı Allah Teâlâ'dır.

AÇIKLAMA

Âyetler, fakir mü'minle, zengin kâfire verilen örneğe temas ediyor. Mü'min kâfire, Allah (c.c.)'ın bildirdiğine göre şöyle demişti: "Bağına girdiğinde..." güzelliğini ve mükemmelliğini beğendiğinde "... Maşaallah..." Allah'ın dilediği olur "... La kuvvete illa billah..."(1) Yani kuvvet ve kudret sadece Allah'a mahsustur.

Hiç kimsenin, Allah Teâlâ kendisine güç vermedikçe ve yardım etmedikçe, bir şeyi yapmaya veya yapmamaya gücü yoktur. "... demen gerekmez miydi?"

Mü'min, bunu kâfire nasihat vermek ve azarlamak için söylemişti.

Sonra şöyle dedi:

"Gerçi sen beni..." bugün "... malca ve evlatça senden az görüyorsun ama, belki de Rabbim..." Allah'tan isteğim "... bana senin bağından daha iyisini verebilir. Ve onun..." Kâfirin, bağının "... üzerine de gökten..." atılacak "... bir afet..."(2) azap "... indirir de kupkuru bir toprağa dönüşür."

Ekin bitmez, ayak tutmaz (kaygan) yalçın bir toprağa...

"Yahut..." suladığın "... suyu dibe çekilir de..." yerin derinliklerine çekilir de, bir daha çıkarmaya güç yetiremezsin ve "... arayamazsın."

Allah Teâlâ, mü'minin dileğinin gerçekleştiğini haber veriyor. Çünkü, kâfirin bağı fiilen kuşatılır da içindeki bütün meyveler yok olur. "Ona harcadığına..." bağına sarfettiği çabaya ve paraya pişman olup içi yanarak "... ellerini oğuşturmaya başladı. Çardakları üzerine yıkılmış durumdaydı." Yani bağdaki bütün ürünler yerle bir olmuştu. Asma için çardak yaptıkları, asmayı üzerine attıkları asma direkleri, yapı duvarlarının damı çöktüğü gibi çökmüştü. İçi yanarak, pişman olarak "keşke Rabbime kimseyi ortak koşmamış olaydım," diyordu. "Allah'tan başka kendisine yardım edecek..." güçlü bir "... topluluğu da olmadı." Hezimete uğramış o kafir "kendi kendini de kurtaramadı."

Çünkü Allah'ın yardımsız bıraktığının yardımcısı yoktur. Allah Teâlâ,

---

(1) İmam Malik der ki: "Her evine ya da bahçesine girenin "maşaallah la kuvvete illa billah" demesi gerekir. Vehb b. Münebbih'in kapısında maşaallah la kuvvete illa billah, yazılı olduğu rivayet olunmuştur. Müslim şöyle rivayet eder: "La havle ve la kuvvete illa billah, cennet hazinelerinden bir hazinedir." Şöyle demenin müstehap olduğuna dair de rivayet vardır: "Bismillah. Amentü billah. Tevekkeltü alallah la kuvvete illa billah."

(2) Allah tarafından hesaplanmış, yani takdir edilmiş bir yok oluş.

daha çok kıssaya benzeyen örneğin sonunda, "Orada..." kıyamet günü "... velilik..." güç, otorite, saltanat "... yalnız hakk..." mabud "... Allah'a aittir." Putlara ve taşlara değil.

"O, en hayırlı sevap veren..." imanın ve salih amelin sevabını verenlerin en hayırlısı "... ve en hayırlı sonuç bağlayandır."

Yüce Allah sonuç bağlayanların, yani güzel sonuçlarla ödüllendirenlerin en hayırlısıdır.

SONUÇ

1- Suheyb, Selman ve Bilal gibi mü'minlerin gidecekleri cennet açıklanmıştır. Ebu Cehil, Ukbe b. Ebu Mu'ayt gibi kâfirlerin de cehenneme gireceklerı beyan edilmiştir.

2- Bir şeyi beğenenin "maşaallah, la kuvvete illa billah" demesi müstehaptır. Artık, beğendiği o şeyin başına Allah'ın izniyle bir şey gelmez.

3- Allah Teâlâ, mü'min kullarının duasını kabul eder, dileklerini gerçekleştirir.

4- Allah'ın yardım etmediği, yardımsız kalmıştır. Asla yardım alamaz.

5- Kula faydalı dostluk anlamındaki dostluk başkasının değil yalnız Allah'ın dostluğudur.

6- Hükümranlık ve saltanat anlamındaki dostluk, kıyamet günü başkasına değil sadece Allah'a aittir. Çünkü hem hükümranlık, hem de iş Allah'a aittir.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
كَمَآءٍ أَنْزَلْنٰهُ مِنَ السَّمَآءِ فَاخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ
هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيٰحُ ۗ وَكَانَ اللَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾
الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۖ وَالْبٰقِيَاتُ الصّٰلِحَاتُ
خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

45- Onlara dünya hayatının, tıpkı şöyle olduğunu anlat: Gökten bir su indirdik, yerin bitkisi onunla karıştı ve sonunda bitkiler, rüzgarların savurduğu çöp kırıntıları haline geliverdi. İşte hayat böyle bir mevsim kadar kısadır. Hayatı yeşerten, kurutan, tekrar yeşertecek olan hep Allah'tır. Allah, her şeye kâdirdir.

46- Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür. Kalıcı olan güzel işler ise Rabb'inin katında sevapça da daha hayırlıdır, umutça da daha hayırlıdır.

SÖZLÜK

اَلْمَثَلُ	Misal. Örnek.
هَشِيمًا	Kuru, kırıntı. (Çer çöp)
تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ	Onu rüzgarların dağıttığı. Hafif ve kuru olduğundan ayırdığı.
مُقْتَدِرًا	Gücü yeterek. Hiçbir şeyin âciz bırakmadığı tam güçle...
زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا	Dünya hayatının süsü. Süslendiği şeyler.
وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ	Geride kalan iyilikler. Türlü ibadetlerden oluşan salih ameller.
وَ خَيْرٌ أَمَلًا	Hedef olarak daha hayırlı. İnsanın umarak beklediği hayır.

AÇIKLAMA

Bu da, insanların aldandığı, onları yanıltan ve Rableri Allah'tan alıkoyup O'nu zikrettirmeyen ve şükrettirmeyen, sonunda gazabını ve cezasını hak ettiren dünya hayatına dair verilmiş bir başka örnektir.

Allah Teâlâ, elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e hitap ediyor:

"Onlara..." mala ve güce aldananlara "... dünya hayatının..." hiçbir zaman değişmeyen gerçek yüzünün "... tıpkı şöyle olduğunu anlat: Gökten indirdiğimiz bir su gibidir. Yerin bitkisi onunla karıştı ve..." boy attı, gelişti, yeşerdi ve denk düştü de, (o ekin) kendini sahiplerine beğendirdi ve sahiplerini beklentilerinden dolayı neşelendirip sevindirdi. Ansızın, Allah'ın takdiriyle yakıcı bir rüzgar esiverdi. "... rüzgarların..." oraya buraya "... savurduğu çerçöp haline..." kurumuş, darmadağınık çöp kırıntısı haline "... geliverdi. Allah her şeye muktedirdir."

Tam anlamıyla kâdirdir. Böylece dünya ehli her iyilikten umutsuz oldu-

lar.

"Mal ve oğullar, dünya hayatının süsüdür. Devamlı ve kalıcı olan nimetler ise Rabbinin katında sevapça da daha hayırlıdır, umutça da daha hayırlıdır.

Cenab-ı Hakk, dünyaya önem verenlerini yanıltıp yok oluş noktalarına sürükleyen dünya hayatına(1) örnek verdikten sonra, diğer bir gerçeği daha haber verdi. Bu gerçeği, kullarına istifade etsinler diye bildirdi.

"Mal ve oğullar..." ya da erkek ve kız çocuklar "... dünya hayatının süsüdür."(2)

Başka bir şey değil. O dünya menfaatleri ile bir müddet güzel yaşarlar sonra geçip giderler. Onlara aldanmak uygun değildir. Çünkü insanın gayretini bu hayata yöneltirler de iman ve salih amelle ahiret mutluluğunu istemekten vazgeçirirler. Bu âyetteki hakikatin bir bölümü budur.

İkinci bölümü ise şudur:

"Bâki kalacak olan güzel işler..."

Hayır faaliyetleri, her türlü ibadetleri kapsamaktadır. Ki, sübhânallah, elhamdülillah, lâ ilâhe illallahu vallahü ekber ve lâ havle ve la kuvvete illa billah(3) da bunlardandır. "... sevapça da daha hayırlıdır, umutça da..." İnsanın umduğu, elde etmeye rağbet gösterip, ümit ettiği iyilik bakımından da "... daha hayırlıdır."

SONUÇ

1- Dünya ahirete nisbetle değersizdir ve sonucu kötüdür.

---

(1) Bazı ilim ehli; dünya hayatını, aşağıda gelecek bağlantılarından dolayı suya benzetmişlerdir. 1) Su, bir yerde durmaz. Hayat da öyledir. 2) Su değişir. Hayat da öyle. 3) Su baki değildir. Hayat da öyle. 4) Suya giren hiç kimse ıslanmamazlık edemez. Dünyaya dalan kimse de fitnesinden ve afetlerinden emin olamaz. Buhari'de şöyle geçer: "Müslüman olup yeterli rızık verilen ve Allah'ın, verdiğine kanaatkar yaptığı kimse felah bulmuş, kurtulmuştur."

(2) Malın ve oğulların dünya hayatının süsü oluşu konusunda şöyle denmiştir: "Malda güzellik ve fayda, oğullarda güç ve savunma vardır. Örnek, dünyayı küçümsemeye ve süratle geçip gittiğine ilişkin olarak verilmiştir. Bu sebeple denilmiştir ki: Gönlünü mala bağlama, geçici bir gölgedir. Güce de bağlama. Bugün senin elindedir, yarın bir başkasının..."

(3) İmam Malik, Muvatta adlı hadis kitabında şöyle kaydeder: "Baki kalacak güzel işler, sübhânallah, elhamdülillah, ve la ilahe illallah, vallahü ekber, ve la havle ve la kuvvete illa billahi'l-aliyyi'l-azim'dir."

2- Mal ve oğullar, süs olmaktan öte bir şey değildir. Süs, süratle yok olur. Mal ve oğullar da öyle... Bunlara aldanmamalıdır. Kulun fani olacağı dünya yerine, baki kalacağı cenneti istemesi gerekir. Bu da, iyilik türleri ve namaz, zikir, tesbih, cihad, oruç, zekat gibi ibadet çeşitleri olanın bâki kalacağı güzel işlerdir.

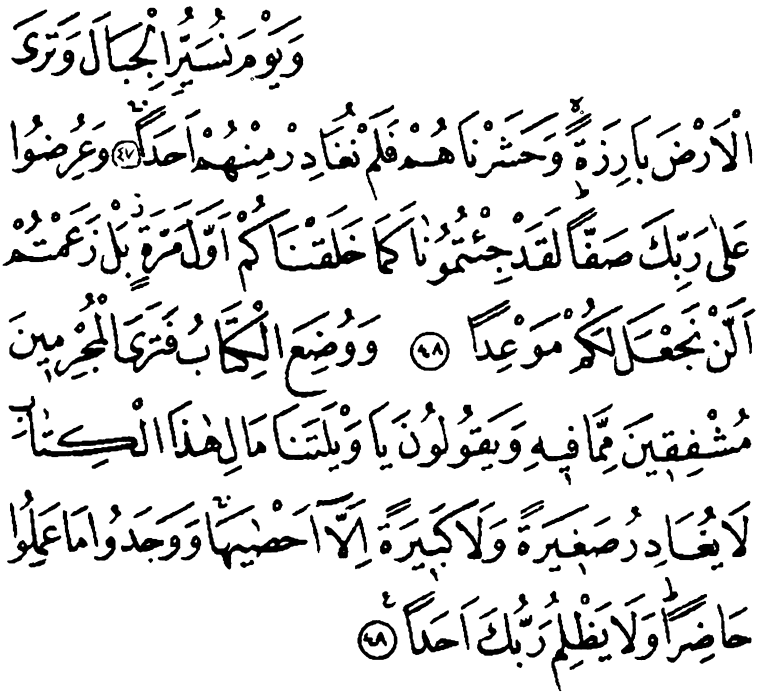
وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى
الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا
عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ
أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ
مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَٰذَا الْكِتَابِ
لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا
حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

47- Yalnız işlerin yarar sağlayacağı gün dağları yürütürüz; yeri al açık (çırılçıplak) görürsün dağlar savrulup dümdüz olmuş, engebeler kalkmıştır; onları hepbir yere toplamışız, hiç birini bırakmamışızdır.

48- Ve hepsi sıra sıra senin Rabb'ine sunulmuşlardır.

"Andolsun, sizi ilk defa yarattığımız gibi çırılçıplak, yalnız, malsız, mülksüz bize geldiniz! Oysa siz, size yaptıklarınızdan hesap sorulacak bir zaman tayin etmeyeceğimizi sanmıştınız."

49- Kitab ortaya konulmuştur. Suçluların onun içindekiler-

den korkarak: "Vah bize, bu kitaba da ne oluyor, ne küçük ne de büyük hiç bir şey bırakmıyor, her yaptığımız şeyi sayıp dökü-yor!" dediklerini görürsün. Yaptıklarını hazır bulmuşlardır. Rab-bin kimseye zulmetmez.

SÖZLÜK

نُسَيِّرُ الْجِبَالَ — Dağları yürütürüz. Kökünden sökülür ve sayılıp savrulmuş olur.

بَارِزَةً — Açıktan. Çünkü üzerindeki yapılmış olan herşey yok olur. Her şey apaçık gözükür.

فَلَمْ نُغَادِرْ — Bırakmadık. Onlardan hiçbirini bırakmayız.

مَوْعِدًا — Buluşma vakti. Hesaba çekilip karşılığını almak için canlı olarak dirilteceğimiz bir zaman, vakit.(1)

وَوُضِعَ الْكِتَابُ — Ve kitap kondu. İyilikler kitabı, kötülükler kitabı. Mü'mine sağından, kafire solundan verilir.

مُشْفِقِينَ — Korkarak.

يَا وَيْلَتَنَا — Bize yazıklar olsun. Yetiş, ey ölümümüz, geleceğin zamandır.

لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً — En küçüğü dahi bırakmaz. Günahlarımızın küçüğünü ve büyüğünü bir bir toplamadan bırakmamış.

مَا عَمِلُوا حَاضِرًا — Yaptıkları hazır olarak.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, dünya hayatının sonunu, yani geçici olup son bulacağını zikredip güzel işlere ve kıyamet günü umulacak sevabına teşvik edince, kıyamet gününden bir nebze söz etmek gerekli oldu. O gün, dünya hayatında kazanılanların karşılığının görüleceği gündür.

"O gün, dağlar yürür."(2)

Hatırlat o günü ki, o gün dağları yürütürüz. Köklerinden sökülürler de darmadağan olurlar.

---

(1) Günümüz arapça'sında "mev'id" kelimesi "randevu" anlamına kullanılmaktadır. Bu anlam, aslında âyetteki kullanışa da uygundur.

(2) "Tüsîru: Kırâatine göre bu anlama gelir. Cumhûr'un kıraati "nüseyyiru" dur. "fesîru" şeklinde bir kıraat daha vardır.

"Yeri çırılçıplak..." apaçık. Üzerinde hiçbir şey olmadan... Artık düz ve bitkisiz bir ovadır. "... görürsün. Onları haşretmişizdir..."

Kabirlerinden duruşma için toplamışızdır. "... hiçbirini bırakmamışızdır."

Onlardan var olan hiçbirini terk etmemişizdir.

"Ve hepsi sıra sıra senin Rabbine sunulmuşlardır."

Ey peygamber, süklüm püklüm, el pençe divan durarak, sıra sıra... Azarlamak ve başlarına vurmak için kendilerine: "Andolsun sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz."(1) Ne malınız var, ne gücünüz. Aksine yalınayak, çırılçıplak ve sünnet edilmemiş olarak...(2)

"Oysa siz sandınız ki..."(3) Benim sizi kıyamet günü için toplamayacağımı size bir vakit tayin etmeyeceğimi yalan yere iddia ettiniz. İşte siz, hesabı ve cezayı bekleyerek huzurumuzda toplanmış durumdasınız. bunda bir azarlama ve başa vurma vardır.

"Kitab konulmuştur."(4)

İyilikler ve kötülükler kitabı. Her birine kitabı verilmiştir. Mü'min, kitabını sağından, kâfir solundan alır. O anda "suçluların, onun içindekilerden..." Kitaptaki kötülüklerden "... korkarak 'vah bize..."(5) dediklerini görürsün." Pişmanlıkla ve içleri yanarak veyillerini, yani ölümlerini çağırırlar ve şöyle derler: "Bu kitaba da ne oluyor? Ne küçük, ne de büyük saymadık..." günah "... bırakmıyor." Bir bir sayıyor. Kitabın sunulmasının sonunda Yüce Allah şöyle diyor: "Yaptıklarını hazır bulmuşlardır."

Hayır ve şerlerini, kitaplarında tespit edilmiş olarak bulmuşlardır, ona

---

(1) Hafız Ebu'l-Kasım b. Mende, Kitabu't-Tevhid adlı kitabında, Mu'az b. Cebel (r.a.)'den şöyle rivayet eder: "Rasûlüllah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah Tebareke ve Teâlâ kıyamet günü, kızgın olmayan yatıştırıcı bir sesle seslenir: "Kullarım! Ben, benden başka tanrı olmayan, merhametlilerin merhametlisi, hakimlerin hakimi, en hızlı hesap gören Allah'ım. Ey kullarım, size korku yok, üzülmeyeceksiniz de... Delilinizi getirin, cevabınızı kolaylaştırın. Çün-kü siz sorgulanıyor ve hesaba çekiliyorsunuz. Meleklerim! Kullarımı, hesaba çekilmek için sıraya koyun" Hadis, bu âyeti tam olarak tefsir etmektedir.

(2) Müslim, Hz. Aişe (r.a.)'den aktarıyor: "Rasûlüllah (s.a.v.)'in, "İnsanlar kıyamet günü yalınayak, çırılçıplak ve sünnetsiz olarak diriltilecekler." dediğini duydum."

(3) Dirilişle hesab ve cezayı inkar edenlere hitab ediyor.

(4) Kitab, cins isimdir. Mahşerde kullara verilen her kitabı kapsar.

(5) Veyle, veyl'in müennesidir. Mübalağa gayesiyle müennes yapılmıştır. Zorlukları ve azabı görünce, ölmek isteyerek ölümlerini çağırırlar.

göre hesaba çekilmiş ve karşılık görmüşlerdir.

"Rabbin hiç kimseye zulmetmez."

Günahlarına bir günah bile eklemez, iyiliklerinden bir iyilik bile eksiltmez. Cennetlik cennete, cehennemlik cehenneme girer.

SONUÇ

1- Diriliş ve hesap-ceza inancı, bunları inkar edenlere duyurularak açıklanıyor.

2- İnsan, Allah Teâlâ'nın yarattığı gibi, hiçbir şeysiz, yalınayak, çırılçıplak, olarak diriltilir.

3- Dünyada amel defterinin tutulduğu ve ilahi adaleti gerçekleştirmek için kıyamet günü sahiplerine verileceği inancı dile getirilmiştir.

4- Allah Teâlâ zulmetmez. Mutlak surette ihtiyaçsız olduğu ve hiçbir şeye muhtaç olmadığından zulmetmek onun şanına yakışmaz.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟
لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ كَانَ مِنَ ٱلْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِۦٓ ۗ
أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِى وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۢ ۚ
بِئْسَ لِلظَّٰلِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَّآ أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ ۖ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلْمُضِلِّينَ
عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا۟ شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ
فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَأَ ٱلْمُجْرِمُونَ
ٱلنَّارَ فَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا۟ عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

50- Meleklere: "Adem'e secde edin!" demiştik, secde ettiler, yalnız İblis etmedi. O cinlerdendi, Rabb'inin buyruğu dışına çıktı. Şimdi siz benden ayrı olarak onu ve onun neslini dostlar mı ediniyorsunuz? Oysa onlar, sizin düşmanınızdır. Zalimler için ne kötü bir değiştirmedir bu. Dost olan Allah'ı bırakıp düşman olan şeytanı ve zürriyetini dost tutmak!

51- Ben onları ne göklerin, yerin, yaratılmasında ve ne de kendilerinin yaratılmasında hazır bulundurmadım; yoldan saptırıcılacı kendime yardımcı tutmuş da değilim.

52- O gün Allah, kâfirlere der ki: "Benim ortaklarım zannettiğiniz şeyleri çağırın da sizi azabımdan kurtarsınlar!" İşte çağırdılar ama çağırdıkları, kendilerine cevap vermediler. Ve biz onların aralarına tehlikeli bir uçurum koyduk.

53- Suçlular ateşi gördüler, artık içine düşeceklerini iyice anladılar, fakat ondan kaçacak bir yer bulumadılar.

SÖZLÜK

اُسْجُدُوا لآدَمَ Adem için secde edin. Sizlere bana itaati emrettiğim gibi Adem'i eğilerek selamlayın. Buradaki secde ibadet değil, selamlama ve üstünlüğünü kabullenme manasınadır. Çünkü ibadet yalnız Allah'a yapılır.

اِلاَّ اِبْلِيسَ Sadece Şeytan, secdeden çekindi ve reddetti. Rabbinin emrine karşı isyan etti. İtaatinden çıktığının anlamı budur. Meleklerden değildi. Aksine cinlerdendi. Bundan dolayı Rabbine isyan etmesi mümkün oldu.

اَفَتَتَّخِذُونَهُ وَ ذُرِّيَّتَهُ اَوْلِيَاءَ Onu ve onun nesillerini dost mu ediniyorsunuz? Bu soru üslubu red manasınadır. Çünkü Allah Teâlâ, Ademoğullarının şeytanı ve evladını itaat ve sevgiyle, yardımlaşmayla dost edinmelerini ayıplıyor, reddediyor. Halbuki onlar insanlara düşmandır. Ademoğullarının tutumuna hayret! Bunu nasıl yapıyorlar?

بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلاً Zalimler için ne kötü bir karşılıktır. Allah'a ve Rasûlü'ne itaat etmek yerine İblis'e ve nesline itaat ne kötü bir karşılıktır.

اَلْمُضِلِّينَ عَضُدًا Sapmışları yardımcı edinmek. Ben, insan ve cin şeytanları ya-

ratmada ve takdirde yardımcı edinmiş değildim. Nasıl onlara itaat eder ve bana âsi olursunuz?

مَوْبِقًا — Uçurum. Vâdi. Cehennem vâdilerinden bir vâdi. Orada toptan yok olurlar. Tabii cehenneme girdiklerinde... Cehennemden önce ise mubik, müşriklerle taptıkları arasındaki perdedir. Dayanağı şu ayettir: "Suçlular cehennemi görüp, artık içine düşeceklerini iyice anladılar."

مُوَاقِعُوهَا — Orası onların düşecekleri yerdir. İçine düşecekleri yer cehennemdir.

وَ لَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا — Ondan kurtulacak yer bulmadılar. Azabından kurtulmak için kaçacakları başka bir yer bulmadılar.

AÇIKLAMA

İlahi kelam, Ademoğullarına yol göstermeye ve kendilerini azaptan kurtaracak, iki dünya saadetini gerçekleştirecek şeylere yönlendirmeye devam ediyor. Allah, Rasûlü'ne şöyle hitab ediyor:

"Onlara hatırlat. "Hani biz meleklere..." (Onlar değerli kullarımızdır) "... Adem'e secde edin, demiştik."

Emrimizi tuttular. İblis hariç. Ama bugün insanların ona itaat ettiği, cinlerden olan Şeytan, secde etmedi. Böylece emrimize karşı isyan etti,(1) itaatimizden çıktı.

"Şimdi siz onu dost mu ediniyorsunuz?"(2)

Ey Ademoğulları, babanızın ve Rabbinizin düşmanını ve aynı zamanda kendi düşmanınızı ve neslini,(3) onlara uyarak sizden istedikleri kâfirlik ve günahkarlık türlerini yerine getirerek dostluk yapacağınız dostlar edinmeniz doğru mu?! Kendi kendilerine "Zulmedenler için..." Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ve onlarla dostluk etmek yerine şeytana ve zürriyetine itaat ve dostluk "... ne kötü bir değiştirmedir."

"Ben onları ne göklerle yerin yaratılmasında, ne de kendilerinin yaratıl-

---

(1) Kulun fasıklığı, itaatten isyana aşarak Rabbinin taatinden çıkmasıdır. Her farzı terk eden ve haramı işleyen fasık olur.

(2) İstifham, inkaridir. Şeytanın neslinin varlığını, hadis açıklamıştır.

(3) Müslim'de şöyle geçer: "Namaz için bir şeytan vardır. Adı Hanzeb'tir. İşi, namazda vesvese vermektir." Tirmizi ise, abdest için de Velehan adında bir şeytan olduğunu, abdestte vesvese verdiğini rivayet eder.

masında hazır bulundurdum. Yoldan saptırıcıları yardımcı tutmuş da değilim."(1)

Allah Teâlâ, yaratmada ve takdir etmede tek başına olduğunu, ne bir yardımcının, ne de bir destekçinin olmadığını ve bunlardan beri olduğunu haber veriyor. Öyleyse nasıl olur da şeytana ve nesline kulluk edilir? Onları da, göklerle yeri de,(2) şu, şeytana tapanları da ben yarattım.

"Sapıtıcıları..." Kullarımızı rızamıza ve cennetimize ulaştıran yolumuzdan saptıran cin ve insan şeytanları "... yardımcı tutmuş değilim."

Onlardan kendime, bana yardım edecek, işime takviyede bulunacak bir yardımcı tutmuş değilim. Âyetin hülasası, Allah Teâlâ insanların şeytanlara kulluk etmesini, yani onlar yaratılmış, kendisi ise hem onların, hem de her şeyin yaratıcısı olduğu halde insanların şeytanlara itaat etmelerini kınıyor.

"O gün, der ki: Benim ortaklarım zannettiğiniz şeyleri çağırın."

Ey elçimiz, Allah'a kulluktan, düşmanı Şeytan'a kulluğa yüz çeviren müşriklere anlat. Onlara, kıyamet meydanında kendilerine; "benim ortaklarım zannettiğiniz şeyleri çağırın!" denilecek günü anlat. Size bu günde şefaat edip azabımızdan kurtaracaklarını iddia ederek bana ibadete ortak koştuklarınızı çağırın.

Ey falan, ey filan diye "işte çağırdılar ama kendilerine cevap vermediler?"

Çünkü Allah'tan başkasına tapılanlardan hiçbiri "ya Rabbi, şunlar bana tapıyorlardı" demeye cesaret edemez.

"Ve biz aralarına tehlikeli bir uçurum koyduk."(3)

---

(1) Müslim şöyle rivayet eder: "Rasûlüllah (s.a.v.) buyurdu: "Şeytan tahtını suya kor. Sonra öncü birliklerini (seriyye) yollar. O askerlerinin şeytana en yakın makamda olanı, en büyük fitneyi yapanıdır. Birisi gelip: "Şunu şunu yaptım" der. O da "hiçbir şey yapmamışsın" der. Sonra birisi gelir ve: "Adamla hanımını ayırıncaya kadar bırakmadım" der. Şeytan: "O askerimi bana yaklaştırın" der." "Onu kucaklar ve "evet, sen en güzelini yapmışsın!.." der, dedi."

(2) Âyet; şeytan, kâhin, müneccim, natüralist ve ateist bütün sapıklara cevap veriyor. Çünkü hepsi yaratıktır ve kuldur. Allah ise herşeyin yaratıcısı, hükümranı, Rabbi ve takdir edendir.

(3) İbni Abbas (r.a.) âyette geçen mübık kelimesi perde manasınadır derken, Enes b. Malik (r.a.)'de cehennemde irin ve kandan bir vadi diye tefsir etmiştir. Helak yeri olarak da yorumlanmıştır. Helak yeri olarak yapılan tefsir, sayılanların hepsini kapsar. Perdenin bir kaç türlü olması caizdir: Birbirlerine düşmanlık bir perdedir, bizzat cehennem en büyük perdedir. Belki de mübık kelimesinden maksat bizzat cehennemdir.

Kıyamet günü müşriklerle tapmış oldukları putlarının arasına bir perde koymuşuzdur. Böylece onlar kendi aralarındaki düşmanlıklarından dolayı birbirleriyle dövüşemezler.

"Suçlular ateşi gördüler." Zincirlerle sürüklenerek oraya getirildiler ve duruşmada bulunanlara cehennem gözüktü. Orayı gördüler. İşte o anda suçlular kesinlikle inandılar ki: "Artık içine düşecekler..."

Yani cehenneme girecekler. "Ve ondan kaçacak bir yer bulamadılar."

Çünkü zebanilerle kuşatılmışlardı. Cehennemden de, azabından da Allah korusun.

SONUÇ

1- İblis ve nesli, insanların düşmanıdır.

2- Hayret! İnsanlar, nasıl düşmanlarına itaat, Rablerine isyan ediyorlar?

3- Allah (c.c.)'tan başka hiçbir şey ibadeti hak etmemiştir. Çünkü O, kendinden başka ibadet edilen her mahlukun Rabbidir.

4- Müşrikler, kıyamet günü yardımsız bırakılır. Kendilerinden, yardım etsinler diye ortak koştukları şeyleri çağırmaları istenir. Çağırırlar ama, taptıklarından hiçbiri çağrılarına cevap vermezler.

5- Allah Teâlâ, müşriklerle taptıkları şeytanları cehennemde bir mübık'ta toplar. Mübık, cehennem vadilerinin en şerlilerinden ve kötülerinden bir vadidir.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَكَانَ
الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَن يُؤْمِنُوا
إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَن تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ
الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ

إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ ۚ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ
يَدَاهُ ۚ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي
آذَانِهِمْ وَقْرًا ۖ وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ فَلَن يَهْتَدُوا إِذًا
أَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ ۖ لَوْ يُؤَاخِذُهُم بِمَا
كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ ۚ بَل لَّهُم مَّوْعِدٌ لَّن يَجِدُوا مِن دُونِهِ
مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا
لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِدًا ﴿٥٩﴾

54- Andolsun biz bu Kur'an'da insanlara her çeşit misali türlü biçimlerde anlattık. Ama insan, tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür.

55- Kendilerine hidayet geldiği zaman insanları inanmaktan ve Rab'lerine istiğfar etmekten alıkoyan şey, ancak evvelkilerin yasasının kendilerine de gelmesini, yahut azabın açıkça karşılarına gelmesini beklemeleridir.

56- Biz elçileri sadece müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkar edenler, hakkı batılla gidermek için mücadele ediyorlar. Onlar, ayetlerimle ve uyarıldıkları şeylerle alay ettiler.

57- Kendisine Rabb'inin ayetleri hatırlatıldığı halde onlardan yüz çeviren ve ellerinin yapıp öne sürdüğü günahlarını, isyanlarını unutandan daha zalim kim olabilir? Biz onların kalbleri üzerine, onu anlamalarına engel olan örtüler, kulaklarının içine de ağırlık koymuşuz. Onları doğru yola çağırsan da bu halde asla doğru yola gelmezler çünkü gerçeğe basiretlerini kapamışlardır.

58- Ama çok bağışlayan, esirgeyen Rabb'in, eğer onları, yaptıklarıyle hemen cezalandıracak olsaydı, onların azabını çabuklaştırırdı. Fakat onlar için vaadedilen bir zaman vardır ki ondan kaçıp sığınacak bir yer bulamayacaklardır.

59- İşte şu kentler de zulmetmeye başlayınca onları helak ettik. Onları helak etmek için de bir süre belirlemiştik.

SÖZLÜK

صَرَّفْنَا	Açıkladık ve açıklamamızı tekrarladık.
مِنْ كُلِّ مَثَلٍ	Her örnekten. İlginç karşılanacak, üstün özelliklerle dolu örnekleri açıkladık.
جَدَلاً	Tartışma olarak. Sözlü mücadele; münakaşa, tartışma.
سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ	Öncekilerin yolu. Kapsamlı yok edişle ve tam bir kökten kazıyışla azab olunmak.
قُبُلاً	Açık seçik, görünür tarzda.
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ	Hakkı onunla iptal etmeki çin. Hakkı batılla iptal etmek için...
هُزُوًا	Alay olarak. Alaya aldılar.
اَكِنَّةً	Örtü. Kılıf.
وَ فِى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا	Ve kulaklarında ağırlık var. Ağırlık... Dolayısıyla duymazlar.
مَوْئِلاً	Sığınak. Sığınacakları bir yer.
لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا	Helak edilmeleri için belli bir vakit.

AÇIKLAMA

Âyetler, Yüce Allah'ın kendisine iman etsinler ve yalnızca O'na kulluk yapsınlar da azabından kurtulup ikram evine (cennet) gitsinler diye kullarına açıkladığı delilleri sergilemeye devam ediyor.

"Andolsun biz bu Kur'an'da insanlara her çeşit misali türlü biçimlerde

anlattık."

Birçok örnekler verdik ve çeşitli deliler açıkladık. özendirmek ve sakındırmak için müjdelerimizi ve tehditlerimizi Kur'an'da açıkladık da açıkladık. Bütün bunları inkarla ve büyüklük taslayarak karşıladılar.

"Ama insan,(1) tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür."

İnsan çabasının çoğunu tartışmaya ve çekişmeye harcar. Bunun sebebi tartıştığı konu, aleyhine ise hakkı itiraf etmesin, hakka teslim olmasın ve hakkı yerine getirmesin.

Allah Teâlâ, insanları "kendilerine hidayet geldikte sonra inanmaktan" alıkoyan şeyi bildiriyor. Bu; kafirlikten, şirkten ve kötü amellerden vazgeçtikten sonra imanla ve salih amelle girilen kurtuluş ve mutluluk yolunun açıklanmasıdır.

"İnanmaktan ve Rablerine istiğfar etmekten alıkoyan şey, ancak evvelkilere ait olan bozuk adetlerdir..."

Köklerinin kazınması ve topluca yok edilme azabının "... kendilerine gelmesi, yahut..." kıyamet günü "... azabının açık seçik(2) karşılarına(3) gelmesidir."

İşte o zaman iman fayda vermez.

"Biz peygamberleri sadece müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndermekteyiz."

İman edip salih amel işleyenlere cenneti müjdeleyen, inkar edip kötü amel işleyenleri cehennemle uyaran davetçiler ve rehberler olarak göndermekteyiz. Peygamberleri zorbalar olarak göndermedik ve onlara bütün insanların hak yola girmesi görevini de yüklemedik. Ama inkar edenler, bu ger-

---

(1) Lafzın "kâfir" anlamına gelmesi de muhtemeldir. Allah Teâlâ "İnkar edenler ise hakkı bâtılla gidermek için mücadele ediyorlar" buyurmaktadır. Lafzın müslüman anlamına gelmesi de muhtemeldir. Ancak kâfir hakkında olması daha uygundur. Müslim, Hz. Ali (r.a.)'den rivayet eder:" Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali ile Hz. Fatma'nın kapısını çalmış ve: "Namaza kalkmıyor musunuz?" demiş. Hz. Ali diyor ki: "Ben de" "Ya Rasûlüllah, nefislerimiz Allah'ın elindedir. Bizi uyandırmak istese uyandırır" dedim. Rasûlüllah (s.a.v.), ona böyle deyince geri döndü. Sonra geri dönmüşken ellerini dizlerine vurarak şöyle dediğini duydum; "Ama insan tartışmaya her şeyden daha çok düşkündür."

(2) Bazı müfessirler, bunu Bedir savaşı'nda kılıçla öldürülme azabı olarak yorumlamıştır.

(3) Cumhûr "kıbel" okumuştur. "Kubulen" de okunmuştur. İlki, açıkça karşısına, ikincisi ise çeşit çeşit, türlü türlü azap gelmesi anlamınadır.

çekten gafil oluyor ve "hakkı batılla iptal etmek için mücadele ediyorlar. Âyetlerimi..." Allah'ın âyetlerini ve delillerini "... ve uyarıldıkları.." kâfirliklerinin ve inatlarının gerektirdiği azap gibi "... şeyleri alaya aldılar." Alay edip eğlendiler. Böylece en zalim insanlar oldular.

"Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatıldığı halde, onlardan yüz çeviren ve yapmış olduğu amelleri..."

Suçu, günahı ve şirki "... unutandan daha zalim kim olabilir? Allah'ım,hiç kimse bu inatçı kâfir insandan daha zalim olamaz. Sonra Allah Teâlâ, bunları zulüm, yüz çeviriş ve unutkanlık sebebini kaydediyor: Allah'ı unutup O'ndan yüz çevirenlere itaat etmek, Allah Teâlâ, şerre, zulme ve fesada dalanlar hakkındaki kanununa göre, kalbine, onu kuşatıp hiçbir şey anlamaz hale getirecek bir örtü koyar Kulaklarına da, hidayeti (doğruyu, gerçeği) duyamayacağı bir ağırlık koyar. Bunun için elçisine (s.a.v.): "Onları doğru yola çağırsan da bu halde..." Kalplerine örtüler, kulaklarına ağırlık konulduktan sonra "... asla doğru yola gelmezler," buyurmuştur.

"Ama çok bağışlayan; esirgeyen Rabbin eğer onları yaptıklarına karşılık hemen cezalandıracak olsaydı..."

Bu yüz çevirmiş zalimleri yakalayacak olsaydı..." "... onlar için azabı çabuklaştırırdı."

Ama bağışlaması ve acıması, buna razı olmaz. Değilse, azaplarını çabuklaştırıp, size göstere, göstere onları önünüzde helak ederdi.

"Ama o kafirler için vaadedilen bir zaman vardır ki ondan kaçıp sığınacak bir yer bulamayacaklardır."

Ne kurtulabilecekleri bir kurtuluş yeri, ne de sığınabilecekleri bir sığınak bulabileceklerdir. Bunun, Bedir Savaşı'nda olması tercih olunur. Çünkü âyetlerin akışı; Ebu Cehil, Ukbe b. Ebu Mu'ayt ve Ahnes b. Şurayk gibi Allah'ın hidayetinden mahrum inatçı zalimler hakkındadır. Bu birincisidir...

İkincisi ise şudur: "İşte şu şehirler; ne zaman zulmettilerse..."

Hud, Salih ve Lut kavimlerinin şehirler halkları kastediliyor.

"... Biz onları helak ettik. Onları helak etmek için de belli bir vakit tayin etmiştik."

Helak etmek için belirli bir vakit. Şu Kureyşli suçlular da öyledir. Onları da Bedir'de helak etmiştir. Ebediyen onlara lanet olsun.

SONUÇ

1- Allah Teâlâ, kitabında deliller açıklayarak ve örnekler vererek insanlara mazeret ileri sürme imkanı bırakmamıştır.

2- Mücadele etmek, düşmanlık beslemek, tartışma ve çekişme insanda var olan bir karakterdir. Ancak davranışlar ıslah edilmelidir.

3- Peygamberlerin görevi, insanları iman etmeye zorlama değil müjdeleme ve uyarmadır. Dinde zorlama yoktur. Her kul kendi tercihiyle inanır veya inkar eder.

4- Kur'an kendisine hatırlatılıp da yüz çeviren ve ellerinin işlediğini unutarak suçlarını devam ettiren kimsenin zulmü büyüktür. Çünkü bilenlerle bilmeyenler bir olamazlar. Bilerek inadından dolayı günah işleyenin cezası da daha şiddetli olur.

5- Kul, şer ve fesadı, inatla ve ısrarla devam ettirirse, imandan ve hayırdan engellenir ve ebediyen hidayetten mahrum bırakılır. Bu Allah'ın bir kanunudur. Sonunda zalim bir kâfir olarak ölür de alçaltıcı azapta ebedi kalır.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ لَآ أَبْرَحُ حَتَّىٰٓ
أَبْلُغَ مَجْمَعَ ٱلْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِىَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا
نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِى ٱلْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾
فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا
نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَءَيْتَ إِذْ أَوَيْنَآ إِلَى ٱلصَّخْرَةِ فَإِنِّى نَسِيتُ ٱلْحُوتَ
وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيْطَٰنُ أَنْ أَذْكُرَهُۥ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ

فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا
قَصَصًا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا
وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ
أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ
صَبْرًا ﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِي
إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾

60- Musa genç arkadaşına demişti ki: "Durmayıp ya iki denizin birleştiği yere varacağım veya uyun bir zaman yürüyeceğim."

61- İkisi yürüdüler, iki denizin birleştiği yere varınca, tuttukları balığı, kokmasın diye bir su birikintisi içine bıraktılar ve orada bir kayaya sığınıp balıklarını unuttular, balık sıyrılıp denizde yolunu tuttu.

62- Orayı geçip gittiklerinde Musa genç arkadaşına: "kahvaltımızı bize getir de yiyelim, andolsun ki, bu yolculuğumuzdan epey yorgunluk çektik," dedi.

63- Genç arkadaşı: "Gördün mü, dedi kayaya sığındığımız vakit balığı unuttum. Onu söylememi, bana ancak şeytan unutturdu. Balık, şaşılacak biçimde denizin içinde yolunu tuttu!"

64- Musa: "İşte aradığımız o idi," dedi. Tekrar izlerini takib ederek geriye döndüler, kayaya vardılar.

65- Orada kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiştik ve ona katımızdan bir ilim öğretmiştik.

66- Musa ona: "Sana öğretilenden, bana da bir bilgi öğretmen için sana tabi olabilir miyim?" dedi.

67- O da: "Sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın,"

dedi.

68- "Sana bildirilmeyen bir şeye nasıl dayanabilirsin?"

69- Musa: "İnşallah, dedi, beni sabredici bulursun, senin emrine karşı gelmem."

SÖZLÜK

وَ اِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ	Musa genç arkadaşına dediğinde. İsrailoğullarının peygamberi Musa b. İmran'ın, Yuşa b. Nun b. Efrayim b. Yusuf (a.s.)'a şöyle dediği zamanı anlat.
مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ	İki denizin birleştiği yer. Fars denizi ile Akdeniz'in birleştiği yer.
حُقُبًا	Uzun zaman. Hukub kelimesi, zaman anlamına gelir. 80 yıllık bir zaman. çoğulu ahkab'tır.
سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا	Denizdeki tünel gibi yolunu tuttu.
فَلَمَّا جَاوَزَا	Geçtiklerinde. Kayanın bulunduğu yeri geçip gittiklerinde. Balık, denize yolunu oradan tutup gitmişti.
فِي الْبَحْرِ عَجَبًا	Denizde hayret. Musa'ya hayret! Çünkü balığın canlanmasına ve denizde dağdaki tünel gibi bir yol tutmasına şaşmıştı.
قَصَصًا	Ayak izlerini takip ederek.
عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا	Kullarımızdan bir kul. Hızır (a.s.).
مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا	Öğretildiğin doğrudan Bildiğin hidayetten. Hakka erdiren ve hidayete vardıran.
مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا	Kavramadığın bir ilim. "Ve la a'si leke emran" Sana karşı olmayacağım. Hoşuma gitmese de senin bana emrettiğine uyarım.
وَ لَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا	Hiç bir işde sana asi olmayacağım.

AÇIKLAMA

Bu, Hz. Musa (a.s.)'nın Hızır (a.s.)'la olan kıssasıdır.(1) Kıssamız, Hz.

(1) Nüf el-Bekkali, bu âyette geçen Musa'nın; Musa b. Minşa b. Yusuf (a.s.) olduğu görüşüne vardı. Buhari'de geçtiği gibi İbni Abbas (r.a.) buna şiddetli karşı çıktı. Doğrusu, Allah'ın İsrailoğullarına peygamber gönderdiği Musa b. İmran (a.s.) olmasıdır.

Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ilan etmekte ve pekiştirmektedir. Çünkü böylesi gerçek kıssaları, bir kimse Allah (c.c.)'tan vahiy almadıkça bilemez ve anlatamaz.

"Musa genç arkadaşına demişti ki..."

Ey Rasûlümüz, varlığımıza ve birliğimize, bize kavuşulacağına ve peygamberliğine delil getirmek için Musa ile Hızır'ın kıssasını anlat: İsrailoğullarına gönderdiğimiz peygamberimiz Musa b. İmran, yardımcısı(1) Yuşa' b. Nun'a Rabbimin, Hızır'dan ilmimi artıracağım bir ilim öğreneyim diye, kullarından, benden daha alim bir kulu ile buluşmaya yönlendirdiği yere, "İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım" yürüyeceğim. "... Ya da uzun bir zaman yürüyeceğim."(2)

İlim öğrenmek için o salih kula ulaşıncaya kadar yürüyüşümü uzun bir zaman sürdüreceğim.

"İki denizin birleştiği yere vardıklarında..."

İki deniz arasına. Babülmendeb'teki Rum ve Fars denizleri arasına. Orada Kızıl deniz'le Atlas Okyanus'u birleşiyordu. Veya Tanca (Cebel-i Târık Boğazı) yanındaki Akdeniz'le Atlas Okyanusu'dur. Hangilerini kastettiğini en iyi Allah bilir. "... balıklarını unuttular." Genç arkadaşı balığı unuttu. Çünkü balığı o taşıyordu. Ama Arapça'daki bilinen kural(3) işletilerek, unutma hem gence, hem Hz. Musa'ya atfedildi. Allah Teâlâ, bu balığı, Hz. Musa için balığın kaybolduğu yerde Hızır'ın var olacağına bir belirti kılmıştı. Çünkü Buhari'de geçtiğine göre olay şöyle başlamıştı:

Bir gün Hz. Musa (a.s.) İsrailoğullarından bir gencin hoşuna gitmişti. Hz. Musa'ya: "Senden daha alimi var mı, Musa?" diye sormuştu. O da: "Hayır!" demişti. Rabbi, ona hemen "Evet var. Kulumuz Hızır!.." diye vahyetti. Hz. Musa, Hızır'dan ilim öğrenmek için buluşmalarını arzuladı. Bunu Rabbinden diledi. Allah Teâlâ'da, buluşacakları yerin, iki denizin birleştiği yere yönlendirdi. Belirti olarak da balığı verdi. Hz. Musa'ya yiyecek olarak bir balık al-

(1) Musa'nın genç arkadaşının kim olduğunda ihtilaf edilmiştir. Denilir ki: O, ona hizmet eden bir gençti. Bundan dolayı edeben "feta" dendi. İbni Arabi, her ne kadar hadiste Yuşa b. Nun olduğu geçiyorsa da Kur'an'dan anlaşılan o bir köledir. Araştırıp, derin derin incelemeye gerek yoktur.

(2) Nehhas der ki: "Hukub, sınırı çizilmemiş, müphem bir zaman dilimidir. Çoğulu ahkab gelir. Seksen yıl şeklinde bir süre takdir edilmişse de Musa'nın bu sözünden maksat ilkidir. Yani bir süre..."

(3) Bu, Arapça'da ve kur'an'daki çeşitli âyetlerde yaygın bir kullanım şeklidir.

masını emretti ve balığı kaybettiği yerde Allah'ın kulu Hızır'ın bulunacağını bildirdi. Bundan dolayı iki denizin birleştiği yere vardıklarında istirahat ettiler. Hz. Musa (a.s.) uyudu, genç arkadaşı yarı uyur durumdaydı.(1) pişmiş balık ansızın zembilden çıktı ve denize doğru yolunu tuttu. Hz. Musa (a.s.)'ya bir delil olarak o yoldan deniz açılıp bir kemer veya tünel halini aldı. Yuşa'ı da uyku bastırdı ve uyudu. Dinlendiklerinde, yolculuklarını sürdürmek için kalktılar. Genç arkadaşı, balığın zembilden çıkıp denize girişini uyku bastırdığı için unuttu ve aklından çıktı. Uzunca bir mesafe yürüdükten sonra acıktılar. Denizin birleştiği mıntıkaya(2) geçmişlerdi. Hz. Musa, genç arkadaşına; "kuşluk yemeğimizi getir..." dedi. Sonra da sebebini açıkladı.

"Andolsun bu yolculuğumuzdan epey yorgunluk çektik ve acıktık." O anda genç arkadaşı, Allah'ın anlattığı şekilde Hz. Musa'ya cevaben: "Gördün mü?" Hatırlıyor musun? Dibinde dinlendiğimiz "... kayaya sığındığımız vakit, ben balığı unuttum." Özür dilercesine "Onu söylememi bana ancak şeytan unutturdu. Balık şaşılacak şekilde..?" ölmüşken dirildi ve denize varana kadar ilerledi ve deniz yarılıp tünel gibi oldu. "... denizin içine yolunu tuttu."

Hz. Musa, Allah'ın bildirdiği gibi, şöyle dedi:

"İşte aradığımız o idi." Böyledir. Çünkü Allah Teâlâ balığın kaybolmasını, Hz. Musa (a.s.) için Hızır'ın bulunduğu yere işaret kılmıştı.

"İzlerini takip ederek..." ayak izlerini izleyerek "gerisingeri döndüler. Orada katımızdan bir rahmet..." peygamberlik "... verdiğimiz ve katımızdan bir ilim..." ona has bir gayb ilmi "... öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul olan"(3) Hızır (a.s.) "... buldular."

Kendisine merhamet etmesini isteyerek "Musa ona: Sana öğretilen rüşdden bana da öğretmen şartıyla sana tabi olabilir miyim, dedi."

Allah'ın sana öğrettiği rüşdden... Yani beni hakka götürecek ve sayesinde hidayet elde edeceğim, hayra götürecek bir bilgi. Hızır, şöyle cevapladı:

"Sen benimle beraberliğe sabredemezsin."

---

(1) Buhari'de şöyle geçer: "Musa (a.s.), Yuşa "balığın yanından ayrıldığı yeri bana bildirmekten başka görev vermiyorum" demişti. Yuşa'da "çok bir görev vermedin," demişti."

(2) Bu iki denizin Ürdün nehri ile Taberiyye Gölü olması görüşü tercih edilir.

(3) Buhari'de şöyle geçer: "Hızır'ı denizin ortasında yeşil bir yaygı üzerinde elbisesine bürünmüş olarak buldular. Elbisesinin bir tarafını ayaklarının altına bir tarafını da başının altına koymuştu. Hz. musa (a.s.) selam verdi. Hızır (a.s.) yüzünü açıp: "Sen kimsin?" dedi. "Ben Musa'yım..." dedi."

Hz. Musa'nın, kendisinden kabul edemiyeceği fiiller göreceğini söylemek istiyor. Halbuki Hızır, o fiilleri mutlaka yapmalıdır. Hz. Musa'nın bunlardan dolayı içi daralıp sabır gösteremeyebilir. Hızır, Musa'ya niye sabredemeyeceğini de açıkladı:

"Kavrayamadığın..." tam bilmediğin "... şeylere nasıl sabredersin?"

Musa, neye mal olursa olsun ilim öğrenmeye kesin karar vermiş olarak: "İnşaallah beni sabırlı bulacaksın ve hiç bir emrine karşı gelmem," dedi. Bana emrettiğini yapacağım; hoşlanmadığım ve içimin almadığı bir şey de olsa...

SONUÇ

1- Allah Teâlâ, peygamberi Musa (a.s.)'yı, "senden daha alimi var mı?" diye sorulduğunda "hayır!" diye cevap vermesinden dolayı Musa (a.s.)'a ders verdi. En azından Allahu a'lem demesi gerekirdi. Bu sebeple kendisine ve bu güç yolculuğa çıkması görevi verildi.

2- Yol arkadaşlığı, öğrencinin hocasına hizmeti müstehaptır. Çünkü Yuşa, Musa'ya azığını taşıyarak hizmet ediyordu.

3- Ne kadar salih olursa olsun, insan unutma ile karşı karşıyadır.

4- Hatadan sevaba, yanlıştan doğruya dönmek, yanlışta inad etmekten daha iyidir, "tekrar izlerini takip ederek geriye döndüler."

5- Ölü balığı diriltmede, suyun balığa bir kemer gibi açılmasında, balık için bir tünel, Hz. Musa ve genç arkadaşı için şaşılacak bir şey olmasında Allah'ın kudreti tecelli etmiştir. Hz. Musa, bu şaşırtıcı şey sayesinde Hızır'ın yerini tespit etmiş ve orada Hızır'ı bulmuştur.

6- Kişi ne denli alim olursa olsun, ilminin artmasını istemesi güzel bir ahlaktır. Burada şu hadisi hatırlatmakta yarar var: Bir hadis, ezberleyip amel eden için bir kantar altından daha hayırlıdır. İbni Abbas (r.a.)'ın sözüdür. Hz. musa Rabbinden şöyle diledi: "Ya Rabbi, hangi kulunu daha çok seversin?" Cenab-ı Hakk buyurdu ki: "Beni anıp unutmayanı." Yine sordu: "Hangi kulun daha değerlidir?" Cenab-ı Hakk: "Hakkı yerine getiren ve nefsi arzularına uymayan," buyurdu. "Ya Rabbi, hangi kulun daha alimdir?" diye sordu. Allah (c.c.): "O kimse ki, belki kendisini hak yola götürecek veya beni reddetmekten çevirecek bir kelimeye rastlarım diye kendi ilmine insanların ilmini katmak ister." Hadisin devamı, İbn Cerir et-Taberi Tefsiri'ndedir.

قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا
تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا
حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا
لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ
صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي
عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقَتَلْتَ
نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

70- O kul: "O halde, dedi, eğer bana tabi olursan ben sana anlatıncaya kadar yaptığım hiç bir şey hakkında bana soru sorma."

71- Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman gemiyi deliverdi. Musa "Halkını boğmak için mi gemiyi deldin? Gerçekten sen, çok tehlikeli bir iş yaptın!" dedi.

72- O kul: "Sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın demedim mi?" dedi.

73- Musa "Unuttuğum şeyden ötürü beni kınama ve bana bu işimden dolayı bir güçlük çıkarma," dedi.

74- Yine yürüdüler. Nihayet bir oğlan çocuğuna rastladılar. O kul hemen onu öldürdü. Musa: "Bir can karşılığı olmadan temiz bir cana kıydın ha? Doğrusu sen, çirkin bir iş yaptın!" dedi.

SÖZLÜK

ذِكْرًا Hatırlatma. Anma. Sana gizli olanı açıklayıp anlatana kadar...

لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا Bilinmeyen bir şeyle geldin. Çirkin bir şey yaptın.

لَا تُرْهِقْنِي Bana zorluk verme. Bana güç gelecek, taşıyamayacağım şeyi bana yükleyip de seninle olan arkadaşlığımı zorlaştırma.

نَفْسًا زَكِيَّةً Temiz nefis. Günahsız şahıs. Ruhu günahlarla kirlenmemiş bir canlı.

بِغَيْرِ نَفْسٍ Başka nefis olmadan. Başka bir cana kıymamışken. Başka insanı öldürmeksizin. Kısas olmaksızın.

نُكْرًا Bilinmeyen. Kabul edilemeyen. Dini hükümlerin reddettiği bir iş. Şiddetle reddedilen bir günah.

AÇIKLAMA

Âyetler, Hz. Musâ (a.s.) ile ilim öğrenmek için arkadaş olmayı dilediği âlim, yani Hızır arasında geçen karşılıklı konuşmayı anlatmaya devam ediyor. Hızır "dedi ki: "Eğer..." ilim öğrenmek için arkadaş olarak "... bana tabi olursan, bana..." şer'î bir hükmünü bilmediğin türden yaptığım "... hiçbir şeyi sorma. Ta ki ben sana anlatıncaya kadar."(1)

Ben sana, gerçeğini ve bilmediğin yönünü anlatıncaya dek bana bir şey sorma dedi. "yine yürüdüler." Hz. Musa'nın, Hızır'ın isteğine razı olmasından sonra(2) yürüyerek ilerlediler. Limanlardan bir limana ulaştılar. Hızır'ın sahiplerini tanıdığı bir gemiye bindiler. Gemiciler onlardan taşıma ücreti almadılar. Gemi demir alıp denize açılınca, Hızır bir balta alıp gemiyi deldi. Hz. musa da deliği elbisesiyle tıkamaya başladı. Şöyle diyordu: "Sahiplerini boğmak için mi deldin bunu?" Halbuki onlar sizi bedava bindirdiler. "Hakikaten müthiş bir iş yaptın."

Ey âlim, korkunç bir suç işledin.

"O kul sen benimle beraberliğe sabredemezsin demedim mi? dedi." Musa şöyle cevap verdi:

---

(1) Hz. Musa'nın "sana tabi olabilir miyim?" diye sorması, istemedeki edep, incelik ve hocasından bir çok şey isteyenin tevazuundandır. Âyette öğrencinin, mertebeleri bir olsa da hocaya tabi olduğuna bir delil vardır. Hz. Musa (a.s.), Hızır'dan daha faziletli idi, ama o âlim olan Hızır'a tabi hükmünde olduğundan tevazu gösterdi.

(2) Buhari'de: "deniz kıyısında yürüyerek ilerlediler. Bir gemiye rastladılar. Gemicilerle onları taşımaları için konuştular. Gemiciler Hızır'ı tanıdılar ve ücretsiz bindiler," diye anlatılır.

"Unuttuğum şeyden ötürü beni kınama ve bana bu işimden dolayı bir güçlük çıkarma."

Unuttuğum için beni cezalandırma. Çünkü unutana güçlük yoktur. Hakikaten Hz. Musa (a.s.) unutmuştu.(1) Bana güç gelecek, taşıyamayacağım şeyi yükleyip de seninle olan arkadaşlığımı zorlaştırma.

"Yine yürüdüler."

Denizden karaya çıktıktan sonra... Çocuklarla oynayan yakışıklı ve gösterişli bir oğlan çocuğuna rastladılar. Hızır (a.s.) onu bir kenara alıp yatırarak kesti.(2) Hz. Musa: "Bir can karşılığı olmadan temiz bir canı öldürdün ha..." Tertemiz, sahibi ruhunu kirletecek bir tek günah bile işlememiş, kısası hak ettirecek biçimde bir kimse öldürmemiş, bir canı öldürdün ha!..

"Doğrusu, sen çirkin bir iş yaptın, dedi."

Günah işlememiş temiz bir kişiyi öldürmekle büyük bir suç işledin. Musa, bu sefer unutkanlıkla değil bile bile söylemişti. Sebebini ve şer'i hükmünü bilmediği böylesi bir suçun işlenmesine dayanamazdı.

SONUÇ

1- Arkadaşlık, ilim öğrenmek vs. için tercih olunan bir yarar gereği şartlar öne sürmek caizdir.

2- Bir şeyin haram olduğunu bilen kimsenin o haramı işleyene karşı çıkması gerekir.

3- İnsanlardan güçlüğü gidermelidir.

4- Kısas meşrudur. Adam öldüren öldürülür.

---

(1) Buhari hadis kitabında şöyleder: "Rasûlüllah (s.a.v.) buyuruyor: Bu, Musa'nın ilk unutkanlığıydı. Bir kuş geldi. Geminin bir tarafına kondu. Denizden bir gaga su aldı. Hızır, Musa'ya: "Benimle senin ilmin Allah'ın ilmi karşısında ancak şu serçenin denizden eksilttiği kadardır," dedi."

(2) Tirmizi hadis kitabında: "Hızır çocuğun kafasını eline alıp kopartarak öldürdü." Bâzı rivayetlerde geçer: "Hızır, bir taş aldı ve çocuğun kafasına vurup öldürdü." Tefsir'de kaydettiğimiz en doğru ve en açık olanıdır.

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ
إِن سَأَلْتُكَ عَن شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي
عُذْرًا ﴿٧٦﴾ فَانطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا
أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ
لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ
سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

75- O kul: "Ben sana, sen benimle beraber bulunmağa dayanamazsın dememiş miydim," dedi.

76- Musa dedi ki: "Eğer bundan sonra bir daha sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaş olma. O zaman benim tarafımdan sana özür ulaşmıştır artık benden ayrılmakta mazur sayılırsın.

77- Yine yürüdüler. Nihayet bir kent halkına varıp onlardan yemek istediler kent halkı onları misafir etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmak isteyen yıkılmak üzere olan bir duvar buldular; hemen onu doğrulttu. Musa: "İsteseydin buna karşılık bir ücret alırdın," dedi.

78- "İşte, dedi bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim."

SÖZLÜK

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ — Ben sana demedim mi de der. Hızır musa'ya (aleyhisselam) dedi ki... Daha önce ben bunu sana demedim mi?

بَعْدَهَا — Bundan sonra...

فَلَا تُصَاحِبْنِي — Benimle birlikte olma. Beni sana tabi bırakma! Arkadaşlığı ke-

sebilirsin.

مِنْ لَدُنِّى عُذْرًا Benden yana mazur kabul edilirsin. Seninle arkadaşlık etmememde benden yana mâzur görülürsün.

اَهْلَ قَرْيَةٍ Şehir halkı. Antakya şehri.

اِسْتَطْعَمَا اَهْلَهَا Onlardan yemek istediler. Onlardan, misafire gerektiği kadar yiyecek istediler.

يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ Yıkılmak istiyor. Duvar. Eğilmekten yıkıldı yıkılmak üzere idi.

فَاَقَامَهُ Ve onu düzeltti. Hızır. Yıkılmasın diye onardı.

اَجْرًا Ücret. Doğrultup onarmasına bir ücret.

هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِى وَ بَيْنِكَ İşte bu benimle senin aranın ayrılmasıdır. "İsteseydin buna karşılık bir ücret alırdın" sözün, arkadaşlığın sonu, ayrılığın başlangıcıdır.

بِتَأْوِيلٍ İzahı. Kendi bilgine göre reddettiklerinin açıklaması.

AÇIKLAMA

Âyetler, Hızır'ın Hz. Musa (a.s.) ile olan karşılıklı konuşmasına devam ediyor. Daha önce Hz. Musa (a.s.)'nın, Hızır'ın çocuğu kısas olmadan ve suç işlemeden öldürmesine itiraz ettiği geçmişti. Hz. Musa, itirazını "doğrusu sen çirkin bir iş yaptın,"a kadar sürdürüyor. Hızır, Allah Teâlâ'nın bildirdiğine göre ona şöyle cevap vermiştir:

"Ben sana, benimle birlikte olmaya sabredemezsin, demedim mi?"

İlim öğrenmek için benden arkadaşlık istediğinde... Yine Allah (c.c.)'ın bildirdiğine göre Hz. Musa şöyle demiştir:

"Eğer bundan sonra..." bu defadan sonra... "... sana bir şey sorarsam artık bana arkadaş olma."

Arkadaşlığımı bırak. Çünkü sana "benim tarafımdan..." Senin beni terketmene "... özür ulaşmıştır." Yani artık sen benimle arkadaşlığı bırakmakta mazursun buna hakkın var. "Yine yürüdüler."

Yolculuklarına devam ettiler.

"Nihayet bir köy..." Bu köyün, yani şehrin Antakya olduğu söylenir. Oraya geceleyin vardılar. Hava soğuktu. "... o şehir halkına varıp onlardan yemek istediler."

O şehir halkından kendileri için gerekli yiyeceği istediler. Şehir halkı "... onları misafir etmekten kaçındılar.(1) Derken orada..." o şehirde "... yıkılmak üzere olan bir duvar buldular."

Hızır onu doğrultup onardı. Hz. musa ona; "isteseydin, buna karşılık bir ücret alırdın," dedi. Onarmana karşılık bir ücret... Özellikle, bu köy halkı bize hakkımız olan ziyafeti vermedi. İşte burada, Hızır Musa'ya: "İşte senin bu davranışın, benimle senin aramızın ayrılmasıdır," dedi. Çünkü, çocuğun öldürülmesi olayından sonra bir şey daha sorduğunda, arkadaşlığımı istemeyeceğine söz vermiştin. İşte sen sordun. Şimdi ayrılma zamanındır.(2) Öyleyse "sana sabredemediğin şeylerin..." geminin delinmesinin, çocuğun öldürülmesinin ve duvarın düzeltilmesinin "... iç yüzünü haber vereceğim."

SONUÇ

1- İnsan, birine söz verdi mi yerine getirmelidir.

2- Misafire gerekli hizmet yapılmalıdır.

3- Allah rızası için herhangi bir hayır veya çalışma sadaka olarak verilebilir.

أَمَّا السَّفِينَةُ
فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ
وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَأَمَّا الْغُلَامُ
فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾

(1) Hadiste şöyle geçer: "Onlar, cimri pintilerdi." Musa ile Hızır'ı niye ağırlamadıklarının sebebi anlaşılıyor.

(2) Buhari'de şöyle geçer: Rasûlüllah (s.a.v.) burada "Allah, Musa'ya rahmet eylesin. Allah onların (Musa ve Hızır) başından geçenleri anlatsın diye sabretmesini isterdim," buyurmuştur.

فَأَرَدْنَآ أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكَوٰةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾
وَأَمَّا ٱلْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَٰمَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِى ٱلْمَدِينَةِ وَكَانَ
تَحْتَهُۥ كَنزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَٰلِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبْلُغَآ
أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُۥ
عَنْ أَمْرِى ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

79- "O: Yaraladığım gemi, denizde çalışan yoksullarındı. Onu kusurlu yapmak istedim, çünkü onları ilerisinde her sağlam gemiyi zorla alan bir kral vardı."

80- "Çocuğa gelince: Onun anası babası mü'min insanlardı. bunun, onlara azgınlık ve küfür sarmasından isyaniyle onları şerre sürüklemesinden, yahut onların imanına kendi azgınlık ve imkanını bulaştırmasından veya onları da kendisi gibi azgınlığa ve küfre sürüklemesinden korktuk."

81- "İstedik ki Rab'leri onun yerine onlara ondan daha temiz, daha merhametli ana babasına iyilik eden birini versin."

82- "Duvar ise şehirde iki yetim çocuğun idi. Altında onlara ait bir hazine vardı. Babaları da iyi bir kimse idi. Rabb'in istedi ki onlar büyüyüp güçlü çağlarına ersinler de Rabb'inden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. Bunları, ben kendiliğimden yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur."

SÖZLÜK

اَلْمَسَاكِينُ Fakirler. Düşkünler. Miskin'in çoğulu. Kazanmaktan aciz zayıf kimse.

يَعْمَلُونَ فِى الْبَحْرِ Denizde çalışıyorlar. Parayla yolcu taşıyorlar.

اَعِيبَهَا	Onu kusurlu yapmam. Korsan beğenmesin diye sakatlamak istedim.
غَصْبًا	Zorbalıkla.
اَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَ كُفْرًا	Onlara (ana babasına) zulüm ve inkar yüklemesinden.
وَ اَقْرَبَ رُحْمًا	Daha merhametli. Rahim ve ruhme aynı anlama gelir.
وَ مَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِى	Ben onu kendi başıma yapmadım. Benim tercihimle değil, aksine Rabbim (c.c.)'in emri ile...

AÇIKLAMA

Burası, Hz. Musa ve Hızır (aleyhisselam) bahsinin sonudur. Hızır, Mûsa'ya ayrılacağını bildirdiğinde, ona sabredemediği şeylerin iç yüzünü açıklamaya söz vermişti. İşte açıklaması: Allah Teâlâ, Hızır'ın söylediklerini anlatıyor: Deldiğim ve bunun için beni ayıpladığın "Gemi, denizde çalışan yoksullarındı."(1) Gemilerini, kendilerine biraz nafaka sağlayacak az bir şeyler karşılığında kiralıyorlardı.

"... O gemiyi ârızalı yapmak istedim."

Gemidekileri boğmak için değil..." "... Çünkü onların ilerisinde(2) her sağlam, düzgün gemiyi gasbla zorla alan bir zalim kral vardı."

Ben, sadece gemiyi gemicilerde bırakmak istedim. Çünkü söz konusu korsan, sağlam gemilerden başkasını almıyordu. Öldürdüğüm ve senin öldürmemi reddettiğin "çocuğa gelince, anası babası mü'min insanlardı..." büyüdüğünde "... onlara azgınlık ve küfür sormasından korktuk. İstedik ki Rableri onun yerine kendilerine ondan daha temiz..." salih, hayırlı "... ve daha merhametli..?" ana babasına daha merhametli ve iyi "... birini versin." Onun için o çocuğu öldürdüm.

"Duvar ise, şehirdeki iki yetim çocuğun idi. Altında onlara ait bir hazine

---

(1) Fukaha'dan "miskinin, fakirden daha az fakir" olduğu görüşünde olan imam, bu âyeti delil getirmiştir çünkü gemisi olan fakir sayılmaz. Buna şöyle cevap verilmiştir: Gemi, yedi kişinin ortak malıydı. Dört tanesi ise, gemiyi babalarından miras almış fakir ve zayıf insanlardı.

(2) Âyetteki orijinal kelime "vera"dır. Vera'nın gerçek anlamına, yani "arkalarında" anlamına alınması caizdir. Yani geri döndüklerinde gemiye el koyacaktı manasına. İleri, anlamına gelmesi de caizdir.

vardı. Babaları da iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki onlar büyüyüp güçlü çağlarına..." rüşd yaşına "... ersinler ve Rabbinden bir rahmet..." "... olarak hazinelerini(1) çıkarsınlar. Bunları ben kendiliğimden..." kendi isteğimle ve seçimimle "... yapmadım."

Bilakis Rabbimin emri ve öğretmesi ile yaptım.

"İşte senin sabredemediğin şeylerin iç yüzü."

SONUÇ

1- Allah Teâlâ'nın gizli lütufları çeşit çeşittir. Mü'min, dış görünüş itibariyle zararlı bile olsa Allah Teâlâ'nın kaderine razı olmalıdır.

2- Allah Teâlâ, dostlarına görünüşte azap ama aslında rahmet olan şeyleri güzelce takdir etmektedir.

3- Evlatların halini düzeltmede babalarının düzgünlüğü gözetilir. (İyi insanların evladı ile uğraşmak uygundur.)

4- Hızır'ın her yaptığı ilahi vahiyle idi. Bu ilme, ilm-i ledünni de derler. Yani Allah katından gelen ilim demektir. Bunun böyle olduğunu şu da pekiştirir: Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hızır Musa'ya, "ben, Rabbimin öğrettiği bir ilme sahibim, sen de Rabbinin öğrettiği bir ilme sahipsin. Benim ilmimle, senin ilmin Allah'ın ilmi karşısında kıyas edilemiyecek kadar çok çok azdır," dedi."

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾
إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ ٱلشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ

(1) Hazine, altın ve gümüştü. Delili, Tirmizi'nin Ebu'd-Derda'dan rivayet ettiği hadistir. Dil bakımından delili de, biriktirilmiş gömülü (define) mala kenz denmesidir. Malla beraber, içinde ilim bulunan bir kitabın da olması caizdir.

وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّا
أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ
يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَل
لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ
سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ
يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

83- Ey Muhammed, sana Zu'l-Karneyn'den soruyorlar. De ki: "Size ondan bir anı okuyacağım."

84- Biz onu yeryüzünde güçlü kıldık ve ona her şeyden bir sebeb istediği her şeye ulaşmanın yolunu, aracını verdik.

85- O da kendisini batı doğru ulaştıracak bir yol tuttu.

86- Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir gözede batar buldu. Onun yanında da bir kavim buldu. dedik ki: "Ey Zu'l-Karneyn, onlara ya azab edersin veya kendilerine güzel davranırsın onları güzellikle yola getirirsin. Nasıl istersen öyle yaparsın."

87- Dedi: "Kim haksızlık ederse, ona azap edeceğiz, sonra o, Rabb'ine döndürülecektir. O da ona görülmemiş bir azab edecektir."

88- "Fakat inanıp iyi iş yapan kimseye de en güzel mükafat

vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz kolay işler yapmasını emredeceğiz, onu zor işlere koşmayacağız."

89- Sonra yine bir yol tuttu.

90- Nihayet güneşin doğduğu yere ulaşınca onu, güneşe karşı kendilerine siper yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu.

91- İşte Zu'l-Karneyn böyle yüksek bir mevkiye ve hükümranlığa sahip idi. Onun yanında daha nice bilgi ve yetki bulunduğunu biliyorduk.

92- Sonra yine bir yol tuttu.

93- Nihayet iki set arasına ulaşınca onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu.

SÖZLÜK

وَ يَسْأَلُونَكَ Ve sana soruyorlar. Kureyş kâfirleri, yahudilerin öğretmesi sayesinde sana soruyorlar.

ذِى الْقَرْنَيْنِ Zülkarneyn. İki kutub, iki yan, iki boyut sahibi manasına gelmektedir. Ya da başına taktığı miğferin hilal veya boynuz gibi iki uçlu olması da kasdedilebilir.

سَاَتْلُو عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا Size ondan ibretler okuyacağım. Size, öğüt ve ilim taşıyan bir hayır olarak halini anlatacağım.

مَكَّنَّا لَهُ فِى الْاَرْضِ Onu yeryüzüne hakim kıldık. Yeryüzü ülkelerinde hakimiyet ve tasarrufla hakim kıldık.

مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا Her şeyden sebep. İhtiyaç duyduğu, kendisini isteğine ulaştıracak her şeyi ve her vasıtayı ona verdik.

فَاَتْبَعَ سَبَبًا Sebebe tabi oldu. İsteğine ulaşıncaya kadar sebebe sebep ekledi.

تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ Kara balçıkta batıyor. Güneşin kara balçığa batışı ise, sadece gözün öyle görmesidir. Değilse güneş gökyüzünde, deniz yeryüzündedir.

قَوْمًا Bir topluluk. Kâfir bir kavim.

عَذَابًا نُكْرًا Çok korkunç muazzam bir azap.

يُسْرًا Kolaylık. Kolay buyruk, kolay amel.

مَطْلِعَ الشَّمْسِ — Güneşin doğduğu yer.

عَلَى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا — Ona karşı siper kılmadığımız bir kavim. O günlerde giyecekleri elbiseleri, oturacakları evleri yoktu. Ancak yeraltında, içine girdikleri kovukları vardı.

كَذَلِكَ — Böylece. Durum sana söylediğimiz ve anlattığımız gibidir.

بَيْنَ السَّدَّيْنِ — İki set arası. Türk ülkesinin kuzeydoğusundaki iki dağdır. Zülkarneyn seddi, bu iki dağ arasındaydı. Derler ki, o iki dağda iki set vardı.

قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا — Hiç sözden anlamayan bir kavim. Kendilerine konuşanın sözünü ancak güçlükle ve zorlukla anlıyorlardı. Bunlar Ye'cuc ve Me'cuc idi.

AÇIKLAMA

Alimlerin tercih edilen görüşlerine göre, bu, salih bir kul olan Himyerli Tübba Zülkarneyn'dir. Mısır İskenderiyye'sinin kurucusudur. Bir meseleden dolayı Zülkarneyn lakabını[1] almıştı. Medine yahudilerinden aldıkları öğütle Kureyşlilerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sordukları sorular, Zülkarneyn'i de kapsıyordu. Yahudiler, Kureyşlilere Hz. Peygamber (s.a.v.)'e "ruh'u, Ashab-ı Kehf'i ve Zülkarneyn'i sorun! Eğer bunlara cevap verirse, peygamberdir. Veremezse peygamber değildir. Hakkında kararınızı verin!" demişlerdi. Ruh'un cevabı İsra suresindedir. Ashab-ı Kehf'le Zülkarneyn'in cevabı ise Kehf suresinde. Ashab-ı kehf'in tafsilatlı bahsi surenin başında geçmişti. İşte bu da, Hükümdar Zülkarneyn (a.s.)'e dair sorunun cevabını kapsayan bahsin başlangıcıdır.

Ey peygamberimiz "sana Zülkarneyn'i soruyorlar." Soruyu soran Kureyş müşriklerine "De ki: Size ondan bir haber okuyacağım."

Size onun durumundan ve muazzam halinden, öğüt, ilim ve marifet taşıyan bir nasihat ve haber okuyacağım.

"Biz ona yeryüzünde imkan hazırladık ve her şeyden bir sebep verdik."

---

(1) Zülkarneyn'in ismi konusunda dört değişik görüş ileri sürülmüştür: Abdullah, İskender, Abbas veya Cabir. Zülkarneyn lakabının verilişi konusunda da değişik görüşler ileri sürülmüştür. En ideali şudur: O, Fars ve Rum (Pers ve Roma) kralı idi veya iki saç örgüsü vardı. Bunlardan dolayı zülkarneyn lakabı verilmişti. Peygamberliği konusunda ihtilaf vardır. Görünen odur ki, vahyolunan bir peygamber ve hakim kraldı.

Burası Zülkarneyn bahsinin başlangıcıdır. Allah Teâlâ, kraliyetle ve saltanatla ona yeryüzünde imkan sağladığını, dünyayı feth etmekte, adaleti ve iyiliği dünyaya yaymakta ihtiyaç duyduğu, kendisini bu gayelere ulaştıracak her sebebi verdiğini bildiriyor. Allah'ın yaratıkları hakkında koymuş olduğu "sebep" kanunu gereği "bir yol tuttu."(1) mesela bir iğne yapmayı düşünüp de, kendini iğne yapmayı sağlayan sebepleri izleyen, sonunda kendini geliştirerek çuvaldız da yapar. Yani sebeplere tabi olarak küçükten büyüğe devamlı gelişir. Zülkarneyn (a.s.)'da savaş, fetih ve yeryüzünde ilerleyiş sebepleri arasındaki izlediği tutum buydu.

"Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir gözede batar buldu."

Atlantik Okyanus'u sahilinde. Orada güneşin batıyor oluşu gözün görüş şekline göredir. Değilse, güneş gökyüzünde ve kara balçıklı göze(2) ile yanındaki okyanus yeryüzündedir.

"Onun yanında da bir kavim buldu."

O, batı o kara balçıklı gözenin yanında müslüman olmayan kâfir bir kavim buldu. Allah Teâlâ onlar hakkında hükmetme yönetme ve tasarruf izin verdi. Çünkü onlara galip gelecek sebepler onun için kolaydı.

"Dedik ki: Zülkarneyn..." Bu âyetten anlaşıldığına göre Zülkarneyn'in kendisi peygamber ve Allah Teâlâ'nın bu sözü de vahiy olabilir. "... onları ya..." esir alıp öldürürsün ya da "...azab edersin veya kendilerine güzel davranırsın."

Tabii savaştıktan ve galip geldikten sonra... Zülkarneyn, Cenab-ı Hakk'a, kendi bildirdiğine göre şöyle cevap verdi.(3)

"Kim..." şirkle ve kâfirlikle "... haksızlık ederse, ona..." öldürmekle ve esir almakla "... azab edeceğiz. Sonra o..." öldükten sonra "... Rabbine döndürülecektir." "... Allah'ta kafirlere görülmemiş..." korkunç acıklı "... bir azab edecektir. Fakat inanıp iyi iş yapan kimseye de..." Müslüman olup, İslâm'ı güzelce yaşayanın da imanına ve salih ameline "... en güzel mükafat vardır."

---

(1) Sebep, aslen ip anlamına gelir. Daha sonra, sayesinde bir şeye ulaşılan her şeye sebep denmiştir. Zülkarneyn'e her şeyin ilmi verilmişti. O, ilimle isteğine ulaşıyordu. dolayısıyla, ülkeleri fethedip düşmanlarına galip gelmeye muvaffak oldu.

(2) Cumhur "hami'e", bazı kurra da "hamiye" okumuştur. İlkinde kara balçık, ikincisinde sıcak anlamına gelir.

(3) O kavme; "kim haksızlık ederse..." dedi.

Ahirette ona cennet vardır. "O müslümana kolaylıklar sağlarız. Bu hesap günü... ne ağır konuşuruz ne de ona güç gelecek, taşıyamayacağı görevi yükleriz.

"Sonra yine bir yol tuttu."

Batıyı fethederek kuvvet kazanınca, o gücü savaşı ve fethi doğuda da devam ettirmekte kullandı.

"Nihayet güneşin doğduğu yere(1) ulaşınca, öyle bir kavim(2) üzerine doğar buldu ki..."

Üzerinde yaşadıkları toprak medenileşmelerine yardımcı olmamış ilkel bir kavim. Bu sebeple ev inşa etmiyor, elbise giymiyorlardı. Sadece kovuklarda, mağaralarda ve yer altındaki oyuklarda ikamet ediyorlardı. Allah'ın şu sözü de bunu gösterir: "... o kavme..." güneşin "... önünden korunacak bir siper yapmamıştık. İşte böyleydi."(3)

Zülkarneyn'in haline dair sana söylediğimiz söz ve tanımladığımız durum. "Onun yanında bulunan..." gücü, maddi ve manevi imkanları tam bir ilimle "... biliyorduk. Sonra..." Zülkarneyn yine "... bir yol tuttu." Savaş ve fetih usu-lünü devam ettirdi. "Nihayet iki sed arasına(4) ulaşınca..." bu iki sed, dün-yanın en uzak kuzeydoğusundaki iki dağdır. Zülkarneyn bu iki dağ arasına, Ye'cüc'le Me'cüc'ün komşu bölgelere saldırmasına engel olan büyük bir sed inşa etti. Bunlar, Allah Teâlâ'nın şöylece bahsettiği kavimdir:

"Onların (setlerin) önünde(5) hemen hiç anlamayan bir kavim buldu."

SONUÇ

1- Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamberliği ilan edilmiştir. Çünkü bu da, Kureyşlilerin sorduğu üç sorudan sonuncusunun cevabıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu cevabı, Kureyşlilere kendisine vahyolunan kur'an ayetleri olarak okumuştur.

---

(1) Matla, mıtla diye okunabilir.
(2) Nüveyr kitabının müellifi, anlaşılan Mançurya veya Kore'nin doğu sınırlarındaki Japonya sahillerine ulaşmıştı, der.
(3) Şu anlama gelmesi caizdir: "Durumları işte böyleydi, sana anlattığımız gibi." Şu anlama da gelebilir: "Güneşin battığı yere vardığı gibi, doğduğu yere de vardı."
(4) Hafs "seddeyn", Nafi "süddeyn" okumuştur. Süddeyn kıraati zayıftır.
(5) Sedlerin önünde. Arkasında Ye'cüc ile Me'cüc vardı.

2- Sebebi sebebe ekleyen akıl ve irade sahibi mucize gibi şeyleri gerçekleştirir.

3- Zülkarneyn'in "kim haksızlık ederse..." sözü, fertlerin ve cemaatlerin doğruluğuna ve Allah Teâlâ'nın hükmünü ve rızasını kabul edip uyduklarına karar verilen bir anayasa maddesi olmalıdır. Maalesef bu doğru sözün ve düzgün hükmün tam tersi oluyor. Ve hükümetler nezdinde zalimler ve haksızlar değerli; iman ve istikamet sahipleri de değersiz ve küçümsenenler oluyor.

4- Zülkarneyn'den sonraki zamana kadar elbise giymeyen ve mağaralarla kovuklarda yaşayıp evlerde oturmayan ilkel toplumların varlığı açıklanıyor. Nitekim, Kenya yörelerinde halen elbise giymeyen, sadece cinsel organları üzerine ip ve sırım ve benzeri şeyleri koyan kabileler vardır.

5- Bu salih (iyi) hükümdar, yeryüzünde hükmeder olmuştu. Zülkarneyn, dünyanın doğusundan-batısına, insanların tamamına hakim olan dört kişiden birisidir.(1)

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ
فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾
قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
رَدْمًا ﴿٩٥﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا
حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾
فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

(1) İkisi müslümandır. Zülkarneyn ve Süleyman (a.s.). İkisi de kafirdir. Nemrud ve Buhtunnasr. Böyle derler. Doğrusunu Yüce Allah bilir.

قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ۖ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ
رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ
فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾
الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ
سَمْعًا ﴿١٠١﴾

94- Dediler ki: "Ey Zu'l-Karneyn, Ye'cuc ve Me'cuc, bu yerde bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi?"

95- Dedi ki: "Rabb'imin, beni içinde bulundurduğu imkanlar, sizin vereceğinizden daha hayırlıdır. Siz bana insan gücüyle yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir engel yapayım."

96- "Bana demir kütleleri getirin." (Zu'l-Karneyn) iki dağın arasını demir kütleleriyle doldurtup dağlarla aynı seviyeye getirince: "Üfleyin!" dedi. Nihayet o demir kütlelerini bir ateş haline sokunca "Getirin bana üzerine erimiş katran dökeyim," dedi.

97- Artık Ye'cuc ve Me'cuc onu ne aşabildiler, ne de delebildiler.

98- Zu'l-karneyn dedi: "Bu Rabb'imin bir rahmetidir. Rabbimin vaadi gelip Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkması yahut kıyametin kopması gerektiği zaman onu yerle bir eder; şüphesiz Rabb'imin vaadi gerçektir."

99- Biz o gün Ye'cuc ve Me'cuc'u bırakmışızdır: Birbiri içinde dalgalanırlar. Dalga dalga ülkeleri istila ederler. Halk, şaşkınlıktan dalgalar gibi birbirine çarpar, sarsılır, karışırlar. Sur'a da üflenmiştir ve onları hep bir araya toplamışızdır.

100- O gün cehennemi kâfirlere açıkça göstermişizdir.

101- Onlar ki beni anmaya karşı gözleri perde içinde idi ve Kur'an'ı dinlemeye tahammül edemezlerdi.

SÖZLÜK

يَأْجُوجَ وَ مَأْجُوجَ	Ye'cuc ve Me'cuc. Bunlar iki kabile adıdır. Kimler olduğunu Allah bilir. Bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ancak hiç birisi kesin değildir.
نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا	Sana ücret verelim. Yaptığına karşılık bir ücret verelim.
سَدًّا	İki şey arasındaki engel. Sed.
رَدْمًا	Sağlam bir engel. Sed.
زُبَرَ الْحَدِيدِ	Zübra'nın çoğulu. İnşaatta kullanılan taş büyüklüğünde demir kütlesi.
بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ	İki dağın yan tarafını.
قِطْرًا	Eritilmiş bakır.
فَمَا اسْطَاعُوا اَنْ يَظْهَرُوهُ	Onu aşmaya güç yetiremezler. Yüksekliğinden ve yalçınlığından dan üzerine çıkamadılar.
نَقْبًا	Gedik. Oradan çıkabilmek için altında bir delik açamadılar.
جَعَلَهُ دَكَّا	Yerle beraber bir toprak haline getirdi.
وَ تَرَكْنَا بَعْضَهُمْ	Bir kısmını bıraktık. Ye'cuc'ü ve Me'cuc'ü bırakmışızdır. Deniz dalgası gibi gider gelirler.
اَعْيُنُهُمْ فِى غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِى	Beni anmaya karşı gözleri perde içinde idi. Kur'an'dan... Kur'an'a olan buğuzlarından kendilerine okuduğuna ey peygamber gözlerini açmıyorlar veya kalp gözleri, yani basiretleri kapalı. Perdeler içinde, hakkı görüp tanıyamıyor.
لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا	Duyamıyorlar. Hakka ve hakka çağırana düşmanlıklarından dolayı... Gerçekleri dinleyemiyorlardı. Kabul edemiyorlardı.

AÇIKLAMA

Âyetler, halen Zülkarneyn'den söz ediyor. Yeryüzünün kuzeydoğusunda oturanın sakinleri, Allah'ın bildirdiğine göre Zülkarneyn'e şikayette bulunurlar: "Dediler ki: Ey Zülkarneyn, Ye'cüc ile Me'cüc,(1) yeryüzünde... Öldüre-

(1) Ye'cüc'le Me'cüc, aslı arapça olmayan iki kelimedir. Yâcuc ve Mâcuc diye de okunur. Yafes b. Nuh (a.s.)'un iki oğlu idiler. Rastladıkları her fiili, vahşi hayvanı, deveyi ve domuzu yerler. Kendilerinden biri ölse, onu da yerler. Öncüleri Şam'da, artçıları Horosan'da olur. Doğunun nehirlerini ve Taberiye Gölü'nü içerler. Bunlar, sedlerini açıp yıktıklarında olur. Çıkışları, kıyametin büyük alametlerindendir.

rek, yiyerek, yıkıp tahrip ederek "... bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir sed..." bize ulaşamayacakları güçlü bir engel "... yapman için sana bir vergi(1) verelim mi?" Zülkarneyn, Allah'ın bildirdiğine göre onlara şöyle cevap verdi:

"Rabbimin bana verdiği imkan..." Mal, güç ve hakimiyet, sizin verginizden ve haracınızdan "... daha hayırlıdır. Siz bana güçle(2) yardım edin de sizinle onlar arasına muazzam bir sed(3) yapayım."

Sağlam bir sed ve engelleyici bir perde.

"Bana demir kütleleri getirin..." demir parçaları getirin... Her kütle, kesilmiş kerpiç, kadardı. Demiri getirdiler. Taş ve demir kütlelerini koymaya başladı. Bina yükselinceye dek inşa etti. İki dağın arasını taş ve demirle doldurup dağlarla aynı seviyeye getirdi. Sonra "Üfleyin!" dedi. Yani demire ateş körükleyin. "... Nihayet demiri ateşten akkor haline getirince..." bana eritilmiş bakır getirin üzerine dökeyim(4) dedi. Getirdiler, o da döküp bakırdan bir sac haline getirdi. Ye'cuc ve Me'cuc "Onu ne aşabildiler..." nede üstüne çıkabildiler "... ne de delebildiler." ve parçalayabildiler.

Zülkarneyn sedde bakınca, bir ulu dağ ve geçit vermez kale halindeydi, şöyle dedi: Bu, Rabbimin lütfundandır. Yani Rabbimin bana ve insanlara lütfunun belirtisidir. Hemen arkasını getirdi: "Rabbimin vaadi geldi mi..." Kıyamete yakın Ye'cüc ve Me'cüc çıktı mı "... onu yerle bir eder." Yerle bir toprak eyler. "Rabbimin vaadi gerçektir."

Bu, O'nun vaadettiklerindendir. Olacaktır. İmkanı yok. Ve Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Biz, o gün bazılarını bırakmışızdır. Birbiri içinde dalgalanırlar." İnsanlarla cinler karışıp ileri geri koşuştururlar.(5) "Sûr'a da..." diriliş üfürülmesi "...

(1) Harac ve harâc. Harac, sadaka olarak verilendir. Harâc ise, verilmesi gerekli olandır. Burada ücret anlamınadır.

(2) İnsan gücü ve maddi kuvvet.

(3) Radm: En büyük sed, muazzamı...

(4) Kıtr'dan maksat erimiş bakır olabilir. Zahiren de böyledir. Aynı zamanda erimiş demir de olabilir. Üçüncüsü, altın olabilir. Dördüncüsü, kurşun olabilir. Ahmed b. Hanbel Hz. Peygamber (s.a.v.)'den rivayet eder. Özeti şudur: "Ye'cüc ve Me'cüc, seddi her gün neredeyse delecek kadar kazarlar, "kazıyı yarın bitiririz" derler. Ertesi gün olunca kazarlar ama inşaallah demezler. Allah'ın vaadi gelince "inşaallah" derler de sed kendilerine açılır."

(5) Dalgalananların Ye'cüc ve Me'cüc olması da, insanlar ve cinler olması da caizdir. Bu, kıyamet günü olacaktır.

üflenmiştir. Onları..." sorgulamak ve karşılığını vermek için "... hep bir araya toplamışızdır. O gün cehennemi kâfirlere..." açıkça, yakından gördükleri bir gerçek olarak "... göstermişizdir." Sonra, Kâfirlerin günahını ve cehennemin gösteriliş sebebini söyledi. Şöyle buyurdu, O'nun buyruğu haktır:

"Onlar ki, beni anmaya karşı gözleri perde içinde idi."

Kalp gözleri ve basiretleri. Bu sebeple, Allah'ın kâinattaki delillerine bakmıyor ve o delilerden Allah'ın varlığına, O'na kulluk edilmesi gerektiğine ve yalnız, bir tek o'na kulluk edilmesi gerektiğine varamıyorlardı. Kur'an ayetlerine de bakmıyor ve onların ışığında Allah'tan başka (ilah) olmadığı gerçeğine varmıyor, O'na Kur'an âyetlerinin kapsamıyla kulluk etmiyorlardı.

Hakkı ve Allah'ın elçilerinin davet ettiği hak yolu ve iyiliği "... dinlenmeye tahammül edemezlerdi."

SONUÇ

1- Hizmet yapmak amacıyla vergi koymak meşrudur.

2- Bedenen ve aklen çalışarak (bağış) yapmak fazilettir.

3- Hayırlı bir konuda veya şerri ortadan kaldırmak için yardımlaşmak Allah'ın emirlerindendir.

4- Ye'cüc ve Me'cüc vardır. Çıkışları, kıyametin alametlerindendir.

5- Diriliş ve hesaba çekilme olacaktır.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ
إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِالْأَخْسَرِينَ
أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ
يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ
فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذَٰلِكَ جَزَاؤُهُمْ
جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

102- O nankörler benden ayrı olarak kullarımı kendilerine veliler yapacaklarını mı sandılar? Biz kâfirlere cehennemi konak olarak hazırladık.

103- De ki: "Size işleri bakımından en çok ziyana uğrayacak olanları söyleyeyim mi?"

104- Dünya hayatında bütün çabaları boşa gitmiş olan ve kendileri de iyi iş yaptıklarını sanan kimseleri?

105- İşte onlar, Rabb'lerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkar eden, bu yüzden amelleri boşa çıkan kimselerdir. Yaptıkları işler tamamen boşa çıktığından kıyamet günü onlar için bir terazi kurmayız veya onlara hiç bir değer vermeyiz.

106- İnkar ettikleri, ayetlerimi ve elçilerimi eğlence yerine koydukları için onların cezası cehennemdir.

SÖZLÜK

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا — Kafirler sanıyorlar mı? Başa kakmak ve azarlamak için soru uslubuyla söylenmiştir.

أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي — Kullarımın edinmeleri. Melekleri, İsa b. Meryem'i, Üzeyir'i vs. Benden ayrı dostlar yapacaklarını mı sandılar.

أَوْلِيَاءَ — Dostlar. Yardımcılar. Türlü çeşitli ibadetlerle ibadet ettikleri Rabler...

نُزُلاً — Misafire hazırlanan ikramlar: Yiyeceği, içeceği, yatağı...

ضَلَّ سَعْيُهُمْ — Amelleri boşa çıkmıştır. Geçersiz olmuştur. Yararlanamamışlardır.

يُحْسِنُونَ صُنْعًا — İyi iş sanıyorlar. Hayırla ve güzel bir ödülle karşılık görecekleri iyi bir iş yaptıklarını sanıyorlar.

بِآيَاتِ رَبِّهِمْ — Rablerinin âyetlerini. Kur'an'ı ve Kur'an'daki tevhidle Şeriat'ın hükümlerini.

وَ لِقَائِهِ — Onunla karşılaşmayı. Dirilişi ve hesaba çekilmeyi inkar ettiler.

وَزْنًا — Ölçü olarak. Kadir kıymet vermeyiz, aksine horlarız, rezil ederiz.

ذَلِكَ — Bu. İşte onların cezası cehennemdir. Üla'ike yerine zalike kullanılmıştır. Çünkü onlar, kâfirlikleriyle, amellerinin boşa çıkma-

sıyla selin sürüklediği çer çöp gibi faydasız ve değersiz olmuşlardır. Dolayısıyla, zalike ismi işaretinin kullanılması uygun olmuştur.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ müşriklerin şirkini reddediyor ve başlarına vurarak, Allah'ı bırakıp, Allah'ın yaratmış olduğu kullarını, ibadet ettikleri Rabler edinmelerinin,(1) Allah Teâlâ'yı kızdırmayacağını ve bundan dolayı O'nun kendilerini cezalandırmayacağını zannetmelerini kınıyor. Gerçekten de bazı Araplar meleklere hıristiyanlar Hz. İsa'ya, bazı yahudiler de Üzeyir'e tapmıştır. Allah buna nasıl gazaplanmaz ve bundan dolayı nasıl cezalandırmaz? Kâfirlere kalacakları yer, ziyafet evi olarak cehennemi hazırlamıştır. Orada yiyecekleri, içecekleri ve yatakları vardır. Allah Teâlâ'nın dediği gibi. "Onlar için cehennemden bir döşek ve üstlerinde de ateşten örtüler vardır."(2) 102. âyet bunlara işaret eder: "İnkar edenler, beni bırakıp kullarımı kendilerine ilah yapmalarının fayda vereceğini mi sandılar?(3) Biz kâfirlere cehennemi kalacakları yer olarak hazırladık."

103. âyette de Cenab-ı Hakk, habere teşvik için soru üslubuyla bildiriyor: "De ki: "Size..." ey mü'minler "... yaptıkları işler bakımından en çok zarar edenleri haber verelim mi?" Onlar, "dünya hayatında bütün çabaları boşa gitmiş olan(3) ve kendileri de iyi..." iş "... yaptıklarını sanan kimselerdir."

Onları şöyle tanıttı:

"İşte onlar, Rablerinin ayetlerini inkar eden..." ve inanmayan, Rablerine kavuşacaklarını da inkar eden, O'nu razı edecek, O'nun kendilerini mutlu kılacağı amelleri işlemeyenlerdir. Söz konusu amel, sağlam iman ve Allah'ın mü'min kulları için koyduğu amellerdir. Bu ameller sayesinde Allah'a yakınlaştıkları salih ameldir. Bunun için kafirlerin amelleri boşa gitmiştir. Çünkü

(1) İbni Abbas, bu Rablerin şeytanlar olduğunu söyler. doğrudur. Çünkü şeytanlar, meleklere, peygamberlere ve putlara kulluğu kâfirlere süslü gösterip bunlara tapmaya çağırmışlardır.

(2) A'raf Suresi: 41

(3) "E-fe Hasbü" şeklinde de okunmuştur: "Onları Rab edinmeleri onlara yetmez mi?" anlamına gelir.

(4) Bütün müşrikler, yahudiler, hristiyanlar, Harici Haruriyye tayfası ve riyakarca amel işleyenler buna girer. İyi yaptığını zanneder ama bozuk inancından, riyakarlığından ve Allah'ın koyduğu şeklin dışında bid'atlarla amel ettiğinden amelleri boşa gitmiştir.

şirk; kâfirlik, şer ve fesattır.

"Kıyamet günü onlar için terazi kurmayız.(1)

Çünkü ne onların, ne de şirke dayalı bozuk, boş amellerinin değeri vardır. O amellerin hafifliğinden dolayı, onlardan birisi sinek kanadı kadar ağırlık taşımaz.

Son olarak Allah Teâlâ, onlar hakkındaki ve aleyhlerindeki hükmünü ilan etti:

"İşte" sözü edilen amellerinden dolayı kendilerine kıymet verilmiyenler "... inkar ettikleri, âyetlerimi ve peygamberlerimi eğlence yerine koydukları için..." kâfirlikleri ve Rablerinin ayetleri ile peygamberlerini alaya almaları sebebiyle... diyerek Yüce Allah Sebebi belirtti. "... onların cezası cehennemdir." Hüküm âdildir. Ceza uygundur. Elhamdü lillahi Rabbil alemin.

SONUÇ

1- Allah'a yaklaşma, şefaatlerini umma, severek ve yakınlaşarak Allah Teâlâ'ya tevessül adı altında melekleri, peygamberleri veya evliyayı ilah edinen kimse müşriktir.

2- Allah Teâlâ'ya koyduğu emirlerin dışında ibadet eden ve rızasına, cennetine vesile kıldığının dışındaki şeylerle O'na tevessül eden nefsinin kötülüklerine uyan helak olacaktır. Hariciler, hıristiyan ruhbanlar, Rafizi ve İsma'ili bid'atçiler, Nusayriler, Dürziler ve inançta, ibadette şer'i hükümlerde aşırıya gitmiş bid'atçiler de bunlara dahil olmak üzere böyledirler.

3- Allah Teâlâ'nın rızasına ve kabulüne uygun olmayan amelin kıymeti, ağırlığı ve değeri yoktur. Bu kıymetsiz ameli işleyenin de, Allah'tan korkarak ve O'nun rızasını umarak ölse bile, Allah katında ağırlığı yoktur.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ

(1) Buhari, Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet eder. Allah Rasûlü (s.a.v.) buyuruyor: "Kıyamet günü şişman iri yarı bir adam getirilir. Allah katında kafir olduğundan sinek kanadı kadar değeri yoktur." Sonra da şöyle dedi: "İsterseniz, "kıyamet günü onlar için terazi kurmayız," âyetini okuyun."

فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ
الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾ قُلْ إِنَّمَا أَنَا
بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو
لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

107- İnanıp iyi işler yapanlara gelince, onların konağı da Firdevs cennetleridir.

108- Orada sürekli kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler.

109- De ki: "Rabb'imin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa, Rabb'imin sözleri tükenmeden önce deniz tükenir." Yardım için o kadarını daha getirsek yine yetmez.

110- De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım; ilahınızın bir tek ilah olduğu bana vahyolunuyor. Kim Rabb'ine kavuşmayı arzu ediyorsa iyi iş yapsın ve Rabb'ine yaptığı ibadete hiç kimseyi ortak etmesin."

SÖZLÜK

كَانَتْ لَهُمْ	Onlar için oldu. İman edişlerinin ve salih amellerinin ödülü olarak.
اَلْفِرْدَوْسِ نُزُلاً	Firdevs cenneti ikram yeri. Cennetin ortası ve en yükseği... İkram ve nimet.
لاَ يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلاً	Oradan değiştirilmeyi başka yere götürülmeyi istemezler. Çünkü asla oradan daha iyisi yoktur.
لَوْ كَانَ الْبَحْرُ	Eğer deniz olsa. Yani denizin suyu mürekkep olsa.
قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي	Rabbimin sözleri. Bitmeden önce...
لَنَفِدَ الْبَحْرُ	Deniz biter. Rabbimin kelimeleri bitmeden deniz tükenir.

يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ Rabbine kavuşmayı umar. Rabbine kavuşacağı kıyamet günkü dirilişi ve sorgulamayı umup bekleyen...

وَ لَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا Rabbine ibadette hiç kimseyi ona şirk koşmasın. Ameliyle hiç kimseye gösteriş yapmayan ve Allah Teâlâ'ya kullukta O'ndan başka birisini O'na ortak etmeyen...

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, şirk ve hevayı nefsine kapılanların cezasının cehennem olduğunu zikretikten sonra, iman ve salih ameller işlemek ve haramlardan kaçınmak anlamına gelen takva sahiplerinin (Allah'tan korkup, emirlerini hakkıyla yerine getirenlerin) alacağı mükafaatı anlatmayı hikmeti gereği uygun gördü..

"İnanıp iyi işler yapanlara gelince..."

Allah'ı ve Rasûlü'nü tasdik edip Allah'a kavuşacaklarına, dostlarına olan müjdesine, müşrik ve âsi düşmanlarına olan tehdidine inanıp iyi işler yapanlar, farzları ve vacipleri eda edenler, nafilelere ve hayırlara koşturanlar... İşte bunlar, "... onlara..." Allah'ın ilmi ve hükmü dahilinde "... Firdevs cennetleri..."(1) konaklayacakları yerler, ikram görüp nimetlendirecekleri ikram evi olarak Firdevs bahçeleri "... vardır."

Firdevs, cennetin en yüksek yeri ve tam ortasıdır. Rasûlüllah (s.a.v.) orayı tarif ederek ve özendirerek buyurdu. Çünkü İsra ve mi'rac gecesi dileyip en üst seviyesine kadar çıkmıştı: "Allah'tan isterseniz, O'ndan Firdevs'i isteyin. çünkü orası, cennetin ortası ve en yüksek yeridir. Onun da üstünde Rahman (c.c.)'ın Arş'ı vardır. Cennet nehirleri ondan çıkar." Buhari'de böyle yer almaktadır.(2)

"Orada sürekli kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler."

Orada ebedi ve sonsuza dek oradan başka yere taşınmalarını isteme-

---

(1) Buhari ve Müslim. Ebu Musa'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.) buyuruyor: "Firdevs cennetleri dörttür. İkisinin takıları, kapları ve içindekiler altındandır. İkisinin takıları, kapları ve içindekiler gümüştendir. Adn cennetinde o toplumla Rablerine bakmaları arasında ancak yüzündeki izzet ve yücelik perdesi vardır."

(2) Buhari ve başkaları. Ubade b. Samit (r.a.)'ten Hz. Peygamber şöyle buyuruyor: "Cennet 100 derecedir. Her iki derece arası gökle yer arası gibidir. Firdevs, en yükseğidir." Cennet nehirleri oradan çıkar. Allah Teâlâ'dan isteyeceğinizde Firdevs'i isteyin."

den kalacaklardır. Çünkü nimetleri usandırmaz, mutluluğu eksilmez. Safası kedere dönüşmez, sevinçleri ölüme, hastalığa, kötülüğe, yorgunluğa bulaşmaz. Allah bizleri de, amin diyeni de Firdevslik eylesin. Amin...

"De ki: Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa, Rabbimin sözleri tükenmeden önce deniz tükenir. Yardım için bir o kadarını daha getirsek bile..."

Bu âyet, Allah (c.c.)'ın "size ilimden pek az bir şey verilmiştir."(1) âyeti, kendilerine gelen Kureyş heyeti vasıtasıyla ruhu sormalarına cevaben gelince, şu lafı eden yahudilere cevaptır.

"Bize Tevrat verildi. Onda her şeyin ilmi vardır."

Bunun üzerine Allah Teâlâ "De ki: Denizler mürekkep olsa..." âyetini onlara cevaben ve boş iddialarını çürütmek için indirdi. Hem onlara, hem de ilminin üstünde ilim olmadığını iddia eden herkese bildirdi: Eğer denizlerin suyu mürekkep, dünya ağaçlarının bütün dalları ve odunları kalem olsa da onlarla yazılsa, Rabbimin ilahi ilim ve marifet taşıyan, ilim ve marifet gösteren, ilme ve marifete götüren kelimeleri tükenmeden denizlerin suyu ve ağaçların dalları tükenirdi. Fe sübhanallahi ve bi-hamdihi. Sübhanallahi'l-azim. Her şeyin ilminin kendine dayandığı Allah'ı tesbih ederiz. O, her şeye kâdirdir.

"De ki: "Ben de sizin gibi bir insanım.(2) İlâhınızın bir tek ilah olduğu bana vahyolunuyor." Allah Teâlâ, Rasûlü'ne, kendisinden Hz. İsa'ya ve Hz. Musa'ya verilenler gibi mucizeler isteyen müşriklere şöyle demesini emrediyor: Ben de sizin gibi, sizin gücünüzün yetmediği şeylere gücü yetmeyen bir insanım. Aramızdaki fark, bana Rabbimden emirler vahyedilmesi, size ise vahyedilmemesidir. Bana, sizin ilahınızın, yani gerçek ilahınızın ve hakiki Rabbinizin tek bir ilah, sizin de sizden önceki atalarınızın da Rabbi olan Allah olduğu vahyolunuyor. "Kim(3)..." O'ndan korkarak ve arzulayarak "... Rabbine kavuşmayı arzu ediyorsa..."(4) Umuyor ve bekliyorsa, inanıp tam iman ederek

(1) İsra Sûresi: 85

(2) İbni Abbas (r.a.) der ki: "Allah Teâlâ, Rasûlü'ne mahlukatına karşı kibirlenmesin diye tevazuyu öğretti. Ona, kendinin de başkaları gibi bir insan olduğunu, ancak vahiyle ikram edildiğini kabul etmesini emretti."

(3) Âyetin iniş sebebine dair, şu rivayet olunmuştur: "Cündeb b Züher el-Gamidi Rasûlüllah (s.a.v.)'a geldi ve: "Ya Rasûlüllah (s.a.v.: "Allah temizdir. Ancak temiz olanı kabul eder. Gösteriş yapılanı kabul etmez," buyurdu. Ardından bu âyet indi."

(4) Yercü, hem umar, hem de korkar diye tefsir edilmiştir: Allah'tan ve ahiret azabından korkar; Allah'ın fazlını, ihsanını, dünya ve ahiret sevabını umar.

"... iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiç kimseyi ortak etmesin."(1)

Çünkü şirk ameli boşa götürüp iptal eder. Bu nedenle şirkten (Allah'a ortak koşmaktan) uzak durun. Böyle yaparsanız, umudu doğru, beklentisi isabetli ve düzgün olan insanlar olursunuz.

SONUÇ

1- Ölümden sonra diriliş ve hesap verme inancı pekiştirilmiştir.

2- Cennetlerin efdali, Firdevs'-i a'lâ'dır.

3- Allah'ın ilmi sonsuzdur. Kelimeleri de sonsuzdur. Yani Kur'an'ın manalarına son yoktur.

4- Allah Teâlâ'nın kelam sıfatı anlatılmıştır.

5- Hz. Peygamber (s.a.v.) insandır. Şia mezhebinden batiniliği iddia eden bir grubun dediği gibi, bir ruh da değildir, bir nur da...

6- Tevhid açıklanarak pekiştirilmiş, şirk ise kınanarak reddedilmiştir.

7- Riya şirktir. dayanağı, bu âyetin hem Allah rızasını isteyerek, hem de insanlar arasındaki yerinin görülmesine özenerek cihad eden ve övülmesini isteyerek namaz kılıp oruç tutan kimsenin hükmünü açıklamaya dair indiğini belirten hadistir.(2)

---

(1) Sa'id b. Cübeyr; "hiç kimseyi ortak etmesin"i, riyakârlık yapmasın diye tefsir etmiştir. Doğrudur. Şirk kelimesi, riyayı da kapsar.

(2) İbni Abbas ve Tavus anlatmıştır: Bir adam Rasûlüllah (s.a.v.)'a gelip: "Ben, Allah yolunda cihadı seviyorum, yerimin görülmesini de seviyorum," dedi. Hemen bu âyet indi. Benzer bir soruya cevaben inmiş aynı âyetle soru sorana cevap vermek için âyetin birkaç defa indiği olmuştur.

Sûre 19
Meryem Sûresi

Mekke Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 98

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

كٓهيعٓصٓ ① ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُۥ زَكَرِيَّآ ② إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ
نِدَآءً خَفِيًّا ③ قَالَ رَبِّ إِنِّى وَهَنَ ٱلْعَظْمُ مِنِّى وَٱشْتَعَلَ ٱلرَّأْسُ
شَيْبًا وَلَمْ أَكُنۢ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ④ وَإِنِّى
خِفْتُ ٱلْمَوَٰلِىَ مِن وَرَآءِى وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى
مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ⑤ يَرِثُنِى وَيَرِثُ مِنْ ءَالِ يَعْقُوبَ ۖ وَٱجْعَلْهُ
رَبِّ رَضِيًّا ⑥ يَٰزَكَرِيَّآ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَٰمٍ ٱسْمُهُۥ
يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَل لَّهُۥ مِن قَبْلُ سَمِيًّا ⑦

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla.

1- Kâf hâ yâ ayn sâd.

2- Bu, Rabb'inin, kulu Zekeriyya'ya rahmetini anıştır.

3- O, Rabb'ine gizli bir seslenişle yalvarmıştı.

4- "Rabb'im, demişti, ben, bende kemik gevşedi; baş, ihtiyarlık aleviyle tutuştu. Rabb'im, sana dua ile hiçbir zaman bahtsız olmadım, her dua ettikçe kabul buyurdun, beni istediğimden mahrum etmedin."

5- "Doğrusu ben arkamdan yerime geçecek yakınlarımın iyi hareket etmeyeceklerinden korktum; karım da kısır. Ne olur katından bana bir veli lutfet."

6- "Ki o, bana ve Yakub oğullarına mirasçı olsun. Rabb'im, onu beğendiğin bir insan yap."

7- Allah buyurdu: "Ey Zekeriyya, biz sana bir oğul müjdeleriz, adı Yahya'dır. Daha önce ona hiç kimseyi adaş yapmadık, ondan önce kimseye bu adı vermedik."

SÖZLÜK

كٓهيعٓصٓ — Kâf hâ yâ ayn sâd.(1) Huruf-ı Mukatta'adandır. Böyle yazılır ve açılımını verdiğimiz gibi okunur. Selef (sahabe ve tabiin, huruf-i mukatta'a hakkında, bunların anlamını Allah bilir demiştir.

ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ — Bu, Rabbinin rahmetini anıştır.

نَادَى رَبَّهُ — Rabbine nida etti. Oğul istemek için "Ya Rabbi!" dedi.

نِدَاءً خَفِيًّا — Gizlice bir nida. Gösterişten uzak olarak, gizlice.

وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي — Kemiklerim inceldi. Zayıfladı. Yaşım ilerlediğinden inceldi, zayıfladı.

وَ اشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا — Başımı beyazlık kapladı. Saçım ağardı.

وَ لَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا — Rabbim sana olan duamla asi olmayayım. Sana yaptığım duaları daha önce boşa çıkarmadın, bugün edeceğim duamı da boşa çıkarma, yine kabul et!

وَ إِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ — Ben yerime geleceklerden endişelendim. Amcaoğullarımın ölümünden sonra dini zayi etmelerinden korktum. Sana layık işler yapamayacaklarından korktum.

امْرَأَتِي عَاقِرًا — Hanımın kısır. Çocuk yapamıyor. Adı Üşâ idi. Meryem'in annesi Hanne'nin kızkardeşidir.

فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا — Bana katından bir çocuk nasib et.

وَ يَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ — Yakup ailesine varis olur. Yakub: Dedem Yakub'un ilmine, yoluna talip olur ve sürdürür.

وَ اجْعَلْهُ رَضِيًّا — Rabbim onu. Katında razı olunmuş biri kıl.

سَمِيًّا — İsimlendirilmiş. Yahya diye adlandırılmış olarak.

---

(1) İbni Abbas (r.a.)'dan: "Kâf, yeter; hâ, hidâyet eden; yâ hikmet sahibi; ayn, tam bilen; sâd da doğru, gerçek anlamından alınmadır." Katâde: "Kur'an'ın isimlerindendir" demiştir. "Sûre'nin ismidir" denildiği gibi, "Allah'ın ism-i a'zamıdır" da denilmiştir. Hz. Ali: "Yâ kâf hâ yâ ayn sâd, beni bağışla!" derdi.

AÇIKLAMA

"Kâf hâ yâ ayn sâd."

Bu, huruf-u mukatta'adandır. Yani yazılışları bitişik, okunuşlar ayrı ayrı olan harflerdir. Tercih edilen görüş; bunlar, inanıp, manasını anlamayı Yüce Allah'a havale ettiğimiz müteşabih âyetlerdendir. Birden çok manaya gelir. Bundan dolayı manasını sadece Allah bilir deriz.

"Bu, Rabbinin kulu Zekeriyya'ya rahmetini anıştır."(1)

Ey peygamberimiz, bu Kur'an'da sana okuduklarımızdan olup, peygamberliğine delil teşkil edenlerden biri de şudur: Rabbinin kulu Zekeriyya'ya merhamet ettiği rahmetini anıştır: Yaşı ilerlemişti, hanımı da kısırdı, ona çocuk veremiyordu. İslâm daveti uğruna çocuğu olmasına özeniyordu. Çünkü, İslâm davetinde kendi yerine geçecek kimse yoktu. Öldüğünde, amcaoğulları ve akrabaları arasında buna layık birisi de yoktu. Aksine onlar, kötülük çığırtkanlarıydı. Zekeriyya, Rabbine gizlice dua etti:(2) "Rabbim, ben, bende kemik gevşedi..." inceldi; zayıfladı. "... baş, ihtiyarlık aleviyle tutuştu."

Yaşım ilerlediğinden saçlarım ağardı.

"Rabbim, duamda sana karşı hiçbir zaman asi olmadım."

Hiç bir gün duamı kabul etmekten beni mahrum etmedin. Ben de Rabbim duamı kabul etmez diye hiç bir zaman asla sızlanmadım. Sen benim her zaman duamı kabul ettin.

"Doğrusu ben..." Ya rabbi, "... akrabalarımın..." bu daveti, emrettiğin şekilde, ortağın olmadan bir tek sana ibadet etmek demek olan hakkın davetini ölümümden sonra devam etmemelerinden "... korktum. Katından bana..."

"Katından, bana bir çocuk lutfet... Çünkü, çocuk için gerekli sebepler mevcut değil: Kadın kısır, ben de iyice yaşlanmış bir ihtiyarım. "... bir evlat..." vefatımdan sonra bu davet işini üstlenip benden devralacak bir oğul "... lutfet. Ki o bana ve..." dedem "... Yakub'un oğullarına..." onlardan sonra terk ettikleri babaları İbrahim'in haniflik, yani ortak koşmadan bir tek Allah'a kulluk davetine "... mirasçı olsun.(3) "Rabbim, onu..." bana bağışladığın çocuğu "... razı

---

(1) Zikr, haberdir. Mübtedâ ise mahzûf olup "hâzâ" takdir edilir.

(2) Gizlice yapılan duânın ve yakarışın kabul edileceğine delil vardır. İmam Mâlik kunût dualarını gizlice okurdu. İmam Şâfi ise Rasûlüllah (s.a.) açıktan okuduğu için açıktan okurdu.

(3) Mirasçılıktan maksat, davetine mirasçı olmasıdır. Çünkü amcaoğlulları dini ve daveti ihmal ediyorlardı. Kaybolmasından korktu. Rabbinden bu işi üstlenecek bir oğul istedi. Malın verasetine gelince, peygamberlerin malı miras olmaz, ne bırakmışlarsa sadakadır.

olduğun..." sana davet mesajını taşımasına razı olduğun salih bir kul "... bir insan yap."

Allah Teâlâ ise şöyle cevap verdi:

"Ey Zekeriyya, sana Yahya isminde bir oğul müjdeleriz. Daha önce hiç kimseyi ona adaş yapmadık." Kesinlikle Yahya ismiyle isimlendirmedik.(1)

SONUÇ

1- Zekeriya (a.s.)'ya ait şu haberleri vermekle Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği pekiştirilmiştir.

2- Gizlice dua yapılması müstehaptır. Zira kabul olmayan daha yakındır.

3- Bazı kadınların kısır olabileceğine ve bunda da Allah'ın pekçok hikmetlerinin bulunduğuna işaret vardır.

4- Allah'ın kudreti, sebeplerin üstündedir. Cenab-ı Hakk dilerse, sebepleri durdurur ve sebepsiz verir. Kısırlığa ve yaşlılığa rağmen çocuk verdiği gibi.

5- Peygamberlere, geride bıraktığı hiç bir malda evlatları mirasçı olamaz. Ancak Allah Teâlâ, onların evlatlarını peygamberliğe, ilme ve hikmete mirasçı kılar.

قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَٰمٌ
وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ ٱلْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾
قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِن قَبْلُ

(1) Bu müjde üç meseleyi ihtiva eder: 1) Duasının kabulü, bir ikramdır. 2) Çocuk vermesi. Çocuk onun için bir güçtür. 3) Kendinden önce hiç kimseye verilmedik bir ismin, yalnız ona verilmesi. "Minkabl" sözünde, Yahya (a.s.)'dan sonra isim, kişilik ve hal olarak daha şerefli birinin, Hz. Muhammed (a.s.)'ın geleceğine işaret vardır, derler.

وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّيٓ ءَايَةً ۚ قَالَ ءَايَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ
ٱلنَّاسَ ثَلَٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنَ ٱلْمِحْرَابِ
فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا۟ بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾
يَٰيَحْيَىٰ خُذِ ٱلْكِتَٰبَ بِقُوَّةٍ ۖ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا
مِّن لَّدُنَّا وَزَكَوٰةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّۢا بِوَٰلِدَيْهِ وَلَمْ يَكُن جَبَّارًا
عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ
حَيًّا ﴿١٥﴾

8- Zekeriya: "Rabb'im, dedi benim nasıl oğlum olur? karım da kısırdır. ben ise ihtiyarlığın son sınırına vardım."

9- Dedi: "Öyledir, ama Rabb'in: 'O bana kolaydır daha önce sen de hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım' dedi."

10- "Rabb'im, dedi, öyle ise bana bir işaret ver. Senin işaretin, sapasağlam olduğun halde tam üç gece ve gündüz insanlarla konuşmamandır," dedi.

11- Zekeriyya mabedden kavminin karşısına çıkıp onlara: "Sabah akşam Rabb'inizi tesbih edin!" diye işaret etti.

12- "Ey Yahya, Kitab'ı kuvvetle tut. Onun emirlerini uygula," dedik ve ona çocuk iken hikmet verdik.

13- Katımızdan bir rahmet, bir acıma duygusu ve temizlik de verdik; o günahlardan korunan oldu.

14- Ana babasına iyilik ediciydi, baş kaldıran bir zorba değildi.

15- Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kaldırılacağı gün ona selam olsun!

SÖZLÜK

أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ	Benim nasıl oğlum olur?
عِتِيًّا	İhtiyarlığın sonları. Mafsallarım ve kemiklerim kurudu.
آيَةً	Delil. Hanımımın hamile kalacağını gösteren bir belirti.
سَوِيًّا	Sapasağlam.
مِنَ الْمِحْرَابِ	Mihrabdan.(1) Namaz kılınan yerden, mescidden.
فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ	Onlara. İma ve işaret etti.
وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا	Çocukken ona hüküm verdik. Hüküm ve hikmet bir anlamadır. Dini anlayış ve şeriatin sırlarını tanımak demektir.
وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا	Tarafımızdan şefkat. İnsanlara karşı, ona tarafımızdan bağışlanmış bir şefkat duygusu da verdik.
وَزَكَاةً	Ve temiz. Günahlardan ve suçlardan temiz olma.
جَبَّارًا عَصِيًّا	Hakkı kabul etmeyen başkaldırıcı, Allah (c.c.)'ın ve ana babasının emrini tutmayan âsi.
وَسَلَامٌ عَلَيْهِ	Ve selam onun üzerine olsun. Doğduğu gün şeytanın kendisine bir kötülük yapmasından, öldüğü gün kabir fitnecilerinden ve canlı olarak diriltileceği gün fez-ı ekberden(2) yani büyük gürültünün dehşetinden ona eman vardır.

AÇIKLAMA

Âyetler, Allah'ın kulu zekeriyya'ya olan rahmetini anlatmaya devam ediyor. Rabbi, kedisine Yahya'yı müjdeleyince, ayetlerin bildirdiğine göre şöyle demişti:

"Rabbim, dedi, benim nasıl oğlum olur? karım kısır. Bense ihtiyarlığımın son sınırına vardım."

Nasıl ve nereden çocuğum olur? Karımdan başka bir hanımımdan mı? Yoksa karımdan mı? Ama bana karımla cinsel ilişki gücü verirsen ve onun rahmini de gebeliğe müsait hale getirirsen o başka. Çünkü ya Rabbim senin de bildiğin gibi ben, öyle yaşlandım ki, eklemlerim ve kemiklerim kurudu.

---

(1) Mihrab: Yüksek yer demektir. Yeri gelmişken belirtelim: İmam Malik, imamın arkasındaki cemaatin durduğu zeminden daha yüksek bir zeminde namaz kılmasını mekruh görmüştür.

(2) Enbiyâ Sûresi, 103

Yaşlı bir kocayım.(1) Üstelik karım da çocuğu olmayan kısır bir kadındır. Allah Teâlâ, şu âyetteki cevabı verdi:

"İşte böyledir."

Durum, dediğim gibidir ey Zekeriyya. Ama "Rabbin: O bana kalaydır." Zayıf ve yaşlanmış olmana, karının da kısır olmasına rağmen sana çocuk vermek kolaydır, zahmetsizdir. Zorluğu yoktur. Buna, seni "daha önce hiçbir şey değilken yaratmam" da delildir.

Rabbin, hiçbir şey değilken seni yaratmaya kadir olduğu gibi, zayıflığına ve karının kısırlığına rağmen sana bir çocuk vermeye de kâdirdir. İşte o anda, Zekeriyya, Rabbinden kendine, hanımının oğlana hamile kaldığı vakti gösterecek bir işaret vermesini istedi:

"Rabbim, dedi, bana bir işaret ver. Allah da dedi ki: senin işaretin, sapasağlam olduğun halde tam üç gece ve üç gündüz insanlarla konuşamamandır."

Allah Teâlâ, Zekeriyya'ya hanımının oğlana hamile kaldığı vakte bir alamet, belirti gösterdi: Hamileliğin başladığı gün, sapasağlamken, ne bir dilsizliği ne de konuşmasını engelleyen bir hastalığı olmadığı halde konuşamaz olmasıdır.

"Mabedden..." namaz kılınan namazgahtan "... kavminin karşısına çıkıp, onlara "sabah akşam Rabbinizi tesbih edin," diye..." Allah'ı bu iki vakitte namazla ve tesbihatla zikredin diye(2) "... işaret..." etti. O anda hanımının hamile kaldığını anladı. Çünkü vücudu ve duyu organları sağlamken konuşturulmaması, hamileliğin başladığına bir delildi.

"Ey Yahya, Kitab'ı kuvvetle tut."

Bu, Allah Teâlâ'nın çocuk için olan sözüdür. Ergenliğe erişmesinden üç yıl sonra, Allah Teâlâ ona Tevrat'ı öğrenmesini, kuvvetle, ciddiyetle ve sapasağlam amel etmesini emretti.

"Ve ona çocukken hikmet verdik."

Ona, kitabı kavrayış ve şeriatın sırlarını tanıyış özelliği verdik. Hem de erginlik çağına ulaşmamış bir çocukken.

---

(1) Koca derken, karının kocasını kastetmiyoruz. İyice yaşlanmış kimselere kocamış, koca herif derler, bu anlamda kullanıyoruz.İtiyy kelimesini daha güzel ifade edecek bir kelime daha vardır: Pîr (Çeviren)

(2) Çünkü, kavmine sabah ve akşam namaz kılmalarını emrederdi. Hanımı hâmile kalınca, onlara namaz kılmalarını işaretle emretti. Çünkü konuşamıyordu. Zira, Allah Teâlâ, konuşamamasını, hanımının hâmileliğine belirti yapmıştı.

"Katımızdan bir merhamet duygusu ve temizlik de verdik. Muttaki idi."

Bizden ona bir rahmet ve muhabbet. Yahya (a.s.) anne babasına ve anne babası dışındaki mü'minlere karşı merhametli olduğu gibi, biz ona henüz çocuk yaşta iken hikmet de verdik.

"Zekaten" vücudunu Rabbine itaatte kullanarak günahlardan uzak kalmak demektir.

Muttaki idi. Yani Allah'tan korkardı. Herhangi bir farzı terkederek ve haramı yaparak O'na isyan etmezdi.

"Ana babasına iyilik ediciydi."

Onlara iyilik yapar, itaat eder, en ufak bir sıkıntı vermezdi.

"Baş kaldıran bir zorba değildi."

Yahya (a.s.) zorba ve zalim; Rabbine ve anan babasına karşı asi ve inatçı değildi.

"Doğduğu gün, öleceği gün ve canlı olarak kaldırılacağı gün ona selam olsun."(1)

Doğduğu gün şeytandan, öldüğü gün kabir fitnecilerinden, canlı olarak diriltildiği gün fez-i ekberden(2) en büyük dehşetli gürültüden, yani kıyamet gününün şiddetinden ona huzur ve emniyet olsun. Lütfu ne yücedir. Allah'ın, dostlarına ikramı ne boldur. O'nu tesbih ederiz. Allah'ım, Yahya'ya eman güven ve teminat verdiğin gibi bize de huzur ve emniyet ver. Sen büyük lütuf sahibisin.

SONUÇ

1- Kendisini hedefe ulaştıracak sebepler, kişiyi yaralamadan elde edilebilir. Zekeriyya'nın nasıl çocuk sahibi olacağını, İbrahim'inse ölülerin nasıl diriltileceğini sorması gibi.

2- Bilmek için bir şeyi gösteren belirtiler istenebilir.

3- Zekeriyya'nın konuşamayıp, muhataplarına sadece işaretle bir şeyler anlatıyor olması harikulade bir belirtidir.

---

(1) Burada selâm'dan maksat, Allah'tan bir selâm olabilir. Bu, selâm, diğer şeylerden daha şereflidir.

(2) "O en büyük korku, onları aslâ tasalandırmaz." âyetine işaret var. (Enbiya Sûresi: 103)

4- Sabah akşam tesbihatta bulanmak çok sevaptır.

5- Kur'an'a karşı gerçek manada saygı göstermek, onu öğrenerek içindekilerle amel etmekle olur.

6- Alimlerin, Kur'an'ı bülûğ çağına ermeden ezberlediklerine dair sözleri doğrudur. Yahya'ya da hikmet, henüz çocukken verilmiştir.

7- Ana babaya iyilik yapmak, onlara merhamet ve şefkat göstermek ve alçak gönüllü olmak gerekir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا
شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِن دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا
فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنكَ
إِن كُنتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ
غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي
بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ
وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾

16- Kitab'da Meryem'i de an. Bir zaman o ailesinden ayrılıp doğu yönünde bir yere çekilmişti. (Evinde veya mabedde bir kenara çekilip kendini ibadete vermişti.)

17- Onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Biz de ruhumuzu Cebrail'i ona gönderdik. O ona düzgün bir insan şeklinde göründü.

18- Meryem dedi ki: "Ben senden çok esirgeyen Allah'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan bana dokunma."

19- Cebrail: "Ben, dedi, sadece Rabb'inin elçisiyim: Sana tertemiz bir erkek çocuğu hediye edeyim diye geldim."

20- "Benim nasıl oğlum olur, dedi, bana bir insan dokunmadı ve ben zina da yapmış değilim."

21- Cebrail: "Öyledir, dedi, Rabb'in: 'O bana kolaydır. Onu insanlara bir mucize ve bizden bir rahmet kılmak için bunu yapacağız' dedi" ve iş olup bitti.

SÖZLÜK

وَ اذْكُرْ فِى الْكِتَابِ — Kitabta hatırla. Kur'an'da Meryem'i. Yani başından geçenleri, hikayesini.

مَرْيَمَ — Meryem (a.s.) İmran'ın kızı, İsa'nın (a.s.) annesi.

اِذِ انْتَبَذَتْ — Nefsiyle başbaşa kaldığında. Özel bir yer edinerek ailesinden ayrıldığında.

شَرْقِيًّا — Doğu tarafı. Ailesinin bulunduğu evin doğusuna.

حِجَابًا — Gizli, kapalı, engelli, örtülü. Kendisini ailesinden ve akrabalarından gizleyecek bir perde.

رُوحَنَا — Ruhumuz. Cebrail (a.s.).

بَشَرًا سَوِيًّا — İnsan şeklinde. Korkmasın ve çekinmesin diye tam bir erkek kılığında.

اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا — Eğer sakınan isen. İmanının ve Allah'tan korkmanın gereğini yerine getiriyorsan benden uzaklaş ve bana eziyet etme.

غُلَامًا زَكِيًّا — Temiz oğul. Asla günahla kirlenmemiş temiz bir oğul.

وَ لَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ — Bana beşer dokunmadı. Evlenmedim ki nasıl olurda benim çocuğum olabilir.

وَ لَمْ اَكُ بَغِيًّا — Kötü işlerle uğraşan bir kadın da değilim.

قَالَ كَذَلِكَ — Dedi ki: Durum böyledir. Senden, babasız bir oğlan çocuğu yaratılacaktır.

هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ — O bana çok kolaydır.

وَلِنَجْعَلَهُ اٰيَةً لِلنَّاسِ — Onu insanlar için delil kılmak için. Kudretimizin muazzamlı-

ğına delil yapmak için.

وَ رَحْمَةً مِنَّا Ve bizden bir rahmet olarak. Sözkonusu oğlan çocuğu (İsa a.s.), kendisine iman edip getirdiği dine uyana rahmet olsun diye.

اَمْرًا مَقْضِيًّا Kararlaşmış bir iş. Allah buna karar vermiştir o kadar. İmkanı yok, o iş mutlaka olacaktır.

AÇIKLAMA

Burası da Meryem (a.s.) kıssasının başlangıcıdır. Çünkü Allah, Rasûlüne (s.a.v.) "Kitab'daki..." Kur'an'daki "... Meryem'i..." peygamberliğine ve peygamberliğin konusunda doğru söylediğine delil olsun diye Meryem'in haberini, başından geçenleri "... hatırla ve anlat! Bir zaman o ailesinden ayrılıp..." Anlatmaya başlıyor. "... doğu tarafında bir yere..." kavminin evinin ve mabedin doğu tarafında bir yere çekilmişti. Bu sebeple, hristiyanlar ibadetlerinde doğu tarafını kıble edinmişlerdir. Bu konuda bir delilleri yoktur. Sadece kendi uydurmalarıdır. Değilse, Allah'a ibadet eden herkesin kıblesi, Allah'ın beyti olan kâbe'dir. "Onlarla..." ailesiyle "... kendi arasına bir perde..." gözlerinden korunmak için bir perde "... çekmişti." Böyle yapınca, Allah Teâlâ ona düzgün bir insan kılığında Cebrail'i gönderdi. Cebrail, Meryem'in yanına girdi. Allah'ın kitabında anlattığına göre Meryem, Cebrail'e şöyle dedi:

"Ben, senden Rahman'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan..."

Benim gibi zayıf kadınlara merhamet buyuran Rahman'a sığınırım. Eğer muttaki bir mü'minsen, yanımdan git, beni korkutma veya bana bir kötülük yapma. Cebrail de (a.s.) ona şöyle dedi:

"Ben, dedi, sadece Rabbinin elçisiyim: Sana tertemiz..." Asla bir günahla kirlenmemiş temiz "... bir erkek çocuğu hediye edeyim diye geldim."(1)

Meryem de şöyle cevap verdi:

"Benim nasıl oğlum olur?"

Nereden çocuğum olacak ki? "Bana bir insan dokunmadı..." Ben evlenmedim. "... ve ben zina da yapmış değilim."

Zinakar bir kadın, fahişe değilim. Cebrail de şöyle dedi:

---

(1) Hayzı bittiğinde gusletmek ve saçlarını taramak için ailesinden gizlenmişti. Mükemmel bir hayâya sahip olduğundan böyle yapardı.

"Böyledir." Durum, dediğim gibidir. Ama Rabbin dedi ki: "O bana kolaydır." Nikahtan veya zinadan kaynaklanan bir babası olmadan onu yaratmak bana kolaydır. Çünkü bir yönden "Onu, insanlara..." Adem'i anasız ve babasız yaratmaya, diğer yönden de ahirette insanları yeniden dirilteceğimize gücümüzün yettiğini gösteren "... bir işaret kılalım diye" bu bize kolaydır.

"Ve bizden bir rahmet kılmak için bunu yapacağız. Buna karar verilmiştir."

Müjdelediğimiz erkek çocuğu, kendisine yani İsa (a.s.)'a iman edıp, iman ve istikamet üzere onun yoluna uyan herkese bir rahmet kılmak için müjdeledik. Sana bağışladığım bu oğlanın yaratılması, kararlaştırılmış bir meseledir. Allah buna karar ve hüküm vermiştir. İmkanı yok, mutlaka olacaktır. Cebrail, Meryem'in gömleğinin yakasına üfürdü. Üfürük, vücudunda ilerledi. O da, izahı sonraki âyetlerde geleceği gibi, hamile kaldı.

SONUÇ

1- Meryem şerefli ve Rabbi katında değerli bir kadındır.

2- İffet ve haya fazilettir.

3- Melekler, Allah Teâlâ'nın kendilerine izin verdiği kılıklara girerler.

4- Korkulan her insanın ve Cin'in şerrinden Allah'a sığınmak gerekir.

5- Takva, insanlara sıkıntı verme ve zarara uğratma işine uğrama anında bile huzur ve mutluluk verir.

6- İsa'nın yaradılışı, Allah Teâlâ'nın hiç yoktan ve ölümden sonra yeniden yaratmaya kadir olduğunun tecelli ettiği gözle görülür bir delildir.

فَحَمَلَتْهُ فَانتَبَذَتْ بِهِۦ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَآءَهَا ٱلْمَخَاضُ
إِلَىٰ جِذْعِ ٱلنَّخْلَةِ قَالَتْ يَٰلَيْتَنِى مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ
نَسْيًا مَّنسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادَىٰهَا مِن تَحْتِهَآ أَلَّا تَحْزَنِى

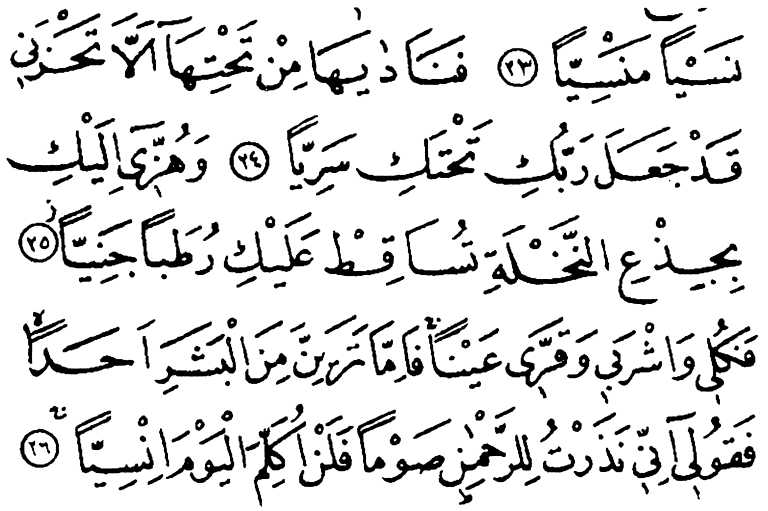

22- Meryem, ona gebe kaldı. Onunla uzak bir yere çekildi.

23- Doğum sancısı onu, bir hurma dalının altına getirdi: "Keşke dedi, bundan önce ölseydim, unutulup gitseydim!"

24- Altından Cebrail ona şöyle seslendi: "Üzülme, Rabb'in alt tarafında bir su arkı var etti."

25- "Hurma dalını sana doğru silkele, üzerine olmuş, taze hurma dökülsün."

26- "Ye, iç, gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen: 'Ben Rahman için susma orucu adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım' de."

SÖZLÜK

فَانْتَبَذَتْ بِهِ Onunla çekilidi. Uzaklara gitti. Kimsenin olmadığı bir yere gitti.

مَكَانًا قَصِيًّا Uzak bir yer. Ailesinden uzak bir yere.

فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ Doğum sancısı onu sığındırdı, hareket ettirdi.

اِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ Hurma dalına. Yaslanmak için ağaca yöneldi. Çünkü doğum sancıları çekiyordu.

نَسْيًا مَنْسِيًا Tanınmaz, anılmaz terk edilmiş bir şey.

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا Altından ona seslendi. İsa (a.s.). Doğurduktan sonra melek

Meryem'e seslendi.

تَحْتَكِ سَرِيًّا Altında su arkı. Seriyy denilen bir nehir.

رُطَبًا جَنِيًّا Devşirilmeye uygun ve lezzetli.

فَكُلِي وَ اشْكُرِي Ye ve iç. Afiyet olsun.

وَ قَرِّي عَيْنًا Gözün aydın olsun. Doğurduğundan, için hoş olsun, sevin; üzülme.

نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا Rahman için oruç nezrettim. Dilimi tutup konuşmayacağım. Orucun bir manası da konuşmayıp susmak.

AÇIKLAMA

İlâhî kelam, hâlen Meryem'in başından geçenleri anlatıyor. Cebrail kendisine bir oğul müjdeleyip bu kararlaştırılmış bir meseledir diyerek yeleğinin yakasına veya gömleğinin yakasına üfleyince hemen hamile kaldı.(1)

"Ve onunla uzak bir yere çekildi." Karnındaki bebekle uzak bir mekana çekildi.(2)

"Doğum sancısı" nifas sancısı "onu doğum acılarını ve sancılarını çekerken yaslanmak için "hurma dalına getirdi," sığındırdı. Doğurunca esefle, üzülerek: "Keşke, dedi, bundan..." oğul anası olduğu andan "önce ölseydim, keşke unutulup gitmiş..." anılmaz ve tanınmaz, terkedilmiş bir şey "olsaydım." O anda "Altından" İsa (a.s.)(3) "ona şöyle seslendi: üzülme" Hz. İsa, annesine sabır tavsiye ediyor ve teselli veriyor.

"Rabbin altına Seriyy'i" Seriyy denilen su ırmağını "koymuştur. Hurma

---

(1) İbni Abbas (r.a) der ki: "Hâmile kalır kalmaz doğum yaptı." Kurtubî ise, "açıkçası böyledir. Çünkü Allah Teâlâ, ağaç altına çekilmeyi hamileliğin hemen peşinden zikretti. (hamile oldu ve uzak bir yere çekildi)" buyurdu. Fa, tertib ve takîb içindir, sıralama yapar ve hemen sonra olduğunu belirtir," der.

(2) Karnındaki bebekle uzak bir yere çekildi. İbnî Abbas der ki: "Vadinin, Beyt-i Lahm vâdîsinin en uzak mevkiine. Orası ile şehir arasında yaklaşık 6 km vardı. Kavminin, babasız doğum yapışını ayıplamasından kaçmak için uzaklaşmıştı.

(3) Ölümü temenni etmek caiz değildir. Dayanağı: "Biriniz, başına gelen herhangi bir zarardan ötürü ölümü dilemesin." hadisidir. Ama Meryem (a.s) ölümü, kendi menfaati için değil Allah Teâlâ için temenni etmiştir. Çünkü, dinine zarar getirdi zannedilmekten ve ayıplanıp böylece fitneye düşmekten korkmuştu. Bu, Allah içindir. İkincisi, bazı insanların iftiraya ve zinâ isnâd etmeye düşüp helak olmalarından korkmuştu. Bu da kendisi için değil, yine Allah içindir.

dalını sana doğru silkele, üzerine, olmuş taze hurma dökülsün.(1) Ye, iç..." Taze hurmadan ye(2) ırmak suyundan iç. "... gözün aydın olsun."

Gönlün hoş olsun ve oğlunla sevin.

"Eğer insanlardan birini görürsen..." ve başına ne geldiğini veya çocuğunu sorarsa, konuşma sadece şöyle de: "Ben Rahman için..." susma "... orucu adadım.(3) Bugün hiçbir insanla konuşmayacağım." Bunların hepsini Meryem'e İsa (a.s.) söylemiştir. Bakire iken ve evlenmemişken doğurmasından duyduğu iç üzüntüsünü ve acısını gidermek için Meryem için bir keramet olarak Allah konuşturmuştur.

SONUÇ

1- Meryem (a.s.)'in, hamile kalması ve gündüzün bir zamanında, bir anlık bir sürede doğum yapması Allah Teâlâ'nın kudret görüntülerindendir.

2- Allah, evliyasına kerametler verir. Çünkü Allah, Meryem'e İsa'yı doğar doğmaz konuşturarak ikram etmiş, Meryem'e doğru yolu göstermiş, (oğlunun peygamberliğini), müjdelemiş ve acısını, üzüntüsünü gidermiştir. Hurmaya yemiş verdirip olgunlaştırmış ve kuru ırmağı akıtmıştır.

3- Yerine getirmesi, insanın elinde olan sebepler sistemi açıklanmıştır: Allah Teâlâ, hurma ağacına Meryem için yemiş verdirmiştir. Çünkü Meryem'in bunu yapması mümkün değildir. Sonra da, toplanacak hurmalar üzerine dökülsün diye, hurma ağacını sallamasını emretmiştir. Çünkü bu, onun yapabileceği bir şeydir.

4- Adak meşrudur. Ancak, söz orucu tutmak İslâm'da kaldırılmıştır.

---

(1) Nâfî "min", Hafs "men" okumuştur. Men, ism-i mevsul olur. mevsûl'den maksat İsa (a.s.)'dır. Anası henüz doğurmadan, sevindirmekte ve müjdelemekte acele davranarak altından seslenmiştir.

(2) Âlimler, nûfesâ (doğum yapmış kadınlar) için taze hurma en faydalı gıdadır. Allah Teâlâ'nın Meryem (a.s.) için tercihine nazaran böyledir, derler.

(3) "Ben Rahman'a oruç adadım." sözündeki oruç, bizim de tefsir ettiğimiz gibi söz orucu olarak tefsir edilmiştir. Bundan daha uygun tefsir şudur: Onların dinindeki nezir orucu (adak orucu) susmayı ve konuşmamayı da gerektiriyordu. Âyetin akışı da bunu gösteriyor. Halen hristiyanlar, susmaya ibadet gözüyle bakıyorlar. Bu sebeple ölülerinin ruhları üzerine dakikalarca susuyorlar. Buhari'de geçtiği gibi İslâm bunu kaldırmıştır (nesh): Hz. Peygamber (s.a.) konuşmamayı adayana konuşmasını emretmiştir. Oruçlu iken çirkin sözlerden kaçınmak gerekir. Dayanağı, şu Buhârî hadisidir: "Biriniz, oruç tuttuğunda kötü söz söylemesin, cefâ vermesin. Bir adam, sana vurursa veya sataşırsa 'ben oruçluyum" Bu, Meryem'in şu sözü gibidir: "De ki: Ben Rahman'a oruç adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım."

فَأَتَتْ بِهِۦ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُۥ ۖ قَالُوا۟ يَٰمَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا
﴿٢٧﴾ يَٰٓأُخْتَ هَٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ ٱمْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ
بَغِيًّا ﴿٢٨﴾ فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ ۖ قَالُوا۟ كَيْفَ نُكَلِّمُ مَن كَانَ فِى ٱلْمَهْدِ
صَبِيًّا ﴿٢٩﴾ قَالَ إِنِّى عَبْدُ ٱللَّهِ ءَاتَىٰنِىَ ٱلْكِتَٰبَ وَجَعَلَنِى نَبِيًّا ﴿٣٠﴾
وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَٰنِى بِٱلصَّلَوٰةِ وَٱلزَّكَوٰةِ
مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾ وَبَرًّۢا بِوَٰلِدَتِى وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾
وَٱلسَّلَٰمُ عَلَىَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

27- Meryem onu taşıyarak kavmine getirdi: "Ey Meryem, dediler, sen tuhaf bir iş yaptın."

28- "Ey Harun'un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de fahişe değildi sen ne yaptın böyle."

29- Meryem, çocuğu gösterdi. Dediler ki: "Beşikteki çocukla nasıl konuşuruz?"

30- Çocuk: "Ben Allah'ın kuluyum, dedi, O bana Kitabı verdi, beni peygamber yaptı."

31- "Beni bulunduğum her yerde yararlı kıldı. Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekat vermeyi emretti."

32- "Beni anneme iyilik eder kıldı, beni baş kaldıran bir zorba yapmadı."

33- "Doğduğum gün de, öleceğim gün de ve diri olarak kaldırılacağım gün de bana selamet verilmiştir."

SÖZLÜK

فَأَتَتْ بِهِ ·Onu getirdi. Meryem (a.s.) oğlunu getirdi.

جِئْتَ شَيْئًا فَرِيًّا Büyük bir şey yaptın.(1) Babasız bir oğul getirdin.

يَا أُخْتَ هَارُونَ Ey Harun'un kardeşi. İyi adam olan Harun'un kızkardeşi.

امْرَأَ سَوْءٍ Kötü adam. Zina yapan bir adam.

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ Ve ona işaret etti. Beşikte olan İsa'ya işaret etti.

آتَانِيَ الْكِتَابَ Bana kitap verildi. Gelecekte verilecek olmasına itibarla "İncil."

مُبَارَكًا أَيْنَمَا كُنْتُ Nerede bulunursam bereket bende ve benimledir. İnsanlar benden yararlanır.

وَبَرًّا بِوَالِدَتِي Ve anneme iyilik eden. Benden en ufak bir sıkıntı görmeyecek kadar anneme iyilik ve itaat edenim.

جَبَّارًا شَقِيًّا Kibirli bir zalim. Allah'ın itaatinden çıkarak O'na asi değilim.

AÇIKLAMA

Âyetler, halen Meryem'in kavmiyle arasında geçenleri anlatmaya devam ediyor. Meryem (a.s.) iyileşmeye yüz tuttuktan sonra oğlunu alıp kavmine getirdi. Meryem (a.s.) kavmi beşikte konuşan çocukla annesini o zamana kadar henüz görmemişlerdi:

"Ya Meryem, sen tuhaf bir şey yaptın." Büyük bir iş. Babasız çocuk getirdin.

"Ey, Harun'un kızkardeşi..."(1)

Onun Harun adındaki salih bir kulun, iyi bir insanın kardeşi olduğunu söylediler. "... baban..." İmran, zina yapan "... kötü bir adam değildi. Annen..." Hanne de "... fahişe..." zinakar "... değildi." Temiz bir evin ve asil bir ailenin

---

(1) Feriyyen: Uydurulmuş düzmece yalan, iftira demektir. Meryem'in kerametlerindendir: Bir kadın, ona vurmak için elini uzattı. Anında eli felç oldu. O halde taşıdılar. Bir başka kadın, "senin kesinlikle zina ettiğini düşünüyorum." dedi. Allah derhal dilsiz etti. Konuşamaz oldu. Ondan sonra yumuşak konuşmaya ve saygı göstermeye başladılar.

(2) Meryem'in baba bir veya ana baba bir iyi bir kardeşi vardı. Kavmi Meryem (a.s.),^^ hitab ederken ey Harun'un kardeşi diye hitab ediyorlardı.. Arapların ey Temim'in kardeşi, ey Arapların kardeşi sözü gibi Meryem (a.s.)'ın kavmi, ey Harun'un kız kardeşi sözleriyle Harun peygamberin kardeşi olduğunu da kasdetmiş olabilirler. Âyette, peygamberlerin ve sâlihlerin isimlerini almanın caiz olduğuna delil vardır. Bunda anlaşmazlık yoktur.

kızıyken sen bunu nasıl yaptın?

O anda Meryem, kundağı içindeki emzikli İsa'ya işaret etti. Kavmine dedi ki: "Ona sorun da size haberi versin ve gerçeği bildirsin," dedi. Çünkü daha önce doğar doğmaz, kendisine seslenip, evvelki âyetlerde Cenab-ı Hakk'ın zikrettiği şeyleri söylediğinden Meryem, İsa'nın konuştuğunu biliyordu küçümseyerek, reddedip hayret ederek cevap verdiler:

"Beşikteki çocukla nasıl konuşuruz?"

Allah, emzikli İsa'yı konuşturdu. Allah'ın şu âyetinde bildirdiğine göre, onlara şöyle cevap verdi:

"Ben, Allah'ın kuluyum.(1) O, bana kitab verdi, beni peygamber yaptı. Beni bulunduğum her yerde insanlara yararlı kıldı. Sağ olduğum sürece bana namaz kılmayı, zekat vermeyi emretti."(2)

Allah'ın kudretiyle konuşturduğu her şeyin cevabını verdi. İsa (a.s.) kendisinin kim olduğunu ve ne olacağını beşikte iken haber verdiği gibi, bütün bu özellikler büyüdükten sonra kendisine Allah tarafından bahşedilmiştir. Allah'ın kulu idi. Ona İncil'i verdi. İsrailoğullarına nebi ve rasul olarak gönderdi. Allah'ın izni ile hastalara şifa veren, ölüleri dirilten, arkadaşlığından, hizmetinden, inanılmasından ve sevilmesinden berekete ulaşılan mübarek bir insandı. Hayatı boyunca namaz kılar ve zekat verirdi. Zalim, kibirli, azgın, zorba ve âsi değildi. Ona, haber verdiği gibi, doğduğu gün selam, yani tam bir emniyet, saadet ve mutluluk verilmiştir. Bundan dolayı şeytan ona yaklaşamamıştır. Öldüğü gün de kendisine selamet verilmiştir de kabrinde huzursuzluk çekmemiştir. Diri olarak kaldırıldığı gün de verilecektir de kıyametin şiddeti onu üzmeyecektir. Cennette de mutlu ve güvenlik içinde olanlardan olacaktır.

SONUÇ

1- Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği, Hz. İsa (a.s.)'nın da hem

---

(1) Derler ki: Onların sözünü işitince, yüzünü çevirip sağ işaret parmağıyla işaret ederek: "Ben, Allah'ın kuluyum." dedi. İlk sözü, Allah'ın kulluğunu itiraf olmuştur. Bunda, Allah'ı bırakıp onu ilah edinen ve ona kulluk yapanlara cevap vardır.

(2) Âyette geçen ve her türlü iyiliği içine alan el-Birr kelimesi, bârr anlamınadır. Bu özellik ona tahsis edildi. Çünkü kavmi, aralarında batılın yayılışına ve aralarındaki din bağının zayıf olmasıyla beraber ana-babalarınına itaatleri az, isyanları çoktu. Cebbâr insanlara sert davranan kibirli demektir: Zorba. Şakî, kötü insan; sa'îd iyi insan demektir.

kulluğu, hem peygamberliği ilan edilmiştir.

2- Hz. İsa (a.s.) Allah'ın bir mucizesi olarak beşikte konuşmuş ve Allah'ın kendisine verdiği olgunluk derecelerini bildirmiştir.

3- Anne-babaya, itaat ederek, güzel davranarak ve sıkıntı vermeyerek iyilik yapmak farzdır.

4- İnat ve isyan demek olan büyüklenme, kibir, zulüm ve suçluluk yerilmiştir.

ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾ مَا كَانَ
لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۖ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُن فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾ وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ
مُّسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ
كَفَرُوا مِن مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ
يَأْتُونَنَا لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾
وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ ۘ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ
﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

34- İşte Meryemoğlu İsa. Şüphe edip ayrılığa düştükleri şey, "gerçek söz"e göre budur.

35- Çocuk edinmek, Allah'a yakışmaz. O'nun şanı yücedir. Bir işi yapmak istedi mi ona sadece "ol" der, o da olur.

36- "Şüphesiz, Allah benim de Rabb'im, sizin de Rabbinizdir, O'na kulluk edin." İşte doğru yol budur.

37- Kendi aralarından çıkan hizibler çeşitli görüşteki insan toplulukları, muhtelif partiler, bölükler, ayrılığa düştüler. Kimi: İsa Allah'ın oğludur, kimi Allah ile beraber bir ilahtır, kimi Allah'ı meydana getiren üç esastan biridir diyerek ihtilaf ettiler. Artık büyük bir günü görmekten ötürü vay kâfirlerin haline!

38- Bize geldikleri gün ne güzel işitir, negüzel görürler! Ama o zalimler, bugün apaçık sapıklık içindedirler. Hakkı işitmeye kulaklarını tıkamışlar, doğruya gözlerini kapamışlardır.

39- onları şu hasret gününe karşı uyar ki, o zaman kendileri gaflet içinde inanmamakta ısrar ederlerken iş bitirilmiş olur. Yap-tıklarına pişman olup hasret çeker dururlar, ama iş işten geçmiş-tir artık.

40- Dünyaya ve üzerinde bulunanlara biz varis oluruz biz. Ve bize döndürülürler.

SÖZLÜK

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ — İşte Meryem'in oğlu İsa budur. İşte size özelliğini açıklayıp, haberini verdiğim bu kişi, Meryem'in oğlu İsa'dır.

قَوْلَ الْحَقِّ — Hakk söz. Allah'ın bildirdiği gerçek söz budur.

يَمْتَرُونَ — Şüphe ediyorlar.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ — Bir oğul edinmek Allah'a yakışmaz. O, bir şeye "ol!" der, o da hemen oluverir.

مِنْ وَلَدٍ — Çocuktan. Allah çocuk edinmekten münezzehtir.

سُبْحَانَهُ — Onu tesbih ederiz. Oğuldan, ortaktan, benzerden, Allah'ı tehzih ederiz.

صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ — Dosdoğru yol. Yolcusuna sapıtmayan dosdoğru yol.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ — Ve gruplar ihtilaf ettiler. İsa'nın durumu hakkında... Yahudiler, o sihirbazdır ve veled-i zinadır; hristiyanlar da Allah'ın oğludur dediler. Allah onların dediklerinden yücedir.

مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ — Büyük günün şahitliğinden. Kıyamet günü.

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ — Ne güzel işitir ve ne güzel görürler. Kıyamet günü azabı apaçık görünce ne güzel işitir, ne güzel görüşler.

وَ اَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ Onları hasret gününe karşı uyar. Kıyamet günü vuku bulacak hasretten ve pişmanlıktan korkut. Bu şöyle olur: Kendileri, cennetliklerin cehennemdeki yerlerine mirasçı olurken, cennetliklerin cennetteki kendi yani cehennemliklere ait yerlerine mirasçı olduklarını görünce hasretleri büyür, pişmanlıkları şiddetlenir.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, Meryem'in başından geçenleri, ailesinden ayrılıp, Rabbine yönelerek ailesiyle arasına bir perde çekişinden, beşikteki İsa'ya işaret edip, İsa'nın da konuşarak: "Ben Allah'ın kuluyum" deyişine kadar anlattı. Cenab-ı Hakk, Cebrail'in Meryem'e müjde verdiğini ve gömleğinin yakasına üflediğini, Meryem'in derhal İsa'ya hamile kaldığını, hamile kalışından itibaren bir anda doğum yaptığını, doğumu hurma ağacının altında yaptığını, İsa'nın doğardoğmaz annesine "üzülme!" diye seslendiğini, nasıl babasız çocuk doğurduğunu sorduklarında kavmine söyleyeceği sözleri öğrettiğini, yani ona sormalarını isteyerek İsa'ya işaret etmesini öğrettiğini, gerçekten de İsa'ya sorduklarını, onun da Allah'ın kulu olduğu, Allah'ın kendisine kitap verdiği, peygamber ve mübarek bir insan yaptığı, sağ oldukça namaz kılmasını ve zekat vermesini emrettiği, annesine karşı iyi bir evlat olduğu âsi ve kötü insan olmadığı cevabını verdiğini açıkladı. Allah Teâlâ, bunu şu ayetindeki sözüyle işaret etti:

"İşte..." size özelliğini açıkladığım ve bilgisini bildirdiğim bu kimse "... Meryem'in oğlu İsa'dır."

Size bildirdiğim şu şey, "şüphe ve tereddüt edip" "kulumuz İsa hakkında ayrılığa düştükleri şey gerçek söz olarak işte bu anlattıklarımızdır." Çünkü yahudiler, İsa hakkında veled-i zina ve sihirbaz, hristiyanlarda değişik fırka ve taifelerinden kimine göre İsa Allah'tır. Kimine göre Allah'ın oğludur. Kimine göre de üçün üçüncüsüdür. İşte Allah bütün bu sapıklıklara karşı cevabını yukarda vermiştir.

"Çocuk edinmek Allah'a yakışmaz. O böyle şeylerden münezzehtir."

Allah Teâlâ, çocuk edinmesini reddediyor. Bu, O'nun için nasıl doğru veya gerekli olabilir? Hem de O, kendinden başka hiçbir şeye muhtaç değilken ve kendi dışındaki her şey O'na muhtaçken...

O, bir şeye "Ol!" der, o da hemen olur. İsa (a.s.)'da Allah'ın kendisine

"Ol!" demesiyle hemen olmuştur. Bu, Allah'ın şu sözünün anlamıdır:

"Bir işi yapmak istedi mi, ona sadece "Ol!" der, o da hemen olur. İsa (a.s.)'da Allah'ın kendisine "Ol!" demesiyle hemen olmuştur. Bu, Allah'ın şu sözünün anlamıdır:

"Bir işi yapmak istedi mi, ona sadece "Ol!" der, hemen olur."(1)

Cenab-ı Hakk, kendisini çocuktan, ortaktan, benzerden, denginden, yaratıklarına ihtiyaç duymaktan "Sübhaneke" sözüyle tenzih etti. Yani O, sonradan var olanların yaratıklarının özelliklerinden münezzehtir, buyurdu.

"Şüphesiz Allah, benim de, sizin de Rabbinizdir. O'na kulluk edin. İşte doğru yol budur."(2)

Bu, İsa (a.s.)'nın İsrailoğulları'na söylediği sözlerdendir.(3) İsa, onlara kendisinin "Ne Allah'ın oğlu, ne de Allah'la birlikte bir ilah olmadığını, sadece Allah'ın kulu olduğunu haber verdi. Yine haber verdi ki, Allah Teâlâ insanın da, onların da Rabbidir. O halde, kendilerine emredilen şekilde hep birlikte O'na ibadet etmelidirler, Hem Allah'a, hem de Allah'la beraber putlara ibadet etmemelidirler. Çünkü Allah'tan başka bir ilahları yoktur. İsa (a.s.) onlara şunu da haber verdi: Allah Teâlâ'nın emrettiği şekliyle bu gerçek inanç ve kulluk, insanı mutluluğa götüren yoldur. Bu hak yoldan sapıp şirk ve sapıklık yoluna düşeni, o şirk hüsrana götürür.

"Kendi aralarından hizipler ayrılığa düştüler."(4) İsa (a.s.) hakkında

---

(1) Bunda, "Yaratılmış olan varlıkların bilinen normal sebebinlerin dışında (yani evrendeki alışılagelen kuralların dışında) tekvin emri ile (oluşturma, yani "Ol" emriyle) olması ancak Allah'ın oğlu için geçerlidir," diyen hristiyanlara cevap vardır. Âyet, bütün varlıkların asıllarının ol emri olduğunu açıkladı. O halde varlıklara Allah'ın oğulları denebilir mi? Kesinlikle "Hayır." böylece "İsa Allah'ın oğludur. Çünkü ol kelimesiyle var oldu." sözleri boşa çıktı.

(2) "İşte doğru yol budur cümlesi, ek cümledir.

(3) Evet, görünen, bu Hz. İsa (a.s.)'ın sözüdür. "İşte İsa b. Meryem..." sözünden önceki cümleler, "Ben Allah'ın kuluyum..." ve "Allah, benim de sizin de Rabbinizdir..." sözü arasındaki cümleler konunun izahı için gelmiştir.

(4) Hiziplerin ihtilâfı da şudur: Yahûdiler karalayıcılıkta, hristiyanlar övgüde aşırıdır. Yahûdiler, sihirbazdır ve veled-i zinâdır, derken, hristiyanlardan bir fırka "Allah'tır" diğeri "Allah'ın oğludur," diğer bir grup da İsa "üçün üçüncüsüdür" demiştir. Bu fırkalar; Melikâniyye, Ya'kûbiyye, Nasturiyye'dir. Sonra bunlar da şubelere ayrılmıştır. Halen en meşhûrları melikâ'iyye, yani Katolikler ve Yakûbiyye, yani Ortadokslar ve İ'tiraziyye, yani Protestanlardır.

ayrılığa düştüler. Biri "Allah'tır", diğeri "Allah'ın oğludur," ötekisi "O ve annesi Allah'tan ayrı ilahtırlar" demiştir. Bu saçmalıkları söyleyenler, bu laflarla kâfir olmuşlardır. Allah Teâlâ, onları acı azapla tehdit etmiştir:

"Büyük bir günü..." Kıyamet gününü... O, ölçülemeyecek derecede korkunç ve sıkıntılı bir gündür. "... görmekten ötürü kâfirlere..." Allah'a oğul ve ortak koşarak küfre girenlere "... azap vardır." Bu azap, cehennem azabıdır. Oraya mutlaka gireceklerdir.

"Bize geldikleri gün ne güzel işitirler, ne güzel görürler."(1)

Allah Teâlâ, bugün hakkı gösteren delillerini görmek istemeyerek inanmayan, birlemeyen tevhid ve ibadet etmeyen manevi körlerin ve delilleri, görmeyen Allah'ı ona ortaktan ve çocuktan tenzih etmeyenlerin halleri perişandır. İşte bunların kıyamet meydanında Allah'ın huzuruna çıkartıldıklarında en güçlü görenler ve en güçlü duyanlar olacağını haber veriyor. Ama duymanın ve görmenin fayda vermediği bir zamanda.

"Ama o zalimler, bugün apaçık sapıklık içindedirler."

Allah Teâlâ, müşriklerin ve zalimlerin hak yolundan apaçık bir sapma içinde olan zalimler olduğunu bildiriyor. İşte hakkı görmeyişlerinin ve Allah'ın elçilerinin getirdiği, kitaplarının indirdiği delilleri duymayışlarının sebebi.

"Onları hasret gününe(2) karşı uyar ki o zaman kendileri gaflet içinde iken ve inanmıyorken iş bitirilmiş olur."

Allah Teâlâ, Rasûlü Muhammed (s.a.v.)'e kâfirleri ve müşrikleir şirklerinin, kâfirliklerinin ve sapıklıklarının kıyamet gününün şiddetli azabından uyarmasını, yani korkutmasını emrediyor. Kıyamet günü hasret artar, pişmanlık

---

(1) Kıyamet günü haşir meydanında oldukları zaman onlardan daha iyi duyan ve gören kimse yoktur. Cehennemi görürler ve kükremesini duyarlar.

(2) Ahmed b. Hanbel'in Müsned adlı hadis kitabı ve yine hadis kitabı olan Buhari ve müslim'de rivâyet olunur: "Cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girince ölüm alaca bir koç şeklinde getirilir. Cennetliklerle cehennemlikler arasında durdurulur. "Ey cennetlikler bunu tanıyor musunuz?" denir. Boyunlarını uzatıp bakar ve: "Evet. Bu, ölümdür." derler. Sonra "Ey cehennemlikler bunu tanıyor musunuz?" denir. Boyunlarını uzatıp bakar ve: "Evet. Bu, ölümdür, derler. Koç (ölüm) Allah'ın emri ile kesilir. Sonra "Ey cennetlikler cennette ebedi kalacaksınız. Ölüm yok artık. Ey cehennemlikler cehennemde, ebedi kalacaksınız, ölüm yok artık.", denilir. Sonra Allah Rasûlü (s.a.) "Onları hasret gününe karşı uyar..." âyeti okudu.

büyür. Bu, mü'minler müşriklerle birbirine mirasçı olduğunda olur. Mü'minler, müşriklerin cennetteki yerlerini miras alırken, müşrikler de mü'minlerin cehennemdeki yerlerini miras alırlar. Ölüm, bir koç şeklinde getirilip cennetle cehennem arasında kesilir bir tellal: "Ey cennetlikler, ebedi kalacaksınız ölüm yok artık ve ey cehennemlikler ebedi kalacaksınız ölüm yok artık!" diye ilan edince, o anda hasret artar ve pişmanlık büyür. Bu da, Allah Teâlâ'nın şu sözünün anlamıdır:

"Onları hasret gününe karşı uyar ki, o zaman kendileri..?" cehennemde ebedi kalmaları için aleyhlerine karar verildiğinden "... gaflet içinde iken..." dirilişe ve o günkü daimi nimete ve acı azaba "... inanmıyorken iş bitirilmiş olur. Arza ve üzerinde bulunanlara biz varis olacağız biz ve bize döndürüleceklerdir."

Allah Teâlâ, kendisinin dünyaya ve dünya üzerinde bulunanlara varis olacağını bildiriyor. Bunun anlamı şudur: O, bu yaratılan şeylerin yok olmasına karar vermiştir. Bir gün gelecek, o günde dünya üzerindeki herkes yok olacak, Allah'a dönecek, önünde duracak ve o da kullarını kendi yaptıklarına göre sorgulayıp karşılığını verecektir. Onun için ey peygamber üzülme ve Rabbinden tebliğ ettiğin davetinde devam et. Sana ne yalanlayanların yalanlaması, ne de müşriklerin şirki zarar verecektir.

SONUÇ

1- Hz. İsa, Allah'ın kulu ve Rasûlü'dür. Yahudilerin ve hristiyanların dediği gibi değildir.

2- Allah'ın çocuk edinmesi mümkün değildir. O, bir şeye "Ol!" der, o şey de hemen oluverir.

3- Tevhid yani Allah'ın varlığı, birliği ve kanun koyuculuğu, İsa (a.s.)'nın dilinden ilan edilmiştir.

4- Hristiyanlar, İsa (a.s.)'nın durumu hakkında ihtilaf içindedirler.

5- Kıyamet günkü hasretin sebebi, Allah'ı inkar ve O'na şirk koşmaktır.

6- Dünya fani olacaktır. İnsanlar diritildikten sonra Rablerine döneceklerdir.

فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿٤١﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ
لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ
إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا
سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ ۖ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ
لِلرَّحْمَٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ
مِّنَ الرَّحْمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

41- Kitabda İbrahim'i de an; gerçekten o, çok doğru bir peygamberdi.

42- Babasına demişti ki: "Babacığım, işitmeyen görmeyen ve sana hiçbir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun?"

43- "Babacığım, bana, sana gelmeyen bir bilgi geldi; bana uy, seni düzgün bir yola ileteyim."

44- "Babacığım şeytana tapma, çünkü şeytan, Rahman'a isyan etmiştir."

45- "Babacığım, ben sana Rahman'dan bir azabın dokunmasından korkuyorum. O zaman, şeytanın dostu olursun."

SÖZLÜK

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ	Kitab'ta hatırla. Kur'an'daki.
إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا	O sadıktır. Doğruluk zirveye çıkmış derecede çok doğru.
يَا أَبَتِ	Ey babacığım. Babası, Azer'di.
صِرَاطًا سَوِيًّا	Doğru yol. Eğrilik olmayan, seni cennete götürecek dosdoğru bir yol.

لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ Şeytana ibadet etme Seni putlara kulluk yapmaya çağırışına uyma!

عَصِيًّا Âsi. Allah Teâlâ'ya isyan ederek, emrinden çıkarak.

فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا Şeytana dost olursun. Cehennemde şeytana yakın ve yoldaş olursun.

AÇIKLAMA

Burası, Halil İbrahim (a.s.)'in babası Azer'le arasında geçenlerin başlangıcıdır Allah, Rasûlü Muhammed (s.a.v.)'e ey peygamberimiz, "kitapta..." Kur'an-ı Kerim'de, dostumuz "İbrahim'i de an. O..." peygamberimizden "... sıddık bir peygamber." Doğrulukta büyük bir seviyeye ulaşmış çok doğru biri idi. O,mü'minlere iyi bir örnek olması için Kur'an'da anılmaya layıktır. "Hani babasına..." Âzer'e şöyle demişti: "Babacığım, işitmeyen, görmeyen ve sana hiç bir yararı olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" dua etmek ve çeşitli ibadetlerle yakınlaşmak suretiyle niye, seni duymayan ve seni görmeyen putlara yalvarıyorsun? "Üstelik sana hiçbir şeyde kazandırmazlar." Sana gelecek bir zararı engelleyemez ve sana herhangi bir fayda sağlayamazlar. Öyleyse, onlara tapmaya ne ihtiyacın var? "babacığım, bana..." Rabbim tarafından "... sana gelmeyen bir bilgi geldi."(1)

İnandığım, işlediğim ve davet ettiğim hususlarda "bana uy da seni düzgün..?" seni mutluluğa ve kurtuluşa götürecek dosdoğru "... bir yola ileteyim. Babacığım..." seni Allah'ı bırakıp da ne zarar ne de yarar sağlayamayan, putlara ibadet ettiren sebep nedir? Çünkü o putlar ne duyar, ne görür, ne verebilir, ne de engelleyebilirler. Şeytanın putlara tapma çağrısına uyarak "... şeytana tapma. Çünkü şeytan Rahman'a isyan etmişti."(2)

Buyruğuna karşı gelmiş, itaat etmekten çekinmiş ve emrinden çıkmıştı.

"Babacığım, ben sana Rahman'dan bir azabın dokunmasından korkuyorum." Ben, senin kâfir olarak ölüp acı azâba çarptırılmandan korkuyorum.

Şirk ve kafir olarak yaşayıp, sonra da tövbe etmeden ölürsen sana Rahman'dan bir azap dokunur. Böylece "şeytana dost..." cehennemde ona yakın

(1) Bir yakîn iman, Allah'ı, öldükten sonra ne olacağını ve Allah'tan başkasına tapanın sonsuza kadar azâb olunacağını tanıma, bilme...

(2) Cümle, şeytana kulluk etmenin, vesvesesine ve çağırdığı şirke uymanın sebebini açıklıyor.

ve yoldaş "... olursun" da helak olur, hüsrana uğrarsın.

SONUÇ

1- Tevhid, davet edilerek açıklanmıştır.

2- Kur'an'da zikredilmekle İbrahim'in (a.s.) kemali vurgulanmıştır.

3- Allah Teâlâ'dan başkasına kulluk yapmak küfürdür.

4- Taş ve ağaç putlara ve Allah'tan başkalarına her türlü kulluk, şeytana kulluktur. Çünkü bunu emreden ve buna çağıran şeytandır.

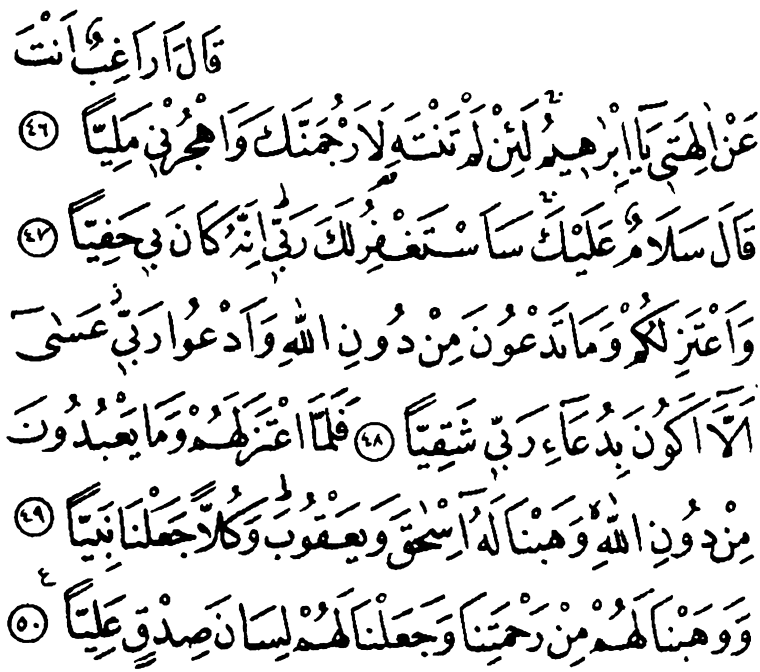
قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ
عَنْ ءَالِهَتِي يَٰٓإِبْرَٰهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَٱهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾
قَالَ سَلَٰمٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّيٓ إِنَّهُۥ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾
وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَأَدْعُوا۟ رَبِّي عَسَىٰٓ
أَلَّآ أَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا ٱعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ
مِن دُونِ ٱللَّهِ وَهَبْنَا لَهُۥٓ إِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾
وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

46- Babası: "Ey İbrahim, dedi, sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer onlara dil uzatmaktan vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım. Uzun süre benden ayrıl, git!"

47- İbrahim: "Selam sana, esenlik içinde kal, dedi, senin için Rabb'imden mağfiret dileyeceğim. Doğrusu O, bana çok lutufkardır."

48- "Sizden de, Allah'tan başka yalvardıklarınızdan da ayrılıyor ve yalnız Rabb'ime yalvarıyorum. Umarım ki Rabb'ime yalvarmakla bahtsız olmam istediklerimden mahrum bırakılmam."

49- İşte onlardan ve onların Allah'tan başka taptıklarından ayrılınca biz ona İshak'ı ve İshak'ın oğlu Yakub'u armağan ettik ve hepsini de peygamber yaptık.

50- Onlara rahmetimizden mal ve çocuk lutfettik ve onlar için yüce bir doğruluk dili verdik yani bütün din mensuplarınca onların, övülüp hayır ile yad edilmelerini sağladık.

SÖZLÜK

لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ	Eğer vaz geçmezsen. Onlara taarruzdan ve ayıplamaktan vaz geçmezsen.
لَأَرْجُمَنَّكَ	Seni recmedeceğim. Taşla veya kötü sözle taşlayacağım.
وَ اهْجُرْنِي مَلِيًّا	Benden uzun süre uzaklaş. Beni ve ne yaptığımı bırak ve benden uzun süre uzaklaş da cezâlandırmamdan kurtul.
سَلَامٌ عَلَيْكَ	Sana selam. Benden hoşlanmadığın şeyi tekrarlamayacağıma teminat veriyorum.
إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا	Bana karşı lutuf ve ikram sahibidir. Duamı kabul eder.
عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا	Umulur ki Rabbime duam ile asi olmam. Bilakis, duamı kabul eder, istediğimi verir.
فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ	Onlardan ayrıldığında. Kudüsü bölgesine hizmet edip, onları terk etmek suretiyle.
وَ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَقَ وَ يَعْقُوبَ	Ona İshak'ı ve Yakub'u verdik. Kavmini bırakarak hicret etmesine bizden bir ödül olarak, ona kendileriyle gönlünü şenlendirdiği iki oğul verdik.
وَ وَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا	Onlara rahmetimizden verdik. Bir çok hayır verdik. Yani peygamberlikten ve ilimden sonra mal ve evlat bağışladık.
لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا	Yüce doğru sözlü. Övülecekleri ve en güzel hasletlerle anılacakları bir yüce doğruluk dili.

AÇIKLAMA

Ayetler, İbrahim (a.s.)'in babası Azer'le arasında geçenlere değinmeye

devam ediyor. İman edip tevhidi kabullenip kurtulsun ve mutluluğa ulaşsın diye İbrahim'in, babasına yönelttiği (Allah'ın varlığını, birliğini ve kanun koyuculuğunu) değerli hoş sözlerle yapılmış bu saygılı davetten sonra Âzer, oğluna şefkatten ve edepten yoksun, hatta kabalıkla, çirkinlikle, gözdağı ve tehditle dolu sözlerle cevap verdi.

Allah Teâlâ'nın 46. ayette haber verdiğine göre şöyle dedi:

"Ey İbrahim, sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun?"

Ayıplayarak onlardan nefret mi ediyorsun?

"Eğer..." onlara herhangi bir kötülükle(1) saldırmaktan "... vazgeçmezsen andolsun seni..." en kaba saba sözlerle "... taşlarım. Uzun süre benden ayrıl git!"(2)

Benden hoşuna gitmeyecek şeyler görmeden, vücudun sağlamken ve düzgünken benden uzaklaş. Müşrik-kâfir Azer'in cevabı buydu. İbrahim'se, Allah'ın 47. ayetinde bildirdiğine göre şöyle cevap verdi:

"Hoşçakal."(3) Babacığım garanti veriyorum. Benden hoşlanmadığın hususta sana asla ısrar etmeyeceğim ve kötülüğünü iyilikle karşılayacağım. "Senin için rabbimden mağfiret dileyeceğim." O'ndan, sana iman ve tevhid yolunu göstermesini dileyeceğim ki tevbe edesin de Allah seni bağışlasın. O'nu eksiklikten tenzih ederim. O yücedir. "... bana çok lutufkardır." İkram edendir. Dua ettiğim hususta elimi boşa çıkarmaz.

Allah Teâlâ, İbrahim'in şöyle dediğini ifade eder:

"Sizden de, Allah'tan başka taptıklarınızdan da ayrılıyorum..."

Sizi de, Allah'tan başka taptığınız ağaç ve taş putları da terk ederek sizden uzaklara gidiyorum. "... ve Rabbime yalvarıyorum. Rabbime yal-

---

(1) Ayıplamakla ve hakaret etmekle.

(2) Bir başka anlama şöyle demişlerdir: Cezalandırmadan önce benden sağ salim uzaklaş. Veya: Uzun süre benden ayrıl git.

(3) Bu, Eyvallah-hoşçakal anlamına bir selâmdır (selam'ül-mütâreke), selam değildir. Kâfirden önce selâm vermek caiz olur mu? Bu konuda ihtilaf vardır. tercih edilen görüş şudur: Komşun, yol arkadaşın veya iş arkadaşın olması ve ona bir ihtiyacın bulunması vb. gibi geçerli bir gerekçe içinse, selam vermek caizdir. Çünkü Rasûlüllah (s.a.), Buharî'de yer aldığına göre, aralarında müşriklerin de bulunduğu bir cemaate selâm vermiştir. "Yahûdilerle hristiyanlara önce siz selâm vermeyin!" hadisine gelince, bu, geçerli bir gaye olmadığındadır.

varışımda mahrum olmayacağımı umarım."(1)

Rabbime yalvarışım büyüktür: Sizin putlara taparak Allah'a karşı geldiğiniz gibi, Allah'a kullukta ona karşı gelmemeyi diliyorum.

Diyarlarını bırakıp Kudüs diyarına gideceğine dair sözünü babasını, ailesini ve evini terk ederek gerçekleştirince, Allah da ona bütün bunlardan daha güzelini verdi: kendileriyle garipliğini unutacağı iki oğul, İshak ve Yakub'u verdik. Her ikisini de nebi ve rasul yaptık. Hepsine, yani her üçüne, babaları İbrahim'le oğulları İshak'la, onun oğlu Yakub (a.s.)'a rahmetimizden büyük bir hayır; mal, evlat, güzel rızık bağışladık. Bu, şu ayetin anlamıdır:

"İşte onlardan ve onların Allah'tan başka taptıklarından ayrılınca, biz ona İshak'ı ve..." İshak'ın oğlu olan "... Yakub'u bağışladık. Hepsini de peygamber yaptık. Onlara rahmetimizden lutfettik?"

Allah Teâlâ'nın "Onlar için yüce bir doğruluk dili verdik," sözü, Allah yolunda hicrete karşılık bir başka nimetlendirmedir. Allah Teâlâ onlar için ahirette yüce bir doğruluk dili vermiştir. Diğer ilahi din mensupları da İbrahim'le zürriyetini en hoş ve en güzel şekilde överler. İşte İbarhim'in doğruluğuna ve sabrına, sonra da putlarla tapıcılarını terk edişine karşılık, Allah Teâlâ'dan bir ikram ve bir nimetlendirme olarak İbrahim'le oğullarının nasiplendirildiği yüksek, yüce doğruluk dili budur.

SONUÇ

1- Muvahhid mü'minin ağzından çıkan güzel söz, düzgün lafız, hilim ve yumuşak kelamla, müşrik kâfirin ağzından çıkan kötü söz, çirkin lafız, kabalık ve sert kelâm arasındaki fark dile getirilmiştir.

2- Bırakıp gitme ve vedalaşma selamı meşrudur. Bu selam şudur: Kötü insana ha'di eyvallah-hoşçakal demektir. Bunu söyleyen kimse, aslında onu selamlamak istemiyor, hali üzere terk etmek istiyor.

3- Hicret, meşrudur. Fazilettir. İbrahim'in bu hicreti, dünyadaki ilk hicretti.

4- Güzellikler sunduğu, hayır ve iyilik bıraktığı için insanlar arasında kişinin iyi anılmasına sebep olduğundan güzel konuşma teşvik edilmiştir.

---

(2) Bu dua ile Allah (c.c.)'dan, yurdundan yuvasından uzaklaşmasının acısını hissetmemek için kendisine yardımcı olacağı bir aile ve çoluk çocuk bağışlamasını dilemiştir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾
وَنَادَيْنَاهُ مِن جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ
مِن رَّحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

51- Kitab'da Musa'yı da an, doğrusu o, samimi idi ve elçi bir peygamberdi.

52- Ona Tur'un sağ tarafından seslendik ve onu, özel konuşmak için kendimize yaklaştırdık.

53- Ona, acıdığımızdan dolayı kardeşi Harun'u da peygamber olarak armağan ettik.

SÖZLÜK

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ — Kitabta hatırla. Şerefine şeref katmak ve yüceltmek için Kur'an'da an.

مُوسَىٰ — Musa. İsrailoğullarının peygamberi olan İmran'ın oğlu Musa.

مُخْلَصًا — Muhlesan şeklinde lam harfi fethalı olarak okunduğunda seçilmiş, süzülmüş demektir. Muhlisan şeklinde lam harfi kesralı olarak okunduğunda Rabbini birleyen muvahhid, sadece O'na kulluk eden ve bu konuda en yüce makamlara ulaşmış anlamınadır.

جَانِبَ الطُّورِ — Tur tarafında. Tur, Sina'da Medyen'le Mısır arasında bir dağdır.

وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا — Bize yakarsın ve tarafımızdan konuşulsun diye onurlandırmak ve değer vermek için onu kendimize yaklaştırdık.

أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا — Kardeşi Harun'u Peygamber olarak. Rabbinden kardeşi için peygamberlik istediği zaman. Verdi ve onu da kendisiyle birlikte Firavun'a karşı nebi ve rasul gönderdi.

AÇIKLAMA

Bu âyetlerde, Hz. Musa (a.s.) kıssasının özetidir. Bu hususta Allah

Teâlâ, peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e hitab ederek şöyle dedi:

"Allah'ın tevhid ve yakin ehli salih kullarından oluşan bu altın silsilede Musa b. İmran'ı da "an..."

Çünkü o, Kur'an'da anılmaya layıktır. Gerekçesi şu ayettedir:

"O, seçkindi." Kullarımıza, onları ne uğruna yarattığımızı iletmek üzere seçilmiş, biri idi. Onları, dilleriyle ve gönülleriyle bizi zikretsinler ve şükretsinler diye yarattık. Bize organlarıyla şükretmeleri, bizden gayri her şeyi bırakıp bir tek bize kulluk etmeleriyle olur. İşte Hz. Musa böyle idi.

"Bir rasul, bir peygamberdi." Bizim ona verdiğimiz üstünlük ve değerlerden biri de, onu bir peygamber ve bir rasul yapmamızdı. Kendisini Firavun'la adamlarına peygamber ve rasul göndermiştik. Tur'un sağ tarafında(1) Medyen'den Mısır'a doğru yol alırken "Ona seslendik."(2)

Orada ona peygamberlik ve rasullük verdik.

"Ve..." böylece "...onu yakarır bir kimse olarak kendimize yaklaştırdık." Yani vahiysiz, aracısız ve karşı karşıya...

Bize yakarmaya başladı. Biz de ona kelamımızı dinletiyorduk ve biz de onun dualarını duyuyorduk kelamını dinliyorduk.(3) Bu, şereflendirmenin en büyüğüdür.

"Ona, rahmetimizden dolayı kardeşi Harun'u da peygamber olarak armağan ettik."

Bu da, Allah Teâlâ'dan Musa peygambere bir başka nimet ihsanıdır. Çünkü rabbinden, kardeşi Harun'u da kendisiyle birlikte Firavun'a rasul göndermesini istemişti. Allah Teâlâ'dan bir rahmetle, Cenab-ı Hakk duasını kabul etti ve Harun'a peygamberlik ve Musa ile birlikte rasullük verdi. Bu, ancak özel bir rahmetle olmuştur. Çünkü peygamberlik istenmez ve peygamberliğe ne ibadetle, ne çalışmakla, ne de dua ve mücadele ile ulaşılmaz. Zira özel bir ilahi bağıştır.

SONUÇ

1- İhlas fazilettir. İhlas, zahiren ve batınen Allah Teâlâ'ya kulluk etmeyi

(1) Musa'nın sağ tarafına göre sağ. Dağın ne sağı ne de solu olur. (Taberi,
(2) Bu söz ve yakarış, cuma gecesiydi, denir. (Kurtubî)
(3) "Neciyyâ" kelimesi, hem isim, hem masdar olarak kullanılmıştır. İsim olarak bu anlama gelir. masdar olarak ise, "Ona seslenerek kendimize yaklaştırdık." anlamı Allah-u âlem uygun olur. (Çeviren)

istemektir.

2- Allah Teâlâ'nın konuşma ve seslenme sıfatları vardır.

3- Allah Teâlâ, Musa (a.s.)'ya ikram edip nimet vermiştir. Çünkü kardeşi Harun'u rasul ve peygamber yaparak duasını kabul etmekle ona alemlerden hiç kimseye vermediğini vermiştir.

4- Her rasulün aynı zamanda bir nebi, yani bir peygamber olduğu, her peygamberin ise rasul olmadığı açıklanmıştır.

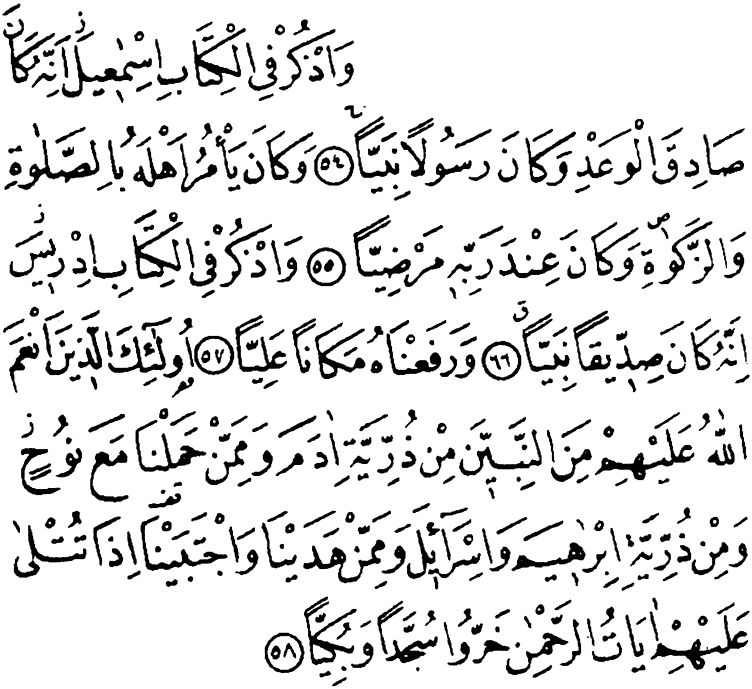

54- Kitab'da İsmail'i de an. Çünkü o sözünde duran, elçi bir peygamberdi.

55- Halkına namaz kılmayı, zekat vermeyi emrederdi. Rabb'i yanında beğenilmişti.

56- Kitab'da İdris'i de an: Çünkü o, çok doğru bir peygamberdi.

57- Onu yüce bir yere yükseltmiştir.

58- İşte bunlar; Allah'ın nimet verdiği peygamberlerden, Adem neslinden, Nuh ile beraber gemide taşıdıklarımızın neslinden, İbrahim ve İsrail (yakub) neslinden, yol gösterdiğmiiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Onlara Rahman'ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.

SÖZLÜK

وَ اذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِسْمَاعِيلَ — Kitab'ta İsmail'i an. Şerefine şeref katmak ve yüceltmek için İsmail b. İbrahim el-Halil (a.s.)'i de an.

صَادِقَ الْوَعْدِ — Vaadinde sadıktır. Asla sözünü tutmamazlık etmedi.

بِالصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ — Namazı dosdoğru kılmayı ve zekatı vermeyi. Yani bunları emrederdi.

مَرْضِيًّا — Razı olunmuştu. Allah Teâlâ, yakini imanından ve ihlasından dolayı sözünden ve amelinden razı olmuştu.

اِدْرِيسَ — İdris (a.s.) Nuh (a.s.)'un dedesi.

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا — Ve onu yüce makama yükselttik. Dördüncü kat gökyüzüne.

اِسْرَائِيلَ — İsrail. Yakub (a.s.)'ın lakabıdır. Yakub b. İshak b. İbrahim.

وَ مِمَّا هَدَيْنَا وَ اجْتَبَيْنَا — Yolumuza ilettiğimiz ve peyamberliğimize seçtiğimiz kimselerdendi.

اِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ — Onlara Rahman'ın ayetleri okunduğunda. Dinler vaziyette iken kendilerine okundu mu.

Ağlar durumda secdeye kapanırlar.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, peygamberi Muhammed (s.a.v.)'e Meryem'i, oğlunu, İbrahim'i ve Musa'yı andığın gibi "İsmail'i de[1] an. O, sözünde dururdu."[2]

---

(1) İbrahim oğlu İsmail (a.s.). Annesi Hacer'dir. kurtubî'de geçtiği gibi Allah Teâlâ'nın bir topluma peygamber gönderdiği, o kavmin de onun kafa derisini yüzdüğü v.s. İsmail b. Hızkîl'dir diyenlerin sözüne iltifat edilmez.

(2) Âyette sözü yerine getirmenin farz olduğuna delil vardır. Hadiste de sözünü tutmamak münafıklık belirtilerinden sayılmıştır. Hz. Peygamber (s.a), buluşmaya söz verdiği yerde bekler vaziyette durarak üç gün beklemiştir. Bu, peygamber gönderilmeden önce olmuştur. (Ebu Davund ve tirmizî) Beklenen

Asla hiçbir sözünü yerine getirmemezlik etmezdi. Söz verdiği kimseyi gelinceye dek sözleşme yerinde günlerce beklerdi.

"Bir Rasûldü, bir peygamberdi."

Allah Teâlâ İsmail aleyhisselama Mekke-i Mükerreme'de peygamberlik vermiştir. Çünkü orada yaşıyordu. Ve onu Arap cürhüm kabilesine Rasul göndermiştir. İsmail, cürhümlülerden evlenmiş ve neslini sürdürmüştür. Muhammed (s.a.v.) de onun neslindendi.

"Ehline namazı ve zekatı emrederdi."

Ehlinden maksat, ailesi ve cürhüm kabilesinden oluşan kavmidir. Namazdan maksat, namaz kılmak; zekattan maksat ise zekat vermektir. İşte bu, şanını yücelten ve değerini yükselten özelliklerindendir. Böylece Kur'an-ı Kerim'de anılmıştır.

"Rabbinin yanında kendisinden razı olunmuş biriydi," ayeti de İsmail'in Kur'an'da peygamberler ve rasuller silsilesi içinde anılarak ikram edilip nimetlendirilmesini gerektiren bir başka gerekçedir.

"Rabbi nezdinde razı olunmuş biriydi,"nin anlamı, sözlerinin ve davranışlarının hepsi kabul görmüştü ve razı olunmuştu. Böylece, o da Rabbi (c.c.) tarafından razı olunmuş birisi oldu.

"Kitab'da İdris'i de(1) an."

İdris (a.s.), Nuh (a.s.)'ın babasının dedesidir. Ders ve ibret için Kur'an'da anlatılması gerekli oldu. Çünkü o "sıddıktı."

Çok doğru idi. O kadar ki dili asla yalan söylememiştir. Yapıp ettiklerinde de çok doğru idi. Ne sözde, ne davranışta doğruluktan başka bir şey bilirdi. Allah'ın peygamberlerinden bir peygamberdi.

---

kişi, Ebû'l-Hamsâ'dır. Hz Peygaber (s.a.) ona: "Delikanlı! Bana sıkıntı verdin. Ben, seni bekler durumda üç gündür buradayım, demiştir. Denilir ki İsmail (a.s.) ne söz vermişse yerine getirmiştir. Âyet-i kerimenin manasının gerektirdiği bir gerçektir bu. "Söz verme, borçtur." denilmiştir. Rivayetlere göre: "mü'minin sözünü yerine getirmesi farzdır. İmam Malik, "Birisi birisinden birşey istese de, istenen kişi söz verse, sonra da söz verdiği şeyi yerine getirmemeye kanaat getirse, birşey gerekmez. Bunu yerine getirmesi gerektiğine hükmedilemez. Çünkü iyilik yapmayı söz vermek sadaka çeşitlerindendir. Bağış yapacaklara da zorlama yolu açık değildir.

(1) İdris (a.s), kalemle yazı yazan ilk kişidir. Ve yine elbise dikip, dikişli elbise giyen ilk kişidir. Ebu Zerr hadisinde geçtiği gibi Allah Teâlâ, kendisine 30 (otuz) sayfa indirmiştir.

"Onu yüce bir ere yükseltmiştik."

Daha hayatta iken, İsa'yı yükselttiği, Muhammed (s.a.v.)'i yedinci semanın ötesine çıkarttığı gibi İdrisi de dördüncü semaya(1) yükseltmişti.

"İşte bunlar, Allah'ın nimet verdiği peygamberlerinden ve" İdris gibi(1) "Adem neslinden ve" İbrahim gibi "Nuh ile beraber" gemide "taşıdıklarımızdan ve" İshak'la İsmail gibi "İbrahim ve" Musa, Harun, davud, Süleyman, Zekeriya, Yahya ve İsa gibi "İsrail" Yakup "neslinden" marifetimize ve rızamıza götüren yolumuza, yani bize kulluk ve kullukta da ihlas yoluna "yol gösterdiğmiz ve..." vahyimiz için, tebliğimizi bildirmek için taşımak için "... seçtiğimiz kimselerdendir. Onlara Rahman'ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı.

İşte o yol gösterip, aralarında seçtiklerimizi seçtiğimiz kimseler... (İctiba, seçme ve süzüleni alarak süzme anlamınadır.) "... onlara Rahman'ın..." öğütler, ibretler, deliller ve hüccetler taşıyan "... âyetleri okunduğu zaman..." Rableri (c.c.) katındaki aşırılıklarını görmelerinden dolayı "... ağlayarak..." Rableri Allah'a "... secdeye kapanırlardı."

SONUÇ

1- Peygamberlik dile getirilmiştir. Çünkü bu kimseleri peygamber yapan ve rasullük verenin, Muhammed'e peygamberlik ve rasullük vermesi inkar olunamaz.

2- Namaz kılmayı ve zekat vermeyi emretmek farzdır.

3- Sözü yerine getirmek, sözünde ve davranışında doğru olmak farzdır.

4- Bu âyeti okuyanın veya işitenin secde etmesi sünnettir: "... ağlayarak secdeye kapanırlardı..."(1)

5- Secde anında ağlamak fazilettir. Hz. Ömer, bu âyeti okuduğunda secde eder, sonra "İşte secde... Ama hani, ağlama nerede?" derdi.

---

(1) Müslim'de yer alan Mi'râc hadisinde geçtiği gibi. Şöyle der: "Gökyüzüne yükseltildiğimde dördüncü semâdaki İdris'in yanına götürüldüm."

(2) İdris (a.s.) Âdem'e yakınlığıyla şerefe nâil olmuştur. İbrahim, Nuh'a yakınlığıyla şerefe nâil olmuştur. İsmail, İshak ve Yakup ise İbrahim'e yakınlıklarıyla şerefe nâil olmuşlardır. (Aleyhimüsselam)

(3) Meryem Sûresi, 58.

فَخَلَفَ مِنۢ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ
أَضَاعُوا الصَّلَوٰةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَٰتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾ إِلَّا
مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَأُو۟لَٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ
شَيْـًٔا ﴿٦٠﴾ جَنَّٰتِ عَدْنٍ ٱلَّتِى وَعَدَ ٱلرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُۥ بِٱلْغَيْبِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ
وَعْدُهُۥ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَٰمًا ۖ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ
فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾ تِلْكَ ٱلْجَنَّةُ ٱلَّتِى نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَن
كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

59- onlardan sonra yerlerine öyle bir nesil geldi ki, namazı zayi ettiler, şehvetlerine uydular. Onlar kötülük bulacaklardır.

60- Ancak tevbe eden, inanan ve iyi iş yapanlar, onlar cennete girecekler ve hiç haksızlığa uğratılmayacaklardır.

61- Rahman'ın kullarına gıyaben vaadettiği Adn cennetlerine gireceklerdir. Şüphesiz O'nun vaadi yerine gelecektir.

62- Orada boş söz değil, yalnız selam işitirler. Orada sabah akşam rızıkları da hazırdır.

63- İşte kullarımızdan korunanlara vereceğimiz cennet budur.

SÖZLÜK

خَلَفَ Ve geldi. Kötü kimse geldi.(1)

(1) Half, bir kimsenin yerine geçen kötü kimse, halef ise, bir kimsenin yerine geçen iyi kimse anlamına gelir.

أَضَاعُوا الصَّلَاةَ Namazı ihmal edip bıraktılar da böylece günahkar oldular.

اتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ Şehvetlerine uydular. Zina ve içki içmek gibi günah ve isyanlara daldılar.

يَلْقَوْنَ غَيًّا Cehennemdeki Ğay vadisine kavuşacaklardır.

وَ لَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا En ufak bir şeyle asla zulmedilmezler. İyiliklerinin sevabından hiçbir şey eksik verilmeyecektir.

جَنَّاتِ عَدْنٍ Adn cennetleri. Daimi ikamet yeri.

بِالْغَيْبِ Gayp. Allah, kendilerine gıyaben vaadetmiştir. Onlar ondan gayb oldukları için, o da onların gözlerinden gaybtır. Çünkü Kullar Allah'ı bu dünyada gözle görememektedir.

مَأْتِيًّا Vaadi yerine gelecektir. Yani kullarına vaadettiği şey gelir mutlaka.

لَغْوًا Lüzumsuz laf. Yani faydası olmayan.

بُكْرَةً وَ عَشِيًّا Sabah akşam. Dünyadaki sabahlık ve akşamlık yiyecekleri kadarı. Değilse, cennette güneş yoktur ki, gündüz ve gece olsun.

مَنْ كَانَ تَقِيًّا Kim sakınan olursa. Kim, düya hayatında, farzları terk etmeyen ve haramlara sarılmayan bir muttaki ise.

AÇIKLAMA

Âyetler, bu peygamberlerden sonra gelen nesillerin durumların anlatıyor.

"Onlardan sonra yerlerine öyle bir nesil geldi ki..."

Allah Teâlâ, seçtiği ve yol gösterdiği bu salih peygamberlerden ve nesillerinden sonra, onların ardından yerlerine kötü bir neslin geldiğini bildiriyor. Bu kötü neslin durumları şöyle açıklanıyor:

Onlar "namazı zayi ettiler..."(1) Bazısı, vaktinden sonra kılarken, bazısı da hiç kılmıyordu. "... ve şehvetlerine uydular..."(2) da rezalet çamuruna

(1) Bu kötü haleften, terk ederek veya şartlarını, rûkûnlerini, farzlarını, sünnetlerini ihlâl etmek sûretiyle yerine getirmeyerek şartlarına riayet etmeyerek namazı zâyi eden herkesin kasdedilmiş olması câizdir.

(2) Hz. Ömer'in şu sözüne göre, şehvetlere kapılmak namazı zâyi etmeyi gerektirir: "Namazı zâyi eden, namazdan başkalarını haydi haydi zâyi eder. Çünkü namazı dosdoğru kılmak, kılanı fuhşiyetten ve münkerden alıkor."

battılar. İçki içtiler, yalancı şahitlik yaptılar, haram yediler, eğlendiler, oynadılar, zina ettiler, günaha daldılar. Tabii, bu iyi insanların gidişinden sonra... Tıpkı bugünkü hristiyanların, yahudilerin, hatta çoğu müslümanın durumu gibi... Bu kötü nesil, Allah Teâlâ bildirdiğine göre, cehennem ateşine girişlerinden sonra "Ğayy'a uğrayacaklardır.

Gayy, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den varid olduğuna göre cehennemde bir kuyudur. İbni Mes'ud'dan gelen bir rivayette ise(1) gayyın, cehennemde bir vadi olduğu belirtilmiştir. İkisi de doğrudur. Çünkü kuyu, genellikle vaadlerde bulunur.

"Ancak tevbe eden, inanan ve salih işler yapanlar müstesna. Onlar cennete girecekler ve hiç haksızlığa uğratılmayacaklardır."

Ama bu kötü nesilden tevbe edenler, iman edenler, yani imanı gerçekleştirenler ve salih amel işleyip farzları yerine getirenler, haramlara batmayı terk edenler hariç. İşte bunlar, yani bu tevbe edenler, salih olan öncekilerle birlikte "... cennete girecekler ve hiç haksızlığa uğratılmayacaklardır."

Amellerinin sevabından hiçbir şeyi eksik ve noksan bulmayacaklardır.

"Rahman'ın kullarına gıyaben vaadettiği..."

Kendilerinden gaib olarak görmedikleri halde Cennetlere inanırlar. Allah'ın inanıp da güzel amel edenlere, vaadettiği "... Adn cennetlerine..." bahçelerine, ebedi yaşamakla orada kalacaklardır demektir.

"Şüphesiz O'nun vaadi yerine gelecektir."

Cennetleri görmüyor oluşları zarar vermez. Çünkü Rahman'ın vaadettikleri asla gelmemezlik etmez. Mutlaka meydana gelecektir. Âyette geçen Metiyya kelimesinin anlamı, sahibine kesinlikle gelecektir, şeklindedir.

"Orada boş söz işitmezler."

Allah Teâlâ bildiriyor ki, iman edip salih amel işleyerek cennete giren bu tevbekarlar, cennette lağv, yani boş söz ve hayırsız kelam işitmezler. Cennette, sadece selam işitirler. Zira meleklerle karşılaşırlar da, onların selamlarını alırlar. Bu melekler, nimetler yurdu olan cennetteki ruhani nimetlerdendir.

"Orada sabah akşam rızıkları da hazırdır."

---

(1) İbni Abbas (r.a.) der ki: "Gayy, cehennemde bir vâdidir. Cehennemdeki vâdiler, onun sıcaklığından Allah'a sığınırlar. Allah Teâlâ bu vâdiyi, zinâda ısrar eden zinacıya, içki müptelasına, hiç durmadan faiz yiyene, yalancı şahide ve kocasına başkasından çocuk peydahlayan kadına hazırlamıştır."

Onlara, orada yiyecekleri de vardır. Yani canlarının çektiği lezzetli yiyecek ve içecekler.

"Sabah akşam."

Dünyadaki öğle yemeği vakti ve yine dünyadaki akşam yemeği vakti. Çünkü cennette ne gece, ne de gündüz vardır.(1) Ancak nurlar vardır. Öğle yemeği veya akşam yemeği vakti girince, nurların bir renkten diğerine geçmesi ya da kapıların kapatılıp perdelerin çekilmesi; bunların da öğle ve akşam yemeği vaktine belirti olması caizdir.

"İşte kullarımızdan takva sahibi kimselere vereceğimiz cennet budur."

Allah Teâlâ "tilke" ism-i işareti ile 'Daru's-Selam' olan,o yüce cennete işaret ediyor. Günahkara gelince, onun cennetteki yerine bir mü'mini mirasçı kılarız. Tıpkı mü'minin cehennemdeki yerine günahkarlardan bir günahkarı mirasçı kıldığımız gibi. Çünkü karşılıklı miras almanın manası budur. Bu buna, o da ona mirasçı olur. Zira, hiçbir insan yoktur ki, cennette bir yeri, cehennemde de bir yeri olmasın. Kim iman eder, salih amel işlerse, cennete girip yerine yerleşir. Kim de inkar edip, şirk koşar ve kötü amel işlerse, cehenneme girip oradaki yerine yerleşir. Allah Teâlâ muttakileri, günahkarların cennetteki yerlerine mirasçı kılar.

SONUÇ

1- Kötü nesil yerilmiştir. Kötü nesil, namazı kılmayan ve şehvetlere uyandır.

2- Şehvetlere dalıp namazı terk ederek ölen kimse, şiddetle tehdit edilmiştir.

3- Tevbe kapısı açıktır ve suçlarından pişmanlık duyanın tevbesi makbuldür.

4- İnananların yurdu olan cennet nimeti açıklanmıştır.

5- Cennetliklerle cehennemlikler arasındaki karşılıklı miras alma prensibi ilan edilmiştir.

6- Cennet mirasına konacak olanlar muttakiler, cehennem mirasına konacaklar ise günahkarlardır.

---

(1) Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurur: "Cennette ne gece vardır, ne de gündüz. Onlar, sadece ebedi bir nûr içindedirler. Gündüzün bitip gecenin başladığını ancak perdelerin çekilip kapıların kapatılmasından anlarlar. Gündüzün girdiğini de perdelerin kaldırılıp kapıların açılışından anlarlar." Ebu'l-Ferec İbn el-Cevzî ve Mehdevî de zikreder. (Kurtubî)

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا
وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾
رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ ۚ
هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

64- Biz ancak Rabb'inin buyruğunu indiririz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında bulunan her şey O'na aittir. Rabb'in, asla unutkan değildir.

65- O, göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan şeylerin Rabb'idir. O'na kulluk et ve O'na kullukta sabret. Hiç O'nun adıyla anılan birini biliyor musun?

SÖZLÜK

وَ مَا نَتَنَزَّلُ	Ve biz indirmeyiz. Tenezzül, ara ara inmek demektir. Biz sadece Rabbimin emriyle ineriz.
اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ	Ancak Rabbinin emriyle. Ancak O'nun bize, dilediği kimseye inmemize izin vermesiyle.
لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا	Önümüzdeki her şey onundur. Yani ahirette ortaya çıkacak durumlar.
وَ مَا خَلْفَنَا	Arkamızda ne varsa. Yani dünyada geçenler de onundur.
وَ مَا بَيْنَ ذَلِكَ	İkisi arasında ne varsa. Dünyadan kıyamete dek henüz olup bitmemişler. Bütün bunların bilgisi O'na aittir.
وَ مَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا	Rabbin. Unutkan değildir. O unutmaz. Öyleyse seni nasıl unutur ve terk eder? O göklerin ve yerin Rabbidir.
وَ اصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ	İbadeti için sabret. Ölünceye kadar kulluk etmeye sabır ve tahammül göster.
هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا	Ne adaşı, ne benzeri, ne dengi vardır. O, bir tek Allah'tır. Hiç kimse O'na denk değildir.

AÇIKLAMA

Bu iki âyetin iniş sebebi, rivayet edildiğine göre şöyledir: Onlara Hz. Peygamber (s.a.v.)'den vahiy kesilir. bir sürelik kesintiden sonra Cebrail (a.s.) gelince, Hz. Peygamber (s.a.v.) ona: "Seni, bizi şimdikinden fazla ziyaret etmekten alıkoyan nedir?" der. Allah Teâlâ da, bu âyeti Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sorusuna cevap olarak indirir:

"Biz..." melekler, ey elçi "... ancak Rabbinin emri ile..." ancak O'nun bize izin vermesiyle Rabbimizin dilediği kimselere ara ara "... ineriz."(1)

Hiçbirimize bir semadan bir semaya veya yeryüzüne Rabbimizin (c.c.) izni olmadan inmek yoktur.

"Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir."

Önümüzdeki ahiret durumlarının, arkamızda dünyada olup bitenlerin ilim ve tedbir olarak ve kıyamete kadar olacakların ilim ve tedbir (takdir) olarak emri ve bilgisi O'na aittir. Ya Rasûlüllah, Rabbin (c.c.) seni ne unutmuştur, ne de terk etmiştir. Unutkanlık, O'nun bir özelliği değildir ki unutsun.

"O göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan şeylerin Rabbidir."

Allah Teâlâ, Rasûlü'ne, kendisinin göklerle yerin ve bunlar arasında bulunanların sahibi ve bütün bunların idarecisi olduğunu bildiriyor. Herşey O'na aittir, O'nun elinde ve avucundadır. Öyleyse, ey peygamber, kulluk etmeni emrettiği biçimde "O'na kulluk et ve O'na kullukta sabret."

Kulluğun (ibadetin) sıkıntılarına katlan. O'ndan başka ilah yoktur.

"Hiç O'nun adıyla anılan birisini biliyor musun?"(2)

Allah'ın dengini, benzerini biliyor musun? Cevap: "Hayır!" olur. Öyleyse bir tek O'na ibadet et ve bu uğurda katlanabildiğin kadarına katlan. O'ndan

---

(68) Buhârî şöyle rivâyet eder: "Hz. Peygamber (s.a.) Cebrail (a.s.)'e "seni, bizi şimdikinden daha fazla ziyaretten alıkoyan nedir?" dedi. Bunun üzerine Cebrail: "biz, ancak Rabbinin emriyle ineriz..." âyetiyle cevap verdi." Mücahid der ki: "Melek, Rasûlüllah (s.a.)'a biraz gecikti. Sonra geldi. "Niye geciktin?" dedi. "siz tırnaklarınızı kesmez, bıyıklarınızdan almaz, parmak aralarını temizlemez (hilalleme) ve dişlerinizi misvaklamazken nasıl gelebilirim?" diye cevap verdi." Mücâhid ekler: "Bu konuda bu âyet indi. Ayıplananlar, Rasûlüllah (s.a.) değil, bazı mü'minlerdir. En mükemmel haldeyken -hâşâ- o zaten ayıplanamazdı."

(2) Bu sebeple, Âdem (a.s.)'den beri Müslümanlar, herhangi bir mahlûkun (Allah'ın yarattığının) "Allah" ismi ile isimlendirilmesinin asla câiz olmadığın-

başka hakkıyla mabud yoktur. Çünkü O'ndan başka herşey O'nun terbiyesi altındadır. Ve ondan başka herşey Allah'ın kendisi hakkındaki hükmüne ve takdirine boyun eğmiştir.

SONUÇ

1- Allah Teâlâ'nın her yaratığa hakim olduğu, her yaratığını bildiği ve her şeye kadir bulunduğu ilan edilmiştir.

2- Allah (c.c.)'ın unutması mümkün değildir.

3- Allah'ın alemlerin Rabbi olduğu ilan edilmiştir. Bu durumda O'nun alemlere ilah olması şarttır.

4- Allah Teâlâ'ya ibadet ve ölünceye dek ibadete devam etmek farzdır.

5- Allah'ın benzeri, misli ve dengi yoktur. Çünkü Allah, hiç kimsenin kendisine denk olmadığı bir ilahtır.

وَيَقُولُ الْإِنسَانُ أَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ
أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ
وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ
لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ
أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا
صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا
﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

66- İnsan: "Ben öldükten sonra mı diri olarak çıkarılacağım?" diyor.

67- İnsan önceden hiçbir şey değilken kendini nasıl yarattığımızı düşünmüyor mu?

68- Rabb'ine andolsun ki, onları ve şeytanları mutlaka toplayacağız, sonra onları diz çökmüş vaziyette cehennemin çevresinde bulunduracağız.

69- Sonra her milletten Rahman'a en çok karşı geleni ayıracağız.

70- Sonra, elbette biz, kimlerin oraya gitmeye uyggun olduğunu daha iyi biliriz.

71- İçinizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur. Bu Rabb'inin üzerine aldığı kesin borçtur.

72- Sonra korunanları kurtarırız ve zalimler orada öyle diz üstü çökmüş olarak bırakırız.

SÖZLÜK

وَ يَقُولُ الْاِنْسَانُ — Ve insan der. Allah (c.c.)'a kavuşacağını inkar eder.

وَ لَمْ يَكُ شَيْئًا — Ve hiç bir şey değildi. yaratılmadan önce. Ne zatı, ne ismi, ne de sıfatı vardı.

جِثِيًّا — Diz üstü. Korku ve üzüntü içinde dizüstü çökmüş olarak.

مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ — Her gruptan. Batılda yardımlaşan ve batılda birbirine taraftar olan her gruptan.

عِتِيًّا — Kibirlilik. O'na kulluk yapmamak için kibirlenerek ve kullarına zulmederek.

اَوْلَى بِهَا صِلِيًّا — Cehenneme atılmaya, yakılmaya ve azab edilmeye en layık olan.

اِلَّا وَارِدُهَا — Muhakkak oraya uğrayıcıdır. Cehenneme uğrayıp, içine düşerse helak olmuştur. Uğrayıp da düşmezse kurtulmuştur.

حَتْمًا مَقْضِيًّا — Allah'ın karar ve hüküm verdiği, kesinleştirdiği bir durumdur. Kesinlikle vuku bulacaktır.

فِيهَا جِثِيًّا — Orada, cehennemde üst üste dizüstü çökmüş olarak.

AÇIKLAMA

Âyetler, yine "ba'su ba'del-mevt ve ceza "yani ölümden sonra diriliş ve

muhakeme inancını açıklamaya devam ediyor. Allah Teâlâ söylüyor. O'nun sözü haktır.

"İnsan..." Dirilişi ve ahireti inkar eden insan... Bunu diyen Übeyy b. Halef veya As b. Vail olabilir. Bunlardan başkaları da olabilir. Çünkü bu, ahirete inanmayan herkesin söyleyeceği bir laftır:

"Öldüğüm zaman mı diri olarak çıkarılacağım?"

Bunu, inkar edip yalanlayarak söylüyor. Allah Teâlâ, bu insanın kafirce sözünü reddederek buyuruyor ki: Öbür dünyada dirilişi inkar eden "insan, önceden hiçbir şey değilken kendisini yarattığımızı düşünmüyor mu?"

Önceden hiçbir şey değilken onu yarattığımızı düşünmeden mi dirilişi yalanlayıp inkar ediyor?

Önceden hiçbir şey değilken onu yaratmaya kadir olan, bir defa daha yaratmaya kadir değil midir? Yeniden yaratmak, yoktan ilk defa yaratıp icad etmekten daha kolay değil midir? Sonra Allah Teâlâ, Rasûlü (s.a.v.)'ne insanları oldukları gibi yeniden yaratacağına, kendilerini sapıtan şeytanları ile beraber topluca haşr edeceğine, ondan sonra da hor hakir vaziyette dizüstü çökmüş olarak cehennemin etrafında hazır bulunduracağına yemin ediyor. 68. âyetin manası budur.

"Rabbine andolsun ki, onları ve şeytanları mutlaka toplayacağız.(1) Sonra onları diz çökmüş vaziyette cehennemin çevresinde bulunduracağız."

"Sonra her milletten Rahman'a en çok karşı geleni ayıracağız."

Allah Teâlâ, onlara, kendilerini yoldan çıkaran şeytanlarla beraber mahkeme sahasına topladıktan ve cehennemin etrafında dizüstü hazır bulundurduktan sonra ne yapacağını da bildiriyor: Daha sonra Cenab-ı Hakk, cehennemin çevresinde hangilerinin Rahman'a en çok karşı geldiğine, yani itaatinden çıktığını öğrenmek için Allah'ın hükmünü beklerler. Dizüstü çökmüş olarak hazır bulundurduğu o gruplardan her grubu ele alıp onların hakkında hükmünü açıklar. 69. âyetin manası da işte budur.

"Sonra her milletten Rahman'a en çok karşı geleni ayıracağız. Sonra, elbette biz oraya girmeye kimlerin layık olduğunu daha iyi biliriz."

---

(1) Le-nahşurannehûm'deki zamir, âhiret günü dirilişi inkâr eden, ısrarla Allah'a şirk koşan insanlara râci'dir. Durumlarını hakir göstermek için onlarla beraber şeytanları da toplayacağını söylüyor. Tahkirdir, çünkü onları en değesiz ve en düşük yaratıklarla (şeytanlara) beraber toplayacağını belirtti. Sonra şirklerinin ve kâfirlerinin, şeytanların şirki ve kâfirliği onlara süslü göstermesi sayesinde olduğuna işaret etti.

Allah Teâlâ, kimlerin cehennem azabına atılmaya daha layık ve müstehak olduğunu bildiğini ve onları diğerlerinden önce cehenneme sokacağını, sonra da, bunun ardından geri kalanlarını sokacağını haber veriyor:

"Sonra, elbette biz oraya girmeye kimlerin layık olduğunu daha iyi biliriz."

"İçinizden oraya gitmeyecek hiç kimse yoktur. Oraya girmeleri, Rabbinin üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür."

Allah (c.c.) hüküm verdiği bir hükmü ve kararlaştırdığı bir kararı haber veriyor: Biz insanlardan hiçbir kimse yoktur ki, cehenneme gelmesin. Bunun açıklaması hadiste de geçtiği gibi şöyledir: Sırat, cehennemin üstünde uzanan bir köprüdür.İnsanlar sırat köprüsünün üzerinden geçerler. Mü'minler, oradan geçerler ama cehenneme düşmezler. Kafirler de geçerler ama cehenneme düşerler. 72. âyetin anlamı budur.

"Sonra" Rablerinden "sakınanları"(1) O'na şirk koşmayanları ve emirlerimi hakkı ile yerine getirip isyan etmeyenleri, "... kurtarırız." Ve..." büyüklenen, inkar eden, büyük günahlara dalan "... zalimleri orada öyle dizüstü çökmüş olarak bırakırız."

Zalimleri, cehennemde türlü türlü azaplarla inler vaziyette dizüstü çökmüş olarak terk ederiz.

---

(1) Tahrir kitabının müellifi, cumhur âlimin (alimlerin çoğunun) görüşünü reddetmiştir: "Mü'minlerde diğer insanlar gibi sırat köprüsünden geçecekler, sonra Allah muttakileri kurtaracaktır. Yani muttakiler sıratı selâmetle geçecekler, Allah'ın emirlerine inanmayanlar ise cehenneme düşecekler ve çıkamayacaklardır." Halbuki İslâm imamlarının çoğunun görüşünü reddetmeye gerek yoktur. Çünkü sırat köprüsü ile, oradan geçileceğine dair hadis, kesinlikle sâbittir. Sahih-i Müslim hadis kitabında geçer: "Sonra cehennem üzerine "sırat" kurulur ve şefaat" indirilir. İnsanlar "Allah'ım, kurtar, kurtar!" derler. Denildi ki: "Ya Rasûlüllah, o köprü nedir?" buyurdu ki: "Kaygan, kaypak birşeydir. Üzerinde kancalar, çengeller ve dikenler vardır. Mü'minler, göz açıp kapayıncaya kadar olan kısa bir zamanda amellerine göre, şimşek gibi, rüzgar gibi kuş gibi, veya bir bineğe binmiş gibi aradan geçerler. Bazısı sapasağlam kurtulur. Diğeri tırmalanır da salıverilir. kimi de cehennem ateşine yayılır kalır..." İşte sırat budur. Sahabe ve Tabiin, cehenneme uğramak şeklinde tefsir etmiş, uğramanın gereğini, yani cehenneme girmeyi iddia etmemiştir. Çünkü mesela bir kişi, havuza uğrayabilir, kenarında durabilir ama içine girmeyebilir.

SONUÇ

1- Öldükten sonra dirilmekle, cehennemin etrafında hazır bulundurulmakla ve sırat üzerinden geçmekle diriliş ve ceza inancı ilan edilmiştir.

2- Cennete sırat köprüsü üzerinden gidileceğinden sırat köprüsü inancı açıklanmıştır.

3- Sapıklar ve kâfirlerin elebaşları, kendilerinin saptırdığı ve kendilerine tabi olan kimselerden önce cehenneme gireceklerdir.

4- Sırat köprüsüne mutlaka uğranacağı açıklanmıştır.

5- Muttakiler kurtulacaktır. Şirk ve isyanlarla günah işleyenler ise helak olacaktır.

وَإِذَا
تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُنَا بَيِّنَٰتٍ قَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟
أَىُّ ٱلْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم
مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَٰثًا وَرِءْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَن كَانَ فِى ٱلضَّلَٰلَةِ
فَلْيَمْدُدْ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوْا۟ مَا يُوعَدُونَ إِمَّا
ٱلْعَذَابَ وَإِمَّا ٱلسَّاعَةَ ۚ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا
وَأَضْعَفُ جُندًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ٱهْتَدَوْا۟ هُدًى ۗ
وَٱلْبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَّرَدًّا ﴿٧٦﴾

73- Onlara açık açık âyetlerimiz okunduğu zaman, inkar edenler, inananlar için "iki topluluktan hangisinin makamı daha hayırlı, meclisi mevkii daha güzeldir?" derler.

74- Onlardan önce nice nesiller helak ettik ki onlar eşyaca ve gösterişce daha güzeldi.

75- De ki: "Kim sapıklık içinde ise Rahman ona mühlet versin ne çıkar. Nihayet vaadedildiklerini ya azabı veya kıyamet saatini gördükleri zaman kimin yerce daha kötü ve adamca daha zayıf olduğunu bileceklerdir.

76- Allah, yola gelenlerin hidayetini artırır. Kalıcı olan yararlı işler, Rabb'inin yanında hem mükafat bakımından daha iyidir, hem varılacak yer bakımından daha iyidir!

SÖZLÜK

آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ	Açık âyetlerimiz. Delilleri açıklayan, ve izah eden kur'an âyetleri.
خَيْرٌ مَقَامًا	Hayırlı makam. Biz mi yoksa siz mi? Makam, oturum ve ikamet yeri. Burada maksat, mevki.
وَ اَحْسَنُ نَدِيًّا	En güzel meclis yeri. Klüp, kongre. İleri gelenlerin biraraya geldiği, birbirine danışıp, görüş alışverişinde bulunduğu yer.
اَحْسَنُ اَثَاثًا وَ رِئْيًا	Mal, eşya ve görünüş bakımından daha güzel.
امهَا الْعَذَابُ وَ امَّا السَّاعَةَ	Azab veya kıyamet. Öldürmekle ve esir etmekle. Saat ise, cehennem ateşini de kapsayan kıyamet demektir.
مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا	Kim daha kötü. Makam ve mevki bakımından.
وَ اَضْعَفُ جُنْدًا	Yardımcısı daha zayıf ve az.
وَ خَيْرٌ مَرَدًّا	Ve varılıp dönülecek yeri en hayırlı olan. Yani cennet ve nimetleri.

AÇIKLAMA

Âyetler, peygamberliğin, tevhidin ve ahiretteki dirilişin açıklamasına devam ediyor. Allah Teâlâ diyor ki:

"Onlara açık açık âyetlerimiz okunduğu zaman..."

Allah'ın birliğini, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve kıyamet günkü

diriliş ve cezayı inkar eden Kureyş müşriklerine, Rasûlüllah (s.a.v.) veya ashabından olan mü'minlerden biri; manası ve Allah'ın birliğini, peygamberliğini ve dirilişi anlatan açık Kur'an âyetlerini okuduğunda. "... inkar edenler"(1) inananlara "İki topluluktan hangisinin makamı daha hayırlı, hangisinin meclisi daha güzeldir, dediler?"

Onların şu sözü tepkiden başka bir şey değildir. Çünkü mü'minlere müjde, kendileri gibi kâfirlere tehdit taşıyan âyetleri işitince, iç acılarını hafifletecek bir şey bulamayıp, Allah Teâlâ'nın bildirdiği bu lafı söylüyorlardı:

"İki topluluktan" mü'minler topluluğu veya kafirler topluluğu "hangisinin makamı" evi, meskeni "daha hayırlı, meclisi" kulübü ve toplandığı toplantı yeri "daha güzeldir? dediler." Çünkü mü'minlerin fakirlerinin evlerini ve Rasûlüllah (s.a.v.)'la mü'minlerin toplandığı Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evini Ebu Süfyan'la Mekke zenginlerinin ev ve toplandıkları meclisleriyle kıyaslıyorlardı. Allah Teâlâ, onlara şu sözüyle cevap verdi:

"Onlardan önce eşyaca ve gösterişçe daha güzel nice nesiller helak ettik."(2)

Övünüp böbürlendikleri şu dünya malları onları aldatmaması gerekir. Zira, İslâm'a karşı savaştıkça ve savaşmaya devam ettikçe o dünya malları ellerinde kalmayacaktır. Bunlardan daha güzel mal, meta ve hoş, şirin gösterişlere sahipken, zulmettikleri için nice nesilleri helak etmişizdir.

"De ki: kim sapıklık içide ise Rahman ona mühlet versin."

Ey Rasûlümüz, insanlara kullarımız hakkındaki davranış tarzımızı (sünnetullah) belirt: Şirk, zulüm, kibir ve inat sapıklığındaki kimse hakkında Rahman'ın kanunu, bu kimseye süre tanımak ve mühlet vermektir. Sonunda, kendileri için belirlenen vakte ulaşınca o anda kafirliklerine, zulümlerine ve inatlarına karşılık azab olunmaya başlarlar. Bu, ya öldürülmek ya da esir alınmaktır. Bunlar bir dünyevi azaptır veya kıyametin kopmasıyla meydana gelecek ahiret azabıdır. Şöyle ki büyüklenmelerine, lafla övünmelerine karşılık

---

(1) Onlardan maksat, bundan önceki âyetlerde anılan kâfirlerdir. Onlara âyetler okununca, dünya malları ile üstünlük taslayıp, "Batıl yolda isek bize ne? malı daha çok, adamı daha güçlü olanlar bizleriz." diyorladı. Maksatları, zayıf mü'minlere şüphe sokmaktı. Âyetteki "beyyinât" hal-ı müekkidedir.

(2) İnkâr edenler, Nadr b. Hâris ve Ebû Cehil gibileri, inananlada Ammâr. Bilâl ve suheyla gibi sahâbidir.

kör, dilsiz ve sağır olarak cehenneme toplanırlar. Bu da şu ayetin anlamıdır:

"Nihayet vaadedildiklerini gördükleri zaman kimin yerce daha kötü ve adamca daha zayıf olduğunu bileceklerdir."(1)

Kimin en kötü eve ve en az yardımcıya sahip olduğunu göreceklerdir. Kâfirlerin mi yoksa mü'minlerin mi? Fakat bunu anlamaları kendilerine faydası olmayacak bir zamanda olacaktır. O gün sadece hasret ve pişmanlık olacaktır.

"Allah yola gelenlerin hidayetini artırır."(2)

Âyetler açık açık okunduğunda, müşrikleri inatçılığa ve büyüklenmeye sürüklüyorsa ki bu sürüklenme, kafirlerin Kur'an âyetlerini inatla inkar etmelerindendir. Kur'an âyetleri kafirliklerin inatçılıklarını arttırıyorsa, hidayete ermiş mü'minlerin de o ayetler imanlarını artırıyor. Çünkü o ayetler, o mü'minleri her cümlesiyle ve her kelimesiyle hidayete taşıyor. Mü'minler, imanları sayesindeki iç temizliğiyle yani pırıl pırıl bir kalbe sahip olmakla âyetlerin yüklendiği delil, hüccet ve bürhanları görüyorlar da imanları artıyor. Farzları eda ve haramlardan kaçmakla mutluluk ve olgunluk yolundaki ilerleyişlerinde imanları artıyor.

"Sürekli kalan yararlı işler, Rabb'inin yanında hem mükafat bakımından daha iyidir, hem de varılacak yer bakımından daha iyidir."

Ey Peygamber! Bu âyetlerde Allah Rasûlü ile mü'minlere teselli vardır. Müşriklerin övündükleri mal, mülk ve lüks hayat, iman ve salih amel önünde hiçbir şeye denk değildir. Zira mal fani, salih ameller bakidir. İbadet ve taat gibi bâki kalacak salih amellerin sevabı, her türlü dünya metaından (menfaatından) da daha hayırlıdır. Sahibine geri dönecek şeyler bakımından da daha hayırlıdır. Çükü söz konusu şey, esenlik, ikram ve nimetlendirme yurdu olan cennettir.

SONUÇ

1- Kâfirlerin psikolojisi (ruh halleri) açıklanıyor: Bu kafirlerin psikolojile-

(1) Âyette "İki topluluktan hangisinin makamı daha hayırlı, meclisi daha güzeldir?" sözlerine cevap vardır. Yani kıyamet günü gerçekler açığa çıkacaktır. Ve hem dünyada hem de ahirette kimin daha üstün ve kimin geleceğinin daha güzel olduğunu yakînen bileceklerdir.

(2) Âyette şöyle bir harikulade uygun tefsir daha vardır: Allah, sapıklara sapıklıkları içinde mühlet vermekte, hidâyettekilere de hidâyetleri içinde fazlalık tanımaktadır.

ri, malla ve üçle üstünlük taslamaktır. Oysa mü'minlerin dünya ve ahirette imanla ve imanlarının karşılıklarını, üstünlük ve şeref elde etmesi, güzel bir sonuçtur.

2- Allah Teâlâ'nın, zalimlere, hüsrana uğrayarak helak oluncaya kadar oyun ederek mühlet verip süre tanımasına dair kanunu açıklanıyor.

3- Kur'an-ı Kerim'i okuyan, dinleyen ve Allah'ın kafirlere vermiş olduğu cezaları gören mü'minlerin imanlarının arttığı açıklanıyor.

4- Sürekli kalan yararlı amellerin fazileti açıklanıyor. Sübhanallahi velhamdülillahi ve lâ ilahe illallah vallahu ekber velâ havle velâ kuvvete illa billah da(1) bu sürekli kalan en yararlı amellerdendir.

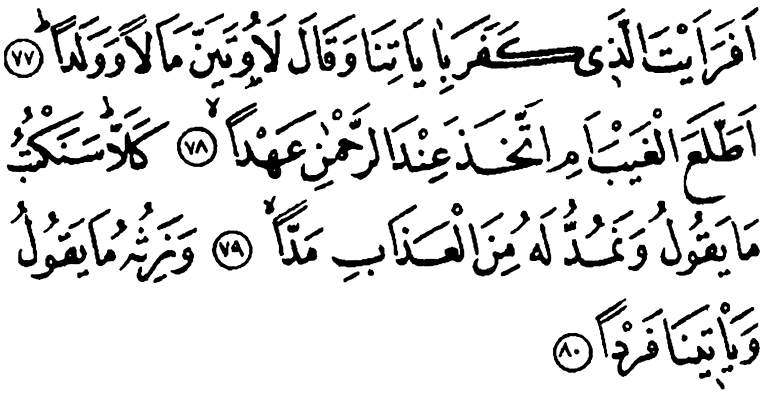

77- Ayetlerimizi inkar edip: "Bana mal ve evlat verilecek" diyen adamı gördün mü?

78- Gaybe mi çıkıp baktı, yoksa Rahman'ın huzurunda bir söz mü aldı Allah ile bir antlaşma mı yaptı?

79- Hayır yanılıyor, biz onun dediğini yazacağız ve onun için azabı uzattıkça uzatacağız.

(1) Bu tesbihin manası şöyledir: Allah'ı noksanlıklardan tenzih ederim. Allah'a hamd ederim. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah büyüktür. Güç ve kuvvet ancak Allah sayesindedir.

80- O dediği malı ve evladına biz varis olacağız, nesi varsa hepsi bize kalacak ve o, bize tek başına gelecek yanında ne malı, ne de evladı olmayacak.

SÖZLÜK

اَلَّذِى كَفَرَ بِآيَاتِنَا	Ayetlerimizi inkar edenler. As b. Va'il gibiler.
لأوتَيَنَّ مَالاً وَ وَلَدًا	Bana mal ve evlat verilecek. Ahirette verilecek demek istiyor.
اِطَّلَعَ الْغَيْبَ	Gaybdan haberdar oldu. Kıyamet günü mal ve çocuk verileceğini mi öğrendi.
كَلاَّ	Hayır. Azarladı ve cevapladı. O, gaybten haberdar olmamıştır ve Rahman'ın huzurunda bir ahid de almamıştır.
وَ نَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا	Onun için azabı uzatırız. Kıyamet günü azabını kat kat artırırız.
وَ نَرِثُهُ مَا يَقُولُ	Dediğine varis kılarız. Övündüğü malı ve çocuğu çeker alırız ve onu beraberinde malı ve çocuğu olmaksızın tek başına diriltiriz.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, hayret ettirerek peygamberine şöyle buyuruyor:

"Ayetlerimizi inkar edeni..."

Vahyi ve kendisini Allah'ın birliğine, dirilişin ve cezanın varlığına, şirki ve isyanları terk etmeye çağıran âyetleri yalanlayanı... Bu, Ebu'l-Amr b. As adındaki As b. Va'il'dir.

"... Ve "bana mal ve evlat verilecek!" diyeni gördün mü?" Bu lafı, kendisine alacağını istemeye gelen Habbab b. Eret'e, küçümseyerek borcunu ödemekten çekindiğinde söylemişti. Çünkü Habbab demirci idi. As, kendisine "Muhammed'i inkar etmedikçe sana borcumu ödemem" demişti. Habbab da ona "vallahi, sen ölüp de dirilinceye kadar asla Muhammed'i inkar etmem," demişti. Bu sefer As da ona "eğer ben, dediğin gibi ölüp de diriltilirsem, sonra da malım ve oğullarım varken bana gelirsen borcunu öderim," dedi.(1)

Allah Teâlâ da onu yalanlayıp, bu lafına şu ayetiyle cevap verdi:

---

(1) Müslim, münafıkların sıfatlarını anlattığı bölümde.

"Gayb'tan haberdar mı oldu" da böylece kıyamet günü malı ve çocuğu olacağını anladı?

"Yoksa Rahman'ın huzurunda..." kıyamet günü kendisine mal ve çocuk vereceğine dair "bir söz mü aldı? Hayır" asla gayb'tan haberdar olmadı olmadı ve Rahman'ın huzurunda bir ahdi de olmadı.

"Biz, onun dediği..." yalan ve iftirayı "... yazacağız..." onu ona göre hesaba çekeceğiz ve azabına azap katacağız, yani "... ve onun için azabı uzattıkça uzatacağız. O dediğine biz varis olacağız(2) ve o bize tek başına gelecek."

Lafını ettiği malı ve çoluk çocuğu ondan çekip alacağız. Yani ölecek ve bunları terk edecek veya O'nun elçisi kavmine galip gelip mallarını ve çoluk çocuklarını alacak. Ve o, bize kıyamet meydanında hesaba çekilmek için yanında malı ve çocuğu olmadan tek başına gelecek.

SONUÇ

1- Kâfirlerin, özellikle de malla veya çoluk çocukla yahut, iktidarla güçlü olanlarının psikolojisi açıklanmıştır. Onlar kibir, büyüklenme ve fakirleri tanımazdan gelip küçümseme içinde yaşamaktadırlar.

2- Diriliş, hesap ve ceza vurgulanmıştır.

3- Zalim kafirlere azap, kafirliklerinden sonra bir de zalimlikleri sebebiyle kat kat katlanır.

4- "Arza ve üzerinde bulunanlara biz varis olacağız. Biz... ve bize döndürüleceklerdir,"(3) âyetinin anlamı açıklanmıştır.

---

(1) İbni Abbas (r.a.) der ki: "Levh-i mahfuza mı baktı?" Mücahid de: "Cennette olup olmayacağını bilinceye kadar mı gaybı bildi?" der.

(2) "Âhirette temennî ettiği mal ve çocuktan, onu mahrum edeceğiz," diye de bir tefsirde bulunulmuştur. Çünkü "Bana mal ve evlat verilecektir." demişti. Allah Teâlâ, onun bu sözüne şu âyetiyle cevap verdi: Gayb'tan haberdar olmadı. Oldu yoksa Rahman'ın huzurunda bir ahit mi aldı?"

(3) Meryem Sûresi, 40

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ
عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ
ضِدًّا ﴿٨٢﴾ أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ
تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾
يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ
إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَّا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ
عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

81- Kendilerine destek olsunlar diye Allah'tan başka ilahlar edindiler.

82- Hayır, yarın o taptıkları ilahlar, bunların tapmalarını inkar edecekler ve bunlara zıd olacaklardır.

83- Görmedin mi biz kafirlere şeytanları gönderdik, onları oynatıp duruyorlar.

84- Onlar hakkında acele etme. Biz onların sürelerini doldurmaları için saydıkça sayıyoruz.

85- Korunanları, binek üzerinde ikram ile Rahman'a götürdüğümüz gün.

86- Suçluları da yaya ve susuz olarak cehenneme sürdüğümüz gün.

87- Yalnız Rahman'ın huzurunda söz almış olanlardan başkaları şefaat edemezler.

SÖZLÜK

لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا — Onlar için yücelik olması için. Azap olunmamak için Allah katında kendilerine şefaat edecek bir engel ve güç olarak.

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ — İbadetlerini inkar ederler. Kıyamet günü, onların kendilerine ibadet ettiklerini inkar ederler.

ضِدًّا — Düşman ve yardımcı.

تَؤُزُّهُمْ أَزًّا — Onları şehvetlere ve isyanlara doğru şiddetle sürükler ve hareket ettirir.

وَفْدًا — Heyet olarak. Melekler, etraflarında pervane olmuş vaziyette cins develere binmiş olarak sonunda Rablerinin huzuruna varırlar. O da onlara ikram eder.

إِلَى جَهَنَّمَ وِرْدًا — Cehenneme sürülerek. Suçlular, hayvanların yaya ve susuz olarak sürüldüğü gibi sürülürler.

عَهْدًا — Ahid. Allah'tan başka ilah olmadığını ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğunu, güç ve kuvvetin Allah sayesinde olduğunu (kelime-i şehadet) itiraf etmek kabul etmek ve tanımak.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, müşrikleri azarlayarak haber veriyor: Bozuk görüşlerince "kendilerine destek" katımızda onlar için şefaatçı "olsunlar" da onlar aracılığıyla güçlensinler ve hor hakir olmasınlar "diye Allah'tan başka tanrılar" put mabudlar "edindiler." Ve türlü türlü ibadetlerle o putlara taptılar. "hayır" iş onların zannettiği gibi değildir. "putlar onların kendilerine tapmalarını inkar edecekler..."

Bu, kıyamet günü olacaktır. Putlar, tapıcılarına kendilerine ibadet etmelerini emrettiklerini inkar edecekler.

"Ve bunlara zıd" hasım "olacaklar?"

Bundan dolayı şöyle diyecekler:

"Koştukları ortaklar: Siz, bize tapmıyordunuz, demektedirler?"(1)

---

(1) Yûnus Sûresi, âyet, 28. Gerçekten de işte o tapılan ilahlar, tapanlarını yalanlayarak zıt olmuşlardır. Bazı müfessirler, âyetin Allah Rasûlü (s.a.)'nün zaferini müjdelediği ve bir gün gelip müşriklerin ilahlarını inkâr edeceği görüşündedirler. Elbette müslüman olduktan sonra.

"Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı."(1)

"Görmedin mi biz kâfirlere şeytanları gönderdik, onları oynatıp günahlara sürüklüyorlar."

Allah Teâlâ, rasûlüne diyor ki, ey rasûlümüz şeytanları, yani insan ve cin şeytanları, bizi, âyetlerimizi, rasulümüzü ve bize kavuşmayı inkar edenlere yolladık. Onları şehvetlere, suçlara ve günahlara doğru şiddetle sürüklüyorlar ve gayrete getirerek bayağı tahrik ediyorlar. Yani şer ve fesada koşmalarına şaşma ve bizden onları helak etmemizi istemekte acele etme! Bütün amellerini, soluk alıp verişlerine kadar sayıp kaydediyoruz. Bütün bunlardan dolayı hesaba çekip, ona göre karşılık vereceğiz:

"Onlar hakkında acele etme! Biz onlar için saydıkça sayıyoruz."(2)

"Takva sahiplerini heyet halinde Rahman'ın huzuruna topladığımız gün..."

Ey elçimiz, muttakileri topladığmız günü de anlat. Muttakiler, Allah'a, O'na uymaya, O'nun birliğine, O'nu sevmeye, O'ndan korkmaya, rasûlüne uymaya ve rasûlünü sevmeye inanmış olanlardır.

"Hey'et halinde" demek, en iyi bineklere binmiş oldukları halde, muttakilerin ve iyilerin yurdu olan barış evi cennette Rahman'ın huzuruna giderler demektir.

"Suçluları da susuz olarak cehenneme sürdüğümüz gün."

Şirk ve isyanla kendileri aleyhine suç işleyenleri, yaya olarak susuz durumda hayvanların sürüldüğü gibi cehenneme süreriz.

"Tüh, ne kötü sudur o varılan ateş."(3)

"Yalnı Rahman'ın huzurunda söz almış olanlardan başkaları şefaat edemezler."(4)

---

(1) Sebe Sûresi, 34/41

(2) Hemen helâk edilmelerini isteme. Biz onlar için ecelleri gelinceye kadar günler, geceler, aylar, yıllar sayıyoruz.

(3) Hûd Sûresi, 98

(4) İstisna, munkatı'dır. Kimler, şefaate söz almışlardır? Allah'ın şefaat ettireceğine söz verdikleri melekler, peygamberler ve şehidlerdir. Dayanağı, sahih sünnettir. İbni Abbas (r.a.) ahdi, yani alınan sözü kelime-i şehadet güç ve kuvvetin Allah'a ait olduğunu kabullenerek kelime-i şehadetin hakkını vermektir, şeklinde yorumlamıştır.

Allah Teâlâ, kendi aleyhlerine şirk ve isyanlarla suç işleyip kendi kendilerini kirletenlerin, kıyamet günü şefaate sahip olamayacaklarını, muttakiler gibi birbirleri için şefaat edemeyeceklerini ve hiç kimsenin de onlar için şefaat etmeyeceğini bildiriyor. Ama Allah'a imanla; farzlarını yaparak ve haramlarından kaçınarak O'na itaat etmekle Allah'ın huzurunda bir ahid almış olanlar, inşaallah şefaate sahip olacaklardır.

Allah, bunları, bir ikram olarak başkalarına şefaat ettirecek veya şefaat edene bir ikram ve şefaat edilene bir nimet olarak başkaları onlara şefaat edecektir. Tıpkı güç ve kuvvetlerinden sıyrılarak, her şeyi Rablerinden uman 'La ilahe illallah Muhammedün Rasûlüllah' ehlinin şefaate sahip olduğu gibi. Tabii günahlarından dolayı cehenneme girmişlerse.

O zaman, cehennemden Allah Teâlâ'nın, onlar hakkında şefaat etmesini dilediği kimselerin bir şefaatiyle çıkıverirler.

Şefaat; en geniş manasıyla kişiyi hedefine ulaştıran sebep demektir. Bu şefaatı edenler bir insan gibi olabileceği kişinin amelleri de kendisi için başta gelen bir şefaatçidir.

SONUÇ

1- Allah Teâlâ'dan başka ibadet edilenler, kıyamet günü, yardımsız bırakmak ve azabı hak ettirmek için kendilerine tapanlardan, yani ibadet edenlerden uzak olacaklardır. Fakat Allah-u Teâlâ herkesin yaptıklarından dolayı gereken cezalarını verecektir.

2- Kâfirlerin şerre, fesada ve şehvetlere koşuşturmasını görmekte şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü, kendilerini bu gibi şeylere şiddetle tahrik edin nefislerine ve şeytanlarına tabi olmuşlardır şeytanlar vardır. Bu demek değil ki kafirler suçsuzdurlar. Bilakis şeytana ve nefislerine uyduklarından dolayı Allah katında suçludurlar.

3- Zalimlere hemen azab edilmesini istememek gerekir. Çünkü, zulümleri arttıkça, kıyamet günkü azapları da artar. Zira her şey, nefes alıp verişlerine kadar aleyhlerine sayılmaktadır. Ona göre hesaba çekilip karşılık göreceklerdir. Diğer taraftan tevbe edip iyi amel işlemeleri de söz konusudur. Yüce Allah şefkat ve merhametinden dolayı zalimleri hemen cezalandırmayabilir.

4- Muttakiler değerli, günahkarlar değersizdir.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ
شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ
الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا
يَنْبَغِي لِلرَّحْمَٰنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ
عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

88- "Rahman çocuk edindi," dediler.

89- Andolsun ki, "siz pek kötü bir cür'ette bulundunuz!"

90- Neredeyse o sözün dehşetinden gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp dağılacaktır!

91- Rahman için çocuk iddia ettiklerinden ötürü.

92- Çocuk edinmek Rahman'a yakışmaz.

93- Göklerde ve yerde bulunan herkes Rahman'a kul olarak gelecektir.

94- O, onların hepsini kuşatmış ve onları bir bir saymıştır.

95- Onların hepsi, kıyamet günü O'na tek başına gelecektir.

SÖZLÜK

وَ قَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا — Rahman evlat edindi dediler. Araplar "melekler Allah'ın kızlarıdır", hristiyanlar ise "İsa, Allah'ın oğludur" dediler.

جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا — Büyük bir suç ile geldiniz.

يَتَفَطَّرْنَ — Yarılıyor. Parça parça oluyor. bu lafın büyüklüğünden ve çok çirkin oluşundan yarılacaktı.

وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا Dağlar devrilecek, çökecek ve yıkılacak.

أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا Rahman (c.c.)'ın bir çocuğu olduğu iddialarından dolayı.

وَمَا يَنْبَغِي لَهُ Bu ona yakışmaz, uygun düşmez. Çünkü O, herşeyin Rabbi ve sultanıdır.

إِلَّا آتِي الرَّحْمَٰنِ عَبْدًا Boyun eğmiş, teslim olmuş ve var olan var olmuş olarak.

فَرْدًا Tek başına. Yanında hiçbir şey olmaksızın; ne mal, ne güç ne de yardımcı.

AÇIKLAMA

Âyetler müşriklerin ve cahillerin saçmalıklarına ve bunlara Cenab-ı Hakk tarafından verilen cevaplarla devam ediyor.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

"Şu kâfirler" dediler ki: "Rahman çocuk edindi."

Bazı Arap kabileleri, "melekler, Allah'ın kızlarıdır." yahudiler "Üzeyir, Allah'ın oğludur," hristiyanlar da"İsa, Allah'ın oğludur," demişlerdi. Allah Teâlâ, kendi laflarını hatırlattıktan sonra onlara şöyle diyor:

"Andolsun ki, siz pek kötü bir cürette bulundunuz."

Çok büyük bir laf ettiniz.

"Neredeyse ondan gökler çatlayacak..."

Bu lafın kötülüğünden ve çirkinliğinden neredeyse gökler yarılacak.

"Yer yarılacak ve dağlar yıkılıp dağılacaktır."

"Rahman için çocuk iddia ettiklerinden ötürü..."(1)

Bu lafın büyüklüğünden dağlar devrilecekti. Çünkü cebbar olan Allah'ı kızdıran bir laftı. Şayet Allah'ın şefkat ve merhameti olmasaydı, bütün kainata acı bir azap dokunurdu.

Rahman'a çocuk yakıştırdıkları için...

---

(1) Buhâri, Hz. Peygamber (a.s)'in şu hadisini nakleder: "Allah (cc) buyurur ki: "Ademoğlu, hakkı olmadığı halde beni yalanladı ve hakkı olmadığı halde bana hakâret etti. Yalanlaması, şöyle demesidir; "beni ilk başta yarattığı gibi yeniden yaratamayacaktır." Halbuki, ilk defa yaratmak bana yeniden yaratmaktan daha kolaydır. Bana hakareti de, ben tek bir ilah olduğum halde, hiç kimseye ihtiyacım yok iken herkes bana muhtaçken, doğurmamış ve doğmamışken ve hiç kimse bana denk değilken "Allah çocuk edindi." lafını etmesidir."

"Rahman'ın çocuk edinmesi yakışmaz."

O'nun yüceliğine ve mükemmelliğine çocuğu olması uygun da değildir, yakışık da almaz... Çünkü çocuk, sahibi olmak, yaratıkların ihtiyacından kaynaklanan özelliklerdendir. Allah Teâlâ ise yaratıklarına benzemekten münezzehtir. Onları yoktan yaratmışken, nasıl onlara benzeyebilir ki?

"Göklerde ve yerde bulunan herkes Rahman'a kul olarak gelecektir."

Bu da, cahil kâfirlerin, ettiği lafın boş olduğuna delildir. Çünkü göklerde ve yerde bulunan her melek, insan ve cin, kıyamet günü Rahman'a boyun eğmiş, hor hakir ve teslim olmuş vaziyette gelecektir mutlaka... O halde çocuk edinmesi nasıl mantıklı olabilir?(1) Çünkü çocuk, ihtiyaç duyulduğundan istenir. Her yaratığından müstağni olan Allah'ın "bu benim çocuğumdur" diyeceği bir kula ihtiyacı yoktur. Allah'ım, seni tanımayanların ve hidayet yolunu sapıtmışların dediklerinden sana sığınırız.

"Onların hepsini kuşatmış ve onları saymıştır."

Bir bir tanımıştır. Şayet aralarında o'nunla beraber bir ilah veya O'na ait bir çocuk olsaydı bilirdi. Şu bozuk, boş, cahilce iddianın batıl oluşuna bir delil de budur.

"Onların hepsi, O'na kıyamet günü tek başına gelecektir."

Bu da mallarıyla, çoluk çocuklarıyla, arabulucularıyla ve yardımcılarıyla birlikte diriltileceklerini iddia edenlere bir cevaptır. Allah Teâlâ bildirdi ki, herkes kıyamet günü, yanında arabulucusu, yardımcısı, malı ve gücü olmaksızın O'na tek başına gelecektir.

SONUÇ

1- Allah'a çocuk yakıştırmak veya şirk koşmak veyahut bilgisizce Allah-u Teâlâ hakkında ileri geri lafetmek, Allah'a karşı söylenmiş çok büyük bir yalandır.

2- En değerlisinden en değersizine bütün yaratıklar içinde Allah'ın kulu olmayanı yoktur. İnsan, cin veya melek hepsi Mâlik, Kâhir, Âziz ve Hâkim olan Allah'ın kullarıdır. O kullar Allah'ın rabliğini kabul etse de inkar etse de

(1) Ahmed (b. Hanbel), Müsned de rivayet eder: "Duyduğu bir sıkıntı (verici laf)a Allah'tan daha sabırlı hiç kimse yoktur. kendisine şirk koşulur, çocuk nispet edilir de, O yine onlara müsamaha gösterir, onları savunur ve rızık verir." (Buhari-Müslim)

Yüce Allah hepisinin yaratıcısıdır.

3- Allah-u Teâlâ, yaratıklarını kuşatmıştır. Sayılarını bilir. Hiçbiri ilmi dışında kalamaz. Hiçbiri kıyamet duruşmasından kaçamaz. Çünkü hepsi kıyamet günü Allah Teâlâ'ya tek başına gelir. Her kul da kendi yaptıklarına göre ceza veya mükafaat alır. Bu kullardan hiç biri başkasının yerine cezaya uğratılmaz.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَإِنَّمَا
يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْمًا لُّدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ
أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

96- İnanıp faydalı işler yapanlar için Rahman, gönüllerde bir sevgi yaratacak onları herkese sevdirecektir.

97- Biz o Kur'an'ı senin diline kolaylaştırdık ki, onunla korunanları müjdeleyesin ve inatçı bir kavmi onunla uyarasın.

98- Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Şimdi onlardan hiçbirini duyuyor musun, yahut onların gizli bir sesini işitiyor musun?

SÖZLÜK

وُدًّا — Bir sevgi. Birbirini severek, Rableri de onları severek yaşıyorlar.

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ — Onu senin lisanınla kolaylaştırdık. Kur'an'ı kolaylaştırdık. Okunuşunu ve anlaşılmasını, senin dilin Arapça ile.

قَوْمًا لُّدًّا — Azılı düşman kavim. Batıl vasıtasıyla düşmanlığı ve mücadeleyi sertleştiren azılılar. Kureyş kâfirleri.

وَ كَمْ اَهْلَكْنَا Nicelerini helak ettik. Onlardan önceki çağlarda yaşayanların çoğunu helak ettik.

هَلْ تَحُسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ Onlardan hiçbirini bulabiliyor musun?

اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا Veya onların fısıltısını işitiyor musunuz? Cevap: "Hayır"dır.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, Allah'a, Rasûlüne, müjdesine, tehdidine inanıp şirkten ve kâfirlikten vazgeçenler ve salih amel işleyenler, yani farzları ve çoğu nafileleri eda edenler için mü'min kullarının gönlüne bir muhabbet(1) ve sevgi koyacağını bildiriyor. Gerçekten de koymuştur. İman ve salih amel ehli birbirlerine muhabbet duyar, sevgi beslerler. Aralarındaki bu karşılıklı sevgi, Allah Teâlâ'nın onları sevmesinin meyvesidir.

"Biz onu kolaylaştırdık."

Müşriklerin yalanladığı bu Kur'an'ın okunmasını sana kolaylaştırdık. Çünkü senin dilinle indirdik.

"Ki" mü'min kullarımızdan "muttakileri müjdeleyesin" Muttakiler şirki ve isyanları terk ettikten sonra Allah'ın azabından imanla ve salih amelle sakınanlardır.

"Ve inatçı bir kavmi"

Kureyş müşriklerini. Mücadele ve düşmanlıkta sert ve azılı kimselerdi.

"Onunla uyarasın. Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik."(2)

Kavminden önce geçmiş çağlarda yaşayanların çoğunu Rasûllerimizi yalanlayıp, davetimizle savaştıkları için helak ettik.

---

(1) Müslim, Ebu Hureyre (r.a.)'dan rivayet eder: "Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Allah Teâlâ bir kulu sevdi mi, cebrail'i çağırıp: "Ben falanı seviyorum. Sen de sev." buyurur. Onu Cebrail de sever. Sonra gökyüzünde şöyle ilan eder: "Allah falanı seviyor, onu sevin." Gökyüzü ehli de sever onu. Sonra Onu yeryüzü ehli de kabul eder ve severler. Bir kuldan da nefret etti mi, Cebrail (a.s.)'i çağırır: "Ben filandan nefret ediyorum, sen de et!" der. Ondan Cebrail de nefret ediyor, siz de edin!" Onlar da nefret ederler artık. Sonra onun için yeryüzüne bir nefret konur."

(2) Âyette kafirlikte, şirkte ve yalanlamamada ısrar eden Mekkeli'lere bir tehdit ve korkutma vardır.

"Şimdi onlardan hiçbirini duyuyor musun"

Gözünle görüyor veya elinle dokunabiliyor musun?

"Veya onların gizli bir sesini işitiyor musun?"

Fısıltısını işitiyor musun? Hayır, bütün bunları görmüyor ve duymuyorum. O halde önceki kavimlerin inkarlarından dolayı başlarına gelenleri kavmine anlat.

SONUÇ

1- Birinci âyeti kerimenin müjdelemiş olduğu en büyük gerçek şudur; iman edip te güzel amel işleyenler Allah'ın dostlarıdırlar.

2- Kur'an-ı Kerim'in en kolay bir uslubla peygamberin dili üzere inmesinin sebebi; mü'minleri müjdelemek ve kafirleri uyarıp korkutmaktır.

3- Önceki kavimlerin başlarına gelen azap ve helak olmaları örnek verilerek zalimler ve kafirler uyarılmaktadır.

Sûre 20
Tâhâ Sûresi

Mekke Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 135

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

طٰهٰ ① مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَىٰ ② إِلَّا تَذْكِرَةً
لِّمَن يَخْشَىٰ ③ تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى ④
الرَّحْمَٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَىٰ ⑤ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَىٰ ⑥ وَإِن تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ
يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ⑦ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ⑧

1- Ta ha.

2- Biz sana bu Kur'an'ı güçlük çekmen için indirmedik.

3- İçi titreyerek korkuduyanlara ancak öğütle hatırlatmadır.

4- Yeri ve yüksek gökleri yaratan tarafından bir indirmedir.

5- Rahman arşa istiva etmiştir.

6- Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ve nemli toprağın altında olanların tümü O'nundur.

7- Sözü açığa vursan da. Şüphesiz O, gizliyi de gizlinin gizlisini de bilmektedir.

8- Allah; O'ndan başka ilah yoktur. En güzel isimler O'nundur.

SÖZLÜK

طه Tah, ha. Ey İnsan. Asıl manasını Allah bilir. Ey insan şeklindeki sadece bir yorumdur.

إِلَّا تَذْكِرَةً Ancak öğütlü hatırlatmadır. Allah'ın azabından korkanlar

Kur'an'dan öğüt alırlar.

عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى Arşa istiva etti.(1)

وَ مَا تَحْتَ الثَّرَى Nemli toprağın altında olan. Burada kast edilen yedi kat yerin dibindeki varlıklardır.

وَ اَخْفَى Ve gizli Sır. Burada kastedilen, Yüce Allah'ın bilip de varlığını takdir ettiği, ama henüz olmamış herhangi bir şeydir.

اَلْحُسْنَى "Ahsen"in müennesi. 'Daha güzel, en güzel' demektir.

AÇIKLAMA

"Tâhâ"(2) ifadesi, Kur'an-ı Kerim'in bazı surelerinin başında yer alan kopuk harflerden olması kadar, anlamının "ey adam" olması da muhtemeldir. İbn-i Cerir bu ikinci anlamı tercih etmiş ve buna dayanak olarak da, Arapça da "Tâhâ"nın "ey adam," anlamında kullanılmasını göstermiştir. Buna göre âyetlere şöyle bir anlam vermek gerekir:

Ey Adam, biz bu Kur'an'ı güçlük çekmen için indirmedik. Bu ifade, "Kur'an Muhammed'i zor durumda bırakmıştır, O'nu sıkıntıya sokmuştur. Çünkü ağır yükümlülükler içermektedir," diyen Nadr b. Haris'e cevap niteliğindedir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Biz sana bu Kur'an'ı güçlük çekmen için indirmedik. İçi titreyerek korku duyanlara ancak öğütle hatırlatmadır."

Bu Kur'an bir hatırlatma olarak indirilmiştir. Rabbinden korkanı uyarır ve onu Allah'a itaat etmeye yöneltir. Kur'an'ın emirlerini dinleyen bir kimse, ömürleri boyunca Allah'a ortak koşanlardan, Kitabını inkar edenlerden, elçisini yalanlayanlarda görebileceği her türlü eziyete katlanma güç ve iradesini bulur kendisinde.

---

(1) İstiva lugat manası olarak: Oturdu, hükümran oldu. Yöneldi ve hakimiyeti altına aldı demektir. İstiva'ya Allah'tan geldiği gibi inanırız, nasıl ve niceliğini bilemeyiz. Çünkü bu fiillerde Allah'ın birer sıfatıdır. Onun sıfatlarının ve fiillerinin benzeri yok ki izah edebilelim.

(2) Taha suresi, Hz. Ömer (r.a.)'in müslüman oluşundan önce inmiştir. Rivayete göre Hz. Ömer enişteşi Said b. Zeyd'in evine gitmiş, kız kardeşi Hattab kızı Fatma ile birlikte bu sureyi okuduklarını görmüş. Kendisine sureyi getirmelerini istemiş, ama onlar gusletmediği sürece sureyi vermeyeceklerini söylemişlerdir. Daha sonra Hz. Ömer (r.a.) guslederek sureyi okumuş, kalbi yumuşayarak müslüman olmuştur.

"Yeri ve yüksek gökleri yaratan tarafından bir indirilmedir."

Onunla sıkıntıya düşmeyesin ve ancak içi titreyerek Rabbinden korkanları uyarasın, onlara hatırlatmada bulunasın diye indirdiğimiz bu Kur'an, yeri ve yüksek gökleri yaratan Allah katından inmedir.

"Rahman arşa istiva etmiştir."

Dünya ve ahirette kullarına merhamet eden Allah, şanına yaraşır bir biçimde arşa istiva etmiş ve mahlukatın işlerini yönlendirmektedir. "Göklerde, yerde, bu ikisinin arasında ve nemli toprağın altında olanların tümü O'nundur."

Yedi kat yerin dibindeki varlıklar O'nun egemenliği altındadır.

"Sözü açığa vursan da."

Ey peygamber, gizlesen de, "şüphesiz O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilmektedir." Her türlü sırrı bilir. Her şey O'nun takdir ve planlaması çerçevesinde olur, belirlenen vakit gelince de gerçekleşir. Gerçekleşmeden tüm bunları yüce Allah bilir, ama insan bilemez.

"Allah; O'ndan başka ilah yoktur."

Kulluk edilmeyi hakkeden gerçek ilah Allah'tır ve O'ndan başka ibadet edilecek ilah yoktur.

"En güzel isimler O'nundur."

Bu isimler, sadece O'nundur ve hiç bir yaratık bu isimlerle isimlendirilemez. İşte yüce Allah kendini kullarına böyle tanıtıyor ki, O'nu gereği gibi tanısınlar, O'ndan korksunlar, O'nu sevsinler, O'na inansınlar ve buna bağlı olarak da O'na itaat etsinler, dolayısıyle erdemli birer kul olup dünya ve ahiret mutluluğuna erişsinler. Hamd ve her türlü övgü Allah'adır.

SONUÇ

1- 'Şeriatın hükümleri ve yükümlülükleri ağırdır ve insanı sıkıntıya sokar' şeklindeki görüş, gerçeği yansıtmayan boş bir iddiadır.

2- Bu surede vahiy inancı ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği kesin ifadelerle vurgulanıyor.

3- İstiva etme ilahi bir sıfattır. Te'vile kalkışmadan, böyle bir durumun gerçekleşmediğini ileri sürmeden veya teşbihe, kulların hareketine benzetme yönüne gitmeden buna inanmak bir zorunluluktur. İstiva, Yüce Allah'ın şanına

yaraşır bir biçimde gerçekleşmiştir.

4- Allah her şey üzerinde hakimiyet sahibidir.

5- Yüce Allah Uluhiyette, yani sadece kendisine ibadet edilmesinde Rububiyette, yani yaratıcılığında ve Hakimiyette tek ve ortaksızdır. En güzel isimler ve sıfatlar O'nundur.

وَهَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰ ﴿٩﴾ إِذْ رَأَىٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا
إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ
هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَىٰ ﴿١١﴾ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ
فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾
وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾ إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾ إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ
أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ
عَنْهَا مَن لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَىٰ ﴿١٦﴾

9- Sana Musa'nın haberi geldi mi?

10- Hani bir ateş görmüştü de, ailesine şöyle demişti: Durun, bir ateş gördüm; umulur ki size ondan bir kor getiririm veya ateşin yanında bir yol gösterici bulurum.

11- Nitekim ona gidince, kendisine seslenildi: "Ey Musa."

12- Gerçekten Ben, Ben senin Rabbinim. Ayakkabılarını çıkar; çünkü sen, kutsal vadi olan Tuva'dasın.

13- Ben seni seçmiş bulunuyorum; bundan böyle vahyolunanı dinle.

14- Gerçekten Ben, Ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur; şu halde Bana ibadet et ve beni zikretmek için dosdoğru namaz kıl.

15- Şüphesiz, kıyamet saati yaklaşarak gelmektedir. Herkesin harcadığı çabanın karşılığını alması için onu neredeyse gizleyeceğim.

16- Öyleyse, ona inanmayıp kendi hevasına uyan, sakın seni ondan alıkoymasın; sonra yıkıma uğrarsın.

SÖZLÜK

هَلْ اَتَاكَ	Sana geldi mi? Yani, geldi. Çünkü buradaki istifham edatı tahkik içindir.
حَدِيثُ مُوسَى	Musa (a.s.)'nın haberi. İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilen İmranoğlu Musa.
اِذْ رَأَى نَارًا	Hani bir ateş görmüştü. Ona bir ateş göstermiştim.
لِاَهْلِهِ	Ailesine. Şuayb peygamberin kızı olan karısına ve yanındaki hizmetçi veya çocuklara.
اٰنَسْتُ نَارًا	Uzakta bir ateş görüyorum.
بِقَبَسٍ	Kor. Tutuşmuş bir odun.
عَلَى النَّارِ هُدًى	Ateşin yanında bir yol gösterici. Bana yolumu gösterecek biri. Çünkü o sırada Mısır'a giden yolu kaybetmişti.
فَلَمَّا اَتَاهَا	Ateşe gidince. Üsiç denen bir ağacın içinde ve etrafında bir nur parlıyordu, ateş değil.
نُودِيَ يَا مُوسَى	Ey Musa, diye seslenildi. Rabbi ona: "Ey Musa," diye seslendi.
اَلْمُقَدَّسُ طُوًى	Tuva, mukaddes ve pak bir vadinin adıdır.
اِخْتَرْتُكَ	Seni seçtim. Kavmin içinden seni seçmiş bulunuyorum. Firavun'a ve İsrailoğullarına yönelik mesajımı sen taşıyacaksın.
فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى	Sana vahyolunanı dinle. Yani "Ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur" mesajını dinle.
لِذِكْرِي	Beni zikretmen için.

أَكَادُ أُخْفِيهَا — Onu neredeyse gizleyeceğim.(1)

بِمَا تَسْعَى — Yaptıklarının karşılığı. Hayır ve şer nitelikli çabasının karşılığını alır.

فَتَرْدَى — Helak olursun. Allah'ın ölçülerinden ayrılma, sonra helak olursun.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı içinde, Allah'ın tek ve ortaksız ilâh olduğu dile getiriliyor. Geçen bölümde yer alan 8. âyette şöyle bir ifade bulunuyordu:

"Allah; O'ndan başka ilah yoktur. En güzel isimler O'nundur." Bu ifade, tevhidi vurgulama, bu inancı pekiştirme amacına yönelikti. 9. âyette de, Yüce Allah Hz. Musa (a.s.)'dan söz etme münasebetiyle birkez daha tevhid inancını yani Allah'ın varlığını, birliğini ve kanun koyuculuğunu pekiştiriyor. Yüce Allah'ın Hz. Musa (a.s.)'ya vahyettiği ilk şey; "kendisinden başka ilah olmadığını bildirmek" olmuştur. İbadete layık tek ilahın kendisi olduğunu belirterek, sadece kendisine ibadet etmesini emretmiştir.

"Sana geldi mi?" Ey nebimiz, "Musa'nın haberi?.. Hani bir ateş görmüştü..."

"... Karanlık bir kış gecesiydi. Kendi yanındaki 'zend' denen şeyden ateşin çıkacağını sanmıyordu."

"Ailesine şöyle demişti: "Karısına ve beraberindeki diğer kimselere... Gece karanlığında yollarını kaybetmişlerdi. "Durun." Olduğunuz yerde kalın. "Bir ateş gördüm, umulur ki, size ondan bir kor getiririm."

Onunla bir ateş yakarız, böylece ısınırsınız.

"Veya ateşin yanında bir yol gösterici bulurum."

---

(1) Kıyametin ne zaman kopacağı gizli olduğuna göre "Onu neredeyse gizleyeceğim" ifadesi,zihinde çeşitli soruların oluşmasına yol açmaktadır. Bunlar arasında olabilirliği kuvvetle muhtemel olanlar şu üçüdür:
a) Kıyametten söz edilmesini gizleme. Çünkü kıyametten söz etme, dirilişi inkar eden inatçıların inadını arttırmaktan başka işe yaramıyor.
b) İfadedeki "Neredeyse" deyimi fazlalıktır ve ifadenin anlamı şudur: Yaklaşmakta olan kıyametin saatini gizleyeceğim.
c) "Uhfiha" deyimi, "gizliliğini izah edeceğim," demektir. Onu açığa çıkaracağım. Böyle olunca tıpkı "... Kitabın kapalılığını giderdi." Yani ondaki kapalılığı izale etti demektir.

Ateşin yanında yolumuzu gösterecek birilerini bulabilirim.

"Nitekim ona gidince."

Ateşin yanına varınca, nur fışkıran bir ağaçla karşılaştı.

"Kendisine seslenildi: "Ey Musa."

Yüce Rabbi "Ey Musa" diye kendisine seslendi. "Gerçekten ben, ben senin Rabbinim."

Seni yaratan, rızıklandıran, hayatını ve işlerini yönlendiren benim.

"Ayakkabılarını çıkar; çünkü sen, kutsal vâdi olan Tuva'dasın."

Yüce Allah, Musa'nın iki ayağı ile kutsal vâdiye temas etmesi sonucu bereketlensin, kutlansın diye bu emri yöneltiyor.

"Ben seni seçmiş bulunuyorum."

Mesajımı dilediğim kimselere ulaştırmak üzere seni görevlendirmiş bulunuyorum.

"Bundan böyle vahyolunanı dinle."

Sana vahyettiğimiz şu gerçeğe kulak ver:

"Gerçekten ben, ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur."

Ben, gerçek ilah, ibadete layık tek ve ortaksız ilah olan Allah'ım. Benim dışımda gerçek bir ilah yoktur. Şu halde yalnızca bana ibadet et.

"Ve beni zikretmek için dosdoğru namaz kıl."

Namazın içinde ve namaz dolayısıyle beni anman için namaz kılman gerekir. Bu yüzden namaz kılmayan, hakkıyla Allah'ı zikretmiş ve O'nu anmış olamaz. Şu da bir gerçektir ki; Allah'ın emirlerini yapmayan günahkar, inkar eden de kafir olur. Yüce Rabbini inkar eden biri kâfir olur.

"Şüphesiz, kıyamet saati yaklaşarak gelmektedir."

İnsanların sorgulanmak ve yaptıklarının karşılığını görmek üzere kabirlerinden dirilerek kalkacakları kıyamet saati kesinlikle gelecektir ve yaklaşmaktadır. O zaman bütün insanlar, hayatları boyunca işledikleri hayır ve şer nitelikli tüm amellerinin ve çabalarının karşılığını görmek üzere sorguya çekileceklerdir.

"Onu neredeyse gizleyeceğim?"

Onun zamanını öyle gizleyeceğim ki, hiç kimse ne zaman kopacağını bilmeyecektir. Bunun hikmeti de şudur ki; insanlar ne zaman öleceklerini ve ne zaman dirileceklerini bilmeden amel etsinler. Böylece her yaptıklarını bir zor-

lama sonucu değil, isteyerek yapsınlar. Bu durumda onların amellerine verilecek karşılık adilce olur.

"Öyleyse, O'na inanmayıp kendi hevasına uyan, sakın seni Allah'ın emirlerinden alıkoymasın; sonra yıkıma uğrarsın."

Yüce Allah, hevasına uyarak ölümden sonra dirilişi inkar eden her hangi bir sapığın engellemesini kabul etmemesini emrediyor Hz. Musa'ya. Ona uyarak dirilişe ve kıyamet gününe inanmamaya yeltenmemesini emrediyor. Salih amellerle kendini bu dehşet verici güne hazırlamasını tavsiye ediyor. O gün herkes, en ufak bir haksızlığa uğramaksızın hayatı boyunca işlediği her amelin karşılığını alacaktır. Bu yüzden kıyamete ve dirilişe inanmayan, o güne yönelik hazırlıklarda bulunmayan bir kimse yıkıma uğrayacaktır, helak olacaktır.

SONUÇ

1- Âyetlerin akışı, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ve peygamberliğinin pekiştirilmesine yöneliktir.

2- Tevhid inancı anlatılarak pekiştiriliyor. Tüm peygamberlerin ortak mesajlarının insanlara, "Allah'tan başka ilah olmadığını" duyurmak olduğu anlatılıyor.

3- Yüce Allah'ın bir sıfatı da "Kelam: konuşma"dır.

4- Allah'ın mübarek kıldığı bir şeyden bereket ve hayır ummak meşrudur. Teberruk; Resulullah (s.a.v.)'ın beyan ve öğretimi ile bereket ummaktır.

5- Namaz kılmak farzdır. Bunun gerekçesi de Allah'ı anmadır.

6- Kıyamet, kesin olarak yaklaşıyor olmakla beraber, bir hikmete dayalı olarak, zamanı gizlenmiştir.

وَمَا تِلْكَ
بِيَمِينِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا
عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾ قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَىٰ ﴿١٩﴾

فَأَلْقَىٰهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ
سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَىٰ ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ
تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا
الْكُبْرَى ﴿٢٣﴾ اذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٢٤﴾

17- Sağ elindeki nedir ey Musa?

18- Dedi ki: O, benim asamdır; ona dayanmakta, onunla davarlarım için ağaçlardan yaprak düşürmekteyim, onda benim için daha başka yararlar da var.

19- Dedi ki: Onu at, ey Musa.

20- Böylece onu attı: bir de ne görsen o hemen hızla hareket eden bir yılan olu vermiş.

21- Dedi ki: Onu al ve korkma, biz onu ilk durumuna çevireceğiz.

22- Elini koltuğuna sok, bir hastalık olmadan, başka bir mucize olarak, bembeyaz bir durumda çıksın.

23- Öyle ki, sana büyük mucizelerimizden birini göstermiş olalım.

24- Firavuna git, çünkü o azmış bulunuyor.

SÖZLÜK

وَ مَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَىٰ — Sağ elindeki nedir ey Musa? Buradaki soru uslübu bir şeyi isbat etmek içindir. Ardından gelecek mucizeye, yani âsa'nın yılana dönüşmesi mucizesine zemin hazırlamaya yöneliktir.

اَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا — Ona dayanırım.

وَ اَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي — Onunla davarlarım için ağaç yapraklarını düşürürüm. Koyunlarım bu düşen yaprakları yerler.

وَ لِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى — Ve onda benim için daha başka yararlar da var. Yiyecek torbamı ona asar sonra da omuzumda taşırım. Ayrıca onunla zararlı hayvanları öldürürüm.

حَيَّةٌ تَسْعَى — Hareket eden yılan. Kocaman bir yılan. Tıpkı küçük bir yılan gibi hızla koşuyordu.

سِيرَتَهَا الْأُولَى — Birinci şekli. Yılana dönüşmeden önceki haline.

اِلَى جَنَاحِكَ — Sol koltuğuna sok.

بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ — Hastalıksız bembeyaz. Alacası olmayan ve tıpkı güneş gibi parlayan bembeyaz bir durumda. Mucize olduğunda asla şüphe olmadan bembeyaz pırıl pırıl bir el.

اذْهَبْ اِلَى فِرْعَوْنَ — Firavun'a git. O'na elçimiz olarak git.

اِنَّهُ طَغَى — O azmış bulunuyor. Küfürde ilahlık iddia edecek kadar ileri gitmiştir.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı içinde Hz. Musa (a.s.) ile Yüce Allah arasındaki konuşma anlatılıyor. Yüce Allah yanında ne bulunduğunu herkesten daha iyi bildiği halde, ona şöyle sormuştu:

"Sağ elindeki nedir ey Musa?"

Bu sorunun soruluş amacı, yanında bulunanın bunu ağaçtan bir âsa olduğunu vurgulamaktır. Bu asa hızla koşan kocaman bir yılana dönüştüğü zaman, Hz. Musa (a.s.) bunun kendisine olağanüstü kudret sahibi Rabbi tarafından bahşedilen bir mucize olduğunu ve bu mucize desteğiyle Firavun ve mahiyetindeki ileri gelenlerine Allah'ın elçisi olarak görevlendirildiğini bilecekti. Hz. Musa (a.s) Rabbine şu cevabı verdi:

"O, benim asamdır, ona dayanmakta, onunla davarlarım için ağaçlardan yaprak düşürmekteyim."

Ağaç yapraklarını düşürerek davarlarıma yedirmekteyim.

"Onda benim için yiyecek ve su kabları taşımak gibi başka yararlar da var."

Yiyecek ve su bulunan kapları, çobanların adeti üzere asa'ma asar omuzlarımda taşırım. Ayrıca yılan ve akrep gibi zararlı hayvanları öldürürüm. Yüce Allah şöyle buyurdu:

"Onu at, ey Musa."

Böylece onu attı."

"Bir de ne görsün, o hemen hızla koşan kocaman bir yılan oluvermiş."

Bu kocaman yılan, tıpkı küçük yılanlar gibi büyük bir hızla hareket ediyordu. Hz. Musa (a.s.) büyük bir korkuya kapıldı ve oradan kaçıp uzaklaşmak istedi. Yüce Allah ona şöyle dedi:

"Onu al ve korkma, biz onu ilk durumuna çevireceğiz."

Onu yeniden asaya dönüştüreceğiz. Eski haline çevireceğiz. Hz. Musa (a.s.) yılanı eline alınca, bir de ne görsün, sağ elindeki asa oluvermiş. Sonra Yüce Allah ona şöyle emretti: "Sağ 'elini' sol koltuğuna sok."

"Bir hastalık olmadan bembeyaz bir durumda çıksın."

Yani, alacasız olarak çıksın. Hz. Musa (a.s.) sağ elini sol koltuğuna sokup çıkardı. Eli ay gibi parlıyordu. Ya da kar gibi bembeyazdı.

"Başka bir mucize olarak.

"Bu da, senin peygamberliğini destekleyen bir diğer mucizedir. Önceki mucize ise, asanın hızla hareket eden kocaman bir yılana dönüşmesiydi.

"Öyle ki, sana büyük mucizelerimizden birini gösterelim."

Âsayı hızla koşan kocaman bir yılana dönüştürmemiz, elinin bir ay gibi parlamasını sağlamamız, gücümüzü kudretimizi ve büyüklüğümüzü sana göstermemiz içindir.

"Firavuna git, çünkü o azmış bulunuyor."

Yüce Allah Hz. Musa (a.s)'ya gücünün azametini, olağanüstülüğünü gösterdikten sonra, kendisinin elçisi olarak Firavun'a gitmesini emretti. Ona, sırf Allah'a kulluk etmesi gerektiğini söylemesini buyurdu. Bir de İsrailoğullarını Şam'daki vadedilmiş topraklara götürmek üzere kendisine teslim etmesini Firavun'dan istemesini emretti.

"Çünkü o azmış bulunuyor."

Haddini aşmış bulunuyor. Bir beşer olarak ilahlık, Rablık ve hakimiyet iddiasında bulunuyor, tağutlaşıyor. Yani ilahlaşıyor

"Ben sizin en yüce Rabbinizim" (Naziat, 24) "Sizin için benden başka ilah olduğunu bilmiyorum" (Kasas, 38) deme küstahlığında bulunuyor. Bundan büyük azgınlık, bundan büyük sapıklık olur mu?

SONUÇ

1- Bir kez daha Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği pekiştiriliyor. Çünkü bu tür bilgileri bir kimse ancak vahiy yoluyla elde edebilir.

2- Pis olmayan şeyleri sağ elle almak müstahaptır.

3- Âsa taşımak peygamberlerden gelen bir sünnettir.(1)

4- Koyun çobanlığı, bazı peygamberlerin de yapmış olduğu bir iştir.

5- Asanın kocaman bir yılana dönüşmesi ve elinin koynundan kar gibi beyaz veya güneş gibi parlak bir durumda çıkması Hz. Musa (a.s.)'ya görevini desteklemek amacı ile bahşedilen mucizelerdir.

6- Silahı çatışmada kullanmadan önce, o silahla alıştırma yapmak, silahlı eğitim yapmak gerekir.

7- Tuğyan (tağutluk), azgınlık demektir. Kulun ilahlık gibi kendisine ait olmayan bir yetkisinin var olduğunu iddia etmesi anlamına gelir.

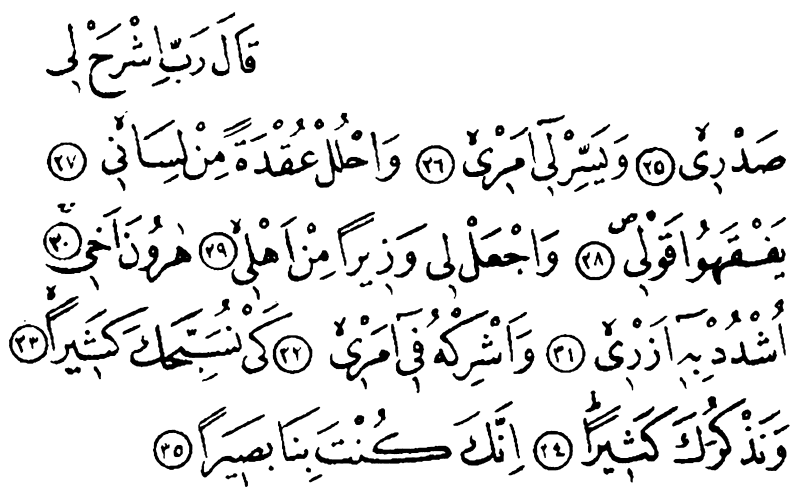

(1) Arap hatipler, hitabet esnasında yanlarında bir asa bulundurur, onunla işaret ederlerdi. Arap olmayan hatipler ise, bunu hoş karşılamazlardı. Bunun için de Resûlûllah (s.a.v.)'ın davranışını delil gösterirlerdi. Asanın diğer bazı önemli yararları da vardır.

25- Dedi ki: Rabbim, benim göğsümü aç.

26- Bana işimi kolaylaştır.

27- Dilimden düğümü çöz.

28- Ki söyleyeceklerimi kavrasınlar.

29- Ailemden bana bir yardımcı kıl.

30- Kardeşim Harun.

31- Onunla arkamı kuvvetlendir.

32- Onu işimde ortak kıl.

33- Böylece seni çok tesbih edelim.

34- Ve seni çok zikredelim.

35- Şüphesiz sen bizi görüyorsun.

SONUÇ

اشْرَحْ لِی صَدْرِی Göğsümü aç. Ki, peygamberlik görevini taşıyabileyim, bundan dolayı karşılaşabileceğim eziyetlere katlanabileyim.

وَ یَسِّرْ لِی اَمْرِی İşimi kolaylaştır. O'nu yapabilecek gücü kendimde bulayım.

و احْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِی Dilimdeki tutukluğu çöz. İnsanlar ne dediğimi rahatlıkla anlayabilsinler.

اُشْدُدْ بِهِ اَزْرِی Onunla arkamı kuvvetlendir.

وَاَشْرِكْهُ فِی اَمْرِی Onu işimde ortak kıl. Tıpkı benim gibi onu da peygamber olarak görevlendir.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı, Yüce Allah ile Hz. Musa (a.s) arasında geçen konuşmayı sunmak üzere devam ediyor. Yüce Allah Musa'ya, Firavun'a gitmesini, onu tek ve ortaksız Allah'a kulluk etmeye davet etmesini, ayrıca İsrailoğullarını Kudüs civarına götürmek üzere kendisine teslim etmesini talep etmesini emredince, Hz. Musa (a.s) şöyle dedi:

"Benim göğsümü aç."

Ki, peygamberlik görevinin ağırlığına tahammül edebileyim.

"Bana işimi kolaylaştır."

Görevimi kolaylaştır. Bu hususta bana yardımcı ol. Çünkü ağır ve meşakkatli bir yükümlülüktür bu.

"Dilimden düğümü çöz."

Bir rivayete göre dilindeki bu tutukluk Yüce Allah'ın takdiri sonucu bir ateş korunu ağzına alması sonucu meydana gelmişti. Firavun, Musa (a.s.) çocuk iken bir gün Musa'yı odasına almış, onunla oynamıştı. Musa da Firavun'un sakalından tutup yolarcasına çekmişti. Bunun üzerine Firavun büyük bir öfkeye kapılarak onu öldürmeye karar vermişti. Firavun'un karısı Asiye; "Musa, henüz olayları akledemeyecek kadar küçüktür," diyerek buna engel olmuş ve şöyle demişti: "Bir tabağa mücevher ve bir legene de ateş koru koyarak ona uzatıp deneyelim. Şayet mücevherlere elini uzatırsa ozaman olaylara aklı eriyor, demektir. O zaman dilediğini yapabilirsin. Yok eğer koru alırsa, bu durumda sana yaptıklarını aklı ermeden yaptığı anlaşılır. Bu durumda Musa'nın yaptığına aldırmaman, hareketlerinden dolayı üzülmemen gerekir."

Hz. Musa'ya bir tabak, bir de leğen uzatıldı. O da Allah'ın takdiri ile elini leğene uzatıp ateş korunu aldı. İşte bu kor, dilinde bir tutukluğa neden olmuştu. Hz. Musa (a.s.) Firavun'a hitab ederken sözleri anlaşılsın diye, dilindeki bu tutukluğun giderilmesini Rabbinden diliyor. Ki, görevini eksiksiz yerine getirebilsin.

"Dilimden düğümü çöz. Ki, söyleyeceklerimi kavrasınlar," ifadesinin anlamı budur.

"Ailemden bana bir yardımcı kıl, kardeşim Harun'u."

Yüce Allah'tan bir dileği de kardeşi Harun'u kendisine yardımcı olarak görevlendirmesidir ki, ilahi mesajın tebliğinde ve bu tebliğ dolayısiyle karşılaşılacak eziyetlerin paylaşımında kendisine destek olsun.

"Onunla arkamı kuvvetlendir." Bana destek olmasını sağla.

"Onu işimde ortak kıl."

Onu da bir nebi ve elçi olarak görevlendir. Hz. Musa bu taleplerini şu şekilde sebebe bağlıyor:

"Böylece seni çok tesbih edelim. Ve seni çok zikredelim."

"Şüphesiz sen bizi görüyorsun."

Bizi görmektesin. Hiçbir işimiz, hiçbir faaliyetimiz sana gizli değildir. Hz. Musa, Yüce Allah'ın duasını kabul etmesi için, Allah'ın kendisini ve kardeşini bildiğini sebep kılıyor.

SONUÇ

1- Kulun önemsediği her işte Yüce Allah'a sığınıp yardım ve destek dilemesi gerekir.

2- Kulun yapmaya karar verdiği bir iş öncesinde hazırlık yapması, durum değerlendirmesinde bulunması lazımdır.

3- Allah'ı tesbih etmenin, O'nu zikretmenin önemi ve fazileti büyüktür. Duanın kabulü için Allah'ın isim ve sıfatlarının da vesile kılınabileceği açıklanmıştır.

قَالَ قَدْ
أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰ ﴿٣٧﴾
إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰ ﴿٣٨﴾ أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ
فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ
وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَىٰ عَيْنِي ﴿٣٩﴾ إِذْ تَمْشِي
أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَن يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَىٰ أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ
عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ
فُتُونًا ۚ فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَىٰ قَدَرٍ يَا مُوسَىٰ
﴿٤٠﴾ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾

36- Allah dedi ki: Ey Musa istediğin sana verilmiştir.

37- Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk.

38- Hani, annene vahyolunan şeyi vahyetmiştik, şöyle ki:

39- Onu sandığın içine koy, suya bırak, böylece su onu sahile bıraksın, onu benim de düşmanım, onunda düşmanı olan biri alacaktır. Gözümün önünde yetiştirilmen için, kendimden sana bir sevgi yönelttim.

40- Hani kızkardeşin gezinip; "O'nun bakımını üstlenecek birini size haber vereyim mi?" demekteydi. böylece, seni annene geri çevirmiş olduk ki, gözü aydın olsun ve hüzne kapılmasın. Sen bir insan öldürmüştün de, biz seni tasadan kurtarmış ve seni "esaslı bir denemeden geçirip denemiştik." Medyen halkı arasında da yıllarca kalmıştın, sonra bir kader üzerine buraya geldin ey Musa.

41- Seni kendim için seçtim.

SÖZLÜK

قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ İstediğin sana verilmiştir. Göğsünün açılması, işinin kolaylaştırılması ve kardeşinin peygamber olarak görevlendirilmesi gibi taleplerin yerine getirilmiştir.

وَ لَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى Bir kez daha sana lütufta bulunduk.

مَا يُوحَى Vahyedilen. Seninle ilgili olarak vahyedilen: "Onu sandığın içine koy" ifadeleri.

فِي التَّابُوتِ Sandığın içinde.

فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ Onu nehre at. Onu Nil nehrine bırak.

وَ لِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي Ve gözümün önünde yetiştirilmen için. Benim gözetimim, sevgim ve iradem doğrultusunda eğitilsin.

عَلَى مَنْ يَكْفُلُهُ Onun bakımını üstlenecek birini. Emzirmesini tamamlayacak birini haber vereyim mi?

وَ قَتَلْتَ نَفْسًا Bir insan öldürmüştün. Firavun'un sarayında bulunduğun sıralarda bir Kıpti'yi öldürmüştün.

فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ Seni tasadan kurtarmıştık. Bağışlanma dilemiştin, biz de seni bağışlamıştık. Seni öldürmek için bir plan hazırlamışlardı. Biz seni onların planından kurtarmıştık.

وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا Seni esaslı bir denemeden geçirmiştik. Seni önemli ve ciddi bir

sınavdan geçirmiştik.

جِئْتَ عَلَى قَدَرٍ Bir kader üzerine geldin. Seni Firavun'a elçi olarak göndermeyi dilediğimiz zamanda geldin.

وَ اصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي Seni kendim için seçtim. Sana bunca lütufta bulunmamızın sebebi, mesajımızı taşıyacak bir elçi olarak seni seçmiş olmamızdır.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde, Yüce Allah ile Hz. Musa (a.s) arasındaki konuşma devam ediyor. Bundan önceki bölümde, Hz. Musa (a.s.)'nın, peygamberlik görevini üstlenmede kendisine yardım ve destek olacak bazı şeyleri talep ettiği dile getirilmişti. Yüce Allah onun bu taleplerini şu şekilde karşılıyor:

"Dedi ki: Ey Musa istediğin sana verilmiştir."

Talep ettiğin desteği, istediğin yardımı sana verdim.

"Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk."

Bu taleplerini yerine getirmemizden önce de sana büyük bir yardımımız dokunmuştu. Bir zaman Firavun, İsrailoğullarının erkek çocuklarının kılıçtan geçirilmesini istemişti de biz seni bu soy kırımdan kurtarmıştık:

"Hani biz annene vahyolunan şeyi vahyetmiştik. Şöyle ki: "Onu sandığın içine koy, suya bırak."

Nil nehrinin sularına bırak.

"Böylece su onu sahile bıraksın; onu, benim de düşmanım onun da düşmanı olan biri alacaktır."

Hz. Musa (a.s.)'nın bu şekilde soykırımdan kurtulması büyük bir lütuftur. Bir diğer lutuf da şu ifadenin altında yatmaktadır:

"Kendimden sana bir sevgi yönelttim."

Sana sevgimi verdim. Bu yüzden her gören seni sevdi. Sana yönelik bir diğer nimetim de şudur: Gözümün önünde ve irademe doğrultusunda yetiştirilmen ve beslenmen için bir plan sonucu seni annene geri çevirdik ki, seni emzirsin, gözü aydın olsun ve senin ayrılığından dolayı üzülmesin. Bu ilahi planı, şu ifadelerin satır aralarından öğreniyoruz:

"Hani kız kardeşin gezinerek" şöyle diyordu: "Onun bakımını üstlenecek birini size haber vereyim mi?"

Onu emzirecek ve yetiştirecek birini size göstereyim mi?

"Böylece seni annene geri çevirmiş olduk ki, gözü aydın olsun ve hüzne kapılmasın."

Sana yönelik en büyük lütfumuz ise, bir adamı öldürmen ve Firavun ve kavminin seni öldürmek üzere hazırlık yapmaları dolayısıyle içine düştüğün dayanılmaz sıkıntıdan seni kurtarmış olmamızdır.

"Seni tasadan kurtarmıştık."

Firavunun kavmi tarafından öldürülmeni engellemiş ve yanlışlıkla adam öldürmeni bağışlamıştık.

"Seni esaslı bir denemeden geçirip denemiştik."

Seni büyük bir imtihandan geçirmiştik. Senin yaşadığın bu büyük imtihan süreci, tarihi sırasıyla şöyledir:

a) Annenin İsrailoğullarının erkek çocuklarının topluca katledildikleri bir yılda sana gebe kalması.

b) Annenin seni Nil nehrinin sularına bırakması.

c) Annene dönünceye kadar hiç bir kadının sütünü emmemeni sağlamamız.

d) Firavunun sakallarını tutup yolman, bundan dolayı seni öldürmek istemesi.

e) Bir Kıptiyi öldürmen, bundan dolayı Firavunoğullarının seni öldürmeyi kararlaştırmaları.

f) Medyen şehrine yerleşmen ve yabancılığın her türlü zorluğunu, gurbetin binbir çeşit olumsuzluğunu tatman.

g) Ailenle birlikte gece karanlığında yolunuzu kaybetmeniz ve bundan dolayı büyük bir korkuya kapılıp dayanılmaz bir meşakkat çekmeniz.

Bu saydığımız hususlarla, "seni esaslı bir denemeden geçirip denemiştik," ifadesinin kapsamına girer.

"Medyen halkı arasında da yıllarca kalmıştın."

On yıl kadar Şuayb peygamberin (a.s) koyunlarını gütmüştün.

"Sonra geldin."

Medyen'den Tur-i sinaya.

"Bir kader üzerine."

Bizim belirlediğimiz bir kader, tesbit ettiğimiz bir vade üzerine çıkıp geldin. Senin bu takdirden ve vadeden haberin yoktu. İlk kez şimdi öğrenmiş bulunuyorsun.

"Seni kendim için seçtim."

Seni yarattım, eğitip yetiştirdim, sınavdan geçirdim, sonra seni öngördüğüm bir kader doğrultusunda, Firavun'a ve İsrailoğullarına yönelik mesajımı, peygamberlik görevini üstlenesin diye buraya getirdim. Firavuna sunacağın mesaj şudur: Tek ve ortaksız Allah'a kulluk et, İsrailoğullarını benimle birlikte vadedilen topraklara gönder. İsrailoğullarına yönelik görevin ise; onlara yol göstericilik yapman, yaşam biçimlerini ıslah edip eğer inanacaklarsa, dünya ve ahiret mutluluğuna, erdemliliğe hazırlamandır.

SONUÇ

1- Hz. Musa (a.s.)'nın hayatından verilen bu bölüm, Yüce Allah'ın lütfunun büyüklüğünün ve yaratış planının olağanüstülüğünün bir göstergesidir.

2- Yüce Allah'ın kulu ve Resulu Hz. Musa (a.s.)'ya yönelik büyük lütfu ve bağışı gözler önüne seriliyor.

3- Yüce Allah'ın Hz. Musa (a.s.)'ya yönelik sevgisi bir mucize olarak tezahür ediyor. Bunun sonucunda insanlar da Hz. Musa (a.s.)'ya sevgi besliyorlar.

4- Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilen kitapta, Hz. Musa (a.s.)'nın hayatına ilişkin bu tür ayrıntıların yer alması, O'nun (s.a.v.) peygamberliğini pekiştirir.

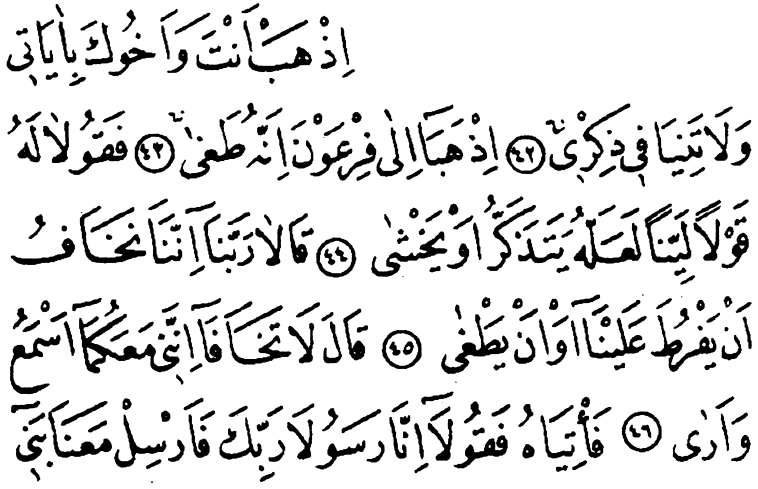

إِسْرَآءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ وَالسَّلَامُ
عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ
وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾

42- Sen ve kardeşin ayetlerimle gidin ve beni zikretmede gevşek davranmayın.

43- İkiniz Firavuna gidin. Çünkü o, azmış bulunuyor.

44- Ona yumuşak söz söyleyen, umulur ki öğüt alıp-düşünür veya içi titer korkar.

45- Dediler ki: rabbimiz, gerçekten, onun bize karşı "taşkın bir tutum takınmasından" ya da "azgın davranmasından" korkuyoruz.

46- Dedi ki: Korkmayın, çünkü ben sizinle birlikteyim; işitiyorum ve görüyorum.

47- Haydi ona gidin de deyin ki: Biz senin Rabbinin elçileriyiz, İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder ve onlara artık azab verme. Sana Rabbinden bir ayetle geldik. Selam, hidayete tabi olanların üzerine olsun.

48- Gerçekten bize vahyolundu ki: Doğrusu azab, yalanlayan ve yüz çevirenlerin üstünedir.

SÖZLÜK

بِآيَاتِي — Âyetlerimle. Âsa ve beyaz el gibi sana verdiğim mucizeler desteğinde.

وَ لَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي — Beni zikretmede gevşek davranmayın, kusur etmeyin. Çünkü beni zikretmek hayatın sırrıdır. Misyonumuzu yerine getirmede sizin en büyük yardımcınızdır.

إِنَّهُ طَغَى — O, azgınlaşmış bulunuyor. İlahlık ve Rablık iddia etmek suretiyle haddini aşmış bulunuyor.

قَوْلًا لَّيِّنًا — Yumuşak söz. Kaba ve sert ifadelerden uzak, yumuşak ve nazik söz.

لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ — Belki öğüt alıp düşünür. Belki öğütle birlikte kendini düzeltir. Sözlerinizi anlar. Böylece bizi bilme ve bizden korkma düzeyine ulaşır. İnanır, teslim olur ve sizinle birlikte İsrailoğullarını göndermeyi kabul eder.

اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا — Bize karşı taşkın bir tutum takınır. Biz onu davet etmeden, davetimizin içeriğini açıklamaya zaman bulmadan bizi cezalandırmaya kalkışmasından endişe ediyoruz.

اَوْ اَنْ يَطْغٰى — Ya da azgın davranır. Azgınlıkta ve zulümde ileri gider.

اَسْمَعُ وَ اَرٰى — Duyar ve görürüm. Sizin ona ne dediğinizi ve onun size neler söylediğini işitirim, sizin ne yaptığınızı ve onun size nasıl davrandığını görürüm.

فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَنِى اِسْرَائِيلَ — İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder. Onları vadedilen topraklara, ataları İbrahim (a.s.)'in topraklarına götürelim.

بِاٰيَةٍ — Bir ayetle, bir mucize desteğinde geldik. Bu mucize davamızın doğruluğunu, senin Rabbinin gerçek ve doğru sözlü elçileri olduğumuzu isbatlar niteliktedir.

وَ السَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ — Selam tabi olana olsun. İki cihanda azaptan kurtuluş, inanan ve Allah'tan korkanlar içindir.

اَلْهُدٰى — Hidayet. İman ve takva.

مَنْ كَذَّبَ وَ تَوَلّٰى — Kim yalanlar ve yüz çevirirse. Hakkı ve hak davetini yalanlayan, onlardan yüz çevirip kabul etmeyen.

AÇIKLAMA

Surenin akışı ile birlikte, Yüce Allah ile Hz. Musa (a.s) arasında geçen konuşma devam ediyor. Bundan önceki âyetlerde yüce Allah onu kendisi için seçtiğini anlatmıştı. Bu âyetler grubunda ise Yüce Allah kardeşi Harun ile birlikte Allah'ın âyetlerinin desteğinde Firavun'a gitmelerini emrediyor. Söz konusu âyetler âsa ve beyaz el mucizeleridir. Bunun yanında Allah'ı zikretmede gevşek davranmamalarını tavsiye ediyor. Allah'ı zikretmede gevşeklik, müjde ve tehditlerini anmada kusur, davet hareketinin ciddiyetini zedeler yol açar.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Sen ve kardeşin, âyetlerimle gidin ve beni zikretmede gevşek davranmayın."

Bu arada kime ve niçin gideceklerini açıklıyor:

"İkiniz Firavun'a gidin, çünkü o, azmış bulunuyor."

Haddini aşmış, yetkilerine tecavüz etmiş bulunuyor. Allah'a ibadet eden bir kul olmaktan çıkmış, Rablık ve ilahlık iddiasında bulunan bir kafire dönüşmüştür. Bu arada Yüce Allah onlara davet usulünü de öğretiyor:

"Ona yumuşak söz söyleyin."

Kaba, çirkin ve galiz unsurlar içeren bir konuşma tarzınızla kötü bir etki bırakmayın. Buna gerekçe olarak da şöyle buyuruyor:

"Umulur ki, öğüt alıp düşünür veya içi titrer korkar."

Belki sözlerinizin, anlattığınız davetin anlamını düşünüp öğüt alır. Sonra kendi vicdanının sesine uyarak iman eder, doğru yolu bulur. Ya da küfür üzere kalırsa azaba uğrayacağını düşünüp korkar. Zulmün korkunç akibetinden çekinir de İsrailoğullarını size teslim eder, onları sizinle birlikte gönderir. Bu sırada Hz. Musa ve kardeşi Harun bir endişelerini dile getirdiler:

"Dediler ki: "Rabbimiz, gerçekten onun bize karşı 'taşkın bir tutum tutunmasından' korkuyoruz."

Bize işkence etmede veya bizi öldürmede acele etmesinden korkuyoruz.

"Veya azgın davranmasından endişe ediyoruz."

Azgınlığını ve zulmünü arttırmasından korkuyoruz. Yüce Allah bunun üzerine kendileriyle birlikte olduğunu, kendilerine yol göstereceğini belirterek yüreklerine su serpiyor ve güven aşılıyor:

"Korkmayın."

Firavun ve mahiyetindekilerden korkmayın.

"Çünkü ben sizinle birlikteyim, işitiyorum ve görüyorum."

Sizin Firavun'a diyeceklerinizi ve onun size diyeceklerini işitiyorum. Sizin amellerinizi ve Firavun'un tavırlarını biliyorum. Ona karşı size yardım edecek, sizin çabanızı sonuca götürecek, onun direnişini ise sonuçsuz bırakacağım. Şu halde tereddüt etmeden ona gidin ve deyin ki:

"Biz senin Rabbinin elçileriyiz."

O'nun tarafından sana elçi olarak gönderildik.

"İsrailoğullarını bizimle birlikte gönder."

Onları Allah'ın emrettiği topraklara götürelim.

"Onlara artık azab verme."

Erkeklerini öldürüp kadınlarını sağ bırakarak ve onları en iğrenç işlerde

çalıştırarak uyguladığın sistematik işkenceye son ver.

"Ona Rabbinden bir âyetle geldik."

Rabbin tarafından mucize destekli olarak geldik. Bu mucize, bizim, senin Rabbinin elçileri olduğumuzu isbatlar. Yüce Allah sana adaleti ve tevhid inancını emrediyor. Zulüm ve küfrü yasaklıyor. İsrailoğullarının bizimle birlikte vaadedilen topraklara gelmelerini engellememeni istiyor.

"Selam, hidayete tabi olanların üzerine olsun."

Bil ki, ey Firavun, güvenlik ve selamet hidayete tabi olanlar için vardır. Onu da biz temsil ediyoruz. Öyleyse hidayete tabi ol ki, barışın hakim olduğu bir ortamda yaşamını sürdürebilesin.(1) Yoksa her zaman korkular, yıkımlar, ve iç çatışmalar tarafından kemirilen bir şiddet toplumunda yaşamaya mahkum olacaksın. Çünkü "bize vahyolundu ki: Doğrusu azab, bizim temsil ettiğimiz hakkı, "yalanlayan" ve ondan "yüz çevirenlerin üstünedir."

Büyüklük kompleksine kapılarak haktan yüz çevirenler barış yüzü görmezler. Onlar şiddetle, terörle, ölüm korkusu ile birlikte yaşamaya mecburdurlar.

SONUÇ

1- Kalp ile, lisan ile ve ameller ile Allah'ı zikretmek son derece önemlidir.

2- İnsanları Yüce Allah'a kulluk yapmaya davet ederken hikmeti ve güzel öğüdü göz önünde bulundurmak gerekir.

3- Yüce Allah yardımı ve desteği ile dostlarının ve salih kullarının yanındadır.

4- Dünya ve ahirette azaptan yana selamette olmak ve dünya hayatında barış içinde yaşamak hidayete tabi olanların hakkıdır. Diğer insanlar dünya ve ahirette bundan yoksun kalmaya mahkumdurlar.

5- Zalim yöneticinin karşısına çıkmak, ona iyiliği emredip,kötülüğü nehyetmek, ondan gelebilecek eziyetlere karşı sabretmek gerekir.

6- Sebepleri oluştuğu zaman, herhangi bir kimse korktuğundan dolayı sorumlu olmaz.

---

(1) Bu âyette geçen "selam," selamlaşma da kullanılan anlamda değildir. Burada kastedilen anlam "barış"tır.

قَالَ فَمَنْ رَّبُّكُمَا يٰمُوْسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِيْٓ اَعْطٰى كُلَّ
شَيْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُوْنِ الْاُوْلٰى ﴿٥١﴾
قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّيْ فِيْ كِتٰبٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّيْ وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾ الَّذِيْ
جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَّسَلَكَ لَكُمْ فِيْهَا سُبُلًا وَّاَنْزَلَ
مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ۭ فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِّنْ نَّبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾ كُلُوْا
وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّاُولِي النُّهٰى ﴿٥٤﴾
مِنْهَا خَلَقْنٰكُمْ وَفِيْهَا نُعِيْدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾

49- Firavun dedi ki: "Sizin Rabbiniz kim ey Musa?"

50- Dedi ki: "Bizim Rabbimiz, herşeye yaratılışını veren, sonra doğru yolunu gösterendir."

51- Dedi ki: "İlk çağlardaki nesillerin durumu nedir öyle ise?"

52- Dedi ki: "Bunun bilgisi Rabbimin katında bir kitaptadır. Benim Rabbim şaşırmaz ve unutmaz."

53- Ki O, yeryüzünü sizin için bir beşik kıldı, ondan sizin için yollar döşedi ve gökten su indirdi; böylelikle bununla her tür bitkiden çiftler çıkardık.

54- Yiyin ve hayvanlarınızı otlatın, şüphesiz, bunda sağduyu sahipleri için elbette ayetler vardır.

55- Sizi ondan yarattık, ona geri vereceğiz ve sizi bir kere daha ondan çıkaracağız.

SÖZLÜK

اَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهٗ	Herşeye yaratılışını verdi. Yaratılışı itibariyle başka varlıklardan ayırdedilmesini sağladı.
ثُمَّ هَدَى	Sonra yolunu gösterdi. Hayvanlara yeme, içme barınma ve çiftleşme içgüdüsünü verdi.
قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولَى	Dedi ki: "İlk çağlardaki nesillerin durumu nedir?" Firavun Musa'ya, onu delillerinden uzaklaştırıp önceki nesillerin durumunu izah edemesin diye, Nuh kavmi Ad ve Semud kavmi gibi puta tapanların durumu "Nedir," dedi.
قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّى	Dedi ki, onun ilmi, Rabbimin katındadır. Onların yaptıklarını bilmek ve bundan dolayı hakettikleri cezayı vermek Rabbimin yetkisindedir. Bizi ilgilendirmeyen bu tür meseleler üzerinde kafa yormuyoruz.
فِي كِتَابٍ لَايَضِلُّ رَبِّى وَلَا يَنْسَى	Kitapta, benim Rabbim şaşırmaz ve unutmaz. Adı geçen toplumların amelleri bir kitapta yazılıdır, koruma altındadır. Rabbim onlara hakettikleri cezayı verecektir. Çünkü O, yanılmaz, unutmaz. Şayet onlara azap verse veya azabı bir süre için ertelese, hiç kuşkusuz bu, O'nun öngördüğü bir hikmetten kaynaklanır.
مَهْدًا وَ سَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا	Yeryüzünü sizin için bir beşik, bir döşek kıldı. Sizin için yollar döşedi.
اَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى	Değişik renk ve tatta, çift çift bitki türleri.
اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ	Bunda Allah'ın gücünü, bilgisini, hikmetini ve rahmetini gösteren semud kanıtlar vardır.
لِاُولِى النُّهٰى	Akıl sahipleri için. En-Nuhyetu: Akıl, demektir. Kişiyi şirk ve günah gibi çirkinliklerden nehyettiği için bu şekilde nitelendirilmiştir.
مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ	Sizi ondan yarattık. Yani topraktan yarattık. Sizi tekrar ona geri vereceğiz. Kıyamet günü yine oradan çıkaracağız.
تَارَةً اُخْرٰى	Son kez. Birincisi, topraktan yaratılıştı. Bu ise topraktan çıkarmadır.

AÇIKLAMA

Surenin akışında bu kez Hz. Musa (a.s.) ile Firavun arasındaki karşılıklı konuşma konu ediliyor. Hz. Musa ve kardeşi, Firavun'a gitmiş, Yüce Allah'ın emrettiği şekilde onu yumuşak ve hikmetli bir uslupla Allah'a inanmaya ve yalnızca O'na kulluk etmeye davet etmişlerdi. Bu arada şu kainattaki gerçeği de dile getirmişlerdi:

"Selam, hidayete tabi olanların üzerine olsun. Gerçekten bize vahyolundu ki: Doğrusu azab, yalanlayan ve yüz çevirenlerin üstünedir."

"Sana selam olmasın ve sen Allah'ın âyetlerini yalanlayansın, dolayısıyle azaba uğrayacaksın" demiyorlar. Buna karşın Firavun onlara şöyle dedi:

"Sizin Rabbiniz kim, ey Musa?"

Melun burada, Hz. Musa'ya isim vererek hitab ediyor. Böylece kendisinin sarayında yetiştiğine işaret etmiş oluyor. Bir diğer neden de başlangıçta yalnızca Hz. Musa'nın peygamberlik görevini üstlenmiş olmasıdır. Musa dedi ki:

"Bizim Rabbimiz, her şeye yaratılışını veren, sonra doğru yolunu gösterendir."

Her yaratığı üzerinde bulunduğu şekil, renk, zat ve sıfat olarak başkalarından ayırdedilmesini sağlayan yaratılışı veren, sonra hayvanlara rızkını arama, yeme, içme ve barınma içgüdüsünü bahşeden Allah'tır. Kendisi için öngörülen emredilen şekilde hareket etme isteği ve soyunu devam etmeye yönelik çiftleşme isteğini yaratılışına yerleştiren O'dur. Bu cevap karşısında Firavun apışıp kaldı. Yüce Allah'ın Hz. Musa'ya ilham ettiği bilgileri dinlerken verecek cevap bulamadı. Son çare olarak konuyu dağıtmak için, ağır bir zayiat vermeden atlatmak için, ileri gelen adamların karşısında küçük düşmekten kurtulmak için dedi ki:

"İlk çağlardaki nesillerin durumu nedir öyleyse?"

Puta tapan Nuh kavminden, Hud kavminden ve Salih'in kavminden söz et. Hz. Musa Firavun melununun asıl amacının konuyu dağıtmak olduğunu anladı ve ona şu cevabı verdi:

"Bunun bilgisi, Rabbimin katında bir kitaptadır. Benim Rabbim şaşırmaz ve unutmaz."

Senin, hakkında soru sorduğun mesele bizi ilgilendirmez. Geçip gitmiş

bu milletlerin durumlarına ilişkin bilgi Allah katındadır. Onlarla ilgili her şey Allah'ın indindeki kitap olan ,'levh-i mahfuz'da kayıtlıdır. Günü gelince Allah onları yaptıklarından dolayı cezalandıracaktır.

O'nun belirlediği veya bir süre için ertelediği azab, kuşkusuz daha sonra bir hikmete göre gerçekleşir. Çünkü benim Rabbim yanılmaz, unutmaz, herkesi işlediği ile cezalandırır. Ardından Hz. Musa fırsatı değerlendirerek Rabbinin vasıflarını anlatmaya başladı:

"Ki O, yeryüzünü sizin için bir beşik kıldı."

Üzerinde yaşanabilir bir döşek gibi yaydı.

"Onda sizin için yollar döşedi."

Yeryüzündeki ulaşımı kolaylaştırdı, çeşitli yollar varetti. Bu yollar aracılığı ile ihtiyaç duyduğunuz şeylere ulaşmanızı sağladı.

"Ve gökten su indirdi."

Yağmur yağdırdı. Nehirlerin ve kuyuların kaynağı budur. İşte bu, benim ve sizin Rabbinizdir. O'nu tanıyın ve O'na kulluk edin. O'nunla birlikte bir başkasına ibadet etmeyin.

"Böylelikle bununla her tür bitkiden çiftler çıkardık."

Yağmur aracılığı ile çeşitli renkte ve biçimde değişik türden bitkiler çıkardık. Her birinin kendine özgü tadı ve kokusu vardır. Bu sözler, Hz. Musa (a.s.)'nın konuşmasını tamamlayıcı olarak Yüce Allah tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca Allah'ı ve ortaksız ilahlığını bilmeyen Mekke müşriklerine yönelik bir hatırlatma niteliğindedir.

"Yiyin ve hayvanlarınızı otlatın."

Sözünü ettiğimiz değişik renk ve tattaki bitkilerden yiyin, hayvanlarınızı otlatın. Sonra da bu nimetlerimize şükretmek amacıyla bize ibadet edin ve düzmece ilahlara yönelik ibadeti terkedin.

"Şüphesiz bunda sağduyu sahipleri için elbette âyetler vardır."

İnsanların ve hayvanların beslenmeleri için yağdırılan yağmurda ve yeşertilen türlü bitkilerde Yüce Allah'ın gücüne, bilgisine, hikmetine ve rahmetine ilişkin açık deliller vardır. Bu yüzden sadece Allah ibadete layıktır, başkası değil. Şu kadarı var ki, bu açık delilleri sadece akıl sahipleri, sağduyulu kimseler anlayabilir. Onlar bu deliller aracılığı ile Allah'ı bilmeye ulaşırlar. Sadece O'na kulluk edilmesi gerektiğini anlayıp başkalarına ibadet et-

mekten kaçınırlar.

"Ondan" yarattık.

Bitki ve hayvanların hayat kaynağı olan topraktan sizi yarattık. Atanız Âdem'i topraktan yarattık. Ölüm ile sizi ona geri vereceğiz, ona gömüleceksiniz.

"Sizi bir kere daha ondan çıkaracağız."

Kıyamet günü sizi yeniden kabirlerinizden çıkaracağız ve sizi sorguya çekeceğiz. Yaptıklarınızın karşılığı olarak ya kalıcı nimete kavuşacak ya da alçaltıcı azaba çarptırılacaksınız. Bunu karekterleriniz, nitelikleriniz, sıfatlarınız belirler. İyi karekterliler, nimetlere kavuşur, kötü karekterliler, şirk ve günah nitelikli hayat sürdürenler azaba uğratılırlar.

SONUÇ

1- Soru sorana, doğru ve yararlı bir bilgiye dayalı olarak cevap vermek gerekir.

2- Kendisini ilgilendirmeyen mevzuları bir kenara bırakmak, kişinin müslümanlığının güzelliğini gösterir.(1)

3- Yüce Allah yanılmaktan ve unutmaktan münezzehtir.

4- Kainattaki bütün kanunlar, yüce Allah'ın sonsuz gücünün ve ortaksız ilahlığının açık delilleridir.

5- Akıl, kişiyi batıl inançlardan, kötülüklerden kurtarmaya sebep olduğu için büyük bir değere sahiptir.

6- İnsanı çirkinliklerden alıkoyan akla, aklı selim denir.

وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ﴿٥٦﴾ قَالَ أَجِئْتَنَا
لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ

(1) Bu, aynı zamanda sahih bir hadistir de.

مِثْلِهِۦ فَٱجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَّا نُخْلِفُهُۥ نَحْنُ وَلَآ أَنتَ
مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ ٱلزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ ٱلنَّاسُ
ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُۥ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦٠﴾

56- Andolsun biz ona âyetlerimizin tümünü gösterdik: Fakat o, yalanladı ve ayak diretti.

57- Dedi ki: "Ey Musa, sen bizi sihrinle yurdumuzdan sürüp çıkarmaya mı gelmiş bulunuyorsun?"

58- Madem böyle, biz de sana buna benzer bir sihirle geleceğiz; şimdi sen, bir 'buluşma zamanı ve yer" tesbit et, bizim de, senin de karşı olamayacağımız açık, geniş bir yer olsun" dedi.

59- Musa dedi ki: buluşma zamanımız, bayram günü ve insanların toplanacağı kuşluk vakti olsun.

60- Böylelikle Firavun arkasını dönüp gitti, hileli düzenini biraraya getirdi, sonra geldi.

SÖZLÜK

أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا — Ona âyetlerimizin tümünü gösterdik. Elçi olarak gönderdiğimiz Musa ve Harun'un gerçekten peygamber olduklarını gösteren tüm delilleri ona sunduk. Fakat o, bu delillerden yüz çevirdi, tasdik etmeye yanaşmadı. Onların, alemlerin Rabbi tarafından gönderilen elçiler olduklarını kabul etmedi.

مِنْ أَرْضِنَا — Toprağımızdan. Ülkemizden. Firavun'un egemen olduğu Mısır ülkesi.

بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى — Sihrinle ey Musa. Âsa ve beyaz el mucizelerine işaret ediyor.

مَكَانًا سُوًى — Orta mekan. İki tarafça kabul edilebilecek âdil ve ortalama bir yer. Bu yer, fikri tartışma için elverişli olmalıdır. Herkesin görebileceği düz ve geniş bir alan olmalıdır.

يَوْمُ الزِّينَةِ Süslenme günü. İnsanların süslendikleri ve çalışmadıkları bayram günü.

وَ اَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى İnsanların toplanacakları kuşluk vakti. Tartışmayı seyretsinler diye ülkenin dört bir yanından insanlar gelsin.

فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ Firavun yüz çevirdi, ayrıldı. Firavun kendisi ile Musa ve kardeşi Harun arasında geçen konuşmayı büyük bir kibir ve böbürlenme örneği sergileyerek terketti.

فَجَمَعَ كَيْدَهُ Ve hilesini topladı. Hileli düzenini yürütecek, kendisine destek verecek büyücüleri topladı.

AÇIKLAMA

Bir yanda Hz. Musa ve Harun'un, bir yanda da Firavun ve ileri gelenlerin yer aldığı tartışmanın konu edildiği âyetlerin akışı sürüyor. Bu arada yüce Allah buyuruyor ki:

"Andolsun biz ona", yani Firaavun'a "âyetlerimizin tümünü gösterdik."

Musa ve Harun'un bizim tarafımızdan görevlendirilen elçiler olduklarına ilişkin hertürlü delili gözlerinin önüne serdik. Ama o, bu kanıtlara itibar etmedi, onları yalanladı, onların elçiliklerini kabul etmeye yanaşmadı.

"Dedi ki: "Ey Musa, sen bizi sihrinle yurdumuzdan sürüp çıkarmaya mı geldin?"

Hızla koşan bir yılana dönüşen âsa'nın saldığı dehşetle bizi memleketimizden çıkarmayı mı amaçlıyorsun?

"Madem böyle, biz de sana buna benzer bir sihirle geleceğiz, şimdi sen, 'bir buluşma zamanı ve yeri' tesbit et."

Burada karşı karşıya gelip kozlarımızı paylaşalım.

"Bizim de, senin de karşı olmayacağımız açık, geniş bir yer olsun."

Aramızdaki karşılaşmayı herkesin görebileceği şekilde düz, geniş ve engebesiz bir alan da yapmalıyız. Yüce Allah Hz. Musa'nın şu cevabı verdiğini bize bildiriyor:

"Buluşma zamanımız bayram günüdür."

Kastettiği, Mısır'da yaşayan ve kıbti denilen bir kabilenin bayramlarıydı. O gün Kıbtiler yeni elbiselerini giyer ve çalışmazlardı.

"İnsanların toplanacakları kuşluk vakti olsun."

Tartışma ve karşılaşmanın geniş katılımlı olması için, ülkenin dört bir yanından insanların katılımı sağlanmalıdır. Sözün bu noktasında Firavun toplantı salonunu terkeder, konuşmaya ara verir. Büyüklük kompleksi içinde uzman kadrolarını, büyücü danışmacılarını toplar, Hz. Musa ve Hz. Harun hakkında kurduğu tuzağa ilişkin olarak görüş ve önerilerini sorar. Bundan sonraki âyetlerde Musa'nın temsil ettiği hak, kesin bir zafer kazanacaktır.

SONUÇ

1- Firavun azgın, kibirli ve haddini aşan bir diktatördür.

2- Büyünün etkisi vardır. Öğrenilerek elde edilir. Büyüde uzmanlaşmış kimseler, onu öğretirler.

3- Hakkı üstün getirip, batılı yenilgiye uğratmak için yarışmaya ve tartışmaya girmek meşru bir yöntemdir.

4- Savaş ve barış için uygun bir zaman ve zemin seçmek de akıllıca yoldur.

قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ
وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۖ وَقَدْ
خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَىٰ
﴿٦٢﴾ قَالُوا إِنْ هَٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُمْ
مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَىٰ ﴿٦٣﴾ فَأَجْمِعُوا
كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا ۚ وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَىٰ ﴿٦٤﴾

قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِمَّا أَن تُلْقِيَ وَإِمَّا أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ ﴿٦٥﴾ قَالَ
بَلْ أَلْقُوا ۖ فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا
تَسْعَىٰ ﴿٦٦﴾

61- Musa onlara dedi ki: size yazıklar olsun. Allah'a karşı yalan düzüp uydurmayın, sonra bir azap ile kökünüz kurutulur. Yalan düzüp uyduran gerçekten yok olup gitmiştir.

62- Bunun üzerine, kendi aralarında durumlarını tartışmaya başladılar ve gizli konuşmalara geçtiler.

63- 'Dediler ki: "Bunlar herhalde iki sihirbazdır, sizi sihirleriyle yurdumuzdan sürüp-çıkarmak ve örnek olarak tutturduğumuz yolumuzu yok etmek istemektedirler."

64- Bundan ötürü, tuzaklarınızı bir araya getirin, sonra gruplar halinde gelin; bu gün üstünlük sağlayan gerçekten kurtuluşu bulmuştur.

65- Ey Musa, dediler. "Ya sen at veya önce biz atalım."

66- Dedi ki: "Hayır, siz atın." Sonra hemen ne görsün, sihirlerinden dolayı, onların ipleri ve asaları kendisine gerçekten koşuyormuş gibi göründü.

SÖZLÜK

وَيْلَكُمْ — Size yazıklar olsun. Musa'nın onlar hakkında yaptığı bu beddua: "Allah sizi yok etsin, helak olasınız" demektir.

فَيُسْحِتَكُمْ — Ve azapla sizi helak edecektir. Katından bir azap ile sizi helak edecektir.

فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ — Aralarında durumlarını tartıştılar. Hz. Musa ve Harun hakkında görüş alış-verişinde bulundular: "Bunlar peygamber mi, yoksa sihirbaz mı?"diye bir birlerine sorup kendi aralarında bir cevap bulmaya çalıştılar.

وَ أَسَرُّوا النَّجْوَىٰ — Aralarında gizli konuştular: "Bunlar herhalde iki sihirbazdır..."

sözünü gizlice fısıldadılar.

بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى Örnek olarak tuttuğunuz yolu. Seçkin ve lider kimselerin halkınız için belirledikleri örnek hayat sistemini yıkmak istiyorlar.

فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ Hilelerinizi toplayın. Bir araya getirin. Ortak bir hileli düzen kurun. Birlik halinde hareket edin. Herbiriniz ayrı bir düzen peşinde koşmasın.

قَدْ أَفْلَحَ مَنِ اسْتَعْلَى Galip gelen bu gün büyük bir ödül kazanır iflah olur. Zafer elde eder.

إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ Ya sen âsanı at.

يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا تَسْعَى Sihirlerinden ona hareket ettiği hayal oldu. Musa büyücülerin iplerini ve âsalarını koşan yılanlar gibi gördü. Büyücüler onlara civa sürmüşlerdi, güneş vurunca da hareket etmeye başladılar. Musa da bunların gerçek yılanlar olduklarını sandı.

AÇIKLAMA

Surenin akışı içinde, Hz. Musa ile Firavun'un karşılaşma için topladığı sihirbazlar arasındaki konuşmanın geçtiği sahne canlandırılıyor. Musa (a.s) belki tevbe ederler diye, onlara şu uyarıcı hitabı yöneltir:

"Size yazıklar olsun. Allah'a karşı yalan düzüp uydurmayın."

Allah'a karşı yalan uydurmayın, kendi uydurduğunuz şeyleri Allah'a nisbet etmeyin.

"Sonra bir azap ile kökünüz kurutulur."

Taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmayan bir azapla kökünüz kurutulur.

"Yalan düzüp uyduran gerçekten yok olup gitmiştir."

Allah'a veya insanlara karşı yalan uyduranların helak olup gitmeleri ilahi bir yasadır.

Hz. Musa (a.s)'nın bu tehdit edici uyarısından sonra, aralarında bir görüş ayrılığı belirdi. Bu sözleri söyleyen kişi bir büyücü mü yoksa gökten haber getiren bir elçi mi? diye sormaya başladılar. İşte şu ifadelerden bunu anlıyoruz:

"Bunun üzerine, kendi aralarında durumlarını tartışmaya başladılar."

"Gizli konuşmalara geçtiler."

Sözlerinin başkaları tarafından duyulmasını önlemek için aralarında gizlice konuşmayı tercih ettiler:

"Bunlar herhalde iki sihirbazdır."

Hz. Musa ve Harun birer sihirbazdır demeye başladılar.

"Sizi sihirleriyle yurdumuzdan sürüp çıkarmak istiyorlar."

Sizi Mısır topraklarından sürmek ve "örnek olarak tutturduğunuz yolunuzu yok etmek istemektedirler."

İsrailoğulları ve başkaları üzerindeki hükümranlığınız, yöneticilik hakkınıza son vermek istiyorlar. Amaçları, halkı 'sizin hükümranlığınız altından çıkarıp hükümranlıkları altına sokmak, kendi dinlerine bağlamaktır. Öyleyse aranızda birleşin ve sakın onların karşısında görüş ayrılığına düşmeyin.

"Sonra gruplar halinde gelin, kenetlenmiş olarak çıkın karşılarına ve bilin ki:

"Bu gün üstünlük sağlayan gerçekten kurtuluşu bulmuştur."

Galip gelen büyük bir ödül alacaktır. Bu sözü, Hz. Musa (a.s)'ya karşı nasıl bir uslup takınacaklarını kararlaştırdıktan sonra sarf etmişlerdi. Sonra Firavun'un emriyle:

"Ey Musa" dediler, ya sen asanı at veya biz önce atalım."

Musa dedi ki:

"Hayır, siz atın."

Ellerindeki ipleri ve âsaları yere attıklarında Musa: "ne görsün, sihirlerinden dolayı, onların ipleri ve âsaları kendisine gerçekten koşuyormuş gibi göründü." Civa ile kaplı oldukları için birden bire güneş ışınlarına maruz kalınca, kıvrılarak hareket ediyorlarmış gibi geldi Hz. Musa (a.s.)'ya.

SONUÇ

1- Allah'ın zatı ve emirleri hakkında yalan uydurmak haramdır. İşte bu yalan türü yalancının kökünün kurutulmasını, hüsrana uğratılmasını gerektiren büyük bir günahtır.

2- Tamamen dine ait olan bir konuyu, kitleler etkilenir, inanır ve doğru yolu bulur korkusu ile şahsi bir çıkarmış gibi göstermek, kimi insanların öteden beri başvurdukları bir hile ve bir aldatmacadır.(1)

(1) Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, sabır ve takvadan nasibi olmayan yöneticilerin klasik hilesidir bu.

3- Yüce Allah'ın Hz. Musa ve Hz. Harun (a.s) ile beraber olduğu, Hz. Musa'nın hareketlerinde belirginleşiyor. Çünkü, önce sihirbazların hünerlerini göstermelerine izin vermesinin bir hikmeti vardı. Çünkü sahneyi izleyenlerin zihninde kalan şey, genellikle son hareket ve son söz olur. Özellikle böyle bir sahnede!

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُّوسَىٰ ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ
أَنتَ الْأَعْلَىٰ ﴿٦٨﴾ وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ إِنَّمَا صَنَعُوا
كَيْدُ سَاحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾ فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا
قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾ قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ
إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۖ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ
خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾

67- Musa bu yüzden kendi içinde bir tür korku duymaya başladı.

68- "Korkma" dedik. Muhakkak ki sen üstün geleceksin.

69- Sağ elindekini atıver, onların yaptıklarını yutacaktır; çünkü onların yaptıkları yalnızca bir büyücü hilesidir. Büyücü ise nereye varsa kurtulamaz.

70- Bunun üzerine büyücüler, secdeye kapandılar: "Harun'un ve Musa'nın Rabbine iman ettik" dediler.

71- Firavun dedi ki: ben size izin vermeden önce O'na inandınız öyle mi? Şüphesiz o, size büyüyü öğreten büyüğünüzdür. O halde ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çapraz olarak ke-

seceğim ve sizi hurma dallarında sallandıracağım. Siz de elbette, hangimizin azabı daha şiddetliymiş ve daha sürekliymiş öğrenmiş olacaksınız.

SÖZLÜK

فَاَوْجَسَ فِي نَفْسِه خِيفَةً	Kendi içinde bir korku duymaya başladı.
اَنْتَ اَلاَعْلَى	Galip sensin. Üstün geleceksin ve galip sen olacaksın.
تَلْقَفْ	Yutar. Büyücülerin yaptıkları ipleri ve asaları büyük bir hızla yutacaktır.
كَيْدُ سَاحِرٍ	Büyücünün hilesi. Onların göz boyacılığı kalıcı ve sürekli olmaz.
لاَ يُفْلِحُ سَاحِرٌ	Sihirbaz kurtuluşa eremez. Başarı elde edemez. Nerede olursa olsun büyücü amacına ulaşmaz, başarılı olmaz.
فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا	Ve sihirbazlar alınlarını yere koymak suretiyle secdeye kapandılar.
اِنَّهُ لَكَبِيرُكُمْ	Muhakkak ki o sizin büyüğünüz. Size sihri öğreten öğretmenizdir.
مِنْ خِلاَفٍ	Tersten çaprazvari. Sol ayakla birlikte sağ elinizi.
فِي جُذُوعِ النَّخْلِ	Hurma dallarında.
اَيُّنَا اَشَدُّ عَذَابًا وَ اَبْقَى	Hangimizin daha şiddetli ve devamlı azabı vardır. Burada melun Firavun kendisini ve Hz. Musa'nın Rabbini karşılaştırıyor. Hangimizin azabı daha şiddetlidir? Hangimizin isyancılara verdiği ceza daha kalıcı, daha süreklidir?

AÇIKLAMA

Hz. Musa ile Firavun'un sihirbazları arasındaki yarışmayı konu edinen âyetler grubunun akışı devam ediyor. Sihirbazlar iplerini ve âsalarını yere atınca, bunlar, kıvrılmaya, hareket etmeye başladılar. Alanın her tarafını doldurdular. Bunlar karşısında Hz. Musa içinde bir korku hissetti. O anda Rabbi ona şöyle vahyetti:

"Korkma. Muhakkak ki, sen üstün geleceksin?"

Galip gelecek, onları ağır bir hezimete uğratacaksın. 67. âyetin ifade

ettiği anlam budur. Buna göre, Hz. Musa kendi içinde bir korku hissetmiştir.

68. ayette ise şöyle deniyor:

"Korkma" dedik. "Muhakkak sen üstün geleceksin." "Sağ elindekini atıver, onların yaptıklarını yutacaktır."

Büyük bir hızla onları yutacaktır. Nedeni ise, şöyle açıklanıyor:

"Çünkü onların yaptıkları yalnızca bir büyücü hilesidir."

Büyücünün hilesidir, göz boyamasıdır.

"Büyücü ise nereye varsa kurtulmaz."

Büyücü istediğini elde edemez, hiç bir zaman hakikat karşısında zafer elde edemez. Çünkü onun yaptığı, sadece seyircilerin gerçek diye zannettikleri hayallerdir. Kalıcı hakikatleri yoktur. Eşyayı aslından başka bir şeye dönüştürmez, başkalaştırmaz. Büyücüler Hz. Musa'nın attığı asanın, onların attıkları ipleri ve asaları yutuverdiğini görünce, onun sihir olmadığını anladılar. İlâhi bir mucize olduğunu anlamakta gecikmediler. Ve gayet net bir ifadeyle, teslimiyetlerini şöyle dile getirdiler:

"Harun'un ve Musa'nın Rabbine iman ettik."

Bu olay karşısında dehşetten gözleri faltaşı gibi açılan, burnundan öfke soluyan Firavun, hezimeti basitleştirmek için tehditler savurarak, sihirbazları komploculukla suçladı:

"Ben size izin vermeden önce O'na inandınız öyle mi?"

"Şüphesiz o sizin büyüğünüzdür."

Baş öğretmeninizdir.

"Size büyüyü öğreten odur."

Onunla önceden anlaştınız, bu yenilgi planını hazırladınız.

"Sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çapraz olarak keseceğim."

İbret-i alem olsun diye, ellerinizi ve ayaklarınızı çapraz olarak keseceğim.

"Sizi hurma dallarında sallandıracağım. Başkalarına ibret olsun diye elleri ve ayakları çapraz olarak kesilmiş cesetlerinizi hurma dallarına asıp teşhir edeceğim.

"Siz de elbette, hangimizin azabı daha şiddetliymiş ve daha sürekliymiş öğrenmiş olacaksınız."

Benim azabım mı daha ağır ve dayanılmazdır, yoksa Musa'nın Rabbininki mi?

SONUÇ

1- Sebepleri oluştuğu zaman herhangi bir şeyden korku duymak, inanç açısından bir sakıncası yoktur.

2- Büyücülerin bazı eşyaları başka şeylere dönüştürmeleri, başkalaştırmaları, gerçekte olmayan bir göz boyamadan başka bir şey değildir.

3- Büyü haramdır. Büyünün mahiyeti ise yalan ve aldatmacadan ibarettir..

4- Büyücüler mucize ile sihir arasındaki farkı gördükleri için, mucizeden olağanüstü biçimde etkilenmişlerdi.

5- Mü'min cesurdur. Ölüm ve idam tehditleri onu korkutmaz, yıldırmaz.

قَالُوا لَن نُّؤْثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي
فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنتَ قَاضٍ ۖ إِنَّمَا تَقْضِي هَٰذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ إِنَّا
آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ۗ وَاللَّهُ
خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿٧٣﴾ إِنَّهُ مَن يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحْيَىٰ ﴿٧٤﴾ وَمَن يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ
فَأُولَٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَىٰ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ مَن تَزَكَّىٰ ﴿٧٦﴾

72- Dediler ki: "Bize gelen apaçık delillere ve bizi yaratana seni asla tercih edip-seçmeyiz." Bizim hakkımızda ne karar ve-

rirsen ver; sen, yalnızca bu dünya hayatında hükmünü yürütebilirsin.

73- Gerçekten biz rabbimize iman ettik; günahlarımızı ve sihir dolayısıyle bizi kendisine karşı zorlayarak-sürüklediğin suçumuzu bağışlasın. Allah, daha hayırlıdır ve daha süreklidir.

74- Gerçek şu ki, kim Rabbine suçlu-günahkar olarak gelirse, hiç şüphe yok, onun için cehennem vardır. Onun içinde ise, ne ölebilir, ne dirilebilir.

75- Kim O'na iman edip salih amellerde bulunarak O'na gelirse, işte onlar, onlar için de yüksek dereceler vardır.

76- İçlerinde ebedi kalacakları altından ırmaklar akan Adn cennetleri de onlarındır. Ve işte bu, arınmış olanın karşılığıdır.

SÖZLÜK

لَنْ نُؤْثِرَكَ — Kesinlikle seni tercih edip seçmeyiz.

وَ الَّذِی فَطَرَنَا — Bizi yoktan var eden.

فَاقْضِ مَا اَنْتَ قَاضٍ — Neye hükmünü yürütebiliyorsan, durmaksızın hükmünü yürüt. Bize yapacağını söylediğin şeyi yap.

وَ اللّٰهُ خَيْرٌ وَّ اَبْقٰى — Allah daha hayırlı ve bakidir. O'na itaat edildiği zaman Allah'ın vereceği sevap, senin vereceğin ödülden daha hayırlıdır. O'na karşı çıkıldığı zamanda vereceği azab, senin cezandan daha süreklidir.

مُجْرِمًا — Mücrim. Şirk, küfür ve günah aracılığı ile nefsini ifsad etmek suretiyle suç işleyen.

جَزَاءُ مَنْ تَزَكّٰى — Arınanların karşılığı. Şirk ve günahtan arınanların mükafatı Şirk ve günahtan arınmak, iman ve salih amelle mümkündür.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı içinde, Firavun ve henüz iman etmiş büyücüler arasındaki karşılıklı konuşma sahnesi canlandırılıyor. Allah'a iman ettikleri ve bir Tağut olarak kendisinin otoritesini reddettikleri için, Firavun onları öldürmekle, hurma dallarında sallandırmakla tehdit edince, mü'min büyücüler ona şu cevabı verdiler:

"Biz seni asla tercih edip seçmeyiz."

Ey Firavun "Bize gelen apaçık delillere..."

Hz. Musa ve Hz. Harun'un Rabbinin gerçek Rab olduğuna ve O'na itaat edip kulluk yapmanın bir zorunluluk olduğuna ilişkin deliller karşısında, seni Yüce yaratıcımıza tercih etmemiz, sana inanıp O'nu inkar etmemiz mümkün değildir. Bu hiç bir zaman gerçekleşmeyecek bir kuruntudur. Öldürme ve darağacında sallandırma gibi tehditlerinden de çekinmiyoruz. Elinden geleni yap.

"Sen yalnızca bu dünya hayatında hükmünü yürütebilirsin."

Dünyada belli bir hükümranlığa sahip olduğun için bazı hususlarda hükmünü yürütebilirsin. Ahirette ise, senin aleyhinde hükmedilecek, sonsuza dek onur kırıcı azaba çarptırılacaksın, hükmeden değil, mahkum olacaksın.

Henüz yeni inanmış büyücüler, en ufak bir korku duymadan, inançlarını şu şekilde haykırdılar:

Gerçekten biz Rabbimize iman ettik."

Bizi yaratan, bizi rızıklandıran ve bizim hayatımızı yönlendiren yüce Rabbimize inandık.

"Günahlarımızı ve sihir dolayısiyle bizi kendisine karşı zorlayarak sürüklediğin suçumuzu bağışlasın."

Sihir yapmak ve öğretmek suretiyle işlediğimiz suçu bağışlamasını diliyoruz. Çünkü biz isteyerek yapmadık... Hiç şüphe yok ki, Firavun, Hz. Musa'nın âsa ve beyaz el mucizelerini görünce, sihirbazları büyücülüğü öğrenmeye, sihir yapmaya ve büyücülüğü öğrenip Hz. Musa ile yarışmaya zorlamıştı.

"Allah,daha hayırlıdır ve daha süreklidir."

İman edip salih amel işleyenlere verdiği sevap ve makam daha hayırlıdır. Küfredip başka birine itaat edene verdiği ceza ise,daha kalıcıdır. Karşılıklı geçen bu konuşmaları 72. ve 73 âyetlerden izliyoruz.

74. âyette ise şöyle buyuruluyor:

"Gerçek şu ki, kim Rabbine suçlu-günahkar olarak gelirse."

Nefsine karşı şirk ve günahkarlıkla suç işlerse, "hiç şüphe yok, onun için cehennem vardır. Onun içinde ise, ne ölebilirler ki dinlene bilsinler ne dirilebilirler ki mutluluk verici bir hayat yaşayabilsinler.

"Kim O'na iman edip salih amellerde bulunarak O'na gelirse."

Allah'a inanıp Tağutu reddederse, onun şeriatına göre amel edip farzları

yerine getirerek yasaklarından kaçınırsa.

"İşte onlar için" iman ve salih amellerinin ödülü olarak "yüksek dereceler vardır. Adn cennetleri de onlarındır."

Adn cennetlerine konulurlar, orada yüksek derecelere sahip olurlar.

"Altından ırmaklar akar. İçlerinde ebedi olarak kalırlar."

Ne ölürler, ne de oradan çıkarılırlar.

"Ve işte bu, arınmış olanın karşılığıdır."

Şirk, suç ve günah nitelikli bir hayat biçiminden uzaklaşıp iman ve salih amel esasına dayalı bir hayat sürdürerek arınanların mükafaatı budur. Hiç kuşku yok ki, büyücüler sahip oldukları bu bilgileri, Hz. Musa ve Hz. Harun'un daveti sonucu öğrenmişlerdi. Çünkü Hz. Musa ve Hz. Harun onların aralarında uzun süre kalarak davet ve tebliğlerini yürütmüşlerdi.

SONUÇ

1- Ahmak cahillerden başkası küfrü imana, batılı hakka ve hurafeleri gerçek dine tercih etmez.

2- Ahiret azabına göre dünya işkencesine katlanılabilir ve sabredilebilir.

3- Zorlama iki türlüdür:

a) Dayanılmaz bir işkence ve dayakla herhangi bir şeye zorlanmak. Bu şekilde bir günah işleyen kimse bağışlanır.

b) Tehdit ve talep sonucu bir günah işlemeye zorlanmak. Böyle bir suç, ancak samimi bir tevbeden sonra bağışlanır. Büyücülerin zorlanmaları, bu ikinci şıkkın kapsamına girer.

4- Bu âyetlerde küfür ve günahla birlikte iman ve salih amelin de karşılığı açıklanmaktadır.

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَٱضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا
فِي ٱلْبَحْرِ يَبَسًا لَّا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ

بِجُنُودِهِۦ فَغَشِيَهُم مِّنَ ٱلْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُۥ
وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ قَدْ أَنجَيْنَٰكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَٰعَدْنَٰكُمْ
جَانِبَ ٱلطُّورِ ٱلْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ ٱلْمَنَّ وَٱلسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾ كُلُوا۟
مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ وَلَا تَطْغَوْا۟ فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِى ۖ
وَمَن يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِى فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾ وَإِنِّى لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ
وَءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا ثُمَّ ٱهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

77- Andolsun, biz Musa'ya vahyetmiştik: "Kullarımı geceleyin yürüyüşe geçir, onlara denizde kuru bir yol aç, yetişilmekten korkmadan ve endişeye kapılmadan."

78- Firavun ise, ordularıyla peşlerine düştü; sularda onları tamamen kaplayıverdi.

79- Firavun, kendi kavmini şaşırtıp saptırdı ve onları doğruya yöneltmedi.

80- Ey İsrailoğulları, andolsun, sizi düşmanlarınızdan kurtardık. Tur'un sağ yanında sizinle vaadleştik ve üzerinize kudret helvasıyla bıldırcın indirdik.

81- Size, rızık olarak verdiklerimizden temiz olanlardan yiyin, bu konuda azgınlık yapmayın, yoksa gazabım üzerinize kaçınılmaz olarak iner; Benim gazabım, kimin üzerine inerse, muhakkak o, tepetaklak düşmüştür.

82- Gerçekten ben, tevbe eden, inanan, salih amellerde bulunup da sonra doğru yola erişen kimseyi şüphesiz bağışlayıcıyım.

SÖZLÜK

اَنْ اَسْرِ بِعِبَادِى Kullarımı geceleyin yürüt. Gece, Mısır topraklarından çıkarmak üzere yürüt.

طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًا Denizin ortasında üzerinde su bulunmayan kupkuru bir yol.

لاَ تَخَافُ دَرَكًا Yetişilmekten korkma. Yakalanmaktan korkma. Firavun'un size yetişmesinden ve suyun sizi kaplayıp boğmasından korkma.

فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ Denizin suyundan onları kaplayıveren kaplayıverdi de boğulup gittiler.

وَ اَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ Ve Firavun kavmini sapıttırdı. Kavmini kendine inanmaya ve alemlerin Rabi olan Allah'ı inkar etmeye çağırmak suretiyle saptırdı.

وَ مَا هَدَى Hidayete ermedi. Doğru yolu bulup halkına da göstermedi. Halkına söz verdiği gibi onları doğru yola iletemedi: "Sizi doğru yoldan başkasına yöneltmiyorum." (Mü'min Suresi, 29)

جَانِبَ الطُّورِ الاَيْمَنَ Tur'un sağ yanı. Dinlerini ve dünyalarını düzenleyen Tevrat'ı Hz. Musa'ya indirmek için.

اَلْمَنَّ وَ السَّلْوَى Kar gibi beyaz bir şeydir. Mennu: Kudret helvası, Selva ise; bıldırcın kuşuna denir.

وَ لاَ تَطْغَوْا فِيهِ Onda haddi aşmayın. Aşırı gitmek ve Allah'a şükretmemek suretiyle azgınlaşmayın.

ثُمَّ اهْتَدَى Sonra doğru yola erişti. Ölene kadar iman, tevhid ve salih amel üzere bir hayat sürdüren.

AÇIKLAMA

Uzunca bir zaman süren tartışmalardan, iyice alevlenen husumetten sonra, Firavun ve soydaşları hakkı kabule, gerçeği anlamaya yanaşmadılar. Bunun üzerine Yüce Allah Hz. Musa (a.s) ya şu emri verdi:

"Biz Musa'ya vahyettik ki:"

Neyi vahyetmişti Yüce Allah?.. İsrailoğullarını geceleyin yürütüp Mısır'dan çıkarmayı.

"Andolsun Musa'ya vahyetmiştik: Kullarımı geceleyin yürüyüşe geçir."

"Onlara denizde kuru bir yol aç."

Denizin ortasında onların geçebilecekleri bir yol aç. Nitekim Hz. Musa (a.s.) asası ile denize vurmuş, deniz ikiye ayrılarak ortasında kupkuru bir yol belirmişti. Böylece İsrailoğulları denizi geçmişlerdi. Firavun da peşlerinden gelip ordusuyla denizin ortasındaki yola girince, yüce Allah yarılan denizi tekrar birleştirdi, böylece Firavun'u ve askerlerini topluca boğdu. Hz. Musa ve İsrailoğulları ise kurtulmuşlardı.

"Firavun ise, ordularıyla peşlerine düştü; sulard a denizin suyun da onları kaplayıveren deniz sularının muazzam bir kısmı onları kaplayı verdi."

Bundan önce Yüce Allah Hz. Musa (a.s.)'ya şöyle hitap etmişti.

"Yetişilmekten korkma ve endişeye kapılma." Firavun'un, ardından gelip sana yetişmesinden korkma. Denizde boğulmaktan ise endişe etme.

"Firavun kendi kavmini şaşırtıp saptırdı ve onları doğruya yöneltmedi."

Bu gerçeği yüce Allah haber veriyor: Firavun, kavminin hakka inanıp hak davetçilerine uymasına engel oldu. Onları gerçeği inkar etmeye ve doğru yoldan uzaklaşmaya davet etti. Onlar da onun çağrısına uydular, böylece saptılar ve hidayete eremediler. Firavun'un halkına: "Sizi doğru yoldan başka bir şeye yöneltmiyorum" demesi de kocaman bir yalandı.

"Ey İsrailoğulları, andolsun, sizi düşmanlarınızdan," Firavun ve ordularından "kurtardık. Tur'un sağ yanında sizinle vaadleştik."

Elçimiz Hz. Musa ile birlikte siz Musa'nın kavmi ile vaadleştik ki, sizin için doğru yol kılavuzu olan Tevrat'ı indirelim ve siz de onun bildirdiği şeriatla hükmedesiniz. Çölde bulunduğunuz sırada yiyecek olarak size kudret helvası ve bıldırcın indirdik.

"Size, rızık olarak verdiklerimizden temiz olanlarından yiyin."

Size bu şekilde emir verdik ve: Size rızık olarak verdiklerimizden helal olanlarını yiyip için.

"Bu konuda azgınlık yapmayın."

Helalı bırakıp harama yönelmeyin, yeme ve içmede israfa koşmayın ve nimetlerinden dolayı Allah'a şükretmeyi ihmal etmeyin.

"Yoksa gazabım üzerinize kaçınılmaz olarak iner."

Eğer azgınlık ederseniz, gazabıma maruz kalırsınız.

"Benim gazabım kimin üzerine inerse."

Kim de gazabımı hakederse, "Muhakkak o, tepetaklak düşer."

Cehennemin dibine yuvarlanarak helak olur.

"Gerçekten ben, tevbe eden, inanan, salih amellerde bulunup da sonra doğru yola erişen kimseyi şüphesiz bağışlayıcıyım."

Yüce Allah, İsrailoğullarına ve onların şahsında tüm insanlara vaad ediyor ki: Ben inanan, buna bağlı olarak salih amel işleyen, yani farzları yerine getirip yasaklardan kaçınan, sonra bu özelliğini şaşmadan ölümüne kadar sürdüren kimseyi bağışlarım.

SONUÇ

1- Bu tür kıssalar ancak vahiy yoluyla öğrenilebilir ve öğrenmenin bundan başka yolu da yoktur. Bunun için, Hz. Muhammed (s.a.s)'in peygamberliğinin birer delili konumundadır.

2- İsrailoğullarının geçmesi için denizin yarılıp ortasında kupkuru bir yolun belirmesi mucizesi, Yüce Allah'ın varlığının, sonsuz gücünün, ilminin rahmetinin ve hikmetinin bir delilidir.

3- Bu âyetler de, Kur'an'ın muhatabı olan yahudilere, eski kuşaklarına yönelik nimetler hatırlatılarak, Allah'a şükretmeleri, günahlarından tevbe edip İslâm'a girmeleri amaçlanıyor.

4- İsraf, zulüm ve nimete karşı nankörlük haramdır.

5- Gazap, Allah'ın bir sıfatıdır. Bu sıfat, O'nun celal ve kemaline yaraşır bir niteliktedir. Mahlukların öfkesine benzemez.

وَمَآ أَعْجَلَكَ عَن قَوْمِكَ
يَٰمُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَآءِ عَلَىٰٓ أَثَرِى وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ
لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾ قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنۢ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ
ٱلسَّامِرِىُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَٰنَ أَسِفًا

قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ
أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي
﴿٨٦﴾ قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا
مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾
فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ
مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ
لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

83- "Seni kavminden 'çarçabık ayrılmaya iten' nedir ey Musa?"

84- Dedi ki: "Onlar arkamda izim üzerindedirler, hoşnut kılman için, sana gelmekte acele ettim Rabbim."

85- Dedi ki: "Biz senden sonra kavmini denemeden geçirdik, samiri onları şaşırtıp-saptırdı.

86- Bunun üzerine Musa, kavmine oldukça kızgın, üzgün olarak döndü. Dedi ki: Ey kavmim, Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı? Size verilen sözün süresi pek uzun mu geldi? Yoksa Rabbinizden üzerinize kaçınılmaz bir gazabın inmesini mi istediniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?

87- Dediler ki: "Biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden dönmedik, ancak o kavmin süs eşyalarından bir takım yükler yüklenmiştik, onları ateşe attık, böylece samiri de attı."

88- Böylece onlara böğüren bir buzağı heykeli döküp çıkardı. "İşte, sizin ve Musa'nın ilahı budur; fakat Musa unuttu" dediler.

89- O'nun kendilerine bir sözle cevap vermediğini ve onlara bir zarar veya fayda sağlamaya gücü olmadığını görmüyorlar mı?

SÖZLÜK

وَ مَا اَعْجَلَكَ — Seni acele ettiren nedir? Seni kavmini bırakıp onlardan önce gelmeye zorlayan sebep nedir?

هُمْ هٰؤُلاءِ عَلٰى اَثَرِى — Onlar beni izliyorlar. Benden uzak değildirler.

وَ عَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّى لِتَرْضٰى — Ey Rabbim benden hoşnud olmanı sağlamak için acele ile geldim.

قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ — Kavmini imtihan ettik. Onları denedik.

وَ اَضَلَّهُمُ السَّامِرِىُّ — Samiri onları saptırdı. İslâm'dan ve hidayetten uzaklaştırıp şirke, Allah'tan başkasına ibadet etmeye yöneltti.

غَضْبَانَ اَسِفًا — Oldukça kızgın ve üzgün olarak.

وَعْدًا حَسَنًا — Güzel vaad. Size Tevratı vermeye ilişkin ilahi vaad. Bununla hayatınızı düzenleyecek, şeriatı ile hükmedecektiniz. Böylece olgun kullar olarak mutluluğa erişecektiniz.

اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ — Vaatleşme süresi size uzun mu geldi? Otuz günlük bir süre çok mu? Yüce Allah bu süreyi daha sonra kırka tamamlayacaktı.

فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِى — Bana verdiğiniz söze uymadınız. Arkamdan geleceğinize dair verdiğiniz sözü tutmadınız.

بِمَلْكِنَا — Kendi isteğimizle ve gücümüz dahilinde. Fakat heva ve heves bize galip geldi. Bu yüzden arkandan gelip sözümüzü tutmayı beceremedik.

اَوْزَارًا — Yük, suç. Kadınların süs eşyalarını ve giysilerini yüklenmiştik.

فَقَذَفْنَاهَا — Onları attık.

اَلْقَى السَّامِرِىُّ — Samiri attı. Samiri adı, Musa b. Zafer'dir. İsrailli, Samire kabilesine mensuptur. Attığı şey de, Cebrail'in atının bastığı yerden aldığı topraktı. Yani o toprağı, kadınların süs eşyalarının atıldığı çukura attı.

عِجْلاً جَسَدًا — Cesetli buzağı. Yani, bir buzağı heykeli.

لَهُ خُوَارٌ — Onun böğürtüsü vardı. Böğüren bir buzağı.

فَنَسِيَ Ve unuttu. Yani Musa Rabbini burada unuttu, gidip onu başka yerde arıyor dediler.

أَلَا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا Size sözü geri çeviriyor mu? Sizinle konuşabiliyor mu? Böğürmeden başka hiç bir ses çıkaramadığı için, onunla konuştukları zaman, cevap vermiyordu.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, İsrailoğullarını Firavun ve firavunun ileri gelenlerinden kurtardı. Firavun'un ordusundan kaçarlarken Hz. Musa (a.s) denizi yardı. İsrailoğullarının geçtiği yerden, Firavun ve ordusu da geçmek isterken boğuldular. Bundan sonra Hz. Musa, vadedilen topraklara doğru hareket eden kavmine, Yüce Allah'ın kendilerini Tur dağına getirmesini emrettiğini söyledi. Yüce Allah orada, şeriatını, dünya ve ahiret nizamını içine alan Tevrat'ı indirecekti. Buluşma noktası da Tur'un sağ yanıydı. Hz. Musa va'dedilen yere gitmede acele etti. Yerine kardeşi Harun'u, halkının başında bıraktı ve ardından gelmelerini istedi. Sonunda Tur dağının yanında buluşacaklardı. Ancak ne olduysa, Samiri'nin bir buzağı heykelini yapıp İsrailoğullarını Hz. Musa'nın ardından gitmekten vazgeçip buzağıya tapmaya davet etmesiyle oldu.

"Seni kavminden 'çarçabuk ayrılmaya iten' nedir ey Musa?"

Yüce Allah'ın bu soruyu Hz. Musa'ya yöneltmesinin sebebi, kendisinden sonra halkında meydana gelen inanç değişikliğini haber vermektir.

"Seni çarçabuk ayrılmaya iten nedir?"

Neden yalnız başına geldin? Emir, İsrailoğullarıyla birlikte gelmen şeklinde değil miydi? Hz. Musa (a.s) şu cevabı verdi:

"Onlar arkamda izim üzerindedirler."

Arkamdan geliyorlar.

"Hoşnut kalman için, sana gelmekte acele ettim."

Bu söz üzerine Yüce Allah, kavminin içinde bulunduğu son durumu ona haber veriyor:

"Biz senden sonra kavmini denemeden geçirdik. Samiri onları şaşırtıp-saptırdı."

Samiri bir buzağı heykeli yaptı ve senin kavmini ona ibadet etmeye çağırdı.

"Yüce Rab budur, Musa ise onu uzaklarda arıyor" dedi.

Hz. Musa'nın duası ve Yüce Allah'ın Tevrat hükümlerini içeren sayfaları sunuşu sona erince "Musa, kavmine oldukça kızgın, üzgün olarak döndü."

Büyük bir üzüntü içinde soydaşlarının bulunduğu yere geldi ve öfkeli bir biçimde:

"Dedi ki: "Ey kavmim, Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı?"

Burada Hz. Musa (a.s) kavmine, Yüce Allah'ın kendilerini Firavunoğullarından kurtarmaya, kendilerine önderlik ve hükümranlık bahşetmeye ilişkin vaadini hatırlatıyor. Böylece onları işledikleri hatadan dolayı azarlıyor. Arkasından gelmeyip buzağıya tapmak ve buna bağlı olarak şiddetli görüş ayrılığına düşmelerini eleştiriyor.

"Size verilen sözün süresi pek uzun mu geldi?"

Hayır. Süre uzun değildi. Topu topu otuz gündü. Fakat siz onu da tamamlamadınız, nihayet sınandığınızın farkına varmayıp Rabbinizden başkasına kulluk sunma suçunu işlediniz.

"Yoksa Rabbinizden üzerinize kaçınılmaz bir azabın inmesini mi istediniz?"

Siz bu bozgunculuğunuzla,Rabbinizin gazabını üzerinize çektiniz ve gazaba uğramanız artık kaçınılmazdır.

"Bana verdiğiniz sözden caydınız."

Buzağıya tapmaya başlamak, Rabbinizle kararlaştırdığınız yere gelmek üzere beni izlemeniz şeklindeki sözünüzü tutmamak suretiyle bana muhalefet ettiniz.

"Dediler ki: "Biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden dönmedik."

Bunu bir mazeret olarak Hz. Musa (a.s.)'ya söylüyorlar. Sözden caymalarının mümkün olmadığını ileri sürüyorlar. Hevalarının ve arzularının önüne geçemediklerini, bu yüzden arkasından gelme gücünü kendilerinde bulamadıklarını iddia ediyorlar. Demek istiyorlar ki: Samiri saptırmasına; "Bu sizin Rabbinizdir, Musa yanlış yerde O'nu arıyor' sözlerine karşı koyacak durumda değildik. Baskı altında kaldık, nefsimizin arzusuna direnemedik, nefsimize uyduk.

"Biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden dönmedik."

Kendi gücümüz ve arzumuz dahilinde sana muhalefet etmedik. Çeşitli

etkenlerin baskısı altında böyle bir tavra yöneldik.

"Ancak o kavmin süs eşyalarından bir takım yükler yüklenmiştik. Onları attık."

İsrailoğulları bu sözleriyle fitnenin ortaya çıkış biçimini ve sebebini açıklıyorlar. İsrailoğulları kadınları, Mısırlı kadınlardan kendi bayramlarında takınmak üzere süs eşyaları ve takılar ödünç almışlardı. Ama bu takıları geri vermeden Hz. Musa ile birlikte Mısır'ı terk etmeleri ile sonuçlanan gelişmeler olmuştu. Sonunda kurtulmuş, Firavun ve orduları da suda boğulmuştu. Sahile vardıklarında Hz. Musa, Rabbi ile buluşma hususunda acele etti ve kardeşi Harun'un başkanlığında kendisini izlemelerini ve Tur dağına gelmelerini emretti. Fakat Samiri lakabıyla anılan Musa adlı bir şahıs, fırsatı değerlendirdi. İsrailoğullarının kadınlarına dedi ki: "Yanınızdaki takılar size helal değildir. Bunlar emanettir. Nasıl takınabiliyorsunuz bunları?" Ardından bir çukur kazarak, "yanımızdaki süs eşyalarını atın" dedi. Kadınlar denileni yaptılar. O da takıları eritip onlardan başka türlü yararlanmak üzere bir ateş yaktı. Bunları şu ifadeden çıkarıyoruz:

"Ancak o kavmin süs eşyalarından bir takım yükler yüklenmiştik." Firavun kavminin kadınlarına ait bir takım süs eşyalarını emanet olarak almıştık. Sonra onları Samiri'nin isteği üzerine bir çukura atmıştık.

"Böylece Samiri de attı."

Bunlar İsrailoğullarının mâzeret kabilinden Hz. Musa'ya karşı söyledikleri sözlerdir. Biz süs eşyalarını çukura attığımız gibi, Samiri de yanındaki toprağı üzerine serpti. Bu toprağı Cibril'in atının ayak izinden almıştı. Böylece Samiri, buzağı heykelini yaptı ve böğüren bir heykel olarak ortaya çıkardı. Birbirlerine dediler ki: "İşte sizin ve Musa'nın ilahı budur. Musa o'nunla buluşmaya gitti, ama Rabbini burada unuttu, yolunu şaşırdı. Musa gelene kadar buna ibadet edin."

Yüce Allah bu anlayışlarını kınayıcı bir uslupla şöyle buyuruyor:

"Onun kendilerine bir sözle cevap vermediğini görmüyorlar mı?"

Konuştuklarında cevap alamıyorlar, "onlara bir zarar veya fayda sağlamaya gücü olmadığını" görmüyorlar mı? Şu halde, O'nun ilah olduğunu nasıl söyleyebiliyorlar? Bir şey istediklerinde cevap vermiyor, taleplerini karşılamıyor, yardıma ihtiyaç duydukları anda yardım edemiyor. Pekii, bu nasıl ilahtır?.. Bu, cahilliğin, sapıklığın ve ihtiraslara uymanın bir örneğinden başka bir şey

değildir. Böyle bir sapıklıktan Allah'a sığınırız.

SONUÇ

1- Acelecilik bir insanda bulunmaması gereken kötü bir niteliktir. Bir çok olumsuz sonuçlara neden olur. Örneğin Hz. Musa (a.s.)'nın vaadedilen yere gitmede acele etmesi ve kavmini geride bırakması, büyük bir olaya neden olmuştu; İsrailoğulları ondan sonra buzağıya tapacak kadar sapmış ve buna bağlı olarak korkunç gelişmeler başgöstermişti.

2- Allah'ın rızasını talep etmek güzel bir şeydir, ama, Allah'ın rızasını elde etmeye elverişli bir amelle bu mümkün olur.

3- Allah için öfkelenmek meşrudur, O'na yönelik ibadetin terkedilmesi, emir ve yasaklarına muhalefet edilmesi durumunda,bir mü'minin hüzünlenmesi de dini gayretten ileri gelen haklı bir tepkidir.

4- Kadınların birbirlerinden ödünç olarak takı alıp süslenmeleri meşrudur, ama bu takıların asıl sahibine ait olduklarını inkar edip el koymak haramdır.

5- Hak ile batılı, hayır ile şerri birbirinden ayırmak için aklı kullanmak ve düşünme yeteneğini devreye sokmak lazımdır.

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَٰرُونُ مِن قَبْلُ يَٰقَوْمِ إِنَّمَا
فُتِنتُم بِهِۦ ۖ وَإِنَّ رَبَّكُمُ ٱلرَّحْمَٰنُ فَٱتَّبِعُونِى وَأَطِيعُوٓا۟ أَمْرِى ﴿٩٠﴾
قَالُوا۟ لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَٰكِفِينَ حَتَّىٰ يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَىٰ ﴿٩١﴾
قَالَ يَٰهَٰرُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوٓا۟ ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ ۖ
أَفَعَصَيْتَ أَمْرِى ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِى وَلَا

بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

90- Andolsun, Harun bundan önce onlara: "Ey kavmim, gerçekten siz bununla fitneye düşürüldünüz, denendiniz. Sizin Rabbiniz Rahman olan Allah'tır; şu halde bana uyun ve emrime itaat edin" demişti.

91- Demişlerdi ki: "Musa bize geri gelinceye kadar ona karşı bel büküp önünde eğilmekten kesinlikle ayrılmayacağız."

92- Musa da gelince: "Ey Harun" demişti. "Onların saptıklarını gördüğün zaman seni onlara müdahale etmekten alıkoyan neydi?"

93- Niye bana uymadın, emrime baş mı kaldırdın?

94- Dedi ki: "Ey annemin oğlu, sakalımı ve başımı tutup yolma. Ben, senin İsrailoğulları arasında ayrılık çıkardın, sözümü önemsemedin" demenden endişe edip korktum.

SÖZLÜK

فُتِنتُم بِهِ — Onunla imtihan olundunuz. Buzağı ile denendiniz.

لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ — O'na kulluk etmeye, saygı duruşunda bulunup önünde bel bükmeye devam edeceğiz.

إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا — Saptıklarını gördüğünde. Onların, Allah'tan başkasını ilah edinip buzağıya tapmak suretiyle saptıklarını gördüğünde.

لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي — Sakalımı tutma. Hz. Musa büyük bir öfkeyle kardeşinin sakalını ve saçını tutup sallıyordu, bir yandan da onlara ses çıkarmadığı için kınıyordu.

وَ لَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي — Sözümü önemsemedin. Bu hususta ki sözümü önemsemedin.

AÇIKLAMA

Âyetler Allah'la konuşmadan dönen Hz. Musa ile kavmi arasında geçi-

yor:

"Andolsun, Harun bundan önce onlara demişti:"

Musa'nın dönüşünden önce, onların buzağıya taptıklarını görünce, "Ey kavmim, buzağı sizin ve Musa'nın Rabbi değildir. O, sadece bir imtihan aracıdır, onunla imtihan oluyorsunuz. Yüce Allah, kendisine yönelik kulluktaki sabrınızı ve peygamberine yönelik itaatinizi ölçmek istiyor. Bu hususta kavminden farklı bir tutum sergileyecek olanları belirleyip herbirini hakettiği bir ceza ile cezalandırmayı diliyor.

"Sizin asıl Rabbiniz Rahman olan Allah'tır."

Bütün hayatınızı göz önünde bulundurduğunuz zaman onun rahmetinin açık belirtilerini göre bilirsiniz. Bunları hatırlayarak "bana uyun." Sadece Allah'a ibadet etmek, O'ndan başkasına kulluk yapmaktan kaçınmak hususunda beni izleyin.

"Emrime itaat edin."

Ben, Allah'ın elçisi Musa'nın sizin üzerinizdeki halifesiyim. Ama yoldan çıkmış kavmi ona şu cevabı verdi:

"Demişlerdi ki: "Musa bize geri gelinceye kadar ona karşı bel büküp önünde eğilmekten kesinlikle ayrılmayacağız. O'na kulluk yapmak, önünde saygıyla eğilmekten vazgeçmeyeceğiz... Daha sonra Hz. Musa gelip kavminden bu sözleri duyunca, Harun'a yönelerek onu azarladı kınadı, sert biçimde eleştirdi:

"Ey Harun, onların saptıklarını gördüğün zaman seni alıkoyan neydi?"

Buzağıya tapmalarına niçin engel olmadın?

"Niye bana uymadın?"

Yanındaki müslümanlarla birlikte peşimden gelip müşrikleri neden terketmedin?

"Emrime baş mı kaldırdın?"

Hz. Musa (a.s.) o kadar kendinden geçmişti ki, öfkesi öylesine kabarmıştı ki, kardeşinin saçını sakalını tutup çekti. Büyük bir kızgınlıkla onu azarlıyordu. Bu esnada Harun ise şöyle diyordu:

"Ey annemin oğlu, sakalımı ve başımı tutup yolma."

Seni izlemem hususunda mazeretim vardır. Kavminin bir kısmını alıp buzağıya tapan diğer kısmını geride bırakmak suretiyle sana gelmekten kork-

tum.

"İsrailoğulları arasında ayrılık çıkardın demenden" çekindim. Çünkü bu, seni memnun etmeyecekti.

"Sözümü önemsemedin," demenden çekindim.

SONUÇ

1- Resule başkaldırmak, kişiyi din ve dünya hususunda bir fitne ile yüz-yüze getirir ve imtihan olmasına neden olur.

2- Kendisine verilen bir görevde kusuru görülen bir kimse, sevilen biri olsa bile onu azarlamak ve görevden azletmek caizdir.

3- Kusur işlemekle suçlanan kimse, şayet kusuruna kasten yapmamışsa mazeret ileri sürebilir.

4- Bir müctehidin ictihadında yanılması da, gerçeği yakalaması da mümkündür.

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ
بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ
فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ
فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَن تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا
لَّن تُخْلَفَهُ وَانظُرْ إِلَىٰ إِلَٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا
لَّنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَا إِلَٰهُكُمُ
اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

95- Musa dedi ki: "Ya senin amacın nedir ey Samiri?"

96- Dedi ki: "Ben onların görmediklerini gördüm. Böylece elçinin izinden bir avuç alıp atıverdim; böylelikle bana bunu nefsim hoşa giden bir şey gösterdi."

97- Dedi ki: Haydi çekip git, artık senin hayatta hakkettiğin ceza: "Bana dokunulmasın" deyip yerinmendir. Ve şüphesiz senin için kendisinden asla kaçınamayacağın azab dolu bir buluşma zamanı vardır. Üstüne kapanıp bel bükerek önünde eğildiğin ilahına bir bak; biz onu mutlaka yakacağız, sonra darmadağın edip denizde savuracağız.

98- Sizin ilahınız yalnızca Allah'tır ki, O'nun dışında ilah yoktur. O, ilim bakımından herşeyi kuşatmıştır.

SÖZLÜK

فَمَا خَطْبُكَ — Amacın neydi? Niye böylesine büyük bir olaya sebebiyet verdin?

بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ — Onların görmediklerini gördüm. Bu bilgiyi gözlem ve izleme sonucu edindim. Onlar göremedikleri için bunu bilmiyorlar.

قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ — Rasulün izinden bir avuç. Cebrail'in ayak izinden bir avuç toprak aldım.

فَنَبَذْتُهَا — Ona attım. Bu toprağı, takılardan yapılma buzağının içine attım.

سَوَّلَتْهَا لِى نَفْسِى — Nefsim bana süslü gösterdi. Buzağı heykelini yapma işini nefsim bana hoş gösterdi.

اَنْ تَقُولَ لاَ مَسَاسَ — Çekip git, yeryüzünde hakettiğin ceza: "Kimse bana dokunmasın ve ben de kimseye dokunmayayım" demendir. Çünkü sana dokunan veya senin dokunduğun kimse büyük bir zarara uğrayacaktır.

الهك — İlahın. Senin ilah edindiğin buzağı.

ظَلْتَ — Uzun süre üzerine kapanıp karşısında bel büktüğün.

فِى الْيَمِّ نَسْفًا — Denizde parça parça. Onu yakıp darmadağın ettikten sonra denize savuracağız.

اِنَّمَا اِلَهُكُمُ اللَّهُ — Sizin ilahınız sadece Allah'tır. Sizin asıl ilahınız Allah'tır. O'ndan başka ilah yoktur. O, tek ve ortaksız ilahtır.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde, Hz. Musa (a.s.) ile kavmi arasındaki karşılıklı konuşmaları devam ediyor. Hz. Musa kardeşini işlediği kusurdan dolayı azarladıktan sonra, ikiyüzlü Samiri'ye döndü. Samiri aslında inekperest yani ineğe tapan bir topluluğa mensuptu. İsrailoğulları arasında müslüman olarak görünüyordu. Önüne çıkan ilk fırsatta da, eski inancına, yani inekperestliğe döndü. Bir buzağı heykeli yaptı, ona taptı ve İsrailoğullarını da ona tapmaya davet etti. Bu yüzden Hz. Musa ona öfkeyle: "Ya senin amacın nedir ey Samiri?" dedi. Ne yapmak istiyorsun, bu iğrenç tutumu sergilemen nereden kaynaklanıyor? Samiri özür dilercesine şöyle dedi:

"Ben onların görmediklerini gördüm."

Senin soydaşlarının bilmediği şeyi öğrendim "elçinin" yani Cebrail'in atının "izinden bir avuç alıp" buzağı şekline soktuğum süs eşyalarının üzerine attım. Böylece bir inek gibi böğürmeye başladı.

"Böylelikle bunu nefsim hoşa giden bir şey gösterdi."

Nefsim bana bu işi süslü ve çekici gösterdi, ben de yaptım. Yüce Allah'ın bize bildirdiğine göre Hz. Musa (a.s) ona şu cevabı verdi:

"Haydi çekip git, artık senin hayatta hakettiğin ceza: "Bana dokunulmasın deyip öbürboyu kendini kınamandır."(1)

Bütün hayatın boyunca sana dokunmak isteyenlere: "Bana dokunma ki sana dokunmayayım," diyeceksin. Bu, senin dünya hayatındaki cezandır. Çöllerde yırtıcı hayvanlar arasında yaşamaya mahkumsun. Hiç kuşkusuz onun insanlardan kaçması, insanların da ondan uzak durması, onun bu hususta denetlenmediği anlamına gelmez. Bilakis rivayete göre o, bir tür sıtmaya yakalanmıştı. Biri ona dokunduğunda tıpkı onun gibi titremeye başlardı. Ona dokunan elektrik akımına kapılmış gibi çarpılırdı.

"Ve şüphesiz senin için kendisinden asla kaçınamayacağın azab dolu bir buluşma zamanı vardır."

Bu dışlanma ve kovulma, senin dünya hayatındaki azabındır. Kesinlikle kaçamayacağın, bir de ahiret azabına çarptırılacaksın. O gün kaçınılmaz olarak gelecektir.

---

(1) Hz. Musa (a.s.) onu kavminin arasından çıkardı ve İsrailoğullarına onunla her türlü ilişkiyi kesmelerini emretti.

Sonra Hz. Musa Samiri'ye dedi ki: "Şu düzmece "ilahına bir bak." Ki "üstüne kapanıp bel bükerek önünde eğiliyorsun."

Ona kulluk yapıyorsun ve bundan vazgeçmeye de pek yanaşmıyorsun. Allah'a andolsun ki: "Onu mutlaka yakacağız, sonra darmadağın edip denizde savuracağız."

Hz. Musa gerçekten buzağı heykelini yaktı, darmadağın ederek tozlarını denizde savurdu. Geride tek parçası bile kalmadı. Bu bidatçıların ve günahkarların dışlanmasında, boykot uygulanmasında temel bir örnek oluşturmaktadır. Nitekim Resulullah efendimiz de (s.a.v.) Tebük seferine mazeretsiz katılmayanlara boykot uygulamıştı. O suçun kalıntısı kalmasın diye.

Sonra buzağıya tapınma seviyesine düşürülmüş, saptırılmış, aldatılmış topluluğa döndü ve şöyle dedi:

"Sizin gerçek ilahınız, kendisine ibadet ve itaat edilmesi gereken biricik ilahınız Allah'tır ki, O'nun dışında ilah yoktur. O, ilim bakımından her şeyi kuşatmıştır."

O'nun ilmi herşeyi kapsamına almıştır. O, herşeyi bilir, O'nun herşeye gücü yeter. O'nun dışındaki düzmece ilahların böyle bir güçleri yoktur. Hiç bir şeye güç yetiremeyen, hiç bir şey bilmeyen birine ibadet edilir mi?

SONUÇ

1- Suçlanan kimseyi konuşturmak, ona cevap hakkı tanımak meşru bir yöntemdir.

2- Nefis, bir kimseye kötü bir şeyi hoş gösterirse, onu süslerse, kişinin bunu işlemesi, kovulmasına ve dışlanmasına sebep olur.

3- Yüce Allah, büyük hatalar işleyen, günah alanında çığır açan kimi kullarına dünya ve ahiret azabını birleştirerek verir. Yani ölene kadar azap içinde tutar, ölünce de ahiret azabına çarptırılır.

4- Bid'atçıyı, yani dinde olmayan bir şeyi uyduranı, günah alanında çığır açanı dışlamak, sürgün etmek, onunla ilişki kurulmasına izin vermemek meşru bir cezalandırma yöntemidir.

5- İnsanları Allah'a kulluk sunmaktan alıkoyan putları, heykelleri, saçmasapan resim ve oyun aletlerini kırıp parçalamak gerekir.

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ ۚ وَقَدْ ءَاتَيْنَٰكَ مِن
لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَّنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُۥ يَحْمِلُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾
خَٰلِدِينَ فِيهِ ۖ وَسَآءَ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ
وَنَحْشُرُ ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾ يَتَخَٰفَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن
لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ
طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

99- Sana geçmişlerin haberlerinden bir bölümünü böylece aktarıyoruz. Gerçekten, sana katımızdan bir zikir verdik.

100- Kim bundan yüz çevirirse, şüphesiz kıyamet günü o, bir günah yükü yüklenecektir.

101- O yükün altında ebedi olarak kalıcıdırlar. Bu, kıyamet günü onlar için ne kötü bir yüktür.

102- Sur'a üfleneceği gün, biz suçlu-günahkarları o gün, gözleri gömgök olarak topllayacağız.

103- Dünyada yalnızca on gün kaldınız diye kendi aralarında fısıldaşacaklar.

104- Onların sözünü ettiklerini biz daha iyi biliyoruz. Tutulan yol bakımından onların daha üst olanları ise: Siz yalnızca bir gün kaldınız derler.

SÖZLÜK

كَذَٰلِكَ Böylece, Hz. Musa ve taraftarları ile Firavun arasındaki olayları içeren bu kıssayı sana aktardığımız gibi, peygamberlere ilişkin haberleri de bu yolla aktarıyoruz.

مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا Katımızdan bir zikir. Yani, Kur'an-ı Kerim.

مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ Kim ondan yüz çevirirse. O'na inanmazsa, okuyup amel etmezse.

وِزْرًا Ağır bir günah. Büyük bir yükü yüklenir.

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ O gün sura üfürülür. Bu, diriliş üfürmesidir. Sur ise, borazan olarak kullanılan boynuz anlamına gelir.

زُرْقًا Gözleri gömgök, yüzleri ise simsiyahtır. Bu da onların cehennem ehli olduklarının işaretidir.

يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ Korkunun etkisiyle aralarında fısıldaşarak, seslerini alçaltarak konuşurlar.

أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً Tutulan yol bakımından onlardan daha üstün olanlar. Görüşleri kendilerine göre daha ılımlı ve dengeli olanlar. Bütün bunların nedeni, ortamın korkunçluğu ve manzaranın dehşet verici liğidir.

AÇIKLAMA

Hz. Musa ile Firavun, ardından Hz. Musa ile İsrailoğulları arasındaki konuşmalarından bahseden âyetlerin sonunda Yüce Allah, elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e şöyle hitap ediyor:

"Sana böylece aktarıyoruz."

Hz. Musa ile Firavun, yine Hz. Musa ile İsailoğulları arasında geçen olayları sana aktardığımız gibi "geçmişlerin haberlerinden bir bölümünü" böylece aktarıyoruz. Geçmiş milletlere ilişkin haberleri sana aktarıyoruz ki bu, senin peygamberliğinin, katımızdan vahiy aldığının delili olsun. Ayrıca insanlar geçmişte yaşananlardan ibret alsın.

"Gerçekten, biz sana katımızdan bir zikir verdik."

Sana yönelik lütfumuzun bir belirtisi olarak, bir zikir bahşettik, Kur'an'ı indirdik. Bu Kur'an, kula, Rabbini hatırlatır. O'nu kurtuluş ve mutluluk yollarına yöneltir:

"Kim bundan yüz çevirirse."

Kim Kur'an'a sırtını dönerse, O'na inanıp onun yol göstericiliği altında hareket etmezse. "Şüphesiz kıyamet günü o, bir günah-yükü yüklenecektir."

Kıyamette omuzlarına büyük bir günah yükü binecektir. Çünkü o, hiç bir

salih amel işlememiş olacaktır. Kafir ve imansız olduğu için tüm amelleri kötü, çirkin ve iğrenç nitelikli olacaktır.

"O yükün altında ebedi olarak kalıcıdırlar."

Bu ağır yükleriyle birlikte ebediyen ateşte kalacaklardır.

"Bu, kıyamet günü onlar için ne kötü bir yüktür."

Kıyamette bir insanın böylesine iğrenç bir yükün altında olması ne kötüdür. Sahibini kurtarması bir yana, onunla birlikte sonsuza dek cehennemde kalacaktır.

"Sur'a üfürüleceği gün, biz suçlu-günahkarları toplarız."

Hak dini yalanlayan, şirk ve günaha dayalı bir hayat yaşayan suçluları bir araya getiririz.

"O gün."

Sura ikinci kez üfürüleceği gün, "gözleri gömgök," yüzleri simsiyah olur.

"Aralarında fısıldaşırlar."

Dünyada ve kabirlerde ne kadar kaldınız diye, birbirlerine fısıltı halinde sorarlar. Bazıları şu cevabı verir:

"Yalnızca on gün kaldınız."

Dünyada ve kabirlerde on günden fazla kalmadınız.

"Onların sözünü ettiklerini biz daha iyi biliyoruz."

Tutulan yol bakımından onların daha üst olanları ise şöyle derler:

"Görüş bakımından daha tutarlı olanlar ise "siz yalnızca bir gün kaldınız," derler."

Uzunca bir zamanı bu kadar kısa olarak nitelendirmelerinin nedeni, kıyametin dehşet verici manzarasından duydukları müthiş korkudur. Azabın dehşeti ile adeta şok geçirmeleridir.

SONUÇ

1- Bu bölümde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği bir kez daha pekiştiriliyor. Yüce Allah Hz. Peygamber'e, Hz. Musa ve Firavun, Hz. Musa ve İsrailoğulları kıssalarını aktardıktan sonra, geçmiş milletlere ilişkin haberleri de aktararak onun peygamber olduğunu, bu gaybi haberleşme ile isbatlıyor. Bir diğer delil de kendisine Kur'an'ın verilmesidir.

2- Açık deliller, apaçık belgeler ve deliller içermesi bakımından Kur'an,

öğüt alacaklar için bir hatırlatma ve uyarı niteliğindedir.

3- Dünyada Kur'an'a sırt çeviren suçlular, kıyamet günü çok kötü bir duruma düşerler.

4- Kıyametin dehşeti korkunçtur. O dehşet içinde insanoğlu, binlerce yıl süren dünyadaki hayat serüvenini bir veya birkaç gün sürmüş gibi düşünür.

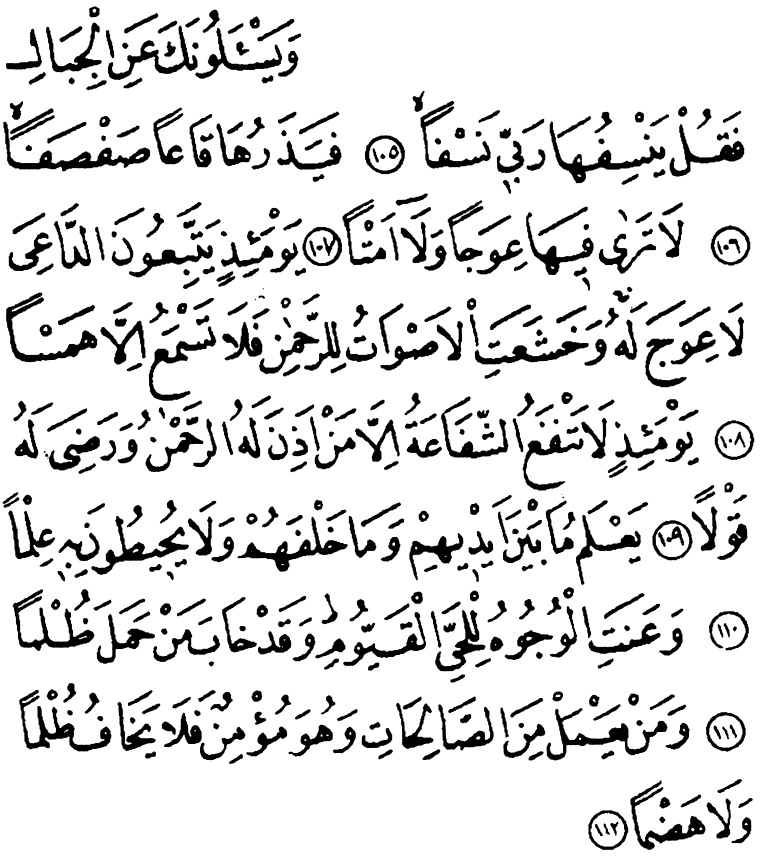
وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ
فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا
﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ
لَا عِوَجَ لَهُۥ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا
﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَرَضِىَ لَهُۥ
قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلْمًا
﴿١١٠﴾ وَعَنَتِ ٱلْوُجُوهُ لِلْحَىِّ ٱلْقَيُّومِ ۖ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا
﴿١١١﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا
وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

105- Sana dağlar hakkında soruyorlar. De ki: "Benim Rabbim, onları darmadağın edip savuracak."

106- Yerlerini bomboş, çırçıplak bırakacaktır.

107- Orada ne bir eğrilik göreceksin, ne de bir tümsek.

108- O gün, kendisinden sapma imkanı olmayan çağırıcıya

uyacaklar. Rahman olan Allah'a karşı sesler kısılmıştır; artık bir hırıltıdan başka bir şey işitmezsin.

109- O gün, Rahman olan Allah'ın kendisine izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimseden başkasının şefaatı bir yarar sağlamaz.

110- O, önlerindekini de, arkalarındakini de bilir. Onlar ise, bilgi bakımından O'nu kavrayıp kuşatamazlar.

111- Artık bütün yüzler, diri, kaim olanın önünde eğik durmuştur ve zulüm yüklenen ise yok olup gitmiştir.

112- Kim de bir mü'min olarak, salih olan amellerde bulunursa, artık o, ne zulümden korksun, ne hakkının eksik tutulmasından

SÖZLÜK

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ — Sana dağlar hakkında soruyorlar. Müşrikler: "Kıyamet günü dağlar ne olacak?" diye bir soru yöneltiyorlar.

فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا — Ve de ki: Rabbim onları darmadağın eder. Sonra emir verir, toz duman olup savurulur giderler.

قَاعًا صَفْصَفًا — Dümdüz, çırçıplak kalır yerleri.

عِوَجًا وَ لَا اَمْتًا — Ne bir eğrilik ne de bir tümsek görürsün.

اَلدَّاعِي — Çağırıcı. Mahşere çağıran. Rablerinin huzuruna çıksınlar diye onları davet eder.

وَ خَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ — Sesler kısılmıştır. Sadece bir hışırdı duyulur. O da korkarak atılan adımların çıkardığı seslerden başka bir şey değildir.

وَ رَضِيَ لَهُ قَوْلًا — Sözünden hoşnut olduğu. Kalbinde yer eden bir inancın ifadesi olarak, içtenlikle "Allah'tan başka ilah yoktur," demesinden hoşnut olduğu.

وَ لَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا — Bilgi bakımından onu kavrayıp kuşatamazlar. Yüce Allah insanların ilerisini ve gerisini bilir. Ama onlar O'nu bilgi olarak kavrayıp kuşatamazlar.

وَ عَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ — Ölümsüz, diri ve kayyum olan. Rabbin önünde yüzler eğil-miştir.

مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا — Kim zulüm yüklenirse. Kim kıyamet günü zulüm, yani şirk yükünü yüklenmiş olarak gelirse.

ظُلْمًا وَ لَا هَضْمًا Zulmen veya noksanlık bakımından. İşlediği kötülüklere eklemede bulunulacak diye korkmasın, iyilikleri eksik tartılacak diye endişelenmesin.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, Resûlû Hz. Muhammed (s.a.v.)'e şöyle buyuruyor:

"Sana soruyorlar."

Kavmin arasında, ölümden sonra dirilişi ve mahşerde hesap vermeyi inkar eden müşrikleri; dağlar hakkında kıyamet günü nasıl bir akıbete uğrayacaklar? diye soru soruyorlar. Onlara de ki:

"Rabbim onları darmadağın edip savuracak. Yerlerini bomboş, çırçıplak bırakacaktır. Orada ne bir eğrilik göreceksin, ne de bir tümsek."

Onlara şöyle cevap ver:

De ki: "Benim Rabbim onları darmadağın edip savuracak, rüzgar tuzbuz olmuş bu dağları silip süpürecektir. Yerleri bomboş, çırçıplak bırakacaktır. Öylesine dümdüz olacaklar ki, orada bir eğrilik veya tümsek, bir çukur ya da çıkıntı göremezsin.

"O gün, kendisinden sapma imkanı olmayan çağırıcıya uyacaklar. Rahman olan Allah'a karşı sesler kısılmıştır; artık bir hırıltıdan başka bir şey işitemezsin."

Kıyamet koptuğu gün, insanlar sağa sola bilinçsizce koşuşacaklardır. O sırada bir çağrı: "Haydin mahşer yerine," diye seslenecektir. Onlar da sağ taraflarından sesin geldiği yöne döneceklerdir. Yani sol taraftan dönüp bakmayacaklardır.

"Kendisinden sapma olmayan" sözünün anlamı budur.

"Rahman olan Allah'a karşı sesler kısılmıştır."

Sesler kısılmış ve susmuştur.

"Artık bir hırıltıdan başka bir şey işitemezsin."

Sessizce yürüyen develerin çıkardıkları belli belirsiz bir sesi andıran bir hışırtıdan başka bir şey işitemezsin.

"O gün, Rahman olan Allah'ın kendisine izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimseden başkasının şefaati bir yarar sağlamaz."

Yüce Allah buyuruyor ki: İnsanların yargılanmak, yaptıklarının karşılığı-

nı almak üzere toplandıkları mahşer alanında hiç kimsenin, bir başkasına yönelik şefaati yarar sağlamaz. Ancak Yüce Allah'ın şefaat etmesi için izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimse hariç. Hakkında şefaat edilen de tevhid ehlinden, yani "Allah'tan başka ilah yoktur," gerçeğine inanmış kimselerden olacaktır.

"O, önlerindekini de, arkalarındakini de bilir. Onlar ise, bilgi bakımından O'nu kavrayıp kuşatamazlar."

Mahşerde toplananların az sonra uğrayacakları akibetin cennet mi, cehennem mi olacağını bilir. Dünyadayken işledikleri veya işlemedikleri amelleri bilir. Onlar ise, Yüce Allah'ı bilgi bakımından kavrayıp kuşatamazlar. Bu yüzden yargılama adalete uygun olacak ve rahmet sıfatı her şeye egemen olacaktır.

"Artık bütün yüzler, diri ve herşeyi idare edenin önünde eğik durmuştur."

Tıpkı tutsaklar gibi utanç içinde eğilmişlerdir. Diri ve kaim olan da, sürenin egemenliği tekelinde olan Yüce Allah'tan "yok olup gitmiştir."

Hüsrana uğramıştır, zulüm yüklenen..."

Burada kastedilen zulmün şirk olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. En büyük zulüm olan şirkten Allah'a sığınırız.

"Kim de bir mü'min olarak, salih olan amellerde bulunursa."

Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, kıyamet gününe, ölümden sonra dirilişe iman eden bir kimse, işlediği kötülüklere ilavede bulunulacağından veya iyiliklerinin eksiltileceğinden korkmasın. Hesaplaşma ve ceza ortamına hakim olan unsur, Yüce Allah'ın adaletidir.

SONUÇ

1- Dağların ne olacağını sormak, şirk ehlinin cehaletini ortaya koymaktadır.

2- Ölümden sonra tekrar diriliş haktır.

3- Şefaat, ancak mü'minler için geçerlidir. Bir müşrik şefaat edemez ve bir müşrik için şefaat edilemez.

4- Kıyamet günü müşrikler hüsrana uğrayacaklar, tevhid inancına bağlı olanlar ise büyük kurtuluşa erişeceklerdir.

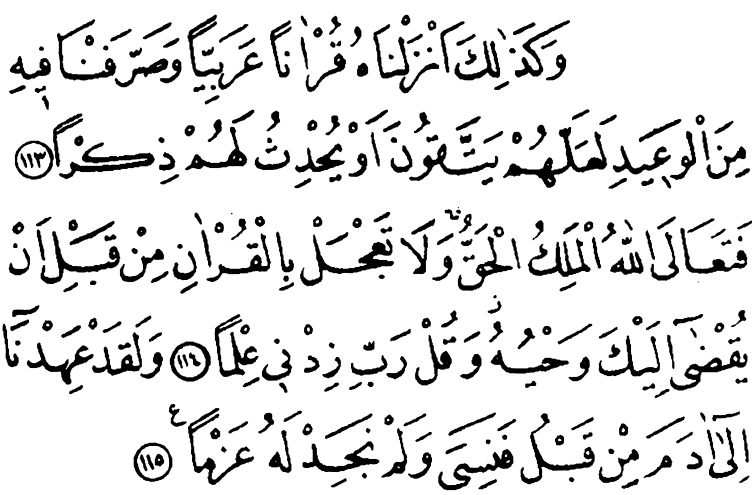

113- Böylece biz onu, Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda korkulacak şeyleri türlü şekillerde açıkladık; umulur ki korkup-sakınırlar ya da onlar için düşünme oluştururlar.

114- Hak olan, biricik hükümdar olan Allah yücedir. O'nun vahyi sana gelip tamamlanmadan evvel, Kur'an'ı okumada acele etme ve de ki: Rabbim, ilmimi arttır.

115- Andolsun, biz bundan önce Adem'e ahid vermiştik, fakat o, unutuverdi. Biz onda bir kararlılık bulamadık.

SÖZLÜK

وَ كَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰا — Ve böylece indirdik. Biz onu böylece Arapça bir Kur'an olarak indirdik ki, onu anlasınlar.

وَ صَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ — Ve onda tehditleri açıkladık. Korkulacak bir çok şeyi, dünya ve ahiret azabının her çeşidini türlü biçimlerde açıkladık.

اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا — Onlar için düşünme oluşturur. Geçmiş ümmetlerin neden helak edildikleri üzerinde düşünüp öğüt alırlar ve günahlarından tevbe edip müslüman olurlar.

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ — Hak ve Malik olan Allah yücedir. Hak olan, biricik hükümdar olan Allah, iftiracıların yakıştırmalarından ve müşriklerin şirklerinden münezzehtir.

وَ لَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ	Kur'an ile acele etme. Kur'an'ı okumada acele etme.
مِنْ قَبْلُ اَنْ يُقْضٰى اِلَيْكَ وَحْيُهٗ	Sana vahyi tamam olmadan önce. Cebrail'in onu sana okuması tamamlanmadan.
عَهِدْنَا اِلٰى آدَمَ فَنَسِىَ	Adem'e ahid verdik. Yasak ağaçtan yememesini tavsiye ettik. Ve unuttu. Biz ona ahid verdik, o ise bu ahdi unuttu, sözünü tutmadı.
وَ لَمْ نَجِدْ لَهٗ عَزْمًا	Onun için azim bulamadık. Onda yasakladığımız şeye karşı bir kararlılık ve bir sabır bulmadık. Adem (a.s.) Peygamber olmadan önceki halidir.

AÇIKLAMA

"Böylece biz onu, Arapça bir Kur'an olarak indirdik."

Çeşitli müjdeler ve tehditler içeren âyetleri indirdiğimiz gibi, bu Kur'an'ı da Arapça olarak indirdik ki, onu anlayıp doğru yola erişsinler.

"Onda korkulacak şeyleri türlü şekillerde açıkladık."

Tehdit edici şeyleri, dünya ve ahiret azabını çeşitli biçimlerde açıkladık. Böylece belki senin kavmin geçmiş milletlerin helakına sebep olan şirk ve günahlardan uzak durur, sakınır.

"Ya da onlar için düşünme oluşturur."

İçlerinde bir düşünme yeteneğinin oluşmasına yol açar; geçmiş milletlerin akıbetlerinden ders almalarını sağlar. Böylece tevbe ederek şirkten, Resûlû yalanlamaktan vazgeçerler. Rablerine itaat ederler. Sonuçta erdemli birer kul olarak dünya ve ahiret mutluluğuna erişirler. 113. âyetin verdiği mesaj budur.

Bundan sonraki ayette ise, Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Hak olan, biricik hükümdar olan Allah yücedir."

Burada Yüce Allah, yarattığı varlıklardan üstünlüğünü, onlara egemen oluşunu, karşı konulmaz gücüyle onları dilediği gibi yönlendirişini vurguluyor. Bu yüzden O, ortaklardan, evlattan, yalancı iftiracıların asılsız yakıştırmalarından ve noksan sıfatlardan münezzehtir.

"Onun vahyi sana gelip tamamlanmadan evvel, Kur'an'ı okumada acele etme."

Burada Yüce Allah, elçisine Kur'an'ı Cebrail'den nasıl alacağını öğreti-

yor. Kur'an âyetlerini okumada, ashabına yazdırmada ve onunla hükmetmede acele etmemesini emrediyor. Cebrail okumasını tamamlayıp, Allah'ın âyetlerini indirişindeki maksadını açıklayana kadar beklemesini tavsiye ediyor. Daha fazla ilim istemesini söylüyor.

"Ve deki: "Rabbim, ilmimi arttır."

Burada, O'nun her zaman daha fazla bilgiye muhtaç olduğuna işaret ediliyor. Bu yüzden acele etmemesi, ilmi birikime sahip olmaya çalışması, bu bilgiyi özümsemesi, karar vermeden önce konunun üzerinde düşünmesi gereği dile getiriliyor. Bu, Hz. Peygamber için böyle olduğuna göre ümmetinin uleması, bu ilmi donanıma daha çok muhtaçtır. Çünkü fetva çıkarmada ve hüküm vermede acele etmek çoğu zaman büyük yanlışlara yol açar.

"Andolsun, biz bundan önce Adem'e ahid vermiştik, fakat o, unutuverdi. Biz onda bir kararlılık bulmadık."

Yüce Allah Resûlûne ve mü'minlere geçmişte yaşanan bir olayı haber veriyor. Şöyle ki: bir çok emir ve yasaklar yönelttiğimiz, ama bunları yerine getirmeyen, dolayısiyle helak ettiğimiz geçmiş ümmetlerden önce Adem'e de bir tavsiyede bulunmuştuk.

"Düşmanı olan şeytana itaat etmemesini ve yasak ağacın meyvesini yememesini emretmiştik."

Ama o, bu tavsiyemizi unuttu, apaçık düşmanı olan şeytana uyup söz konusu ağacın meyvesinden yedi. Biz onda bir kararlılık bulmadık. Aksine aldatma ve dümenler karşısında zaaf gösterdi. Ahdine bağlı kalmadı, Allah'a itaat hususunda sabırlı olamadı. İnsanların atası Hz. Adem böyle yaptıktan sonra, soyundan gelenlerin çeşitli sapık eğilimler göstermeleri pek de garipsenecek bir durum olmasa gerektir. Bu yüzden sen, kavminin sana inanmamalarından, davetine olumlu karşılık vermemelerinden dolayı üzülme ve karamsarlığa kapılma.

SONUÇ

1- Kur'an'ın Arapça indirilmesi ve onda korkulacak şeylerin türlü şekillerde açıklanması bir hikmete dayanmaktadır.

2- Allah tüm alemlerden yücedir ve kulları üzerinde ezici güce dayalı, sınırsız bir hükümranlığa sahiptir. Ortaklardan ve evlat edinmekten münezzehtir. Müşriklerin asılsız yakıştırmalarından yücedir, beridir.

3- Kur'an okurken, onu tefsir ederken, ondan bir hüküm çıkarırken, ona dayanarak bir fetva verirken, önce gerekli bilgiye sahip olmak ve itinalı davranmak güzeldir.

4- İlim öğrenmek, daha çok bilgi edinmeye çalışmak, nefsin cehaletinin bilincinde olup ilmin bir ihtiyaç olduğunu bilerek hareket etmek bu ayetler grubunda özellikle teşvik edilmektedir.

5- Peygamber efendimize (s.a.v.) Hz. Adem (a.s.)'in Şeytan'ın hilesine yenik düşüp zaaf gösterdiği hatırlatılarak teselli ediliyor, kavminin sapık eğilimleri karşısında kendisine moral destek sağlanıyor.

وَإِذْ قُلْنَا
لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِـَٔادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ أَبَىٰ ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا
يَٰٓـَٔادَمُ إِنَّ هَٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا
مِنَ ٱلْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰٓ ﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿١١٨﴾
وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا۟ فِيهَا وَلَا تَضْحَىٰ ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ ٱلشَّيْطَٰنُ
قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ ٱلْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَىٰ ﴿١٢٠﴾
فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْءَٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا
مِن وَرَقِ ٱلْجَنَّةِ ۚ وَعَصَىٰٓ ءَادَمُ رَبَّهُۥ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾ ثُمَّ ٱجْتَبَٰهُ رَبُّهُۥ
فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿١٢٢﴾

116- Hani biz meleklere: "Adem'e secde edin" demiştik, İblis'in dışında secde etmişlerdi o, ayak diremişti.

117- Bunun üzerine dedik ki: Ey Adem, bu, gerçekten sana ve eşine düşmandır; sakın sizi cennetten sürüp çıkarmasın, sonra meşakkat çekersin.

118- Şüphesiz ki, senin acıkmaman ve çıplak kalman ordadır.

119- Ve gerçekten sen burada susamayacaksın ve güneş altında yanmayacaksın da.

120- Sonunda şeytan ona vesvese verdi; dedi ki: "Ey Adem, sana sonsuzluk ağacını ve yok olmayacak bir mülkü haber vereyim mi?

121- Böylece ikisi ondan yediler, hemen ardından ayıp yerleri kendilerine açılıverdi, üzerlerini cennet yapraklarından yamayıp örtmeye başladılar. Adem, Rabbine karşı gelmiş oldu da şaşırıp kaldı.

122- Sonra Rabbi onu seçti, tevbesini kabul etti ve doğru yola iletti.

SÖZLÜK

وَ اِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰئِكَةِ Meleklere dediğimiz zaman. Yani meleklere söylediğimiz bu sözü, bir öğüt ve ibret dersi olarak hatırla.

اِلَّا اِبْلِيسَ اَبٰى İblis hariç, o, ayak diremişti. Büyüklük kompleksine kapıldığı için secde etmekten kaçınmıştı. Çünkü melek değildi. Cinlerin babasıydı ve meleklerle birlikte ibadet ediyordu.

عَدُوٌّ لَكَ وَ لِزَوْجِكَ Senin ve eşinin düşmanıdır; sizin için hayır dilemiyor, sadece kötülük diliyor.

فَتَشْقٰى Yorulursun, meşakkat çekersin. Karnını doyurman için yeryüzünde çalışman, ekip biçmen, tahıl öğütmen ve ekmek pişirmen gerekecektir.

لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَ لَا تَضْحٰى Orada susamazsın, yeryüzündeki güneşin kavurucu sıcaklığı sana isabet etmez.

شَجَرَةِ الْخُلْدِ Sonsuzluk ağacı. Meyvesini yiyeni sonsuz kılan ağaç.

وَ مُلْكٌ لَا يَبْلَى	Yok olmayan, yıkılmayan bir mülk, sonsuz hükümranlık.
فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْءَتُهُمَا	Herbiri ötekinin ön ve arka organlarını gördü. Böylece çirkin bir görünüm ortaya çıktı.
وَ طَفِقَا يَخْصِفَانِ	Örtmeye başladılar. Âdem ve Havva açılan yerlerini cennetteki yapraklarla örtmeye başladılar
فَغَوَى	Ve şaşırdı. Yasak ağacın meyvesini yemek suretiyle şaşırıp kaldı.
فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ	Sonra Rabbi onu seçti ve tevbesini kabul etti. Sonra Rabbi onu velayeti-dostluğu için seçti. Onu tevbe etmeye yöneltti. Böylece salih bir kul olmak için tevbe etti.

AÇIKLAMA

Bundan önce Yüce Allah, Hz. Adem'in zaafından söz etmişti. Şöyle ki: Yüce Allah, kendisini ve eşini cennetten çıkarmasın diye Şeytan'a itaat etmemelerini emretmişti. Ama Hz. Adem (a.s) bu ahdi unutarak, yasaklanan ağacın meyvesinden yemişti. Kısaca değinilen bu olaydan sonra, Hz. Adem (a.s.)'in kıssasının tümünü sunmanın tam zamanıydı. Böylece muttakiler (Allah'ın emrini hakkıyla yerine getirenler) bundan öğüt alır, mü'minler gerekli ibret derslerini çıkarırlar. Bu münasebetle Yüce Allah elçisi Hz. Muhammed (s.a.v)'e "hatırla" diyor: "Hani biz meleklere 'Adem'e secde edin' demiştik."

Secdeleri, Yüce Allah'a kulluk, Hz. Adem'e, onun ilmine ve şerefine saygı sunma niteliğindeydi. Melekler Allah'ın emrini derhal yerine getirdiler.

"Secde etmişlerdi."

Tümü secdeye kapanmıştı.

"İblis hariç, o, ayak diremişti."

Kapıldığı büyüklük kompleksinden dolayı secde etmekten kaçınmıştı. Ayrıca O, melek değildi. Cin kökenliydi. Ama meleklerle birlikte gökte Allah'a ibadet etmekle meşguldü. 116. âyetten anladığımız budur.

"Bunu üzerine dedik ki: "Ey Adem, İblis'in secdeden kaçınmasından, büyüklük kompleksine kapılmasından sonra, Adem'e (a.s) nasihat ettik ve ona dedik ki:

"Bu, gerçekten" yani, İblis, "Sana ve eşine düşmandır; sakın sizi cennetten sürüp çıkarmasın, sonra meşakkat çekersiniz."

O'na itaat etmeyin, ona itaat etmeniz, cennetten sürülüp çıkarılmanıza

neden olur. Cennetten çıktığınız anda da çeşitli meşakkatlerle burun buruna kalırsınız. Yüce Allah hitabı Hz. Adem'e yönelterek: "Meşakkat çekersin," buyuruyor. Çünkü, bu kelimenin anlamı ekip-biçmek gibi işlerden dolayı yorulmak ve çalışmaktır. Bu ise, cennet dışında sürdürülecek bir hayatın zorunluluğudur. Koca, karısının iaşesinden sorumludur. Dolayısıyle yorulan, meşakkat çeken kocadır.

"Şüphesiz ki, senin acıkmaman ve çıplak kalmaman ordadır."

Cennettedir.

"Ve gerçekten sen burada susamayacaksın ve güneş altında yanmayacaksın da."

Yeryüzünde olduğu gibi, burada susuzluk çekmeyeceksin, güneşin kavurucu sıcaklığı altında yanmak zorunda kalmayacaksın. Hitap her ne kadar Hz. Adem'e yönelikse de, Havva da onun eşi olması bakımından ona tabidir. Çünkü ailedeki eşler birbirinin tamamlayıcısıdır. Karı-koca birlikte bulunuyorlarken sadece kocaya hitabetmek bir görgü kuralıdır. Bu gelenek toplumdan topluma değişir.

"Sonunda Şeytan ona vesvese verdi."

Vesvese yoluyla ona seslendi ve telkinde bulundu.

"Ey Adem, sana sonsuzluk ağacını ve yok olmayacak bir mülkü haber vereyim mi?"

Hz. Adem onun bu teklifini kabul etti, vesvesesine kapıldı. Önce Havva, sonra kendisi, söz konusu ağacın meyvesinden yedi.

"Böylece ikisi ondan yediler."

Bunun üzerine ayıp yerleri kendilerine göründü. Daha önce bir nur, bu yerlerini örtüyordu. Ama Allah'ın emrine itaat etmemeleri, nurun kaybolmamasına neden olmuştu.

"Üzerlerini cennet yapraklarından yamayıp örtmeye başladılar."

Üzerlerini örtmek için, cennet yapraklarını ayıp yerlerinin üzerine yamadılar. Çünkü avret yerlerinin görünümü, insanı tiksindirir. Avret yerlerinin "... Sev'at" diye anılması da bu yüzdendir. İşte böyle isyan etti Rabbine Hz. Adem, ezeli düşmanına itaat etti, vesvesesine kapılıp yasak ağacın meyvesinden yedi ve şaşırdı. Ancak Rabbi onu bir peygamber olarak seçti, bir dost olarak kendisine yaklaştırdı.

"Tevbesini kabul etti ve doğru yola iletti."

Kendisine nasıl itaat edeceğini gösterdi ki, salih bir kul olsun, saf, temiz, günahlardan arınmış olsun. Kullarına sayısız nimetler ve lütuflar bahşeden Allah'a hamdolsun.

SONUÇ

1- Ancak vahiy yoluyla bilinmesi mümkün olan böyle bir kıssanın anlatımı, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin delilidir.

2- İblis, Şeytan, Ademoğullarının düşmanıdır.

3- Cennette rızık peşinde koşmak ve yorulmak söz konusu değildir. Bunlar dünya hayatının özellikleridir.

4- İblis'in vesvesesine kapılma tehlikesine karşı uyanık olmak gerekir. Çünkü İblis insanı alçaltır, onur kırıcı durumlara düşürür.

5- Âdem ve Havva cennetteki yasaklanmış ağaçtan yerken ister istemez kendi nefislerine zulmetmişlerdir. Bu hatayı birlikte yapmışlardı. Onun için âyetteki hitab da ikisinedir.

6- Kadın ve erkek aile işlerini aralarında karşılıklı istişare ile ortaklaşa yürütürler.

7- Avret yerlerinin açılması haramdır. Onları örtmek farzdır.

8- Hz. Adem ilk peygamberdir. Yüce Allah onun tevbesini kabul etmiş, rızası doğrultusunda amel etmesi ve kötülüklerden kaçınması için nasıl hareket edeceğini göstermiştir.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ
هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي
فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ
﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾ وَكَذٰلِكَ
نَجْزِي مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيٰتِ رَبِّهٖ ۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ
وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾

123- Dedi ki: "Kimimiz kimimize düşman olarak, hepiniz oradan inin. Artık size benden bir yol gösterici gelecektir: Kim benim hidayetime uyarsa artık o şaşırıp sapmaz ve mutsuz olmaz.

124- Kim de benim zikrimden yüz çevirirse, artık onun için sıkıntılı bir geçim vardır ve biz onu kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz.

125- O da şöyle der: "Ben görmekte olan biriyken, beni niye kör olarak haşrettin Rabbim?"

126- Allah der ki: "İşte böyle, sana ayetlerimiz gelmişti, fakat sen onları unuttun, bugün de sen işte böyle unutulmaktasın."

127- İşte biz ölçüsüzce davrananları ve Rabbinin ayetlerine inanmayanları böylece cezalandırırız; ahiretin azabı ise gerçekten daha şiddetli ve daha süreklidir.

SÖZLÜK

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا — Dedi ki hep birlikte oradan inin. Ey Adem, sen ve Havva oradan inin. İblis daha önce oradan kovulup indirilmişti.

بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ — Birbirinize düşman. Âdem, Havva ve zürriyetleri İblis ve zürriyetine, İblis ve zürriyeti de, Âdem, Havva ve zürriyetlerine düşmandır.

فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى — Benden size bir yol gösterici; kitap ve Resûl geldiği zaman.

فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ — Kim hidayetime uyarsa. Resûlûmle birlikte gönderdiğim mesaja, yani indirdiğim kitaplarıma ve gönderdiğim elçilerime tabi olursa.

فَلَا يَضِلُّ — Sapıtmaz. Dünyada dalalete düşmez.

وَ لَا يَشْقَى — Asi olmaz. Mutsuz olmaz. Ahirette de mutsuz olmaz.

وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي — Kim benim zikrimden yüz çevirirse. Kur'an'a inanmaz, onunla amel etmezse. Allah'ın indirdiği bütün kitaplara zikir denilmektedir.

مَعِيشَةً ضَنْكًا — Dar ve sıkıntılı geçim. Bol imkanlara sahip olsa bile mutluluğu yakalayamaz.

أَعْمَى — Kör. Gözü görmez.

وَ قَدْ كُنْتُ بَصِيرًا — Görüyordum. Dünyadayken ve kabirden dirilirken gözlerim görüyordu.

قَالَ كَذَلِكَ — Dedi ki: İşte böyle. Sana âyetlerimiz geldi. Ama sen onları unuttun. Sen de cehennem ateşinde unutulacaksın.

وَ كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ — İsraf edenleri böyle cezalandırırız. İsraf burada harama ve küfre girme manalarını içermektedir. Âyetlerimizi unutanları cezalandırdığımızın benzeri bir biçimde, günahta aşırı giden, sınır tanımayan ve Rabbinin ayetlerine inanmayan azgınları da cezalandırırız.

أَشَدُّ وَ أَبْقَى — Daha şiddetli ve kalıcı. Dünya azabından daha şiddetli ve daha kalıcıdır. Ne sonu gelir ne de ara verilir.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, sûrenin akışı içinde Hz. Âdem (a.s.)'in kıssasını anlatmaya devam ediyoruz: Hz. Âdem ve eşi Havva, yasak ağacın meyvesinden yedikten sonra, ayıp yerleri ortaya çıktı. Bunun üzerine Yüce Allah da onları yaptıklarından dolayı azarladı:

"Sizi bu ağaçtan menetmemiş miydim? "Şeytan sizin apaçık düşmanınızdır" dememiş miydim? Daha sonra Âdem (a.s.)'e tevbe sözlerini indirdi. O da eşi ile birlikte bu sözleri tekrarladı.(1) Bütün bunların sonunda Yüce Allah tevbelerini kabul etti. Ardından buyurdu ki:

"Oradan inin." Cennetten. "Hepiniz..."

---

(1) Bu sözler şunlardır: "Rabbimiz, biz kendimize zulm ettik. Eğer sen bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen elbette hüsrana uğrayanlardan oluruz."(A'raf Sûresi: 23)

Çünkü Âdemoğlunun amansız düşmanı İblis, cennetten tard edilip sürülmüştü. Böylece hep birlikte oradan inmiş oldular.

"Artık size benden bir yol gösterci gelecektir."

Bana nasıl kulluk yapacağınıza ilişkin açıklamalar gelecektir. Bu açıklamaları, indirdiğim kitaplar bildirecek ve elçilerim (peygamberlerim) de size pratiğini göstereceklerdir.

"Kim benim hidayetime uyarsa."

Yol göstericime inanır, onun öğretileri ışığında amel ederse artık o şaşırıp sapmaz, dünya hayatında dalalete düşmez ve mutsuz olmaz."

Ahirette de bedbaht olmaz.

"Kim de benim zikrimden yüz çevirirse."

Davetimi anlatan kitaplarıma inanmaz, onların doğrultusunda amel etmezse, onun için ceza olarak sıkıntılı bir geçim vardır."

Dar, sıkıntılı, bunalımlı bir hayat sürdürür. Nimetler içinde yüzse de, geniş imkanlara sahip bir hayat sürdürse de mutluluk ve huzur nedir bilmez. Onun kabri de daracık olur. Dünya hayatı ile ahiret hayatı arasında yer alan ve berzah dediğimiz kabir hayatı o uzun ara dönemde de sıkıntılı, ıstırap verici bir hayat sürdürür. Kıyamet gününde de kör olarak haşredilir. Gözleri hiç birşey görmez olur. Bu haline de çok şaşırır ve Rabbine sorar: "Ben dünyada ve diriliş zamanında görmekte olan biriyken, beni niye kör olarak haşrettin." Rabbi ona şu cevabı verir: "İşte böyle."

Sen daha önce görüyordun, şimdi ise kör biri oldun. Çünkü "sana âyetlerimiz gelmişti." İndirdiğimiz kitaplarda âyetlerimiz bulunuyordu, peygamberlerimiz de bu âyetleri pratik olarak öğretiyorlardı. Ama sen "onları unuttun," onları terkettin, ilgilenmedin, yan çizdin. Sen de bu gün cehennemde unutulacaksın...

"İşte biz ölçüsüz davrananları ve Rabbinin âyetlerine inanmayanları böyle cezalandırırız."

Hiç bir sınır tanımadan günaha dalanları, aşırı gidenleri böyle cezalandırırız. Onu sıkıntılı bir hayata mahkum ederiz. Bu, onun dünya ve berzah hayatındaki cezasıdır.

"Ahiretin azabı ise, gerçekten daha şiddetli ve daha süreklidir."

Dünya azabından daha korkunçtur.

"Daha süreklidir."

Sonsuzdur. Kesinlikle sona ermez.

SONUÇ

1- Şeytan, insanoğlunun düşmanıdır.

2- Kur'an'a inanan, onun âyetleri doğrultusunda hareket edenin dünyada şaşırıp sapmayacağı, ahirette de mutsuz olmayacağı Yüce Allah'ın bir va'didir.

3- Kur'an'a sırt çevirenler, hem dünyada, hem de ahirette onur kırıcı azaba çarptırılırlar.

4- Allah'ın ayetlerini inkar edip günah ve isyanda aşırı gitmek, insanoğlunun sergileyebileceği en kötü davranışlardan biridir ve şiddetli bir ceza ile karşılığını görür.

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ
فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾ فَاصْبِرْ عَلَىٰ
مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ وَمِنْ
آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾ وَلَا تَمُدَّنَّ
عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ ۚ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٣١﴾ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ
وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَاقِبَةُ
لِلتَّقْوَىٰ ﴿١٣٢﴾

128- Kendilerinden önceki nesillerden nicelerini yıkıma uğratmamız, onları doğruya yöneltmedi mi? Oysa bu gün onların kaldıkları yerlerde gezinip duruyorlar. Şüphesiz bunda sağduyu sahipleri için deliller vardır.

129- Eğer Rabbinden geçmiş bir söz ve adı konulmuş bir sure olmasaydı, muhakkak yıkım azabı kaçınılmaz olurdu.

130- Şu halde onların söylediklerine karşı sabırlı ol, güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin bir bölümünde ve gündüzün uçlarında da tesbihte bulun ki razı olunasın.

131- Onlardan bazı zümrelere kendilerini denemek için verdiğimiz dünya hayatının süsüne gözlerini dikme. Rabb'inin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir.

132- Ailene namazı emret, kendin de namaz kılmaya dayan. Biz senden rızık istemiyoruz. Seni biz besliyoruz. Sonuç takva sahiplerinindir.

SÖZLÜK

اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ	Onları doğruya iletmedi mi? Onlara açıkça belli olmadı mı? Onları doğru yola yöneltmedi mi?
مِنَ الْقُرُونِ	Nesillerden nicesini. Nice çağların halkını.
لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَى	Akıl sahipleri için ayetler vardır. Sağduyu sahipleri için ibretler vardır. Ennehyetu: Akıl demektir.
وَ لَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ	Eğer geçmiş bir kelime olmasaydı. Onlara yönelik azabın tehir edilmesine ilişkin olarak bir söz geçmeseydi.
لَكَانَ لِزَامًا	Azap kaçınılmaz olacaktı, tehir edilmeyecekti.
مَا يَقُولُونَ	Söyledikleri. Söyledikleri küfür sözleri ve mucize istekleri.
وَ مِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ	Gece vakitlerinde.
لَعَلَّكَ تَرْضَى	Umulur ki, sonunda hoşnut olacağın bir sevap kazanırsın.
اِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ	Onlardan bazılarına imtihan için verdiklerimiz. Dünya nimetlerinden yararlandırdığımız kimi kafirler.
زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا	Dünya hayatının süsü. Bunu ifade etmek için zehre ifadesinin kullanılmış olması, çabucak değersizleşip gözden düşmesine

yönelik bir işarettir.

لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ — Bu hususta onları deneyelim diye şükür mü ediyorlar, yoksa nankörlük mü ediyorlar? Belirleyelim diye.

وَ الْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى — Ve sonuç takvanındır. Dünya ve ahirette övgüye değer, onur verici akibet takva sahiplerinindir, Allah'tan korkanlarındır.

AÇIKLAMA

Hz. Âdem (a.s) kıssasını anlatan ayetlerin ardından Yüce Allah şu soruyu yöneltiyor:

"Onları doğruya yöneltmedi mi?"

Allah'ın âyetlerini yalanlayan Mekke müşrikleri; gerçeği göremediler mi? Gaflet içinde kalıp hakkın mesajını olanca netliği ile göremediler mi ki, "kendilerinden önceki nesillerden nicesini yıkıma uğrattık."

Önceki çağlarda yaşayan bir çok toplumu helak ettik. Onlar da tıpkı bu Mekke müşrikleri gibi yurtlarında yaşıyor, gezip tozuyorlardı. Semudoğulları, Medyenoğulları gibi nice müşrik toplumu kafir oldukları günah içinde yüzdükleri için yıkıma uğrattık. Şu halde bunlara bakıp ibret alsınlar, Allah'ın bir ve ortaksız olduğuna iman etsinler, dolayısiyle kurtuluşa erip mutlu olsunlar.

"Şüphesiz bunda önceki nesillerin yıkıma uğratılmasında ayetler vardır."

Allah'a ve Rasûlûne inanmanın, onlara itaat etmenin gerekliliğine ilişkin apaçık belgeler vardır.

"Sağduyu sahipleri için..."

Akıl sahibi kimseler bunlardan öğüt alır, ama akıl sahibi olmayanlar, akli yeteneklerini devredışı bırakanlar, dolayısiyle düşünemeyen kimseler bu âyetleri anlayamazlar, onlardan ibret dersleri çıkaramazlar.

"Eğer Rabbinden geçmiş bir söz olmasaydı."

"Her nefis, ancak kendisi için belirlenen süre dolduğu zaman" ölecektir şeklinde belirlenmiş bir süre olmasaydı..."

Belirlenen bu vakit, Allah katında, kaderler kitabında yazılıdır. Değişmesi ve geçersiz kılınması söz konusu değildir. Şayet böylesine kesin bir söz verilmiş olmasaydı, küfür, şirk ve günaha dayalı hayat sürmelerinden dolayı azaba bir an önce çarptırılmaları kaçınılmaz olacaktı.

"Şu halde ey Rasûlüm sen onların sana yakıştırdıkları büyücü, şair, ya-

lancı ve kahin türü sözlerine karşı sabırlı ol."

Zikir ve tesbih içeren namazla yardım dile, güneşin doğuşundan önce sabah namazı ve batışından önce ikinci namazı, gecenin bir bölümünde gece saatlerinde, akşam ve yatsı namazlarında ve gündüzün uçlarında" yani, öğlen namazında, Allah'ı tesbih et, noksan sıfatlardan tenzih et. Gerçekten öğlen vakti, gündüzün iki ucunun birleştiği bir zaman dilimidir ki, tam güneşin zeval vaktine denk düşer. Böylelikle Allah'ın sevabı ile "hoşnut olabilesin."

"Gözünü dikme," gıbta ederek bakma "onlardan bazı grupları yararlandırdığımız dünya hayatının süsüne..." kıymet verme.

Bunların inancında, ahlak ve hayat sistemlerinde tutarsızlıklar vardır. Bizim amacımız onları denemektir. Kendilerine bahşettiğimiz dünya hayatının çekici süsleriyle onları deneriz.

"Senin Rabb'inin rızkı."

Yüce Allah'ın kendi katında senin için hazırladığı ecir ve sevab daha hayırlı ve daha süreklidir."

Mahiyet olarak daha hayırlı ve süre olarak daha kalıcıdır. Akıllı insanlar, kalıcı olanı, geçici olana tercih ederler.

"Ehline namazı emret ve onda kararlı davran."

Eşlerine, kızlarına ve sana tabi olan mü'minlere namaz kılmayı emret. O namazda bir lezzet, nefsin kötü arzularına bir şifa bulma ve kişiyi olgunlaştıran manevi bir güç vardır. Onun için namaz kılma hususunda çok dikkatli ol.

"Biz senden rızık istemiyoruz."

Bize mal verme yükümlülüğünü getirmiyoruz." Senin yükümlülüğün namaz kılmadır. Onu en kusursuz bir şekilde eda et.

"Biz sana rızık veriyoruz."

Senin rızkını vermek bize aittir.

"Sonuç da takvanındır."

Dünya ve ahiretteki övgüye değer sonuç, takva sahibi kullarımındır. Onlar Allah'tan korkarlar, yürekleri titreyerek yükümlülüklerini yerine getirirler. Yasakladığımız şeylerden büyük bir özenle kaçınırlar. Sonların en güzeli işte bunlarındır. Bu sonuç, dünyada zafer, ahirette de mutluluk olarak kendini gösterir.

SONUÇ

1- Başkasından ibret almak, aklın bir gereğidir.

2- Akıl büyük bir nimettir, sahibine büyük yararlar sağlar.

3- İnsanları tek ve ortaksız Allah'a kulluk yapmaya davet etmek bir görevdir. Bu görevi yerine getirirken namazla yardım dilemek gerekir.

4- Beş vakit namaza işaret edilerek, buna karşı kazanılan sevabın insanı hoşnut kılacağı vurgulanıyor.

5- Kişi kafirlerin sahip oldukları mal ve nimete ilgi duymamalıdır. Çünkü kafirler bu mallardan dolayı imtihana tabi tutulmaktadırlar.

6- Bir kul, Allah'ın kendisi için öngürdüğü rızka rıza gösterip ahiret yurdunun kalıcı ve sonsuz rızkının beklentisi içinde olmalıdır.

7- Aile içinde eş ve çocuklara, müslüman kimselere namaz kılmayı ve bu hususta kararlılık göstermeyi emretmek gerekir.

8- Takva bir fazilettir. Takva sahipleri (Allah'ın emirlerini hakkıyla yerine getirenler) yüksek nimet derecelerine ulaşırlar. Dünya ve ahirette güzel akîbet onlarındır.

9- Müslüman bir ailenin fertleri namaz kıldıkları için, Yüce Allah bundan dolayı rızık sebeplerini kolaylaştırır ve rızıklarını genişletir.

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِّن رَّبِّهِ ۚ أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةُ
مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُم بِعَذَابٍ
مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ
مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿١٣٥﴾

133- Dediler ki: "Rabb'inden bize bir ayet (mu'cize) getirmeli değil mi?" Onlara, önceki Kitab'larda bulunan delil gelmedi mi?

134- Şayet onları, ondan önce bir azab ile helak etseydik: "Rabb'imiz, bize bir elçi gönderseydin de böyle alçak ve rezil olmadan önce senin ayetlerine uysaydık!" derlerdi.

135- De ki: "Herkes beklemektedir. Bekleyin, düzgün yolun sahipleri kimdir, doğru yolda olan kimdir, bileceksiniz!"

SÖZLÜK

لَوْلاَ	Keşke. Olsaydı ya!" anlamında teşvik edatı. Kendisinden sonra söz konusu edilen şeyin meydana gelmesine yönelik bir teşvik anlamı ifade eder.
بِآيَةٍ مِن رَّبِّهِ	Rabbinden bir âyet. Peygamberliğini ve Resûllüğünü isbatlayan ve pekiştiren bir mucize.
بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ الْأُولَى	Önceki kitaplarda bulunan açık belgeler. Kur'an-ı Kerim'in kapsadığı geçmiş ümmetlere ve onların kendilerine gönderilen elçileri yalanlamalarından dolayı helak edilişlerine ilişkin haberleri okumadılar mı?
مِنْ قَبْلِهِ	Ondan önce. Elçimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'i göndermemizden ve kitabımız Kur'an'ı indirmemizden önce.
مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَ نَخْزَى	Zillet ve perişanlık bize ilişmeden önce. Kıyamet günü cehennem azabı içinde zillet ve rüsvaylık bize ilişmeden önce.
مُتَرَبِّصٌ	Bekleyenler. İşin sonu nereye varacak diye bekliyor.
فَسَتَعْلَمُونَ	Yakında bilecekler. Yakında yani, kıyamet günü bileceksiniz.
اَلصِّرَاطُ السَّوِىُّ	Dümdüz yol. Tek gerçek din; İslâm.
وَ مَنِ اهْتَدَى	Ve kim hidayete erdi. Doğru yola ulaşan. Yakında bileceksiniz, kimin sapık olduğunu? Biz mi, siz mi?

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı, müşriklerin doğru yola ulaşmalarını sağlama amacına yönelik olarak devam ediyor. Burada Yüce Allah, dünya hayatının süsünden, göz alıcı nimetlerinden yararlandırılan bu müşriklerin, Allah'a ortak koşma ve

peygamberini yalanlama esasına dayalı hayat biçimlerinde ısrarlı olduklarını haber veriyor.

"Dediler ki: "Bize bir âyet getirmesi gerekmez miydi?" Muhammed (s.a.v.)'in de tıpkı Salih, Musa ve İsa gibi, peygamberliğini isbatlayan ve bize sunduğu mesajı pekiştiren bir mucize göstermesi gerekmez miydi?.. Yüce Allah onların bu batıl ve çarpık anlayışlarına şu cevabı veriyor:

"Onlara önceki kitaplarda açık belgeler gelmedi mi?"

Mucize mi istiyorlar? Apaçık işaretler mi görmek istiyorlar? Halbuki Kur'an, önceki kitaplarda yer alan apaçık belgeleri onlara sunuyor. Burada, mucize isteyen önceki ümmetlerin başına neler geldiğini öğrenebilirler. Geçmiş milletlere mucize gösterilince yalanladılar. Bunun üzerine Allah onları yıkıma uğrattı, helak etti. Bu müşrikler de inanmayacaklardır istedikleri mucize gelse de... İnanmadıkları için de tıpkı önceki kuşaklar gibi korkunç bir yıkıma uğratılacaklardır.

"Eğer biz onları bundan önceki bir azab ile yıkıma uğratmış olsaydık."

Hz. Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak gönderip kendisine bir kitap indirmeden evvel, onları helak edici bir azaba uğratsaydık, Allah'ın huzurunda hesap vermek üzere toplandıklarında diyeceklerdi ki: "Rabbimiz, bize bir elçi gönderseydin de, ayetlerine tabi olsaydık."

Bizi çağırdığın tevhid, iman ve salih amele uygun hareket etseydik. Bu şekilde küçülmeseydik, cehennem ateşinde aşağılanmasaydık... Böyle diyemeyeceklerine göre, niçin Allah'ın âyetlerine inanıp tabi olmuyorlar? Neden, azaba çarptırılmadan önce, peygamberin sunduğu yol gösterici davetin mahiyetini öğrenmiyorlar? Surenin son âyetinde, Yüce Allah bu aydınlatıcı açıklamadan sonra elçisine şu hitabı yöneltiyor:

"De ki: "Herkes gözetlemektedir."

Hepimiz, işin sonu nereye varacak diye bekliyoruz.

"Siz de gözleyip durun."

En sonunda, kıyamet meydanında toplandığınız zaman bileceksiniz dümdüz yolun sahipleri kimlermiş."

Eğri ve çarpık tarafı bulunmayan dinin; yani İslâm'ın mensupları kimlermiş?

"Ve doğru yola ulaşan kimlermiş?"

Kimlerin kurtuluş ve mutluluğa ulaştıklarını ve kimlerin doğru yoldan

sapıp hüsrana ve yıkıma uğradıklarını göreceksiniz...

SONUÇ

1- Hakka sırt çeviren, aklı kullanıp gerçeğe ulaşma yönteminden habersiz olan toplumların inanmak için mucize istemeleri, peygamberlik tarihi boyunca bilinen bir gelenektir.

2- İman ve salih amel esaslı bir hayat sürdürmedikleri için, kıyamet günü cehenem azabına çarptırılanlar; aşağılanırlar, küçülürler.

3- Bu ayet-i kerimede, Ebu Said el-Hudri (r.a.) kanaliyle rivayet edilen hadis-i şerife yönelik bir işaret vardır: "Kıyamet günü üç grup insan Allah'a karşı kendini savunur":

a) Fetret döneminde ölen kimse.

b) Akıl melekesine sahip olmayan.

c) Küçük çocuk... Yani baliğ olmayan çocuk.

Akıl sahibi olmayan kişi der ki: "Bana akıl vermedin ki, ondan yararlanayım."

Fetret döneminde ölen kimse de: "Bana ne bir hiç bir peygamber gelmedi. Şayet gelmiş olsaydı, muhakkak insanlar içinde en fazla sana itaat eden kişi ben olurdum" der ve "Rabbimiz, bize bir elçi gönderseydin ya" ayetini okur.

Küçük çocuk da şöyle der: "Ben küçüktüm. Bu tür meseleleri akledemiyordum."

Bunun üzerine: "Onlara ateşi yaklaştırın," diye bir direktif verilir. Sonra "Bu kişilere ateşi tutun, avuçlayın" denir. Allah'a yukarda söylemiş oldukları sözlerin de sadık olanlar hemen bu emre uyarlar. Allah'a vermiş oldukları sözde durmayanlar ise emri yerine getirmede ağır davranırlar. Bunun üzerine Yüce Allah: "Siz şimdi bana karşı geldiniz, elçim gelseydi, ona mı karşı çıkmayacaktınız?" Yani Peygamberime dünyada iken daha şiddetli karşı çıkacaktınız, der.

Bu hadisi şerifi İbn-i Cerir: "Rabbimiz, bize bir elçi gönderseydin ya?" âyetini tefsir ederken rivayet etmiştir.

Sûre 21
Enbiyâ Sûresi

Mekke Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 112

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ① مَا يَأْتِيهِمْ
مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ② لَاهِيَةً
قُلُوبُهُمْ ۗ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ③ قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ
فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ④ بَلْ قَالُوا أَضْغَاثُ
أَحْلَامٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ
الْأَوَّلُونَ ⑤ مَا آمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا ۖ أَفَهُمْ
يُؤْمِنُونَ ⑥

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyle

1- İnsanların hesapları yaklaştı, fakat onlar hâlâ gaflet içinde yüz çevirmektedirler.

2- Kendilerine Rab'lerinden gelen her yeni ikazı mutlaka eğlenerek dinlerler.

3- Kalpleri eğlencededir. O zulmedenler, aralarında şu konuşmayı gizlediler: "Bu (Muhammed) de sizin gibi bir insan değil mi? Şimdi siz göre göre büyüye mi kapılacaksınız?"

4- Dedi ki: "Rabb'im gökte ve yerde konuşulan her sözü bilir. (O'ndan gizli kalan hiçbir şey yoktur). O, işitendir, bilendir."

5- "Hayır, dediler, (bu), karmakarışık hayallerdir; hayır onu

uydurmuş; hayır o şairdir. (Eğer gerçekten peygamberse) öncekilerin (mu'cizelerle) gönderildikleri gibi o da bize bir mu'cize getirsin."

6- Bunlardan önce helak ettiğimiz hiçbir şehir (halkı) inanmamıştı, şimdi bunlar mı inanacaklar.

SÖZLÜK

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ	İnsanlara hesapları yaklaştı. İnsanları sorgulama zamanı, yani kıyamet günü yaklaştı.
وَ هُمْ فِى غَفْلَةٍ	Ve onlar gaflet içindedirler. Hızla yaklaştıkları akıbetin farkında değildirler.
مُعْرِضُونَ	Yüz çeviricidirler. Yüz çeviriyorlar. Şirk ve günahları terkettikten sonra, salih ameller işleyerek, kendilerini bekleyen akibeti, sorgulama gününü önemsemiyorlar.
مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ	Rabb'lerinden kendilerine gelen yeni hatırlatmadan. Yeni inen Kur'an-ı Kerim.
وَ هُمْ يَلْعَبُونَ	Ve onlar oynuyorlar. Oyun konusu yapıyorlar. Alaya alıyorlar, küçümsüyorlar.
لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ	Kalpleri eğlence halindedir. Kalpleri batıl, şer ve kötülük gibi saçma sapan şeylerle dolu olduğu için uyarıyı algılayacak durumda değildir.
وَ اَسَرُّوا النَّجْوَى	Gizlice fısıldaştılar. Aralarındaki konuşmayı gizlediler.
اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ	Karmakarışık düşler.
بَلِ افْتَرَاهُ	Bilakis onu uydurdu. Kendisi uydurdu. Onu yalan olarak düzdü. Kendisine vahiy olarak inmedi diye iftirada bulundular.
اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ	Onlar mı inanacaklar? Yani, inanmazlar. İfadenin başındaki istifham edatı, olumsuzluk bildirir.

AÇIKLAMA

Yüce Allah bildiriyor ve gerçeğin ta kendisi olarak buyuruyor ki:

"İnsanları sorgulama zamanı yaklaştı."

İyi ve kötü amellerinden dolayı sorgulanmalarının zamanı geldi, iyice yaklaştı.

"Ama onlar gaflet içindedirler."

Kendilerini bekleyen sorgunun ve cezanın farkında değildirler. Bu yüzden "yüz çeviriyorlar." Sorgulama gününe hazırlık amacı ile, kendilerine yöneltilen imana, yani, şirk ve günah esaslı hayat biçimini terkedip iman esasına dayalı ve salih amelle biçimlenen bir hayat tarzına geçiş yapmaya ilişkin çağrıya olumlu karşılık vermiyorlar.

"Kendilerine Rablerinden gelen her yeni ikazı mutlaka eğlenerek, dinlerler."

Kendilerine yönelik öğütler içeren ve âyetleri ile kendilerini uyaran Kur'an âyetleri indirildiği zaman, "bunu mutlaka oyun konusu yaparak dinliyorlar." Eğlenerek, alay ederek, üzerinde düşünme gereğini duymadan laubali bir tavır içinde Kur'an'ı dinlerler.

"Onların kalpleri eğlencededir."

Onların kalpleri meşguldür, yeni inmekte olan hidayet ve aydınlık nitelikli ayetlere ilgi duymazlar.

"Zulmedenler gizlice fısıldaştılar."

Müşrikler aralarında gerçekleştirdikleri gizli toplantılarda dediler ki:

"Bu sizin benzeriniz olan bir beşer değil mi?"

Muhammed de tıpkı sizin gibi bir insan değil mi? Öyleyse nasıl O'na inanır ve getirdiği mesaja uyarsınız? O'nun getirdiği şey, sadece bir büyü ürünüdür.

"Öyleyse, göz göre göre büyüye mi geleceksiniz."

Ne oluyor size? Aklınızı mı yitirdiniz?.. Bunları aktardıktan sonra yüce Allah elçisine şöyle hitabediyor:

"De ki: "Benim Rabbim, gökte ve yerde söylenen sözü bilir; O, işitendir."

Kullarının sözlerini bilendir, kullarının yapıp-ettiklerini hakkıyla görendir. Dolayısıyle sizin düzdüğünüz yalan sözleri de ve benim hak nitelikli çağrımı da işitir ve bilir.

"Hayır, dediler."

Gizli toplantılar düzenleyen bu zalimler dediler ki:

"Bunlar karmakarışık düşlerdir."

Rableri tarafından yeni bir yol gösterici olarak indirilen Kur'an hakkında

bunlar onun gördüğü düşlerdir dediler. Vahiy yoluyla indirilen Allah kelamı değildir dediler.

"Hayır, onu kendisi uydurmuştur."

Dağınık düşünceleri yüzünden ne diyeceklerini, Kur'an'ı nasıl tanımlayacaklarını bilemiyorlar. Bu yüzden ikide bir görüş değiştiriyorlar. Bu şaşkınlar dediler ki;

"Hayır, O bir şairdir."

Resûlûllah efendimizi bir şair olarak nitelendiriyorlar. Halbuki Peygamberimizin sözlerinin herhangi bir gerçekliği bulunmayan asılsız sözler olan şiirle bir ilgisi yoktur.

"Böyle değilse, öncekilere gönderildiği gibi bize de bir mucize getirsin."

Eğer iddia edildiği gibi Allah'ın elçisi ise, bir şair ve büyücü değilse, o zaman bunu pekiştiren bir mucize gösterse ya. Önceki peygamberlerden Salih, Musa ve İsa'ya indirilen mucizelere benzer mucizeler göstermesi gerekmez mi?

"Kendilerinden evvel helak ettiğimiz hiç bir ülke halkı iman etmemişti."

Söz konusu halklara mucizeler gösterilmiş ama onlar iman etmemişlerdi, bu yüzden Yüce Allah onları korkunç bir azapla helak etti.

"Şimdi bunlar mı iman edecek?"

Hayır bunlar inanmazlar. Çünkü geçmişte helak edilen milletlerle ortak özelliklere sahiptirler. Bu yüzden iman etmeleri için mucize göstermenin bir anlamı olmaz. Çünkü biz onların inanmayacağını biliriz.

SONUÇ

1- Kıyamet yakındır.

2- Müşrikler hızla yaklaşmakta olan akibetlerinin farkında değildirler. Kalpleri dünya tutkusuyla oyalanmakta, bu yüzden tevhid davetinden, kıyamet ve sorgulamaya ilişkin uyarılardan yüz çevirmektedirler. Günümüz insanları bu bakımdan, o günkü müşriklerden daha kötü bir durumdadırlar.

3- Müşrikler ilahi vahiy ve peygamber karşısında açıkça bir panik halini yaşarlar. Nasıl davranacaklarını, daveti mesajı nasıl tanımlayacaklarını bilemezler.

4- İnatla inkâr eden insanlar için bir zaman mucizeler hidayetlerine ebep

olmamıştır. Tam tersine böyle kafir insanların helak olmalarına neden olmuştur. Bu, inatçı kafir insanın karakteristik özelliğidir; inanmak ve hidayete ermek istemediği zaman, her türlü mucize gösterilse de inanmak istemez.

وَمَآ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُّوحِيٓ إِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا۟
أَهْلَ ٱلذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾ وَمَا جَعَلْنَٰهُمْ جَسَدًا
لَّا يَأْكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَمَا كَانُوا۟ خَٰلِدِينَ ﴿٨﴾ ثُمَّ صَدَقْنَٰهُمُ ٱلْوَعْدَ
فَأَنجَيْنَٰهُمْ وَمَن نَّشَآءُ وَأَهْلَكْنَا ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿٩﴾ لَقَدْ
أَنزَلْنَآ إِلَيْكُمْ كِتَٰبًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

7- Biz, senden önce yalnız kendilerine vahyedilen erkeklerden başkasını elçi göndermedik. Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (yani meseleyi bilen, eski Kitab sahiplerine) sorun.

8- Biz onları yemek yemeyen ceset(ler) yapmadık. (Onlar), ölümsüz de değillerdi.

9- Sonra onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik, onları ve dilediklerimizi kurtardık, aşırı gidenleri helak ettik.

10- Andolsun, size, içinde şanınız (şerefiniz) bulunan bir Kitab indirdik. Aklınızı kullanmıyor musunuz?

SÖZLÜK

قَبْلَكَ — Senden önce. Ey Muhammed senden önce.

اَهْلَ الذِّكْرِ — Zikir ehli. Daha önce inen kitapların bağlıları. Ehl-i kitap.

جَسَدًا — Ceset. İnsan cesetleri.

اَلْوَعْدُ — Vaad. Peygamberlere verdiğimiz söz.

اَلْمُسْرِفِينَ — İsraf edenler. Zulüm, şirk ve günah işlemek suretiyle ilahi ölçüleri çiğneyenler. Aşırı gidenler.

كِتَابًا — Bir kitap. Yüce Kur'an.

فِيهِ ذِكْرُكُمْ — İçinde zikriniz var. Size Rabbinizi hatırlatan uyarılar var. İnsanlar arasında şanla, şerefle anılmanızı sağlayan ilkeler içermektedir.

AÇIKLAMA

Kur'an'a ve peygamber efendimize (s.a.v.) yönelik Kureyş müşriklerinin itirazları şöyle idi: "Elçi neden insanlardan seçilmiştir? Bu elçi niye yemek yiyor? Neden bir hazinesi veya ürünlerinden yiyeceği olağanüstü bir bahçesi yoktur? Neden önceki peygamberlerin kavimlerine sundukları türden bir mucize ile çıkmıyor karşımıza?"

Katade bildiriyor ki:

Mekkeliler peygamber efendimize (s.a.v.) şöyle bir öneride bulundular: Madem ki, bize sunduğun mesaj haktır ve madem ki, inanmamız seni mutlu edecektir. Safa tepesini bizim için altına dönüştürsene.

Bunun üzerine Cebrail indi ve ona şöyle dedi: Eğer dilersen, kavminin isteği yerine getirilir. Fakat buna rağmen inanmayacak olurlarsa, bir an bile bekletilmezler. Yani hemen, oracıkta tepelerine dehşet verici azap indirilir. Şayet dilersen, kavmin hakkında acele edilmez, onlara mühlet verilir.

Peygamberimiz: "Kavmime zaman tanınmasını istiyorum" dedi. Bunun üzerine Yüce Allah: "Kendilerinden evvel yıkıma uğrattığımız hiç bir ülke halkı iman etmemişti; şimdi bunlar mı iman edecek?" âyetini indirdi."

Ey Resûlüm, "Senden önce de..." Kullarımıza iletilmesini dilediğimiz emir ve yasakları vahyettiğimiz insanlar dışında elçi göndermedik."

"Eğer bilmiyorsanız, o halde zikir ehline sorun." Senin kavmin bu işin aslını, eğer bilmiyorsa, kendilerine daha önce kitap indirilen yahudi ve hristiyanların din bilginlerinden öğrenebilir. Onlar bugüne kadar gönderilen tüm peygamberlerin insan olduklarını bilirler.

"Biz onları, elçileri yemek yemez cesetler kılmadık."

Melek suretinde veya yemek yemez insanlar olarak göndermedik. Tam

tersine, onları yaşamak için yemek ve su içmek zorunda olan insanlar kıldık. Şu müşrikler neden peygamberlerin yemek yiyen, çarşılarda gezen insanlar olmalarına itiraz ediyorlar ki?

"Sonra onlara..." söz konusu Resûllere "verdiğimiz söze sadık kaldık."

Şöyle ki: Kavimlerinin istedikleri mucizeleri gerçekleştirsek ve onlar da inanmayacak olsalar, kavimlerini helak edeceğiz.

"Böylece onları ve dilediklerimizi kurtardık."

Elçilerimizi ve onlara inanıp tabi olan mü'minleri kurtardıktan sonra, ayetlerimizi yalanlayan, küfür, inat, şirk, şer ve batıla dayalı bir hayat sürdürerek aşırı giden toplumlarını helak ettik, yurtlarını yerle bir ettik.

"Andolsun, size zikrinizin içinde bulunduğu bir kitap indirdik. Yine de akıllanmayacak mısınız?"

Burada Yüce Allah, helak olmalarına, köklerinin kurumasına sebep olabilecek mucizeler talep eden müşriklere hitab ediyor:

"Doğru yolu bulmanız, hal ve gidişinizi düzeltmemiz, dolayısıyle de mutlu olmanız için size bir kitap indirdik."

Bu kitabın şanı yücedir.

"İçinde zikriniz bulunur."

Sizi uyaran, size öğüt veren emirler bulunmaktadır. Milletler ve halklar arasında sizden söz edilmesini sağlamaktadır, daha önce milletler arasında adınız duyulmazdı. Çünkü bu Kur'an, tüm insanlığa sizin lisanınızla hitap etmektedir. Sizin özelliklerinizi gösteriyor. Başka insanlar bu hususta sizin izleyicileriniz durumundadır. Bu ise büyük bir onurdur. Böyle olmasına rağ-men, siz, şeytanca tuzakların, sinsi tuzakların peşinde mi koşuyorsunuz? İnanmamak için ayak mı diretiyorsunuz? Sizin için neyin iyi ve neyin kötü olduğunu akledemiyor musunuz?

SONUÇ

1- Peygamberler ancak insanlardan seçilirler.

2- İlim adamlarına sorulmadan öğrenilemeyecek olan dünya ve ahiretle ilgili meseleleri onlardan sorarak öğrenmek gerekir.

3- Her konuda israfa kaçmak, aşırı gitmek tıpkı şirk ve zulüm gibi kötüdür.

4- Kur'an bir hatırlatmadır. İçerdiği tevhide ilişkin delillerle ve geçmiş ümmetlerin kıssaları ile Allah'ı hatırlatır. Kapsadığı şeriat, hukuk, davranış ve ahlak sistemi ile de bağlılarına şeref kazandırır.

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا
آخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا
وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾
قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ
حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

11- Halkı zulmeden nice şehri kırıp geçirdik ve onlardan sonra başka bir topluluk getirdik.

12- Azabımızı hissettikleri zaman onlar, derhal oradan kaçmak için hayvanlarını mahmuzluyorlardı.

13- Boşuna kaçmayın, bol bol verilip içinde şımartıldığınız nimetlere ve yurtlarınıza dönün, çünkü sorguya çekileceksiniz!

14- "Eyvah bize, dediler, gerçekten biz nefislerimize zulmedenlermişiz!

15- Bu mırıldanmaları sürüp giderken biz onları, biçilmiş ekin gibi yaptık, sönüp gittiler.

SÖZLÜK

وَكَمْ قَصَمْنَا — Ve nicelerini kırıp geçirdik. Nice ülke halkını helak etmek suretiyle kırıp geçirdik.

كَانَتْ ظَالِمَةً Onlar zalimlerdi. Helak ettiğimiz bu ülkelerin halkları, zalim idi.

يَرْكُضُونَ Kaçıyorlar. Uzaklaşıp kaçıyorlardı.

اِلَى مَا اُتْرِفْتُمْ فِيهِ Şımarıp azdığınız; lüks yiyecekler, içecekler, köşkler ve binitlerle göz kamaştırıcı bir refah yaşadığınız yere dönün.

تُسْأَلُونَ Sorulacaksınız. Sizin öteden beri yaptığınız gibi, dünyanızla ilgili bazı hususlarda sorguya çekileceksiniz.

تِلْكَ دَعْوَاهُمْ Şu çağırışları. Şu yakarışı sürekli tekrarlayıp durdular: "Yazıklar bize. Gerçekten biz, zalimmişiz."

حَصِيدًا خَامِدِينَ Kırılıp geçirilmiş. Tek bir fert ayakta kalmayacak şekilde ilahi azap onları kırıp geçirdi. Biçilmiş ekin, sönmüş ocak gibi yeryüzünden silindiler.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, âyetlerini yalanlamakta ısrar eden ve elçilere uymama hususunda ayak direten geçmiş toplumların akibetine uğramamaları için Kureyşlilere uyarıda bulunuyor:

"Ülkelerden nicesini," nice ülke halkını, "Zulmedenler oldukları için," "Kırıp geçirdik."

Helak ettik, taş üstünde taş bırakmamacasına yurtlarını yerle bir ettik. Bu ülkelerin halkları zalimler idi. Şirk ve günaha dayalı bir hayat sürdürüyorlardı, büyüklük kompleksine kapılıp Allah'ın ayetleri karşısında burun kıvırıyorlardı.

"Bunun ardından bir başka kavmi yarattık."

Bunlar, helak edilenlerden daha iyiydiler...

"Bizim zorlu azabımızı hissettikleri zaman, oradan büyük bir hızla uzaklaşıp kaçıyorlardı."

Adı geçen zalimler, "bizim zorlu azabımızı" hissettikleri; gözleri ile, kulakları ile ve bilinçleriyle algıladıkları zaman, yaşadıkları beldelerinden "Büyük bir hızla uzaklaşıp kaçıyorlardı."

Ölümden kaçmaya çalışıyorlardı. Melekler de onları azarlayarak ve ite kaka sürükleyerek kaçmayın, "içinde şımarıp azdığınız refaha ve yurtlarınıza dönün." Yeme, içme, giyim-kuşam, barınma ve binek hususunda büyük ve ge-

niş imkanlara sahip kılındığı müreffeh ülkenize dönün.

"Çünkü sorguya çekileceksiniz?"

Adalet ilkesi uyarınca dünyevi meselelerinizden dolayı sorguya çekileceksiniz. Bu ortamda verdikleri cevap şu oldu:

"Yazıklar bize. Gerçekten biz, zalimmişiz."

Helak edilene kadar bu sözü tekrarlayıp durdular.

"Nihayet biz onları biçilmiş ekin, sönmüş ocak durumuna getirdik."

Köklerinden koparılmış ekinler gibi yere serildiler. Alevi sönmüş, geriye savrulup giden küllerinden başka bir şeyi kalmayan sönük bir ocağa döndüler.

SONUÇ

1- Zulüm büyük bir suçtur. Kınanmayı gerektiren bu suçun en büyük örneği de Allah'a ortak koşmaktır.

2- Azarlamak ve burnunu sürtmek amacı ile, azaba uğramış zalim bir müşrikle alay etmek caizdir.

3- Azaba uğrayanlar, bu ortamda tevbe etseler de bunun kendilerine bir yararı olmaz.

4- Azabın belirtileri baş gösterdiğinde, bu azabın dehşetinden kişi dengesini kaybeder, doğru düşünme ve doğru hareket etme yeteneğini yitirir. Ne dediğini bilmez hale gelir, saçmalar.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا
لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ
عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ

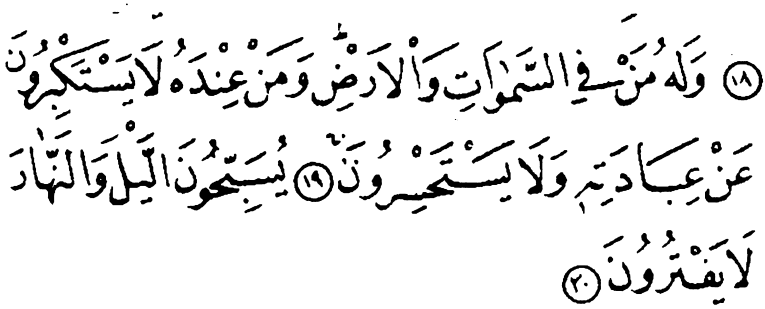

16- Biz göğü, yeri ve bunlar arasında bulunanları, eğlence için yaratmadık.

17- Eğer bir eğlence edinme isteseydik, kendi katımızdan (bir eğlence) edinirdik. Yapacak olsaydık, böyle yapardık.

18- Hayır biz hakkı batılın üstüne atarız da o onun beynini parçalar, derhal (batılın) canı çıkar. Allah'a yakıştırdığınız niteliklerden ötürü de vay siz(in haliniz)e!

19- Göklerde ve yerde kim varsa hep O'nundur. O'nun yanında bulunanlar, O'na kulluk etmekten büyüklenmez ve yorulmazlar.

20- Gece gündüz tesbih ederler, hiç ara vermezler asla bırakmazlar. Onlar için ibadet tabii ve aralıksızdır.

SÖZLÜK

لَاعِبِينَ	Eğlence olarak. İyi ve olumlu bir maksadımız olmaksızın sırf oyun ve eğlence olsun diye.
لَهْوًا	Oyun ve oyalanma. Eş ve çocuk.
مِن لَّدُنَّا	Katımızdan. Hurilerden veya meleklerden..
بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ	Bilakis hakkı atarız. Hakkı batılın üstüne fırlatırız.
فَيَدْمَغُهُ	Ve başını parçalar. Giderek batılın beynini dağıtır ve helak eder.
فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ	Ve o zaman yok olup gidicidir. Ortalıktan kaybolur gider.
وَ لَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ	Ve vasfettiklerinizden dolayı sizler için yazıklar olsun. Allah için eş ve çocukları vardır; elçisi için de iftiracı bir büyücüdür demenizden dolayı, bu tür asılsız yakıştırmalarınızdan ötürü

eyvahlar size.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ — Göklerde ve yerdekiler O'nundur. Göklerde ve yerde bulunanlar yaratılış, hükümranlık ve yönetim olarak O'nundurlar. Bu hususta ortağı yoktur O'nun.

وَ لَا يَسْتَحْسِرُوْنَ — Büyüklenmezler. Yorgunluk duymazlar, bıkıp tesbihatı terketmezler.

لَا يَفْتُرُوْنَ — Ara vermezler. Hiç durmadan tesbih ederler. Çünkü onlar bizim gibi yorulmazlar. Herhangi bir şeyden dolayı bu yükümlülüklerini savsaklamazlar.

AÇIKLAMA

Yüce Allah'ın şirk ve günah dolu bir hayat sürdüren zalim toplumları helak etmesi gösteriyor ki, O, insanı ve hayatı oyun ve eğlence olsun diye yaratmamıştır. Bilakis insanı ve hayatı yaratmasının gerekçesi Allah'ı anıp şükretmeleridir. Allah'ın kitabı Kur'an'dan yüz çeviren, O'na şükretme görevini yerine getirmeyen, dünya ve ahirette O'nun zorlu azabına maruz kalır. Önceki âyetin işaret ettiği gerçek budur. Âyet-i kerimede şöyle buyuruluyor.

"Biz, bir oyun ve oyalanma konusu olsun diye göğü, yeri ve ikisi arasındakileri yaratmadık."

Bunları, uygun bir amacı olmaksızın, boşu boşuna yaratmış değiliz. Bilakis yeri, göğü hak esasına dayalı olarak yarattık. Yaratılışın esası, insanların bize kulluk etmeleri, bize karşı şükür görevini yerine getirmeleridir.

"Eğer bir oyun ve oyalanma edinmek isteseydik."

Eğer eş ve çocuk edinseydik... Müşrik Araplara göre Allah (haşa) cinlerle evlenmiş ve ondan melekler türemişlerdi. Sapık hristiyanlara göre de Allah Meryem'i eş edinmiş ve ondan oğul (İsa) dünyaya gelmiştir. Allah müşrik kafirlerin bu tür yakıştırmalarından münezzehtir, yücedir. Yüce Allah bu tür asılsız iddiaları reddederek şöyle buyuruyor:

Şayet bir oyun ve oyalanma konusu olarak eş ve çocuk edinseydik, bunu kendi katımızdaki huri ve meleklerden edinirdik. Ama biz böyle bir şey edinmedik, böyle bir şey bize yakışmaz da. Göklerde ve yerde bulunan her şeyin ve herkesin sahibi. Her canlı kul konumundadır. Kulumuzu evlat ve eş edinmemiz akla uyar mı? Bir insan bile kölesini oğul ve cariyesini eş edinmezken?

"Hayır, biz hakkı batılın üstüne fırlatırız, o da onun beynini darmadağın eder."

Kur'an'ın hak delilleri, ortalıkta dolaşan bu saçma sapan fikirlerin, asılsız kuruntuların üzerine indikleri zaman o saçma fikirleri ve boş kuruntuları darmadağın eder. Geride bir kalıntı bırakmadan silinip giderler.

"Eyvahlar size"

Ey Allah'a çocuk, eş ve ortak yakıştıran, peygamberi sihirbazlık, şairlik, kahinlikle ve yalancılıkla suçlayan yalancılar, Rabbinize ve peygamberinize yönelik bu iftiralarınızdan dolayı azaba uğramanız kaçınılmazdır.

"Göklerde ve yerde kim varsa O'nundur."

Allah'ın eş ve çocuk edindiği şeklindeki iddianın asılsızlığı bir kez daha ortaya konuyor. Göklerde ve yerde bulunan herkesin sahibi olan Allah, demek ki, çocuk ve evlattan münezzehtir. Çünkü herk varlığın üzerindeki mülkiyet ve tasarruf yetkisi O'nun tekelindedir.

"O'nun yanında olanlar, O'na ibadet etmekte büyüklüğe kapılmazlar ve yorgunluk duymazlar."

Bu da müşriklerin iddialarını çürüten bir başka delildir.

"Gece ve gündüz hiç durmaksızın tesbih ederler."

Peki, Allah'ın eş ve evlada ihtiyaç duyduğunu nasıl düşünebiliyorsunuz? O'nun katında bulunup da sayılamayacak kadar çok olan melekler O'na ibadet etmede büyüklenmezler. İbadete ara vermeyi düşünmezler, yorgun düşmezler. Gece, gündüz, tüm zamanlar boyunca O'nu tesbih ederler.

"Hiç durmaksızın"

Bir süre için dinlenmek üzere tesbihe ara vermeleri dahi söz konusu değildir. Onların sürekli tesbih etmeleri ve bu yükümlülüklerini durmaksızın sürdürmeleri, insanoğlunun soluk alış verişine ve göz açıp kapamasına benzer. İnsanoğlu herhangi bir meşguliyetinden dolayı soluk alış-verişine veya gözünü açıp-kapamasına ara verir mi? Cevap "hayır"dır. İşte melekler de gece gündüz durmaksızın Allah'ı tesbih ederler.

SONUÇ

1- Yüce Allah oyun ve oyalanmadan, eş ve çocuk edinmekten münezzehtir, yücedir.

2- Kur'an'daki deliller haktır. Batıl fikirlerle karşılaşınca, onları çürüterek siler süpürür.

3- Batıl iddiaların asılsızlığını ortaya koymak için aklî kanıtlar ortaya koymak övgüye değer bir yöntemdir. Bazen de bu yöntem kaçınılmaz olur.

4- Yüce Allah tüm yaratıklardan mutlak olarak münezzehtir.

5- Melekler sürekli Allah'a kulluk eder O'nu noksan sıfatlardan ve asılsız yakıştırmalardan tenzih ederler.

لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾ أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ ﴿٢١﴾
لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ اتَّخَذُوا
مِن دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَٰذَا ذِكْرُ مَن مَّعِيَ وَذِكْرُ
مَن قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾
وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

21- Yoksa o müşrikler, yerden bir takım ilahlar edindiler de ölüleri onlar mı diriltecek?

22- Eğer yerde, gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı, ikisi de (yerde, gök de) bozulup gitmişti. Arş'ın sahibi Allah, onların nitelendirmelerinden (ortaklara ve aracılara muhtac olmaktan)

yüce (münezzeh)dir.

23- O, yaptığından sorulmaz, ama onlar, (yani o ilahlar veya kullar) sorulurlar.

24- Yoksa O'ndan başka ilahlar mı edindiler? De ki: "Bu hususta kesin delilinizi getirin. İşte benimle beraber olanların da öğütü ve benden öncekilerin de öğütü budur." Ama çokları hakkı bilmezler, bundan dolayı onlar, haktan yüz çevirirler.

25- Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki ona: "Benden başka ilahı yoktur, bana kulluk edin!" diye vahyetmiş olmayalım.

SÖZLÜK

أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ — Yoksa yerden bir takım ilahlar mı edindiler? Yani, altın, gümüş, bakır ve taş gibi yeryüzünün madenlerinden kendi elleriyle bir takım heykeller yapıp bunları ilah mı edindiler.

هُمْ يُنْشِرُونَ — Onlar. Ölüleri diriltiyorlar. Yani o ilah dedikleri mi diriltme işini yapıyor? Çünkü ölüyü diriltemeyen gerçek ilah olamaz.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا — Eğer o ikisinde. Yerde ve gökte.

لَفَسَدَتَا — Göklerin ve yeryüzünün düzeni bozulurdu. Çok ilah, zorunlu olarak beraberinde ilahlararası çatışmayı getirir. Bu da evrensel düzenin bozulmasını kaçınılmaz kılar.

فَسُبْحَانَ اللَّهِ — Allah ululuğuna ve kusursuz kemalina yakışmayan noksanlıklardan münezzehtir.

رَبِّ الْعَرْشِ — Arşın Rabbi, yaratıcısı, sahibi, tek ve ortaksız egemeni.

عَمَّا يَصِفُونَ — Vasfettiklerinden. Yüce Allah eş, çocuk ve ortak edinmek gibi noksan sıfatlardan münezzehtir.

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ — Yaptıklarından sorulmaz. Çünkü O, sınırsız tasarruf yetkisine sahip ortaksız hükümrandır. O'nun dışındakiler yaptıklarından sorulurlar. Çünkü aciz, cahil ve yönetilendirler.

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ — De ki: Kesin delilinizi getirin. Allah'tan başka ilahlar edinmenizi haklı kılacak kesin deliller gösterin. Ama bu hususta bir delil gösteremezler. Çünkü yalancıdırlar.

هَذَا ذِكْرُ مَنْ — İşte benimle birlikte olanların zikri. Benimle birlikte olanların

مَعِيَ kitabı Kur'an.

وَ ذِكْرُ مَنْ قَبْلِي Ve benden öncekilerin zikri. Tevrat, İncil ve Allah tarafından indirilen diğer kitaplar. Bu kitapların tümü "Allah'tan başka ilah olmadığına" şahitlik ederler.

لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ Hakkı bilmiyorlar. Onların çoğu hakkı bilmiyorlar. Yani, Allah'ın tek ve ortaksız ilah olduğunu, sırf O'na kulluk edilmesi gerektiğini bilmiyorlar, bu yüzden gerçeğe sırt çeviriyorlar.

فَاعْبُدُونِ Bana ibadet edin. Sırf bana kulluk eden. Kulluk sunulacak tek ilah olarak bana yönelin. Benimle birlikte bir başkasına ibadet etmeyin. Çünkü benden başkası ibadete layık değildir.

AÇIKLAMA

Bu âyetler grubunda, Yüce Allah, şirke dayalı bir hayat ve inanç sistemine tabi oldukları için müşrikleri kınayarak ve ayıplayarak söze başlıyor:

"Yoksa onlar yerden bir takım ilahlar mı edindiler?"

Yeryüzünün taşlarından ve madenlerinden ilahlar mı ürettiler ve bu ilahlar, "Ölüleri mi diriltecekler?"

Bu sorunun cevabı kaçınılmaz olarak "Kesinlikle hayır!"dır. Onlar ölüleri diriltemezler. Ölüleri diriltemeyen de hiç bir şekilde ilahlık makamına layık değildir. Bunu "Yoksa onlar yerden bir takım ilahlar edindiler de, onlar mı ölüleri diriltecekler?" âyetinden anlıyoruz. Bundan sonraki âyette ise Yüce Allah, onların Allah'tan başka ilahlar edinmelerini kâinattaki şu gerçeğe işaret ederek reddediyor:

"Eğer ikisinde..." Göklerde ve yerde, "Allah'ın dışında ilahlar olsaydı, elbette ikisi de bozulup gitmişti."

Çünkü ilah çokluğu, ilahlar arası çatışmayı ve karşılıklı çatışmayı getirir. Şu ilah şunu yaratmak ister, şu ilah istemez. Beriki şuna vermek ister, öteki buna karşı çıkar. İlahların kaprisleri yüzünden hayat düzeni alt üst olur... Diğer taraftan yeryüzündeki hayatın asırlardır, belli bir düzen ve ahenk içinde sürüp gelmesi, yaratıcının tekliğine, O'nun vacibul vücuda (varlığı zorunlu) olduğuna, sırf O'na kulluk yapmanın bir görev olduğuna delalet etmektedir. Bu yüzden Yüce Allah kendini ortaklardan ve müşriklerin eş ve evlat türü yakıştırmalarından tenzih ediyor:

"Arşın Rabbi olan Allah, onların nitelendirdikleri şeylerden yücedir."

Ardından sınırsız ilahlığını ve ortaksız Rabliğini apaçık bir örnek göstererek vurguluyor:

"O, yaptıklarından sorulmaz, oysa onlar sorguya çekilirler."

Birşey yapan ve ilminden, gücünden ve hükümranlığından dolayı yaptığından sorulmayan, gerçek ilahtır. Yaptığı bir şeyle ilgili olarak "niçin yaptın?" "niye terkettin?" diye sorguya çekilen, hesap vermek durumunda bırakılan, yaptığının karşılığını alan bir kimse ancak kul olabilir. Bir Rabb tarafından yönetilen olabilir. Müşrikleri azarlama ve kınama amaçlı bir diğer ifade de şudur:

"Yoksa O'ndan başka ilahlar mı edindiler?"

Allah'ı bir yana bırakarak başka ilahlara mı kulluk sunuyorlar? Ey Rasûlûm onlara "De ki: "Kesin delilinizi getirin."

Onların ilah olduklarına ilişkin iddianızı ıspatlayan kesin belgeler sürün ortaya. Batılı hak diye gösterecek belgeyi nereden bulacaklar?

"İşte benimle birlikte olanların zikri" Yani, mü'minlerin kitabı olan Kur'an. Onlar bu Kur'an ile Allah'ı anıyorlar, onun yol göstericiliği ile Allah'a kulluk ediyorlar. Onun ibret dolu tebliğinden öğüt alıyorlar.

"Ve benden öncekilerin de zikri."

İşte Tevrat ve İncil de orta yerde bulunuyor. Bunlardan birinde, Allah'tan başka bir ilahın varlığından söz ediliyor mu? "Hayır!"... Öyleyse, şu müşriklerin iddialarını dayandırdıkları delil nedir? Doğrusu müşrikler mantık ve delil nedir bilmeyen cahiller topluluğudur. Bu yüzden haktan yüz çevirmeleri son derece normaldir. Şu ifade buna dikkat çekmektedir:

"Hayır, onların çoğu hakkı bilmiyorlar, bundan dolayı yüz çeviriyorlar."

Düşünme yeteneklerini kaybetmiş cahiller oldukları için, delilleri ve anlamları mümkün değildir. Tevhid gerçeğini kabule yanaşmamaları, tevhide ilişkin delilleri ve belgeleri onaylamamaları bu yüzdendir.

"Senden önce hiç bir elçi göndermedik ki, ona şunu vahyetmiş olmayalım: Benden başka ilah yoktur, öyleyse bana ibadet edin."

Eğer müşrikler bu gerçeği bilselerdi, Allah'a ortak koşmazlar ve şirki savunmazlardı. Ne yazık ki, onlar aldatılmış cahiller güruhudurlar.

SONUÇ

1- İlahlığın en belirgin özellikleri, yaratma, rızık verme, öldürme ve diriltmedir. Eğer bir kimse bunları yapamıyorsa o, ilah değildir.

2- Kainattaki düzenin birliği, yaratıcının tekliğini gösterir. Varlığın birliği de var edenin birliğine tanıklık eder. Bu, mantık birliğini olarak Allah'ın varlığını, kulluğun sadece O'na yöneltilmesi gerektiğini pekiştiren kesin bir belgedir.

3- Şirki doğrulayacak bir delil hiç bir zaman bulunamaz. Allah'tan başkasına kulluk yapmanın olumluluğuna ilişkin bir delilin olabileceğini akıldan geçirmek de doğru değildir.

4- Kur'an, Tevrat ve Allah'ın indirdiği diğer tüm kitaplar, Allah'ın birliğini vurgulama hususunda birbirlerini pekiştirirler.

5- Allah tek ve ortaksızdır. Müşriklerin O'na eş ve ortaklar koşmaları asılsız bir iddiadır.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۚ
بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ
﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ ۚ إِلَّا
لِمَنِ ارْتَضَىٰ وَهُم مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَن يَقُلْ مِنْهُمْ
إِنِّي إِلَٰهٌ مِّن دُونِهِ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

26- "Rahman çocuk edindi." dediler. O, (böyle şeylerden) yüce münezzehdir. Hayır Rahman'ın çocukları sandıkları melekler, O'nun değerli kullarıdır.

27- O'ndan önce söz söylemezler ve onlar, O'nun buyruğunu

yaparlar.

28- Allah, onların önlerinde ve arkalarında olanı bilir. Allah'ın razı olduğundan başkasına şefaat edemezler ve onlar, O'nun korkusundan titrerler.

29- Onlardan her kim: "ben O'ndan başka bir ilahım!" derse onu cehennemle cezalandırırız. Biz zalimleri böyle cezalandırırız.

SÖZLÜK

وَلَدًا	Çocuk. Meleklerden çocuk edindi. Müşrikler, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia ediyorlardı. Allah bu tür asılsız yakıştırmalardan münezzehtir.
سُبْحَانَهُ	Allah çocuk edinmekten münezzehtir, yücedir.
بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ	Bilakis onlar yani, melekler ikrama layık görülmüş kullardır. Birinin kulu olan, onun oğlu veya kızı olamaz.
لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ	Sözle O'nun önüne geçemezler. O, söz söylemedikçe kendileri söz söylemez. Kula yanaşan da budur. Bir köle hiç bir konuda efendisinin önüne geçmemelidir.
وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ	Ve onlar O'nun emriyle yapıp-etmektedirler. İtaatkardırlar. O'nun izni olmadıkça bir şey yapmayacak şekilde terbiye edilmişlerdir.
وَلَا يَشْفَعُونَ	Ve şefaat etmezler.
إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ	Sadece kendisinden razı olduğu kişi için.
مُشْفِقُونَ	İçleri titremekte, korkmaktadırlar.
مِنْ دُونِهِ	O'nun dışında. Yani, Allah'ın dışında. Örneğin İblis böyle bir iddiada bulunacak olursa...
كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ	Zalimleri böyle cezalandırırız. Şirk ve günah işleyerek nefsine zulmedenleri böyle cezalandırırız.

AÇIKLAMA

Bundan önceki âyetler de şirkin asılsızlığı ve müşriklerin düşüncesizliği anlatılmıştı. Bu âyetlerde ise, müşriklerin bir diğer batıl inançları çürütülüyor: Allah'a evlat nisbet etmeleri şiddetle reddediliyor.

"Rahman olan Allah çocuk edindi, dediler."

Melekler Allah'ın kızlarıdır şeklinde bir iddia ileri sürüyorlardı. Yüce Allah bu âyet-i kerimede kendini bu tür noksanlıklardan tenzih ediyor.

"O, yücedir."

Müşriklerin asılsız iddialarını geçersiz kılarak kesin bir nokta koyuyor:

"Hayır, onlar ikrama layık görülmüş kullardır."

Onların Allah'ın kızları olduklarını iddia ettikleri melekler, Allah'ın ikramına layık görülmüş kullarıdır. Ardından yüce Allah onları şu şekilde anlatıyor:

"Onlar sözle O'nun önüne geçmezler."

Kulluk görevlerini kusursuz olarak yerine getirdikleri için, Allah söz söylemedikçe onlar söylemezler. O'nun emri doğrultusunda amel ederler. O, izin vermedikçe söz söylemezler, hareket etmezler. Yüce Allah onların gerilerini ve ilerilerini bildiğini haber veriyor... O'nun sınırsız ilmi onları kuşatmış bulunuyor, Allah'ın, hakkında şefaat edilmesinden hoşnut olduğu kimselerin dışında, herhangi bir şahıs için şefaatte bulunamazlar. Yüce Allah buyuruyor ki:

"Onlar şefaat etmezler, kendisinden hoşnut olunandan başka."

Bunun yanısıra onlar:

"O'nun haşmetinden içleri titremekte olanlardır."

Allah'ın korkusundan yürekleri titrer. Varsayalım ki, onlardan biri "ben ilahım" diyecek olsa, Yüce Allah derhal bu sözünden dolayı onu cehennem ile cezalandırır.

"Zalimleri biz böyle cezalandırırız?"

Şirk ve günaha dayalı bir hayat benimseyenleri işte böyle cezalandırırız. Böylece, müşriklerin "Melekler Allah'ın kızlarıdır. Bize Allah katında şefaatçi olsunlar diye onlara ibadet ediyoruz," şeklindeki iddialarının asılsız bir iftira olduğu ortaya çıkıyor.

SONUÇ

1- Müşriklerin, yahudi ve hristiyanların Allah'a çocuk nisbet edişleri batıl ve asılsız bir iftiradır.

2- Melekler Allah'a kullukta kusur etmezler. Allah'a karşı takındıkları edep ve itaatkarlık kemal düzeyindedir.

3- Müşriklerin; "melekler bizim için şefaatte bulunacaklar" şeklindeki inançları, asılsız bir hurafedir. Çünkü melekler ancak, Yüce Allah'ın, hakkında şefaat edilmesinden hoşnut olduğu kimseler için şefaatte bulunabilirler.

4- Kıyamet günü şefaat olacaktır. Ama bunun şartları vardır: Şefaatçinin şefaat etme hususunda izin almış olması, hakkında şefaat edilen kişinin de tevhid ehli olması gibi. Şefaatçıların şefaatı müşriklere bir yarar sağlamaz.

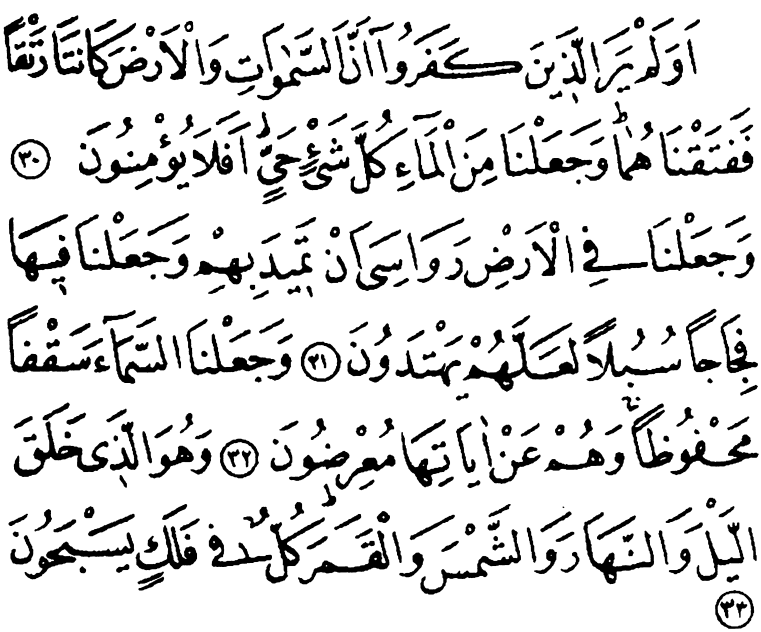

30- O nankörler görmediler mi ki göklerle yer bitişik idi, biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık? Hâlâ inanmıyorlar mı?(1)

(1) Bu âyet de çağımız ilminin ulaştığı bir gerçeği açıklamaktadır. İlmin tesbitine göre bütün kainat, başlangıçta bir gaz bulutu halinde idi. Sonra bu maddeden küreler şeklinde cisimler fırlamıştır. Dünyamız da bu cisimlerden biridir. Güneşten ateş bulutu halinde kopan dünya, kendi ekseni etrafında dönerken yavaş yavaş soğuyup kabuk bağlamıştır. Oluşum sırasında dünyada yükselen gazlar ve buharlar, yağmur şeklinde tekrar dünya üzerine dökülmüş; denizler, okyanuslar meydana gelmiş; önce denizlerde yosun şeklinde bitkisel hayat başlamış ve nihayet gelişe gelişe şimdiki bu dünya şeklini almıştır. Yani gök cisimlerinin birbirinden ayrılmasıyle dünya meydana gelmiş ve dünyada teşekkül eden sudan hayat doğmuştur. İşte âyet öz bir ifade ile bu gerçeği açıklamaktadır.

31- Yer, onları sarsmasın diye onun üstünde yüksek dağlar yarattık. Ve istedikleri yere gidebilmeleri için orada geniş yollar açtık.

32- Göğü, düşmekten korunmuş bir tavan yaptık; onlarsa hâlâ göğün, Allah'ın kudretini gösteren ayetlerinden yüz çevirmektedirler.

33- Geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratan O'dur. Bunların her biri bir yörüngede yüzmektedir.(1)

SÖZLÜK

كَانَتَا رَتْقًا — Birbirleriyle bitişik idiler. İçinde açıklık bulunmayan, içiçe girmiş bir kütle halindeydiler.

فَفَتَقْنَاهُمَا — Onları ayırdık. Göğü, yedi kat ve yeri de yedi kat şeklinde birbirinden ayırdık.

رَوَاسِيَ — Sabit dağlar.

اَنْ تَمِيدَ بِهِمْ — Hareket edip onları sarsmasın.

فِجَاجًا سُبُلًا — Geniş yollar. Bu yollar vasıtasıyla diledikleri yere kolaylıkla varabilirler.

لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ — Umulur ki, doğru giderler. Gitmek istedikleri yere varabilirler.

وَهُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا — Ve onlar onun ayetlerinden. Onun güneş, ay, gece ve gündüz gibi mucizevi delillerinden yüz çeviriyorlar.

كُلٌّ فِي ذَلِكَ — Her biri bir bunda yüzüp gidiyor.

يَسْبَحُونَ — Ay, güneş, dünya ve yıldızlardan her biri belli bir yörüngede hareket eder..

AÇIKLAMA

Surenin akışı içinde, tevhid inancının işlenmesine, Yüce Allah'ın noksan

(1) Bu âyet, bütün gök cisimlerinin bir felekte, yani belli bir yörüngede yüzmekte olduklarını açıklıyor. Kur'an indiği sırada ilim çevrelerine hakim olan Batlamyus teorisine göre güneş ve ayı hareket ettiren, felektir. Halbuki âyet, bunların felekte yüzdüklerini söylemekle o teoriyi yıkmıştır. Nitekim bugünün ispatlanmış bilgisine göre de bu varlıkların her biri , Kur'an'ın dediği gibi bir yörüngede yüzmektedirler. Yüce Kudret şu uzayda, birbirine çarpmadan hareket eden pek çok gezegenler yaratmıştır.

sıfatlardan ve yetersizlikten münezzeh olduğunun vurgulanmasına devam ediliyor:

"O inkar edenler görmüyorlar mı?"

Allah'ın birliğini, gücünü, ilmini ve sırf O'na ibadet edilmesi gereğini inkar edenler, mahlukatın içinde, yüceler âleminde, aşağı âlemde yer alan sonsuz ilminin, kudretinin ve hikmetinin göstergelerini görmüyorlar mı? Bundan önce göklerle yeryüzü bir duman kütlesi halindeydi. Yüce Allah bu kütleden göklerle yeryüzünü yarattı. Gökyüzü Allah'ın izniyle yağmur yağdırır. Yeryüzünde de değişik renkleri, kokuları, tatları ve yararları olan muhtelif bitkileri yeşertir. Yeryüzünde yaşayan insan, hayvan, bitki ve tüm canlıların hayat kaynağı su'dur. Allah'ın varlığı, birliği ve sırf O'na ibadet edilmesi gerçeğine yönelik delil olarak bunlar yetmez mi?

İnsanlar neden inanmazlar ki? 30. âyet-i kerime, bir anlamda bu soruyu yöneltmiş oluyor:

"O inkar edenler görmüyorlar mı ki, başlangıçta göklerle yer, birbiriyle bitişik iken, biz onları ayırdık ve her canlı şeyi su'dan yarattık. Yine de onlar inanmayacaklar mı?"

"Yeryüzünde sabit dağlar yarattık."

Yeryüzü sarsılmasın, dolayısıyle üzerindeki varlıklar savrulmasın diye sabit dağlar var ettik.

"Onda yeryüzünde geniş yollar açtık."

Ulaşım kolaylığını sağlayan geniş ve rahat yollar yarattık ki doğru gidebilsinler? Amaçladıkları yerlere rahatlıkla varabilsinler.

"Gökyüzünü korunmuş bir tavan kıldık."

Şeytanların kulak kabartmalarına ve yıkılmaya karşı koruduk.

"Onlar ise bunun âyetlerinden."

Güneş, ay, gece ve gündüz gibi kainattaki Allah'ın kanunlarından yüz çeviriyor-lar."

Onlar üzerinde düşünmüyorlar, kendilerini hakka ulaştırarak bu işaretlerden yararlanmıyorlar. Sırf Allah'a kulluk edilmesi gerektiğini, bu olağanüstü kanun ve dengelerin aydınlatıcı ışığında yine de kavrayamıyorlar.

"Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur; herbiri bir yörüngede yüzüp gidiyor."

Güneş ve ayın herbirinin kendine has bir yörüngesi vardır. Tüm zamanlarda bu yörüngesinde yüzüp giderler. Felek, yuvarlak daire demektir. Güneş, ay ve yıldızlar bu küresel yörüngelerinin dışına çıkamazlar. Yörüngelerinden çıkacak olurlarsa kainattaki dengelerde bir yıkım meydana gelir. Sonsuz ilme sahip, her yaptığı yerinde olan Yüce Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. Bunların tümü ilahi gücün, bilginin ve hikmetin göstergeleridir. Tevhid gerçeğini anlatan apaçık delillerdir. Ne var ki, müşrikler bunlardan yüz çeviriyorlar; üzerlerinde düşünüp doğru yola girmiyorlar.

SONUÇ

1- Kâinat, Allah'ın gücünün, ilminin ve hikmetinin somut açık delillerle sergilendiği bir vitrindir. Bunlar Allah'ın birliğini, O'na inanmanın, O'na boyun eğmenin ve itaat etmenin zorunluluğunu dile getirirler.

2- Sabit dağların yaratılışı bir hikmete dayalıdır.

3- Kainattaki kanunlara hakim olan ilahi yasalar sistemi, olağanüstü bir dikkatin ve özenin eseridir. Yüce Allah'ın akıllara durgunluk veren ilminin ve hikmetinin göstergesidir.

4- Bir çok insan Kur'an'daki ayetlerden yüz çevirdikleri gibi kâinattaki delil ve hikmetlerden de yüz çevirirler. Cahillikleri, müşriklikleri, kötülüklerin ve bozgunculuklarının sebebi bu anlamazlıklarıdır.

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ أَفَإِن مِّتَّ فَهُمُ
الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوكُم
بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾
وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا
أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُم بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ
هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْإِنسَانُ مِنْ عَجَلٍ ۚ سَأُرِيكُمْ آيَاتِي

فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

34- Senden önce hiçbir insana ebedi yaşama vermedik. Şimdi sen ölürsen onlar ebedi mi kalacaklar?

35- Her nefis, ölümü tadacaktır. Biz sizi sınamak için, şerre de hayra da müptela kılıyoruz. Ve (sonunda) bize döndürüleceksiniz.

36- Kafirler seni gördükleri zaman, seni ancak alaya alırlar: "sizin ilahlarınızı diline dolayan bu mu?" diye. Oysa kendileri Rahman'ın zikrini (O'nun uyarısını) kabul etmiyorlar.

37- 'İnsanın tabiatında acelecilik vardır. Öyle acelecidir ki, sanki) insan aceleden yaratılmıştır. (Durun), size ayetlerimi göstereceğim, benden acele istemeyin.

38- "Doğru söyleyenler iseniz bu (bizi) tehdid (ettiğiniz azab) ne zaman?" diyorlar.

SÖZLÜK

اَلْخُلْدُ	Ölümsüzlük. Dünyada kalıcı olma.
ذَائِقَةُ الْمَوْتِ	Ölümü tadıcıdır. Ruhun cesetten ayrılış acısını tadacaktır.
وَ نَبْلُوكُمْ	Ve sizi deniyoruz.
بِالشَّرِّ وَ الْخَيْرِ	Şer ve hayırla. Şerle denenmek; yoksulluk ve hastalık şeklinde, hayırla denenmekse zenginlik ve sağlık şeklinde belirir.
فِتْنَةً	İmtihan için. Bakalım sabredip, şükrediyor musunuz? Yoksa zaaf gösterip inkara mı sapıyorsunuz?
اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا	Seni yalnızca alay konusu ediyorlar.
يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ	İlahlarınızı diline dolamış, onları ayıplıyor.
بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ	Rahman olan Allah'ın sözünü inkar ediyorlar. Ayrıca Allah'ın "Rahman" ismini de inkar ederek "Rahman nedir?" diyorlardı.
خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ	İnsan aceleden yaratıldı. Allah Adem'i, Cuma gününün son saatinde acele ile yarattı. Âdemoğullarının aceleciliği de ya-

ratılış olarak onun karakterinden geliyor.

سَأُورِيكُمْ آيَاتِي Size ayetlerimi yakında göstereceğim. Ayetlerimin kapsadığı dünya ve ahiret azabına ilişkin tehditleri yakında göreceksiniz.

AÇIKLAMA

Müşrikler "Nasıl olsa Muhammed bir süre sonra ölecek" diye, ellerini ovuşturup seviniyorlardı. "Başına bir felaket gelinceye kadar bekleyelim, o zaman ondan kurtuluruz," diyorlardı. İşte burada Yüce Allah, peygamberinden önce de ondan sonra da herhangi bir insana ölümsüzlük vermediğini haber veriyor. Her nefis kesinlikle ölümün acısını tadacaktır. Şimdi eğer Rasûlû ölecek olsa, müşrikler ölümsüz mü olacaklar? Hayır!.. Şu halde "Muhammed ölecek," diye sevinip el ovuşturmanın anlamı nedir?.. Kendilerinin de öleceklerini düşünemiyorlar mı?

"Senden önce hiç bir insana ölümsüzlüğü vermedik; şimdi sen ölürsen, onlar ölümsüz mü kalacaklar?"

Hayır!..

"Her nefis ölümü tadacaktır." Her nefis, ruhun bedenden ayrılma zamanında ölümü tadacaktır. Bunun hikmeti, kulun ölümden sonra, hayır ve şer nitelikli amellerinin karşılığını görmesidir:

"Biz sizi, şerle de, hayırla da deniyoruz."

Zenginlik, fakirlik, hastalık, sağlık, zorluk ve rahatlıkla deneyip imtihan ediyoruz. Sizi sınamak amacı ile çeşitli deneylerden geçiyoruz. ki, sabredenler, şükredenler, zayıf karekterliler ve kafirler belli olsun.

"Bize döndürüleceksiniz."

Ölümden sonra sorgulanmak, hayır ve şer nitelikli amellerin karşılığını almak üzere bize döndürüleceksiniz.

"İnkar edenler seni gördüklerinde, seni yalnızca alay konusu ediyorlar."

Yüce Allah Rasûlûne, müşriklerin kendisini gördüklerinde sadece alay konusu yaptıklarını bildiriyor. Müşriklerin bu tavırları, Rasûlûllah'ın saygın makamını bilmemelerinden, üstün vasıflarının farkında olmayışlarından kaynaklanıyor. O'nun kendileri için bir doğru yol kılavuzu, bir yol gösterici olduğunu bilmedikleri için o seçkin insanı alay konusu ediyorlardı.

"Sizin ilahlarınızı diline dolayan bu mu?"

Bu mu, ilahlarınızı ayıplıyor, onları diline doluyor?.. Burada Yüce Allah araya giriyor ve şu gerçeğe dikkat çekiyor:

"Oysa Rahman olan Allah'ın sözünü inkar edenler kendileridir."

Bu müşriklere şaşmamak mümkün değildir. Fiilen kötülüğün en alçakcasına üzülüyorlar, ama, gerçek Rableri Rahman olan Allah'ı inkar edişlerinden dolayı en ufak bir acı duymuyorlar. Hatta "Rahman'ın Allah'ın bir ismi olmasını dahi inkar ediyor ve "Yemame'nin Rahman'ın"(1) dan başka "Rahman" yoktur; diyorlardı.

"İnsan aceleden yaratıldı."

Yüce Allah'ın bu gerçeği ifade buyurmasının sebebi, müşriklerin bir an önce başlarına azabın gelmesini istemeleridir. Müşrikler, Rasûlûllah ve mü'minlere: "Eğer doğruyu söylüyor iseniz, bu azab ne zamandır." demeleridir. Burada Yüce Allah, aceleciliğin insanın karekteristik özelliği olduğunu belirtiyor. Bunun yanısıra, üzerlerine azab indirmek suretiyle müşriklere varlığının ve birliğinin delili olan ayetleri pek yakında göstereceğini bildiriyor. Nitekim büyük Bedir Savaşı'nda bunun bir kısmını gözleriyle görmelerini sağladı.

"Size ayetlerimi yakında göstereceğim. Şimdi hemen acele etmeyin."

Aceleye gerek yoktur.

"Eğer doğruyu söylüyor iseniz, Allah'ın tehdit ettiği azabı ne zamandır, derler."

Azabın bir an önce tepelerine inmesini isterlerken, bir yandan da: "Bu azab ne zaman gelecek, eğer doğru söylüyor iseniz?" diyorlardı. Onların bu tavırları bir açıdan, insanın doğuştan sahip olduğu aceleci karakterden, bir açıdan da müşrik kafirlerin cehaletinden kaynaklanıyordu. Yoksa aklı başında olan bir insan azab istemez. Tam tersine rahmet ve hayır ister. Azabtan ve kötülükten kaçar.

SONUÇ

1- Yüce Allah bu âyetlerde hiç bir insanın ölümsüz kılınmadığını haber veriyor.

2- Dünya hayatının hayır ve şerle donatılmış olmasının sebebi, insanları denemedir.

---

(1) Yemame, bir bölge ismidir.

3- Müşrikler, Rasûlûllah (s.a.v.)'ı ciddiye almayıp O'nunla alay ediyorlardı.

4- İnsanın karekteristik bir özelliği de "acelecilik"tir. Başarılı ve sistemli bir eğitimle bu karakteri değişime uğrayan bir insan, ılımlı, ağırbaşlı ve ilmiyle hareket eden biri olur. İnsanların şereflilerinden, mükemmellerinden olur.

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ
عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ
﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا
وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ
﴿٤١﴾ قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَٰنِ
بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾ أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ
تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ
وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾

39- İnkar edenler, ne yüzlerinden, ne de sırtlarından ateşi savamayacakları ve yardımda olunmayacakları zamanı bir bilselerdi (onu böyle acele istemezlerdi)!

40- Doğrusu o, onlara ansızın gelecek, onları şaşırtacak, ne onu reddedebilecekler, ne de kendilerine mühlet verilecek.

41- Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi, ama onlarla alay edenleri, o alay ettikleri şey kuşatıverdi.

42- De ki: "Gece gündüz, sizi Rahmandan kim koruyacak?" (Çünkü O'nun azabı gece veya gündüz ansızın bastırır.) Hayır, onlar, Rabb'lerinin Zikr'inden yüz çeviriyorlar.

43- Yoksa onları, bize karşı koruyacak ilahları mı var? Ne kendilerine yardım edebilirler, ne de bizim tarafımızdan onlara sahip çıkılır.

SÖZLÜK

لاَ يَكُفُّونَ	Savamazlar. Ateşi engelleyemezler. Yüzlerinden püskürtemezler.
بَلْ تَأْتِيهِمْ بَغْتَةً	Bilakis onlara ansızın gelir. Kıyamet onlara apansız gelecek.
فَتَبْهَتُهُمْ	Ve onları şaşkına çevirecek.
وَ لاَ هُمْ يُنْظَرُونَ	Ve onlara süre verilmez. Tevbe etmeleri için hiç ummadıkları bir anda süre tanınmaz.
وَ حَاقَ بِهِمْ	Ve onları kapladı. Alaya aldıkları azap kendilerini sarıp kuşatıverdi.
مَنْ يَكْلَؤُكُمْ	Sizi kim koruyacak? Sizi kim savunacak?
من الرحمن	Rahmandan. Rahman olan Allah, azabını tepenize indirmek isterse sizi kim koruyacak.
بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ	Bilakis onlar Rablerinin zikrinden yüz çeviriyorlar. Hayır, onlar Kur'an'dan yüz çeviriyorlar. Onu dinlemiyor, üzerinde düşünmüyorlar.
وَ لاَ هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ	Bizden bir yakınlık göremezler. Bizim azabımızdan kendilerini uzak tutacak birini bulamazlar.

AÇIKLAMA

"O inkar edenler bir bilselerdi."

Azabın bir an önce başlarına gelmesi için acele edenler, onunla karşılaştıkları anı bir bilselerdi. Ateşin yüzlerini ve sırtlarını yaladığı zaman hallerinin ne olacağını bir bilselerdi. Ateşe karşı kendilerini koruyamayacak ve ateşi önleyecek birini bulamayacaklar. Eğer bunu bilselerdi ve kesinlikle inansa-

lardı, onun geleceği günün, yani kıyamet gününün bir an önce gelmesini talep etmezlerdi:

"O inkar edenler, yüzlerinden ve sırtlarından ateşi püskürtemeyecekleri ve hiç bir yardım alamayacakları zamanı bir bilselerdi."

"Hayır, onlara ansızın gelecek de, böylece onları şaşkına çevirecek; artık ne onu geri çevirmeye güçleri yetecek ve ne onlara süre tanınacak?"

Kıyamet günü onların vaktini bildikleri ve hazırlıklı oldukları bir zaman da gelmeyecek ki, tevbe edebilsinler. Tam tersine "onlara ansızın gelecek," farkında olmadıkları bir sırada onunla burun buruna kalacaklardır.

"Böylece onları şaşkına çevirecek."

Şaşırıp kalacaklardır.

"Artık ne onu geri çevirmeye güçleri yetecek ve ne onlara süre tanınacak?"

Şirkten ve günahtan tevbe ederek, cehennem azabından kurtulmaları için kendilerine mühlet verilmeyecektir.

"Andolsun, senden önceki elçilerle de alay edildi, fakat içlerinden küçük düşürenleri, o alaya aldıkları azap sarıp kuşatıverdi."

Bu ifade, Rasûlûllah efendimize (s.a.v.) moral destek vermeye, O'nu teselli etmeye yöneliktir. Ki, Kureyşlilerin alaya almaları ve azabın bir an önce gerçekleşmesini istemeleri karşısında sabredebilsin. Çünkü O'ndan önce de peygamberler bu tür tepkilerle karşılaşmış, ama alaycıların başına o korkunç azap gelene kadar sabretmişlerdi.

"De ki: "Gece ve gündüz sizi Rahman olan Allah'tan kim koruyabilir?"

Yüce Allah, Rasûlûne, azabın bir an önce tepelerine inmesini isteyenlere şu soruyu yöneltmesini emrediyor:

"Gece ve gündüz sizi kim koruyacak?"

Size azab etmeyi dilerse eğer, Rahman olan Allah'tan sizi kim kurtaracak? Hiç kimse bu güce sahip değildir. Öyleyse niye tevbe etmiyorsunuz; O'na inanmıyor, birliğini onaylamıyor, O'na ve Rasûlûne itaat etmiyorsunuz?

"Hayır, onlar Rabb'lerinin zikrinden yüz çeviriyorlar."

Gerçeği kabul etmemelerinin sebebi Kur'an'dan, ayetlerinin üzerinde kafa yormaktan, anlamlarını irdelemekten kaçınmalarıdır.

"Yoksa bize karşı kendilerini, engelleyerek koruyabilecek ilahları mı vardır?"

Yüce Allah, bu ifadeyle müşrikleri Allah'ın azabına karşı koruyacak, azaba engel olacak ilahlarının olmadığını reddeder bir soru biçiminde dile getiriyor. Onların edindikleri düzmece ilahlar, başkasına yardım edecek güçten yoksundurlar.

"Ve onlar bizden yakınlık bulamazlar."

Ne, edindikleri düzmece ilahlar ve ne de bir başkası onları Allah'ın azabına karşı koruyamaz. Allah'ın azabı geldiği gün, kimsenin onun önüne geçmeye gücü yetmez.

SONUÇ

1- Kıyamet ansızın kopacaktır.

2- Ölümden sonra diriliş ve hesaplaşma haktır.

3- Önceki Rasûllerin mücadeleleri ve ümmetlerinden gördükleri tepkiler, peygamberimiz (s.a.v.) için moral, destek ve ibret kaynağı olmuştur.

4- Müşrikler ilahi azaba uğratıldıkları gün, onların kulluk sundukları düzmece ilahlar, azabı savma konusunda kendilerine yardımcı olamazlar.

5- Müşriklerin şirk ve küfre dayalı bir hayat biçiminde ısrarlı olmalarının sebebi, Kur'an-ı Kerim'i incelemeyi, âyetlerinini, kapsadığı hidayet ve nuru anlamaya çalışmayı kabul etmemeleridir.

بَلْ مَتَّعْنَا هَٰؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ
حَتَّىٰ طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ۗ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ
نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾
قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ ۚ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا
مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ

لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ
لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ
مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴿٤٧﴾

44- ***Biz onları ve atalarını yaşattık, nihayet kendilerine ömür uzun geldi, ebedi yaşayacaklarını sandılar. Bizim, yere gelip, onu uçlarından eksilttiğimizi görmüyorlar mı? Üstün gelenler onlar mı (yoksa biz miyiz)?***(1)

45- De ki: "ben ancak sizi vahiyle uyarıyorum. Ama sağırlar uyarıldıkları zaman çağrıyı işitmez(ler)."

46- Andolsun, onlara Rabb'inin azabından bir esinti dokunsa, "Eyvah bize, biz gerçekten zalimlermişiz," derler.

47- Kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Hiç kimseye bir haksızlık edilmez. İnsanın yaptığı iş, bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu getiririz. Hesab gören olarak biz yeteriz.(1)

SÖZLÜK

مَتَّعْنَا هَٰؤُلَاءِ وَ آبَاءَهُمْ Onları ve atalarını faydalandırdık. Bahşettiğimiz çeşitli hayırlarla onları ve atalarını yararlandırdık.

حَتَّىٰ طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ Hayat hiç bitmeyecekmiş gibi geldi onlara. Bahşedilen nimetlere aldanıp gurura kapıldılar.

---

(1) Yerin uçlarından eksilmesi, klasik tefsir kitablarına göre puta tapanlara ait ülkelerin, özellikle Mekke'nin müslümanların eline geçeceğine işarettir. Fakat âyeti, mecazi değil de hakiki manasiyle anlarsak yerin uçlarından eksiltilmesi, yağmurların, sellerin ve rüzgarların etkisiyle dağların aşınmasına işaret olduğu gibi kutup bölgelerinin basıklığına da işaret olabilir.

(2) Bazı tefsirlere göre terazilerin konması, doğru hesap görmenin ve amellere uygun ceza vermenin temsilidir, yani sembolik bir anlam ifade eder. İbni Abbas (r.a)'ın rivayetine göre, iyi ameller, güzel şekillerle, kötü ameller de çirkin kıyafetlerle gelip terazilere konacaktır.

نَنْقُصُهُمْ مِنْ اَطْرَافِهَا — Etrafından eksiltiyoruz. Peygamber ve mü'minlerin fetihleri sonucu egemenliklerinin alanını kısıyoruz.

اِنَّمَا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ — Ben ancak onları vahiyle uyarıyorum. Allah'ın bana vahiy yoluyla bildirdiği haberlerle onları ve sizleri uyarıyorum. Benim kendime ait bir etkinliğim söz konusu değil.

نَفْحَةٌ — Ufak bir şey. Azaptan hafif ve ufak bir esinti.

يَا وَيْلَنَا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ — Bize yazıklar olsun, biz zalimleriz. Eyvahlar bize, biz zulme sapanlarmışız. Bu yüzden helak olduk.

اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ — Muhakkak ki biz zalimleriz. Şirke dayalı bir hayat sürdürmek ve Allah'ın elçisini yalanlamak suretiyle zulme saptık.

اَلْمَوَازِينَ الْقِسْطَ — Duyarlı adalet terazileri.

فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا — Hiç kimse haksızlığa uğramaz. İyiliklerinde kısmaya, kötülüklerinde arttırmaya gidilmez.

مِثْقَالَ حَبَّةٍ — Bir hardal tanesinin ağırlığı kadar.

وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ — Hesap görücüler olarak biz yeteriz. Herşeyi sayıp belirleyiciler olarak biz yeteriz.

AÇIKLAMA

Surenin akışı içinde müşriklerin iddiaları birer birer çürütülüyor.

"Evet biz onları ve atalarını yararlandırdık."

Kendilerine çeşitli nimetler sunduk. Ama onlar, kulluk ettikleri düzmece ilahların kendilerini koruyacaklarını sandılar. Oysa koruyucu Allah'tır. Ömürleri hiç bitmeyecekmiş gibi geldi. Dünya hayatının baş döndürücü büyüsüne kapılarak herşeyin bir sonunun olduğunu unuttular.

"Fakat şimdi, bizim muhakkak o dünyaya gelip onu etrafından eksiltmekte olduğumuzu görmüyorlar mı?"

Tüm belde halklarını teker teker İslâm'ın hakimiyetine soktuğumuzu farketmiyorlar mı?

"Şu halde, üstün gelenler onlar mı."

Üstün olan Yüce Allah'tır. Rasûlünün ve mü'minlerin hakimiyetini sağlamlaştırdı. Bölgeyi ve çevresini onların hükümranlığına açtı... Sonra, Yüce Allah Rasûlüne; müşriklere "Ey Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar, ben sadece sizi vahiy yoluyla, şirkin akibetine karşı uyarıyorum. Söz ve hareketlerim va-

hiy ile belirleniyor. Ben kendiğilimden konuşmuyorum," demesini emrediyor.

"Ancak sağır olanlar, uyarıldıklarında çağrıyı işitmezler."

Onlar, batıla dayalı bir hayat biçimini sevgiyle benimsedikleri için kördürler. Şirke ve düzmece ilahlara yönelik sevgileri, onları hakka karşı sağırlaştırmıştır. Onları uyarmakla, uyarmamak birdir, kesinlikle hak olan mesajı işitemezler.

"Andolsun, onlara Rabbinin azabından 'bir ufak esinti' dokunacak olsa."

Azaptan ufak bir parça onlara dokunacak olsa, hemen feryadı basacak ve kendilerine eyvahlar okuyacaklardır.

"Eyvahlar bize, gerçekten bizler zulme sapanlarmışız."

Ya, kıyamet günü duyarlı adalet terazileri konulduğu zaman halleri ne olacak? Ki, o gün hiç kimse en ufak bir haksızlığa uğramaz! Az olsun, çok olsun, bir hardal tanesi ağırlığında dahi olsa, her yaptıklarını getirir bu duyarlı terazilerde tartarız.

"Hesap görücüler olarak biz yeteriz?"

Kuşatıcı ilmimizden ve karşı konulmaz gücümüzden dolayı kulların işledikleri tüm amelleri sayıp dökeriz ve karşılığını da adalet ilkesine göre veririz. Şu halde, ey akıl sahipleri Allah'tan korkup sakınalım!

SONUÇ

1- Uzun ömür ve geniş rızık çoğu zaman sahibini aldatır, sapmasına yol açar.

2- Bir şeye yönelik sevgi, kişiyi ona karşı kör eder. Öyle ki, artık sevdiği şeyden başka bir şey göremez olur. Sadece sevdiği şeyi duyacak şekilde sağırlaşır.

3- İnsanoğlu zayıf bir varlıktır. Başına gelen en ufak bir azap karşısında dayanma gücünü yitirir ve "mahvoldum" diye feryad eder.

4- Ölümden sonra diriliş, hesaplaşma ve dünyada işlenenlerin karşılık görmesi haktır.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا

مُوسَىٰ وَهَٰرُونَ ٱلْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَذِكْرًا لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُم مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾
وَهَٰذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ أَفَأَنتُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٥٠﴾

48- Andolsun biz, Musa'ya ve Harun'a hak ve batılı ayırdeden ve korunanlar için bir ışık ve öğüt olan Kitab'ı verdik.

49- Korunanlar görmeden Rabb'lerinden korkarlar ve (kıyamet) saat(in)den de titrerler.

50- Bu (Kur'an) da ona (yani Muhammed'e) indirdiğimiz mübarek (çok faydalı) bir öğüttür. Şimdi siz onu inkar mı ediyorsunuz? (Ne kadar gaafilsiniz siz)!

SÖZLÜK

اَلْفُرْقَانَ	Furkan. Hak ile batılı ayıran demek olan bu kelime, 'Tevrat' anlamında kullanılmıştır. Çünkü Tevrat da Kur'an gibi hak ile batılı birbirinden ayırır.
وَ ضِيَاءً	Aydınlık. İnanç ve yasalar sistemine ilişkin gerçekler gösterir.
وَ ذِكْرًا	Zikir. Öğüt.
يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ	Gayıpda Rablerinden korkarlar. Dünyada Rabb'lerini görmedikleri halde ondan korkarlar. Farzı terk ve haramı işlemek suretiyle O'na isyan etmezler.
وَ هُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ	Ve onlar saatten korkarlar. Kıyamet gününün dehşet verici manzaralarından ve yürek hoplatıcı azabından korkarlar.
وَ هَذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ	Ve bu, mübarek bir zikirdir. Bu Kur'an mübarek bir öğüttür. O'nu okuyan ve onunla amel eden kimse bu bereketi elde eder
أَفَأَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ	Siz mi onu inkar edicilersiniz.

AÇIKLAMA

Bu âyetler de Yüce Allah Hz. Musa ile Hz. Harun'a (selam üzerlerine olsun) Furkan'ı, yani Musa ile Harun'un temsil ettikleri hak ile Firavun'un temsil ettiği batılı birbirinden ayıran Tevrat'ı verdiğini belirtiyor. Nitekim Furkan günü, hak ile batılın birbirinden kesin olarak ayrıldıkları gibi, Bedir günü

de şirk ile tevhidi birbirinden ayırmıştı... Hz. Musa ile Harun'a verdiği Tevrat bir aydınlıktı. Helalı, haramı, yasaları ve hükümleri bilme hususunda yollarını aydınlatıyordu. Muttakiler, yani Allah'ın emirlerini hakkıyla yerine getirenler için öğüt idi. Burada muttakilerin iki vasfından söz ediliyor. Önce, onların görmeden yani gayb ile Allah'tan korktukları belirtiliyor. Ardından, onların kıyamet saatinden korktukları, o sırada meydana gelecek dehşet verici olaylardan ve korkunç azabından çekindikleri vurgulanıyor...

"Bu, mübarek bir zikirdir."

Burada Yüce Allah kur'an-ı Kerim'e işaret ediyor ve O'nu mübarek, bereketli olarak nitelendiriyor. Kur'an'ın bereketi tükenmez. O'nu okuyan ve O'nunla amel eden herkes onun bereketine nail olur. Kur'an'ın bir harfini okuma insana, on iyilik kazandırır. Kur'an'ın harikulade üstünlükleri bitmez. Sırları tükenmez, içerdiği hakikatlerin sonu gelmez. Hidayete ermek isteyenler için yol göstericidir, şifa arayanlar için şifa kaynağıdır. "

Şu halde onu inkar edecek olanlar siz misiniz?"

Burada Yüce Allah, yahudilerin kitabına inandıkları, içeriği hakkında onlara çeşitli sorular yönelttikleri halde Kur'an-ı Kerim'i inkar eden Arapları kınıyor. Halbuki bu Kur'an onlar için şereftir, şan ve şöhrettir.

SONUÇ

1- Yüce Allah'ın Hz. Musa (a.s.)'ya ve kavmine Tevrat'ı indirmesi, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e de Kur'an'ı indirmesi, O'na ve ümmetine yönelik büyük bir lütuftur.

2- Görmeden Allah'tan korkmak, farzı terk ve haram işlemek suretiyle ona isyan etmekten kaçınmak, muttakilerin niteliğidir. Onlar daima kıyamet saatine karşı bir korku içindedirler.

3- Yüce Allah Kur'an'ı bereket kaynağı olarak indirmiştir.

4- Kur'an'ı inkar etmek, ondaki hidayet ve nuru tanımamak; kınanmayı, ayıplanmayı gerektiren kötü bir tavırdır.

وَلَقَدْ
اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عٰلِمِينَ ﴿٥١﴾ اِذْ قَالَ

لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾
قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ
وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٥٤﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنتَ
مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَٰلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللَّهِ
لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾
فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

51- Andolsun biz,daha öncede İbrahim'e de doğru yolu bulma yeteneğini vermiştik. zaten biz onu(n olgun insan olduğunu) biliyorduk.

52- Babasına ve kavmine demişti ki: "Sizin şu karşısında durup taptığınız heykeller nedir?"

53- "Babalarımızı onlara tapar bulduk (da onun için biz de onlara tapıyoruz.)" dediler.

54- "Doğrusu siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içine düşmüşsünüz!" dedi.

55- Dediler ki: "Sen bize gerçeği mi getirdin. Yoksa şaka yapanlardan mısın?"

56- "Hayır, dedi Rabb'iniz, göklerin ve yerin Rabb'idir ki, onları yaratmıştır. Ben de buna şahitlik edenlerdenim."

57- "Allah'a and olsun ki siz dönüp gittikten sonra putlarınıza bir plan kuracağım."

58- Nihayet İbrahim onları parça parça etti, yalnız onların

büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye.

SÖZLÜK

رُشْدَهُ	Hidayetini Rabbini tanımasını, O'na inanmasını, itaat ve yakınlaşma eğilimi ile sadece O'na yönelmesi gerektiğini öğretmiştik.
اَلتَّمَاثِيلَ	Putlar. Heykeller. İnsanların kendi yaptıkları ve Allah'a şirk koştukları putlar.
اَلَّتِى اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ	Kulluk niyetiyle onlara yöneliyor, karşılarında saygı duruşunda bulunuyorsunuz.
اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ	Yoksa oyun oynayanlardan mısın? Sözünde ve davranışında ciddiyetten eser bulunmayan biri misin?
رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ	Rabbiniz göklerin Rabbidir. Kulluk edilmeye layık Rab, göklerin ve yerin tek ve ortaksız yaratıcısı olan Allah'tır.
اَلَّذِى فَطَرَهُنَّ	Onları yaratan. Onları, bir örneği ve modeli olmaksızın yoktan vareden O'dur.
لَاَكِيدَنَّ اَصْنَامَكُمْ	Putlarınızı kırıp parçalamak için bir plan hazırlayacağım.
جُذَاذًا	Paramparça etti. Kırıp dağıttı.
اِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ	En büyükleri hariç. En büyük putları hariç. Onu kırmadı.
لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ	Umulur ki ona dönerler diye. Ona baş vururlar diye. Düzmece ilahlarının çaresizliğini açık biçimde görür de Allah'a inanıp O'nun birliğini, ortaksızlığını kabul ederler diye.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, Hz. Musa ve Harun'a Tevrat'ın, Hz. Muhammed'e de Kur'an'ın verilmesini büyük bir lütuf olarak açıkladıktan sonra, bundan önce Hz. İbrahim'e de lütufta bulunduğunu dile getiriyor. Daha küçük yaşta iken ona doğruyu göstermiş, celalını ve kemalini anlatmış, kendisine inanıp sadece O'na ibadet etmenin gerektiğini anlatmıştı. Hz. İbrahim çocuk denecek bir yaşta, Allah'tan başkasına ibadet etmenin batıl ve geçersiz olduğunu bu sayede öğrenmişti.

"Andolsun, bundan önce İbrahim'e rüşdünü vermiştik." "Ve biz onu bilenlerdik."

Davet hareketini yürütebileceğini, bu görevin üstesinden gelebileceğini biliyorduk. O'na bunu öğretmiştik.

"Hani bir zaman babası Azer'e ve kavmine, yaptıklarını onaylamaz bir tavırla demişti ki: "Sizin, karşılarında bel büküp eğilmekte olduğunuz bu temsili heykeller nedir?"

Karşılarında ibadet kastıyla duruyor, saygı duruşunda bulunuyorsunuz. Hz. İbrahim'in bu sözlerine babasının ve kavminin tepkisi şöyle oldu:

"Biz atalarımızı bunlara tapıyor bulduk, dediler."

Bunu demek suretiyle cehaletlerini itiraf ettiler. Çünkü yaptıklarının doğruluğu, bu heykellere ibadet etmenin yararlı oluşuna ilişkin bir kanıt ileri süremediler. Tam tersine körükörüne taklidin kıskacında olduklarını gösterdiler. Aslında Allah'tan başkasına kulluk eden tüm insanların durumu bundan ibarettir. Allah'tan başkasına kulluk edenlerin ellerindeki tek belge, geçmiş atalarını bilinçsizce yaptıklarını, körükörüne taklit etmektir.

Hz. İbrahim onlara şu cevabı verdi:

"Dedi ki: "And olsun, siz ve atalarınız." Putatapıcılıkta kendinize örnek aldığınız atalarınız, "apaçık bir sapıklık içindesiniz."

Doğru yoldan uzaksınız. Bunun için sizi doğrulayan bir deliliniz de yoktu. Hz. İbrahim (a.s)'ın bu sözlerine şu cevabı verdiler: "Sen bize gerçeği mi getirdin?" "Siz ve atalarınız apaçık bir sapıklıktasınız," derken gerçeği mi söylüyorsun, yoksa bizimle oyun oynayanlardan mısın?"

Bize söylediğin bu sözlerle yoksa bizimle alay mı etmek istiyorsun? Hz. İbrahim (a.s)'inonlara cevabı şu oldu:

"Hayır, dedi. Sizin Rabbiniz, göklerin ve yerin Rabbidir. Onları kendisi yaratmıştır ve ben de buna şehadet edenlerdenim."

Sizin Rabbiniz bu heykeller değildir. Bilakis, ibadeti hakkeden gerçek Rabbiniz, gökleri ve yeri yaratandır. O, bunları olağanüstü bir şekilde ve geçmişte bir örneği olmaksızın yaratmıştır. Sizin Rabbinizin, göklerin ve yerin Rabbi olduğuna şahitlik ederim. Sizin O'ndan başka Rabbiniz yoktur. Tek ve ortaksız ilahınız O'dur.

"Andolsun Allah'a" "Sizin putlarınıza muhakkak bir tuzak kuracağım."

Onlara bir tuzak kurup hepsini paramparça edeceğim.

"Sizler arkanızı dönüp gittikten sonra."

Tapınma işlemlerinizi tamamlayıp günlük işlerinize döndükten sonra bunu yapacağım.

Hz. İbrahim (a.s.)'in kavmi kendi bayramlarından dolayı her yıl, bir günlerini şehir dışında geçirirlerdi. İşte böyle bir günde Hz. İbrahim putları kırdı, paramparça edip etrafa saçtı. Ama en büyüklerine dokunmadı.

"Olur ki ona baş vururlar diye." Belki Hz. İbrahim (a.s.)'e döner, onunla birlikte Allah'a ibadet ederler diye. Çünkü böyle bir durumda puta tapıcılığın saçmalığı anlaşılacaktı. Bu putlar kendilerini koruyamadıktan sonra, başkalarını nasıl koruyacaklardı?

SONUÇ

1- Yüce Allah peygamberlik görevi için seçtiği kullarına çeşitli nimetler bahşeder, onlara ikramda bulunur.

2- Peygamberlik görevi ve tevhid hareketi insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu gerçek vurgulandıktan sonra şirk ve müşrikler ağır bir eleştiriye tabi tutuluyorlar.

3- Körükörüne taklit son derece kötüdür. Böyle bir taklit, aklitçinin inanç ve amellerine delil olamaz.

4- Hakkın yerine gelmesi ve kuvvetlenmesi bakımından, yeri geldikçe şahitlikte bulunmak farzdır.

5- Gücü yeten bir kimse için, kötülüğü el ile değiştirmek, dil ile değiştirmekten daha önceliklidir. Ama ikisini birlikte yapmak daha iyidir.

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَٰذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا سَمِعْنَا
فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا فَأْتُوا بِهِ
عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوا أَأَنْتَ فَعَلْتَ
هَٰذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَٰذَا

فَسْـَٔلُوهُمْ إِن كَانُوا۟ يَنطِقُونَ ﴿٦٣﴾ فَرَجَعُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ
فَقَالُوٓا۟ إِنَّكُمْ أَنتُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا۟ عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ
لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَـٰٓؤُلَآءِ يَنطِقُونَ ﴿٦٥﴾

59- (döndükleri zaman): "bunu ilahlarımıza kim yaptı? Muhakkak o zalimlerden biridir." dediler.

60- "Onları diline dolayan bir genç işittik, kendisine İbrahim deniliyormuş," dediler.

61- "Onu insanların gözleri önüne getirin de nasıl cezalandırılacağına şehid olsunlar" dediler.

62- (İbrahim'i getirdiler), dediler ki: "İbrahim, ilahlarımıza sen mi yaptın bunu?"

63- "Hayır dedi, (büyük putu göstererek) işte şu büyükleri yapmış onlara sorun, eğer konuşurlarsa(!)"

64- Kendi vicdanlarına başvurup (içlerinden): "Hakikaten sizler haksızsınız!" dediler.

65- Sonra yine eski kafalarına döndürüldüler: "Sen de bilirsin ki bunlar konuşmazlar," dediler.

SÖZLÜK

بِـَٔالِهَتِنَا — İlahlarımıza. İlah diye nitelendirdikleri putları kastediyorlar. Bunlara tapıyor ve ilah diye tanımlıyorlardı.

فَتًى يَذْكُرُهُمْ — Bir genç onları söylüyordu. Onlardan bahsediyordu. Bir genç onları diline dolamıştı. Onların çeşitli kusur ve ayıplarının olduğunu sayıp döküyorlardı.

عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ — İnsanların gözü önünde. Onların görebilecekleri şekilde.

يَشْهَدُونَ — Şahit olurlar ki ona şahit olsunlar. İlahlarını onun parçaladığına şahitlik etsinler ve uğrayacağı akıbeti seyretsinler.

أَأَنتَ فَعَلْتَ هَـٰذَا — Bunu sen mi yaptın? Muhatabı konuşturmaya ve ondan cevap

almaya yönelik bir ifade tarzı

بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا — Bilakis şu büyükleri yaptı ona. Hayır, bu yapmıştır, bu onların büyükleridir... Parmağı ile büyük putu gösterdi ki, baltayı boynuna asmıştı. Bunu derken de yalan söylememiş olmak için parmağını geri çevirdi.

فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ — Ve nefislerine döndüler. Düşünüp taşındıktan sonra, konuşmayan şeylere taptıkları için kendilerinin zalim olduklarına hükmettiler.

نُكِسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ — Başaşağı oldular. Hakkı itiraf ettikten sonra, tekrar batılda karar kıldılar. Tepeleri üstüne ters döner gibi oldular.

مَا هَٰؤُلَاءِ يَنطِقُونَ — Bunlar konuşmazlar. Onlardan sormamızı nasıl istersin?

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde Allah'ın dostu Hz. İbrahim (a.s) ile arasındaki karşılıklı konuşması konu ediliyor. Kanuşmanın mahiyeti inanç sistemiyle ilgilidir. Hz. İbrahim (a.s) bayram münasebetiyle şehir dışına çıkan halkın ardından, bu durumu fırsat bilerek tapınağa girdi ve oradaki putları paramparça etti. Baltayı da düzmece ilahların en büyüğünün boynuna astı ve orayı terk etti. Akşam olup da halk kırlardan dönünce, yaptıkları ilk iş hazırladıkları çeşitli yiyeceleri alıp putların önüne koymak oldu. Asılsız inançlarına göre yiyecekler böylece bereketleniyordu. Fakat ilahlarının paramparça olmuş hallerini görünce çığlığı bastılar.

"Bizim ilahlarımıza bunu kim yaptı? Şüphesiz o, zalimlerden biridir, dediler."

İçlerinden bazıları şöyle dediler:

"Bir gencin bunları diline doladığını işittik."

Bir gencin ilahlarımızı küçümsediğini, onlarla alay ettiğini duyduk. Adı İbrahim'di. Bunun üzerine şöyle dediler:

"Öyleyse onu insanların gözü önüne getirin."

Onu görelim, tahkikatta bulunalım. Eğer onun yaptığı kesinleşirse, onu cezalandırırız. İnsanlar da onun cezasını seyretsinler ki, bu caydırıcı bir ibret tablosu olsun. Gidip Hz. İbrahim (a.s)'ı getirdiler ve halkın gözü önünde sorguya çektiler.

"Bunu sen mi yaptın?" Putları kırıp parçalayan sen misin "Ey İbrahim?"

Onlara şu cevabı verdi:

"Hayır, dedi. Bu yapmıştır, bu, onların büyükleridir."

Parmağını da gizleyerek büyük puta işaret ediyordu.

"Eğer konuşabiliyorlarsa, siz onlara soruverin."

Bu ifadenin altında onlara yönelik bir kınama ve kabahatlerini yüzlerine vurma vardır. Bu sırada kendi vicdanları ile başbaşa kalıp tutumlarını kınayıcı bir şekilde, kendi içlerinde şöyle dediler:

"Gerçek şu ki, zalim olanlar sizlersiniz."

Konuşamayan, cevap veremeyen ve kendini savunamayan şeyleri ilah edinmekle asıl zalimler sizlersiniz. Kendilerini koruyamayanlar, sizleri nasıl koruyacaklar?

"Sonra yine tepeleri üstünde ters döndüler."

Allah onları başaşağı etti. Biraz önce gerçeği kabul edip kendilerini kınamışlardı, şimdi ise, batılı savunma amacı ile tartışmayı sürdürüyorlar. Dediler ki:

"Biliyorsun ki ey İbrahim bunlar konuşmazlar."

Onların konuşamayacaklarını bildiğin halde, niçin onlara sormanızı istiyorsun? Aslında, düzmece ilahların konuşamayacaklarını söylemeleri de, bir bakıma tepeüstü dikilmek gibiydi. Çünkü bununla düzmece ilahların asılsızlığını itiraf ediyorlardı.

SONUÇ

1- Aslında bütün insanlar zulmü bilir, ondan tiksinirler. Ama nefislerine zulmeden bazı kimseler onu insanlar arasında yaygınlaştırırlar.

2- İddiaları isbatlamaya yönelik belgeler ortaya koymak, insanlar arasında öteden beri başvurulan bir yöntemdir. Bundan önceki şeriatlarda bu husus yer alır.

3- Yargılama tarzı, öncelikle soru-cevap şeklinde başlar.

4- Yalan söylemiş olmamak için ihtimalli söz söylemek meşrudur.

قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ
اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾ أُفٍّ لَّكُمْ
وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ
وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا
يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَأَرَادُوا
بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا
إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

66- "Peki dedi, siz Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar vermeyen şeylere mi tapıyorsunuz?"

67- "Yuh size ve Allah'tan başka taptıklarınıza. Aklınızı kullanmıyor musunuz siz?"

68- Dediler: "Onu yakın, ilahlarınıza yardım edin, eğer bir iş yapacaksanız."

69- Biz de: "Ey ateş, İbrahim'e serin ve esenlik ol!" dedik.

70- Ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de, asıl kendilerini hüsrana uğrattık.

71- Onu ve Lut'u kurtarıp, alemlere bereketli kıldığımız bir yere getirdik.

72- Ona İshak'ı hediye ettik, üstelik (torunu) Yakub'u da fazladan verdik. Hepsini de iyi insanlar yaptık.

SÖZLÜK

مَا لاَ يَنْفَعُهُمْ شَيْئًا	Size hiç bir yarar dokunduramayan. Düzmece ilahlar. Bunlar size zarar vermek isteseler onu da yapamazlar.
اُفٍّ لَكُمْ	Size yazıklar olsun. Yuh olsun size ve Allah'ı bir yana bırakarak kulluk yaptığınız düzmece ilahlarınıza.
قَالُوا حَرِّقُوا	Dediler ki onu yakın. Kırıp parçaladığı ilahlarınıza yardım amacı ile, onu ateşe atıp yakın.
بَرْدًا وَ سَلاَمًا	Soğuk ve esenlik. İbrahim'e karşı soğuk ve esenlik ol. Böylece ateş Hz. İbrahim (a.s.)'ı yakmadı, sadece ellerini bağladıkları ipi yaktı.
كَيْدًا	Tuzak kurmak. Kesin olarak kendisinden kurtulmak için onu ateşle yakmaları için plan yaptılar.
فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَخْسَرِينَ	Onları daha çok hüsrana uğrayanlar kıldık. Allah O'nu ateşten çıkarttı. Yarmasına izin vermedi, O'nu ellerinden kurtardı, hilelerini boşa çıkardı,düzenlerini başlarına geçirip sonuçsuz kıldı.
وَ نَجَّيْنَاهُ وَ لُوطًا	Onu ve Lut'u kurtardık. Yani İbrahim'i ve kardeşi Haran'ın oğlu Lut'u kurtardık.
اَلَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا	Orada. Bereketli kıldığımız. Bereketli kıldığımız, Şam ülkesine çıkardık.
وَ يَعْقُوبَ نَافِلَةً	Ve Yakub'a nafile olarak. Yakub'u da fazladan verdik. O bir çocuk istemişti, Allah da ona istediği evladı ve üstüne de Yakub'u verdi.
وَ كُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ	Her birini salihler kıldık. Allah'ın ve insanların haklarını kusursuzca gözetiyorlardı.

AÇIKLAMA

Bu âyetlerde Yüce Allah, Hz. İbrahim'im, kavminin puta tapmalarını yadırgayıcı bir ifadeyle onlara şöyle dediğini haber veriyor:

"Allah'ı bırakıp da sizlere yararı olmayan ve zararı dokunmayan şeylere mi tapıyorsunuz?"

Siz Allah'tan başka ilahlara mı tapıyorsunuz? Oysa onların size bir yarar veya zarar dokunduramadıklarını, konuşamadıklarını, bir soru yönelttiğinizde cevap veremediklerini biliyorsunuz.

"Yuh size ve Allah'tan başka taptıklarınıza."

Yazıklar olsun size ve yaratan, rızık veren, zarar ve yarar dokundurma gücüne sahip bulunan Allah'ı bir yana bırakıp da kulluk ettiğiniz düzmece ilahlarınıza...

"Siz yine de akıllanmayacak mısınız?"

Onlara kulluk yapmanın ne kadar iğrenç, onları ilahlaştırmanın ne kadar yanlış olduğunu anlamayacak mısınız? Bunlar duymaz, konuşmaz, fayda sağlamaz ve zarar vermez cansız varlıklardır. Hz. İbrahim'in bu sözlerine karşı şu tepkiyi gösterdiler:

"Onu yakın" İbrahim'i ateşe atın. İlahlarınıza yardımda bulunun."

Onun küçük düşürdüğü ve parçaladığı ilahlarınıza arka çıkın.

"Eğer bir şey yapacaksanız?"

Gerçekten ve samimi olarak onlara yardım etmeyi düşünüyorsanız. Üzerinde görüş birliği sağladıkları bu cezayı infaz etmek üzere harekete geçtiler. Özel bir mahalde odun yığıp ateş tutuşturdular. Ateşin alevleri o kadar şiddetli azgındı ki, Hz. İbrahim'i ancak mancınıkla içine atabildiler. Yüce Allah ateşe şöyle seslendi:

"Biz de dedik ki: "Ey ateş, İbrahim'e karşı soğuk ve esenlik ol."

Ateş, Yüce Allah'ın emrine uydu. Sadece ellerini ve ayaklarını bağlamak için kullandıkları ipi yaktı. Eğer Allah ateşe "esenlik ol" demeseydi, onun Hz. İbrahim'i helak edecek dondurucu bir buz dağına dönüşmesi de mümkün olabilirdi. Rivayete göre, Hz. İbrahim'in babası, ateşin oğlunu yakmadığını gördüğünde, yüzündeki terler akar halde: Ne güzel senin Rabbin ey İbrahim?" demiştir.

"Ona bir tuzak kurmak istediler, fakat biz onları daha çok hüsrana uğrayanlar kıldık."

Hz. İbrahim'i ateşe atarak işini bitirmek istediler. Allah onların çabalarını sonuçsuz kıldı, kulunu ve dostunu ateşten kurtardı. Tuzaklarını başlarına geçirdi. Böylece Hz. İbrahim'i yoketmeye yönelik tüm çabalarında hüsrana uğramalarını sağladı.

"Onu ve Lut'u kurtardık." Hz. İbrahim'i ve kardeşi Haran'ın oğlu Lut'u kurtardık.

"Alemler için bereketler kıldığımız yere çıkardık."

Şam ülkesine ulaştırdık. Hz. İbrahim Filistin'i, Lut da bugün yerinde bir ölü göl bulunan Lut kavminin yaşadığı topraklara yerleşti.

"Alemler içinde bereketli kıldığımız:"

O bölgeyi, ağaçları, nehirleri ve ürünleri bol, bereketli bir bölge kıldık. Oraya yerleşen kafir ve mü'min tüm insanlar yararlanır. Çünkü Allah "alemler için" buyuruyor. Bu kavramın kapsamına da tüm insanlar girer.

"Ona armağan ettik."

Yani, Hz. İbrahim'e Hz. İshak'ı armağan ettik. Çünkü Allah'tan bir evlad istemişti. Allah üstüne bir de Yakub'u verdi.

"Herbirini salihler kıldık."

Herbirini, Allah'ın şeriatında öngördüğü bizim de O'na kulluk eden, Rablerinin haklarını eksiksiz yerine getiren, insan haklarını gözeten salih kullar kıldık. İşte bu, salihliğin ve yapıcılığın son noktasıdır.

SONUÇ

1- Hz. İbrahim kafirlerle tartışırken güçlü bir delile sahipti. Davet uslubu son derece sağlamdı. Bütün bu delilleri Rabbi İbrahim'e öğretmişti.

2- Batıl ehlini azarlamak ve kınamak meşrudur.

3- Yüce Allah'ın iradesi doğrultusunda ateşin Hz. İbrahim'i yakmayıp sadece, ellerini ve ayaklarını bağladıkları ipi yakması bir mucizedir.

4- Allah'a tevekkül etmenin, güvenip dayanmanın gücüydü bu mucizenin sebebi. Çünkü Hz. İbrahim; "Allah bana yeter, O, ne güzel vekildir" demişti. Yüce Allah ateşe: "Ey ateş, İbrahim'e karşı soğuk ve esenlik ol," emrini vermiş ve ateş de öyle olmuştu. Bu hususta, tevekkülünün sağlamlığını yetmişti. Rivayete göre, ateşe atılmasından az önce Cebrail (a.s) ona gelmiş ve: "Ey İbrahim bir ihtiyacın var mı?" demiş, o da: "sana ihtiyacım yok, bana Allah yeter, O, ne güzel vekildir," demiştir.

5- Tevhid gerçeği bir kez daha pekiştiriliyor, şirk ve müşrikler eleştiriliyorlar.

6- Hz. İbrahim (a.s.)'in Irak topraklarından çıkıp Şam topraklarına yerleşmesi, tarihte Allah yolunda gerçekleşen ilk hicrettir.

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ
الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَوٰةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَوٰةِ ۖ وَكَانُوا لَنَا
عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ
الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ ۗ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ۙ
﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا ۖ إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ وَنُوحًا
إِذْ نَادَىٰ مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۚ
إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

73- Onları, emrimizle doğru yolu gösteren önderler yaptık ve onlara hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı ve zekat vermeyi vahyettik. Onlar bize kulluk eden (insan)lardı.

74- Lut'a da hüküm (hükümranlık, peygamberlik, hikmet) ve ilim verdik ve onu çirkin işler yapan bir şehirden kurtardık. Gerçekten onlar yoldan çıkan kötü bir kavim idiler.

75- Ve onu rahmetimizin içine soktuk. Çünkü o, salihlerden idi.

76- Nuh'u da (an), o da bunlardan önce bize yalvarmıştı. Biz de onun duasını kabul edip kendisini ve ailesini büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

77- Ve ayetlerimizi yalanlayan kavimden onun öcünü almıştık. Onlar, kötü bir kavim olmuşlardı, biz de onların hepsini boğmuştuk.

SÖZLÜK

أَئِمَّةً	Önderler. İnsanlar tarafından izlenen hayrın öncüleri.
يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا	Emrimizle hidayete yöneltirler. İnsanlara doğru yolu gösterirler. Allah'ın izniyle onlara, erdemliliğe, kurtuluşa ve mutluluğa yol açan şeyler öğretirler. Çünkü Allah onları tebliğ misyonuna sahip elçiler kılmıştır.
وَ كَانُوا لَنَا عَابِدِينَ	Bize ibadet edenlerdi. İçleri titreyerek bize itaat ederlerdi, emrimizi yerine getirirlerdi.
وَ لُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَ عِلْمًا	Ve Lut'a hüküm ve ilim verdik. Lut'a da hükmetme, hasımların arasını bulma yetkisini vermiştik. Onu dinde fakih kılmıştık. Bütün bunlar, Nebiliğin ve Rasûllûğun kapsamına giren yetkilerdir. Çünkü Allah onu Nebi ve elçi olarak görevlendirmişti.
تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ	Çirkinlikler yapıyorlar. Eşcinsellik ve benzeri iğrençlikler istiyorlardı.
فَاسِقِينَ	Fasıklar. Şeriatın hükümlerini çiğneyen, onunla amel etmeyi bir yana bırakan isyanlardı.
وَ نُوحًا إِذْ نَادَى مِنْ قَبْلُ	Ve Nuh önceden nida ettiğinde. Nuh'u da hatırla. Bir zaman kafir soydaşlarına karşı Allah'a dua etmişti.
مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ	Büyük yüceden. Tüm yeryüzünü kapsayan büyük tufanın yol açtığı boğulma hadisesinden.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde Yüce Allah'ın Hz. İbrahim ve evladına yönelik lütufları anlatılıyor. Yüce Allah buyuruyor ki:

"Onları emrimizle doğru yolu gösteren önderler kıldık." Hz. İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u önderler kıldık. İnsanlar hidayette onları örnek alırlar. İnsanları Allah'ın dinine yöneltirler. Allah onları Nebi ve Rasûl kılmak suretiyle bu yetkiyi onlara vermiştir.

"Onları, kendi emrimizle hidayete yönelten önderler kıldık."

"Onlara hayrı kapsayan fiilleri, namaz kılmayı ve zekat vermeyi vahyettik."

Tüm hayırları işlemelerini vahyettik. İçinde Allah'ın rızası gözetilen her yararlı şeyi emrettik. Namaz kılmayı ve zekat vermeyi vahyettik.

"Onlar bize ibadet edenlerdi."

Emrettiklerimizi eksiksiz yerine getirdiler: Bize itaat ile. Kulluk ederlerdi, yürekleri titrerdi. Ulu Allah burada en güzel sıfatlarla ve en tatlı hallerle onları, övgüsüne layık kılıyor.

"Kulumuz Lut'a da bir hüküm ve ilim verdik ve onu çirkin işler yapmakta olan şehirden kurtardık. Şüphesiz onlar, bozulmaya uğrayan kötü bir kavimdi."

Hz. İbrahim ve evladına bahşettiğimiz nimetler ve seçkin nitelikler gibi Lut'a da bahşettik. Amcası Hz. İbrahim'le birlikte hicret etmişti. Biz de ona hüküm ve ilim verdik. Onu bir Nebi kıldık. Tebliğ ettiği mesaj, hükmün en güzelini ve hakimiyetin en adilini kapsıyordu. Şeriatın sırlarını ona gösterdik, onu dinde fakih kıldık. Bir diğer lütfumuz da, onu iğrençlikler ve çirkin ameller işleyen şehirden kurtarmamızdı. Kötü bir kavim oldukları için onları helak ettik. Çünkü her davranışları, yaratıklara kötülük veriyordu. Tutumları emrimizin dışındaydı. Ve bize itaat etmeleri söz konusu değildi.

"Onu rahmetimize soktuk, çünkü o, salihlerdendi."

Bu da büyük bir lütuftu. Allah'ın rahmetinin kapsamına girenler arasına sokulmuştu. Allah'ın salih kullarından olduğu için bu büyük lutfa mazhar olmuştu.

"Nuh da," Ey Muhammed, söz konusu salihler arasında, kulumuz ve elçimiz Nuh'un da adını an. Bir zaman o, İbrahim'den önce Rabbine seslenmişti: "Ben yenildim, bana yardım et." diye yakarmıştı.

"Biz onun çağrısına cevap verdik, onu ve ailesini büyük bir üzüntüden kurtardık."

O zaman Yüce Allah onu ve ailesini kurtarmıştı. Karısı ve oğlu Kenan hariç. Bu ikisi, onun ailesi sayılmazlardı. Çünkü küfre sapmış, böylece zalimlerden olmuşlardı. Bundan dolayı da boğulmaları kaçınılmaz olmuştu.

"Ve âyetlerimizi yalanlayan kavimden ona yardım edip öcünü almıştık."

Azgın kavminin elinden kurtarmak suretiyle ona yardım ettik. Ona en ufak bir zarar veremediler. Yoldan çıkmış ve zalim bir topluluk oldukları için, Hz. Nuh'un tüm kavmini o korkunç tufan esnasında suda boğduk.

SONUÇ

1- İnsanları Allah'a davet etmek büyük bir fazilettir. Bu görevi yerine getirenler büyük bir şerefe nail olurlar.

2- Namaz kılmak, zekat vermek ve hayır işlerde bulunmak üstün bir meziyettir.

3- Yüce Allah dostlarını (velilerini) ve salih kullarını ibadet edişleri ve huşu içinde itaat edişleriyle övüyor.

4- Bir toplumda çirkin işler, iğrenç davranışlar yaygınlık kazanıp tüm toplumu kapsarsa, o toplumun cezalandırılması kaçınılmaz olur.

5- Fasıklıkta (yani şeriatın çerçevesinin dışına çıkmaktan) kaçınmak gerekir. Çünkü bu, fert ve toplum için yıkımdır. Allah'a sığınırız böyle bir yıkıma karşı...

6- Bu tür kıssalar, gaybın kapsamına giren bu tür haberler ancak vahiy yoluyla öğrenilebileceği için, bir bakıma bunlar Hz. Muhammed'in peygamberliğini isbatlama ve pekiştirme işlerini görüyorlar.

شَٰكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمَٰنَ ٱلرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِأَمْرِهِۦٓ
إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا ۚ وَكُنَّا بِكُلِّ شَىْءٍ عَٰلِمِينَ ﴿٨١﴾
وَمِنَ ٱلشَّيَٰطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُۥ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ
ذَٰلِكَ ۖ وَكُنَّا لَهُمْ حَٰفِظِينَ ﴿٨٢﴾

78- Davud ile Süleyman'ı da an; hani onlar, toplumun davarının yayıldığı bir ekin hakkında hükmediyorlardı, biz de onların hükümlerine tanık idik.(1)

79- O hükmü Süleyman'a bellettik. Onların hepsine de hükümdarlık ve bilgi verdik. Davud'a dağları ve kuşları boyun eğdirdik, onunla beraber tesbih ediyorlardı. Biz bunları yaparız.

80- Ona, sizi, savaşın şiddetinden korumak için zırh yapmayı öğretmiştik. Ama siz şükrediyor musunuz ki?

81- Süleyman'a da fırtınayı boyun eğdirmiştik. Onun emriyle, içinde bereketler yarattığımız yere akıp giderdi. Biz her şeyi biliriz.

82- Kendisi için denize dalan ve bundan başka işler yapan bazı şeytanları da emrine vermiştik. Biz onları onun emrinde tutuyorduk.

SÖZLÜK

فِى ٱلْحَرْثِ Ekin tarlalarında. Hayvanların geceleyin yayılıp otladıkları

(1) Bir adamın ekin tarlasına, toplumdan birinin davarı girmişti. Davud, tazminat olarak davarın, ekin sahibine verilmesine hükmetti. Davud (a.s.)'ın oğlu. Süleyman (a.s.) bu hükme itiraz ederek "daha doğru ve daha adil hüküm şu olur" dedi: Davar ekin sahibine verilir, ekin sahibi davarın sütünden, yününden istifade eder. Ekin de davar sahibine verilir, o da ekin, eski halini alıncaya kadar ekine bakar. Ekin eski halini alınca davar sahibi davarına, ekin sahibi de ekinine sabip olur." Süleyman'ın bu hükmünü, babası da uygun bulmuştu. İşte bu hükmü Süleyman'a ilham eden, Allah idi.

üzüm bağları konusunda.

نَفَشَتْ فِيهِ Orada otluyorlardı. İçinde geceleyin başı boş otluyorlardı.

شَاهِدِينَ Şahid. Şahid idik. Meseleye ilişkin hüküm verirlerken biz orada hazır idik ve hiç bir şey bize gizli değildi.

فَفَهَّمْنَاهَا Biz onu kavrattık. Hakkında hüküm verilecek meseleyi ona kavrattık.

وَ كُلًّا آتَيْنَا حُكْمًا وَ عِلْمًا Hepsine de hüküm ve ilim verdik. Davut ve Süleyman'ın herbirine hüküm, peygamberlik ve ilim, Allah'ın hükümlerini bilme ve derinden kavrama bahşettik.

يُسَبِّحْنَ Tesbih ederler. Onunla birlikte tesbih etsinler.

وَ كُنَّا فَاعِلِينَ Yapanlar biz idik. Bunları yapanlar biz idik. Dağların ve kuşların tesbih etmesine şaşırmayın. Çünkü bunları yapan biz idik.

صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ Sizin için zırh sanatını. Savaşlarda giyilen zırh yapımını sizin için ona öğrettik.

لِتُحْصِنَكُمْ Sizi koruması için. Sizi kılıç ve mızrak darbelerine karşı korusun diye.

فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرِينَ Siz şükredenler misiniz? Yani şükredin. Buradaki istifham, 'emir' anlamında kullanılmıştır.

إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا Bereketlendirdiğimiz yere. İçinde bereketler kıldığımız yere. Şam diyarına.

يَغُوصُونَ Dalıyorlar. Cevherler çıkarmak için denizin dibine dalarlardı.

وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذَلِكَ Bundan başka işler de yapıyorlar. Dalgıçlığın dışında, bina yapmasını ve diğer bazı işleri de görürlerdi.

وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ Biz onların koruyucuları idik. İşlerini koruma altına almıştık ki, bunları bozmaya kalkışmasınlar.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı içinde, Yüce Allah'ın kullarından dilediği kimselere yönelik lütuf ve nimetlerinin açık örnekleri sunuluyor. Bunun bir amacı da Kureyşli müşriklerin yalanladıkları Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini kesin delillerle ispatlamaktır. İşte bu arada yüce Allah peygamber efendimize hitaben şöyle buyuruyor:

"Davud ve Süleyman'ı da."

An, ey elçimiz.

"Hani ekin tarlaları konusunda hüküm yürütüyorlardı."

Onların bu alanda hüküm yürütmelerini hatırla. Bu tarlaların "İçine kavmin hayvanları girip yayılıyordu." Hayvanların başında çoban bulunmadığından geceleyin tarlalara girip yayılıyorlardı, ekinleri mahvediyorlardı.

"Biz onların hükmüne şahid idik."

Herbirinin ne hüküm verdiği bizce gizli değildi. Hz. Davud (a.s) tarla sahibinin, telef olan ekinine karşılık sürüyü almasına hükmetmişti. Çünkü mahvolan ekinin zararı, sürünün değerine eşitti. Hz. Süleyman (a.s.) ise sürü sahibinin tarlayı alıp onu eski haline getirene kadar ilgilenmesine, tarla sahibinin de sürüyü alıp yününden, sütünden ve kuzularından yararlanmasına hükmetti. Tarladaki üzümler eski haline gelince de, tarla sahibi sürüyü sahibine iade edip tarlasını alacaktı. Yüce Allah bu hükmü Hz. Süleyman'a kavrattığını bildiriyor ki, bu, önceki hükümden daha âdildi.

"Bunu Süleyman'a kavrattık."

Hükmetmeyi veya meseleyi ya da fetva vermesini öğrettik. Ama Hz. Davud da verdiği hükümden dolayı kınanmıyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Her birine hüküm ve ilim öğrettik."

Bu ifade, Hz. Davud'un bilgi ve hikmet açısından oğlundan daha aşağı kaldığı şeklindeki bir düşünceyi bertaraf etmeye yöneliktir.

"Davud ile birlikte tesbih etsinler diye, dağlara ve kuşlara boyun eğdirdik."

Hz. Davud'a bahş edilen bazı nimetler hatırlatılıyor. Tesbih ettiği zaman Hz. Davud, dağlar ve kuşlar da onunla birlikte tesbih ederdi. Bu, ister Yüce Allah'ın emredip de onların itaat etmesi şeklinde olsun, ister kendiliklerinden tesbihe katılmaları şeklinde olsun farketmez. Her ikisi de mümkündür.

"Bunları yapanlar biz idik."

Dağlar ve kuşların Hz. Davud ile birlikte tesbih etmeleri, hayretle karşılandığı için Yüce Allah, bu işi yapanın kendisi olduğunu hatırlatıyor. Çünkü Allah her şeye kadirdir. O'nun gücü herşeye yeter. Bunu kaderler ki-tabında yazmıştır. Günü gelince de yürürlüğe koymuştur.

"Ona (Davud'a) zırh yapma sanatını öğrettik."

Böylece savaş alanında bu zırh, kişiyi kılıç ve mızrak darbelerine karşı koruyacaktı. Bu yüzden yüce Allah "zorlu savaşınızda sizi korusun diye" buyuruyor.

"Buna rağmen siz şükredenler misiniz?"

Aslında bu ifadede Yüce Allah, kullarını nimetlerine karşı şükür görevini yerine getirmelerini emrediyor. Şükür de Allah'a hamdetmek, bahşettiği nimetleri itiraf etmek, O'na itaat hususunda kusur etmemek, bu nimetleri, O'nun öngördüğü doğrultuda sarfetmek şeklinde belirginleşir.

"Süleyman için de."

Yani Süleyman'a da "fırtına biçiminde" büyük bir hızla "esen rüzgarı boyun eğdirdik."

"Kendi emriyle, içinde bereketler kıldığımız yere akıp giderdi."

Hz. Süleyman sabahın erken saatlerinde sefere çıkar, akşam dönerdi. Rüzgar günümüzün büyük bir savaş gemisi gibi onu, Allah'ın içinde bereketler kıldığı Şam diyarına taşırdı.

"Biz her şeyi bilenleriz."

Burada Yüce Allah insanların gördüğü ve görmediği her şeyi bildiğini vurguluyor. Çünkü evrende meydana gelen her gelişme, O'nun bilgisi, izni, takdiri ve hikmeti çerçevesinde gerçekleşir. Bu yüzden O'na itaat etmek, O'nu tek ve ortaksız ilah bilmek, dolayısıyle kulluğu sırf O'na sunmak bir zorunluluktur.

"O'nun için denizde dalgıçlık yapan cinlerden bazı kimseleri de emrine verdik."

Bir takım şeytanları Hz. Süleyman'ın hizmetine soktuk. Bunlar, onun için mücevher çıkarmak üzere denizin derinliklerine dalarlardı.

"Bundan başka işler de görüyorlardı."

Bina, heykel, mihrab ve çanak çömlek yapmak gibi.

"Biz onların koruyucuları idik."

Biz bu cinlerin yaptıklarını koruma altına almıştık, onları biliyorduk. Ki, bu işleri yaptıktan sonra bir tuzak veya hile olarak bozmasınlar. Çünkü rivayete göre cinler birşeyler yapar, sonra istifade edilmesin diye onları bozarlardı. Bunların tümü Yüce Allah'ın Hz. Davud ve Süleyman'a (selam üzerlerine olsun) bahşettiği nimetlerdir. Bunların dışında daha bir çok nimet bahşetmiştir.

Kullarına sayısız nimetler ve lütuflar bahşeden alemlerin Rabbi, tek ve ortaksız ilah olan Allah, her türlü noksanlıktan münezzehtir, O'nun şanı pek yücedir.

SONUÇ

1- İnsanlar arasında hükmetmek üzere hakim tayin etmek farzdır.

2- Bizden önceki şeriatlarda geçen hükümlerin bizim için de aynen geçerli olması için şu şartlar lazımdır.

a- Önceki şeriatları geçen hükümler Kur'an veya hadiste anlatılmalıdır

b- O hükümlerin önceki ümmetlere mahsus olduğuna dair her hangi bir kayıt olmamalıdır.

c- Kur'an o hükümleri anlatırken bizler için haram olduğunu gösteren bir uslup kullanmamalıdır.

3- Allah'ı tesbih etmek büyük bir fazilet ve övgüye değer bir davranıştır.

4- Savaş gereçleri yapmak ve Allah yolunda cihad için gerekli donanımı hazırlamak farzdır.

5- Kulun kavuştuğu her nimete karşılık yeniden Allah'a şükretmesi lazımdır.

6- Yüce Allah cinleri Hz. Süleyman'ın emrine vermişti ve onlar, onun için çalışırlardı.

7- Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği bir kez daha isbatlanıyor. Çünkü yukarıda adı geçen peygamberleri gönderip onlara bunca nimet bahşeden Yüce Allah'ın O'nu da peygamber olarak göndermiş olması yadırganacak bir durum değildir. Çünkü O'ndan önce de bir çok peygamber gönderilmiştir.

8- Kâinatta meydana gelen her olay, Yüce Allah'ın bilgisi dahilinde, takdiri çerçevesinde ve öngördüğü bir hikmete dayalı olarak gerçekleşmektedir.

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ أَنِّي
مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ

فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَابِدِينَ ﴿٨٤﴾
وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ
﴿٨٥﴾ وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٦﴾

83- Eyyub'u da an. O, Rabb'ine: "Bu dert bana dokundu, sen merhametlilerin en merhametlisisin!" diye dua etmişti.

84- Biz de onun duasını kabul etmiş, kendisine bulaşan derdi kaldırmıştık; ona tarafımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir öğüt olarak ailesini ve onlarla beraber bir delili daha vermiştik.

85- İsmail'i, İdris'i, Zu'l-kifl'i de an; hepsi de sabredenlerdendi.

86- Onları rahmetimize soktuk, çünkü onlar salihlerdendi.

SÖZLÜK

وَ اَيُّوبَ	Ve Eyyub (a.s.). Eyyüb'ü de an.
اِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ	Rabbine nida ettiğinde. Rabbine dua ederek seslendiğinde. Malını ve evladını yitirdiği, bedeninde bir hastalığa mübtela olduğu için Rabbine dua etti.
مَسَّنِيَ الضُّرُّ	Bana zarar dokundu. Dert beni sardı. Bedenindeki hastalık veya mal ve evlad kaybı bana zarar verdi.
وَ ذِكْرَىٰ لِلْعَابِدِينَ	İbadet edenler için bir öğüttür. Sabredip kararlılık göstersinler diye.
وَ اَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا	Onları rahmetimize soktuk. Peygamberlik görevini verdik. Peygamberlerin izinde giden salihler kıldık.

AÇIKLAMA

Yüce Allah'ın salih kullarından dilediği kimselere yönelik lütuf ve nimetleri konu alan surenin akışı devam ediyor. Bu arada yüce Allah (83.) âyette şöyle buyuruyor:

"Eyyüp'ü de:"

Kulumuz Eyyüb'ün şükrünü, sabrını ve süratle Allah'a tevbe edişini hatırla. Allah ona sağlık, mal ve evlad vererek denemişti. O, bütün bunlara karşı şükretmişti. Sonra bunları elinden aldı, o, sabretti. Hani o, "Rabbine çağrıda bulunmuştu." Musibetler artık had safhaya ulaşınca yakararak Rabbine şöyle çağrıda bulunmuştu:

"Şüphesiz bu dert beni sarıverdi. sen merhametlilerin en merhametli olanısın."

"Böylece onun duasına icabet ettik. Kendisinden o derdi giderdik;"

"Ona ailesini eş ve çocuklarını onlarla birlikte bir katını daha verdik."

Başına gelen musibete sabrettikten sonra kendisinden alınanın kat kat fazlası ona bahşedildi. Hz. Eyyub (a.s)'e ihsan edilen mala gelince, peygamber efendimiz şöyle buyuruyor:

"Eyyub'un üzerine altın çekirgeler yağdırıldı. O da bunları hemen toplayıp elbisesine doldurmaya başladı. Allah-u Teâlâ bunun sebebini sorduğunda: "Kim senin bereketine muhtaç değil ki yarabbi?" dedi.

"Katımızdan bir rahmet olarak:"

Onun özel olarak rahmetimizin kapsamına aldık. Onun kıssasını, bize kulluk edenlere bir ibret dersi, bir öğüt kıldık. Ki, onları darlıkla ve bollukla denediğimiz zaman şükretsinler, sabretsinler. Kulumuz Eyyüb'ün tavrından ibret alsınlar.

"Gerçekten biz onu sabredici bulduk. O, ne güzel kuldu. Çünkü o, daima Allah'a yönelip dönen biriydi." (Sad Suresi, 44)

"İsmail, İdris ve Zülkifl"(1) Sabır ve şükür ehli arasında Hz. İbrahim Ha-

(1) Zülkifl'in kim olduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. En kuvvetli görüş, Ebu Musa'nın Rasûlûllah'tan rivayet ettiği şu hadistir: "Zülkifl peygamber değildi. Fakat salih bir kul idi. Başka bir salih bir adam ölürken, onun işini yürütmeye kefil oldu. Günde yüz rekat namaz kılardı. Bu yüzden yüce Allah ondan övgüyle söz etti."

lil'in oğlu İsmail'i, İdris'i (ki asıl adı Ahnuh'tur) ve Zülkifl'i de an.

"Hepsi sabredenlerdendi."

Bize kulluk etme hususunda sabrettiler, nimetlerimize karşılık şükür görevini yerine getirdiler. Onları rahmetimizin kapsamına aldık. Kimini peygamber yaptık ve tümüne büyük nimetler bahşettik. Onları yakınımızdaki derecelerle onurlandırdık. Onlar salihlerdendi.

SONUÇ

1- Sabır yüce bir makamdır. Kuşkusuz şükür de ona denktir. Birincisi yoklukta, ikincisi ise bollukta olması gereken bir niteliktir.

2- Dua büyük bir fazilettir. Kabulün kapısı ve yoludur.

3- Salih insanların hayatları bizler için öğüt, geçmişlerin kıssaları da ibret tablolarıdır.

4- Malı, ailesi veya evladı hususunda sınanan bir kimse sabrederse, hiç şüphesiz Yüce Allah ona yönelik mal, aile ve evlad bağışını yineleyecektir. Musibet anında şöyle demek lazımdır: "Biz Allah içiniz ve O'na dönücüleriz. Allah'ım, bu musibetten dolayı bana sevap ver ve o musibetten sonra benim için hayır bırak."

وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَٰضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقۡدِرَ عَلَيۡهِ
فَنَادَىٰ فِي ٱلظُّلُمَٰتِ أَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبۡحَٰنَكَ إِنِّي
كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾ فَٱسۡتَجَبۡنَا لَهُۥ وَنَجَّيۡنَٰهُ مِنَ
ٱلۡغَمِّۚ وَكَذَٰلِكَ نُنجِي ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَزَكَرِيَّآ إِذۡ نَادَىٰ
رَبَّهُۥ رَبِّ لَا تَذَرۡنِي فَرۡدٗا وَأَنتَ خَيۡرُ ٱلۡوَٰرِثِينَ ﴿٨٩﴾

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ
زَوْجَهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ
وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾
وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا
وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩١﴾

87- Zunnun'u (balık karnına girmiş olan yunus İbn Matta'yı) da an; zira (o, kavmine) kızarak gitmişti, bizim kendisine güç yetiremeyeceğimizi, (kavminin arasından çıkmakla kendisini kurtaracağını) sanmıştı. Nihayet karanlıklar içinde (kalıp): "Senden başka ilah yoktur. Senin şanın yücedir, ben zalimlerden oldum!" diye yalvardı.

88- Biz de onun duasını kabul ettik ve onu tasadan kurtardık. İşte biz, inananları böyle kurtarırız.

89- Zekeriyya'yı da (an). Rabbi'ne: "Rabb'im beni tek bırakma (bana bir çocuk ver. Ama vermezsen de gam yemem. Çünkü) sen, varislerin en iyisisin (her şeyim sana kalacaktır.)" diye dua etmişti.

90- Onun duasını da kabul buyurduk ve ona Yahya'yı armağan ettik. Eşini de kendisi için ıslah ettik (çocuk doğurmaya elverişli bir hale getirdik). Gerçekten onlar hayır işlere koşarlar, umarak ve korkarak bize dua ederlerdi ve bize derin saygı gösterirlerdi.

91- O ırzını korumuş olan (Meryem)i de an; ona ruhumuzdan bir çocuk üflemiş, kendisini ve oğlunu alemlere bir ibret yapmıştık.

SÖZLÜK

وَ ذَا النُّونِ	Ve balık sahibi. Yunus b. Metta (a.s) Kendisi büyük bir balık tarafından yutulduğu için bu isimle anılmıştır.
اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا	Kızmış vaziyette gittiğinde.
فَظَنَّ اَنْ لَّنْ نَّقْدِرَ عَلَيْهِ	Ve kendisine takdir etmeyeceğimizi sanmıştı. Kendisini sıkıntıya düşürmeyeceğimizi sanmıştı. Öfkelenip gitmesinden dolayı onu balığın karnında sıkıntıya sokacağımız aklına gelmemişti.
فِى الظُّلُمَاتِ	Karanlıklar içinde. Balığın karnındaki karanlık, denizin dibinin karanlığı ve gecenin karanlığı...
وَ نَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ	Ve onu sıkıntıdan kurtardık. Balığın karnında olmaktan dolayı çektiği üzüntüden onu kurtardık.
لَا تَذَرْنِى فَرْدًا	Beni yalnız bırakma. Beni, peygamberliği, ilmi ve hikmeti benden miras alacak bir evlattan yoksun bırakma. Bunu kastettiğini ve "yerise min âli yakub "Yakub'un soyuna varis olacak" ifadesinden anlıyoruz.
رَغَبًا وَ رَهَبًا	Umarak ve korkarak ümit etmek.
اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا	Namasunu en güzel bir şekilde muhafaza eden. Irzını fuhuştan, hayasızlıktan koruyan Meryem.
مِنْ رُّوحِنَا	Ruhumuzdan. Ona kendi ruhumuzdan üfledik. Yani Cebrail onun elbisesinin yakasına üfledi.
اٰيَةً لِّلْعَالَمِينَ	Alemlere delil olması için. İnsanlığa bir ayet kıldık. Allah'ın gücünün, O'nu zikretmek ve şükretmek suretiyle O'na kulluk sunmanın gerekliliğinin alâmeti kıldık.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, Yüce Allah'ın kullarından dilediği kimselere yönelik lütuf ve nimetlerinin açık örneklerini sunarak devam ediyor. Bu meyanda Yüce Allah "Balık sahibini de" Balık sahibi Yunus b. Metta'yı da an. "Hani o, kız-mış vaziyette gitmişti."

Allah'ın rızası için kavmine öfkelenmişti. Çünkü kavmi onun Allah katından tebliğ etmiş olduğu emirleri kabul etmiyordu. Allah'ın birliğine davet ettiği, sırf Allah'a kulluk etmeye, O'na ve Rasûlüne itaat etmeye çağırdığı kavmi bunu kabul etmeyince, Yunus (a.s.) kavmi için azab dilemişti. Fakat kavmi

tevbe ettiğinden, üzerlerindeki azab kaldırılmıştı.

"Kendisini sıkıntıya düşürmiyeceğimizi sanmıştı."

Hz. Yunus, Yüce Allah'ın kendisini balığın karnına atıp sıkıntıya sokmayacağını sanmıştı. Bu, onun Rabbine yönelik hüsnü zannıydı. Fakat, üzerlerindeki azap kaldırıldığı halde Rabbinin rızası için öfkelenip halkına dönmemesi, böyle bir cezaya çarptırılmasını gerektirmişti. Üç karanlıktan geçirilmesi, onun için muhalefet lekesinden arınma niteliğindeydi. Gece, balık ve deniz karanlığı... Sonra Yüce Allah, kurtuluşuna vesile olacak duayı ona ilham etti. Üç karanlığın ortasında, Rabb'ini tesbih ediyordu:

"Senden başka ilah yoktur. Seni tenzih ederim. Şüphesiz ben, zalimlerden oldum."

Bunun üzerine Yüce Allah onun duasını kabul etti.

"Balık sahibi Yunus'u da: Hani o, kızmış vaziyette gitmişti ki: Bundan dolayı kendisini sıkıntıya düşüremeyeceğimizi sanmıştı. Karanlıklar içinde: "Senden başka ilah yoktur. Sen yücesin, gerçekten ben zulmedenlerden oldum"(1) diye çağrıda bulunmuştu. Bunun üzerine duasını kabul ettik ve onu üzüntüden kurtardık."

Çünkü karanlıklar içinde bulunuyordu. Arkadaşsız, yiyeceksiz, içeceksiz bir tutsak gibiydi. Yüce Allah'ın azabtan kurtardığı kavmin yanına dönememenin neden olduğu vicdan azabı da üzüntüsünü bir kat daha arttırıyordu. Başına gelen musibetin sebebi buydu.

"İşte biz, iman edenleri böyle kurtarırız."

Başkalarına bir musibet gelince, sonuçta onları kurtuluşa erdiririz. •

"Zekeriya da."

Ey Rasûlüm, Rabbine yalvardığı zaman, Zekeriya'yı da an.

"Rabbim, beni yalnız başıma bırakma."

Beni çocuksuz, peygamberliğine, ilmine ve hikmetine varis olacak kimsesiz bırakma. Yakuboğullarının peygamberlik görevine varis olacak bir evlad bağışla.

---

(1) Ebu Davud hadis kitabında peygamberimiz (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivayet eder: Zunnun (balık sahibi) balığın karnında şöyle dua etti: La ilahe illa ente sübhaneke inni kuntü minez-zalimin" (Senden başka ilah yoktur. Sen yücesin. Gerçekten ben zalimlerden oldum." Herhangi bir müslüman bu şekilde dua ederse duası kabul olur.

"Sen mirasçıların en hayırlısısın."

Hz. Zekeriya (a.s.)'nın bu son sözü, duada Allah'ın razı olduğu bir ameli aracı kılma amacına yöneliktir. Nitekim Yüce Allah onun duasını kabul etti, ona Yahya'yı bahşetti. Güzel huylu ve yaradılışlı eşini kısırken çocuk doğurmaya elverişli kıldı.

"Gerçek onlar," Zekeriya, Yahya ve annesi "hayırlarda yarışırlardı."

Allah'a itaat etme, O'nun rızasına yönelik hayırlar işlemede birbirleriyle yarışırlardı.

"Umarak ve korkarak bize dua ederlerdi."

Bu ifade de onlara yönelik bir övgü niteliğindedir. Allah'ın rahmetini umarak ve O'nun azabından korkarak dua etmek bir fazilettir, övgüye değer bir niteliktir.

"Bize derin saygı gösterirlerdi."

Boyun eğerek, alçak gönüllülükle ve derin bir saygı içinde, her vesileyle Allah'a kulluk sunarlardı.

"Irzını koruyan Meryem: Biz ona kendi ruhumuzdan üfledik."

Ey Rasûlüm, ırzını koruyan, Allah'ın haram kıldığı fiillerden kaçınan İmran kızı Meryem'i de an. O'nu da nimetler bahşettiğimiz, büyük lütuflara mazhar kıldığımız salih kullarımızla birlikte an. Ona kendi ruhumuzdan üflemiştik. Ruhul Kudüs Cibril (a.s.)'e elbisesinin yakasına üflemesini emrettik. Cebrail'de Meryem'in elbisesinin yakasına üfledi. Böylece hamile kaldı ve aynı günün bir saatinde doğum yaptı.

"Onu ve çocuğunu."

Allah'ın kelimesi ve ruhu İsa'yı "bir delil kıldık."

Varlığımıza, kudretimize, hikmetimize ve nimetlerimize, ayrıca sırf bize kulluk edilmesi gerektiğine, başkalarına yönelik kulluktan vazgeçilmesinin lazım geldiğine ilişkin olarak, tüm insanlığa yönelik büyük birer alamet kıldık.

SONUÇ

1- Hz. Yunus'un: "Senden başka ilah yoktur, sen yücesin, gerçekten ben zulmedenlerden oldum," şeklindeki duası, bu ümmete yönelik büyük bir lütuftur. Çünkü bu duayı yapan mü'minin isteğinin kabul edileceği rivayet edilmiştir. "İşte biz, iman edenleri böyle kurtarırız," ifadesi de bunu pekiştirmektedir.

2- Sırf süs ve eğlenmek için değil, fakat salih ve olumlu bir amaç için evlad istemek güzel bir şeydir.

3- Salih bir eş; dünyanın güzelliklerindendir.

4- Hayırlarda yarışmak, umarak ve korkarak dua etmek, ibadetlerde, özellikle namaz ve dua esnasında huşu içinde olmak, saygılı bir iç ürpertisi hissetmek bir mü'minde olması gereken faziletli niteliklerdir.

5- İffet, ırzı korumak Allah katında büyük bir fazilettir.

6- Hz. Meryem ve oğlu Hz. İsa (a.s.) insanlığa yönelik bir delil kılınmışlardır. Çünkü Hz. Meryem evlenmeden (cinsel birleşme olmadan) çocu sahibi olmuştur. Hz. İsa da babasız dünyaya gelmiş, beşikteyken insanlarla konuşmuş ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltmiştir.

إِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمْ
أُمَّةً وَٰحِدَةً وَأَنَا۠ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾ وَتَقَطَّعُوٓا۟
أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ ۖ كُلٌّ إِلَيْنَا رَٰجِعُونَ ﴿٩٣﴾ فَمَن يَعْمَلْ
مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۦ ۖ وَإِنَّا
لَهُۥ كَٰتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَٰمٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَٰهَآ أَنَّهُمْ
لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم
مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ ﴿٩٦﴾ وَٱقْتَرَبَ ٱلْوَعْدُ ٱلْحَقُّ
فَإِذَا هِىَ شَٰخِصَةٌ أَبْصَٰرُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يَٰوَيْلَنَا قَدْ
كُنَّا فِى غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٩٧﴾

92- İşte bu sizin ümmetiniz olan tevhid ve İslâm milleti, bir tek ümmettir. Rabb'iniz de benim. Yalnız bana kulluk edin.

93- Ama insanlar, işlerini aralarında parçaladılar. Rablerinden gelen dini parça parça ettiler, ayrılığa düştüler; hepsi sonunda bize döneceklerdir.

94- Şimdi kim inanmış olarak iyi işlerden yaparsa onun çalışmasına nankörlük edilmez, biz onun çalışmasını yazanlarız.

95- Helak ettiğimiz bir ülkeye artık yaşamak haramdır. onlar bir daha geri dönemezler.

96- Nihayet ye'cuc ve me'cuc'un önü açıldığı ve onlar her tepeden akın etmeye başladıkları zaman.

97- Gerçek vaad yani kıyamet yaklaşmış olur. İnkar edenlerin gözleri birden donup kalır. "Vah bize, biz bundan gaflet içinde idik bunun doğru olacağını hiç düşünmüyorduk. Meğer biz zulmediyormuşuz!"

SÖZLÜK

اِنَّ هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ Sizin bu ümmetiniz. Yani, dininiz İslâm, Adem (a.s.) döneminden Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemine kadar sürüp gelen tek bir dindir. Çünkü bütün peygamberlerin dini birdir: Allah'ın belirlediği yasalar çerçevesinde sırf Allah'a kulluk etmek.

وَ اَنَا۠ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْنِ Ben sizin gerçek ilahınızım, sizi yarattım, sizi rızıklandırdım, sırf bana kulluk edin. Benden başkasına sakın ibadet etmeyiniz.

وَ تَقَطَّعُوْٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ İşlerini aralarında böldüler. Dinlerinde bölünmeler yaptılar. Her grubun kendine özgü bir dini oldu. Yahudilik, hristiyanlık, mecusilik ve puta tapıcılık adı altında ayrı ayrı dinler türedi.

كُلٌّ اِلَيْنَا رٰجِعُوْنَ Hepisi bize dönücüdürler. Peygamberlerin ortak dini olan İslâm'ı bölüp parçalayarak yeni dinler icad eden bu grupların her biri bize dönecektir. Biz de kazancının karşılığını vereceğiz.

فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ Çalışması için nankörlük edilmez, emeği ve çabası inkar edilmez. Bilakis karşılığını eksiksiz veririz.

وَ اِنَّا لَهٗ كَاتِبُوْنَ Biz onu yazıcılarız. Kiramen katibun adlı melekler kulların

hayır ve şer nitelikli amellerini yazarlar.

وَ حَرَامٌ — Ve haramdır. Dünyaya yeniden dönmeleri yazaktır.

يَأجُوجَ وَ مَأجُوجَ — Yecuc ve Mecuc. Bir seddin gerisinde tutulan iki kabile. Kıyamete yakın bir zamanda bu sed açılacaktır.

حَدَبٍ — Tepe. Her tepeden.

يَنْسِلُونَ — Akın ederler.

اَلْوَعْدُ الْحَقُّ — Gerçek vaad. Kıyamet.

فِى غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا — Bundan gaflette. Kıyamet gününden ve o gün meydana gelecek hadiselerden habersizdirler.

AÇIKLAMA

Yüce Allah'ın adı geçen peygamberlere yönelik lütuf ve nimetlerinin yanısıra, bu elçilerin sahip oldukları eşsiz olgunluğa dikkat çekildikten sonra, Yüce Allah tüm insanlığa bir hitap yöneltiyor:

"Gerçekten, sizin bu ümmetiniz" dininiz "tek bir ümmettir."

İlk peygamberden son peygambere kadar kesintisiz olarak sürüp gelen tek bir dindir. Bu din, kulluğu sırf Allah'a mahsus kılma, şirkin her çesidinden kurtulma esasına dayanan İslâm'dır.

"Onlar işlerini aralarında parça parça dağıttılar."

İslâm esaslı dini değiştirip yahudilik, hristiyanlık gibi yeni dinler icad ettiler. Bunun sonucu tek bir millet parçalanıp, değişik gruplar ortaya çıktı.

"Hepsi bize döneceklerdir."

Yüce Allah burada, insanların öldükten sonra kaçınılmaz olarak kendisine döneceklerini haber veriyor. İleride, kazandıklarından dolayı onları cezalandıracağını, bu arada İslâm orijinlini değiştirip uydurma dinler icad etmelerinin, bir tek ümmeti parçalamalarının da karşılıksız kalmayacağını duyuruyor.

"Kim salih amellerde bulunursa."

Bir mü'min olarak salih amellerden maksat, Yüce Allah'ın şeriatının kapsamında yasalaştırdığı sözlü, kalbi ve fiili ibadetlerdir.

"Onun çabası için karşılık olarak nankörlük yoktur."

Kişinin amelleri noksanlaştırılmaz. Aksine onların karşılıkları eksiksiz olarak verilir.

"Şüphesiz biz, onun yazıcılarıyız."

Melekler bizim buyruğumuz doğrultusunda onun amellerini kayda geçirirler. Biz de onların karşılığını en güzel şekilde veririz. Hiç kuşkusuz bu, Yüce Allah'ın salih ameller işleyen mü'min kullarına yönelik bir müjdesidir. Allah bizi onlardan kılsın ve onlarla birlikte haşretsin (âmin).

"Yıkıma uğrattığımız bir ülkeye tekrar dünya hayatı haramdır."

Burada Yüce Allah, günahlarından dolayı yıkıma uğratılan bir toplumun yeniden dünya hayatına dönmesinin kesinikle olduğunu vurguluyor. Bu anlamı şu tahlile dayanarak verebiliyoruz. İfadedeki "la" anlamı pekiştirmeye yarayan, fazlalık bir kelimedir. İfade için bir diğer anlam da muhtemeldir: Buna göre, Yüce Allah'ın dünya ve ahirette azaba uğratılmasını öngördüğü bir memleket halkının gerçek ve içten bir tevbe ile iman ve itaate yönelmesi imkansızdır. Hiç kuşkusuz bu yargı, onların Allah'ın ayetlerini yalanlamalarından, inatçılık etmelerinden, zulme sapmalarından, doğru yoldan sapmalarından, dolayısıyla kalpleri mühürlenmesinden sonra karara bağlanmış olur. Böyle olunca da onların pişmanlık duyup tevbe etmeleri hiç bir şekilde mümkün olmaz. Âyet-i kerime için bir üçüncü anlam da söz konusudur. Şöyle ki: Yüce Allah'ın günahlarından dolayı helak ettiği bir topluluğun, kıyamet günü Allah'a dönmemeleri, mümkün değildir. Bilakis onlar Allah'ın huzuruna çıkarılır, hesaplaşma ve yargılanma alanına götürülür ve cezaları hiç bekletilmeksizin verilir. Bu anlamların tümü de doğrudur. Ancak, ifadedeki (la) sıla yerine "nafiye" olarak kabul edildiğinde, son anlam daha bir belirginlik kazanır.

"Ye'cuc ve Me'cuc'un seddi açıldığında."

Burada onların kıyamet günü Allah'a dönüş yolları açıklanıyor. Başlangıcı da, büyük belirtilerin baş göstermesidir. Bunlardan biri de Ye'cuc ve Me'cuc'un seddinin yıkılması, bunların her tepeden akın ederek yeryüzünü yakıp yıkmaları, taş üstüde taş bırakmamalarıdır.

"Onlar her bir tepeden akın ederler."

Akın akın gelirler.

"Gerçek olan vaad yaklaşmıştır."

Din günü, hesaplaşma ve yargılanma zamanı yaklaşmıştır.

"İşte o zaman inkar edenlerin gözleri yuvalarından fırlayacak."

Kabirlerinden kalkıp mahşere doğru akın ettiklerinde büyük bir pişmanlık ve yürek sızısı içinde şöyle derler:

"Eyvahlar bize." Mahvolduk "biz bundan fani bir gaflet içindeydik."

Dünya hayatında, bu kaçınılmaz gerçeğin farkında değildik.

"Hayır, bizler zalim kimselerdik."

Böylece günahlarını itiraf ederler. Ne var ki böyle bir günde tevbe kabul edilmediği için itirafları yarar sağlamaz.

SONUÇ

1- Din tektir, İslâm tüm insanlığın yegane dinidir. Çünkü İslâm, Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığı, kulluğun O'nun şeriatında öngörüldüğü biçimde sırf O'na yöneltilmesi prensibine dayanır.

2- Heva ve hevesleri, ihtiras ve arzuları, beşeri amaçları doğrultusunda İslâm orijinli dinini değiştirip parça kendi arzularını din edinen toplumları dünya ve ahirette korkunç bir azap beklemektedir.

3- Yüce Allah, iman edip salih amel işleyenlere güzel bir ödül, yani cennet vaadetmiştir.

4- Şu kesin ve tartışılmaz bir gerçektir ki; bir milletin helakına hükmedildiğinde, o milletin tevbe etmesi imkansız denecek kadar güçtür. Yüce Allah'ın yıkıma uğrattığı bir topluluk da artık dünya hayatına dönemez. İnsanlık sonunda Allah'a dönecektir. İnsanların sonuçta Allah'a dönmemeleri imkansızdır. Sonunda Allah'a dönecek ve kıyamet günü sorguya çekilip amellerinin karşılığını eksiksiz alacaklardır.

إِنَّكُمْ
وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا
وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَّا وَرَدُوهَا
وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ

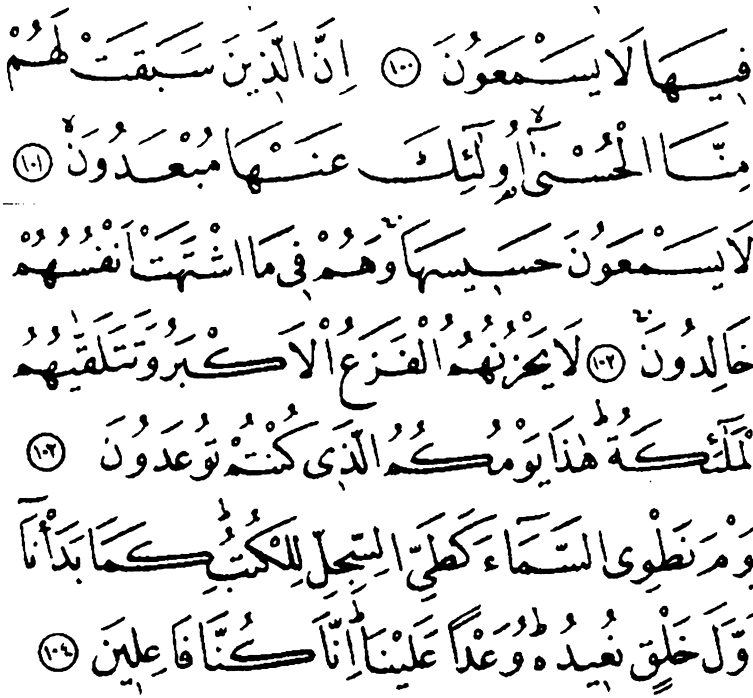

98- Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehennemin odunusunuz. Siz oraya gireceksiniz.

99- Eğer onlar ilah olsalardı oraya girmezlerdi. Oysa hepsi orada sürekli kalacaklardır.

100- Onlar için bir inleme ve soluma vardır! Ve onlar orada azabın dehşeti içinde hiç bir şey işitmezler.

101- Ama bizden kendilerine ezelde güzellik geçmiş mutluluk takdir edilmiş olanlar, işte onlar cehennemden uzaklaştırılmışlardır.

102- Onun uğultusunu duymazlar. Ve canlarının çektiği nimetler içinde sürekli kalırlar.

103- O en büyük korku, onları asla tasalandırmaz. Melekler onları şöyle karşılar: "İşte bu, size vaadedilen gününüzdür!"

104- O gün göğü yazı tomarlarını dürer gibi toplarız. İlk yaratmaya başladığımız gibi onu yine iade ederiz. Üzerimize sözdür; biz bunu mutlaka yapacağız.

SÖZLÜK

وَ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ — Allah'ın dışında taptığınız. Düzmece ilahlar, putlar, heykeller.

حَصَبُ جَهَنَّمَ — Cehennem odunu.

لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا — Eğer onlar ilahlar olsalardı. Oraya girmezlerdi. Güçlü ilahlar(!) oldukları için, kulları(!) ile ateşin arasına girer, onların yanmalarına engel olurlardı. Ama gerçek ilah değildirler. Bu yüzden kendilerine kulluk edilenlerin cehenneme girmelerine engel olamazlar.

وَ كُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ — Ve hepisi orada kalıcıdırlar. Düzmece ilahlara kulluk eden insanlar, kulluk edilen şeytanlar ve putlar orada temelli kalacaklardır.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ — Onlar için inleme vardır. Ateş ehli. Orada kemik çatırdatan, şiddetli iniltiler çıkarır, hırıltılı soluklar alıp verirler.

سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَى — Bizden onlar için güzellik geçti. Yüce Allah'ın ezelden cennet ehli olduklarına hükmettiği kimseler.

حَسِيسَهَا — Uğultu. Cehennemin çıkardığı uğultulu ses.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ — Kıyametin şiddeti onları üzmez. Sura ikinci kez üfürüldüğü zaman, onlar kabirlerinden güven içinde ve hiç bir üzüntü duymadan kalkarlar.

كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ — Tıpkı kitap yapraklarının katlanması gibi. Yüce Allah gökleri ve yeri, zarfa konulacak bir yaprak gibi katlar.

كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ — İlk yaratmayı yaptığımız gibi tekrar yaratırız. Yüce Allah varlıkları ilk kez yarattığı gibi yeniden yaratır. İnsanlar kabirlerinden yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz olarak dirilirler. Tıpkı doğdukları günkü gibi hiç bir organları noksan olmaz.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, bu ayetler grubunda hitabı müşriklere yöneltiyor. Nitekim sûrenin başında da söz onlardan açılmıştı. İşte Yüce Allah Kureyş kabilesine mensup müşrikleri şu şekilde tehdit ediyor:

"Siz de, Allah'ın dışında taptıklarınız" da düzmece ilahlarınız, putlarınız ve heykellerinizde "cehennem odunusunuz."

Siz ve düzmece ilahlarınız, cehennemin yakıtı olacaksınız, oraya girmeniz kaçınılmazdır.

"Eğer onlar gerçek ilah olsalardı."

Müşriklerin taptıkları bu taştan yontulmuş heykeller, gerçekten ilah olsalardı, onlara kulluk edenler ateşe girmezlerdi, buna engel olurlardı. Kullarını(!) ateşten kurtarırlardı. Müşriklerin ateşe girecek olmaları gösteriyor ki, taptıkları putlar ve heykeller gerçek ilah değildirler. İbadeti hakketmemişlerdir.

"Onların tümü içinde temelli kalacaklardır."

Düzmece ilahlar ve onlara kulluk eden müşrikler ebediyyen cehennemde kalacaklardır.

"Orada kendileri için kemikleri çatırdatan inlemeler vardır. Onlar orada işitmezler de."

Yüce Allah, müşriklerin ateşte korkunç iniltiler çıkaracaklarını bildiriyor. Bu dehşet verici azabın şiddetindendir. Her taraftan yükselen iniltiler, korkunç sesler ve azabın yürek hoplatan her çeşidi yüzünden hiç bir ses işitemezler.

"Ama bizden kendilerine güzellik geçmiş bulunanlar; işte onlar, ondan uzaklaştırılmışlardır. Onun uğultusunu bile duymazlar. Onlar nefislerinin arzuladığı sayısız nimet içinde ebedi kalıcılardır."

Bu âyet-i kerime İbn İzbire'ra"ya cevap olarak inmiştir. Rivayete göre o şöyle demişti: Eğer Muhammed'in bizim ve taptıklarımızın cehennemde olacakları şeklindeki sözleri doğru ise, melekler de bizimle yanacaklardır, çünkü biz onlara da tapıyoruz. Yine İsa ve Üzeyir de cehenneme gireceklerdir. Çünkü hristiyanlar ve yahudiler onlara tapıyorlar. "Bunun üzerine Yüce Allah, kendi rızası dışında tapılan ve Allah'a kulluk ederek yakınlaşmak isteyen, itaat eden salih kimselerin bu kapsamın dışında olduğunu haber vermiştir. Yüce Allah buyuruyor ki:

"Bizden onlar hakkında güzellik geçmiştir. Cennete girecekleri ve ateşten uzak tutulacakları öngörülmüştür.

"Onun uğultusunu bile duymazlar."

Cennette ve canlarının çektiği sayısız nimetler içinde oldukları için cehennemin uğultulu sesini işitmezler. Kabirlerinden kalktıkları zaman.

"Onları, o en büyük korku hüzne kaptırmaz." Bilakis, güven içinde olurlar. "Melekler onları karşılayacaklardır."

Kabirlerinden kalktıkları zaman melekler onları selam ve hüsnü mükabele ile karşılayıp, onlara şöyle diyeceklerdir:

"İşte bu sizin gününüzdür, size vaadedilmişti."

"O gün göğü katlarız."

Kabirlerinden kalkacakları bu günde, yüce yaratıcı göğü katlayıp bir yana koyacaktır.

"Kitabın sahifelerini katlar gibi."

"Burada kıyamet günündeki gelişmeden sözediliyor. O gün yeryüzü, bir başka yeryüzüyle, gökyüzü de bir başka gök yüzüyle değiştirilecektir.

"İlk yaratmaya başladığımız gibi, yine onu eski durumuna iade edeceğiz."

İnsanlar ilk kez olduğu gibi yeniden yaratılırlar. İnsanlar kabirlerinden yalınayak, çıplak ve sünnetsiz olarak kalkarlar.

"Bu, bizim üzerimizde bir sözdür. Elbette, biz yapıcılarız."

İnsanları ölümden sonra yeniden yaratacağımızı vaadetmiş bulunuyoruz. Biz elbette vaadimizi yerine getireceğiz. Bunu gerçekleştirecek güce sahibiz.

SONUÇ

1- Bu âyetlerde Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığı, peygamberlik görevi ölümden sonra diriliş ve yargılanma vurgulanıyor.

2- İnsanları kendine taptıran, bunu emreden ve bundan hoşnut olan kimse, tapıcıları ile birlikte cehenneme yakıt olacaktır. Böyle bir şey emretmediği ve bundan hoşnut olmadığıhalde ilah edinilen kimseye gelince, o, tapıcıları ile birlikte ateşe girmeyecektir. Sadece tapıcılar cehenneme gireceklerdir.

3- Yüce Allah'ın kıyamet günü göğü katlayıp bir yana koyması, yeryüzünü de kabzasının içinde tutması, O'nun sonsuz gücünün ve azametinin göstergesidir.

4- İnsanların kıyamet günü yalın ayak, çıplak ve sünnetsiz diriltilmeleri, cinsel organın ucundaki deri dahil, vücutlarından hiçbir şeyin eksik olmaması.

"İlk yaratmaya başladığımız gibi, yine sizi eski durumunuza iade edeceğiz."

Sözünün açığa çıkmasıdır. Tek ve caydırıcı güce sahip, üstün iradeli ve Cebbar olan Allah müşriklerin asılsız yakıştırmalarından münezzehtir.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ
الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا
أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ
إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنتُكُمْ
عَلَىٰ سَوَاءٍ ۖ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَم بَعِيدٌ مَّا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾
إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرِي
لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُم
بِالْحَقِّ ۗ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

105- Andolsun Tevrat'tan sonra Zebur'da da: "Arza mutlaka iyi kullarım varis olacak bu yer onların eline geçecek," diye yazmıştır.

106- Şüphesiz bunda kulluk eden kimseler için yeterli bir öğüt vardır.

107- Ey Muhammed, biz seni ancak alemlere rahmet için gönderdik.

108- De ki: "Bana, ilahınız, ancak bir ilahdır; diye vahyolunuyor, O'na teslim olacak mısınız bu inancı kabul edip taptığınız putları bırakacak mısınız?"

109- Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Ben sizin hepinize eşit biçimde açıkladım. Artık tehdid edildiğiniz şeyin yakın mı, yoksa uzak mı olduğunu bilmem."

110- "Şüphesiz O, sözün açığını da bilir, gizlediklerinizi de bilir."

111- "Bilmem belki de o azabın ertelenmesi sizi denemek ve bir süreye kadar yaşatmak içindir."

112- Allah'ın Rasûlü dedi: "Rabb'im aramızda hak ile hükmet, Rabb'imiz çok merhamet edendir. Sizin nitelendirdiğinize iftiralarınıza karşı O'nun yardımına sığınılır O, bizi her tehlikeden korur!"

SÖZLÜK

وَ لَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ — Ve biz sayfalarda yazdık. İbrahim'in sayfaları, Tevrat, İncil ve Kur'an gibi tarafımızdan indirilen kitaplarda yazdık ki...

مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ — Zikirden sonra. Bunu zikirde, yani Levh-i mahfuzda yazdıktan sonra.

اَنَّ الْاَرْضَ — Arz. Cennetin arzı.

عِبَادِيَ الصَّالِحِينَ — Salih kullarım. Her peygamberin tabilerinden iman edip salih amel işleyen kimseler.

اِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا — Muhakkak ki bunda tebliğ vardır. Kur'an'da bir mesaj vardır. Cennete girmek için yeterli bir yol göstericilik ve açıklama vardır. O'na inanan ve O'nun yol göstericiliği altında amel eden herkes cennete girecektir.

لِقَوْمٍ عَابِدِينَ — İbadet eden kavim için. Allah'a ve Rasûlüne itaat eden bir topluluk için.

رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ — Alemler için rahmet olarak. İnsanlar ve cinler için bir rahmet olarak gönderdik seni. Çünkü günahlardan sakınan mü'minler cennete girerler. Kâfirler de, önceki toplulukların başına gelen kökten yok etme, yeryüzün-den silme azabından kurtulurlar.

فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ Müslüman olacak mısınız? Yani, müslüman olun. İfadenin soru şeklinde olması, emir vazifesini görür.

وَ اِنْ اَدْرِی Bilemem.

فِتْنَةٌ لَكُمْ Sizin için bir imtihandır.

عَلَى مَا تَصِفُونَ Sizin nitelendirmelerinize karşı. Yalan söylemeniz, peygamber bir büyücüdür, Allah çocuk edindi ve Kur'an şiirdir," demenize karşı.

AÇIKLAMA

Bu âyetlerde, Yüce Allah Rasûlüne ve mü'minlere, onur verici bir müjdesinden sözediyor. Bu müjdeyi zikirde, yani Levh-i mahfuz denilen, kaderler kitabında, azdıktan sonra, vahiy yoluyla indirilen kitaplarda da yazmıştır. Buna göre, cennetin Allah'ın salih kulları cennetin mirasçısı olacaklardır. 105. ayetin ifade ettiği anlam budur.

"Gerçek şu ki kulluk eden bir topluluk için bunda açık bir mesaj vardır."

Bu Kur'an, Allah'a kulluk eden; farzları yerine getirip yasaklardan kaçınan kullar için olağanüstü bir öğüt konumundadır. İnsanları Allah'ın hoşnutluğuna ve cennete ulaştıracak yeterliktedir.

"Biz seni yalnızca alemler için bir rahmet olarak gönderdik."

Yüce Allah, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in insan, cin, mü'min, kâfir, tüm alemlere rahmet olarak gönderildiğini vurguluyor. Mü'minler O'na tabi oldmakla cennete girerler, yani Allah'ın rahmetine kavuşurlar. Kâfirler de, geçmiş ümmetlerin uğradıkları 'kökleri kurutma, yeryüzünden silme' azabından emin olurlar. Kuşkusuz bu da onlara yönelik bir rahmettir.

"De ki: Gerçekten bana; sizin ilahınız yalnızca bir tek ilahtır, diye vahyolunuyor; artık siz müslüman olacak mısınız?"

Yüce Allah burada peygamberine, soydaşlarına ve tebliğini ulaştırdığı diğer topluluklara şöyle demesini emrediyor: Bana vahiy yoluyla bildirilen şudur: Sizin ilahınız, hak mabudunuz tek ve ortaksız Allah'tır. Başkası değil.

"Artık siz müslüman olacak mısınız?"

Kalplerinizi ve yüzlerinizi O'na yöneltip teslim olun, sırf O'na ibadet edin, kulluk ve itaat özelliği taşıyan davranışlarınızı O'ndan başkasına yöneltmeyin. Ey Rasûlüm bu mesajı bütün açıklığıyla onlara duyur:

"Buna rağmen yüz çevirecek olurlarsa."

Senin bu isteğine karşı büyüklük kompleksine kapılıp burun kıvırırlarsa, kabule yanaşmazlarsa "de ki: Size eşitlik üzere açıklamada bulundum."

Mesajı, aranızda hiç bir ayırım gözetmeksizin duyurdum. Benimle sizin aranızda, bundan böyle bir anlaşma noktası olamaz. Aramızda savaş hali vardır.

"Tehdit edildiğiniz gün yakın mı, uzak mı, bilemem."

Onlara de ki, ey Rasûlüm: Sizin için öngörülen azab gününün, yakın veya uzak olduğunu bilemem. Ne zaman olursa, bu günle karşılaşacaksınız, ama ben onun zamanını tayin edemem. Bu ayet-i kerimede şiddetli ve açık bir tehdit mesajı vardır. "Şüphesiz o, sözün açıkta söylenenini de bilmekte, saklamakta olduklarınızı da bilmektedir."

İslâm'a, Kur'an'a ve peygambere yönelik açıktan eleştirilerinizi, dil uzatmalarınızı bildiği gibi, bana yönelik olarak içinizde beslediğiniz düşmanlığı ve kini de bilmektedir. Bu, aynı zamanda onlara yönelik uyarı nitelikli bir tehdittir de. Tutumlarıyla böyle bir tehdidi hak etmişlerdi zaten.

"Bilemem; belki de" haketmenize rağmen, azabı sizden belli bir süre tehir edilmesi, siz islâm'a ve Rasûlüne savaş açmış olduğunuz halde"sizin için bir denemedir." Belki tevbe edersiniz diye, sınamaya tabi tutulmaktasınız, ki, üzerinizden azab kaldırılsın, ya da eceliniz dolana kadar, hayattan yararlanmanız öngörülmektedir. Sonra ölümümüzün ardından azaba çarptırılacaksanız. Buna ilişkin bilgi yalnız Rabbimin bilgisi dahilindedir. O, böyle söylememi emretti.

"Dedi ki: Rabbim, hak ile hükmet."

Bir kıraatte "dedi" manasına gelen "gale" kelimesi, "de" manasına gelen "gul" şeklinde okunmuştur. Allah'ın bu emrinden sonra, peygamber dedi ki: Ey Rabbim benimle, ayetlerini yalanlayan, senin davana ve mü'min kullarına savaş açan kavmim arasında hak ile hükmet. Bana zafer bahşet, veya üzerlerine gazabını indir.

"Rabbimiz, sizin her türlü nitelendirmelerinize karşı yardımına sığınılan Rahman olan Allah'tır."

Rahman olan Rabbimiz, salihleri üstün kılmaya muktedirdir.

SONUÇ

1- Salihler, yani muttaki mü'minler kalıcı nimetler yurdu olan cennetin

mirasçılarıdır.

2- Kur'an-ı Kerim'de, inanıp salih amel işleyenleri ahiret mutluluğuna eriştirecek yeterlilikte açıklık ve doğru yol klavuzluğu vardır.

3- Hz. Peygamber (s.a.v.) Allah katında üstün ve onur verici bir makama sahibtir. Öyle ki, Yüce Allah onu tüm alemler için bir rahmet olarak göndermiştir.

4- Şirk ehli ile tevhid ehlinin birbirlerinden ayrılmaları bir zorunluluktur.

5- Her türlü zorluk ve meşakkate karşı kulun Allah'tan yardım dilemesi gerekir.

Sûre 22
Hac Sûresi

Medîne Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 78

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ
عَظِيمٌ ① يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ
وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُم
بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ② وَمِنَ النَّاسِ
مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ ③
كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ
السَّعِيرِ ④

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyle

1- Ey insanlar, Rabb'inizden korkun, çünkü kıyamet saatinin depremi, cidden korkunç bir şeydir.

2- Onu gördüğünüz gün, her emziren, emzirdiğinden geçer; her gebe yükünü bırakır; insanları sarhoş görürsün, oysa sarhoş değillerdir ama Allah'ın azabı şiddetlidir bu dehşetli azab, onların akıllarını başlarından almıştır.

3- İnsanlardan kimi, Allah hakkında bilmeden tartışır ve her kaba ve şarlatan şeytana uyar.

4- O şeytanın hakkında: "Kim bunu takib ederse muhakkak bu, onu saptırır ve onu alevli ateş azabına götürür" diye yazılmıştır.

SÖZLÜK

اِتَّقُوا رَبَّكُمْ Rabbinizden sakının. Rabbinizin azabından korkun. İman ve takva duygusuna sahip olun.

اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ Kıyamet sarsıntısı. Kıyamet günü, yerin sarsılması.

تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ Her emziren geçer. Sarsıntının dehşetinden, yürekleri ağızlara getiren korkunun şiddetinden emzikli hanımlar yavrularını unutur, onları tanımazdan gelirler.

وَ تَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا Korku ve panik halinde her gebe karnındakini düşürür.

سُكَارَى وَ مَا هُمْ بِسُكَارَى İnsanlar sarhoş olmadıkları halde, öyle görünürler, sersemleşirler, dengeli ve normal davranış biçimlerini yitirirler. Tıpkı sarhoşlar gibi olurlar.

يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ Allah hakkında hiçbir bilgiye dayanmaksızın tartışır. Melekler Allah'ın kızlarıdır. Allah ölüleri diriltmez gibi hiçbir ilmi dayanağı olmayan abuk-sabuk sözler sarfeder.

شَيْطَانٍ مَرِيدٍ Her türlü hayırdan uzaklaştırılmış, iyilik namına hiç bir özelliğe sahip olmayan azgınkaypak şeytan.

كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ Kim onu dost edinirse onun üzerine yazıldı. Şeytan hakkında şu hüküm verildi: Ona tabi olanı, onu dost edineni kesinlikle şeytan haktan saptırır.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, Enbiya sûresindeki ilahi mesajın, doğru yol kılavuzuna ilişkin delillerin, kurtuluş yolunu gösteren işaretlerin açıklanmasından sonra, Allah bu surede, delillerle hem Mekke'de hem de Medine'de inen âyetlerdeki delillerle insanlara genel bir hitap yöneltiyor. Araplara, arap olmayanlara, kafirlere, mü'minlere sesleniyor. Tümünün beklenen bir akıbete karşı dikatlerini çekiyor, uyarıyor:

"Ey insanlar, Rabbinizden korkup sakının."

O'nun azabından sakının; emirlerini uygulamak, yasakladığı şeylerden kaçınmak suretiyle O'na itaat edin. O'na ve elçisine iman edin, emir ve yasaklar noktasında, onlara itaat edin. Böylece kendinizi korkunç azaba karşı güvence altına almış olursunuz.

"Çünkü kıyamet gününün sarsıntısı büyük bir şeydir."

Kıyamet günü gerçekleşen yer sarsıntısının dehşetine tahammül edemeyen kâfir ve günahkârlar cehennem azabına acaba nasıl tahammül edecekler? Kıyametin şiddeti bu kadar büyük olursa, cehennemin azabı nasıl olur?.. Kıyametten önce bir sarsıntı gerçekleşecek, bunun dehşetinden her emzikli yavrusunu unutacak, ana yavrusuna sahip çıkmayacak, insanlar sarhoş olmadıkları halde, sersemleşecek, dengelerini kaybedeceklerdir.

"Her gebe kendi yükünü düşürecektir."

Kainatın yıkıma uğramasının, alemlerin yok olmasının ilânı niteliğindeki bu sarsıntının dehşetinden, dizlerin bağını çözen zelzelenin korkunç etkisinden gebeler karınlarında olanları düşürürler. İnsanların akıllarını yitirmiş sarhoşlar gibi davrandıkları görülür. Oysa şarap içmiş de sarhoş olmuş değillerdir.

"Ancak Allah'ın azabı pek şiddetlidir."

İnsanlar bu azabın belirtilerini gördükleri, kıyamet alametlerinin zuhur ettiğini fark ettikleri için, dehşetten akıllarını kaybetmişlerdir.

1 ve 2. âyetlerde bu olaya dikkat çekiliyor. 3. âyette ise, Yüce Allah, Nadr b. Haris ve benzeri kâfirlere cevap veriyor. Bunlar Allah'a oğul ve kız isnad ediyor, O'nun hakkında bir bilgiye dayanmaksızın tartışıyor. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olarak görevlendirilmediğini iddia ediyor, Allah'ın yok olmuş, çürüyüp gitmiş bedenleri diriltemeyeceğini söylüyorlardı.

"İnsanlardan kimi, Allah hakkında bilgisi olmaksızın tartışır durur."

Allah'ın yüceliğini, noksansızlığını, şeriatını, hükümlerini ve yaratılış yasalarını tartışma konusu yapar, "ve peşine düşer." Tartışmasında, söylediği boş ve yalan şeylerde "her azgın kaypak şeytan"a uyar. Haktan ve hayırdan uzaklaştırılmış şeytanı izler. Bu şeytan hakkında ise, Allah'ın ezeli kaderinde şu hüküm öngörülmüştür:

Kim onu veli edinirse," itaat edip uyarsa "şüphesiz o onu haktan "saptırır ve onu çılgın ateşin azabına yöneltir."

SONUÇ

1- Bu surede, ölümden sonra diriliş ve ceza inancı, o esnadaki çarpıcı ve dehşet verici sahneler anlatılarak bir kez daha vurgulanıyor.

2- Hakkı geçersiz kılmak ve yenilgiye uğratmak için, batıla dayalı olarak tartışmak haramdır ve küfürdür:

3- İlahi vahiyden veya Hz. Peygamber'in sahih hadislerinden kaynakla-

nan bir bilgi olmaksızın Yüce Allah'ın zatı ve sıfatları hakkında konuşmak haramdır.

4- Şeytanı dost edinmek, onun izleyicisi olmak ve ona tabi olanın cehenneme ve çılgın alevli ateşe sürüklenmesine yol açar.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّنَ ٱلْبَعْثِ
فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن
مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِى
ٱلْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ
لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم
مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنۢ بَعْدِ عِلْمٍ
شَيْـًٔا ۚ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ
ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنۢبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٥﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾
وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِى
ٱلْقُبُورِ ﴿٧﴾

5- Ey insanlar, eğer dirilişten yana bir kuşku içindeyseniz, gerçek şu ki, biz sizi topraktan yarattık, sonra bir damla sudan,

sonra bir embriyodan, sonra yaratılış biçimi belli belirsiz bir çiğnem et parçasından; size kudretimizi açıkça göstermek için. Dilediğimizi, adı konulmuş bir süreye kadar rahimlerde tutuyoruz. Sonra sizi bebek olarak çıkarıyoruz. Sonra da erginlik çağına erişmeniz için sizi büyütüyoruz. Sizden kiminizin hayatına son verilmekte, kiminiz de, bildikten sonra hiç bir şey bilmeme durumuna gelmesi için ömrün en aşağı ucuna geri çevrilmektedir. Yeryüzünü kupkuru ölü gibi görürsün, fakat biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman titreşir, kabarır ve her güzel çiftten ürünler bitirir.

6- İşte böyle, şüphesiz Allah, hakkın kendisidir ve şüphesiz ölüleri diriltir ve gerçekten her şeye güç yetirendir.

7- Gerçek şu ki, kıyamet saati yaklaşarak gelmektedir, onda şüphe yoktur. Gerçekten Allah kabirlerde olanları diriltecektir.

SÖZLÜK

فِى رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ	Dirilmeden şüphe içinde. Rayb; kararsızlık ve şaşkınlıkla karışık şüphe demektir. Baas ise: ölümden sonra diriliş anlamına gelmektedir.
مِنْ نُطْفَةٍ	Nutfeden. Bir damla su. Karı kocadan, cinsel birleşme sonucundan.
عَلَقَةٍ	Nutfenin dönüşümünden sonra oluşan pıhtılaşmış kan. Bu süreç kırk günde gerçekleşir.
مُضْغَةٍ	Bir çiğnem et. Embriyo, kırk gün sonunda bir çiğnem ete dönüşür.
وَ غَيْرِ مُخَلَّقَةٍ	Yaratılış biçimi tam belirlenmemiş yaratılışının tam belirlenmesinden önce düşük olarak rahim dışına atılan.
لِنُبَيِّنَ لَكُمْ	Size açıklamamız için. Dilediğimiz gibi size kudretimizi gösterelim ve nasıl yaratıldığınızı evreleriyle size öğretelim diye.
وَ نُقِرُّ فِى الْاَرْحَامِ مَا نَشَاءُ	Dilediğimizi rahimlerde yerleştiririz. Yaşamasını dilediğimizi, gebelik müddeti boyunca rahimde tutar, sonra onu normal yaratılışlı bir yavru olarak rahimden çıkarırız.
لِتَبْلُغُوا اَشُدَّكُمْ	Bedensel ve akli olgunluğa erişesiniz diye.
اِلَى اَرْذَلِ الْعُمُرِ	Yaşlılığa, bunama çağına, ömrün en aşağı ucuna.

لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا — Bilgi bakımından bir çocuğun düzeyine insin, bildiği tüm bilgileri unutsun.

هَامِدَةً — Kupkuru, ölü.

اهْتَزَّتْ وَ رَبَتْ — Üzerinde bitkiler yeşerdi. Toprağı kabardı, bitki yeşertmeye elverişli hale geldi.

زَوْجٍ بَهِيجٍ — Göz alıcı her türlü bitki.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ — İşte böyle; şüphesiz Allah, hakkın kendisidir. Gerçek ilah Allah'tır ve O'ndan başka ilah yoktur. Sadece Allah'a edilen kulluk haktır. O'ndan başkasına edilen kulluk batıl ve geçersizdir.

وَ أَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ — Kıyamet saati gelmektedir.

يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ — Kabirlerde olanları diriltir ve onları ölümden önceki halleri üzere kabirlerden çıkartır.

AÇIKLAMA

Bundan önce Yüce Allah kıyamete ait bazı korkunç gelişmelere, dehşet verici sahnelere dikkat çekmişti. Ahiret günü yeniden dirilişi inkar etmek. Allah'a itaat etmenin ve hayır amellerde bulunmanın önünde önemli bir engeldir. Bunun için Yüce Allah bir kez daha tüm insanlara seslenerek, ölümden sonra dirilişi kesinlikle ıspat eden açık delilleri gözlerinin önüne seriyor. Ki, bu akli deliller aracılığı ile ahiretin gerçek olduğunu bilsinler, bu kaçınılmaz akibetle yüz yüze geleceklerine inansınlar.

"Ey insanlar, eğer dirilişten yana bir kuşku içindeyseniz."

İnsanların ölüp gittikten, bedenleri çürüyüp toprağa karıştıktan sonra, dünyada yaptıkları amellerinin karşılığını almak ve hesaplaşmak üzere kabirlerinden çıkarılacaklarından ve diriltileceklerinden kuşku duyuyorsanız, şaşkınlık ve kararsızlık karışımı bir şüphe içinde bulunuyorsanız, bir türlü içinize sindiremiyorsanız, işte size, şüphenizi giderecek, inanç sistemine ilişkin bu gerçekle ilgili şaşkınlığınıza son verecek açık bir delil: Allah sizi, yani atanız Âdem'i topraktan yarattı. Aslınızın toprak olduğundan şüphe yoktur. Ardından sizi de meniden, erkek ve kadının döl suyundan yarattı. Bunda da şüphe yoktur. Ardından meninin dönüşümü sonucu sizi embriyo'dan yarattı. Embriyonun bir dönüşüm geçirmesi ile sizi bir çiğnem etten yarattı. Allah dilerse bu çiğnem eti, bir çocuğa dönüştürür. Dilemezse, yaratmaz ve düşük olarak ra-

himden dışarı atılmasını sağlar. Bunu gözlemlemek her zaman mümkündür. Yüce Allah kudretini ve olağanüstü titizlikteki planını size göstermek için bunu yapıyor. Ki O'ndan korkup-sakınasınız, O'nu sevip-sayasınız ve O'na itaat edesiniz.

"Dilediğimizi, adı konulmuş bir süreye kadar rahimlerde tutuyoruz. Sonra sizi bebek olarak çıkarıyoruz."

Yaratılması öngörülen bu çiğnem eti adı konulmuş bir süreye kadar rahimlerde tutarız. Bu, doğum zamanı ve hamileliğin sonudur. Sonra sizi bebek olarak çıkarırız. Hiç bir şey bilmez, hiç bir şey düşünemez halde olursunuz. Sonra sizi geliştirir ve sayısını bizim bildiğimiz yıllar boyunca eğitir, yetiştiririz.

"Sonra da erginlik çağına erişmeniz için."

Bedensel ve akli gelişmenizi tamamlamanız için sizi büyütürüz.

"Sizden kiminizin hayatına son verilmekte."

İlâhi hikmet ölümünü öngördüğü için. Kiminiz genç iken ölür, kimimiz de yaşlanıp ölür. İyice yaşlanır ve bir çocuk gibi daha önce bildiği bir çok şeyi bilmez hale gelir. İşte bu, ölümden sonra dirilişin apaçık akli ve mantıki delilidir. İnsanların öldükten sonra da bir hayat sürdüreceklerine ilişkin güçlü bir delildir. Çünkü insanı önce topraktan, sonra nutfeden, sonra embriyodan, sonra bir çiğnem etten yaratan güç, kudretiyle onu ölümden sonra yeniden yaratabilecek güçtedir. Çünkü tekrar yaratmak, ilk kez yaratmaktan daha güç değildir. Ölümden sonra dirilişe ilişkin bir diğer akli delil de şudur:

"Ey insan "yeryüzünü görürsün" ki "kupkuru ölü"dür."

En ufak bir canlılık belirtisi taşımaz, hareketten eser yoktur. Sonra Allah, üzerine gökten bir su indirir.

"Titreşir" hareketlenmeye başlar "kabarır" toprağı kabarır, değişik renk, koku ve tatta türlü bitkiler yeşertir "her güzel çiftten" ürünler bitirir.

Bunların seyrine doyum olmaz. Yoksa ürün bitirmeye elverişli bir toprağın varlığı, çocuk üretmeye elverişli bir rahme benzemez mi? Veya yağmur suyu döl suyu gibi değil midir? Ana rahminde nutfeyi çeşitli yaratılış merhalelerinden geçirmek, tohumu toprağın altında yaratılış sürecinden geçirmeye benzemiyor mu? Canlı ve gelişmekte olan bitkinin topraktan çıkıp yükselişi, çocuğun ana rahminden çıkıp gelişmesi gibi değil midir? Bu süreç insanın gelişip, tamamlanmasına kadar sürüp gider. Bu gerçekler, kıyamet günü diri-

lişin gerçekleşeceğine ilişkin akli delillerdir. Ve bu olay kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir. Bütün bunlardan öte, değil mi ki, yüce yaratıcı, insanları yeniden dirilteceğini haber veriyor?! Buna yok diyecek bir akıl, bir mantık bulabilir miyiz? Hangi akıl sahibi Yüce Allah'a 'sen bunu yapabilecek güçte değilsin' diyebilir? Onur sahibi ve akıl sahibi insanlar böyle saçmalıklar dinlemeye tahammül edemezler. Yüce Allah insanların ölümden sonra yeniden diriltileceklerine ilişkin olarak bu açık delilleri gözler önüne serdikten sonra şöyle buyuruyor:

"İşte böyle; şüphesiz Allah, hakkın kendisidir."

Gerçek Rab, gerçek ilah ve gerçek mabud O'dur. O'nun dışındaki Rablık, ilahlık, mabudluk iddiaları geçersizdir.

"Şüphesiz ölüleri diriltir ve gerçekten her şeye güç yetirendir. Gerçek şu ki, kıyamet saati yaklaşarak gelmektedir, onda şüphe yoktur. Gerçekten Allah kabirlerde olanları diriltecektir."

Bundan şüphe duyan, az önce gözler önüne serilen deliller üzerinde düşünsün, kafa yorsun. Hiç kuşkusuz, Yüce Allah'ın "şüphesiz Allah hakkın kendisidir," sözünü tasdik edecektir.

SONUÇ

1- İnsanlar öldükten sonra dirilecek ve kıyamet günü, amellerinden dolayı yargılanacaklardır.

2- İnsanın yaratılış süreci, Yüce Allah'ın kudretinin, takdirinin ve hikmetinin açık bir delilidir.

3- Açık ve gözle görülen bir şeyi, kapalı ve gözle görülmeyen bir şeyin kanıtı olarak sunmak, akıllı insanların bir özelliğidir. Matematiksel denklemlerin de temeli budur.

4- Bu sûrede vurgulanan bir diğer husus da "tevhid" inancıdır. Yani, Allah'tan başka ilah yoktur. Ve Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah'ın elçisidir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى
وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ

فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذَٰلِكَ
بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ
مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ
أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ
ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدْعُو مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُ
وَمَا لَا يَنفَعُهُ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾ يَدْعُو لَمَن ضَرُّهُ
أَقْرَبُ مِن نَّفْعِهِ لَبِئْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾

8- İnsanlardan kimi bilmeden, ne bir yol göstereni, ne de aydınlatıcı bir Kitab'ı olmadan, Allah hakkında tartışır.

9- Allah'ın yolundan saptırmak için boynunu öteye döndürerek kabara kabara tartışmasını sürdürür, dünyada onun için bir kepazelik vardır. Kıyamet günü de ona yangın azabını taddıracağız.

10- Ey insan, "İşte bu, senin ellerinin yapıp öne sürdüğü işler yüzündendir. Allah kullara zulmedici değildir!"

11- İnsanlardan kimi de Allah'a bir kenardan ibadet eder. Kulluk, onun gönlünü tam oturmamıştır. Eğer kendisine bir hayır gelirse onunla huzura kavuşur sevinir ve eğer başına bir kötülük gelirse yüz üstü döner dini kötüleyerek ondan vazgeçer. O, dünyayı da, ahireti de kaybetmiştir. İşte apaçık ziyan budur.

12- Allah'tan ayrı olarak kendisine ne zarar, ne de fayda veremeyen şeylere yalvarır. İşte doğru yoldan uzaklara sapma budur!

13- Zararı, faydasından daha yakın olana yalvarır. Zira ona

kulluk, insanı dünya ve ahirette cezaya çarptırır. O, ne kötü bir yardımcı ve ne kötü bir arkadaştır!

SÖZLÜK

يُجَادِلُ فِي اللَّهِ — Allah hakkında tartışır. Ortak koşma, evlad isnad etme, ölüleri diriltmeyeceğini iddia etme gibi, yüce Allah'ın münezzeh olduğu yakıştırmalarda bulunur. Bu tartışmacı Ebu Cehil ve onun gibileridir.

بِغَيْرِ عِلْمٍ — İlimsiz. Allah ve Rasûlünden kaynaklanan bir bilgiye dayanmaksızın.

وَ لاَ كِتَابٍ مُنِيرٍ — Aydınlatıcı kitap olmadan. Allah katından gelen aydınlatıcı bir kitap olmaksızın. Çünkü Allah katından gelen kitaplar gerçekleri ortaya çıkarır, hakkı pekiştirir ve bâtılı geçersiz ve etkisiz kılar.

ثَانِيَ عِطْفِهِ — Gerdanını eğip bükücü. Büyüklük taslayarak gerdan kırıtır. Itf; insanın yanı, koltuk altı demektir.

لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ — Onun için dünyada horluk vardır. Dünyada aşağılanacaktır. Nitekim Yüce Allah Bedir günü ona bu zilleti tattırdı. Alçalmış olarak boynu kesildi.

بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ — Allah kullarına zulmetmez. Onların kendi nefislerine yönelik zulümleri olmadıkça onları cezalandırmaz.

يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ — Allah'a bir kenardan ibadet eder. İslâm'ın doğruluğundan şüphe duyarak, hak veya batıl olduğuna tam karar vermemişliğin şaşkınlığı ve isteksizliği içinde ibadet eder. Bunların çoğunluğunu da bedeviler oluşturur.

اطْمَأَنَّ بِهِ — Onunla mutmain oldu. Kuşkular durulur, İslâm'a razı olur.

وَ إِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ — Ve ona bir fitne isabet ederse. Mal noksanlığı veya hastalık gibi bir musibetle sınanacak olursa.

انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ — Yüzü üzerine döndü. İslâm'ı terk ederek önceki küfrüne ve cahili hayatına döner.

مَا لاَ يَضُرُّهُ وَ لاَ يَنْفَعُهُ — İbadet etmediği için zarar veya ibadet ettiği için yarar dokundurma gücünden yoksun put.

لَبِئْسَ الْمَوْلَى — Ne kötü bir yardımcıdır bu.

وَ لَبِئْسَ الْعَشِيرُ — Ve ne kötü yoldaştır.

AÇIKLAMA

Yüce Allah insanın yaratılışını anlattıktan sonra bilgisizce kendi hakkında tartışanların durumunu anlatıyor: "İnsanlardan kimi, hiç bir bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışır durur."

Burada bir ikinci kişi söz konusu edilerek, bundan önceki âyetlerin birinde dikkat çekilen başka birine atfedilmektedir.

O ayette şöyle denmişti: "İnsanlardan kimi, Allah hakında bilgisi olmaksızın tartışır durur ve her azgın kaypak şeytanın peşine düşer."

Mekke'de dinden döndürme amaçlı hile ve baskı kampanyasının elebaşlarından biri sayılan Nadr b. Haris'ten söz ediliyordu. Bu âyetlerde ise, dikkat çekilen kişilik, asıl adı Amr b. Hişam olup Ebu Cehil lakabıyla bilinen bu ümmetin Firavunudur.

Yüce Allah onun hakkında şöyle buyuruyor:

"İnsanlardan kimi, hiç bir bilgisi, yol gösterici ve aydınlatıcı kitabı olmaksızın Allah hakkında tartışır durur."

Cahilce tartışır. Tartışmaların en kötüsü de cahil cühelanın taraf olduğu tartışmalardır. Bunlar Allah hakkında bile tartışmaktan bir sakınca görmezler. Tuhaftır ki, bunlar Allah'ın oğlunun, kızının, ortağının katında şefaatçı kimselerin bulunmadığını ve O'nun ölüleri diriltecek güçte olmadığını, katından bilgi ve vahiy inmediğini, herhangi bir peygambere herhangi bir kitabın vahyedilmediğini ıspatlamaya çalışırlar. "Gururla salınıp kasılır." Burada bilgiçlik taslayan bu keferenin yürüyüşü tasvir ediliyor. Gururla, kasılarak bir tarafa meyletlerek yürür. Tartışmaktan maksadı doğruyu bulmak veya sırf üstün gelme zevkini tatmak değildir. Bilakis, asıl amacı insanları Allah'ın yolundan alıkoymaktır. İnsanların İslâm'a girip dünya ve ahiret mutluluğuna erişmelerini önlemektir. "Dünyada onun için aşağılanma vardır."(1)

Nitekim Bedir Savaşı'nda bu onur kırıcı akibete uğradıklarını gördüler. Küçümsediği, alaya aldığı zayıflar, yani müslümanlar Ebu Cehil'in kafasını kestiler.

"Kıyamet günü de yakıcı azabı ona taddıracağız."

Öldürülür öldürülmez bu azaba kavuştu. Ruhu ateştedir. Kıyamet günü de hem ruhu, hem bedeni ateşe girecektir.

---

(1) Bu âyet-i kerime, gelecekten haber veriyor. Nitekim Ebu Cehil ve Nadr b. Haris'i Yüce Allah rezil etmiş, onlara Bedir günü alçaklığı tattırmıştır. Ebu Cehil savaşta öldürülmüş. Nadr b. Haris ise, tutsaklar arasında öldürülmüştür. Bu âyet Mekke'de inmiştir ve Kur'an'ın bir mucizesidir.

"Bu, senin ellerinin önden takdim ettikleridir."

Kıyamet günü ona denir ki; aşağılanman, alçalman, yakıcı azaba uğratılman, daha önce işlediğin şirkin, zulmün ve günahların sonucudur.

"Şüphesiz Allah kullar için zulmedici değildir."

Sen de bu kullardan birisin. Allah sana zulmetmedi, aksine, sen kendine zulmettin. Allah zulümden münezzehtir. O, sonsuz kudret sahibidir, hiç bir şeye muhtaç değildir.

"İnsanlardan kimi Allah'a bir ucundan ibadet eder."

İçini kuşkular kemiriyorken ibadet eder. Bu da, bundan önceki iki tip insana eklenen bir üçüncü tiptir. Bu tip bedevi arapları temsil ediyor. Bunlar bir bilgiye dayanarak veya ikna edilerek İslâm'a girmiş değillerdi. Bilakis şüphe ve eğilimlerle İslâm'a girmişlerdi. "Bir ucundan," ifadesiyle kastedilen budur. Mal, sağlık ve rahat görürlerse İslâm'la tatmin olurlar, içleri durulur, İslâm üzere yaşam sürdürürler. Eğer mal, can veya evlad konusunda bir sınavdan geçirilirlerse, yüz üstü geri dönerler. İslâm'dan döner, müslümanca yaşamayı terk ederler. Böyle olunca da hem dünyada hem de ahirette hüsrana uğrarlar. Ne dünyayı ve ne de ahireti elde edemezler. Hiç bir kazanç sağlamazlar.

"İşte bu, apaçık bir kayıptır."

Eğer müslüman olarak kalsalardı, ahirette kazançlı çıkacaklardı. Yüce Allah, kaybettikleri mal, can ve evladı geri verecekti.

"Allah'tan başkasına yakarır."

Yüz üstü dönen bu mürted, yani dinden dönen bu kişi "kendisine ne zararı dokunan" şeylere, put ve heykellere, "ne yararı olana" tapar. Onlara kulluk yapmakla bir yarar elde etmez.

"İşte bu, en uzak bir sapıklıktır."

Hiç bir yarar ve hiç bir zarar dokunduramayan, düzmece ilahlara dua etmek, onlara yakarmak, hidayetten, hayırdan, başarıdan ve kârdan sapmaktır. Geri dönüşü olmayan büyük bir sapıklıktır.

"Zararı, yararından daha yakın olana tapar."

Tevhidi bırakıp şirke sapan bu mürted, kıyamet günü kendisine hiç bir fayda veremeyecek putlara kulluk eder. O sırada taptığı düzmece ilah ondan uzaklaşmaya çalışır. Fakat hep birlikte cehenneme doğru sürüklenirler. Cehennemin yakıtı olurlar.

"Ne kötü arkadaştır."

Yüce Allah, burada müşriklerin bel bağladıkları düzmece ilahlarının ger-

çek kimliklerini ortaya çıkararak onları şirkten uzaklaştırmayı amaçlıyor. Yüce zatından başkasına edilecek kullukların geçersizliğini vurguluyor.

SONUÇ

1- Bir konunun cahili ile tartışmak son derece kötüdür.

2- İster kafir, ister mü'min olsun her kimde kendini beğenmişlik, büyüklük taslama nitelikleri varsa, bu, son derece yerilmiş, çirkin bir tavırdır.

3- Yapmış olduğu ibadetinin aslından kuşku duyan, farz ve geçerliliğine inanmayan kimsenin ibadeti hiç bir anlam ifade etmez.

4- Şüphe ile din bir arada olmaz.

5- Âyetlerde bir kez daha tevhid ilkesi pekiştiriliyor, şirk ve müşrikler yeriliyor.

14- Allah, inanan ve iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır. Şüphesiz Allah istediğini yapar.

15- kim Allah'ın dünyada ve ahirette kendisine yardım etmeyeceğini sanıyorsa öfkesini . gidermek için göğe bir sebeple uzansın, sonra ayaklarını yerden kessin de baksın, bu yaptığı, öfkelendiği şeyi giderebilecek mi?

16- Ve işte biz Kur'an'ı böyle açık açık âyetler olarak indirdik. Şüphesiz Allah, dilediğini doğru yola iletir.

17- İnananlar, yahudiler, sabiiler, hristiyanlar; mecusiler ve Allah'a ortak koşanlar... Allah, kıyamet günü bunlar arasında hüküm verecek haklıyı haksızı ortaya çıkaracaktır. Şüphesiz Allah, her şeye şahittir!

SÖZLÜK

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ — Salih ameller işlediler. Farz ve nafile ibadetleri yerine getiren, hayır işlerde bulunanlar.

يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ — Dilediğini yapar. Kendisine itaat edeni ödüllendirir, günahkarı da alçaltır. Mü'minleri rahmetinin, kâfirleri de azabının kapsamına alır.

اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ — Allah'ın O'na asla yardım etmeyeceği. Allah'ın Hz. Muhammed (s.a.v.)'e yardım etmeyeceğini sanıyorsa.

فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ — Bir araç, bir ip uzatıversin.

اِلَى السَّمَاءِ — Göğe. Bir tavana ve öfkesinden kendini boğsun.

هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ — Hilesini giderecekmi? Büyük öfke beslediği nebi (s.a.v.)'nin yardım görmemesine ilişkin tuzağı, kinini dindirecek mi?

وَ كَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ — İşte böylece onu indirdik.

هَادُوا — Yahudiler.

وَ الصَّابِئِينَ — Sabiiler. Hristiyanlık içinde yer alan bir grub. Yıldıza tapanlar.

وَ الْمَجُوسَ — Mecusiler. Ateşe ve yıldızlara tapanlar.

عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ — Her şeye şahittir. Her şeyi bilir ve korur.

AÇIKLAMA

Yüce Allah kâfirlerin ve küfürle iman arasında gidip gelenlerin cezasını

dile getirdikten sonra, Allah'a, elçisine, Rableri, ile buluşmaya müjdelerine ve tehditlerine inanıp salih ameller işleyenlerin, farzları kesintisiz yerine getirip nafileleri uygulamaya gayret gösterenlerin, bu inanç ve amellerinin karşılığının; altından ırmaklar akan cennet olduğunu haber veriyor.

"Gerçekten Allah istediğini yapar."

Kendisini inkar edip günah işleyenleri azablandırması ve inanıp salih ameller işleyenleri rahmetinin kapsamına alması bu yüzdendir.

"Kim, Allah'ın ona yardım etmeyeceğini sanıyorsa..."

Kim, Allah'ın rasulüne dinine ve mü'min kullarına yardım etmeyeceğini sanıyorsa, bu yüzden Esedoğulları ve Katafan kabileleri gibi tereddüt geçiriyor, inancı kendisine sindiremiyor ve müslümanların arasına katılıp müslümanca bir hayat sürdüremiyorsa, bilsin ki, biz, onu kin duyduğu şeyle yüzyüze getireceğiz: Allah'ın rasûlüne, kitabına, dinine ve mü'min kullarına yönelik yardımı onu büyük bir hayal kırıklığına sürükleyecektir. O zaman evinin tavanına bir ip assın ve onu boynuna geçirsin, sonra da ayaklarını yerden kessin. Bakalım bu tuzağı, içindeki kini giderecek mi?

"İşte biz onu apaçık ayetler olarak indirdik."

Yüce Allah'ın kudretini, yaratmaya ilişkin sonsuz ilmini, ölü toprağı canlandırmasını, yokoluştan sonra yeniden hayat bahşedişini belgeleyen açık ayetlerin indirilişi gibi, bu Kur'an'ı da apaçık ayetler olarak indirdik. Bu Kur'an, kendisine inanan, emirleri doğrultusunda amel eden, bildirdiği yasa ve hükümleri uygulayan muttakiler için bir yol gösterici ve bir hayır kaynağıdır.

"Allah dilediğini hidayete yöneltir."

Dilediğine, doğru yolu gösterir, gerçeği görmesini sağlayacak bir bakış açısını bahşeder, böylece hakkı tanır. Onu talep eder, bir inanç, bir nizam ve bir pratik hayat sistemi olarak hakka sarılır.

"Gerçekten iman ederler."

Yani müslümanlar...

"Yahudiler."

Yani museviler...

"Sabiiler."

"Yani hristiyanlığa mensub olup, Zebur okuyan, yıldıza tapanlar.

"Hristiyanlar,"

Yani haç perestler, haçlılar...

"Mecusiler."

Yani ateşperestler, yıldıza tapanlar...

"Ve müşrikler."

Yani putperestler...

Bunların tümü hakkında Yüce Allah hükmünü verecek; mü'minleri cennete, kâfirleri de, bu sapık milletleri de cehenneme koyacaktır. Hak esasına dayalı bir ayırmadır bu. Ayet-i kerimede işaret edilen bu altı dinin beşinde şeytana yönelik bir itaat esastır. Bir tanesinde ise, itaat Yüce Allah'a yöneliktir. Yüce Allah bu dinin mensuplarını rahmetinin kapsamına alır. Şeytani dinlerin mensuplarını da şeytanla birlikte ateşe koyar.

"Doğrusu Allah, her şeyin üzerinde şahid olandır."

Her şeyi bilir, hiç bir şey O'ndan gizli kalamaz. Her amel edenin, ameline göre karşılığını verir. Ancak helak olmayı hakkedenleri helak eder. Çünkü Allah kitabını indirmiş, Rasûlünü göndermiş, insanları cennete teşvik etmiş, cehennemden sakındırmış, güzellikler vaad etmiş, kötü akibetlerle tehdit etmiştir. İnsanlarsa kendileri için takdir edileni veya fiilen uyguladıklarını tercih ederler. Yüce Allah noksan sıfatlardan münezzehtir.

SONUÇ

1- İslâm hariç, bütün dinler şeytanın telkini, üflemesi ile şekillenmişlerdir. Bu yüzden şeytanın vesveselerine dayalı dünya dinlerinin mensuplarının hüsrana uğra-maları kaçınılmazdır. İslâm ise, hak dindir. Mensupları kurtuluşa ermişlerdir. Ancak müslüman İslâm'ı inanç, ibadet, yönetim biçimi ve yargı sistemi olarak uygulayan kimselere denir.

2- Allah kendi dinine yardım eder. Dininin bağlılarını onurlandırır. Buna kızanlar, bundan hoşnut olmayanlar çatlasınlar, gidip kendilerini boğsunlar.

3- Ölümden sonra diriliş ve yargılanma inancı bir kez daha vurgulanıyor.

4- Allah'ın iradesi, dilemesi sınırsızdır ve serbesttir. O, dilediğini yapar, istediği kimseyi doğru yola iletir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن
فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ
حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ
إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾

18- Görmedin mi Allah'ı; göklerde, yerde bulunan kimseler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan bir çoğu hep O'na secde ediyorlar. Ama bir çoğuna da azab hak olmuştur. Allah kimi aşağılatırsa artık ona değer veren olmaz. Allah, dilediğini yapar.

SÖZLÜK

أَلَمْ تَرَ	Görmedin mi? Kalbinle görüp bilmedin mi?
يَسْجُدُ لَهُ	O'nun için secde eder. Alemlerin Rabb'inin karşısında yüzünü yere koyarak bağlılığını, itaatini, boyun eğişini ifade ediyor.
مَنْ فِي السَّمَوَاتِ	Göklerde olanlar. Melekler.
وَ الدَّوَابُّ	Yeryüzünde hareket eden, kımıldayan diğer canlılar.
حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ	Üzerine azab gerekli oldu. Azaba uğratılması kaçınılmazdır.
وَ مَنْ يُهِنِ اللَّهَ	Allah kimi aşağılık kılarsa. Alçaltıcı azaba uğratırsa.
فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ	Onun için ikram edici yoktur. Hiç kimse onu yüceltemez. Kimse onu mutlu kılamaz. Çünkü Allah onu bedbahtlığa, mahkum etmiştir.

AÇIKLAMA

Yüce Allah şöyle diyor:

"Görmedin mi?"

Ey Rasûlüm kalbinle müşahede edip bilmedin mi "ki, gerçekten, göklerde olan," melekler "ve yerde olan" cin ve diğer canlılar "güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan bir çoğu Allah'a secde etmektedirler."

Allah'a inanıp itaat eden bir çok insan secde etmektedir.

"Bir çoğu üzerine azab hak olmuştur."

Azaba uğramaları kesinlik kazanmıştır. Bunlar ibadet ile Allah'a yakınlaşmak için secdeye yanaşmıyorlar. Ama gölgeleri sabah-akşam Allah'a secde etmektedir. "Allah kimi aşağılık kılarsa, artık onun için bir yüceltici yoktur."

Allah kimi aşağılık kılıp mutsuzlaştırırsa, hiç kimse onu yücelterek onurlandıramaz, üzerindeki azabı kaldıramaz, mutluluk yurdunda bahtiyar olmasını sağlayamaz.

"Şüphesiz Allah, dilediğini yapar."

Kimi dilerse, onu alçaltır, kimi de dilerse yüceltir, onurlandırır. Yarattıklarının sahibi O'dur. Onlar üzerinde mutlak tasarruf sahibidir. Kimi dilerse onurlu kılar. Kimi dilerse alçaltır. Şu halde kullara düşen, tevbe ederek O'na dönmektir, rahmetini dilemek, azabından korkmaktır. Böyle yapmaları, azabdan kurtulup, rahmetin kapsamına girmelerini sağlama bakımından daha olumludur.

SONUÇ

1- Tek ve ortaksız ilahlık, biricik Rab'lık Allah'ındır.

2- Bütün yaratıklar, öz yaratılış bakımından Allah'a secde eder. Allah'ın diledikleri ise, kendi iradeleriyle secde ederler.

3- Her şey ve herkes Allah'a boyun eğer. Nankör olan insanlar hariç. İnsanoğlunun bir bölümü Allah'a başkaldırır, O'na karşı gelir, bu yüzden alçaltıcı azabı hakeder.

4- Bu âyeti okuyan ve dinleyen kimsenin "şüphesiz Allah, dilediğini yapar," ifadesine gelince secde etmeleri sünnettir.

هَٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي
رَبِّهِمْ ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ
مِن فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ
وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُم مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا أَرَادُوا
أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ
الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾ إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ
أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾
وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَىٰ صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

19- İşte şunlar, Rab'leri hakkında çekişen iki hasım taraf: Nankörler için ateşten giysi biçildi, başlarının üstünden de kaynar su dökülüyor!

20- Onunla karınlarının içindekiler ve derileri eritiliyor.

21- Ayrıca onlar için demir kamçılar da var.

22- Oradan, o gamdan her çıkmak istediklerinde demir kamçılarla vurularak oraya geri çevrilirler ve: "Yangın azabını tadın!" denilir.

23- Allah, inanan ve iyi işler yapanları da altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. Orada altın bilezikler ve inciler takınırlar. Orada giysileri de ipektir.

24- Sözün güzeline ve çok övülen Allah'ın yoluna iletmişlerdir.

SÖZLÜK

خَصْمَانِ	İki hasım. Çekişen iki grup. Biri mü'min, biri de kâfir olan bu iki gruptan her biri sahibini altetmeyi düşünür.
اخْتَصَمُوا فِى رَبِّهِمْ	Rableri konusunda çekiştiler. O'nun dini hakkında tartışmaya girdiler.
قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ	Onlar için bedenlerine göre elbiseler biçilmiştir.
يُصْهَرُ بِهِ مَا فِى بُطُونِهِمْ	Bununla karınları içinde olanlar eritilir. Bu kaynar su ile iç yağları ve benzeri şeyler eritilir.
مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ	"Makmaa"nın çoğulu. 'Demirden kamçı,' demektir.
وَ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ	Aşağılayıcı ve yakıcı edici bir ifadeyle: "Ateşin azabını tadın" denir.
وَ لُؤْلُؤًا	İncilerle süslü altın bilezikler.
اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ	Sözün en güzeli. Yani: La ilahe illallah: Allah'tan başka ilah yoktur.
اِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ	Övülen doğru yol İslâm. Çünkü İslâm, insanı Allah'ın rızasına ve cennetine ulaştıran bir yoldur.

AÇIKLAMA

"İşte bunlar çekişen iki gruptur."(1)

Birinci grup müslümanlar, ikinci grup da müşrikler ve kafirlerdir.

"Rableri konusunda çekiştiler."

Dini hakkında tartıştılar. Her grup kendisinin hak din üzere olduğunu id-

---

(1) Müslim, hadis kitabında Kabs b. Ubade (r.a.)'nin şöyle dediğini rivayet eder: Ebu Zer'in yemin ederek "İşte bunlar çekişen iki gruptur, Rableri konusunda çekiştiler" ayeti, Bedir savaşında karşı karşıya gelen Hamza, Ali ve Ubeyde b. Haris ile Rebia'nın oğulları Utbe ve Şeybe ve Utbe'nin oğlu Velid hakkında inmiştir" dediğini duydum. Hz. Ali (r.a.) der ki: Ben kıyamet günü Allah'ın huzurunda çekişme için diriltilecek ilk kişiyim. Bununla Hz. Ali (r.a.) Bedir savaşındaki çekişmesine işaret ediyor. Aslında ayetin genelliği İslâm ve küfür toplumlarının arasında süregelen çatışmayı içeriyor.

dia etmektedir. Bu iddialarını sürdürerek ölüp gittiler. Kıyamet günü Yüce Allah gerçeği göstermek üzere aralarında hükmedecektir.

"İnkar edenler..."

Batıl dinin mensupları ateşe girerler. Onlar için ateşten elbiseler biçilmiştir. "Başları üstünden de kaynar su dökülür." Değdiği yeri anında haşlayan kaynar su.

"Bununla karınları içinde olanlar ve derileri eritilmiş olur."

Etleri ve iç yağları eritilir.

"Onlar için demirden kamçılar vardır," bunlarla dövülürler.

"Ne zaman oradan çıkmak isterlerse."

Sarsıcı üzüntüden kurtulmak isterlerse, "oraya geri çevrilirler."

Zebâniler onları ateşe geri dönmeye zorlarlar. Oradan çıkmaları mümkün olmaz. Ve onlara derler ki: "Yakıcı azabı tadın."

Oradan çıkmayın, can yakıcı azabı tadmaya devam edin. İşte çekişen gruplardan kâfir olanın cezası budur.

Mü'min grubun ödülü ise şudur: "Hiç şüphesiz Allah, iman edenleri ve salih amellerde bulunanları altından ırmaklar akan cennetlere sokar, orada altından bileziklerle ve incilerle süslenirler."

Altından ve inci süslemeli bileziklerden takarlar.

"Oradaki elbiseleri ipektendir."

Cennette ipekten elbiseler giyerler.

"Onlar sözün en güzeline iletilmişlerdir."

Dünyada kendilerine en güzel söz, yani: "Allah'tan başka ilah yoktur" mesajı ve öteki zikirler, tesbihler ve güzel sözler sunulmuştur.

"Övülen doğru yola iletilmişlerdir."

İnsanları Rablerinin hoşnutluğuna ulaştıran bu yol İslâm'dır. Hiç kuşkusuz bütün bunlar O'na ve Rasûlüne inandıkları, sevdiği şeyleri yapıp, sevmediği şeyleri de yapmadıkları Rablerinin lütfu ile gerçekleşir.

SONUÇ

1- Şu evrensel bir gerçektir ki; mü'min kafirin, kafir de mü'minin hasmıdır. Bu kural her zaman ve mekandaki mü'minlerle, her zaman ve mekandaki ka-

firler için geçerlidir. Bu âyetin, mü'min tarafı temsil eden Ali, Hamza ve Ubeyde ile kâfir tarafı temsil eden Utbe ve Şeybe kardeşler ve Utbe oğlu Velid hakkında inmiş olması bu kainatta süregelen gerçeği değiştirmez. Nitekim onlar da Bedir Savaşı'nda bu ilke uyarınca karşı karşıya gelmişlerdi.

2- Bu âyetler, mü'min ve kafirleri her birinin ahiretteki halleri açıklanıyor.

3- Ölümden sonra diriliş gerçeğine dikkat çekiliyor, insanların o sıradaki halleri tasvir ediliyor.

4- Sözün en güzeli, yani kelime-i tevhid (la ilahe illallah) ve Allah'ı zikretme gündeme getiriliyor.

5- Övülmüş yolun İslâm olduğuna dikkat çekiliyor. (Allah bizi bu yolun yolcularından eylesin.)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ
وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

25- Nankörlük edenler, Allah'ın yolundan ve gerek yerli, gerek dışarıdan gelen bütün insanlar için ibadet yeri yaptığımız Mescid-i Haram'dan insanları geri çevirirler. Kim orada böyle zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı bir azab taddırırız.

SÖZLÜK

كَفَرُوا İnkâr ettiler. Allah'ın birliğini inkar edenler, O'nun elçisini ve Rab'lerinin katından getirdiği mesajı yalanlayanlar.

وَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ Allah yolundan engelliyorlar. İnsanların İslâm'a girmelerini önleyenler onları başka taraflara yöneltenler.

وَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Ve Mescid-i Haram'dan. Mekke şehri. Mescid-i Haram bu

şehrin merkezinde bulunur.

اَلْعَاكِفُ Mescid-i haramda ibadet etmek amacı ile Mekke'de ikamet eden.

وَ الْبَادِ Mekke'ye dışarıdan gelen.

بِاِلْحَادٍ بِظُلْمٍ İnatçı küfürle zulmederek. Hak'tan sapıp nefsi veya başkası için zulme bulaşmak.

AÇIKLAMA

"İnkar edip Allah yolundan alıkoyanlar."

Bu âyet-i kerime, Allah'ın birliğini inkar eden Rasûlünü ve O'nun tebliğ ettiği hak dini yalanlayan, insanları Allah'ın evini tavaf etmelerine, Mescid-i Haram'da ibadet etmek için Mekke'de ikamet etmelerine engel olan tüm kâfirlere yönelik sert bir tehdit ve şiddetli bir uyarı niteliğindedir. Âyet-i kerimenin içerdiği mesaj, Hudeybiye antlaşmasının gerçekleştirildiği yıl, Rasûlüllah ve arkadaşlarını Mescid-i Haram'a girmekten alıkoyan Mekkeli müşrikleri kapsamakla birlikte, bu tehdit kıyamet gününe kadar, insanları Mescid-i Haram'dan alıkoyan tüm kafirlere yöneliktir. Onu "yerlilerle dışarıdan gelenler için eşit olarak hac ve kıble kıldık." Bu, Mescid-i Haram'ın niteliğidir. Burayı Yüce Allah bir ibadet mekanı kılmıştır. Bu amaçla gelen yerli-yabancı herkes bu haktan, eşitçe yararlanır. İbadet etmek üzere Mekke'ye gelen herkes orada ikamet etmek hakkına sahiptir.

"Orada zulmederek adaletten ayrılanlara..."

Şirk ve benzeri büyük günahları işleyerek sapan, hakka sırt çeviren azgın zalimlere "acı bir azab taddırırız."

İnkar edenlerin, Allah'ın yolundan alıkoyanların, Mescid-i Haram'ın girişini tutup insanlara engel olanların, gerek kendisi ve gerekse başkası adına orada zulme sapanların cezası budur.

SONUÇ

1- Allah'ın emirlerini inkar etmek, insanları Allah'ın yolundan ve Mescidi haramdan alıkoymak, orada zulmetmek şiddetli bir eleştiriye tutuluyor. Bunu yapanların ağır cezaya çarptırılacakları belirtiliyor.

2- Mekke, Allah'ın şehridir. Allah'ın haremidir. Her müslüman zulme sapmadığı, şirk, zulüm ve sapıklık gibi büyük günahlar işlemek suretiyle ha-

remin dokunulmazlığını lekelemediği sürece orada ikamet edip Allah'a kulluk yapma hakkına sahiptir.

3- Mescid-i Haram'ın Allah katındaki değeri ve önemi çok büyüktür.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَٰهِيمَ مَكَانَ ٱلْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِى شَيْـًٔا
وَطَهِّرْ بَيْتِىَ لِلطَّآئِفِينَ وَٱلْقَآئِمِينَ وَٱلرُّكَّعِ ٱلسُّجُودِ ﴿٢٦﴾
وَأَذِّن فِى ٱلنَّاسِ بِٱلْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ
ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِّيَشْهَدُوا۟ مَنَٰفِعَ لَهُمْ
وَيَذْكُرُوا۟ ٱسْمَ ٱللَّهِ فِىٓ أَيَّامٍ مَّعْلُومَٰتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم
مِّنۢ بَهِيمَةِ ٱلْأَنْعَٰمِ ۖ فَكُلُوا۟ مِنْهَا وَأَطْعِمُوا۟ ٱلْبَآئِسَ
ٱلْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا۟ تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا۟ نُذُورَهُمْ
وَلْيَطَّوَّفُوا۟ بِٱلْبَيْتِ ٱلْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

26- Bir zamanlar İbrahim'i Beyt Kabe'nin yerine kondurmuş ve ona şöyle emretmiştik: "Bana hiç bir şeyi ortak koşma ve tavaf edenler, ayakta duranlar, rükû ve secde edenler için evimi temizle."

27- İnsanlar içinde haccı ilan et; yaya olarak veya uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler.

28- Ki kendileri için birtakım faydalara tanık olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine belli

günlerde onları kurban ederken Allah'ın adını ansınlar. Onlardan yeyin, sıkıntı içinde bulunan fakire de yedirin.

29- Sonra bıyıklarını, tırnaklarını kesmek, diğer temizlik gereklerini yapmak suretiyle kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Eski Ev Kabe'yi tavaf etsinler.

SÖZLÜK

وَ اِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرَاهِيمَ	İbrahimi yerleştirdiğimizde. Ey Rasûlüm, İbrahim'i, Mekke'ye getirtip ona Kabe'nin yerini gösterdiğimiz zamanı hatırla.
اَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا	Bana hiç bir şeyi ortak koşma...
وَ طَهِّرْ بَيْتِيَ	Evimi temizler şirkten, müşriklerin pisliğinden arındır, temizle.
وَ اَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ	İnsanlar içinde yüksek sesle haccı ilan et.
رِجَالًا وَ عَلَى كُلِّ ضَامِرٍ	Yaya ve binekler üzerinde.
فَجٍّ عَمِيقٍ	Yeryüzünün kıtalarındaki geniş ve engebesiz yollardan.
فِي اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ	Belli günlerde. Teşrik günleri.
بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ	Deve, sığır ve koyun. bunların haricinde kurban olmaz.
اَلْبَائِسَ الْفَقِيرَ	Zor durumdaki fakir.
لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ	İhramda bulunmaları dolayısıyla kirlenen bedenlerinin kirlerini gidersinler.
وَ لْيُوفُوا نُذُورَهُمْ	Nezirlerini yerine getirsinler. Allah'a adadıkları kurbanları kesmek suretiyle adaklarını yerine getirsinler.

AÇIKLAMA

"Hani biz İbrahim'e evin yerini belirtip hazırladığımız zaman."

Ey Rasûlüm, düpedüz bir iftira olarak kendilerini İbrahim (a.s.)'e bağlı kimseler olarak tanıtan şu kavmine hatırlat... Aslında bu bağlılık iddiaları geçersizdir, çünkü Hz. İbrahim (a.s.) mü'min, kendileri ise müşrikti. Rabb'inin İbrahim'e, nasıl Kabe'nin yerini belirtip hazırladığını, kabe'nin temellerini atıp yükseltmesini nasıl sağladığını hatırlat. Allah ondan bir söz almıştı, bir tav-

siyede bulunmuştu.

Şöyle ki: Kabe'yi maddi pisliklerden, kan ve benzeri manevi kirlerden temizle, şirkten, günahtan arındır. Bunu Kabe'yi tavaf eden, orada namaz kılıp, kıyam eden, rüku eden ve secde eden kimseler için yap. Ki, maddi veya manevi olarak bir eziyete uğramasınlar. Rablerinin evinin etrafında ve emir beldesinin sınırları içinde bulunurlarken bir şekilde incinmesinler. İşte kabe'nin etrafına bir sürü put ve heykel diken ve "la ilahe illallah: Allah'tan başka ilah yoktur," diyen herkese savaş açan kavmin bu tarihsel gerçeği hatırlamalıdır. Nitekim seni ve ashabını da Mescid-i Haram'ı ziyaret etmekten alıkoydular. Tavaf etmeni engellediler. Buna rağmen Hz. İbrahim'in ve İsmail'in dini üzere olduklarını iddia etmelerine ne demeli!

Bu âyet-i kerimeden çıkardığımız sonuç işte budur:

"Hani biz İbrahim'e evin yerini belirtip hazırladığımız zaman şöyle emretmiştik: Bana hiç bir şeyi ortak koşma, tavaf edenler, kıyam edenler, rükuya ve sücuda varanlar için evimi tertemiz tut."

"İnsanlar içinde haccı duyur."

İnsanlar içinde haccı duyurmasını emrettik. Hac duyurusunu yapacağına ilişkin ahit aldık: Ey insanlar, Rabbiniz sizin için bir ev bina etmiştir: "Rabbinizin evine hac ziyaretinde bulunun."(1) Hz. İbrahim bu çağrıyı yaptı. Yüce Allah sesini, kullarından dilediği kimselere ulaştırdı. Bu ziyareti gerçekleştirmesini dilediği kimselerin önlerindeki engelleri kaldırdı, yollarını kolaylaştırdı. Onlar da bu ziyareti gerçekleştirdiler. Allah'a hamdu senalar olsun.

"Yaya olarak sana gelsinler."

Çağrıda bulunmak senin, bu çağrıyı gerekli yerlere ulaştırmak bizim işimizdir. Sen onlara seslen, sana yaya olarak ve "uzak yollardan, derin vadilerden yorgun düşmüş develer üstünden gelsinler."

Uzak ve yakın, dünyanın her tarafından sana gelsinler.

"Kendileri için bir takım yararlara şahid olsunlar."

---

(1) İbn-i Abbas ve İbn-i Cübeyr'in şöyle dedikleri rivayet edilir: "Hz. İbrahim, Kabe'nin inşasını tamamlayıp "insanlar içinde haccı duyur" emrini alınca dedi ki: "Ey Rabbim, sesim nereye kadar ulaşabilir ki?" Yüce Allah: "Sen, duyuruyu yap, onu gereken yerlere ulaştırmak benim görevim," buyurdu. Bunun üzerine Hz. İbrahim Ebu Kubeys dağının zirvesine çıktı ve; "Ey insanlar, hiç şüphesiz Allah, şu beyti ziyaret etmenizi emrediyor. Ki sizi cennetle ödüllendirsin ve sizi cehennem ateşinden kurtarsın.

Dini bir takım kazançlar elde ederler. Günahların bağışlanması, duaların kabul görmesi, Allah'ın hoşnutluğunu elde etmeleri, alimlerden dinlerini öğrenmeleri gibi. Bunun yanısıra, bir takım dünyevi kazançlar da sağlarlar. Ticari kazanç elde ederler. Alış-veriş yaparlar. Çeşitli ürünleri pazarlama imkanını bulurlar.

"Allah'ın adını ansınlar."

Kendilerine bahşettiği nimetlerden, büyük lütuflardan dolayı Allah'a şükretsinler. Bu da, Zilhicce'nin ilk on gününden itibaren, hacc sûresi boyunca, yani hac günlerinin sonuna kadar, namaz, zikir ve dua olarak yerine getirilir. Aynı şekilde kurban olarak adadıkları deve, sığır ve koyunları boğazlarken de "Bismillah. Allahu ekber" demek suretiyle Allah'ı anarlar.

"Artık bunlardan yiyin."

Kurban olarak boğazladığınız hayvanların etinden yiyin.

"Zorluk çeken yoksulu da doyurunuz."

Güç durumdaki fakirleri de bundan yararlandırın.

"Sonra kirlerini gidersinler."

İhramda bulundukları süre içinde kirlenen bedenlerini temizlesinler.

"Adaklarını yerine getirsinler."

Mescid,i Haram'da bir adak adayan kimseler, bu adaklarını yerine getirsinler. Çünkü adakları yerine getirmenin zamanıdır bu.

"Beyt-i Atik'i tavaf etsinler."

Allah'ın evi olan Kabeyi tavaf etsinler.

İfade tavafında bulunsunlar. Çünkü bu, haccın bir rüknüdür. Bu tavaf olmazsa hac geçerli olmaz. Bu ifade tavafı, ancak Arefe vakfesinden ve kurban bayramının sabahında akabede gerçekleştirilen şeytan taşlama işleminden sonra yapılan tavafdır.

SONUÇ

1- Yıkılması ve çökmesi durumunda Kabe'yi tamir etmek, duvarlarını yeniden yapmak farzdır. Mescid-i haramı, tavaf edenleri ve itikafa(1) girenleri in-

(1) İtikaf: Müslümanın Kabe'de Mescid-i Haram'da veya başka camilerde kendisini bir müddet ibadete, Allah'ı zikre ve tefekküre ayırmasıdır. Peygamberimiz (a.s.) Ramazan ayının son on gününde her yıl bu itifak ibadetini yapardı. İtikaf Peygamber efendimizin her sene yaptığı bir sünnettir. Ziya Eryılmaz

citecek şirk, günah ve benzeri pisliklerden arındırmak, idrar ve kan gibi maddi pisliklerden temizlemek şarttır.

2- Hac anlatmaya ve tanıtmaya yönelik bürolar açmak meşrudur.

3- Kişi hac mevsiminde, Mekke'deki ikameti boyunca ticaret yapabilir.

4- Allah'a şükretmek, O'nu zikretmek farzdır.

5- Akabede şeytan taşladıktan sonra tıraş olmak veya saçları kısaltmak farzdır.

6- Haccı sırasında kesilen kurbanların etinden yemek caizdir ve güzeldir.

7- Şeriata uygun olarak adanmış kurbanı kesmek farzdır. Fakat evliyalara adak adamak şirktir. Bunu yerine getirmemek lazımdır.

8- İfade tavafı ve zamanı vurgulanıyor. Buna göre, Arefe vakfesinden ve akabe şeytan taşlamasından sonra ifade tavafı yapılır.

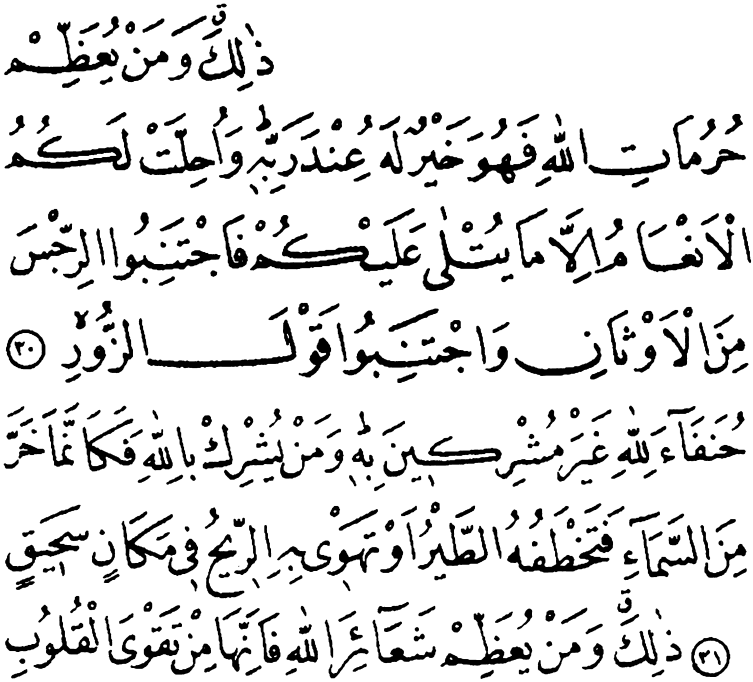
ذَٰلِكَ ۖ وَمَن يُعَظِّمْ
حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ ۗ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ
الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ
مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾
حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۚ وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ
مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ
﴿٣١﴾ ذَٰلِكَ ۖ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

30- İşte öyle. Kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse, o hareketi, Rabb'inin yanında kendisi için iyidir. Size ayetlerle okunup açıklananlar dışındaki hayvanlar sizin için helal kılınmıştır. Artık o pis putlardan ve yalan sözden kaçının.

31- Allah'a ortak koşmada, halis olarak O'nu birleyenler olun. Kim Allah'a ortak koşarsa o, sanki gökten düşmüş ve kendisini kuş kapıyor veya rüzgar onu, uzak bir yere sürüklüyor gibidir.

32- İşte böyle. Kim Allah'ın nişanlarına hac ibadetlerine ve kurbanlara saygı gösterirse, bu, kalblerin takvasındandır kalblerinde Allah korkusu olanlar, O'nun dininin işaretlerine saygı gösterirler.

33- O hayvanlarda belli bir süreye kadar sizin için menfaatler vardır. Bir zaman için onların sütlerinden, yünlerinden yararlanırsınız, sonra onların varacakları yer, Eski Ev kabe'dir. Orada kurban edilirler.

SÖZLÜK

ذَٰلِكَ	Bu. İşte böyle. Söylediğim budur.
حُرُمَاتِ اللَّهِ	Allah'ın haramları. Allah'ın çiğnenmesini yasakladığı söz veya fiiller.
فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ	Ve O Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. Allah'ın yasakladığı şeyleri önemseyen, onları çiğnemeyen kimsenin bu tutumu ahirette kendisi için daha hayırlıdır.
إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ	Ancak üzerinize okunan. Yani, haram olduğu sizin için belirtilen, leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesilenler hariç.
فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ	Pislikten, yani puta tapıcılıktan kaçının.

وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ — Yalan söz söylemekten kaçının. En büyük yalan da, Allah'a iftira atmak, şirk ve yalana şahitliktir.

حُنَفَاءَ لِلّٰهِ — Allah'ı birleyen, bütün dinlerden ilgisini kesip İslâm'a yönelen.

خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ — Gökten düşmüş gibi.

فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ — Bir kuş onu hızla kapıvermiş.

شَعَائِرَ اللّٰهِ — Allah'ın şiarları. dininin alametleri. Burada kastedilen ise, semiz ve güzel kurbanlıkların seçilmesidir.

فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ — Muhakkak ki O kalplerin takvasındandır. Allah'ın şiarlarını yüceltmek, önemsemek kalplerin takvasından kaynaklanır.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ — Onlarda sizin için faydalar vardır. Üzerlerine binmek, yük taşımak ve sütlerini içmek gibi. Bu hususta onlara zarar vermemek esastır.

إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى — Adı konulmuş, belli bir vakte kadar. Nac günlerinde kurban kesinceye kadar.

ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ — Mekke-i mükerreme'deki Kâbe'nin yanında.

الْعَتِيقِ — Bey't-i Atik. Kâbe

AÇIKLAMA

Hacla ilgili ibadetleri, sembolleri konu alan âyetlerin akışı devam ediyor. Bu arada Yüce Allah buyuruyor ki: "İşte böyle;" kirleri gidermek; yani saçları tıraş etmek, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, elbiseleri temizlemek, kurbanları boğazlamak gibi emirleri bu şekilde öğrenmiş oldunuz.

"Sizden kim Allah'ın haram kıldıklarını gözetip hükümlerini yüceltirse."

Bu yasakları çiğnemezse, bu yüceltme, yücelip önemseme, çiğnememe

"Rabb'inin katında."

Kıyamet günü Rabbi ile karşılaştığında "kendisi için daha hayırlıdır."

"Size hayvanlar helal kılındı."

Yüce Allah, deve, sığır ve koyun gibi hayvanlardan yemenizi, onlardan yararlanmanızı helal kıldı.

"Size okunanlar hariç."

Bakara, Maide ve En'am surelerinde haram oldukları belirtilenler hariç.

Konuya ilişkin olarak Yüce Allah âyet-i kerimede şöyle buyuruyor:

"Ölü eti, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına kesilen, boğulmuş, vurulmuş, yüksek bir yerden düşmüş, boynuzlanmış, yırtıcı hayvan tarafından yenmiş yetişip kestikleriniz hariç, dikili taşlar üzerine boğazlanan hayvanlar size haram kılındı."(1)

"İğrenç bir pislik olan putlardan kaçının." Puta tapmaktan kaçının. Çünkü putlar birer pisliktirler. Onlara kulluk etmeyin. Ne onlara ne de Allah'ın dışında bir başkasına tapmayın. Allah için onlardan nefret edin, onlara ibadet edilmesini hoş görmeyin.

"Yalan söz söylemekten de kaçının."

Genel anlamda, yalan söylemeyiniz. Yalancı şahitlikte bulunmayınız. En büyük yalan, yüce Allah'ı münezzeh olduğu bir şeyle vasıflandırmak veya, O'na evlat ve ortak yakıştırmaktır. Onu acizlik ve yetersizlikle nitelendirmektir. Yüce Allah bunlardan münezzehtir, yücedir.

"Allah'ı birleyen mü'minler olarak, O'na hiç bir ortak koşmaksızın."

Allah'ı zatı ve sıfatları itibariyle birleyen ve sırf O'na ibadet eden, bütün dinlere sırt çevirip O'nun dini olan İslâm'a gönülden yönelen mü'minler olarak bunlardan kaçının. O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın.

"Kim Allah'a ortak koşarsa."

Kim Allah'ı bir yana bırakıp başka ilahlar edinir, onlara ibadet ederse veya sırf Allah'a mahsus kılınması gereken ibadetleri bir başkasına yöneltirse, helak ve hüsrana uğraması bakımından tıpkı gökten inen ve bir kuşun kapıverdiği kimse gibidir. Kartal ve şahinler tarafından lime lime edilmiş, parçalanmış gibi olur. Ya da rüzgar tarafından uzak ve ıssız bir mekana sürüklenmiş gibi olur. Her iki durumda da o büyük bir hüsran içindedir. İşte Allah'a ortak koşan, Allah ile birlikte bir başkasına da ibadet eden kişinin hali budur. Daha önce mavi göklerde, ruhsal bir berraklık içinde yüzerken, şirkin bataklığına düşmüş olur. Böylesine korkunç bir akibetten Allah'a sığınırız.

"İşte böyle; kim Allah'ın emirlerini yüceltirse, şüphesiz bu, kalplerin imanındandır."

Allah'ın haramlarını gözetip bunlara ilişkin hükümleri yüceltmek, yalandan ve şirkten kaçınmak kalplerin takvasındandır. Bunun yanısıra müşriğin

(1) Maide Sûresi: 3

hüsrana uğratılacağı da vurgulanıyor. Bunun ışığında deniliyor ki, kim Allah'ın emirlerini, dininin ölçülerini, özellikle hareme gönderilen kurbanlıkları yüceltirse, onlara güzellikle muamele ederse, iyice semizlenmelerine yardımcı olursa, hiç kuşkusuz bu davranış kalplerin takvasından kaynaklanır. Allah'a itaat etmek ve O'na yakınlaşmak maksadıyla bir kimse söz konusu emirleri yüceltirse bu, onun kalbinin takva duygusu ile dolu olduğunu gösterir. Rasûlüllah böyle birinin göğsüne işaret ederek, üç kere "takva işte buradadır" buyurmuştur.

"Onlarda sizin için adı konulmuş bir süreye kadar yararlar vardır.

Burada Yüce Allah, mü'minlere kurbanlıkları Mescid-i Haram'a gönderirlerken, onlardan yararlanmalarına, sırtlarına binmelerine ve zarar vermeyecek şekilde yük yüklenmelerine ve sütlerinden istifade etmelerine izin veriyor.

"Sonra onların yerleri Beyt-i Atik'tir."

Kurban edilecekleri yer Mescid-i Haram'ın yanıdır.

SONUÇ

1- Allah'ın haram kıldıklarını önemsemek hükümlerini yüceltmek farzdır. Çünkü bunda büyük hayır vardır.

2- Boğazlanmış hayvanların etlerinin helal olmasının şartı, bunlar boğazlanırken üzerlerinde Allah'ın adının zikredilmesi olduğu vurgulanıyor.

3- Yalan söz söylemek ve yalancı şahitlikte bulunmak haramdır. Nitekim bir hadis-i şerifte yalana şahitlik, şirkle bir tutulmuştur.

4- Putlara tapmaktan vazgeçmek, onlardan uzak durmak bir zorunluluktur.

5- Sûrede şirkin akıbeti ve müşriğin hüsranı anlatılıyor.

6- Allah'ın emir ve ölçülerini, özellikle Kabe'ye hediye edilen kurbanlıkları önemsemek, yüceltmek kalplerin takva duygusuna sahip olduklarının göstergesidir.

7- Kurban mahalli olan Mescid-i Haram'a varana kadar kurbanlık hayvanlara binmek, sütlerini içmek ve sırtlarına yük yüklemek helaldır.

٣٤ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ
عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ
فَلَهُ أَسْلِمُوا ۗ وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ٣٤ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ
وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنفِقُونَ ٣٥ وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّن شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا
خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ ۖ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا
فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ٣٦ لَن يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَٰكِن
يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ
عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ ۗ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ٣٧

34- Biz, her ümmet için bir kurban ibadeti koyduk ki Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların üzerine O'nun adını ansınlar. İlahımız bir tek ilahtır, yalnız O'na teslim olun. Ey Muhammed o alçak gönüllü, saygılı, samimi insanları müjdele.

35- Onlar ki, Allah anıldığı zaman kalbleri titrer. Başlarına gelene sabrederler, namazı kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yoluna harcarlar.

36- Biz o kurbanlık develeri de size Allah'ın dininin işaretlerinden yaptık. Onlarda sizin için hayır vardır. Onlar ön ayak-

larını sıra halinde yere basmış durumda iken üzerlerine Allah'ın adını anın da boğazlayın, yanları yere düşüp canları çıkınca da onlardan yeyin, kanaat eden fakire de; isteyen fakire de yedirin. Allah o kocaman hayvanları, size boyun eğdirdi ki şükredesiniz.

37- Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşmaz. Fakat sizin takvanız sizi, Allah'ın buyruklarını tutmaya zorlayan saygınız O'na ulaşır. Allah onları size böyle boyun eğdirdi ki, sizi doğru yola ilettiği için O'nun büyüklüğünü anasınız. Ey Muhammed, güzel davrananları müjdele.

SÖZLÜK

مَنْسَكًا — Kurban. Allah'a kurban edilen deve, sığır gibi hayvanlar. Kurbanların kesildiği ve Hac ibadetlerinin yapıldığı yere denir.

فَلَهُ اَسْلِمُوا — O'na teslim olun. Gizli, açık, düşünce ve pratik olarak emirlerine, yasaklarına uyun.

وَ بَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ — İçtenlikle boyun eğen, alçak gönüllü kimseleri müjdele.

وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ — Kalpleri titrer. Allah'a itaat etmede kusur işlemekten ürperip titrer.

وَ الْبُدْنَ — "Bedene" kelimesinin çoğuludur. Allah'a kurban edilmek üzere Mescid-i Haram'a sevkedilen deve ve sığır demektir.

مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ — Allah'ın dininin alametlerinden, O'na yönelik kulluğun belirtilerinden.

صَوَافَّ — "Saffet"in çoğulu. Sol ayağı bağlı ve üç ayak üzerinde duran demektir.

فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا — Yanı üzere yere cansız düştüğü zaman.

اَلْقَانِعَ وَ الْمُعْتَرَّ — Kanaatkar ve isteyen.

كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا — Böylece ona boyun eğdirdik. Sırtlarına binesiniz, yük yükleyesiniz ve sütlerini sağasınız diye onlara sizin için boyun eğdirdik.

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ — Allah'ı övmek ve O'na itaat etmek suretiyle şükür görevini yerine getiresiniz diye.

لن ينال الله لحومها — Hayvanların kanı ve eti Allah'a ulaşmaz. Fakat, Allah'ın emrettiğini yapmak ve yasakladığını terketmek şeklinde kendini gösteren takva O'na ulaşır.

لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

Sizi hidayete erdirdiği için, teşrik günleri boyunca, beş vakit namazın ardından "Allahu ekber" demeniz için.

Muhsinleri müjdele. İbadet ederlerken sırf Allah'ın rızasını gözeten ve ibadetleri şeriatın belirlediği sınırlar dahilinde yerine getirenler, güzel davrananları.

AÇIKLAMA

Âyetlerin akışı içinde mü'minlere çeşitli emirler veriliyor, hem dünyada, hem ahirette mutlu olmalarını sağlayacak ölçülere dikkatleri çekiliyor.

"Biz her ümmet için bir ibadet ve kurban yeri kıldık."

İman ve İslâm ehli geçmiş ümmetlerin her biri için bir ibadet yeri öngördük, ki orada bize ibadet etsinler. Bize kurban olarak sunulmak üzere kurbanlıklar belirledik.

"O'nun kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine Allah'ın adını ansınlar diye."

Kurban kesme ibadetini şeri bir hüküm olarak öngörmemizin hikmeti şudur: Boğazladıkları hayvanlar üzerine bizim ismimizi ansınlar. "Bismillah, Allahu ekber" desinler.

"İşte sizin ilahınız bir tek ilahtır:"

Ey insanlar kulluk yapacağınız ilah bir tektir.

"Artık yalnızca O'na teslim olun."

Özünüzü O'na teslim edin, yüzünüzü O'na çevirin. Kulluk kasti taşıyan davranışlarınızı sadece O'na yöneltin. Ardından Yüce Allah elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e şu hitabı yöneltiyor:

"Sen alçak gönüllü olanlara müjde ver."

Hoşnutluğumuza kavuşacaklarını, onurlandırılacakları bir yurda yerleştirileceklerini müjdele. Devamında Yüce Allah, Rasûlünün lisanı ile müjdelenen alçak gönüllü kimseleri tanıtmak amacı ile şöyle vasıflandırıyor.

"Onlar ki, Allah anıldığı zaman."

Doğrudan kendilerine veya bulundukları bir ortamda Allah'tan söz edildiği zaman "kalpleri ürperir."

İtaatinde kusur işlediklerini, O'na gereği gibi şükretmediklerini, O'nu zikretmekten gafil olduklarını düşünerek korkarlar, yürekleri ürperir.

"Kendilerine isabet eden musibetlere sabrederler."

Bir musibet karşısında panikleyip telaşa kapılmazlar. Neden böyle oldu

diye, kendilerini yiyip bitirmezler. Tam tersine "inna lillahi ve inna ileyhi raciun = Biz Allah içiniz ve O'na dönücüleriz," derler.

"Namazı dosdoğru kılarlar."

Namazları vakitlerinde, Allah'a ibadet için kurulan mescidlerde, O'nun mü'min kulları ile birlikte, şartlarını, rükünlerini ve sünnetlerini gözeterek eda ederler.

"Rızık olarak verdiklerimizden infak ederler."

Az veya çok ne varsa onu Allah yolunda harcarlar. Tek amaçları Rablerini hoşnut kılmaktır. Verdiği nimetlere karşılık O'na şükretmektir. Koyduğu hükümlere ve farz kıldığı yükümlülüklere tam bir teslimiyet duygusu içinde sarılmaktır.

"İri cüsseli develeri ve sığırları size Allah'ın şiarlarından kıldık." Mescid-i Haram'a hediye edilen kurbanlık deve ve sığırları, dinimizin şiarlarından ve bize yönelik ibadetlerin belirtilerinden kıldık.

"Sizler için onlarda bir hayır vardır."

Bunlar sizin için büyük bir hayır ve Rabbiniz katında büyük bir ecir sebebidir. Rabbinizle buluştuğunuz gün, bu ecrinizi eksiksiz alacaksınız. Hiç kuşkusuz, kurban bayramında Allah için kurban edilen hayvanların kanı, Allah yolunda dökülen kanlar kadar faziletlidir.

"Üzerlerinde Allah'ın adını anın."

Onları boğazlarken "Bismillah, Allahu ekber," deyin.

"Onlar bir dizi halindeyken"

Sol ön ayakları bağlı olup üç ayak üzerinde bulunuyorken. Onları boğazladığınızda, yere düştüklerinde, "onlardan yiyin, O. Kurbanlıklardan isteyene de istemeyene de verin, yedirin."

Utandığı için bir şey istemeyene de yedirin.

"İşte böyle, onlara sizin için boyun eğdirdik."

Böylece onlara biniyorsunuz, sütlerinden istifade ediyorsunuz, boğazlıyorsunuz ve etlerini yiyorsunuz. Bunları sizin hizmetinize, istifadenize sunduk ki, şükredesiniz: itaat edesiniz, Allah'ı zikredesiniz.

37. âyetin sonunda ise, Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Onların etleri ve kanları kesin olarak Allah'a ulaşmaz."

Kurban ettiğiniz hayvanların etleri ve kanları Allah'ın katına yükselmez, O'nun hoşnutluğunu kazandırmaz. Tam tersine, O'nun katına ulaşan takvadır,

içtenliktir. O'nun rızasına ulaştıran. Farzları ve sünnetleri yerine getirip haramlardan ve mekruhlardan kaçınmaktır.

"İşte böyle onları sizin için boyun eğdirmiştir."

Onları bu şekilde sizin hizmetinize sokmasının gerekçesi sizi iman ve İslâm'a ulaştırmanızdan dolayı Allah'ı tekbir etmeniz, O'nu yüceltmenizdir. Şu halde kurbanları keserken, hac ibadetine özgü ibadetleri eda ederken ve teşrik günleri boyunca beş vakit namazdan sonra tekbir getirin.

"Güzellikle bulunanlara müjde ver."

Yüce Allah elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e iyileri müjdelemesini emrediyor. Muhsin; iman ve İslâm'a güzellik boyutunda bağlı, Allah'ı birleyen, Resûlün yol göstericiliği altında, şeriatın ölçüleri dahilinde ibadet eden kimse demektir.

SONUÇ

1- Kurban kesmek, ilahi dinlerin tümünde bulunan bir ibadet biçimidir. Bu da Allah'tan başka ilah olmadığının delilidir. Çünkü kanunların aynı oluşu, o kanunları koyanın birliğini gösterir. Kurban ibadetinin öngörülmesinin sırrı, bunlar üzerinde Allah'ın adının anılmasıdır. Bu yüzden herhangi bir hayvan boğazlanırken, üzerinde Allah'ın adını anmak, yani "Bismillah, Allahu ekber" demek gerekir.

2- Müjde ehli, Allah'ın hoşnutluğu ve onur verici yakınlığı ile sevinecek olan alçak gönüllüler tanımlanıyor.

3- Hayvanları boğazlarken üzerlerinde Allah'ın adını anmak gerekir.

4- Develerin nasıl boğazlanacakları açıklanıyor. Cansız olarak yere düşmedikçe onlardan bir şey koparmak haramdır.

5- Kabe'ye hediye olarak sunulan kurbanlıklardan yemek güzeldir. Fakir ve miskinlere onlardan yedirmek gerekir.

6- Her türlü nimete karşılık Allah'a şükretmek vaciptir.

7- Şeytan taşlama, kurban kesme ibadetlerini yerine getirirken ve Hac günleri boyunca beş vakit namazdan sonra tekbir getirmek şeriatın öngördüğü bir uygulamadır.

8- İhsan, yani Allah'ı görür gibi ibadet etme niteliğine sahip olmak büyük bir fazilettir. Bu mü'minleri Allah ve Rasûlü (s.a.v.) müjdelemişdir.

İÇİNDEKİLER

Allah'ın Kudretini Gösteren Delillerden Bazıları 7
Her Ümmet İçin Kıyamette Şahitlerin Getirilmesi 11
Allah; Adaleti, İhsanı ve Akrabaya Yardımı Emrediyor 15
Yeminleri İstismar Edenler 21
Kur'an Okuma Adâbı 23
Kafirlerin Kur'an'ın Arapça Oluşuna Olan İtirazları 27
Her Nefis Ancak Kendisi İçin Amel Yapar 31
Helal Olandan Yiyip Allah'a Şükretmek 34
Cehaletten Dolayı Günah İşleyip de Sonra da Tevbe Edenlerin Durumu 38
Allah Yoluna Davet Usulü 42

İSRA SÛRESİ

Peygamberimizin Çok Kısa Bir Zamanda Göklerden Geçip
Yüce Allah İle Konuşup Tekrar Dünyaya Dönmesi 49
Yahudilerin Yeryüzündeki Fesatları ve Helak Olmaları 52
Kur'an-ı Kerim'in Özelliği 59
Her İnsanın Amel Kitabı Boynundadır 62
Dünya Hayatını Tercih Edenlerin Durumu 67
Allah'a İbadet Etmek ve Anne-Babaya İyilikte Bulunmak 70
Yetimlere Karşı Görevlerimiz 79
Kur'an Okunduğunda Bunu Duyan Kafirlerin Tavırları 88
Ölümden Sonra Dirilmeyi İnkar Edenler 91
Şeytanın İnsan İçin Amansız Düşmanlığı ve
Putlara İbadet Ettirmek İçin Kurduğu Tuzakları 94
Kıyamette Her Toplumun Önderleriyle Çağrılacağı 109
Namaz Kılmak ve Namaz Vakitleri 114
Ruhun Durumu 119
Müşriklerin Peygamberden Mucize İstemeleri 123
Allah'ın Şahitliği ve Müşriklerin İftiraları 126

KEHF SURESİ

Kur'an'ın İndirilişi ve Hidayet Kaynağı Oluşu 141
Ashab-ı Kehf'in Kıssaları 149
İnananla İnkar Edenin Allah'a ve Eşyaya Karşı Durumları 169
Şeytanla Müşriklerin Ortak Yönleri 182

Musa (a.s.) İle Hızır (a.s.)'ın Kıssası ... 192
Zülkarneyn (a.s.) ve Yecuc Mecuc Olayı ... 206

MERYEM SÛRESİ
Zekeriyya (a.s.)'ın Rabbine Yönelmesi ... 225
Meryem (a.s.) ve İsa (a.s.) ... 233
İbrahim (a.s.)'ın Kavmini ve Babasını Hakka Daveti ... 249
İsmail (a.s.) ve İdris (a.s.) ... 257
Allah Bırakıp da Putlara Tapanların Durumu ... 278

TÂHÂ SÛRESİ
Musa (a.s.)'ın Tuvâ Vadisindeki Olayı ve
Mucizelerle Donatılarak Firavun'a Gönderilmesi ... 294
İsrailoğullarının Samiri'nin Yaptığı Puta Tapmaları ... 345
Kur'an-ı Kerim'in İndiriliş Metodlarından Biri ... 355
Önceki Kavimlerin Helak Olmasından Alınması Gereken İbretler ... 367

ENBİYÂ SÛRESİ
Kıyamet Sahnelerinden Bazı Bölümler ... 377
Peygamberlere Karşı Gelmek İçin Ortaya Atılan Bahaneler ... 381
Kavimlerin Helak Olma Sebepleri ... 384
Kainattaki Dengenin Söyledikleri ... 390
İnsan Ömrünün Sınırlı Oluşu ... 400
İnkar Edenlerin Ahirette Başlarına Gelecek Olanlar ... 404
Musa, Harun ve İbrahim (a.s.)'ın Tebliğleri ... 411
Lut ve Nuh (a.s.)'ın Olayları ... 424
Davud ve Süleyman (a.s.)'ın Hakemlik Olayı ... 427
Eyyup (a.s.)'ın Sabrı ve Tebliği ... 432
Yunus (a.s.)'ın Kavmine Kızıp Gitme Olayı ... 436
İslam Ümmetinin Birliği ve Yüce Allah'ın Vahdaniyeti ... 440
Yeryüzüne Varis Olma Şartları ... 449

HAC SÛRESİ
Bilgisizce Allah (c.c.) Hakkında Tartışmak ... 457
Allah'ın İnananlara Verdiği Mükafaatlar ... 470
Şükreden ve Nankörlük Eden İki Tip İnsan ... 475
Kabe'nin Tarihi Durumu ... 480
Hac İbadeti ve Takva ... 485
Kurban Kesmenin Sosyal ve İbadetler Yönünden Durumu ... 489